

154

WYŻSZA SZKOŁA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W KRAKOWIE
WYDAWNICTWA JUBILEUSZOWE
UNIwersytetu Jagiellońskiego

1962

ROCZNIK NAUKOWY
1962

TOM I

KRAKÓW 1963

С. М. КРАСН

WYŻSZA SZKOŁA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W KRAKOWIE

WYDAWNICTWA JUBILEUSZOWE
UNIwersYTETU JagIELLOŃSKIEGO

ROCZNIK NAUKOWY
1962

TOM I

KRAKÓW 1963

II 411 czas.

KOMITET REDAKCYJNY

Przewodniczący: *Henryk Smarzyński*
Zastępca przewodniczącego: *Stanisław Panek*

Członkowie: *Jan Bugajski*

Stanisław Kijak

Stanisław Kula

Sekretarz: *Kazimierz Toporowicz*

REDAKTOR TOMU

Henryk Smarzyński

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE
ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Wydanie pierwsze. Nakład 1700 + 125 egz. Ark. wyd. 38,25
Ark. druk. 28¹²/₁₆ + 43 wkładki Papier ilustr. sat. V kl. 70×100 70 g
Oddano do składania 17.9.1962 r. Podpisano do druku 6. VIII. 1963 r.
Druk ukończono w sierpniu 1963 r. Zam. 451. D-05. Cena zł 100.—

DRUKARNIA TECHNICZNA BYTOM, PRZEMYSŁOWA 2

Akc. 1967 czas. 154

*Uniwersytetowi Jagiellońskiemu jako swej
Macierzy w 600-lecie*

*Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego
w Krakowie*

PRZEDMOWA

W 600-lecie swego istnienia Uniwersytet Jagielloński staje przed Narodem Polskim nie tylko z olbrzymim dorobkiem na polu nauki, kultury i wychowania, ale również z pokaźnymi osiągnięciami na polu kultury fizycznej i wychowania fizycznego. W XIX wieku zrodziły się i rozwinęły na UJ idee nowoczesnego wychowania fizycznego, które odegrały bardzo istotną rolę w późniejszym rozwoju tej dziedziny wiedzy.

Pionierami i realizatorami nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce byli wybitni profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego tej miary co Ludwik Bierkowski, Henryk Jordan i cały szereg innych profesorów i wychowanków UJ. Dzięki Ludwikowi Bierkowskiemu powstała pierwsza polska szkoła gimnastyczna. Henrykowi Jordanowi zawdzięczamy nie tylko stworzenie idei nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce i wprowadzenie ich w życie w Parku Jordana w Krakowie i w setkach miast polskich w Ogrodach Jordanowskich, ale także ugruntowanie nowoczesnie pojętego wychowania fizycznego przez kształcenie pierwszych nauczycieli w na dwuletnich kursach wychowania fizycznego zorganizowanych przez Jordana z końcem XIX wieku na Uniwersytecie Jagiellońskim. Tu również w 1913 roku ukształtowało się ze wspomnianych kursów naukowych w trzeciej w Europie uniwersyteckie studium

wf, dające początek określonej systemowi kształcenia nauczycieli wf w Polsce.

Na tych fundamentach wyrosło też Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1927 roku. Z kolei Studium to rozwinęło się i po II wojnie światowej przekształciło w samodzielną już i autonomiczną Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego w Krakowie.

Niniejszy Rocznik Naukowy Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie jako wydawnictwo jubileuszowe 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego jest wyrazem hołdu Almae Matri Jagellonicae jako swej Macierzy. Jednocześnie szereg prac zamieszczonych w tym Roczniku obrazuje działalność Uniwersytetu Jagiellońskiego na polu szerzenia nowoczesnej kultury fizycznej i wychowania fizycznego w Polsce oraz działalność wychowawczą i naukową spadkobierczyni Studium Wychowania Fizycznego UJ — Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. Redakcja Rocznika Naukowego składa na tym miejscu wyrazy podziękowania Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej i Turystyki za pomoc w wydaniu niniejszego Rocznika.

Redakcja

Rozdział I

ZAKŁAD HISTORII I ORGANIZACJI KULTURY FIZYCZNEJ

DZIAŁALNOŚĆ STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO W KRAKOWIE W LATACH 1927—1939 *

1.

POCZĄTKI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO NA TERENIE KRAKOWA W WIEKU XIX I ROLA UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO W JEGO KRZEWIENIU

Uniwersytet Jagielloński był pierwszym polskim uniwersytetem, który starał się zrealizować w praktyce zagadnienia wychowania fizycznego młodzieży, zgodnie z reformą i wytycznymi Komisji Edukacji Narodowej.

Zreorganizowany przez H. Kołłątaja według myśli i wskazań Komisji Edukacji Narodowej położył znaczne zasługi na polu „edukacji fizycznej” młodzieży, zwracając uwagę obok rozwoju umysłowego również na jej rozwój fizyczny.

Ponadto grupował w swych murach ludzi, którzy pracowali teoretycznie i praktycznie nad rozwojem tego zagadnienia. To przodujące stanowisko utrzymał Uniwersytet Jagielloński na przestrzeni wieków XIX i XX, kładąc w ten sposób podwaliny pod rozwój nowoczesnie pojętego wychowania fizycznego i sportu.

Zachowane „Listy audytorów uczących się tańców, fechtowania i ekwitacji przy Uniwersytecie” z lat 1817—1826, jak również zachowane w materiałach źródłowych Uniwersytetu Jagiellońskiego nazwiska uczących tych dyscyplin i korespondencja rektorów UJ z lat 1826—1838 dowodzą, że wychowanie fizyczne występowało w tym okresie czasu już w formie zorganizowanej. Sprowadzało się ono do kursów tańca, fechtowania — szermierki i ekwitacji — jazdy konnej.

* Zebrał i opracował Paweł Stok.

W latach 1817/1818 i 1818/1819 liczba organizowanych kursów ograniczała się do jednego w każdej z powyższych dyscyplin. Już jednak od roku 1819/1820 na skutek wzrostu zainteresowania ze strony młodzieży akademickiej — „audytorów Uniwersytetu” — zwiększono liczbę kursów do dwóch rocznie w każdej dyscyplinie. Odbywały się one w ściśle ustalonych terminach. Kurs pierwszy odbywał się w okresie od 1 października do 1 marca, a drugi od 1 marca do 31 października każdego roku.

Uczestnikami ich byli niemal wyłącznie słuchacze wydziałów: filozoficznego i prawa. Z Wydziału Lekarskiego wzięło w nich udział w omawianym okresie czasu zaledwie kilku słuchaczy¹. Udział w każdym z kursów był ograniczony do kilku osób, od sześciu do dziesięciu, i wymagał zezwolenia rektora.

Rektor tedy każdorazowo podawał do wiadomości „audytorów Uniwersytetu” termin kursów i ilość miejsc. Dowodzi tego zawiadomienie rektora z dnia 5 marca 1829 roku.

Zawiadaniem WPP Audytorów Uniwersytetu Jagiellońskiego, iż termin podawania się na lekcje publiczne tańców i jeżdżenia konno w kursie letnim, od dnia 15 marca do ostatniego lipca, b.r., to jest dnia 10 t.mies.r. W tym więc terminie do kancelarii Uniwersytetu Jagiellońskiego zechcą WPP. Audytorowie złożyć na piśmie swe prośby. W kursie letnim na lekcje tańców ośmiu tylko, na Ekwitację — sześciu tylko umieszczonymi być będą mogli².

Rektor ustalał równocześnie warunki, od których spełnienia uzależniał pobyt „audytora” na danym kursie, podając je do wiadomości prowadzących naukę tych dyscyplin.

W roku 1826 „Rektor Uniwersytetu przesyła Imć Panu Couder, Metrowi Tańców przy Uniwersytecie listę audytorów Uniwersytetu, mających pozwolenie uczęszczania na lekcje tańców w kursie letnim b.r. od dnia 1 marca do ostatniego lipca, dołączając zarazem warunki, pod którymi audytorowie na tej liście umieszczeni uzyskali pozwolenie. Jeśliby który z nich warunków tych nie dopełnił, winien być do Rektora doniesiony, a w miejsce niedopełniającego takowych inny na lekcje przeznaczony będzie”³. Uczestnictwo w kursach było uwarunkowane przyzwoitym zachowaniem się w stosunku do uczącego nauczyciela,

¹ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (dalej cyt. Arch. UJ): Listy audytorów Uniwersytetu, uczących się tańców w roku 1817/18, 1818/1819, 1819/1820, 1820 od 1 marca do 1 sierpnia, od 1 marca do 1 sierpnia 1821, od 1 października 1821 do 1 marca 1822 od 1 marca do 30 lipca 1822, od 1 października 1822 do 1 marca 1823, od 1 października 1823 do 1 marca 1824, od 1 marca do 31 lipca 1824, od 1 października 1824 do 1 marca 1825; Listy audytorów, uczących się ekwitacji w roku 1817/1818, 1818/1819, 1819 drugie półrocze, 1819—1820, od 1 marca 1820, 1. III. — 1. VIII 1821, 1. X. — 1. III 1822, 1. III — 30. VII 1822, 1. X. — 30. III. 1823, 1. X. 1823 — 1. III. 1824, 1. III — 31. VII 1824, 1. X. 1824 — 1. III. 1825.

² Tamże: Zawiadomienie Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 5 marca 1829 roku.

³ Tamże: Pismo Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. dra Sebastian Görtlera do Imć Pana Couder metra tańców, Kraków dnia 28. II. 1826.

regularnym uczęszczaniem na lekcje, przystąpieniem do egzaminu po zakończonym kursie. Zezwolenie było imienne i nie mogło być przeniesione i wykorzystywane przez inną osobę.

Jak wynika z treści powyższego pisma rektora, ilość chętnych była znacznie większa niż ilość miejsc na poszczególnym kursie.

Zezwolenie rektora było zatem pewnego rodzaju wyróżnieniem audytora, na którego nakładało pewne obowiązki, których niewypełnienie powodowało skreślenie z listy uczestników i wyznaczenie kolejnego następnego na liście, który miał ochotę uczestniczenia w tych kursach. Warunki powyższe obowiązywały również na kursach jazdy konnej i fechtowania. Świadczy o tym „Rapport Półroczny z egzaminu publicznego uczniów Katedry Jeźdźstwa konno od dnia 19 miesiąca października w roku 1838, złożony przez Jana Wincentego Boznańskiego, nauczyciela jeźdźstwa konno przy Instytucie Technicznym”. Raport powyższy obok danych personalnych uczestnika kursu, dotyczących wieku, miejsca urodzenia, kondycji rodziców, obejmował stopnie z pilności uczęszczania i uwagi na ćwiczeniach, obyczajności, wykazanej umiejętności i opanowania w praktyce danej dyscypliny⁴.

Do roku 1830 lekcje tańców i fechtowania odbywały się na pierwszym piętrze Collegium Iuridicum. W marcu jednak 1830 roku, Kurator Generalny Instytutów Naukowych Wolnego Miasta i jego okręgu zawiadamia rektora uniwersytetu, że „gdy umieszczenie szkoły fechtowania i tańców na pierwszym piętrze w Collegium Iuridicum wznieca obawę, ażeby sala na ten cel użyta, z przyczyn częstego jej wstrząśnienia uszkodzeniu nie popadła, obmyślił Kurator inny lokal w Collegium Jagiellońskim, w dolnym zamieszkaniu, i polecił dozorczy Domów Akademickich uporządkowanie go, ażeby od Wielkiej Nocy lekcje tańca i fechtów tamże dawane były, o którym postanowieniu dla uczynienia potrzebnego obwieszczenia J.W-go Rektora zawiadomić ma honor”⁵. Rektor ustosunkował się pozytywnie do powyższej sugestii i wezwał pisemnie „nauczycieli fechtowania i tańców, aby swoje lekcye od Wielkiej Nocy r.b. dawać zaczęli w lokalu dolnym Collegium Jagiellońskiego”⁶.

Szczególnie doniosłą rolę na odcinku praktycznej działalności na polu wychowania fizycznego w Krakowie i poza jego granicami odegrali profesorowie i wychowankowie Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

⁴ Tamże: Rapport Półroczny z egzaminu publicznego uczniów Katedry Jeźdźstwa konno od dnia 19 miesiąca października w roku 1838, Kraków dnia 3 marca 1839 r., Wincenty Boznański, nauczyciel jeźdźstwa konno przy Instytucie Technicznym; toż samo z dnia 22 lipca 1835, z 8 marca 1838 i 19 lipca 1838.

⁵ Tamże: List Kuratora generalnego Instytutów Naukowych Wolnego Miasta i jego okręgu, J. Załuskiego, do J. W-go Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie dnia 17 marca 1830 (nr 239).

⁶ Tamże: Rektor UJ do nauczycieli tańca i fechtowania, Kraków dnia 20 marca 1830 r.

W roku 1830 zostaje powołany na Katedrę Chirurgii prof. dr Ludwik Bierkowski, który, obok działalności naukowej z zakresu swej specjalności lekarskiej, poświęcił wiele czasu a nawet pieniędzy na propagandę wychowania fizycznego wśród młodzieży i społeczeństwa krakowskiego.

W roku 1837 z jego inicjatywy i jego nakładem finansowym powstała w Krakowie szkoła gimnastyczna, której program został zatwierdzony przez Senat Rzeczypospolitej Krakowskiej w dniu 13 listopada 1837 roku. Program szkoły obejmował obok nauki gimnastyki również naukę tańca, śpiewu i pływania. Ta ostatnia została w następnych latach umiejscowiona w „Zakładzie Bezpiecznego Kąpania się w Wiśle”, zorganizowanym również z inicjatywy i kosztem Bierkowskiego.

Wychowanie fizyczne propagowane przez Bierkowskiego zostało oparte na podstawach naukowych i zastosowane zarówno do młodzieży zdrowej, obojga płci, w wieku od ośmiu do osiemnastu lat życia, jak i w celach leczniczych w formie gimnastyki leczniczej. Fakt powyższy jest wymownym dowodem, jak dalece Bierkowski wyprzedzał swymi czynami i zamiarami współczesne mu czasy.

Działalność profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, a równocześnie lekarza wzbudziła zainteresowanie zagadnieniami wychowania fizycznego wśród społeczeństwa krakowskiego.

Ukazują się pierwsze wzmianki w ówczesnej prasie krakowskiej, a zorganizowany przez Bierkowskiego pierwszy pokaz publiczny uczniów jego szkoły gimnastycznej zgromadził liczną publiczność, przed którą „kwiat młodzieży, której większa część z dziecinnych jeszcze lat nie wyszła, przedstawił rodzicom i opiekunom swoim ów dobroczynny wpływ gimnastyki na cały rodzaj ludzki, która śmiało powiedzieć można odrodzenie fizyczne rokuje naszemu pokoleniu”⁷.

Działalność szkoły gimnastycznej Bierkowskiego trwała wprawdzie tylko do roku 1842, ale myśl rzucona przez jej twórcę przetrwała w lata następne.

Sejm Rzeczypospolitej Krakowskiej na posiedzeniu, które odbyło się na przełomie roku 1844/1845, ustala subwencję w wysokości 3000 złp. rocznie w celu reaktywowania szkoły gimnastycznej i pływania.

Odbywają się wstępne rozmowy prof. Józefa Brodowicza, Komisarza Rządowego przy Zakładach Naukowych w Krakowie z Bierkowskim, który opracowuje w pierwszym rzucie projekt szkoły pływania, wyrażając równocześnie gotowość oddania na ten cel „własnych łaźni nad Wisłą”⁸. Trudności finansowe i zmiana sytuacji politycznej w wyniku

⁷ „Gazeta Krakowska” 1838 nr 4 i nr 157, cyt. K. Bąkowski, *Kronika krakowska*, cz. III, 1832 — 1848, Kraków 1910, s. 101 i 104, Biblioteka Krakowska nr 42.

⁸ A. Wrzosek, *Ludwik Bierkowski*, Kraków 1911, s. 92 — 103; Muzeum Historii Medycyny w Krakowie: fasc. 1010.

przyłączenia Krakowa wraz z okręgiem do Austrii stają na przeszkodzie realizacji tego planu.

W okresie przynależności Krakowa do Austrii, prywatni nauczyciele tańca, gimnastyki i szermierki uruchamiają kursy względnie szkoły tych dyscyplin, stając się w ten sposób kontynuatorami działalności Bierkowskiego, w ograniczonym oczywiście zakresie.

Wspomniany wyżej Wicenty Boznański kontynuuje swą działalność nauczyciela jazdy konnej w prowadzonej przez siebie szkole ekwitacji. Ujeżdżalnia tej szkoły znajdowała się w dawnej bursie jerozolimskiej, w roku 1858 zostaje przeniesiona na Nowy Świat, na ulicę Straszewskiego, a następnie na ulicę Starowiślną 71. Obok jazdy konnej prowadził on również kursy szermierki. W roku 1867 kierownictwo i zarząd tej szkoły, znajdującej się już przy ulicy Starowiślniej 71, przejmuje Piechocki, „który posiada w swej stajni konie dla nauki wołyżowania, jak i dla przejażdżek”. Współczesny dziennik krakowski tak reklamował tę szkołę wśród społeczeństwa krakowskiego następującymi słowami:

Zakład ekwitacyjny krakowski pana Piechockiego zdaniem znawców nie ustępuje w niczym zakładom wielkich miast. Dobór koni, porządek wojskowy, opalenie ujeżdżalni w zimie, są to warunki zachęcające nie tylko amatorów jazdy, lecz tych nawet, którym ruch jest potrzebą i zwyczajem, a którzy wśród dni słotnych lub mroźnych, gdzie przechadzka jest utrudniona, zastąpić mogą przejażdżką w ujeżdżalni piesze wycieczki⁹.

W roku 1850 Jakub Zieliński, „nauczyciel upoważniony tańców, gimnastyk konkursowy i egzaminowany i nauczyciel daru pływania”, uruchamia swój pierwszy kurs gimnastyczny „w ogrodzie przy Kleparzu nr 2, Zacisze, wprost ulicy Szpitalnej”, zaznaczając w ogłoszeniu w prasie, że „w pierwszym roku nie będzie szkoły pływania, natomiast niejako wstępne tej nauki początki dawać się będą na lekcjach wspomnianych wraz z wołyżowaniem”¹⁰.

W kwietniu 1851 roku takż sam kurs gimnastyki letniej, prywatnej, odbywa się w ogrodzie w „Raju” przy dzisiejszej ulicy Rajskiej, a obok niego prowadzi się tam naukę tańców¹¹. Natomiast egzaminowany prywatny pedagog i fechtmistrz, Michał Starzewski, żołnierz roku 1831 i „stary rębacz na pałasze, który nie tylko najlepszych fechtmistrzów paryskich pobijał, ale nawet umyślnego, sprowadzonego z Algierii, sławnego w Armii rębacza, zapowiadając cięcia, zwyciężył”, udziela „prywatnej nauki szermierstwa, muzyki i gimnastyki” w domu przy ulicy św. Jana nr 466¹². Działalność Starzewskiego na terenie Krakowa objęła długi okres czasu, bo do roku 1886. Obok kursów szermierki prowadził

⁹ „Czas” 1853 nr 140, 1855 nr 101, 1859 nr 92, 1860 nr 108, 1863 nr 238, 1867 nr 130 i nr 242.

¹⁰ „Czas” 1850 nr 110, nr 146, nr 277, nr 278, nr 283, 1851 nr 119.

¹¹ K. Korta, *Gimnazjum św. Anny w Krakowie. Wspomnienia ucznia z lat 1888 — 1896*, Biblioteka Krakowska nr 97, s. 174.

¹² Tamże: por. także: „Przewodnik Gimnastyczny 1887 nr 2; „Czas” 1850 nr 213.

on również kursy gimnastyki. Początkowo były to kursy „gimnastyki salonowej”, a w latach późniejszych gimnastyki korektywnej, „której głównym zadaniem jest zrównanie klatki piersiowej i prostowanie kolumny pacierzowej”¹³. Od roku 1887 kontynuuje on swą działalność na terenie Tarnowa, udzielając nauki szermierki w tamtejszym Oddziale Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”¹⁴.

W roku 1861 uruchamia „zakład gimnastyczny były nauczyciel gimnastyki”, wychowanek Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr Ferdynand Tuszyński. Zakład ten znajduje początkowo pomieszczenie przy ulicy Kopernika 6, a następnie w tym samym jeszcze roku w obszernej, dostosowanej do potrzeb nauczania gimnastyki, „sali w domu ks. Jabłonowskiego przy Małym Rynku nr 1”, gdzie organizowane są kursy gimnastyczne zarówno w okresie letnim, jak i zimowym¹⁵. Działalnością Tuszyńskiego zainteresował się profesor Wydziału Lekarskiego UJ, dr Józef Dietl, który odwiedził zakład gimnastyczny „w pierwszym zaraz miesiącu po otwarciu kursu”.

Wizyta w zakładzie gimnastyki Tuszyńskiego zapoznała Dietla z programem pracy, a równocześnie umożliwiła zwrócenie uwagi na pewne zasadnicze momenty, które sprowadzały się do zastosowania w praktyce odpowiedniego podziału ćwiczących na grupy w zależności od wieku i rozwoju fizycznego, zorganizowania w okresie letnim ćwiczeń gimnastycznych na otwartym powietrzu, w jednym z prywatnych ogrodów.

Natomiast w celu umożliwienia jak najszerszym rzeszom młodzieży Krakowa korzystania z urządzeń zakładu, uważał Dietl za wskazane jak największe obniżenie opłat, a nawet organizowanie dla niej bezpłatnych kursów gimnastycznych. Zwrócona została również uwaga na celowość wprowadzenia w program pracy tego zakładu gimnastyki szwedzkiej, „która w rozlicznych chorobach należycie stosowana niezaprzeczenie zbawienne skutki wywierać będzie”¹⁶.

Stosowanie ćwiczeń gimnastycznych zgodnie z wymogami zdrowotnymi zostało zapewnione przez Dietla drogą zlecenia opieki lekarskiej nad powyższym zakładem gimnastycznym adiunktowi kliniki Wydziału Lekarskiego UJ drowi Fałęckiemu, propagującemu ćwiczenia gimnastyczne młodzieży i osób starszych¹⁷.

Kontynuowano w ten sposób wpływ Wydziału Lekarskiego UJ na kształtowanie się zagadnień wychowania fizycznego na terenie Krakowa. Zakład ten przez kilka lat odgrywał pierwszorzędną rolę w krzewieniu ćwiczeń fizycznych, gimnastycznych.

¹³ „Czas” 1880 nr 145, 1881 nr 193, 1883 nr 145, 1884 nr 138.

¹⁴ „Przewodnik Gimnastyczny” 1887 nr 2.

¹⁵ T. Tyszecki, *Statystyka wychowania fizycznego w Polsce. Czasy nowsze*. Streszczenie odczytu wygł. na Zjeździe Lekarskim w Krakowie w r. 1900; „Przeгляд Gimnastyczny” 1900 nr 9; „Czas” 1861 nr 84.

¹⁶ „Czas” 1861 nr 84.

¹⁷ „Czas” 1862 nr 37, nr 78, 1863 nr 84.

W roku 1863 zostaje on przeniesiony na okres letni do dworku Potockich na Nowym Świecie nr 7, gdzie ćwiczenia gimnastyczne odbywały się w dnie pogodne w ogrodzie, a w „dżdżyste pod nakryciem”. W okresie letnim miejscem ćwiczeń gimnastycznych był również „pałacyk angielski” na Wesołej oraz ogród Na Piasku przy ulicy Łobzowskiej¹⁸.

Zgodnie z wytycznymi prof. dra J. Dietla, dr Ferdynand Tuszyński objął swą działalnością młodzież istniejących wówczas szkół krakowskich, zapewniając pewną ilość bezpłatnych miejsc na organizowanych kursach gimnastycznych. W roku 1863 zarezerwowano bezpłatny udział dla dwunastu uczniów Instytutu Technicznego, dwunastu uczniów z gimnazjum I św. Anny, ośmiu z gimnazjum niższego i szesnastu z „obojsza szkół normalnych”¹⁹.

Działalność Ferdynanda Tuszyńskiego, prowadzona pod opieką pracowników naukowych Wydziału Lekarskiego UJ dała wkrótce realne wyniki.

W roku 1864 zostaje wybudowana sala gimnastyczna przy c.k. Szkole Głównej wzorcowej, przy ulicy Brackiej 22 w domu barona Larischa, gdzie prowadzono ćwiczenia gimnastyczne dla uczniów tej szkoły, seminarium nauczycielskiego i uczniów II Gimnazjum im. św. Jacka.

Nauczycielem gimnastyki był Leon Weiss, który w latach 1867 — 1870 organizuje publiczne popisy swych uczniów, którzy „składali próby siły, zręczności, a nawet biegłości w skomplikowanych ewolucjach, wkraczających w sferę wyższej gimnastyki”²⁰.

Józef Dietl również jako prezydent miasta w latach 1866 — 1874 interesuje się żywo zagadnieniami wychowania fizycznego na terenie Krakowa.

W dniu 14 października 1867 roku wraz z prof. Rozwadowskim, drem Machalskim, ks. kanonikiem Górnickim i kupcem Jawornickim, jest inicjatorem założenia Towarzystwa gimnastycznego pod nazwą „Orzeł Biały” w celu rozwijania i wyrobienia sił fizycznych przez ćwiczenia ciała, mianowicie gimnastykę, szermierkę, pływanie i jazdę konną”. Podjęcie działalności Towarzystwa nastąpiło dopiero z końcem sierpnia 1870 roku. Już jednak w maju 1871 roku stało się aktualne zagadnienie „czy Towarzystwo ma dalej istnieć, czy też rozwiązać się dla braku funduszków”. Dzięki wyborowi na przewodniczącego Towarzystwa Wincentego Eminowicza, naczelnika ochotniczej straży pożarnej, i połączenie się z tą instytucją, kontynuowano dalszą działalność w ramach ochotniczej straży pożarnej²¹.

¹⁸ „Czas” 1863 nr 84, nr 200, nr 257, 1864 nr 127, nr 134, nr 200, 1865 nr 80, nr 148, nr 179.

¹⁹ „Czas” 1863 nr 84.

²⁰ T. Tyszecki, op. cit.; „Czas” 1868 nr 158, 1869 nr 144, 1870 nr 22.

²¹ „Czas” 1868 nr 27, nr 113, 1870 nr 198, nr 210, 1871 nr 52, nr 110.

Ożywioną działalność na polu wychowania fizycznego, zgodnie z wieloletnią tradycją Wydziału Lekarskiego UJ rozwinął wychowanek tego Wydziału, dr Wenanty Piasecki, który w roku 1867 ukończył studia lekarskie, a w czasie pobytu w Dreźnie i Pradze ukończył kursy gimnastyczne i pracował w kierunku praktycznego zastosowania nabytych wiadomości teoretycznych.

Natomiast po ukończeniu studiów, w tymże samym roku, podjął się kierownictwa ćwiczeniami gimnastycznymi w założonym na terenie Lwowa w roku 1867 — Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Natychmiast po przybyciu do Lwowa „urządził naukę gimnastyki na sposób praktykowany za granicą, zaprowadzając z czasem pewien system i ład”. Równocześnie rozpoczął działalność szkoleniową, prowadząc wykłady dla kandydatów na nauczycieli gimnastyki²².

Do roku 1880 przebywa we Lwowie. Pracą swą zarówno praktyczną poprzez prowadzone ćwiczenia gimnastyczne, jak i teoretyczną poprzez wykłady, zmierzał do podbudowy zagadnień wychowania fizycznego na odcinku gimnastyki odpowiednimi wiadomościami z dziedziny medycyny, a zwłaszcza anatomii i fizjologii. Zajmuje się równocześnie sprawami właściwej terminologii w ćwiczeniach gimnastycznych. Zagadnieniu temu poświęca wydaną w roku 1867 we Lwowie rozprawę *Słownictwo gimnastyczne*²³.

W roku 1881 przenosi się do Zakopanego, gdzie w nowo wybudowanym przez siebie zakładzie przyrodolecznictwem, otwartym w dniu 1 czerwca, zainstalował wszelkie urządzenia potrzebne do leczenia, jak również do kąpieli parowych, słonecznych oraz przybory do gimnastyki leczniczej i ortopedycznej. Prowadzi tutaj działalność leczniczą z zastosowaniem gimnastyki leczniczej.

Od stycznia roku 1885 przebywa w Krakowie, zamieszkuje w willi „Pod Lipkami” nad Wisłą, gdzie znajduje pomieszczenie również prowadzony przez niego zakład wodolecznictwa tak, „iż chorym zamiejskowym może dawać zupełne zaopatrzenie z kuracją hydropatyczną i mięsieniem, massage, w połączeniu z gimnastyką leczniczą”. Podobny zakład wodolecznictwa w połączeniu z gimnastyką leczniczą organizuje w „nowo przybudowanych Łazienkach górnych”²⁴. Ponadto uruchamia przy ulicy Sławkowskiej zakład gimnastyczny, znany pod nazwą „Zakładu gimnastycznego dra Wenantego Piaseckiego”, a wyposażony w przyrządy gimnastyczne najnowszej konstrukcji. W czasie niepogody ćwiczenia gimnastyczne wszelkiego rodzaju wchodzące w zakres „gimna-

²² Księga pamiątkowa ku uczczeniu 25 rocznicy założenia T. G. „Sokół” we Lwowie, Lwów 1892, s. 21; K. Pawlikowski, *Przed 21 laty. Urywek z dziejów Towarzystwa*, „Przewodnik Gimnastyczny” 1888 nr 3.

²³ W. Piasecki, *Słownictwo gimnastyczne*, Lwów 1867; E. Cenar, *Piśmienictwo gimnastyczne polskie* [w:] *Księga pamiątkowa...*, s. 236 — 240.

²⁴ „Przewodnik Gimnastyczny” 1881 nr 2, 1884 nr 12, 1895 nr 51.

styki wychowawczej, ludowej i leczniczej” odbywały się na obszernej, jasnej i „doskonale przewietrzanej sali”. W dnie pogodne dziewczęta ćwiczyły na werandzie, a chłopcy w ogrodzie.

Zakład ten cieszył się dużą popularnością. Matki spieszyły „z zamówieniami lekcji gimnastyki dla swych córek, co pochwalić należy ze względu na upośledzenie sił fizycznych najmłodszej generacji kobiet, a pod kierunkiem tak wytrawnego nauczyciela, jakim jest dr Piasecki znakomite skutki ćwiczeń gimnastycznych z pewnością osiągnięte być mogą”²⁵. W maju tegoż roku, w momencie organizacji Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie, wchodzi w skład pierwszego Wydziału Towarzystwa, służąc radą i doświadczeniem, nabytym w ciągu swej działalności na terenie Lwowa, wydając równocześnie rozprawę *O celach i zadaniach Towarzystw Gimnastycznych*, wytyczającą kierunki pracy na przyszłość²⁶.

Już jednak w czerwcu opuszcza Kraków, udając się do Zakopanego, by tam kontynuować działalność lekarską w swoim zakładzie leczniczym, będącym jedynym zakładem hydropatycznym na terenie Zakopanego, w którym „niepoślednie miejsce zajmowała gimnastyka i mięsienie”²⁷.

W okresie pobytu dra Wenantego Piaseckiego we Lwowie i w Zakopanem czynna była w Krakowie szkoła gimnastyczna higieniczno-ortopedyczna, prowadzona przez Ernesta Pruszyńskiego, który „założył sobie jako cel wykształcenie uczniów pod względem zręczności i zwinności oraz stopniowe rozwijanie sił młodzieży, nie zaś kształcenie jej w sztukach akrobatycznych”²⁸.

Ćwiczenia gimnastyczne zostały tu zróżnicowane w zależności od wieku i zaawansowania ćwiczących. Ćwiczenia gimnastyczne dzieci prowadzono według systemu gimnastyki szwedzkiej, starszej młodzieży — częściowo według systemu gimnastyki niemieckiej, przyrzadowej.

W czasie publicznych popisów „uczniowie tego zakładu od sześciolub siedmioletnich chłopczyków aż do młodzieńców roślejszych, odbywali rozmaite, a do swego wieku dostosowane ćwiczenia gimnastyczne z biegłością, wprawą i zręcznością, które sprawują niezmiernie przyjemne wrażenie na widzach. Dwunastu małych chłopczyków popisywało się w tzw. ćwiczeniach szwedzkich, rozwijających niewątpliwie mięśnie dzieci i wpływających korzystnie na ich zdrowie, a odbywanych na komendę z precyzją wzorową. Młodzieńcy roślejsi odbywali ćwiczenia na drabinkach, trapezach, kółkach, skakanie przez kozły. Wszystko to odbywało się bez żadnych wysilań, jak gdyby popisujących się nic to nie kosztowało, chociaż niektóre ich »sztuki« były tak trudne, że w zakres

²⁵ „Przewodnik Gimnastyczny” 1881 nr 2.

²⁶ W. Piasecki, *O celach i zadaniach Towarzystw Gimnastycznych*, Kraków 1885; E. C en a r, op. cit.

²⁷ „Przewodnik Gimnastyczny” 1886 nr 6.

²⁸ „Czas” 1877 nr 196.

akrobatyki wchodziły. Niektórzy z uczniów zdradzali oprócz tego wielką siłę i niesłychaną wprawę”²⁹.

Odpowiednie stanowisko wobec zagadnień wychowania fizycznego, a szczególnie ćwiczeń gimnastycznych zajmuje w tym okresie czasu również Akademia Umiejętności w Krakowie. W roku 1881 na ręce prezesa Akademii Umiejętności, prof. dra Józefa Majera przesłana została przez Wydział Krajowy petycja, wniesiona w dniu 7 czerwca 1880 roku przez Towarzystwo lekarzy galicyjskich do Wysokiego Sejmu Krajowego w sprawie reformy higienicznej szkół. W oparciu o konsultacje odbyte w tej sprawie z profesorem UJ Stanisławem Janikowskim, który po nradzie z lekarzami drem K. Grabowskim i drem B. Lutostańskim, wychowankami tegoż Uniwersytetu, ułożył memoriał równoznaczny ze stanowiskiem Akademii Umiejętności w Krakowie. Treść paragrafu dotyczącego ćwiczeń gimnastycznych była następująca:

Wychowanie publiczne skierowane jest u nas prawie wyłącznie do rozwoju umysłu; jednakże dla szlachetnych celów nie należałoby zapominać o rozwoju fizycznym uczniów, ale owszem starać się o tenże z równą gorliwością, a to nadając gimnastyce wybitniejsze stanowisko w systemie wychowania.

Wprawdzie gimnastyka przyjęta jest dzisiaj jako osobny przedmiot do programu szkół naszych, lecz tylko jako przedmiot nadobowiązkowy, do którego najmniejsze przywiązuje się znaczenie i od którego może się każdy uczeń z największą łatwością uwolnić, a wskutek niedostatecznego oceniania wartości gimnastyki w naszym kraju, liczba starających się o zwolnienie jest znaczna. Gimnastyka powinna być przedmiotem obowiązkowym, od którego tylko świadectwo wydane przez lekarza szkolnego mogłoby ucznia stale lub czasowo uwolnić, a w ten sposób tylko przyczyniać się będą szkoły do rozwoju młodzieży we wszelkich kierunkach, moralnym, umysłowym jako też fizycznym. Nadto nie ulega wątpliwości, że ćwiczenia gimnastyczne powinny być zastosowane do stanu zdrowia i sił każdego ucznia, a zatem mają się odbywać zawsze według wskazówek danych przez lekarzy³⁰.

Komisja, opracowująca powyższy memoriał stanęła równocześnie na stanowisku, że należy wyeliminować z programu szkolnego trudne ćwiczenia akrobatyczne, za jakie uważano ćwiczenia gimnastyczne systemu niemieckiego, a oprzeć się na gimnastyce systemu szwedzkiego, „odbywającej się bez skomplikowanych przyrządów”³¹.

W roku 1883 zostaje pomyślnie załatwiona sprawa stałych ćwiczeń gimnastycznych dla młodzieży akademickiej w Krakowie. Wydział Czytelni Akademickiej przy Placu Franciszkańskim, obok kościoła franciszkanów, wynajmuje salę gimnastyczną, gdzie w latach 1883/1884 i 1884/1885 prowadzone są ćwiczenia gimnastyczne pod kierownictwem J. Koś-

²⁹ „Czas” 1877 nr 137, nr 196, 1878 nr 144, 1879 nr 132.

³⁰ „Przegląd Gimnastyczny” 1881 nr 1, nr 2; „Przegląd Lekarski” 1881 nr 15; *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1864—1887 i obraz stanu dzisiejszego wraz z rzeczą o rektorach od czasów najdawniejszych*, Kraków 1887. Dr Stanisław Janikowski profesor medycyny sądowej i policyjnej od roku 1866, a od roku 1872 prezes Towarzystwa Lekarskiego, zmarł 21.IV.1881 na tyfus plamisty.

³¹ „Przegląd Gimnastyczny” 1881 nr 7.

mińskiego. Obok gimnastyki Wydział Czytelni Akademickiej propagował wśród młodzieży akademickiej wioślarstwo i w tym celu zakupił w roku 1883 łódź, przeznaczoną do użytku członków, a w roku 1884 przystąpił do organizacji ćwiczeń szermierczych³². Stwarzanie możliwości młodzieży akademickiej uprawiania ćwiczeń fizycznych spotykamy również i w latach późniejszych. W roku 1891 zostaje zatwierdzony statut Akademickiego Klubu Szermierczego, którego kuratorem został profesor UJ dr Kleczyński. Działalność jego była krótkotrwała. Nie istnieje już w roku szkolnym 1894/1895³³. W roku 1896 zawiązało się na Uniwersytecie Jagiellońskim Stowarzyszenie młodzieży akademickiej „Jagiellonia”, mające na celu obok pomocy w nauce również organizowanie imprez rozrywkowych i ćwiczeń szermierczych.

W tym też roku sprawa wychowania fizycznego młodzieży akademickiej staje się treścią przemówienia rektora Uniwersytetu prof. dra Szczęsnego Kreutzta:

W kołach zawodowo naukowych odbywały się dość liczne odczyty, wykłady i pogadanki. Nie brakło też młodzieży zachęty i pomocy w studiach przez różne koła, a mianowicie bardzo pożyteczne Biblioteki studenckie, chętnie przez profesorów i wydawców popierane. Nie pamiętano tylko nigdzie dostatecznie o tym, że jeżeli w młodzieży naszej ma wzrastać życie duchowe, musi ciało do tego dostarczyć siły. Chierlactwo fizyczne staje się coraz powszechniejsze, a dla wzmocnienia ich sił fizycznych, pokrzepienia i zachowania zdrowia środkiem ćwiczeń fizycznych, do których ona sama dziwny brak ochoty okazuje, czyni się u nas zbyt mało. Może ponowna zachęta i usiłowane ułatwienie młodzieży akademickiej oddawania się ćwiczeniom fizycznym, na innych uniwersytetach z ochotą i widocznym pożytkiem uprawianych, znajdą trwalszy oddźwięk i skuteczniejsze poparcie³⁴.

Wezwanie powyższe było tym bardziej na czasie, że sytuacja na odcińku możliwości uprawiania ćwiczeń fizycznych na terenie Krakowa uległa radykalnej zmianie.

Od roku 1866 zostały stworzone możliwości uprawiania w okresie zimowym jazdy na łyżwach. Główną rolę w propagowaniu wśród społeczeństwa krakowskiego tej przyjemnej, a przede wszystkim zdrowej rozrywki odegrało Towarzystwo Łyżwiarskie, które od roku 1870 urządza place ślizgawkowe. Początkowo znajdują one pomieszczenie na stawie zwierzynieckim w latach 1870 — 1872, a następnie na stawach „przy ulicy Łobzowskiej w ogrodzie niegdyś Macewiczów”, na stawie „w ogrodzie domu pana Mazgala przy ulicy Karmelickiej, na stawach przy domu hr. Potockich, obok Ogrodu Botanicznego, przy ulicy M. Kopernika”, by od roku 1889 przenieść się na sadzawkę w Parku Krakowskim, która od tej chwili stała się głównym ośrodkiem jazdy na łyżwach i przetrwała w okres po pierwszej wojnie światowej.

W dalszym ciągu była również czynna ślizgawka przy Ogrodzie Bo-

³² „Przewodnik Gimnastyczny” 1884 nr 11, 1885 nr 2.

³³ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1891 — 1892...*, Kraków 1892, s. 19.

³⁴ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1876 — 1897...*, Kraków 1897, s. 9.

tanicznym, a liczne stawy i wody za wałami fortecznymi umożliwiały tę zdrową rozrywkę mniej zamożnej młodzieży³⁵. Działające już w roku 1884 Towarzystwo wioślarskie, a następnie od roku 1892 Oddział wioślarski T.G. „Sokół”, umożliwiały swym członkom uprawianie w okresie lata turystyki wodnej. W roku 1884 „kwestia szkoły, która od kilku lat była podnoszona w Radzie Miejskiej, w dziennikach i kołach prywatnych została ostatecznie przez Towarzystwo wioślarskie rozwiązana. Na dwóch łodziach zbudowano podłogę, w środku umieszczono budkę do rozbierania, a cała pływalnia otoczona jest barierką. Nauczycielem jest urzędnik Magistratu znany gimnastyk i pływak pan Gędek”³⁶.

Już jednak w roku 1885 zostaje otwarta i uruchomiona, wybudowana kosztem władz wojskowych, stacjonujących w Krakowie, pływalnia w Parku Krakowskim, udostępniona w godzinach popołudniowych ludności cywilnej³⁷.

W tymże samym roku zapoczątkowało swą wieloletnią pracę na odcinku propagandy ćwiczeń gimnastycznych i innych form wychowania fizycznego, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, oddział w Krakowie³⁸.

Od roku 1886 działa Krakowski Klub Cyklistów, należący do największych i najliczniejszych klubów tej dyscypliny w całej Galicji, a obok niego Oddział cyklistów T.G. „Sokół”³⁹.

Szczególnie jednak ożywioną działalność na terenie Krakowa rozwinął wychowanek Wydziału Lekarskiego UJ, Henryk Jordan⁴⁰. Bezpośrednimi współpracownikami Jordana byli lekarze: dr Teofil Tyszecki, popierający już w roku 1888 ideę stworzenia Parku gier i zabaw w Krakowie, kierownik grona nauczycielskiego T.G. „Sokół” w Krakowie, wybrany na konferencji nauczycieli gimnastyki we Wiedniu w roku 1900 w skład delegacji do Rady Państwa i Senatu z memoriałem w sprawie równouprawnienia nauczycieli gimnastyki z nauczycielami innych przedmiotów⁴¹; i dr Tokarski, nauczający gimnastyki od roku 1882 według systemu Spiessa, członek grona nauczycielskiego T.G. „Sokół” w Krakowie. Wygłosił on na Krajowej Konferencji Nauczycielskiej w Krakowie w roku 1899 referat „O wychowaniu fizycznym młodzieży w szkołach ludowych i wydziałowych, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które

³⁵ „Czas” 1866 nr 311, 1871 nr 244, 1872 nr 11, nr 271, 1873 nr 2, 1874 nr 4, nr 259, 1875 nr 278, 1877 nr 283, 1878 nr 6, nr 29, 1879 nr 283, 1881 nr 296, 1883 nr 5, nr 22, nr 39, nr 282, 1884 nr 273, 1885 nr 289, 1886 nr 54, 1887 nr 1, nr 41, 1889 nr 289, 1890 nr 4, 1891 nr 293, 1892 nr 18.

³⁶ „Czas” 1884 nr 118, nr 176.

³⁷ „Czas” 1886 nr 168, 1885 nr 85.

³⁸ *Księga pamiątkowa...*, s. 79 — 87.

³⁹ „Czas” 1886 nr 168, nr 263, 1887 nr 110, 1890 nr 122.

⁴⁰ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1864 — 1887*, Kraków 1887, s. 165; Por. także rozprawę H. Smarzyńskiego, *Henryk Jordan*, zamieszczoną w nin. tomie, s. 143.

⁴¹ T. Tyszecki, op. cit.

1. Stanisław Ciechanowski.

2. Zygmunt Wyrobek. *Ze zbiorów rodziny Wyrobków.*

nie mają sal gimnastycznych". W roku 1900 jako kierownik kursu gier i zabaw dla nauczycieli gimnastyki wygłosił referat „O znaczeniu zabaw i gier”⁴². Do grona współpracowników Jordana należeli także członkowie T.G. „Sokół” w Krakowie: dr Jan Bielawski, dr Stanisław Rowiński i dr M. Doliński⁴³.

Spoza świata lekarskiego gorącym zwolennikiem i bliskim współpracownikiem Jordana był Zygmunt Wyrobek⁴⁴, propagator gier i zabaw, a w okresie powojennym wizytator szkolny wychowania fizycznego, kierownik jednorocznych kursów wychowania fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Jego działalność powojenna jest ściśle związana ze Studium Wychowania Fizycznego UJ.

Henryk Jordan potrafił zatem w okresie swej działalności zainteresować swą ideą i pozyskać dla jej realizacji szereg osób, w większości wychowanków Wydziału Lekarskiego UJ względnie pracowników naukowych tego Wydziału, którzy ze względu na swe studia w najwyższym stopniu doceniali rolę wychowania fizycznego w życiu człowieka zarówno z punktu widzenia zdrowotnego, jak i wychowawczego. Zainteresowaniom tym dawali wyraz działalnością i publicznymi wystąpieniami w postaci szeregu odczytów.

W roku 1899 dr Odo Bujwid, profesor Uniwersytetu, wygłasza odczyt w T. G. „Sokół” „O wychowaniu fizycznym młodzieży”, w którym obok gimnastyki propaguje również „sport kołowy”, jazdę na łyżwach i wioślarstwo⁴⁵. Ludzie ci stali się kontynuatorami pracy Jordana, a niektórzy przyczynili się bezpośrednio do powstania w latach powojennych zakładu naukowego poświęconego zagadnieniom wychowania fizycznego i sportu, Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim UJ.

Po raz pierwszy postulat stworzenia osobnej katedry dla spraw wychowania fizycznego został postawiony w roku 1900 na IX Zjeździe lekarskim w Krakowie, który dużą uwagę poświęcił zagadnieniom wychowania fizycznego. Na Zjeździe tym wygłoszono cztery referaty na ten temat. Autorami ich byli: profesor UJ dr Napoleon Cybulski („Obecny stan nauki o wychowaniu fizycznym”), dr Teofil Tyszecki („Statystyka wychowania fizycznego”), dr Eugeniusz Piasecki („Postulaty w sprawie wychowania fizycznego w Galicji”), dr Doliński, sekundariusz szpitala w Przemyślu („Postulaty wychowania fizycznego dziewcząt i kobiet”).

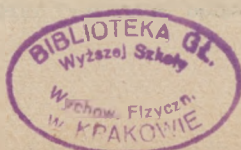
Na szczególną uwagę zasługuje referat wygłoszony przez Eugeniusza Piaseckiego. Jako gorący zwolennik i propagator idei Jordana kładł on specjalny nacisk na rolę wychowawczą gier i zabaw na świeżym po-

⁴² „Przegląd Gimnastyczny” 1899 nr 9, 1900 nr 8.

⁴³ „Przegląd Gimnastyczny” 1899 nr 6, nr 7.

⁴⁴ Por. także rozprawę J. Bugajskiego, *Pionierzy wychowania fizycznego, zaśluzeni pracownicy Studium Wychowania Fizycznego UJ w Krakowie*, zamieszczoną w nin. tomie, s. 205.

⁴⁵ „Przegląd Gimnastyczny” 1899 nr 4, nr 5.

wietrzy, domagając się postawienia ich w szkole na równi z nauką gimnastyki. Domagał się również stworzenia przy Uniwersytecie osobnej katedry dla spraw wychowania fizycznego, celem właściwego ustawienia i zapewnienia temu kierunkowi wychowania dalszego rozwoju na podbudowie naukowej. Zrealizowanie tego postulatu stało się jednak możliwe dopiero w warunkach po pierwszej wojnie światowej⁴⁶.

Współcześni Jordanowi, podobnie jak on należący do grona pracowników naukowych Wydziału Lekarskiego byli dr Emil Godlewski, od roku 1913 profesor zwyczajny biologii ogólnej, oraz dr Stanisław Ciechanowski⁴⁷. Pierwszy stał się w latach 1913 — 1918 rzecznikiem spraw związanych z wychowaniem fizycznym młodzieży akademickiej, a w latach powojennych popierał usiłowania zmierzające do stworzenia samodzielnej katedry wychowania fizycznego. Głównym jednak orędownikiem i bezpośrednim motorem tej akcji był Ciechanowski, który od roku 1919 pełnił funkcję delegata Wydziału Lekarskiego do Rady Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej⁴⁸.

W okresie przedwojennym bowiem szkolenie wychowawców fizycznych dla potrzeb szkolnictwa odbywało się na dwuletnich kursach uniwersyteckich wychowania fizycznego we Lwowie, a później i w Krakowie. Uczestnicy, rekrutujący się przeważnie spośród słuchaczy Wydziału Filozoficznego kończyli je ze stopniem dyplomowanego nauczyciela gimnastyki. Kursy te wykształciły cały szereg działaczy na polu wychowania fizycznego, którzy nie zważając na piętzące się przed nimi trudności byli pionierami wychowania fizycznego w szkołach krakowskich. Inspektorem wf w szkołach średnich Małopolski zachodniej i Śląska Cieszyńskiego był znany działacz w dziedzinie wychowania fizycznego na terenie Lwowa, Rzeszowa, Brodów, Kołomyi i Krakowa, wychowanek Wydziału Lekarskiego UJ dr Herman Mojmir⁴⁹. W ramach propagandy sportu na terenie szkół zorganizowali oni w dniach 6 i 7 czerwca 1914 roku pierwsze zawody lekkoatletyczne uczniów szkół średnich Galicji zachodniej⁵⁰. Do roku 1914 zagadnieniami wychowania fizycznego

⁴⁶ „Przegląd Gimnastyczny” 1900 nr 8. Sprawa wychowania fizycznego na IX Zjeździe Lekarskim w Krakowie.

⁴⁷ Por. także cyt. już rozprawę J. Bugajskiego, zamieszczoną w nin. tomie, s. 205.

⁴⁸ Protokoły zwyczajnych posiedzeń Senatu Akademickiego UJ z 4. III. 1913, s. 73 — 74, z 27. V. 1913, s. 77, z 11. III. 1915, s. 89; Protokół posiedzenia zwyczajnego grona profesorów nauk lekarskich z dnia 21. XI. 1919, s. 89, L. 1668.

⁴⁹ Aleksander Orchowski, *Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w II poł. XIX w. i na początku XX wieku* (Rocznik nauk. WSWF 1962, t. II) omawia szczegółowo rozwój i działalność uniwersyteckich kursów wf UJ. Por. także „Wychowanie Fizyczne” 1920 nr 1 — 2. Herman Mojmir opracował i wydał *Cwiczenia i zabawy skautowe, Samarytanin, Skauting i wytyczne kierunki pracy narodowo-wychowawczej, Powrót do natury a sport, O wychowaniu fizycznym dziewcząt w Polsce*.

⁵⁰ „Przegląd Sportowy” 1924 nr 35.

i sportu interesowali się i popierali je wśród społeczeństwa polskiego w większości wypadków przedstawiciele świata lekarskiego. Akcja tych ludzi była zrozumiana i popierana przez niewielką część społeczeństwa, które, zaabsorbowane walką o kariery urzędnicze, główny nacisk w wychowaniu młodzieży kładło na zapewnienie młodemu pokoleniu wykształcenia, koniecznego do zajęcia odpowiednio intratnego stanowiska w hierarchii urzędniczej Austrii, a zagadnienia wychowania fizycznego pozostawiało na znacznie dalszym planie.

2.

POWSTANIE STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO I JEGO DZIAŁALNOŚĆ DO ROKU 1939

Z chwilą uzyskania przez Polskę bytu państwowego, po zakończeniu pierwszej wojny światowej, nastąpiły daleko idące zmiany w ustosunkowaniu się do zagadnień wychowania fizycznego i sportu. Sprawy te, mimo ciężkich, powojennych warunków ekonomicznych stały się jednym z podstawowych zagadnień ogólnospołecznych. Do pracy na tym polu włączyły się zarówno szkoły, jak i instytucje o charakterze ogólnopaństwowym i samorządowym. Zagadnienia wychowania fizycznego zostały potraktowane w odrodzonym szkolnictwie polskim jako zagadnienia o dużej roli wychowawczej i zdrowotnej. Przystąpiono zatem do natchmiastowego, realnego rozwiązania organizacyjnego i programowego. Dały temu wyraz pierwsze zjazdy nauczycielskie w Krakowie i w Warszawie.

Zjazd nauczycielski w Krakowie, w styczniu 1918 roku, postanawiał, że „program wychowania fizycznego w szkole i poza szkołą oprzeć się musi z jednej strony na należytych wykształceniu wychowawców, a z drugiej strony tak na wdrożeniu młodzieży w higienę życia codziennego i na otoczeniu młodzieży higienicznymi warunkami, jak i na czynnym rozwoju sił i sprawności cielesnej”⁵¹

Podkreślając konieczność należytego wychowania fizycznego dziewcząt nader dotychczas zaniedbanego, stwierdzano również, że „ćwiczenia nie mają ograniczać się do nauki gimnastyki albo wyłącznie gier ruchowych, lub innego rodzaju ćwiczeń. Wychowanie fizyczne powinno obejmować wszystkie działy ćwiczeń fizycznych odpowiednich dla danego wieku”⁵². Podobne stanowisko zajął zjazd nauczycielski, zorganizowany w Warszawie w kwietniu 1919 roku, domagając się przeznaczenia we

⁵¹ „Wychowanie Fizyczne” 1920 nr 1—2, s. 1—10.

⁵² W. Osmański, *Wychowanie fizyczne w szkole powszechnej*. Referat wygłoszony na I posiedzeniu Rady wychowania fiz. i kultury cielesnej w dniu 6. I. 1920 r. „Wychowanie Fizyczne” 1920 z. 1—2.

wszystkich szkołach pół godziny dziennie na gimnastykę oraz dwóch popołudni tygodniowo na gry i zabawy ruchowe, stwierdzając równocześnie równorzędność wychowania fizycznego i umysłowego⁵³. Na zjeździe tym zostało zadeklarowane stanowisko Rzeczypospolitej Polskiej w tej sprawie wspólną deklaracją Ministerstw W. R. i O. P. i Ministerstwa Zdrowia Publicznego, stwierdzającą równorzędność wychowania fizycznego w szkole polskiej z wychowaniem umysłowym i moralnym w oparciu o zasadę powszechności i obowiązkowości w szkołach powszechnych, średnich i seminariach nauczycielskich. Tym samym został zapewniony dalszy rozwój tych zagadnień w ramach organizacyjnych i programowych szkoły.

Równolegle do rozwoju zagadnień wychowania fizycznego w szkole szedł rozwój pierwszych organizacji sportowych. W roku 1919 zostają zorganizowane pierwsze Polskie Związki Sportowe: lekkoatletyczny, piłki nożnej, narciarski i wioślarski, kierujące rozwojem reprezentowanych przez siebie dyscyplin sportowych.

Z inicjatywy Ministerstwa Zdrowia Publicznego zostaje zwołane w dniu 12 października 1919 roku posiedzenie organizacyjne Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, a w roku 1920 zostaje powołany przez toż samo ministerstwo organ doradczy i opiniodawczy we wszelkich sprawach związanych z wychowaniem fizycznym, Rada Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej, w której skład weszli z Krakowa prof. UJ dr Stanisław Ciechanowski, Zygmunt Wyrobek i dr Stanisław Rowiński⁵⁴.

Szybki rozwój zagadnień wychowania fizycznego i sportu spowodował znacznie większe niż dotychczas zapotrzebowanie na kwalifikowanych nauczycieli wychowania fizycznego i instruktorów sportowych. Kwalifikacje nauczycieli wychowania fizycznego w szkolnictwie polskim w pierwszych latach niepodległości były bardzo niedostateczne. Około 50% czynnych wówczas nauczycieli należało do kategorii niewykwalifikowanych, 30% gimnazjów i seminariów nauczycielskich nie posiadało wcale nauczycieli wychowania fizycznego. Do nauczycieli kwalifikowanych zaliczano absolwentów byłej dwuletniej szkoły gimnastyki masażu H. Kuczalskiej w Warszawie, nauczycieli z ukończonymi kilkumiesięcznymi kursami gimnastycznymi Związku Polskich Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Małopolsce, zwłaszcza o ile nabyli uprawnienia do nauczania w szkołach na podstawie egzaminu złożonego przed byłymi austriackimi komisjami egzaminacyjnymi, działającymi na terenie Lwowa i Krakowa, a w czasie od 1 listopada 1918 roku do dnia 1 września 1921 roku przed takimi komisjami we Lwowie i Krakowie.

Ogólna tendencja zmierzała do utworzenia katedr wychowania fizycznego przy wszystkich uniwersytetach polskich. Domagano się, by

⁵³ W. Osmólski, jw.

⁵⁴ „Wychowanie Fizyczne” 1920, nr 1 — 2, s. 27 — 28.

dla podniesienia poziomu i roli wychowania fizycznego w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich, nauczanie tego przedmiotu powierzyć nauczycielom z ukończonymi studiami uniwersyteckimi. Przygotowanie kadr nauczycielskich z zakresu tego przedmiotu winno się odbywać w każdym uniwersytecie polskim w ramach Studiów Wychowania Fizycznego. Wyodrębnienie w strukturze organizacyjnej Uniwersytetu katedry wychowania fizycznego miało na celu stworzenie odpowiednich warunków do pracy naukowej dla „dokładniejszego zbadania wielu nie wyświetlonych jeszcze kwestii z tej dziedziny w ścisłym kontakcie ze szkolnictwem i jego potrzebami”⁵⁵.

Stanowisko to zostało zadokumentowane już w roku 1918 na zjeździe nauczycielskim w Krakowie. Jedna z uchwał tego zjazdu domagała się, by Studium Wychowania Fizycznego przy uniwersytetach stanowiło dział studiów uniwersyteckich równorzędny z innymi działami Wydziału Filozoficznego⁵⁶.

Podobne stanowisko zajął Ogólny Zjazd Organizacji Młodzieży Akademickiej w Warszawie w roku 1920, domagając się obok roztoczenia opieki materialnej i moralnej ze strony władz uczelni wyższych, społeczeństwa i rządu nad zrzeszeniami sportowymi również utworzenia katedr wychowania fizycznego przy poszczególnych uniwersytetach⁵⁷.

W tym samym kierunku szły uchwały Rady Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej przyjęte na posiedzeniach w dniu 6 czerwca 1920 roku, wniosek dra Chojnackiego o utworzenie katedr wychowania fizycznego oraz w roku 1921 — na czwartym kolejnym posiedzeniu — wniosek ppłk. Osmólskiego⁵⁸.

W związku z potrzebami należytego postawienia sprawy wychowania fizycznego w szkole polskiej, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego już w samych początkach swego istnienia starało się zaradzić wielkiemu brakowi sił nauczycielskich wychowania fizycznego. W tym celu w roku 1919 zorganizowało półroczny państwowy kurs wychowania fizycznego w Warszawie dla czynnych nauczycieli wychowania fizycznego w szkołach średnich, w latach zaś następnych, to jest od roku szkolnego 1920/1921 do 1924/1925, jedenaście rocznych państwowych kursów wychowania fizycznego w celu pedagogicznego i fachowego kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego dla szkół powszechnych, średnich i seminariów nauczycielskich. Państwowe roczne kursy wychowania fizycznego były prowadzone w następujących miejscowościach

⁵⁵ E. Piasecki, *Wychowanie fizyczne w uniwersytetach*, Kraków 1919.

⁵⁶ „Wychowanie Fizyczne” 1920, nr 1—2, s. 3.

⁵⁷ Tamże, s. 54.

⁵⁸ „Wychowanie Fizyczne” 1920, nr 7—9, s. 186, 1921 nr 9—12, s. 135.

ciach: w Warszawie — pięć, w Poznaniu — dwa, w Krakowie — trzy i we Lwowie — dwa ⁵⁹.

W Krakowie kierownikiem pierwszego kursu był prof. dr Stanisław Ciechanowski, a dwu następnych Zygmunt Wyrobek, wizytator wychowania fizycznego w szkołach krakowskich i wykładowca na Studium Pedagogicznym. W roku 1924 decyzją Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zostały one zlikwidowane. Fakt powyższy spotkał się z silną opozycją społeczeństwa krakowskiego, co znalazło swój wyraz na łamach ówczesnej prasy krakowskiej „Przeglądu Sportowego” (artykuły prof. Feliksa Fidzińskiego) oraz „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” ⁶⁰.

Kursy te oparte na statucie z dnia 14 września 1921 roku dopuszczały na słuchaczy kursu osoby w wieku 18 — 35 lat, posiadające świadectwo dojrzałości szkoły średniej lub seminarium nauczycielskiego, względnie świadectwo sześciu klas szkoły średniej, o ile kandydat wykazał się co najmniej dwuletnią praktyką pedagogiczną ⁶¹.

Po odbyciu kursu i złożeniu egzaminu przepisane rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 marca 1922 roku absolwenci otrzymywali świadectwo uprawniające ich do prowadzenia wychowania fizycznego w szkołach powszechnych, średnich i seminariach nauczycielskich ⁶². Na skutek rozporządzenia z dnia 12 czerwca 1923 roku, zmieniającego statut państwowych kursów wychowania fizycznego, absolwenci kursów z lat 1922/1923 i następnych otrzymywali jedynie świadectwo ukończenia kursów. Rozporządzeniem z dnia 17 lipca 1925 roku ustanowiono dla tych absolwentów specjalny egzamin kwalifikacyjny, który obowiązani byli złożyć po odbyciu co najmniej dwuletniej praktyki nauczycielskiej w szkole średniej. Kandydat, który zdał pomyślnie egzamin kwalifikacyjny, otrzymywał dopiero dyplom nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminariów nauczycielskich ⁶³.

Dopiero jednak rozporządzenie z dnia 7 października 1924 roku uregulowało ostatecznie sprawę kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich. Stosownie do postanowień tego rozporządzenia kandydaci na nauczycieli wychowania fizycznego mieli się kształcić na uniwersyteckich Studiach Wychowania Fizycznego lub w Państwowych Instytutach Wychowania Fizycznego.

⁵⁹ Nauczyciele ćwiczeń cielesnych w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich. Sprawozdanie nr I WF-8611/31 z 16. XI. 1931. Ministerstwo W. R. i O. P. Warszawa.

⁶⁰ „Przegląd Sportowy” 1924 nr 3, nr 36, nr 38, nr 35.

⁶¹ Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. nr 17 z r. 1921, poz. 175.

⁶² Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. nr 16 z r. 1922, poz. 155.

⁶³ Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. nr 15 z r. 1925, poz. 167

Studia w Państwowych Instytutach Wychowania Fizycznego były dwuletnie i mogły na nie uczęszczać jedynie osoby posiadające świadectwo dojrzałości szkoły średniej ogólnokształcącej lub seminarium nauczycielskiego. Pomyślnie zdany egzamin końcowy z zakresu wychowania fizycznego był warunkiem dopuszczenia do właściwego egzaminu nauczycielskiego z zakresu wychowania fizycznego, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich⁶⁴. Zgodnie z powyższym rozporządzeniem jedyny wówczas roczny Państwowy Kurs Wychowania Fizycznego w Warszawie został przekształcony na dwuletni Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie. Istniał on do roku szkolnego 1928/1929. W roku szkolnym 1929/1930 w wyniku połączenia Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego z Wojskową Centralną Szkołą Wychowania Fizycznego w Poznaniu powstał Centralny Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie na Bielanach, przejmując na siebie kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego⁶⁵.

Organizacja natomiast katedr wychowania fizycznego przy uniwersytetach przebiegała bardzo opornie. Jedynie Uniwersytet Poznański, jako pierwszy uniwersytet polski, zorganizował w roku 1919 Studium Wychowania Fizycznego pod kierunkiem prof. dra Eugeniusza Piaseckiego. W Warszawie Senat Uniwersytetu powziął w dniu 10 marca 1920 roku uchwałę utworzenia katedry wychowania fizycznego, polecając Wydziałom Lekarskiemu i Filozoficznemu opracowanie szczegółowych wniosków⁶⁶. Realizacja jednak tej uchwały trwała jeszcze dłużej niż w Krakowie.

Myśl utworzenia przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie Katedry Wychowania Fizycznego została podjęta natychmiast po odzyskaniu przez Polskę bytu państwowego, przez prof. dra Stanisława Ciechanowskiego.

Już w roku 1918 opracowuje on referat w sprawie wychowania fizycznego i wykładów higieny, który na posiedzeniu Senatu Akademickiego UJ przedstawia dziekan Wydziału Lekarskiego prof. dr Emil Godlewski. Zagadnienie wychowania fizycznego zostało skierowane wówczas do komisji wyłonionej jeszcze w roku 1913, w której skład wchodził rektor, prorektor, dziekani Wydziałów Lekarskiego i Filozoficznego i prof. dr Emil Godlewski, oraz do komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół średnich⁶⁷. W dniu natomiast 19 czerwca 1920 roku

⁶⁴ Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. nr 18 z r. 1924, poz. 183.

⁶⁵ Zarządzenie Ministra Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 9 grudnia 1929 roku, Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. nr 3 z r. 1930, poz. 30.

⁶⁶ „Wychowanie Fizyczne” 1920, nr 3—4, s. 97.

⁶⁷ Protokół zwyczajnego posiedzenia Senatu Akademickiego UJ z 4. III. 1913, s. 73 oraz z 25. V. 1918 r.

redaguje i wysyła do Senatu Akademickiego UJ pismo, które zapoczątkowało akcję, zmierzającą do zorganizowania i powołania w przyszłości do życia Studium Wychowania Fizycznego przy tym Uniwersytecie. Ze względu na historyczny charakter tego pisma dla tej uczelni przytaczamy je w brzmieniu dosłownym:

„Uniwersytet Poznański w pierwszych miesiącach swego istnienia utworzył osobną Katedrę Wychowania Fizycznego i stara się jak najlepiej wyposażyć rozwijające się przy tej katedrze Studium Wychowania Fizycznego zarówno w siły pomocnicze, jak również w odpowiednie urządzenia, osobny budynek z salą wykładową, seminarium, pracowniami, dwiema salami gimnastycznymi i trzema boiskami. W Warszawie zaś uchwalił Senat Uniwersytetu w dniu 10 marca br. również utworzyć Katedrę Wychowania Fizycznego i polecił Wydziałom Lekarskiemu i Filozoficznemu przedstawienie wniosków szczegółowych w tej sprawie. Potrzebę takiej Katedry, jako ośrodka Studium Wychowania Fizycznego zbyteczne zdaje mi się uzasadniać, zwłaszcza gdy chodzi o Katedrę tę w naszej Wszechnicy, w której profesorem był Henryk Jordan i w której aż do wybuchu wojny istniało w formie tzw. kursów dla nauczycieli gimnastyki — jedyne w Polsce Studium Wychowania Fizycznego dla słuchaczy Wydziału Filozoficznego.

Wnoszę: Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego uchwała podjąć niezwłocznie starania o jak najrychlejsze utworzenie w Uniwersytecie Jagiellońskim Katedry Wychowania Fizycznego i poleca Wydziałom Lekarskiemu i Filozoficznemu przedstawienie szczegółowych wniosków w tej sprawie”⁶⁸.

Na podjęcie powyższej decyzji wywarło pewien wpływ wydanie w tymże roku przez Ministerstwo W.R i O.P. ramowego statutu dla Studiów Wychowania Fizycznego przy uniwersytetach⁶⁹.

Wniosek ten został przedstawiony jako wniosek Wydziału Lekarskiego, na posiedzeniu Senatu Akademickiego UJ w dniu 21 czerwca 1920 roku. Senat ustosunkował się pozytywnie do propozycji, polecając zainteresowanym Wydziałom Lekarskiemu i Filozoficznemu wzajemne skonsultowanie się i opracowanie odpowiednich wniosków⁷⁰. Stosownie do tego polecenia Rada Wydziału Lekarskiego na posiedzeniu w dniu 25 czerwca 1920 roku przedyskutowała zagadnienie organizacji Katedry Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. W dyskusji podnoszono, że „katedra byłaby mniej odpowiednią niż lektorat i to raczej na Wydziale Filozoficznym”. Ostatecznie postanowiono przekazać załatwienie tej sprawy odpowiedniej komisji, powołanej przez dziekana

⁶⁸ Arch. UJ: Zbiór dokumentów Studium WF UJ nr 21 a dalej cyt.: Zbiór 21 a). List prof. dra S. Ciechanowskiego do Senatu Akademickiego UJ z dnia 19. VI. 1920.

⁶⁹ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1927 — 1928*, s. 128.

⁷⁰ Arch. UJ Zbiór 21 a. Pismo rektora UJ Estreichera do Wydz. Lekarskiego z dnia 26. VI. 1920 r.

Wydziału⁷¹. Mimo tak pomyślnie zapoczątkowanej akcji, zmierzającej do utworzenia Studium Wychowania Fizycznego UJ, pełna realizacja tych zamierzeń przeciągnęła się na szereg następnych lat.

Akcja, zmierzająca do utworzenia odrębnego zakładu naukowego, poświęconego zagadnieniom wychowania fizycznego i sportu, znalazła również poparcie przedstawicieli sportu krakowskiego. W dniu 15 stycznia 1922 roku odbyła się w Zarządzie Miejskim w Krakowie konferencja, poświęcona omówieniu spraw wychowania fizycznego i sportu na terenie Krakowa. W konferencji wzięli udział przedstawiciele wszystkich działających na terenie Krakowa stowarzyszeń sportowych, czynnikowie wojskowe, reprezentowane przez grono oficerów z gen. Truskowskim na czele, a Zarząd Miejski reprezentował wiceprezydent miasta Rolle. Wzięli w niej udział również profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego dr Stanisław Ciechanowski i dr Cetnarowski, który postawił wniosek założenia w Krakowie Akademii Wychowania Fizycznego. Znalazł on poparcie ogółu zebranych, a jednym z pierwszych zadań było wybranie komisji statutowej Krakowskiego Związku Stowarzyszeń Sportowych, Krajoznawczych i Wychowania Fizycznego oraz budowa stadionu w Krakowie⁷².

W latach 1920—1927 ożywioną działalność rozwija prof. dr Sł. Ciechanowski, który mimo piętrzących się różnego rodzaju trudności zarówno ekonomicznych, jak i politycznych zdecydowanie zdążył do wytkniętego sobie celu: włączenia wychowania fizycznego w zakres studiów uniwersyteckich. Akcję w tym kierunku prowadzi na forum Ministerstwa W.R. i O.P., Ministerstwa Zdrowia Publicznego, Rady Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jest on autorem szeregu pism i memoriałów, kierowanych do wyżej wymienionych czynników nadrzędnych, a uzasadniających celowość propagowanej przez niego idei. W roku 1921 jest współautorem memoriału do Ministerstwa W.R. i O.P., wystosowanego przez komisję egzaminacyjną dla nauczycieli szkół średnich przy Wydziale Filozoficznym UJ.

Memoriał domaga się wprowadzenia wychowania fizycznego i gimnastyki jako przedmiotu głównego egzaminu na nauczycieli szkół średnich, uzasadniając tę potrzebę w sposób następujący:

„Pierwszorządne znaczenie opieki nad zdrowiem i wychowania fizycznego młodzieży zarówno samych przez się, jak i dla innych stron wychowania i wykształcenia jest tak powszechnie uznane, że wprost nie da się pomyśleć, aby ta strona wychowania nie spoczywała w rękach prawdziwie fachowych, to jest w rękach kierowników, znających swój dział co najmniej równie dokładnie, jak nauczyciel filologii musi znać swój dział filologii, nauczyciel matematyki — matematykę itd. Niedo-

⁷¹ Jw. List prof. dra S. Ciechanowskiego, cytowany przypisek własnoręczny autora listu na kopii.

⁷² „Przegląd Sportowy” 1922 nr 5.

stateczne przygotowanie lub dyletantyzm grożą jednak w zakresie wychowania fizycznego szkodą większą niż niedostateczne przygotowanie w zakresie jakiegokolwiek przedmiotu nauczania.

Gdy bowiem tam nieumiejętny nauczyciel pozostawi u swych uczniów tylko luki w wiadomościach lub w wyrobieniu umysłowym, które uczeń zawsze jeszcze może później uzupełnić lub naprawić, to nieumiejętna lub dyletancka ręka wychowawcy fizycznego może wyrządzić takie somatyczne szkody, może organizm ucznia narazić na takie chorobowe wprost zmiany, które już wcale naprawić się nie dadzą i mogą stale przez całe już życie stanowić ujmę dla zdrowia.

Dlatego też ani do wykwalifikowania wychowawcy fizycznego nie wystarcza przerobienie czysto mechaniczne kursu ćwiczeń gimnastycznych i ruchowych bez oparcia o głębszą znajomość anatomii, fizjologii i higieny, ani też do udowodnienia kwalifikacji na rzeczywistego specjalistę, jakim musi być każdy nauczyciel szkół średnich w zakresie swego przedmiotu, nie wystarczy egzamin, w którym by przyszedł kierownik wychowania fizycznego nie udowodnił teoretycznej i praktycznej znajomości całego szeregu rozmaitych a koniecznych tu działów wiedzy i rozmaitych sposobów fizycznego kształcenia organizmu i uchronienia go od szkody. Każdy zaś z tych działów wiedzy i sposobów wychowania fizycznego jest tak obszerny, iż wymagają one odrębnych egzaminatorów, tak jak wymagają także osobnych nauczycieli. Odrębność przedmiotów egzaminów z wychowania fizycznego i gimnastyki pociąga też za sobą konieczność zupełnie osobnych, do zadania specjalnie zastosowanych przepisów egzaminacyjnych, jak również konieczność utworzenia osobnej komisji egzaminacyjnej.

Ponieważ jednak działalność kierowników wychowania fizycznego w szkołach średnich tylko wtedy przyniesie należyte owoce, jeśli ci kierownicy pod względem poziomu intelektualnego i pod względem swych kwalifikacji ogólnopedagogicznych nie będą ustępować innym swym kolegom w gronach nauczycielskich, przeto byłoby pożądane, aby wszyscy kandydaci na wychowawców fizycznych obok wychowania fizycznego i gimnastyki, składanych jako przedmiot główny przed osobną komisją, składali także przed ogólną komisją egzaminacyjną egzamin z jednego z przedmiotów naukowych, jako pobocznego lub drugiego głównego. W każdym zaś razie musieliby kandydaci na wychowawców w szkołach średnich, nawet gdyby nie składali egzaminu z przedmiotu »naukowego«, jako pobocznego, mieć za sobą taki sam okres studiów uniwersyteckich na wydziale filozoficznym lub innym wydziale szkoły wyższej, a mam tu na myśli np. studia artystyczne, i takie samo przygotowanie ogólnopedagogiczne, jak wszyscy kandydaci do egzaminów nauczycielskich dla szkół średnich. Toteż i komisja egzaminacyjna dla wychowawców fizycznych musiałaby pozostawać w bliskim kontakcie z komisją egzaminacyjną ogólną.

Zamierzając przedłożyć później projekt przepisów egzaminacyjnych dla kierowników wychowania fizycznego i gimnastyki, podaję tymczasowo główne zasady, które moim zdaniem powinnyby się w tych przepisach zawierać.

1. Egzamin z wychowania fizycznego jest egzaminem z przedmiotu głównego, obok wychowania fizycznego może kandydat składać egzamin z dowolnie wybranego przedmiotu nauczania, jako pobocznego albo drugiego głównego.
2. Egzamin z wychowania fizycznego odbywa się przed osobną komisją egzaminacyjną.
3. Egzamin z wychowania fizycznego składa się z części teoretycznej, obejmującej wypracowania pisemne i egzamina ustne oraz z części praktycznej.
4. Przedmiotami egzaminu są: a) zasady anatomii, b) zasady fizjologii, ze szczególnym uwzględnieniem wieku szkolnego oraz fizjologii pracy, d) higiena ogólna i szkolna, e) historia wychowania fizycznego, gimnastyki ćwiczeń cielesnych, f) metodyka i systematyka ćwiczeń cielesnych, gimnastyki, gier i sportów, g) harcerstwo, h) ratownictwo — pierwsza pomoc w nagłych wypadkach, i) szermierka, a dla dziewcząt tańce ludowe zbiorowe, j) pływanie.
5. Wypracowania pisemne są pracą klauzurową, a tematy ich mają dotyczyć jednego lub dwu z przedmiotów, wymienionych pod *a* do *h*. Egzamina praktyczne dotyczą przedmiotów pod *f*, *g*, *h*, *i*.
6. Egzamina ustne nie mogą trwać dla jednego kandydata łącznie mniej niż półtrzeciej godziny. W egzaminie praktycznym z gimnastyki musi kandydat przeprowadzić całkowitą lekcję próbną, w egzaminie z gier udowodnić zupełną umiejętność ich prowadzenia, w egzaminie ze sportów dowieść, że sam je dostatecznie ovladnął.
7. O ile by kandydat nie wykazał się kolokwium z psychologii i pedagogii, w takim razie i te oba przedmioty powinny być włączone do egzaminu”⁷³.

Druga część memoriału uzasadnia niecelowość wychowania fizycznego jako przedmiotu pobocznego egzaminu nauczycielskiego.

„Zakres działania i odpowiedzialności w zakresie wychowania fizycznego są tak wielkie, a stopień koniecznych kwalifikacji tak wysoki, że absolutnie nie może być mowy o tym, iżby wychowanie fizyczne w całym swoim zakresie, a choćby nawet samo prowadzenie gimnastyki mogły być dopuszczone jako przedmiot uboczny, nawet gdyby egzamin z przedmiotów ubocznych nie był wyłącznie teoretyczny i trwał dłużej niż godzinę.

⁷³ Memoriał do Ministerstwa W. R. i O. P. wniesiony przez Komisję egzaminacyjną na nauczycieli szkół średnich przy Wydz. Filoz. UJ, w Krakowie w lutym 1921. Podpisano 2 luty 1921, referent Ciechanowski, „Wychowanie Fizyczne” 1921, nr 5 — 8, s. 86 — 89.

Ze względu jednak na to, że dostatecznej liczby wychowawców fizycznych z pełnymi kwalifikacjami długo jeszcze mieć nie będziemy, oraz że nawet po ich pozyskaniu dla każdej szkoły będą oni niezmierną pracą obciążeni, okazuje się konieczne stworzyć dla nich pomoc. Takimi pomocnikami, niesamodzielnymi, mogliby być inni członkowie gron nauczycielskich, zwłaszcza przyrodnicy, po przejściu odpowiedniego kursu przygotowawczego i złożeniu egzaminu z bardzo ograniczonego zakresu, a mianowicie: z gier ruchowych i tak zwanych ćwiczeń rzędowych, pochodowych, najważniejszych zasad higieny wieku szkolnego, najważniejszych zasad ratownictwa. Egzamin taki musiałby jednak oprócz części teoretycznej obejmować także praktyczną. Nie mógłby on uprawniać do czego innego, jak do prowadzenia pomocniczego gier ruchowych, przeto też musiałby nazywać się wyraźnie tylko egzaminem z gier ruchowych, pod żadnym zaś warunkiem nie mógłby się nazywać egzaminem z gimnastyki, ani tym mniej z wychowania fizycznego, jeżeli nie miałyby być źródłem wprost szkodliwego partactwa⁷⁴.

Memoriał ten wywarł pożądany skutek. Już bowiem w dniu 26 lutego tegoż roku w wyniku konferencji w Ministerstwie W.R. i O.P. przy współudziale prof. dra St. Ciechanowskiego i prof. dra E. Piaseckiego zdecydowano o wprowadzeniu wychowania fizycznego, jako egzaminu głównego przy egzaminach dla nauczycieli szkół średnich. Przygotowanie do tego egzaminu miało się w przyszłości odbywać na trzyletnich studiach na Studiach Wychowania Fizycznego, zorganizowanych przy uniwersytetach⁷⁵. Rozporządzenie natomiast Ministerstwa W.R. i O.P. w sprawie programów i egzaminów końcowych na państwowych kursach wychowania fizycznego uwzględnia postulaty programowe memoriału prof. dra St. Ciechanowskiego⁷⁶. W wyniku usiłowań i starań dra St. Ciechanowskiego zostały uruchomione przy Uniwersytecie Jagiellońskim roczne państwowe kursy wychowania fizycznego. Pierwszy tego rodzaju kurs odbył się w roku szkolnym 1921/1922 pod kierownictwem prof. dra St. Ciechanowskiego.

Poszczególne przedmioty wykladały następujące osoby: prof. dr Michał Siedlecki, były rektor i profesor Uniwersytetu Wileńskiego — fizjologię pracy mięśniowej i odrębności fizjologiczne wieku dziecięcego i młodzieńczego, asystent UJ dr Tadeusz Rogalski — anatomię z uwzględnieniem mechaniki ruchów, prof. dr St. Ciechanowski i asystent dr Zawistowski — antropometrię dr Marian Tokarski, były inspektor wychowania fizycznego w szkołach średnich zachodniej Małopolski — teorię

⁷⁴ Jw., s. 87.

⁷⁵ *W sprawie kształcenia wychowawców fizycznych*, „Wychowanie Fizyczne” 1921, nr 9 — 12, s. 145.

⁷⁶ *Pierwszy Roczny państwowy kurs wychowawców wychowania fizycznego w Krakowie pod dyrekcją prof. Ciechanowskiego*, „Wychowanie Fizyczne” 1922, nr 7 — 9, s. 103 — 104.

i historię wychowania fizycznego, doc. dr Marian Gieszczykiewicz — higienę, prof. dr X. Aleksy Siara — pedagogię z uwzględnieniem psychologii, profesor gimnazjum III im. Jana Sobieskiego Alfred Hamburger, naczelnik Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie i w Okręgu zachodniomałopolskim — systematykę i metodykę gimnastyczną oraz ćwiczenia gimnastyczne, ćwiczenia metodyczne i ćwiczenia lekkoatletyczne, profesor państwowego seminarium nauczycielskiego męskiego Zygmunt Wyrobek, były członek naczelnej komendy harcerskiej małopolskiej — gry ruchowe wraz z ich metodyką oraz harcerstwo, asystent dr Jan Glatzel — ratownictwo, pierwszą pomoc w nagłych wypadkach. Wykłady teoretyczne były uzupełniane pokazami, względnie połączone z ćwiczeniami.

Wykładowcy powyżsi tworzyli równocześnie radę pedagogiczną kursu. Dużą działalność obok prof. dra St. Ciechanowskiego rozwijał Zygmunt Wyrobek, bliski współpracownik Jordana w okresie przedwojennym, a następnie prof. dra St. Ciechanowskiego w jego akcji na forum Rady Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej, której był członkiem. On też w roku następnym objął kierownictwo tych kursów.

Program kursu obejmował ponadto szereg ćwiczeń praktycznych, prowadzonych przez osoby spoza grona profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ćwiczenia w strzelaniu z karabinów i naukę o broni prowadził kpt. Janecki, w jeździe konnej — oficer V Dywizjonu Artylerii Konnej, w szermierce — fechtmistrz, były major wojsk polskich Eugeniusz Linnemann, boksie — instruktor YMCA, a kurs pływacki kpt. Harry Long, instruktor YMCA, Amerykanin z pochodzenia.

Ilość godzin ćwiczeń praktycznych była ograniczona ze względu na brak odpowiednich środków finansowych i trudności lokalowe w istniejących na terenie Krakowa salach gimnastycznych. Z tego też powodu nie odbył się zaplanowany w programie kurs narciarski, brakło bowiem funduszy na zakup nart. Mimo tych trudności kurs został doprowadzony do końca i 31 osób uzyskało uprawnienia do prowadzenia ćwiczeń fizycznych w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich. Do grona tych osób należeli: Tadeusz Biernakiewicz, Bronisław Bieszczad, Maria Bilińska, Józef Bryniczka, Szymon Datner, Władysław Dekanski, Marian Engel, Marian Gotkiewicz, Alina Hubaczkówna, Gustaw Janecki, Stefania Jasińska, Maria Kirchmayerówna, Józef Korta, Jadwiga Kwiatkowska, Maria Lebedyńska, Jadwiga Łazarzówna, Bronisław Mikrut, Alma Nitschówna, Wanda Nussbaumówna, Józef Oczko, Władysław Oleś, Helena Peterówna, Jadwiga Piątkowska, Bazyli Prawur, Albert Reder, Janina Szeziakówna, Władysław Szczygieł, Ludwik Wielkiewicz, Marian Wierzbiański, Jadwiga Wojciechowska i Władysław Ziółkowski⁷⁷.

⁷⁷ Jw.

Ogólny bilans ukończenia rocznych kursów wychowania fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim w poszczególnych latach przedstawia się następująco:

rok szkolny 1921/1922	18 słuchaczy	13 słuchaczek
rok szkolny 1922/1923	35 słuchaczy	16 słuchaczek
rok szkolny 1923/1924	25 słuchaczy	17 słuchaczek
ogółem	78 słuchaczy	46 słuchaczek ⁷⁸ .

Roczne kursy wychowania fizycznego uważał prof. dr Stanisław Ciechanowski tylko za połowiczne rozwiązanie zagadnienia kształcenia kadr dla celów wychowania fizycznego. Dlatego też nie zaniedbywał dalszych starań w kierunku powołania do życia Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. W dniu 6 grudnia 1923 roku wziął udział w plenarnym posiedzeniu Wydziału Filozoficznego, na którym zreferował projekty dotyczące uniwersyteckich studiów względnie kursów wychowania fizycznego. W wyniku tego referatu oświadczono się za utworzeniem Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim, delegując równocześnie z Wydziału Filozoficznego przedstawicieli mających opracować powyższe zagadnienie wspólnie z Wydziałem Lekarskim. Delegatami tymi byli prof. Siedlecki, Goetel, Stanisław Kot i Jan Nowak.

Podobny referat wygłosił prof. dr St. Ciechanowski na plenarnym posiedzeniu Wydziału Lekarskiego, który do komisji delegował prof. Emila Godlewskiego, Stanisława Ciechanowskiego i Maydella ⁷⁹.

Głównym zadaniem komisji było ustalenie przyszłych form organizacyjnych, jak również wytypowanie Wydziału, z którym zostanie powiązana organizacyjnie nowo utworzona Katedra. Biorąc pod uwagę fakt, że głównym jej celem będzie kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego dla potrzeb szkolnictwa, zdecydowano utworzenie jej przy Wydziale Filozoficznym.

Ponownie jednak stanęły na przeszkodzie ówczesne trudności finansowe państwa polskiego. Fundusze, przyznane Wydziałowi Filozoficznemu w ramach ogólnego budżetu Uniwersytetu Jagiellońskiego, zatwierdzonego i ustalonego przez Ministerstwo W.R. i O.P. z trudem pokrywały realne potrzeby istniejących już Katedr przy zastosowaniu daleko posuniętej oszczędności wydatków. Nic tedy dziwnego, że przez cały rok szukano możliwości wyjścia z impasu finansowego i uruchomienia Studium Wychowania Fizycznego w ramach Wydziału Filozoficznego, który

⁷⁸ Sprawozdanie statystyczno-ewidencyjne Wydziału WF i Higieny Szkolnej Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 16 listopada 1931 r. Nr I WF-8611/31.

⁷⁹ Arch. UJ: Zbiór 21 a. Pismo Ministerstwa W. R. i O. P. Dep. Nauki szkół wyższych z dnia 3. I. 1924, sprawa wych. fizycznego dotyczące pisma tegoż ministerstwa z dn. 9. XI. 1923 Nr 8731-IV/23, adnotacja własnoręczna prof. dra Ciechanowskiego.

ostatecznie nie zdecydował się na utworzenie tej Katedry w swoich ramach organizacyjnych⁸⁰.

Nie pomogły również podejmowane w latach następnych interwencje nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie, lekarzy i przyrodników polskich. W roku 1924 nauczyciele wychowania fizycznego, działający na terenie Krakowa, przedłożyli w Ministerstwie W.R. i O.P. memoriał w sprawie czteroletniego Studium Wychowania Fizycznego w Krakowie, którego studia winny być przedmiotem głównym, możliwym do łączenia z takimi przedmiotami, jak biologia, anatomia i higiena, wchodzącymi w zakres wychowania fizycznego.

Proponowany program obejmował anatomię opisową w ramach studiów medycznych ze szczególnym uwzględnieniem mechaniki ruchów, fizjologię ze szczególnym uwzględnieniem pracy mięśni oraz odżywiania, połączoną z ćwiczeniami fizjologicznymi, biologię, ortopedię, antropometrię, higienę ze szczególnym uwzględnieniem higieny ćwiczeń fizycznych i sportów, ratownictwo połączone z ćwiczeniami praktycznymi, teorię wychowania fizycznego, obejmującą teorię systemu szwedzkiego, gier i zabaw ruchowych oraz sportów, metodykę i dydaktykę, filozofię z historią filozofii, teorię poznania, logikę, etykę, psychologię, pedagogikę, dydaktykę, połączoną ze seminarium filozoficzno-pedagogicznym i dydaktycznym.

Częścią praktyczną proponowano objąć gimnastykę szwedzką, gry i zabawy ruchowe, poszczególne dyscypliny sportowe w takim ujęciu, aby absolwent był w stanie instruować je w szkole, będąc równocześnie specjalistą w wybranej przez siebie dyscyplinie. W celu umożliwienia zapoznania się z najnowszymi osiągnięciami wiedzy z zakresu wychowania fizycznego, studia te winny być uzupełnione lektoratami języków skandynawskich, głównie szwedzkiego i duńskiego, obok istniejących już przy Uniwersytecie lektoratów angielskiego i francuskiego.

Celem tak pomyślanego Studium Wychowania Fizycznego miało być kształcenie odpowiednich kadr naukowych dla potrzeb samego Studium, jak również nauczycieli dla potrzeb szkół średnich. Z tego też powodu memoriał zakładał możliwość powstania w przyszłości katedr i docentur z zakresu wychowania fizycznego⁸¹.

W lipcu natomiast 1925 roku odbył się w Warszawie XII Zjazd lekarzy i przyrodników polskich, którzy, doceniając rolę zdrowotną wychowania fizycznego młodzieży podjęli następującą uchwałę:

„Dwunasty Zjazd lekarzy i przyrodników polskich uważa za wysoce pożądane, aby przy wszystkich uniwersytetach polskich utworzono osobne, zwyczajne Katedry Higieny Społecznej i Wychowania Fizycznego. Z odpowiednimi wnioskami do Rządu wystąpić powinny wszystkie Wydziały naszych Wszechnic na podstawie referatów, opracowanych przez

⁸⁰ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1926—1929/1930*, s. 66 i n.

⁸¹ „Przegląd Sportowy” 1924 nr 35.

profesorów higieny indywidualnej oraz wszystkie Izby lekarskie i Zarządy miast uniwersyteckich”⁸².

Akcję w kierunku urzeczywistnienia tej uchwały w praktyce prowadziła stała delegatura zjazdów lekarzy i przyrodników polskich z siedzibą w Krakowie, poprzez kierowanie odpowiednich pism do Wydziałów Lekarskich uniwersytetów polskich⁸³. Nie uwzględniano w tej akcji jednak realnej możliwości poszczególnych uniwersytetów na odcinku dysponowania odpowiednio przygotowanymi do tej pracy naukowcami względnie kandydatami, chętnymi do objęcia takich Katedr. Sytuację na tym odcinku obrazuje jasno odpowiedź Wydziału Lekarskiego UJ z roku 1927:

„Sprawę utworzenia Katedry Wychowania Fizycznego uznał Wydział Lekarski UJ za nieaktualną z powodu braku odpowiednich kandydatów. Niemniej jednak nie spuszcza Wydział Lekarski oka ze sprawy należytego uwzględnienia nauki wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim i rozważa, w jaki sposób mogłoby to nastąpić bez tworzenia na razie osobnej katedry”⁸⁴.

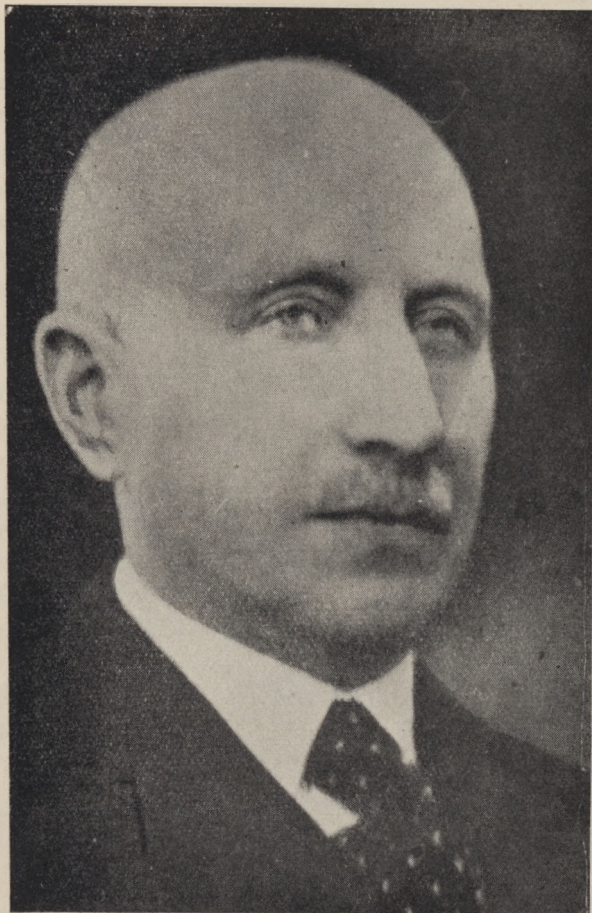
W tym czasie działała już na terenie Uniwersytetu Jagiellońskiego komisja dla spraw wychowania fizycznego i ćwiczeń cielesnych młodzieży akademickiej. Inicjatorem powstania tej komisji w październiku 1925 roku, podobnie jak wszelkiej działalności, jeśli idzie o odcinek wychowania fizycznego, był prof. dr St. Ciechanowski. Inicjatywa jego spotkała się z pełnym poparciem i zrozumieniem ze strony władz uczelni. Dowodem tego jest fakt, że przewodnictwem komisji objął rektor Uniwersytetu, a skład osobowy tworzyli dwaj przedstawiciele Wydziału Lekarskiego, prof. St. Ciechanowski i E. Godlewski, dwaj przedstawiciele Wydziału Filozoficznego prof. Goetel i Siedlecki. W miarę wzrastania zakresu działalności grono komisji powiększyli prof. Kumaniecki, Maydell i Jan Nowak.

Początkowo komisja objęła zasięgiem swej działalności tylko młodzież Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wkrótce jednak rozszerzyła swą działalność na młodzież akademicką, studiującą na Akademii Sztuk Pięknych i Akademii Górniczej, stając się w ten sposób ogólną komisją trzech wyższych uczelni na terenie Krakowa. W skład komisji wszedł wówczas, jako przedstawiciel interesów młodzieży Akademii Sztuk Pięknych prof. Kowarski, a prof. Goetel został uznany za przedstawiciela Akademii Górniczej. Uznając konieczność współpracy w komisji przedstawiciele młodzieży akademickiej, Senat Akademicki UJ powołał

⁸² Arch. UJ: Zbiór 21 a. Pismo stałej Delegacji Zjazdów Lekarzy i Przyrodników Polskich 1-50/26 z dn. 18. II. 1926 do Wydz. Lekarskiego UJ.

⁸³ Jw.

⁸⁴ Arch. UJ: Zbiór 21 a. Pismo dziekanatu Wydz. Lekarskiego do stałej Delegacji Zjazdów Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie, odpowiedź na jej pismo z 18. II. 1926 r., 1. 50/26.

3. Józef Figna. Ze zbiorów rodziny Fignów.

4. Tadeusz Rogalski. Ze zbiorów rodziny Rogalskich.

na wniosek komisji dwóch przedstawicieli z grona młodzieży akademickiej⁸⁵. Zakres pracy komisji objął całokształt spraw związanych z wychowaniem fizycznym młodzieży akademickiej na terenie miasta Krakowa. Głównym jednak i podstawowym celem jej działalności było zrealizowanie w praktyce organizacji Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Dowodem tego jest fakt, że z chwilą, gdy powstanie tego Studium było już faktem dokonany, ogólnouczelniana komisja dla spraw wychowania fizycznego i ćwiczeń cielesnych młodzieży akademickiej rozwiązała się, przekazując równocześnie zakres swej działalności nowo utworzonemu Studium⁸⁶.

Członkowie Komisji, a zwłaszcza prof. dr St. Ciechanowski, nauczyciel doświadczeniem dotychczasowych starań o utworzenie Katedry Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim, a nie widząc w gronie pracowników naukowych Uniwersytetu odpowiedniego kandydata, który by reflektował na objęcie tej Katedry, zrezygnowali z walki o organizację Katedry, a ograniczyli się do starań o utworzenie odrębnego Studium Wychowania Fizycznego na wzór innych, istniejących już przy Uniwersytecie Studiów Farmaceutycznego i Pedagogicznego.

Według opracowanego przez komisję programu, większość przedmiotów teoretycznych, obowiązujących na Studium Wychowania Fizycznego, jako związanych ściśle z zagadnieniami medycznymi, mieli wyklądać profesorowie Wydziału Lekarskiego, dlatego też komisja uznała za słuszną i celową połączenie organizacyjne projektowanego Studium Wychowania Fizycznego z Wydziałem Lekarskim UJ. Opierając się na powyższych przesłankach, w marcu 1927 roku prof. dr St. Ciechanowski skierowuje, jako przewodniczący komisji wychowania fizycznego szkół akademickich w Krakowie konkretnie sprecyzowany wniosek do Rady Wydziału Lekarskiego UJ następującej treści:

„Mającą wejść w życie ustawa o powszechnym wychowaniu fizycznym wywoła wielkie zapotrzebowanie kierowników i instruktorów wychowania fizycznego dla szkół wszelkiego typu, zwłaszcza średnich i wyższych, i dla młodzieży pozaszkolnej.

Zagadnienie kształcenia instruktorów niższego stopnia nie dotyka uniwersytetu. Natomiast sprawa kształcenia kierowników wychowania fizycznego dla szkół średnich musi żywo obchodzić uniwersytety, ponieważ wykształcenie tych kierowników powinno stać na poziomie uniwersyteckim i ponieważ wobec zamiaru przywrócenia wychowaniu fizycznemu charakteru przedmiotu pobocznego przy egzaminach nauczycielskich dla szkół średnich, znaczniejszą część owych kierowników stanowić będą absolwenci uniwersytetu, równocześnie nauczając innych przedmiotów szkolnych.

⁸⁵ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1924 — 1926*, Kraków 1927, s. 57 — 59.

⁸⁶ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1926—1927 i 1928—1930*, s. 66—69.

Aby studentom uniwersytetu umożliwić nabycie nauki o wychowaniu fizycznym o poziomie uniwersyteckim, konieczne jest tworzenie w uniwersytetach osobnego, przynajmniej trzechletniego Studium Wychowania Fizycznego na wzór innych Studiów, jak Farmaceutyczne, Pedagogiczne itd. i na wzór Studium Wychowania Fizycznego istniejącego już w Poznaniu przy Wydziale Lekarskim. Podstawy do utworzenia Studium stanowi oprócz ustawy o szkołach akademickich osobny statut ramowy dla Studium Wychowania Fizycznego, wydany rozporządzeniem Ministerstwa W.R. i O.P. w roku 1924, dziennik Urzędowy Min. Nr 18/1924, poz. 184.

W Krakowie skłaniał się Wydział Filozoficzny przed trzema laty do utworzenia takiego Studium, jednakże odstąpił od tej myśli z powodu obarczenia innymi studiami, a przede wszystkim z tego powodu, że sam przedmiot wychowania fizycznego należy do kompetencji Wydziału Lekarskiego i z tego też Wydziału muszą się rekrutować prawie wszyscy profesorowie takiego Studium.

W terażniejszych warunkach, wobec utworzenia Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego wyposażonego w znaczne fundusze, jest ułatwione pozyskanie środków na prowadzenie takiego Studium, a stopniowo także na odpowiednie osobne budowle i urządzenia.

Z tych względów uchwaliła komisja wychowania fizycznego, utworzona przez senaty szkół akademickich Krakowa prosić Radę Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, aby przedłożyła Senatowi UJ wniosek otwarcia Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim od jesieni 1927 roku według załączonych projektów⁸⁷.

Rada Wydziału Lekarskiego poparła w całej rozciągłości przedstawiony jej projekt i na posiedzeniu w dniu 18 marca 1927 uchwaliła jednomyślnie przedłożenie Senatowi Akademickiemu UJ wniosków, dotyczących:

1. otwarcia z dniem 15 września 1927 roku oddziału Wydziału Lekarskiego pod nazwą Studium Wychowania Fizycznego, zorganizowanego zgodnie z obowiązującymi przepisami, zawartymi w odpowiednich rozporządzeniach Ministerstwa W. R. i O. P., a według załączonych szczegółowych projektów, uzależniając równocześnie uruchomienie Studium w ustalonym uprzednio terminie od uzyskania na ten cel osobnych, dodatkowych funduszy z Ministerstwa W. R. i O. P. względnie z Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego;
2. uruchomienia w ramach organizowanego, trzechletniego Studium Wychowania Fizycznego, uproszczonego Studium dla pragnących obok innych przedmiotów studiować również wychowanie fizycz-

⁸⁷ Arch. UJ: Zbiór 21 a. Pismo Komisji Wych. Fizycznego Szkół Akademickich w Krakowie do Wydz. Lekarskiego, z marca 1927.

ne, a nie mających zamiaru ubiegania się o stopień magistra z zakresu wychowania fizycznego.

Organizacja uproszczonych studiów wychowania fizycznego miała być oparta o szczegółowe projekty, opracowane na postanowieniach odpowiednich rozporządzeń Ministerstwa W. R. i O. P. z tym, że równocześnie wnioskowano wyjednanie dla jego absolwentów uprawnień, ustalonych dla absolwentów Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego⁸⁸. Ostateczna decyzja, przesądzająca pozytywnie o przyszłych losach Studium Wychowania Fizycznego UJ zapadła w dniu 17 maja 1927 roku na posiedzeniu Senatu Akademickiego UJ, kiedy to członkowie Senatu Akademickiego jednomyślnie zatwierdzili wnioski, przedstawione przez Radę Wydziału Lekarskiego⁸⁹. W miesiąc później skierowano odpowiedni wniosek do Ministerstwa W. R. i O. P. z prośbą o zatwierdzenie Studium Wychowania Fizycznego UJ. Sprawa ta jednak przeciągała się jeszcze przez dłuższy okres czasu.

Istnienie Studium Wychowania Fizycznego UJ stało się jednak faktem dokonany przez powyższą uchwałę Senatu Akademickiego. Data 17 maja 1927 roku jest zatem momentem przełomowym w przedwojennej historii Studium.

Z jednej strony jest zakończeniem siedmioletniego okresu walki o zlikwidowanie luki w szkolnictwie wyższym Krakowa na odcinku braku uniwersyteckich studiów wychowania fizycznego, których konieczność istnienia wynikała z coraz bardziej narastających potrzeb szkolnictwa średniego i rozwijającego się na szeroką skalę ruchu sportowego zarówno na terenie Krakowa, jak i całego województwa.

Z drugiej strony data ta zapoczątkowała okres ożywionej działalności Studium Wychowania Fizycznego w ramach Wydziału Lekarskiego UJ na polu wychowania fizycznego i sportu, i to nie tylko przez kształcenie fachowców w tej dziedzinie, ale także poprzez oddziaływanie na kształtowanie się tych zagadnień na terenie województwa krakowskiego i sąsiadujących z nim województw lwowskiego i śląskiego.

Działalność ta była prowadzona w bardzo ciężkich warunkach organizacyjnych i finansowych. Osiągnięte jednak w okresie lat 1927 — 1939, a następnie 1945 — 1957 wyniki wykazują, jak celowa i słuszna była decyzja Senatu Akademickiego UJ z roku 1927. Równocześnie Studium Wychowania Fizycznego UJ stało się ośrodkiem badań naukowych na odcinku wychowania fizycznego i sportu. W wyniku decyzji Senatu Akademickiego UJ została powołana do życia komisja organizacyjna Studium Wychowania Fizycznego pod przewodnictwem prof. dra Kostanec-

⁸⁸ Tamże: Pismo Wydz. Lekarskiego do Senatu Akademickiego UJ z dn. 22. III. 1927; Protokół posiedzenia zwyczajnego Rady Wydz. Lekarskiego z dn. 11. III. i 18. III. 1927.

⁸⁹ Tamże: Pismo rektora UJ do Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie Studium WF, l. 5289 w dn. 21. VI. 1927.

kiego, która w okresie maja i czerwca 1927 roku ukończyła całokształt prac organizacyjnych. Głównym jej zadaniem było ustalenie programu wykładów, wytypowanie wykładowców poszczególnych przedmiotów teoretycznych i praktycznych.

Organizacja Studium została przeprowadzona zgodnie z postanowieniami rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 7 marca 1924 roku, a wzorowana na istniejącym już od roku 1919 Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego, działającym w oparciu o wydany w roku 1920 ramowy statut dla Studiów Wychowania Fizycznego przy uniwersytetach⁹⁰.

Po ukończeniu swych prac komisja organizacyjna w składzie: prof. dr Kostanecki, prof. dr Stanisław Ciechanowski, prof. dr Gądzikiewicz, prof. dr Zygmunt Mysłakowski, prof. dr Goetel i prof. dr Maydell, przekazała dalsze czynności stałej komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ, złożonej z wykładowców na Studium profesorów i docentów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Studium Pedagogicznego UJ oraz dwóch delegatów, po jednym z Wydziałów Filozoficznego i Lekarskiego⁹¹. W skład tej komisji weszli następujący profesorowie UJ: z Wydziału Lekarskiego — Kazimierz Kostanecki, Stanisław Maziariski, Maydell, Emil Godlewski, Gądzikiewicz, z Wydziału Filozoficznego — Zygmunt Mysłakowski, Władysław Heinrich, z Wydziału Rolniczego — dr Jan Kozak, oraz jako delegaci Wydziału Lekarskiego — Stanisław Ciechanowski, a Wydziału Filozoficznego — Tadeusz Estreicher, ponadto do komisji zostali powołani przez Wydział Lekarski docenci: dr Janiszewski i dr Tadeusz Rogalski, a ze Studium Pedagogicznego UJ wizytator Zygmunt Wyrobek⁹².

Zadania komisji sprowadzały się do stałej troski o rozwój Studium Wychowania Fizycznego, jako placówki naukowej, organizacji toku ćwiczeń i wykładów. Była ona upoważniona do przedkładania Radzie Wydziału Lekarskiego wniosków dotyczących ustanawiania i obsadzania Katedr, spraw Zakładów oraz różnych zagadnień naukowych, związanych z działalnością Studium, powoływania co rok instruktorów, którym będą zlecane wykłady lub ćwiczenia, układania planu studiów i regulaminu egzaminów. Zebrania komisji zwoływał dyrektor Studium, wybierany corocznie z grona członków komisji podobnie jak i jego zastępca⁹³.

Komisja Studium Wychowania Fizycznego UJ wybrała spośród swe-

⁹⁰ Tamże: Pismo rektora UJ do Ministerstwa W. R. i O. P. l. 5289 z dnia 21. VI. 1927.

⁹¹ Tamże: Akta organizacyjne Studium WF UJ z lat 1927 — 1929.

⁹² Tamże: Pismo rektora UJ do Ministerstwa W. R. i O. P. l. 5289 z dnia 21. VI. oraz pismo dyrektora Studium WF UJ, prof. dra Gądzikiewicza do Wydz. Lekarskiego z dnia 23. VI. 1927.

⁹³ Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. w przedmiocie organizacji Studium Wychowania Fizycznego w uniwersytetach z dn. 7. III. 1924.

go grona dyrektora Studium na rok szkolny 1927/28. Został nim prof. UJ dr W. Gądzikiewicz, na którego barkach spoczęła dalsza troska o sprawy Studium. Zastępował on równocześnie dziekana Wydziału Lekarskiego w sprawach powierzonych mu przez Radę tegoż Wydziału⁹⁴.

Rozpoczęcie działalności Studium zostało umożliwione przez przyjęcie z pomocą finansową Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego, który przyznał subwencję na opłacenie wykładowców, czynszu za najem sal na zajęcia teoretyczne i praktyczne w wysokości 18 900 zł⁹⁵.

Początkowe prace dykcji Studium miały charakter czysto organizacyjny. Zarówno ułożenie pierwszego rozkładu zajęć, jak i zaangażowanie fachowych sił do przedmiotów praktycznych z zakresu wychowania fizycznego przedstawiało znaczne trudności, jeśli zważywszy fakt, że Studium Wychowania Fizycznego musiało korzystać z tych godzin, które odpowiedni wykładowcy stawiali do jego dyspozycji. Trudności pogłębiał dotkliwy brak sal gimnastycznych w Krakowie, w których można by było prowadzić właściwie zorganizowane zajęcia wychowania fizycznego.

Istniejące dwie najodpowiedniejsze sale T. G. „Sokół” przy ówczesnej ulicy Wolskiej i Polskiej YMCA przy ulicy Krowoderskiej były wolne tylko w pewnych godzinach, bardzo często nieodpowiednich dla programu Studium.

Jedną z pierwszych czynności organizacyjnych dykcji Studium było rozwiązanie zagadnienia przyjęć pierwszych słuchaczy na Studium.

Na wiadomość o utworzeniu Studium Wychowania Fizycznego wpłynęło do dykcji 129 podań z prośbą o przyjęcie w poczet słuchaczy. Charakterystyczny jest fakt, że już w pierwszym roku wpisów zaznaczyła się przewaga kobiet. Ze złożonych 129 podań na kobiety przypadło 76, a na mężczyzn 53 podania. Przyjętych natomiast zostało 54 osoby, w tym 29 kobiet i 25 mężczyzn. Spośród przyjętych na pierwszy rok studiów większość kandydatów, bo 43 osoby, w tym 25 mężczyzn i 18 kobiet, posiadała maturę gimnazjalną, maturę seminariálną posiadało siedem kobiet, a cztery kobiety — obie matury. Znaczna część przyjętych kandydatów była już studentami innych wydziałów Uniwersytetu Jagiellońskiego, jak Filozoficznego, Prawniczego i Lekarskiego.

Wydziały	mężczyzn	kobiet	razem
Filozoficzny	9	10	19
Prawniczy	1	—	1
Lekarski	4	—	4
ogółem z innych Wydziałów	14	10	24

W pierwszym roku działalności Studium Wychowania Fizycznego

⁹⁴ Arch. UJ: Zbiór 21 a. Pismo dyrektora Studium prof. dra Gądzikiewicza do Rady Wydz. Lekarskiego z dn. 23. VI. 1927.

⁹⁵ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1927 — 1928*, s. 128.

znacznie większym zainteresowaniem cieszyło się uproszczone, dwuletnie Studium. Z ogólnej liczby 54 przyjętych kandydatów na Studium dwuletnie przyjęto 36 osób, w tym 19 mężczyzn i 17 kobiet.

Przyjęcie na Studium Wychowania Fizycznego było uzależnione od wyniku badania lekarskiego, któremu poddani byli wszyscy kandydaci, od wykazanej sprawności fizycznej, jak również od dotychczasowego zainteresowania się kandydata zagadnieniami wychowania fizycznego, wyrażającego się jego sprawnością fizyczną i przynależnością do jakiegoś z działających na terenie Krakowa towarzystwa względnie klubu sportowego.

Pierwszy w historii Studium rozkład wykładów i zajęć ułożono w ten sposób, że w godzinach przedpołudniowych umieszczono wykłady teoretyczne, ćwiczenia zaś i zajęcia praktyczne przeważnie w godzinach popołudniowych. Wykłady natomiast i ćwiczenia dwuletniego Studium uproszczonego dostosowano do zajęć studentów, obowiązujących na odpowiednich wydziałach ich studiów. Szereg wykładów teoretycznych odbywało się wspólnie z słuchaczami innych Wydziałów. Dotyczy to zwłaszcza wykładów z zakresu anatomii, biologii i innych przedmiotów z zakresu medycyny, oraz chemii, pedagogiki i dydaktyki. Tego rodzaju organizację wykładów, zwłaszcza z zakresu przedmiotów objętych programem studiów lekarskich obserwujemy przez cały okres lat 1927/1928 — 1938/1939. Fakt powyższy pozostawał w ścisłym związku z warunkami organizacyjnymi, lokalowymi i finansowymi, w jakich pracowało Studium w tym czasie. Wykłady i ćwiczenia ustawiono w ten sposób, by w jak najmniejszym stopniu wpływały na wyczerpanie fizyczne studiujących. Ćwiczenia fizyczne rozmieszczono na przestrzeni całego tygodnia, wystrzegając się zbyt wielkiego komasowania ich w jednym dniu. Godziny ćwiczeń były przedzielane wykładami teoretycznymi względnie godzinami wolnymi od wykładów i zajęć. Przeciętnie wypadało trzy do czterech godzin wykładów i dwie godziny zajęć względnie ćwiczeń praktycznych dziennie.

Wykładowcami poszczególnych przedmiotów teoretycznych, związanych z innymi wydziałami studiów uniwersyteckich byli w pierwszym roku szkolnym 1927/1928 następujący profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego:

Przedmiot	Wykładowca
1. Anatomia	prof. dr K. Kostanecki doc. dr T. Rogalski
2. Ćwiczenia anatomiczne	doc. dr T. Rogalski
3. Histologia	prof. dr St. Maziarski
4. Ćwiczenia histologiczne	prof. dr St. Maziarski
5. Chemia ogólna	prof. dr J. Kozak
6. Fizyka	dr T. Nayder
7. Ćwiczenia fizyczne	dr T. Nayder
8. Ćwiczenia z chemii	prof. dr J. Kozak

Wykłady teoretyczne jak i ćwiczenia praktyczne z zakresu wychowania fizycznego zostały powierzone gronu instruktorskiemu, rekrutującemu się spośród osób, posiadających za sobą długoletnią już działalność na odcinku wychowania fizycznego w Krakowie i odpowiednie doświadczenie, nabyte codzienną praktyką w pracy szkolnej z młodzieżą.

Działalność tych ludzi w ramach Studium Wychowania Fizycznego miała umożliwić zrealizowanie podstawowego zadania Studium Wychowania Fizycznego na odcinku przygotowania w jak najkrótszym czasie odpowiednio wykształconych pod względem praktycznym i teoretycznym nauczycieli wychowania fizycznego dla potrzeb szkolnictwa.

Ćwiczenia gimnastyczne kobiet zostały powierzone Marii Lewandowskiej, nauczycielce państwowego gimnazjum żeńskiego, oraz Jadwidze Mayówniej, nauczycielce państwowego seminarium nauczycielskiego, mężczyźni natomiast — instruktorowi T. Biernakiewiczowi, nauczycielowi państwowego seminarium męskiego, oraz kpt. Lucjanowi Frączkiewiczowi, znanemu działaczowi na odcinku propagandy i popularyzacji wychowania fizycznego w ramach jego działalności w Wojewódzkim Ośrodku Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Krakowie. Ćwiczenia te odbywały się w sali gimnastycznej T. G. „Sokół” w Krakowie przy ulicy Wolskiej⁹⁶.

Ćwiczenia szermierki prowadził Eugeniusz Linnemann, lektor wychowania fizycznego UJ, jeden z pionierów sportu szermierczego na terenie Krakowa w ostatnich latach wieku XIX, który w roku 1928 otrzymał zaszczytny tytuł fechtmistrza honorowego Wiedeńskiej Akademii Szermierczej⁹⁷. O wynikach jego pracy świadczy fakt, że uczenice jego, studentki Uniwersytetu Jagiellońskiego odgrywają w tym czasie decydującą rolę w sporcie szermierczym kobiet. Na szermierczych mistrzostwach Polski w roku 1927 pierwsze miejsce we florecie zajęła studentka Studium Wychowania Fizycznego, Latinikówna, a następne Dubieńska — AZS Kraków, Riegerówna — Wydział Filozoficzny UJ i Sopkówna z tegoż Wydziału⁹⁸.

Ćwiczenia pływackie prowadził instruktor Antoni Michalek w basenie Polskiej YMCA, a ćwiczenia rytmiczne instruktorka Maria Wernicka w sali Klubu Społecznego w Rynku Głównym.

Na wykładowców przedmiotów teoretycznych z zakresu wychowania fizycznego zostali zaangażowani: instruktor T. Biernakiewicz — systematyka i metodyka ćwiczeń fizycznych, dr J. Figna — zasady, dzieje i współczesna organizacja wychowania fizycznego, teoria sportów.

⁹⁶ Arch. UJ: Zbiór 21 a. Sprawozdanie dyrektora Studium, prof. dra W. Gądzikiewicza z działalności Studium w r. 1927/1928.

⁹⁷ „Przegląd Gimnastyczny” 1900 nr 4, s. 83; *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1927 — 1928*, s. 128 — 129.

⁹⁸ Arch. UJ: Zbiór 21 a. Pismo AZS do dyrekcji Studium z dn. 16. VI. 1928.

Programem studiów w pierwszym roku działalności Studium Wychowania Fizycznego UJ zostały objęte następujące wykłady i ćwiczenia:
Trzechletnie Studium Wychowania Fizycznego

t r y m e s t r I:

anatomia	6 godzin tygodniowo
chemia ogólna	5 godzin tygodniowo
fizyka — repetytorium	3 godziny tygodniowo
zasady, dzieje i współczesna organizacja wychowania fizycznego	2 godziny tygodniowo
systematyka i metodyka ćwiczeń fizycznych	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia z anatomii	4 godziny tygodniowo
język angielski	3 godziny tygodniowo
ćwiczenia gimnastyczne	5 godzin tygodniowo
ćwiczenia w szermierce względnie rytmika	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia w pływaniu	2 godziny tygodniowo

t r y m e s t r II:

anatomia	6 godzin tygodniowo
chemia	5 godzin tygodniowo
histologia	4 godziny tygodniowo
zasady, dzieje i współczesna organizacja wychowania fizycznego	1 godzina tygodniowo
systematyka i metodyka ćwiczeń fizycznych	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia z anatomii	4 godziny tygodniowo
język angielski	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia chemiczne	3 godziny tygodniowo
teoria sportów	1 godzina tygodniowo
ćwiczenia gimnastyczne	5 godzin tygodniowo
ćwiczenia w szermierce względnie rytmika	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia w grach ruchowych	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia w łyżwiarstwie	1 godzina tygodniowo
kurs narciarski podczas ferii świątecznych	

t r y m e s t r III:

anatomia	6 godzin tygodniowo
chemia	5 godzin tygodniowo
ćwiczenia z anatomii	4 godziny tygodniowo
ćwiczenia z chemii	3 godziny tygodniowo
język angielski	1 godzina tygodniowo
teoria harcerstwa	1 godzina tygodniowo
ćwiczenia gimnastyczne	3 godziny tygodniowo
ćwiczenia lekkoatletyczne	3 godziny tygodniowo
ćwiczenia w grach ruchowych	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia w harcerstwie	2 godziny tygodniowo
ćwiczenia wioślarskie	3 godziny tygodniowo
zasady taternictwa podczas wakacji letnich ⁹⁹ .	

Już zatem w pierwszym programie działalności pedagogicznej Studium Wychowania Fizycznego został uwzględniony kurs narciarski. Coroczne kursy narciarskie stały się od tej chwili stałym elementem

⁹⁹ Tamże: Sprawozdanie dyrektora Studium, prof. dra W. Gądzikiewicza za r. 1927/1928.

składowym programu pracy Studium. Odegrały one poważną rolę w krzewieniu narciarstwa. Umożliwiły one studentom Studium zapoznanie się z nowymi metodami szkoleniowymi i praktyczne opanowanie techniki jazdy na nartach. W następnych latach każdy słuchacz względnie słuchaczka Studium zobowiązani byli do złożenia egzaminu instruktora narciarskiego. Z chwilą przejścia do pracy w terenie stawali się oni propagatorami tego zdrowego i pięknego sportu wśród młodzieży szkolnej względnie jako instruktorzy narciarscy przyczyniali się do podnoszenia poziomu sportu narciarskiego wśród szerokich rzesz społeczeństwa polskiego poprzez działalność w różnych stowarzyszeniach sportowych względnie społecznych. Znaczna ilość kursów narciarskich, organizowanych przez Polski Związek Narciarski względnie Wojewódzki Ośrodek Wychowania Fizycznego była kierowana przez wychowanków Studium.

Pierwszy kurs narciarski w historii Studium został zorganizowany w dniach 1 — 8 stycznia 1928 roku. Był to kurs dla początkujących. Zadaniem jego było zapoznanie uczestników z podstawowymi zasadami jazdy na nartach. Był to okres, w którym sport narciarski był u początków swego rozwoju, a umiejętność jazdy na nartach wśród młodzieży i społeczeństwa ograniczała się do niewielkiego koła entuzjastów tej dyscypliny sportowej.

Mimo że kurs ten był obowiązkowy dla wszystkich słuchaczy wzięło w nim udział tylko 37 osób, w tym 23 kobiety i 14 mężczyzn. Kierownikiem kursu był instruktor T. Biernakiewicz, a pomieszczenia znajdowały się w Zakopanem na Bystrem. Terenem ćwiczeń były północno-zachodnie stoki Nosala, a odbywały się one codziennie od godziny 9 do 14, w dwu grupach: kobiety i mężczyźni.

Programem obozu zostały objęte podstawowe elementy jazdy na nartach, jak chód, zwroty, podejścia, zjazdy, jazdy w poprzek stoku, pług i opór, łuki z oporu i z pługu, a u mężczyzn ćwiczenie i opanowanie łuku telemarkowego. Ćwiczenia urozmaicano formami zabawowymi i wycieczkami, których zorganizowano pięć: na Kalatówki, na Gubałówkę, dwie na halę Kondratową i na Łysą Polanę.

Ćwiczenia praktyczne poprzedzano pogadankami teoretycznymi, wprowadzającymi uczestników w takie zagadnienia, jak zapoznanie się ze sprzętem narciarskim, wiązaniem, sposobem przymocowywania nart, techniką smarowania. Było to konieczne ze względu na fakt, że znaczna część słuchaczy zetknęła się po raz pierwszy z nartami i praktycznym zastosowaniem ich w terenie.

Uzupełnieniem wyszkolenia kursowego były wycieczki narciarskie organizowane przez dyrekcję Studium przy współpracy Koła Studentów Wychowania Fizycznego UJ. Zadanie wycieczek narciarskich sprowadzało się do praktycznego zastosowania w zróżnicowanym terenie umiejętności i wiadomości, nabytych w ciągu kursu narciarskiego, zapozna-

nie słuchaczy z terenami narciarskimi w Beskidach i metodą organizowania zimowych wycieczek narciarskich, zachęcenia i wzbudzenia zamiłowania do uprawiania sportu narciarskiego.

W pierwszym roku działalności Studium, tj. w roku 1928 słuchacze Studium odbyli kilka bardzo ciekawych zarówno z punktu widzenia narciarskiego, jak i krajoznawczego, wycieczek, jak trzydniową wycieczkę w Grupę Pilska ze zjazdem do Rajczy (wzięło w niej udział szesnastu uczestników), czterodniową w Gorce i na Turbacz (z udziałem siedmiu uczestników), dwie jednodniowe na Bielany (przy udziale szesnastu uczestników), jedną na Klimczok i trzydniową na Babią Górę, jako zakończenie sezonu narciarskiego. Ogółem studenci i studentki spędzili dwadzieścia cztery dni na nartach¹⁰⁰.

Dalszym etapem pracy dyrekcji Studium było stworzenie możliwie jak najdogodniejszych warunków pogłębiania i uzupełniania wiadomości z zakresu wychowania fizycznego.

Praca ta była tym trudniejsza, że skromne fundusze finansowe, postawione do dyspozycji Studium zmuszały do jak najdalej posuniętych oszczędności we wszystkich wydatkach, niejednokrotnie nawet bardzo istotnych i niezbędnych.

W rozwiązywaniu tych trudności wykazano dużo inicjatywy i przedsiębiorczości. Poprzez odpowiednie interwencje w Ministerstwie W. R. i O. P. uzyskano bezpłatny przydział biblioteki i inwentarza sportowego po zlikwidowanych kursach wychowania fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Uporządkowana i uzupełniona częściowo biblioteka stanowiła poważną pomoc naukową dla słuchaczy, a doprowadzony do stanu używalności sprzęt sportowy został wykorzystany do praktycznych zajęć wychowania fizycznego.

Właściwa praca i działalność naukowa Studium była uzależniona od posiadania odpowiednio urządzonego laboratorium. W tym celu zakupiono szereg przyrządów, jak stojącą wagę osobową, wzrostomierz, spirometr, siłomierz, metronom, bębenek Mareya, ergometr ręczny, stoper i instrumentarium antropometryczne. Przyrządy te umożliwiały młodzieży przeprowadzanie doświadczeń i pomiarów z zakresu wychowania fizycznego.

Urządzona przez dyrekcję Studium sala seminaryjna umożliwiała młodzieży korzystanie z dzieł naukowych i bieżące orientowanie się w zagadnieniach wychowania fizycznego i sportu w Polsce przez udostępnienie wszystkich zaprenumerowanych wychodzących w danym okresie czasopism z tego zakresu. Wspólne zebrania młodzieży w tej sali wpływały w znacznym stopniu na wytworzenie się więzi środowiskowej studentów wychowania fizycznego, jak również silniejsze związanie ich ze Studium. Już w pierwszym roku działalności Studium Wychowania Fizycznego wystąpiło szereg podstawowych zagadnień, które

zadecydowały o kształtowaniu się pracy kierownictwa tej placówki naukowej i ludzi związanych z nią bądź to uczuciowo, bądź też swą pracą naukową.

Zasadniczy cel tej pracy sprowadzał się do odpowiedniego przygotowania naukowego studiującej młodzieży, umożliwiającego uzyskanie stopnia magistra wychowania fizycznego, którego dyplom uprawniał do składania egzaminu nauczycielskiego z wychowania fizycznego, a następnie do nauczania tego przedmiotu w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich, a po przeprowadzonej reorganizacji szkolnictwa w latach następnych — w liceach pedagogicznych. Magister wychowania fizycznego uzyskawszy pozytywny wynik tego egzaminu nabywał uprawnienia do nauczania wychowania fizycznego i higieny, jako przedmiotów głównych, i somatologii, jako przedmiotu pobocznego. W wypadku złożenia dodatkowych egzaminów, wymaganych przy egzaminach na stopień magistra biologii względnie nauk filozoficznych, uzyskiwał on prawo nauczania tych przedmiotów, jako pobocznych.

Kandydaci na magistrów wychowania fizycznego byli zwyczajnymi słuchaczami Studium Wychowania Fizycznego UJ i nie mogli być równocześnie zwyczajnymi słuchaczami innych wydziałów. Uprawnieni natomiast byli do uczestniczenia w wykładach i ćwiczeniach wybranego przedmiotu Wydziału Filozoficznego w celu uzyskania praw nauczania drugiego przedmiotu pobocznego. Na Studium Wychowania Fizycznego uczęszczali również absolwenci innych wydziałów, którzy po uzyskaniu magisterium z wybranego przedmiotu i zdaniu poszczególnych egzaminów z zakresu wychowania fizycznego pragnęli rozszerzyć dyplom magisterski.

Równocześnie Studium Wychowania Fizycznego zmierzało do wychowania własnych kadr pracowników naukowych z dziedziny wychowania fizycznego i sportu. Realizacja tych podstawowych zadań była uzależniona od uregulowania stanu prawnego Studium Wychowania Fizycznego przez Ministerstwo W.R. i O.P. od dysponowania odpowiednimi warunkami działalności naukowej i praktycznej. W zależności od kształtowania się powyższych zagadnień pozostawała techniczna organizacja studiów i wyniki działalności naukowej Studium oraz stopień oddziaływania na kształtowanie się zagadnień wychowania fizycznego i sportu na terenie Krakowa, województwa krakowskiego i sąsiadujących województw śląskiego i lwowskiego.

Mimo że Studium Wychowania Fizycznego prowadziło już swą działalność naukową w ramach organizacyjnych Wydziału Lekarskiego UJ, Ministerstwo W. R. i O. P. przez długi czas zwlekało z zatwierdzeniem i usankcjonowaniem jego istnienia, co miało duże znaczenie dla uregulowania spraw finansowych Studium w przyszłości, a równocześnie unormowania sytuacji studiującej młodzieży pod względem stopnia naukowego i wynikających z niego uprawnień. Główną przyczyną zwlekania

Ministerstwa W. R. i O. P. z wydaniem odpowiedniego aktu zatwierdzającego prawnie istnienie i działanie Studium, było zagadnienie przyznania absolwentom Studium prawa do dyplomów państwowych¹⁰¹.

Podobnie jak w okresie przedorganizacyjnym, tak i w czasie tych trudności ożywioną działalność rozwija prof. dr St. Ciechanowski. Nie szczędzi on czasu, nie zważa na przeciwności, wyzyskuje wszystkie możliwe drogi oficjalne i kontakty osobiste, aby sprawę zatwierdzenia Studium przyspieszyć i zapewnić w ten sposób realne podstawy egzystencji tej ważnej dla społeczeństwa krakowskiego i sąsiednich województw uczelni. Interweniuje kilkakrotnie w Ministerstwie W. R. i O. P. bądź oficjalnie przez Senat UJ, bądź też osobiście, jako członek Rady Naukowej Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej, poprzez różne wpływowe a zainteresowane sprawą wychowania fizycznego osoby z terenu Warszawy, jak przez płka Kilińskiego, dyrektora wydziału higieny szkolnej Ministerstwa W. R. i O. P., ppłka Ulrycha, dyrektora P. U. W. F. i P. W. Interwencje prof. dra St. Ciechanowskiego spotykały się z ogólnym poparciem. Dyrektor P. U. W. F. i P. W. interweniuje ze swej strony jako przedstawiciel naczelnej organizacji wychowania fizycznego w Polsce w Ministerstwie W. R. i O. P. zarówno starając się o jak najszybsze zatwierdzenie nowo powstałej placówki naukowej wychowania fizycznego i sportu, jak również w sprawie przyznania kredytów na rok szkolny 1928/1929. Jednocześnie proponuje, aby prof. dr St. Ciechanowski „zwrócił się ze swej strony do Pana Ministra W. R. i O. P. z propozycją odroczenia na przyszłość sprawy przyznania słuchaczom Studium Wychowania Fizycznego prawa do dyplomów państwowych, gdyż powstrzymuje to uregulowanie kwestii zatwierdzenia Studium jako takiego oraz przyznanie kredytów na rok 1928/1929”. W ten sposób dałoby się bowiem usunąć przeszkodę, która według stanowiska Ministerstwa W. R. i O. P. wymagała dłuższej rozważki i zastanowienia¹⁰².

Doniosłość i ważność tego zagadnienia podkreślana jest w pismach prof. dra St. Ciechanowskiego. W liście do płka Kilińskiego z grudnia 1927 roku czytamy dosłownie: „Sprawa ta niezmiernie żywo nas obchodzi. Włożyliśmy bardzo dużo trudu w zorganizowanie i utworzenie Studium. Kiedy sprawa natrafiała na trudności, byłbym może odstąpił od zamiaru jej realizacji i przekreślił sam kilkuletnie własne zabiegi, ale wtedy do kontynuowania usiłowań skłoniła mnie uchwała Rady Naukowej Wychowania Fizycznego. Postąpiwszy w myśl tej uchwały, a nie uzyskawszy dotychczas odpowiedzi Ministerstwa W. R. i O. P. nie dziw, że, nie mogę zrozumieć tej sytuacji”¹⁰³.

¹⁰¹ Tamże: Pismo Min. Spraw Wojskowych, Państw. Urz. WF i PW, dyr. Ulrycha do dra S. Ciechanowskiego z dn. 26. X. 1927.

¹⁰² Jw.

¹⁰³ Tamże: List prof. dra S. Ciechanowskiego do płka Ulrycha, Ministerstwo W. R. i O. P. Wydz. Higieny Szkolnej, Warszawa, Bagatela 12, z dn. 24. XII. 1927

Starania prof. dra St. Ciechanowskiego, ówczesnego dziekana Wydziału Lekarskiego, i dyrektora Studium prof. dra Gądzikiewicza zostały zakończone pomyślnie w roku 1928. Ministerstwo W. R. i O. P. zatwierdziło powstanie Studium i przyznało absolwentom prawa do niższego stopnia naukowego, magistra wychowania fizycznego¹⁰⁴. Podobnie pomyślnie została załatwiona w latach późniejszych sprawa przekształcenia Studium Wychowania Fizycznego na Katedrę Wychowania Fizycznego.

W roku 1935 przechodzi w stan spoczynku, z powodu ukończenia siedemdziesięciu lat życia, dr Julian Nowak, profesor weterynarii UJ, w związku z czym została opróżniona i przewidziana do likwidacji Katedra Weterynarii. W wyniku tego faktu Rada Wydziału Lekarskiego UJ na posiedzeniu w dniu 7 czerwca 1935 roku uchwała jednogłośnie przekazać do Ministerstwa W. R. i O. P. wniosek o przemianowanie tej Katedry na Katedrę Wychowania Fizycznego. Decyzja Rady wydziału wynikała z następujących motywów: „Znaczenie wychowania fizycznego dla państwa jest dzisiaj w całym kulturalnym świecie tak powszechnie znane, że wszystkie państwa i społeczeństwa łożą na ten cel olbrzymie środki pieniężne i organizują jak najusilniej propagandę ćwiczeń fizycznych w najszerszych kołach ludności.

W niektórych państwach Europy Zachodniej zostały utworzone bądź osobne w tym celu urzędy centralne, jak w Niemczech i Austrii, bądź też włączono wychowanie fizyczne nie tylko do zakresu działania, ale nawet do nazwy najwyższych władz, tj. ministerstw resortowych, np. Czeskosłowackie Ministerstwo Zdrowia i Wychowania Fizycznego. Także w państwie polskim działa osobny Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego, podległy bezpośrednio Ministerstwu Spraw Wojskowych i kierujący siecią osobnych urzędów podwładnych.

Jednakże równoległe z rozbudową organizacji wychowania fizycznego idzie w państwach europejskich organizacja nauki o wychowaniu fizycznym. Młoda ta gałąź wiedzy, stanowiąca jedyną racjonalną podstawę nowoczesnego wychowania fizycznego doszła dziś do zupełnej samodzielności i stanęła na tak wysokim poziomie, że nie tylko zatrudnia licznych uczonych badaczy i wypełnia ich pracami specjalne wydawnictwa, ale także okazało się koniecznością stworzenie dla niej odrębnych warsztatów naukowych w formie specjalnych szkół wyższych, jak np. niemiecka Hochschule für Leibesübungen lub Królewski Instytut Gimnastyczny w Szwecji, oraz za wzorem Belgii i Danii powstają coraz licz-

¹⁰⁴ Tamże Pismo Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 12. IV. 1928 nr IV S. W. 3549/28 do rektoratu UJ zatwierdzającego uchwałę Senatu UJ w sprawie utworzenia Studium WF przy Wydz. Lekarskim UJ. Odpowiedź na pismo z dn. 21. VI. 1927, „Wychowanie Fizyczne” 1939, nr 2, s. 64 — 66.

niejsze uniwersyteckie katedry wychowania fizycznego, jako osobnego przedmiotu nauczania.

Tę doniosłość wychowania fizycznego narodu i konieczność oparcia tego wychowania na ścisłej podstawie naukowej doceniały od dawna najświatlejsze umysły w Polsce. Począwszy od genialnego Jędrzeja Śniadeckiego i Jana Piotra Franka, wyprzedzaliśmy w tym względzie całą Europę, nie mogąc jednak swych idei w czasach niewoli w pełni urzeczywistnić.

Ale razem z odzyskaną niepodległością wskrzeszyły te myśli, a Uniwersytetowi Poznańskiemu przypada zasługa, że pierwszy w Polsce doprowadził do utworzenia katedry i Wyższego Studium Wychowania Fizycznego. Nie mogąc na razie stworzyć podobnego ośrodka naukowego, zajął się Uniwersytet Jagielloński prawie równocześnie zaspokojeniem potrzeb przynajmniej dydaktycznych i nie bez znacznego trudu i wielu przeszkód doprowadził do zorganizowania państwowych rocznych kursów wychowania fizycznego w Krakowie, które jednakże po trzech latach zostały zwinięte.

Dopiero w roku 1927 powiodło się Uniwersytetowi Jagiellońskiemu uzyskać utworzenie w ramach Uniwersytetu trzyletniego, uniwersyteckiego Studium Wychowania Fizycznego.

Działalność tego Studium okazała się ze wszech miar pożyteczną, a dalszy jej rozwój nie przestał być koniecznością ze względu na kształcenie wychowawców fizycznych z pełnym uniwersyteckim wykształceniem i ewentualnym zakwalifikowaniem do nauczania także innych przedmiotów w szkole średniej oraz ze względu na pracę naukowo-badawczą, jakiej wychowanie fizyczne w bardzo wielu działach potrzebuje, a jaka może skutecznie rozwijać się tylko w oparciu o Zakłady innych Wydziałów uniwersyteckich, mianowicie Przyrodniczego i Lekarskiego. Wreszcie nie ostatnim zadaniem uniwersyteckiego Studium jest krzewienie wychowania fizycznego wśród młodzieży akademickiej.

Studium Wychowania Fizycznego w Krakowie nie jest dotychczas oparte o tę fundamentalną podstawę, jaką jest Katedra Wychowania Fizycznego. Zbyteczne tu wymieniać wynikające stąd skutki ujemne, jak również wyliczać korzyści, jakie daje Katedra Wychowania Fizycznego, stanowiąc oś całego ruchu naukowego, pedagogicznego i wychowawczego, oraz czynnik skupiający i regulujący całą działalność w zakresie wychowania fizycznego. Studium Wychowania Fizycznego musiało do czasu obywać się bez tego środka pracy, jakim jest osobna Katedra, zarówno z powodu zaabsorbowania innymi trudnościami, które przy założeniu organizacji i pierwiastkowym rozwoju pokonać musiało, jak przede wszystkim z tego powodu, że nie było w Polsce tak wybitnego kandydata na tę katedrę, aby mógł sprostać wielkiemu, czekającemu go zadaniu. Jednakże brak Katedry Wychowania Fizycznego nie dałby się już nadal pogodzić z należytym wypełnianiem kilkorakich za-

dań, jakie Studium musi spełniać w interesie ogólnopanaństwowym, tym bardziej, że Wydział Lekarski UJ rozporządza już kandydatem, posiadającym pełne kwalifikacje do zajęcia tej katedry. Z tego powodu Rada Wydziału Lekarskiego UJ prosi o zatwierdzenie wniosku o przemianowanie opróżniającej się katedry weterynarii na katedrę wychowania fizycznego”¹⁰⁵.

Uznając słuszność wywodów Rady Wydziału Lekarskiego Ministerstwo W. R. i O. P. rozporządzeniem z dnia 26 czerwca 1935 roku wyraziło zgodę na utworzenie Katedry Wychowania Fizycznego, prosząc równocześnie o przesłanie wniosku nominacyjnego na profesora nowo utworzonej katedry¹⁰⁶.

Na profesora tej katedry został wytypowany doc. dr T. Rogalski i zgodnie z obowiązującymi przepisami Rektorat UJ skierował w dniu 8 lipca 1935 roku wniosek nominacyjny doc. dra T. Rogalskiego na profesora nadzwyczajnego wychowania fizycznego do zatwierdzenia przez Ministerstwo W. R. i O. P.¹⁰⁷.

Ponieważ zatwierdzenie wniosku przedłużało się, przeto w dniu 27 września zapadła uchwała Rady Wydziału Lekarskiego, powierzająca doc. drowi Tadeuszowi Rogalskiemu tymczasowe kierownictwo Zakładu Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej, przenosząc równocześnie do tego Zakładu woźnego byłego Zakładu Weterynarii UJ, Bartłomieja Krajewskiego.

Okres tymczasowości na stanowisku kierownika katedry, usankcjonowanej przez Ministerstwo W. R. i O. P., trwał do dnia 4 kwietnia 1936 roku, kiedy to doc. dr T. Rogalski został mianowany profesorem nadzwyczajnym Katedry Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej, a pismem Ministerstwa z dnia 17 kwietnia 1936 roku powierzono mu nauczanie wychowania fizycznego i anatomii stosowanej.

Już jednak w roku 1937 Rada Wydziału Lekarskiego na swym posiedzeniu w dniu 24 września postanawia na wniosek prof. dra T. Rogalskiego zwrócić się do Ministerstwa W. R. i O. P. z prośbą o przemianowanie Katedry i Zakładu Wychowania Fizycznego na Katedrę i Zakład Wychowania Fizycznego i Anatomii Klinicznej UJ, powodując się następującymi motywami:

„Wymieniona Katedra i Zakład jest placówką naukową, poświęconą pracy naukowej i pedagogicznej tak z zakresu wychowania fizycznego, jak i anatomii klinicznej, zwłaszcza anatomii chirurgicznej, ortopedycznej i mechaniki ruchów. Oba te kierunki pracy powinny być zatem uwi-

¹⁰⁵ Archiwum UJ; Zbiór 21 a. Pismo Rady Wydziału Lekarskiego do Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 25. VI. 1935 z wnioskiem o utworzenie katedry wychowania fizycznego.

¹⁰⁶ Tamże: Pismo Ministerstwa W. R. i O. P. do dziekana Wydz. Lekarskiego z dnia 11. VII. 1935.

¹⁰⁷ Tamże: Wniosek nominacyjny rektoratu UJ, I. 6002/35 z dnia 10. VII. 1935.

docznione w nazwie Katedry i Zakładu. Wychowanie fizyczne wymaga ściślejszego związania z postęпами wiedzy lekarskiej teoretycznej i klinicznej. Dlatego wskazane jest ze względów pedagogicznych zaznaczenie tego w nazwie Katedry i Zakładu.

W dekrete nominacyjnym profesora tej Katedry i kierownika tego Zakładu jest obowiązek prowadzenia wykładów i ćwiczeń z anatomii stosowanej, sc. klinicznej. Wykłady te i ćwiczenia są obowiązkowe w ciągu trzech trymestrów, a złożenie z nich kolokwium warunkuje uczęszczanie na wykłady kliniki chirurgicznej. Ten zaś dział pracy naukowej i pedagogicznej, któremu profesor musi poświęcać dużo czasu nie jest uwidoczniiony w nazwie Katedry i Zakładu. Różne władze wojskowe, szkolne i administracyjne, z którymi Studium Wychowania Fizycznego bardzo często musi się znosić, zapoznają różnicę między Studium Wychowania Fizycznego, które załatwia sprawy administracyjne odnośnie do szkolenia wychowawców fizycznych, a zakładem wychowania fizycznego, który jest jednostką naukową. Wynikają stąd częste i nieprzyjemne pomyłki, którym należy zapobiec przez wybitniejsze zróżnicowanie nazw”¹⁰⁸.

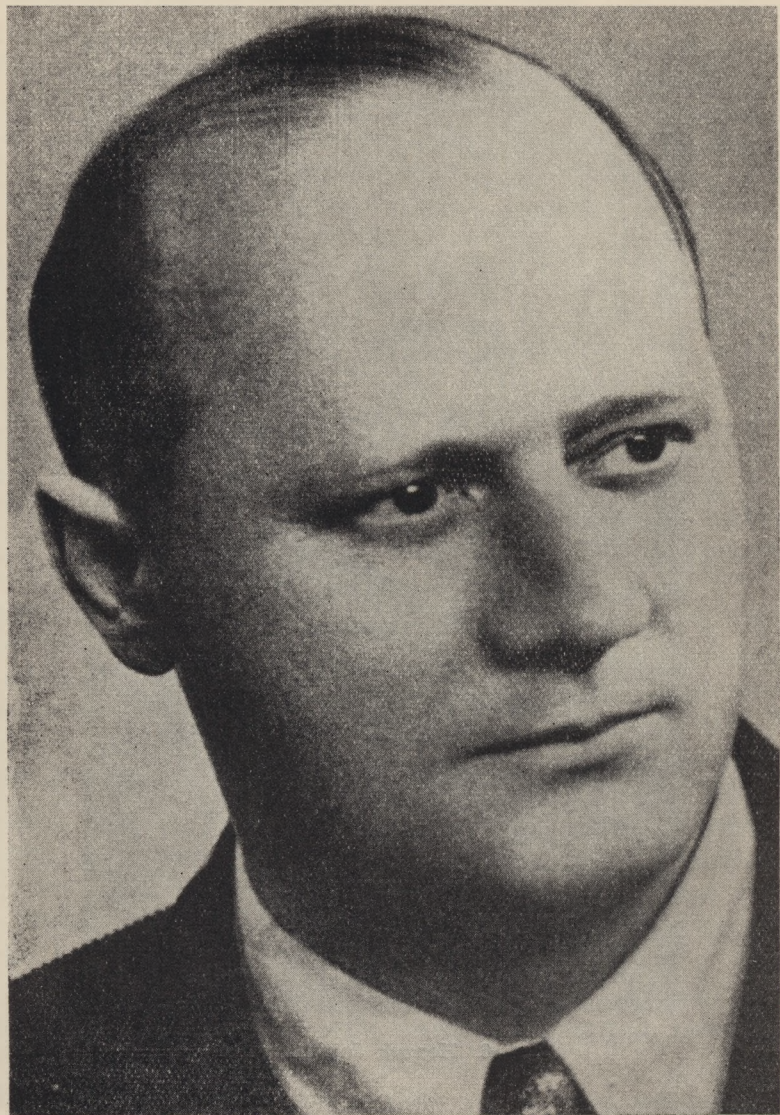
Motywy te nie były jednak dość przekonujące, a jak z treści ich wynika, miały one podłoże ambicjonalne. Zasadnicza proponowana zmiana sprowadzała się do zaznaczenia w nazwie katedry, że profesor tej katedry jest równocześnie profesorem przedmiotu medycznego. Ministerstwo W. R. i O. P. opóźniało powzięcie zatwierdzającej wnioszek decyzji, domagając się równocześnie dodatkowych wyjaśnień. Ostatecznie Rada Wydziału Lekarskiego UJ na posiedzeniu w dniu 10 lutego 1938 roku uchwaliła zachowanie dotychczasowej nazwy Katedry, tj. Katedra Wychowania Fizycznego i Anatomii Klinicznej przy zmianie nazwy Zakładu na Zakład Anatomii Klinicznej i Wychowania Fizycznego, co zostało zatwierdzone przez Ministerstwo W. R. i O. P. z tym zastrzeżeniem, że zmiana ta nie wpłynie na zwiększenie kosztów utrzymania Zakładu¹⁰⁹.

Odpowiedzialność i troska o losy Studium Wychowania Fizycznego, o jego rozwój organizacyjny i naukowy w latach 1927—1939 spoczywała na barkach osób pełniących funkcje dyrektorów Studium i współpracującego z nimi zespołu wykładowców.

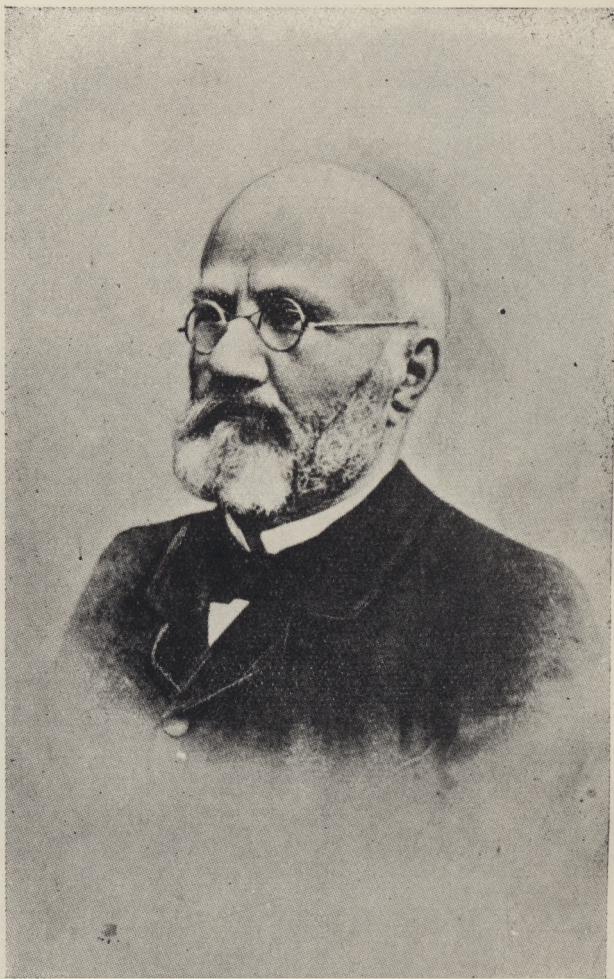
Stanowisko dyrektora Studium było wybieralne spośród grona osób, stanowiących komisję Studium Wychowania Fizycznego UJ i zatwierdzane przez Ministerstwo W. R. i O. P.

¹⁰⁸ Tamże: Zakład wychowania fizycznego i anatomii stosowanej — pismo prof. dra T. Rogalskiego do dziekana Wydz. Lekarskiego, prof. dra T. Tempki z dnia 20. IX. 1937; list dziekana Wydz. Lekarskiego do Ministerstwa W. R. i O. P. 1. 1555 z dnia 5. X. 1937.

¹⁰⁹ Tamże: List dziekana Wydz. Lekarskiego, prof. dra Szumowskiego do Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 18. II. 1939; list Ministerstwa W. R. i O. P. do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 21. III. 1939. nr IV U. P. 1578/39.

5. Jan Bugajski. Fot. S. Kula

6. Henryk Jordan.

W latach szkolnych 1927/1928 i 1928/1929 funkcja ta spoczywała w rękach prof. dra Gądzikiewicza, w roku szkolnym 1929/1930 w rękach prof. dra Maydella, a po jego śmierci w roku 1930 stanowisko to objął doc. dr Tadeusz Rogalski, dotychczasowy zastępca dyrektora, wykładający od pierwszego roku istnienia Studium anatomię.

Docent dr Tadeusz Rogalski, od roku 1936 profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, spełniał funkcję dyrektora Studium Wychowania Fizycznego UJ w okresie dziewięciu lat od roku 1930/1931—1938/1939, będąc wybranym również na rok szkolny 1939/1940. Zastępcą dyrektora w tym czasie był prof. dr Jerzy Kaulbersz. Prof. dr Tadeusz Rogalski w decydującym stopniu przyczynił się do rozwoju Studium Wychowania Fizycznego UJ, likwidacji całego szeregu trudności natury organizacyjnej i finansowej, zagrażających bardzo poważnie istnieniu tej placówki naukowej, a wpływających bardzo wybitnie na tok jej pracy.

Sam fakt dziesięciokrotnego wyboru na dyrektora Studium świadczy o zaufaniu, jakim darzyło prof. dra T. Rogalskiego grono wykładowców, wchodzących w skład komisji Studium, zrozumieniu jego wysiłków i trudów, ponoszonych w interesie Studium i realnych, widocznych osiągnięć zarówno organizacyjnych, jak i naukowych, będących w dużym stopniu wynikiem jego pracy i doceniania w pełni roli i znaczenia współpracy z wykładowcami przedmiotów praktycznych, ludźmi o wysokiej kulturze umysłowej i dużych wiadomościach praktycznych z zakresu wychowania fizycznego i sportu.

Warunki pracy Studium Wychowania Fizycznego UJ były bardzo trudne. Decydujący wpływ na ten fakt miały warunki lokalowe. Przez cały okres lat 1927—1939 nie posiadało ono ani własnego gmachu, ani własnych urządzeń dla celów praktycznych wykładów i zajęć. Słuchacze Studium przez cały niemal czas narażeni byli na stałe wędrowki po mieście w związku z różnymi miejscami wykładów i zajęć praktycznych.

Wędrowki te zaczęły się już w roku szkolnym 1927/1928. Wykłady anatomii, fizyki, chemii i ćwiczenia z zakresu tych przedmiotów odbywały się w odnośnych Zakładach Wydziałów Lekarskiego i Filozoficznego. Wykłady anatomii w Zakładzie Anatomii Opisowej przy ulicy Kopernika 12, chemii w Instytucie Chemicznym przy ulicy Gołębiej 13, higieny, historii wychowania fizycznego, teorii wychowania fizycznego i sportu, systematyki i metodyki ćwiczeń fizycznych, teorii harcerstwa w Zakładzie Higieny przy ulicy Lubicz 42¹¹⁰.

Wykłady przedmiotów odbywające się w roku szkolnym 1927/1928 w Zakładzie Higieny były przenoszone w latach następnych do innych sal w zależności od siedziby dyrekcji Studium i dysponowania odpowiednimi pomieszczeniami wykładowymi. Podobnie w różnych miejscach Krakowa odbywały się ćwiczenia i zajęcia praktyczne. Miejscem ćwiczeń

¹¹⁰ *Spis wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego na rok szkolny 1927 — 1928.*

ceń gimnastycznych mężczyzn i kobiet oraz ćwiczeń w grach ruchowych była do dnia 6 października 1932 roku sala gimnastyczna T. G. „Sokół” przy dawnej ulicy Wolskiej 27.

Ćwiczenia szermiercze mężczyzn odbywały się początkowo w sali Instytutu Geograficznego przy ulicy Grodzkiej 64, a następnie w sali T. G. „Sokół”, ćwiczenia w rytmice kobiet w sali Klubu Społecznego Rynek Główny 32, ćwiczenia pływackie w zimie w krytej pływalni Polskiej YMCA przy ulicy Krowoderskiej 8, a w lecie w pływalni Parku Krakowskiego przy Alei Słowackiego, pływalni należącej do istniejącego w tym czasie na terenie Krakowa Przedsiębiorstwa Sportowego, obejmującego urządzenia sportowe zlokalizowane w Parku Krakowskim (pływalnia, tor łyżwiarski, kolarski, hippiczny i staw do ćwiczeń wioślarskich).

Właściciel tego przedsiębiorstwa, Eugeniusz Weiss, doceniając rolę Studium Wychowania Fizycznego w rozwoju sportu na terenie Krakowa, a zarazem chcąc przyjść z pomocą słuchaczom Studium przyznał bezpłatny wstęp na pływalnię studentom w godzinach od 6—10, a studentkom od 11—12 ¹¹¹.

Ćwiczenia lekkoatletyczne odbywały się na boisku K. S. Cracovia przez cały przeciąg lat 1927—1939. Zmiana miejsc ćwiczeń praktycznych z zakresu poszczególnych dziedzin wychowania fizycznego nastąpiła dopiero w roku 1932, kiedy to dyrekcja Studium została przeniesiona do lokalu przy ulicy Zwierzynieckiej 26, gdzie w latach 1932—1939 wykorzystywano do celów Studium znajdującą się tam halę sportową i salę gimnastyczną ¹¹².

Równie źle przedstawiała się sytuacja na odcinku siedziby dyrekcji Studium Wychowania Fizycznego UJ. Trudności lokalowe Uniwersytetu Jagiellońskiego uniemożliwiały przydzielenie dyrekcji Studium stałego pomieszczenia, dostosowanego do jego potrzeb organizacyjnych i naukowych. Dyrekcja Studium, jak przysłowiony „wieczny tułacz” przenosiła się w latach 1927—1939 z miejsca na miejsce. W latach szkolnych 1927/1928 i 1928/1929, w których dyrektorem był prof. higieny UJ dr W. Gądzikiewicz, została ona związana z Zakładem Higieny UJ przy ulicy Lubicz 42. Dzięki staraniom dyrektora Studium wygosparowano z pomieszczeń Zakładu Higieny salę wykładową, pracownię powoli a systematycznie zaopatrywaną w przyrządy do badań, prowadzane z zagranicy, oraz salę seminaryjną.

W roku szkolnym 1929/1930 dyrektorem Studium został wybrany profesor fizjologii UJ dr Maydell, a zastępcą doc. dr T. Rogalski, w związ-

¹¹¹ Archiwum UJ: Zbiór 21 a. List E. Wiessa, Przedsiębiorstwo Sportowe, Kraków, Kazimierza Wielkiego 34 (Weissa zakłady sportowe: pływalnia, tor łyżwiarski, kolarski, hippiczny, wioślarski itp.) z r. 1928.

¹¹² Tamże: List dyrektora Studium WF UJ doc. dra T. Rogalskiego do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 7. X. 1932.

ku z tym dyrekcją Studium z dniem 1 lipca 1929 roku znajduje pomieszczenie w Zakładzie Fizjologii UJ przy ulicy Grzegórzeckiej 16¹¹³. W ciągu roku szkolnego 1929/1930 umiera dyrektor Studium prof. dr Maydell, a dyrektorem zostaje doc. dr T. Rogalski. Zgodnie z tradycją lat ubiegłych dyrekcją Studium znajduje pomieszczenie z dniem 1 listopada 1930 roku w Zakładzie Anatomii Opisowej przy ulicy Kopernika 12¹¹⁴.

Pomieszczenie powyższe uzyskała dyrekcja Studium dzięki staraniom doc. dra T. Rogalskiego i pozytywnemu ustosunkowaniu się do potrzeb Studium rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dra K. Kostanckiego, który wyraził zgodę na odstąpienie jednego pokoju z Muzeum Zakładu Anatomii Opisowej na pomieszczenie kancelarii Studium oraz przyległego korytarza, w którym urządzono poczekalnię i pomieszczenie na bibliotekę¹¹⁵. Ponieważ lokal powyższy został przyznany tylko na jednoroczne użytkowanie, przeto zachodziła obawa, że dyrekcja Studium z następnym rokiem szkolnym znajdzie się ponownie bez pomieszczenia.

Z pomocą finansową przyszedł Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, udzielając subwencji na rok szkolny 1931/1932 na wynajem lokalu. Dzięki tej pomocy dyrekcja Studium zawiera w dniu 13 sierpnia 1931 roku umowę z Funduszem Domu Nauczycielek i Emerytek imienia Joanny Pogonowskiej, na mocy której wynajmuje w budynku przy ulicy Karmelickiej 32 za czynszem miesięcznym lokal, położony na drugim piętrze od frontu, złożony z jednej sali wykładowej, jednego pokoju oszklonego, jednego pokoju tylnego, kuchni, komórki, przedpokoju, strychu i piwnicy, zajmowany dotychczas przez zarząd kursów naukowych imienia dra Adriana Baranieckiego. Pomieszczenie to zostało przeznaczone na urządzenie sali wykładowej, pracowni, kancelarii i mieszkania dla woźnego Studium¹¹⁶. W wyniku tej umowy dyrekcja Studium przeniosła się z dniem 20 września do nowego lokalu¹¹⁷.

Był to najobszerniejszy lokal, jakim dysponowała dyrekcja Studium w dotychczasowym okresie swej działalności. Stałemu użytkowaniu tego pomieszczenia stały na przeszkodzie, jak zwykle w działalności Stu-

¹¹³ Tamże: List dyrektora Studium WF UJ, prof. dra W. Gądzikiewicza, do dziekanatu Wydz. Lekarskiego z dn. 3. VII. 1929.

¹¹⁴ Tamże: List dyrektora Studium WF UJ, doc. dra T. Rogalskiego do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 4. XI. 1930.

¹¹⁵ Tamże: List dziekana Wydz. Lekarskiego, prof. dra M. Rutkowskiego i dyrektora Studium WF UJ, doc. dra T. Rogalskiego, do rektora UJ, prof. dra K. Kostanckiego, z dn. 9. X. 1931 r.; pismo dyrektora dra T. Rogalskiego do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 4. XI. 1930.

¹¹⁶ Tamże: Oryginał umowy zawartej w dn. 13. VIII. 1931 r. przez dyrekcję Studium z Fundacją Domu nauczycielek i emerytek im. Joanny Pogonowskiej.

¹¹⁷ Tamże: List dyrektora Studium doc. dra T. Rogalskiego do dziekanatu Wydz. Lekarskiego z dn. 21. IX. 1921.

dium względy finansowe. Starania i interwencje prof. dra T. Rogalskiego w Ministerstwie W. R. i O. P. odnośnie przyznania dodatkowego kredytu w wysokości 250 zł miesięcznie na wynajem lokalu przy ulicy Karmelickiej 32 zostają załatwione negatywnie. Utrzymano jedynie na rok 1932/1933 dotację w wysokości 1000 zł miesięcznie, przyznaną już uprzednio w budżecie Studium na rok 1931/1932¹¹⁸.

Sytuacja była bardzo skomplikowana. Studium stało w obliczu konieczności opuszczenia zajmowanych pomieszczeń bez jakichkolwiek możliwości ulokowania się gdziekolwiek. Z pomocą pospieszył podobnie jak w latach poprzednich P. U. W. F. i P. W. Interwencja prof. dra T. Rogalskiego u kierownika Wojewódzkiego Ośrodka W. F. i P. W. płka A. Wójcickiego, a następnie za jego zgodą u dyrektora P. U. W. F. i P. W. płka dypl. Władysława Kilińskiego, przyniosła w rezultacie przyznanie pomieszczenia dla Studium w obrębie Woj. Urz. W. F. i P. W. przy ulicy Zwierzynieckiej 26, w jednym z budynków położonych przy wejściu do Ośrodka w lokalu na pierwszym piętrze¹¹⁹.

Pomieszczenie powyższe było nieco mniejsze niż zajmowane przy ulicy Karmelickiej, ale zabezpieczało najbardziej prymitywne potrzeby organizacyjne. Dużym udogodnieniem było bezpośrednie sąsiedztwo hali sportowej i sal gimnastycznych o odpowiednim, najwszechstronniejszym w Krakowie wyposażeniu przyrządowym, dostosowanym i zabezpieczającym w zupełności potrzeby na odcinku właściwej pracy praktyczno-szkoleniowej. Tutaj też zostały umiejscowione wszystkie zajęcia praktyczne z zakresu wychowania fizycznego. Z dniem 6 października 1932 roku dyrekcja Studium zajmuje przyznane jej pomieszczenia¹²⁰. Z tą chwilą została przerwana na okres pięciu lat ciągnąca się od roku 1927 walka o zdobycie jakiegokolwiek siedziby dla dyrekcji Studium.

Nowe trudności lokalowe powstały w roku 1937. Ze względu na wzrastające potrzeby Woj. Ośrodka W. F. i P. W., jak również objętych jego działalnością organizacji, jak przysposobienie wojskowe kobiet i mężczyzn, hufce pozaszkolne, „Strzelec”, dyrekcja Studium została zawiadomiona o konieczności opuszczenia zajmowanych pomieszczeń. Powtórzyła się historia lat ubiegłych. Dyrektor Studium prof. dr Rogalski interweniuje za pośrednictwem dziekana Wydziału Lekarskiego w Ministerstwie W. R. i O. P. w sprawie przyznania dodatkowego funduszu w wysokości 3600 zł rocznie na najem lokalu¹²¹. Ministerstwo

¹¹⁸ Tamże: List dyrekcji Studium z dn. 12. III. 1932, l. 141/32 do Ministerstwa W. R. i O. P. oraz odpowiedź tegoż ministerstwa z dn. 10. V. 1932, nr IV N. S. 2451/32 w sprawie najmu lokalu Studium, podpisał nacz. wydziału, J. Stypiński.

¹¹⁹ Tamże: List dyrektora PU WF i PW płk. dypl. W. Kilińskiego z dnia 20. VI. 1932.

¹²⁰ Tamże: List Wydz. Lekarskiego z dn. 26. V. 1937 r. do Ministerstwa W. R. i O. P.

¹²¹ Tamże: List dyrektora Studium doc. dra T. Rogalskiego do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 7. X. 1932.

zajmuje stanowisko negatywne ze względu na brak wolnych funduszy, a jedyne rozwiązanie widzi w wygospodarowaniu lokalu dla Studium w ramach będących w dyspozycji Uniwersytetu pomieszczeń uniwersyteckich, co w praktyce jest niemożliwe ze względu na olbrzymie zagęszczenie tych pomieszczeń¹²².

Pomoc przychodzi ponownie ze strony P. U. W. F. i P. W. i szefa Departamentu zdrowia Ministerstwa Spraw Wojskowych, gen. dra St. Roupperta, u którego interweniuje prof. dr St. Ciechanowski. P. U. W. F. i P. W. przyznaje kwotę 1200 zł na opłatę czynszu za najem lokalu w ciągu sześciu miesięcy, a gen. dr St. Rouppert zapewnia ze swego budżetu kwotę 200 zł na pokrycie czynszu za siódmy miesiąc, tj. do nowego roku budżetowego, rozpoczynającego się z dniem 1 kwietnia 1938 roku. Równocześnie wyraża zgodę na przesunięcie terminu opróżnienia zajmowanego lokalu na dzień 31 sierpnia 1937 roku¹²³.

Termin został dotrzymany, gdyż już z dniem 15 sierpnia 1937 roku dyrekcja Studium przeniosła się do pomieszczeń wynajętych w jednym z bloków gmachu PKO przy ulicy Zyblikiewicza 5¹²⁴. Znalazły tu pomieszczenia kancelaria, biblioteka, dwie niewielkie sale wykładowe, gdyż w zasadzie pomieszczenia te były przeznaczone na cele mieszkaniowe.

Ostatnia zmiana siedziby Studium miała miejsce w roku 1939, gdy w czasie okupowania już Krakowa przez wojska niemieckie wychowanki Studium przy współudziale kancelistki Zofii Zapolskiej z narażeniem życia ratowali dokumenty kancelaryjne, zestawienia magistrów i prace magisterskie oraz książki biblioteczne, wywożąc je w dzień i zabezpieczając w mieszkaniach prywatnych, głównie u mgra Józefa Pachli, mieszkającego w sąsiedztwie lokalu Studium Wychowania Fizycznego¹²⁵.

Sytuacja na odcinku trudności lokalowych jasno obrazuje warunki, w jakich prowadzono działalność Studium w okresie lat 1927—1939. Przez cały ten okres brak było odpowiedniego warsztatu pracy naukowej. Wyrażał się on w braku odpowiednich pomieszczeń laboratoryjnych, pracowni naukowych, dostosowanych do potrzeb wychowania fizycznego i sportu, a umożliwiających rozpoczęcie badań teoretycznych. Brak własnych sal i boisk sportowych uniemożliwiał przeprowadzanie doświadczeń i badań z zakresu przedmiotów praktycznych, a tym samym stworzenie odpowiednich warunków dla powiązania teorii z praktyką

¹²² Tamże: List Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 3. VI. 1937 nr IV A 4989/37.

¹²³ Tamże: List prof. dra S. Ciechanowskiego do gen. dra Roupperta z dn. 11. VI. 1937; list gen. dra Roupperta do prof. dra S. Ciechanowskiego z dnia 16. VI. 1937.

¹²⁴ Tamże: List dyrektora Studium, prof. dra T. Rogalskiego, do dziekanatu Wydz. Lekarskiego z dn. 20. VIII. 1937.

¹²⁵ Wspomnienia własne autora na podstawie rozmów z prof. drem J. Figną i mgrem J. Pachlą.

i stworzenie tą drogą naukowych podstaw wychowania fizycznego i sportu.

Zagadnienie wywalczenia i stworzenia własnego warsztatu pracy naukowej było jednym z podstawowych kierunków działania dyrekcji Studium, która na odcinku tej działalności spotkała się ze zrozumieniem i pomocą ze strony inicjatora powstania Studium prof. dra St. Ciechanowskiego oraz przedstawicieli czynników sportowych na terenie Krakowa.

Akcja w tym kierunku została zapoczątkowana już w roku 1929. Ówczesny dziekan Wydziału Lekarskiego prof. dr St. Ciechanowski przesyła do Senatu Akademickiego UJ wniosek treści następującej: „Senat poleca swojej komisji budowlanej, aby w porozumieniu z dyrekcją robót publicznych wyznaczyła na terenach między Parkiem Jordana a Aleją Mickiewicza, przeznaczonych na budowle akademickie, miejsce dla budynku Studium Wychowania Fizycznego. Budynek ten powinien obejmować przynajmniej dwie normalne sale gimnastyczne, sale dla szermierki, halę dla ćwiczeń lekkoatletycznych, pływalnię zimową, pracownie: antropometryczną, fizjologiczną, chemiczną itd., lokal dla biblioteki, kancelarię dla dyrektora i pokój dla asystentów, oraz dwie sale wykładowe każda po 120 słuchaczy. Tuż przy budynku winno być zabezpieczone miejsce dla ćwiczeń zwłaszcza gimnastycznych i lekkoatletycznych w czasie pogodnym. W budynku powinny być ponadto przewidziane natryski, magazyny i lokal dla służby i biura administracyjne”¹²⁶. W ciągu roku 1929 prof. dr St. Ciechanowski prowadzi korespondencję w tej sprawie z mjrem Błońskim, naczelnikiem Wydziału W. F. i higieny szkolnej w Ministerstwie W. R. i O. P. oraz z kuratorem okręgu szkolnego krakowskiego, W. Kupczyńskim¹²⁷.

Plany jednak przedstawione przez prof. dra St. Ciechanowskiego, mimo ich realności w stosunku do istniejących potrzeb nie tylko Studium, ale i całokształtu zagadnień wychowania fizycznego i sportu na terenie Krakowa, były niemożliwe do zrealizowania ze względu na bardzo trudną sytuację gospodarczą państwa polskiego. Nie pozwalała ona na zainwestowanie zbyt wysokich sum w urządzenia wychowania fizycznego i sportu. Dlatego też projekt powyższy nie został nigdy zrealizowany w wymiarach proponowanych przez prof. dra St. Ciechanowskiego. Podobny los spotkał drugi projekt.

W marcu 1929 roku na życzenie ówczesnego prezydenta miasta i dra Ludwika Szneidra, przewodniczącego Miejskiego Komitetu Wychowania

¹²⁶ Archiwum UJ: Zbiór 21 a. List dziekana Wydz. Lekarskiego, prof. dra S. Ciechanowskiego do Senatu Akademickiego z dn. 21. II. 1929.

¹²⁷ Tamże: List dziekana Wydz. Lekarskiego, prof. dra S. Ciechanowskiego do mjra Błońskiego, naczelnika Wydz. WF i Higieny Szkolnej w Ministerstwie W. R. i O. P. z dn. 16. VII. 1929; list dziekana Wydz. Lekarskiego, prof. dra S. Ciechanowskiego, wizytatora Z. Wyróbka i kuratora W. Kupczyńskiego z dn. 24. VI. 1929; list mjra Błońskiego do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 12. VII. 1929.

Fizycznego i sportu, generał Czikel przy wydatnej pomocy i współpracy kapitana Artura Pacowskiego z pierwszego pułku saperów kolejowych i mjra Witolda Rosołowskiego, sekretarza Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego, opracował „Projekt nowoczesnych urządzeń wychowania fizycznego i przystosobienia wojskowego dla wielkiego Krakowa”¹²⁸. Projekt powyższy został przyjęty przez K.W.F.iP.W. na posiedzeniu w dniu 30 kwietnia 1929 roku, jako wytyczna pracy na przyszłość. Między innymi urządzeniami projekt przewidywał budowę stadionu w miejscu, w którym został on w późniejszym okresie rzeczywiście wzniesiony.

W bezpośredniej łączności ze stadionem projektowano budowę odpowiedniego budynku dla Studium Wychowania Fizycznego UJ i dla Ośrodka Wychowania Fizycznego. Budynek ten miał obejmować następujące pomieszczenia: biura administracji, obejmujące gabinet dziekana, gabinet dla wykładowców, dla lekarza, bibliotekę, czytelnię i salę konferencyjną, laboratoria naukowe, umożliwiające gromadzenie odpowiednich materiałów naukowych, statystycznych, pomieszczenia na „archiwum, fotografię sylwetkową, antropometrię, roentgena, badania psychotechniczne i kliniczne”, pracownie naukowe: antropometryczną, mechaniki ruchów, anatomiczną, histologiczną, fizjologiczną, biomechaniki, amfiteatralną salę wykładową dla 250 słuchaczy wraz z kinematografem i przyległym pokojem dla wykładowców, dużą salę gimnastyczną, o wymiarach 15×30×6 m, z obustronnymi galeriami dla publiczności, dwie sale gimnastyczne małe o wymiarach 12×24 m, salę szermierki 14×16 m, takąż samą salę boksu, pływalnię zimową krytą z basenem o wymiarach 25×12 m z natryskami na trzydzieści osób, z dwoma szatniami i widownią dla publiczności, krytą strzelnicę dla broni małokalibrowej i pistoletowej o długości 50 m z dziesięcioma stanowiskami, bursę dla pięćdziesięciu osób, ambulatorium dla kobiet i mężczyzn, restaurację oraz kawiarnię dla słuchaczy Studium i gości. Ponadto dwa boiska ćwiczebne przeznaczone do ćwiczeń i zaprawy w okresie lata¹²⁹. Zarząd całym stadionem miał spoczywać w gestii Studium Wychowania Fizycznego UJ.

Plan ten podobnie jak plan prof. dra St. Ciechanowskiego wykraczał znacznie poza realne możliwości rządu i Zarządu Miejskiego w Krakowie, jeśli zważymy, że w pierwszym roku budowy konieczny nakład finansowy wynosił jeden milion złotych. Nic też dziwnego, że i w tym wypadku skończyło się tylko na projekcie. Pogłębiające się trudności w latach następnych odsunęły na plan dalszy zagadnienie otrzymania przez Studium własnego gmachu wraz z odpowiednimi urządzeniami.

Akcja w tym kierunku zostaje wznowiona dopiero w roku 1935 z ini-

¹²⁸ J. Czikel, *Projekt nowoczesnych urządzeń wychowania fizycznego i przystosobienia wojskowego dla Wielkiego Krakowa*, Kraków 1929 (maszyn. powielony).

¹²⁹ Jw.

cyjatywy dyrektora Studium prof. dra T. Rogalskiego. Inicjatywa jego szła w kierunku uzyskania możliwie najkorzystniejszych dla Studium efektów przy jak najmniejszych nakładach finansowych. Zwraca się tedy w dniu 22 października 1935 roku do Rady Wydziału Lekarskiego o tymczasowe odstąpienie Zakładowi Wychowania Fizycznego terenów położonych poza Domem Medyków przy ul. Grzegórzeckiej, a wzdłuż projektowanej ulicy Śniadeckich, w celu urządzenia prowizorycznych boisk i drewnianej hali sportowej do użytku młodzieży akademickiej i dla potrzeb słuchaczy Studium Wychowania Fizycznego, które jedyne w Polsce w tym czasie nie posiadało jeszcze własnych boisk i urządzeń. Projekt powyższy spotkał się z aprobatą Rady Wydziału Lekarskiego, wyrażoną w dniu 25 października 1935 roku¹³⁰.

W celu wyłącznego zajęcia się tym problemem została wytypowana komisja w składzie prof. dr St. Ciechanowski, prof. dr Rutkowski, prof. dr Walter i prof. dr T. Rogalski. Komisja ta odbyła szereg zebrań, na których zdecydowano dokonanie zakupu sąsiadującej z tymi terenami parceli od właścicielki Marii Pacanowskiej, oraz spowodowanie pozytywnej decyzji w Senacie Akademickim odnośnie do przekazania części wytypowanych terenów dla celów studium¹³¹.

Do realizacji tego planu przystąpiono dopiero w roku 1937. Dzięki ożywionej akcji i wysiłkom ze strony prof. dra T. Rogalskiego Senat Akademicki UJ wyraził zgodę w dniu 22 kwietnia 1937 roku na odstąpienie części gruntów wytypowanych w roku 1935¹³².

Nieco wcześniej, bo z końcem czerwca 1937 roku Ministerstwo W. R. i O. P. wyraziło zgodę na zakup przedmiotowej parceli. W ten sposób stan prawny terenów pod budowę własnych urządzeń Studium został definitywnie załatwiony. Ze względu jednak na brak odpowiednich funduszy na wykup parceli ograniczono się do jej wydzierżawienia¹³³.

W czerwcu natomiast 1937 roku staraniem prof. dra T. Rogalskiego został zorganizowany komitet budowy akademickich urządzeń sportowych, na którego czele stanął Minister W. R. i O. P. Świątosławski. Pierwszym wiceprezesem został wybrany rektor UJ prof. dr Szafer, a przewodniczącym komisji budowlanej dyrektor Studium Wychowania Fizycznego prof. dr T. Rogalski¹³⁴. Główne zadanie komitetu sprowadzało się do zabezpieczenia odpowiednich funduszy, umożliwiających

¹³⁰ Archiwum UJ: Zbiór 21 a. List dyrektora Studium, prof. dra T. Rogalskiego do Rady Wydz. Lekarskiego z dn. 22. X. 1935 oraz pismo Rady Wydz. Lekarskiego z dn. 25. X. 1935.

¹³¹ Tamże: Wiadomości o zebraniach komisji z dn. 18. XII. 1936. i 3. II. 1937.

¹³² Tamże: List rektora UJ, prof. W. Szafera do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 23. IV. 1937.

¹³³ Tamże: List dziekanatu Wydz. Lekarskiego z dn. 10. III. 1937 podpisany przez dziekana prof. dra M. Gieszczykiewicza, do Ministerstwa W. R. i O. P.; *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1936 — 1937*, s. 73.

¹³⁴ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1937 — 1938*, s. 53 — 55.

rozpoczęcie budowy¹³⁵. Do realizacji powyższych planów przyczynił się w znacznym stopniu prof. inż. Wacław Krzyżanowski, który bezinteresownie wykonał całość planów budowlanych, tak że już w roku 1937 przystąpiono do wstępnych robót przygotowawczych, niwelacji i drenażu terenu pod przyszłe boisko do gier i lekkiej atletyki¹³⁶.

Prace powyższe odbywały się pod kierownictwem inż. Russera, który pracę swą traktował jako pracę społeczną, a więc bezpłatną¹³⁷. Tempo robót było bardzo szybkie. W dniu 3 czerwca 1938 roku obchodzono jubileusz dziesięciolecia działalności naukowej Studium Wychowania Fizycznego UJ. W ramach tej uroczystości dokonano otwarcia boiska sportowego do gier zespołowych i bieżni lekkoatletycznej. Równocześnie położono kamień węgielny pod budynki sportowe. W ciągu roku położono fundamenty pod halę sportową, salę gimnastyczną wraz z szatnią i natryskami, wybudowano prowizoryczny barak drewniany, mieszczący szatnie i natryski, a umożliwiający korzystanie z istniejącego już boiska i bieżni słuchaczom Studium i młodzieży akademickiej innych wyższych uczelni Krakowa¹³⁸.

Szybka realizacja programu budowlanego, mimo ograniczonych środków finansowych, była zasługą głównie prof. dra T. Rogalskiego, który mimo poważnego zaabsorbowania pracą naukową, potrafił znaczną część swego czasu poświęcić najistotniejszej dla działalności Studium sprawie, budowie warsztatu pracy naukowej. Co dzień przebywał na budowie, osobiście doglądając postępu robót i kontrolując ich zgodność z planami. Wiele godzin poświęcał szczegółowym dyskusjom z twórcą projektu prof. inż. arch. Wacławem Krzyżanowskim i kierownikiem budowy inż. Russerem, interesując się najdrobniejszymi szczegółami.

Bezpośrednimi współpracownikami prof. dra T. Rogalskiego w praktycznej realizacji planów budowy byli zwłaszcza wykładowcy przedmiotów praktycznych, w większości wychowankowie Studium z lat poprzednich. Do grona tych osób należeli wizytator Zygmunt Wyrobek, dr Józef Figna, instruktor Józef Dychtoń, dr Stanisław Wajda, magistrzy wychowania fizycznego: Jan Bugajski, Otto Christoff, Jakub Lubowiecki, Antoni Michalek, Marian Lubaczewski, H. Kubalska, C. Szlenkowa, M. Lubaczewska, M. Michalekowa. Zapał i osobisty przykład tych ludzi wpłynął mobilizująco na studiującą młodzież, która samorzutnie zobowiązała się do przepracowania ściśle określonej ilości godzin na budowie, wykonując cały szereg robót pomocniczych. Swym wkładem pracy przyczyniła się z jednej strony do obniżenia kosztów budowy, a z drugiej do jej przyspieszenia.

W roku 1938/1939 nowo otwarte boisko zapełniło się ćwiczącymi rze-

¹³⁵ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1936 — 1937*, s. 13, 73.

¹³⁶ Jw.

¹³⁷ Jw.

¹³⁸ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1937 — 1938*, s. 53 — 55.

szami młodzieży akademickiej, a wszystkie budynki zostały wykonane w stanie surowym. Plan na rok szkolny 1939/1940 przewidywał całkowite ich wykończenie i oddanie w stanie gotowym do użytku Studium Wychowania Fizycznego. Na przeszkodzie stanął jednak wybuch II wojny światowej w dniu 1 września 1939 roku.

Znacznie gorzej natomiast przedstawiała się sprawa unormowania zagadnień etatowych Studium, które przez okres pierwszych dziesięciu lat swej działalności nie dysponowało ani jednym etatowym pracownikiem tak administracyjnym, jak i instruktorskim. Już pierwsze miesiące działalności Studium wykazały ogrom pracy o charakterze administracyjnym. Starania jednak czynione ze strony dyrekcji Studium kończą się normalną w tych czasach odpowiedzią rektora UJ: „z powodu braku wolnych etatów urzędniczych nie mogę przydzielić siły kancelaryjnej dla Studium WF oraz dla Zakładu Higieny”¹³⁹.

Podejmowane w latach następnych starania na szczeblu Ministerstwa W. R. i O. P. o przyznanie dla potrzeb Studium dwóch etatów starszych asystentów anatomii i fizjologii oraz jednego woźnego również nie znajdują pozytywnego rozwiązania, mimo poparcia udzielanego przez Radę Wydziału Lekarskiego¹⁴⁰.

Wszystkie tedy wykłady i zajęcia z zakresu przedmiotów praktycznych opłacane były jako wykłady i ćwiczenia zlecone. Tego rodzaju rozwiązanie spraw etatowych Studium zmuszało dyrekcję Studium do zawierania z wykładowcami spoza grona pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, czasowych, rocznych umów o pracę w postaci wykładów i ćwiczeń ściśle określonych przedmiotów z zakresu praktyki i teorii wychowania fizycznego, nie dając im żadnej gwarancji ciągłości ich pracy naukowo-dydaktycznej.

Wykładowcy tych przedmiotów, będąc wysoko kwalifikowanymi fachowcami z zakresu reprezentowanych przez siebie zagadnień wychowania fizycznego otrzymywali bez trudu stałe etaty nauczycielskie w krakowskich szkołach średnich, zapewniając sobie w ten sposób środki do życia, a pracę w ramach Studium traktowali jako zajęcie dodatkowe.

Stan ten wpływał ujemnie na normalny tok pracy Studium. Rozkłady zajęć ulegały ciągłym zmianom, uwzględniającym godziny, stawiane do dyspozycji Studium przez wykładowców w zależności od ich obowiązkowych godzin w szkołach średnich, konferencji szkolnych, pracy w szkolnych klubach sportowych czy też wycieczek z uczniami.

¹³⁹ Archiwum UJ: Zbiór 21 a. Pismo rektora UJ Kallenbacha do dziekana Wydz. Lekarskiego z dn. 23. XI. 1928; pismo dziekana Wydz. Lek. do rektora UJ z dn. 22. XI. 1. 2437.

¹⁴⁰ Tamże: Wniosek dyrektora Studium doc. dra T. Rogalskiego do Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 21. IV. 1933; protokół posiedzenia Rady Wydz. Lek. z dnia 28. IV. 1933, poparcie pow. wniosku przez dziekana Wydz. Lek. prof. dra E. Godlewskiego.

Z drugiej strony ludzie ci, osiągnąwszy pewien poziom naukowy, a równocześnie będąc wysoko kwalifikowanymi fachowcami w swych dziedzinach nie posiadali odpowiednich możliwości i czasu na pełne rozwinięcie pracy naukowej w ramach działalności Studium Wychowania Fizycznego i publikowanie swych osiągnięć w dziedzinie praktyki w powiązaniu z teorią.

Pewna niewielka poprawa występuje na odcinku etatów z chwilą przekształcenia Studium Wychowania Fizycznego w Katedrę Wychowania Fizycznego w roku 1935. Pierwszą zdobyczą etatową Studium jest etat woźnego, przeniesiony z rozwiązanej Katedry Weterynarii UJ. Funkcję tę pełnili w latach 1935/1936 — 1936/1937 Bartłomiej Krajewski, 1936/1937 Wincenty Witek, 1937/1938 — 1938/1939 Tomasz Stachnik¹⁴¹. Podjęte natomiast w roku 1936 starania prof. dra T. Rogalskiego i dziekana Wydziału Lekarskiego w Ministerstwie W. R. i O. P. o „udzielenie minimum niezbędnej pomocy, tj. jednego etatu młodszego asystenta”, mimo jasno zobrazowanej sytuacji, „że obecne nie do utrzymania warunki przekraczają możliwości i siły jednego człowieka”, zostają załatwione negatywnie z powodu braku wolnych etatów¹⁴². Podobnie bez skutku pozostaje wniosek dziekana Wydziału Lekarskiego o przyznanie Studium etatu pomocnika woźnego.

Dzięki usilnym staraniom prof. dra T. Rogalskiego i pozytywnemu stanowisku Rady Wydziału Lekarskiego, Ministerstwo W. R. i O. P. przyznało reskryptem z dnia 24 lipca 1937 roku Zakładowi Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej jeden etat starszego asystenta z datą od dnia 1 października tegoż roku¹⁴³. Na stanowisko to został powołany dr Franciszek Kłapkowski, który pełnił dotychczas zastępczo funkcję starszego asystenta. Równocześnie do chwili uzyskania następnego etatu został mianowany zastępczo młodszym asystentem absolwent Wydziału Lekarskiego Włodzimierz Pruc, który już w roku szkolnym 1936/1937 pracował w Zakładzie Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej, a w roku 1935/1936 w związku z odbywaniem przez niego służby wojskowej zastępował go dr Józef Krupa¹⁴⁴. Etaty powyższe zostały utrzymane również w latach szkolnych 1938/1939 i 1939/1940, dr Franciszek Kłapkowski pełnił funkcje starszego asystenta, a Włodzi-

¹⁴¹ *Składy osobowych Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1936 — 1937, 1937 — 1938, 1938 — 1939.*

¹⁴² Archiwum UJ: Zbiór 21 a. Pismo do Ministerstwa W. R. i O. P. o przyznanie etatów podpisane przez T. Rogalskiego; wniosek w tej sprawie dziekana Wydz. Lek. z dn. 26. VI. 1936, l. 993; list Ministerstwa W. R. i O. P. do rektoratu UJ z dn. 27. IX. 1936 NBP 13786/36.

¹⁴³ Tamże: List Rady Wydz. Lek. do Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 30. I. 1937, l. 117; reskrypt ministerialny przyznający 1 etat dla zakładu wychowania fizycznego i anatomii stosowanej, z dn. 24. VII. 1937, nr B. P. 5754/37.

¹⁴⁴ Tamże: Pismo prof. dra T. Rogalskiego do dziekanatu Wydz. Lek. z dnia 20. VIII. 1937.

mierz Pruc młodszego asystenta w Zakładzie Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej, zajmując się wyłącznie anatomią stosowaną.

Na odcinku jednak pracowników dydaktyczno-instruktorskich z zakresu teorii i praktyki wychowania fizycznego Studium Wychowania Fizycznego, będąc już nawet Katedrą, pozbawione było etatów, mimo że „uwzględniając skomplikowane i bardzo trudne warunki pracy na Studium Wychowania Fizycznego uznała Rada Wydziału Lekarskiego załatwienie stałych sił instruktorskich za konieczne i pilne”¹⁴⁵.

Z tego też powodu w roku 1937 zwróciła się Rada Wydziału Lekarskiego do Ministerstwa W. R. i O. P. o przyznanie dwóch etatów nauczycielskich, jednego w siódmym i jednego w ósmym stopniu służbowym z prawem do awansu. Obawiając się negatywnej, jak zwykle, odpowiedzi z powodu braku wolnych etatów, Rada Wydziału Lekarskiego sugerowała w swoim wniosku, że „ta pilna kwestia najprościej dałaby się załatwić, gdyby departament szkół średnich, dla których Studium Wychowania Fizycznego UJ specjalnie pracuje przez dostarczanie należycie wyszkolonych wychowawców fizycznych, zechciał odstąpić departamentowi szkół wyższych dwa takie etaty nauczycielskie”. Pozytywne załatwienie tej sprawy znalazło swój wyraz dopiero w roku 1939, kiedy to został przyznany nowy etat starszego asystenta. Jako starszy asystent wychowania fizycznego został powołany mgr Otto Christoff, wychowanek Studium, zatrudniony od chwili ukończenia Studium jako instruktor, a od roku 1937/1938 jako kontraktowy sekretarz, którą to funkcję pełnił w latach 1927/1928 — 1936/1937 dr Józef Figna¹⁴⁶.

Od roku szkolnego 1932/1933 w związku ze wzrostem pracy administracyjnej Studium zaistniała potrzeba zatrudnienia obok sekretarza również kancelistki, jako pracowników kontraktowych. Obowiązki kancelistek pełniły w roku 1932/1933 Maria Sysłówna, a następnie do roku 1938/1939 Zofia Zapolska¹⁴⁷.

Mimo tych znacznych trudności o charakterze organizacyjnym Studium Wychowania Fizycznego UJ rozwinęło od pierwszego momentu swego istnienia działalność naukową. Szła ona w dwu kierunkach: dydaktyczno-naukowym z zadaniem przygotowania odpowiednio kwalifikowanych sił nauczycielskich z zakresu wychowania fizycznego ze stopniem magistra oraz w kierunku naukowego oddziaływania na ludzi pracujących na odcinku wychowania fizycznego i sportu.

Studium Wychowania Fizycznego UJ zapewniało w ten sposób rozwój wychowania fizycznego i sportu na podbudowie naukowej. Trudności

¹⁴⁵ Tamże: List dziekana Wydz. Lek., prof. dra T. Tempki, do Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 29. IX. 1937, l. 1816.

¹⁴⁶ Tamże: Lista głosowania *per currendam* Rady Wydz. Lek. nad wnioskiem prof. dra T. Rogalskiego w sprawie przyznania mgrowi O. Christoffowi stanowiska st. asystenta wychowania fizycznego.

¹⁴⁷ *Spisy wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1932 — 1933 i 1938 — 1939.*

organizacyjne — brak samodzielnych zakładów, etatów pracowników naukowych, oraz lokalowe — brak odpowiednich pomieszczeń, laboratoriów i urzędów naukowych, uniemożliwiały rozwój samodzielnej pracy naukowej wychowanków, magistrów wychowania fizycznego, w postaci publikacji naukowych z zakresu tej dziedziny wiedzy. Ograniczała się niemal wyłącznie do prac magisterskich, warunkujących dopuszczenie do egzaminu magisterskiego.

Podstawą działalności naukowo-dydaktycznej był program studiów. Pierwszy tego rodzaju program został opracowany w roku 1927¹⁴⁸. Przewidywał on dla pierwszego roku studiów 1180 godzin wykładowych, w tym 240 godzin na zajęcia praktyczne z zakresu wychowania fizycznego, 190 godzin na wykłady teoretyczne, związane ściśle z zagadnieniami wychowania fizycznego, 750 godzin wykładów przedmiotów, wchodzących w zakres medycyny.

Podobnie przedstawiał się program dla roku drugiego i trzeciego studiów. Rok drugi obejmował 1000 godzin wykładowych, w tym 330 godzin na zajęcia praktyczne wychowania fizycznego, a 670 godzin na wykłady z zakresu przedmiotów wydziału lekarskiego i antropologii. Rok trzeci obejmował 960 godzin wykładowych, w tym 300 godzin na zajęcia praktyczne, 30 godzin na przedmioty teoretyczne z zakresu wychowania fizycznego i 630 godzin na wykłady przedmiotów z zakresu medycyny.

Program ten kładł zatem główny nacisk na zagadnienia teoretyczne, pozostawiając na dalszym planie zagadnienia praktyczne. Nie odpowiadał on realnym potrzebom praktyki wychowania fizycznego, gdyż pomijał cały szereg podstawowych, praktycznych zagadnień wychowania fizycznego, mających swoje odzwierciedlenie w potrzebach szkoły średniej i rozwijającego się w coraz wyższym stopniu sportu. Już zatem w pierwszym roku studiów nastąpiły pewne zasadnicze zmiany programowe, które zlikwidowały dysproporcję między teorią a praktyką wychowania fizycznego w pracy naukowo-dydaktycznej Studium.

Nie ograniczając wymiaru godzin wykładów teoretycznych z zakresu przedmiotów medycznych, powiększono ilość godzin teoretycznych i praktycznych, związanych ściśle z wychowaniem fizycznym i poszczególnymi dyscyplinami sportu.

W roku akademickim 1927/1928 działalność naukowo-dydaktyczna Studium objęła pierwsze lata studiów Studium trzechletniego, uprawniającego do otrzymania stopnia magistra wychowania fizycznego, oraz Studium dwuletniego uproszczonego, które istniało do roku 1931/1932, uprawniającego do egzaminu nauczycielskiego z wychowania fizycznego jako przedmiotu pobocznego przy jakimkolwiek przedmiocie głównym. W programach wykładów było ono wydzielone do roku akademickiego

¹⁴⁸ Archiwum UJ: Zbiór 21 a. List rektora UJ do Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 22. VI. 1927.

1931/1932, a w latach następnych studenci, posiadający zdane egzaminy w czasie studiów na innym wydziale, a objęte programem Studium Wychowania Fizycznego UJ, mieli je zaliczane w czasie studiów w ramach trzyletniego, pełnego Studium Wychowania Fizycznego.

W pierwszym roku istnienia Studium, jako słuchacze wolni były przyjmowane również osoby posiadające maturę seminarialną. Już jednak od roku akademickiego 1930/1931 nie występują wolni słuchacze, ponieważ Ministerstwo W.R. i O.P. przyznało prawa warszawskiego Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego tylko jednorazowo tym studentom, którzy byli przyjęci na Studium UJ w roku 1927/1928, a w roku 1928/1929 znajdowali się na drugim roku studiów.

Działalność naukowo-dydaktyczna Studium objęła trzy grupy przedmiotów, przedmioty objęte programem studiów Wydziału Lekarskiego, Wydziału Filozoficznego i przedmioty objęte wyłącznie programem Studium Wychowania Fizycznego UJ. Występowały one na wszystkich trzech latach studiów, a w zależności od zmian programowych były wykładane w różnych okresach czasu na różnych latach studiów.

Program pierwszego roku studiów obejmował następujące przedmioty z zakresu wykładów Wydziału Lekarskiego: anatomie, chemię, fizykę, ćwiczenia anatomiczne, chemiczne, fizyczne, występujące od roku 1931/1932 jako repetytorium z fizyki, do roku 1929/1930 histologię, która następnie zostaje włączona w program drugiego roku studiów, podobnie jak ćwiczenia histologiczne, a w latach 1934/1935 i 1935/1936 występuje mechanika ruchów w połączeniu z ćwiczeniami anatomicznymi.

Drugi rok studiów obejmował od roku 1928/1929 fizjologię, biologię ogólną, ćwiczenia fizjologiczne, zasady higieny, przeniesione w ostatnim roku działalności przedwojennej na trzeci rok studiów. Do roku 1931/1932 występują ćwiczenia histologiczne, do 1933/1934 mechanika ruchów, od roku 1931/1932 łącznie z fizjologią sportu. Mechanika ruchów występuje również w roku 1938/1939, a w pozostałych okresach objęta zostaje programem trzeciego roku studiów. Do roku 1933/1934 występują ćwiczenia higieniczne, wyeliminowane następnie z programu studiów wraz z histologią, występującą w latach 1930/1931 — 1931/1932. Ponadto program drugiego roku studiów obejmował następujące przedmioty w poszczególnych okresach czasu: w latach 1929/1930 — 1931/1932 chemię fizjologiczną, 1937/1938 i 1938/1939 ćwiczenia z zakresu uszkodzeń chirurgicznych, ratownictwa i granic gimnastyki naturalnej i leczniczej.

Największą płynność na odcinku przedmiotów objętych programem Wydziału Lekarskiego wykazuje trzeci rok studiów. W dwóch pierwszych latach, począwszy od roku 1929/1930 występują wykłady i ćwiczenia masażu, ratownictwa, granic gimnastyki normalnej i leczniczej. Od roku 1930/1931 te trzy wykłady zostają objęte ćwiczeniami z zakresu uszkodzeń chirurgicznych, ratownictwa i granic gimnastyki normalnej

i leczniczej z wyeliminowaniem masażu, który ponownie zostaje objęty programem studiów w roku 1938/1939. Przez cały okres lat 1929 — 1939 występują wykłady: właściwości wieku dziecięcego, a od roku 1937/1938 jako właściwości i schorzenia wieku rozwojowego. Ponadto występują w poszczególnych okresach wykłady z następujących przedmiotów: w latach 1928/1929 — 1931/1932 higieny szkolnej, 1930/1931 — 1938/1939 ważniejsze zbrocenia patologiczne, 1938/1939 zasady higieny.

Druga grupa przedmiotów obejmowała wykłady z zakresu antropologii, pedagogiki i psychologii. Na pierwszym roku studiów przedmioty antropologiczne występują dopiero w dwóch ostatnich latach okresu przedwojennego w postaci wykładów z zakresu antropologii i ćwiczeń antropometrycznych i antroposkopijnych. Na drugim roku studiów występują do roku 1938/1939 wykłady antropologii ogólnej, do roku 1935/1936 ćwiczenia antropologiczne, objęte następnie proseminarium antropologicznym na trzecim roku studiów. Na trzecim roku występują do roku 1935/1936 ćwiczenia antropometryczne, przekształcone następnie w proseminarium antropologii, w latach 1935/1936 i 1936/1937 zagadnienia ras i typów konstytucyjnych, w dwóch ostatnich latach okresu przedwojennego antropologia, a od roku 1935/1936 proseminarium antropologiczne.

Wykłady z zakresu pedagogiki i psychologii występowały wyłącznie na trzecim roku studiów, począwszy od roku 1929/1930. Obejmowały one następujące przedmioty: do roku 1938/1939 zasady pedagogiki i dydaktyki ogólnej, do roku 1936/1937 psychologię ćwiczeń fizycznych, w pierwszym roku 1929/1930 psychologię ogólną, od roku 1932/1933 konwersatorium pedagogiczne, od 1937/1938 teorię testów, życie psychiczne a funkcje systemu nerwowego, psychologiczne i psychofizyczne podstawy wychowania fizycznego, psychologię różnicową i charakterologię uczniów.

W roku akademickim 1929/1930 występował ponadto wykład z zakresu prawodawstwa szkolnego.

Trzecia grupa przedmiotów to przedmioty, występujące wyłącznie w programie Studium Wychowania Fizycznego, a obejmujące zakres teorii i praktyki wychowania fizycznego. Teoria wychowania fizycznego obejmowała na poszczególnych latach studiów następujące przedmioty: na roku pierwszym, począwszy od roku 1927/1928 do roku 1938/1939 teorię sportu, do roku 1931/1932 teorię harcerstwa, do 1933/1934 zasady, dzieje i współczesną organizację wychowania fizycznego. W pierwszym roku działalności Studium występują wykłady z zakresu teorii wychowania fizycznego, które w następnym roku przechodzą na rok drugi, a od 1930/1931 na trzeci rok studiów. Ponadto występują w latach 1929/1930 — 1933/1934 wykłady z dziejów wychowania fizycznego, przekształcone w następnych latach w proseminarium wychowania fizycznego, a od roku 1936/1937 objęte programem trzeciego roku studiów.

Rok drugi obejmował do 1934/1935 seminarium wychowania fizycznego, przeniesione następnie na rok trzeci, do 1933/1934 dzieje i współczesną organizację wychowania fizycznego, w latach 1937/1938 i 1938/1939 prowadzona była pracownia sprzętu sportowego, od roku 1929/1930 wykład z zakresu budowy urządzeń, sal gimnastycznych i boisk, a w latach 1936/1937 — 1938/1939 ćwiczenia kartoznawstwa.

Na roku trzecim studiów występują w latach 1929/1930 — 1938/1939 teoria wychowania fizycznego i seminarium wychowania fizycznego, 1929/1930 — 1933/1934 dzieje wychowania fizycznego, 1935/1936 — 1938/1939 organizacja wychowania fizycznego.

Ćwiczenia praktyczne z zakresu wychowania fizycznego i sportu występowały na trzech latach studiów, z tym, że jedno objęte były programem trzech lat, a drugie tylko programem poszczególnych lat. Na wszystkich trzech latach studiów występowały ćwiczenia gimnastyczne, lekkoatletyczne, pływackie, gier ruchowych, łyżwiarskie, te ostatnie na roku pierwszym tylko do 1932/1933. Ponadto na pierwszym roku studiów występowały do roku 1932/1933 ćwiczenia rytmiczne, które od roku 1933/1934 do 1935/1936 występują w połączeniu z tańcami narodowymi, a od 1936/1937 jako rytmika wraz z zabawami rytmicznymi dla dzieci, do roku 1931/1932 ćwiczenia harcerskie, a do 1932/1933 ćwiczenia szermiercze. W dwu pierwszych latach działalności Studium występują ćwiczenia wioślarskie, objęte następnie programem drugiego roku, od 1933/1934 ćwiczenia tenisowe, od 1935/1936 ćwiczenia w śpiewie, określane w latach 1933/1934 — 1935/1936 jako umuzykalnienie, a do roku 1931/1932 ćwiczenia z zakresu systematyki i metodyki ćwiczeń cielesnych.

Na drugim roku studiów występują do roku 1932/1933 obok wspomnianych wyżej ćwiczeń, wspólnych trzem latom studiów, zajęcia praktyczne z metodyki gier ruchowych łącznie z ćwiczeniami, ćwiczenia metodyczne w prowadzeniu lekcji gimnastycznych, ćwiczenia z metodyki i dydaktyki ćwiczeń cielesnych, poszerzone od roku 1933/1934 o systematykę, a od 1936/1937 metodyka ćwiczeń gimnastycznych zostaje wydzielona jako osobny przedmiot, w latach natomiast 1929/1930 — 1932/1933 występują ćwiczenia szermiercze i tańce narodowe.

Na trzecim roku studiów zostaje położony w zajęciach praktycznych specjalny nacisk na metodykę. Występuje zatem obok ćwiczeń metodyka ćwiczeń gimnastycznych łącznie z hospitacjami lekcji gimnastycznych w krakowskich szkołach średnich, pływania, lekkiej atletyki, wioślarstwa, łyżwiarstwa, gier i zabaw ruchowych w latach 1930/1931 — 1932/1933, a następnie włączona w zakres prowadzonych od roku 1929/1930 ćwiczeń w metodycznym prowadzeniu gier i zabaw ruchowych.

Powyższe zajęcia praktyczne były objęte programem trzeciego roku studiów przez cały okres lat 1927—1939. Ponadto program tego roku

7. Pomnik Henryka Jordana w Krakowie

8. I obóz męski Studium WF UJ. Hermanice — 1928. Zbiórka uczestników obozu przed budynkiem mieszkalnym. Raport przyjmuje. Z. Wyrobek. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

9. I obóz Studium WF UJ. Hermanice — 1928. Po grach terenowych. W środku grupy Z. Wyrobek (w kaszkiecie). Ze zbiorów J. Bugajskiego.

obejmował w latach 1929/1930 — 1932/1933 grę w tenisa, a od roku 1936/1937 tańce narodowe i regionalne.

Jak wynika z powyższego układu programu, wychowankowie Studium Wychowania Fizycznego UJ otrzymywali na pierwszym roku studiów naukową podbudowę teoretyczną poprzez zapoznanie się i opanowanie koniecznych dla praktycznej działalności wiadomości z zakresu medycyny, które były uzupełniane na dalszych latach studiów. Na trzecim roku natomiast otrzymywali naukową podbudowę z zakresu pedagogiki i psychologii.

Równolegle ze studiami przedmiotów teoretycznych odbywało się praktyczne szkolenie wychowanków Studium w zakresie ćwiczeń fizycznych i poszczególnych dyscyplin sportu. Szkolenie to obejmowało wszystkie trzy lata studiów, z tym, że na roku trzecim specjalną uwagę zwracano na metodykę i dydaktykę ćwiczeń fizycznych i wybranych dyscyplin sportu.

Dzięki tak zorganizowanej pracy naukowo-dydaktycznej, każdy niemal absolwent Studium stawał się pełnowartościowym wychowawcą fizycznym, posiadającym odpowiednie przygotowanie teoretyczne i praktyczne, które umożliwiało mu w przyszłości praktyczną działalność zarówno w szkolnictwie, jak i w ramach klubów sportowych. Uwzględnione w programie studiów przedmioty wchodzące w zakres medycyny, psychologii, pedagogiki, jak i praktyczne ćwiczenia metodyczno-dydaktyczne w połączeniu z systematyką dawały gwarancję stosowania odpowiednich metod w pracy zawodowej, opartych na podstawach naukowych, a uwzględniających wpływ poszczególnych ćwiczeń na organizm ćwiczących.

Bardzo ważną rolę w zapewnieniu wychowankom Studium odpowiedniego, praktycznego przygotowania, spełniały kursy narciarskie i obozy letnie.

Organizacja kursów narciarskich została zapoczątkowana pierwszym kursem narciarskim w dniach 1 — 8 stycznia 1928 roku. Od tego momentu dyrekcja Studium, wykorzystując bliskie sąsiedztwo doskonałych terenów narciarskich, rokrocznie organizowała kursy narciarskie. Były one trzystopniowe. Słuchacze pierwszego roku studiów obowiązani byli ukończyć elementarny kurs narciarski, zakończony egzaminem, będącym sprawdzianem opanowania przez nich podstawowych zasad jazdy na nartach. Na drugim roku studiów organizowano narciarski kurs instruktorski, którego celem było wyszkolenie uczestników w poprawnej jeździe na nartach, opanowanie techniki biegowej i zjazdowej, jazdy krzywoliniowej, jak również dydaktyczne przygotowanie ich do pracy jako instruktorów Polskiego Związku Narciarskiego, którą to funkcję mogli wykonywać na podstawie zdawanego na zakończenie kursu egzaminu instruktorskiego i próby sprawności. Stopień trzeci wyszkolenia narciarskiego stanowiły kursy narciarstwa wysokogórskiego dla mężczyzn

względnie uzupełniające instruktorskie dla kobiet. Były one zorganizowane po raz pierwszy w roku 1930 i były pierwszymi tego rodzaju kursami uniwersyteckimi w Polsce. Kurs wysokogórski miał za zadanie zapoznać słuchaczy Studium z techniką jazdy w terenie wysokogórskim i zimową turystyką wysokogórską. Wszechstronny program kursów narciarskich obejmował ćwiczenia praktyczne na zboczach wzniesień sąsiadujących z Jaszczurówką w Zakopanem, wycieczki metodyczne o charakterze instrukcyjnym, w czasie których stosowano w praktyce wyuczone na półkach ćwiczebnych elementy jazdy na nartach ze specjalnym zwróceniem uwagi na technikę ich wykonania i racjonalne zastosowanie w zależności od terenu czy gatunku śniegu. Specjalną uwagę zwracano na dokładne opanowanie jazdy krzywoliniowej i technikę wykonania poszczególnych ewolucji narciarskich oraz całkowite opanowanie aktualnej szkoły narciarskiej. W zrozumieniu wartości wychowawczych i zdrowotnych sportu narciarskiego, Studium Wychowania Fizycznego, przygotowując swych wychowanków do pracy w tej dyscyplinie sportu, nie zaniedbywało również zagadnień tyristyki narciarskiej.

Turystyka narciarska odgrywała w programie obozów narciarskich równorzędną rolę z kierunkiem sportowym, wyczynowym. Ważną rolę na tym odcinku spełniały wycieczki turystyczne, którymi objęte były wszystkie trzy stopnie szkolenia narciarskiego. Wycieczki turystyczne stopniowano zarówno w skali trudności terenowych, jak i opanowania techniki i umiejętności narciarskich uczestników kursów. Rozpoczynano od wycieczek łatwych, krótkich, przechodząc stopniowo do coraz dłuższych, trudniejszych, wymagających dużego opanowania techniki jazdy na nartach, a nawet o charakterze wybitnie wysokogórskim, jak na Wrota Chałubińskiego 2033 m, Liptowskie Mury 2160 m, Kasprowy Wierch czy grań Czerwonych Wierchów.

Punktami docelowymi wycieczek turystycznych były przeważnie następujące miejscowości: Wyżna Olczyska, Gubałówka, Kalatówki, Suchy Żleb, Hala Goryczkowa, Hala Gąsienicowa, Hala Kondratowa, Kasprowy Wierch, Hala pod Kopieńcem, Kopieniec, Goryczkowa Czuba, Beskid, Liliowe, Kopa Kondracka, grań Suchego Kondrackiego, grań Czerwonych Wierchów¹⁴⁹.

W czasie tych wycieczek uświadamiano uczestnikom konieczność zachowania odpowiedniej ostrożności, rozpoznawania terenów lawiniastych i unikania ich skutków, nasilania tempa i powolnego dostosowywania organizmu do zmienionych warunków terenu wysokogórskiego. Turystyka narciarska była popierana przez dyrekcję Studium również w okresie pobytu słuchaczy w Krakowie przez umożliwianie organizacji wycieczek narciarskich na leżące w pobliżu Krakowa pasma górskie, jak

¹⁴⁹ *Studium Wychowania Fizycznego UJ*, „Wychowanie Fizyczne” 1930 nr 6, s. 245 — 246; *Narciarstwo na Studium WF w roku szkolnym 1931 — 1932*, tamże 1931 nr 6, s. 264; *Kursy narciarskie Studium WF UJ*, tamże 1932 nr 5, s. 54 — 55.

Gorce, Babią Górę, Jałowiec, Kiczorę, Magórkę, Pilsko, Baranią Górę, a z dalszych — w grupę słowackiej Fatry.

W programie obozów narciarskich zwracano również uwagę na metodyczne przygotowanie ich uczestników do instruowania poszczególnych elementów jazdy na nartach. Instruowali oni młodszych kolegów kursu pod okiem odpowiedzialnego instruktora. W nauce jazdy na nartach opierano się na metodach ogólnie przyjętych i uznawanych przez Polski Związek Narciarski i Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przyśposobienia Wojskowego, a opartych o wzory szkoły alpejskiej względnie norweskiej. Nie trzymano się jednak sztywno tych zasad, a probowano indywidualizowanie metody nauczania, zwracając uwagę na właściwą, odpowiednią systematykę i dobór ćwiczeń w zależności od wieku, płci i sprawności ćwiczących. Miano w tym względzie na uwadze przysłą działalność absolwentów Studium na terenie szkół średnich.

Zajęcia praktyczne na kursach były uzupełniane szkoleniem teoretycznym w formie wykładów, omawiających wartości higieniczne i wychowawcze narciarstwa, sprzęt i wyekwipowanie, rodzaje śniegu i sposoby dostosowywania smarów, metodykę ćwiczeń narciarskich i ich systematykę, zagadnienia treningu narciarskiego, organizację wycieczek, niebezpieczeństwa terenów wysokogórskich, ratownictwo i asekurację, higienę turystyczną.

W wyniku tak prowadzonej akcji szkoleniowej na odcinku sportu narciarskiego, Studium Wychowania Fizycznego dysponowało, począwszy od roku 1930, szeregiem bardzo dobrych, własnych instruktorów narciarskich, stając się zarazem propagatorem sportu narciarskiego i turystyki narciarskiej. Absolwenci Studium współdziałali w ramach organizacyjnych Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa na odcinku propagandy tej dyscypliny sportu wśród młodzieży wiejskiej.

W roku 1935 pięciu absolwentów Studium, a równocześnie instruktorów narciarskich, wyruszyło do akcji terenowej wśród młodzieży wiejskiej. Każdy z nich został wyposażony przez Towarzystwo Krzewienia Narciarstwa w trzydzieści par nart z zadaniem odwiedzenia sześciu wsi i zorganizowania w nich tygodniowych kursów narciarskich. W ten sposób pięciu absolwentów Studium przeprowadziło zimą roku 1935/1936 trzydzieści kursów narciarskich, w których wzięło udział dziewięćset młodzieży wiejskiej¹⁵⁰. Podobna akcja miała miejsce w roku następnym, w którym ośmiu absolwentów Studium przeprowadziło 39 kursów narciarskich dla tej młodzieży.

Kursy narciarskie Studium były organizowane niemal wyłącznie w okolicach Zakopanego. Kierownictwo ich spoczywało w dwóch pierwszych latach w rękach instruktora Tadeusza Biernakiewicza, a następnie w rękach jednego z najstarszych narciarzy Polski, zapalonego miłośnika turystyki narciarskiej, autora szeregu rozpraw teoretycznych z tej

¹⁵⁰ *Wędrownie kursy narciarskie T. K. N.*, „Turysta w Polsce” 1935 nr 1. s. 15.

dziedziny sportu, profesora jednego z gimnazjów krakowskich, Leona Leszki, a funkcje instruktorów pełnili Tadeusz Biernakiewicz, L. Leszko, mgr Otto Christoff, M. Lubaczewski, J. Wnęk i dr St. Wajda. Największą popularnością spośród tego grona cieszył się L. Leszko, wielki przyjaciel młodzieży, wytrawny turysta, o olbrzymim doświadczeniu praktycznym, dysponujący dużym zapasem wspomnień narciarskich, zawsze chętnie je opowiadający i znajdujący chętnych słuchaczy. Dlatego też młodzież Studium nazwała go zaszczytnym mianem „Ojca”. Był on prawdziwym ojcem-przyjacielem szkolonej przez siebie młodzieży, dla której spędzone z nim wieczory na pogawędkach narciarskich pozostały jednym z najprzyjemniejszych wspomnień z lat studiów, jak również anegdota o różnych przygodach „Ojca”, krążące w przeróżnych wersjach.

Wspólne chwile, spędzone na obozach narciarskich studentów i instruktorów Studium Wychowania Fizycznego wpłynęły na wytworzenie się silnej więzi środowiskowej i poczucia wspólnoty organizacyjnej z tą uczelnią.

Podobną rolę odegrały wspólne obozy letnie, mające na celu zapoznanie wychowanków Studium z obozownictwem, wyrobienie zamiłowania do turystyki letniej jako jednego z ważnych elementów w całokształcie wychowania młodzieży. Ponadto umożliwiały one poszerzenie praktycznej użyteczności szeregu gier terenowych i ćwiczeń fizycznych w dostosowaniu do zmienionych warunków terenowych w ramach programu obozowego.

Obóz letni dla mężczyzn został zorganizowany po raz pierwszy w roku 1929 w miesiącu sierpniu w miejscowości Hermanice na Śląsku Cieszyńskim. Kierownikiem jego był Tadeusz Biernakiewicz, a liczba uczestników wyniosła czterdzieści osób. Program obejmował obok zajęć praktycznych również szereg wykładów teoretycznych ściśle związanych z problematyką obozownictwa letniego. Wykładowcami tych zagadnień byli: Zygmunt Wyrobek — gry i zabawy ruchowe i ich metodyka, gry i ćwiczenia polowe, Tadeusz Biernakiewicz — gimnastyka obozowa, metodyka ćwiczeń gimnastycznych w obozie, wycieczki turystyczne, krajoznawcze i ich rola, dr Wojnar — ratownictwo wraz z ćwiczeniami praktycznymi, Marian Lubaczewski — lekka atletyka w obozie. Uzupełnienie wiadomości teoretycznych i praktycznych z zakresu obozownictwa stanowiły wycieczki krajoznawcze i turystyczne do Cieszyna, na Czantorię, Stożek i w grupę Małej Fatry na Słowacji.

Obóz letni dla kobiet został zorganizowany w tym samym roku w Nowym Targu pod kierownictwem dr Bobkowskiej-Czerwińskiej z indycentycznym programem jak obóz męski. Wzięło w nim udział trzydzieści studentek, a wykładowcami przedmiotów teoretycznych byli dr Bobkowska-Czerwińska, Cecylia Koczurówna, Zygmunt Wyrobek

i por. Gilewski¹⁵¹. Należy podkreślić, że organizacja obozów letnich, jak i kursów narciarskich była możliwa dzięki wydatnej pomocy P.U.W.F. i P.W. bądź to w formie subwencji pieniężnej, bądź też przydziałów żywności.

Obozy letnie w następnych latach działalności Studium były organizowane w następujących miejscowościach: rok 1931 — dla mężczyzn w Niedzicy, dla kobiet w Sromowcach Wyżnych, rok 1932 — dla mężczyzn i kobiet w Brasławiu, rok 1933 — w Brasławiu wspólnie z Centralnym Instytutem Wychowania Fizycznego w Warszawie i Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego, w latach 1934 — 1938 w Duksztach.

Decydującą rolę w działalności naukowo-dydaktycznej Studium Wychowania Fizycznego UJ odgrywało grono wykładowców.

Wykładowcami przedmiotów teoretycznych, wchodzących w zakres programu studiów lekarskich, byli profesorowie względnie docenci wykładający te przedmioty na tym wydziale.

Na pierwszym roku studiów anatomię wykładali prof. dr K. Kostanecki do roku 1935/1936, oraz docent, a następnie profesor T. Rogalski w latach 1927 — 1938/1939, ćwiczenia anatomiczne prowadzili w latach 1927 — 1930/1931 i 1936 — 1938/1939 prof. dr T. Rogalski, w latach 1928 — 1935/1936 doc. dr Szantroch.

Wykładowcą chemii był prof. dr J. Kozak w latach 1927 — 1938/1939, a fizyki 1927 — 1933/1934 prof. dr T. Nayder, 1934 — 1935/1936 dr Doborzyński, a w latach 1936 — 1938/1939 mgr Wesołowski. Ćwiczenia z zakresu tych przedmiotów prowadzili: z chemii w okresie lat 1927 — 1938/1939 prof. dr J. Kozak, z fizyki w roku 1927/1928 dr T. Nayder.

Wykładowcą histologii był prof. dr St. Maziariski w latach 1927 — 1929/1930 na pierwszym roku studiów, a w okresie 1930/1931 — 1931/1932 na drugim roku. Tenże sam profesor prowadził w roku 1927/1928 na pierwszym roku, a następnie do roku 1929/1930 na drugim roku studiów, ćwiczenia z histologii, które w następnych dwóch latach objęła asystentka dr J. Ackermanówna.

Na drugim roku studiów przedmioty tej grupy wykładali: fizjologię prof. dr Maydell w latach 1928 — 1930/1931, a następnie do roku 1938/1939 prof. dr J. Kaulbersz. Ćwiczeniami fizjologicznymi kierowali do roku 1930/1931 prof. dr Maydell, do 1936/1937 prof. dr J. Kaulbersz, a następnie w okresie 1935/1936 — 1938/1939 doc. dr B. Szabuniewicz. Biologię ogólną przez cały ten okres wykladał prof. dr E. Godlewski, zasady higieny ogólnej w latach 1928 — 1937/1938 prof. dr W. Gądzikiewicz, który w latach 1928 — 1933/1934 kierował również ćwiczeniami higienicznymi, chemię fizjologiczną w latach 1929 — 1930/1931 wykładał adiunkt dr J. Robel, fizjologię sportu, mechanikę ruchów w roku

¹⁵¹ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1928 — 1929*, s. 189 — 191; *Studium Wychowania Fizycznego UJ*. „Wychowanie Fizyczne” 1930 nr 3, s. 114 — 116.

1928/1929 prof. dr Maydell, w latach 1929 — 1933/1934 doc. dr Kaulbersz, 1938/1939 prof. dr T. Rogalski, a objęte programem drugiego roku studiów w ostatnich dwóch latach przedwojennych, ćwiczenia z zakresu uszkodzeń chirurgicznych, ratownictwa i granic gimnastyki normalnej i leczniczej prowadził dr St. Stoch.

Na trzecim roku studiów wykładali w latach 1929—1931/1932 dr M. Kosiński — masaże i ćwiczenia w masażu oraz granice gimnastyki normalnej i leczniczej, doc. dr Nowicki — ratownictwo, występujące następnie jako jeden przedmiot, obejmujący naukę o złamaniach, ratownictwo i granice gimnastyki normalnej i leczniczej, a wykładany w latach 1931—1932/1933 przez dra J. Jasińskiego, a w latach 1937—1938/1939 przez dra St. Stocha. Higienę szkolną wykładał w latach 1929—1931/1932 prof. dr Gądzikiewicz, właściwości wieku dziecięcego w latach 1929—1931/1932 doc. dr Bujak, 1932—1936/1937 dr Z. Malkiewicz, a w dwóch ostatnich latach okresu przedwojennego dr L. Tochowicz, ważniejsze zbożenia patologiczne w roku 1930/1931 doc. dr K. Pelczar, 1931—1934/1935 doc. dr A. Oszacki, 1935—1936/1937 dr L. Biernaciński, zasady higieny w roku 1938/1939 prof. dr Gastoł i w tymże samym roku prof. dr T. Rogalski — ćwiczenia z biometrii i mechaniki ruchów, wykładający w roku 1937/1938 mechanikę ruchów w zastosowaniu do ćwiczeń fizycznych.

Wykładowcami przedmiotów z zakresu antropologii na pierwszym roku studiów w dwóch ostatnich latach przedwojennej działalności Studium byli: antropologii — prof. dr K. Stołyhwo, który też prowadził ćwiczenia antropometryczne i antroposkopijne, objęte w ostatnim roku przez dra B. Jasickiego. Na drugim roku studiów wykładali prof. dr Talko-Hryniewicz w latach 1932/1933 — antropologię ogólną, które to wykłady objął w latach 1935/1936—1937/1938 prof. dr K. Stołyhwo, a w roku 1938/1939 doc. dr E. Stołyhwo, jako antropologiczne podstawy wychowania fizycznego. Ćwiczenia antropologiczne prowadzili w roku 1928/1929 prof. dr J. Talko-Hryniewicz, od 1929/1930—1935/1936 asystent dr Sedlaczek, który w roku 1933/1934 wykładał również metodykę badań antropologicznych, a na trzecim roku studiów do roku 1935/1936 ćwiczenia antropometryczne, objęte następnie wprowadzonym od tego roku proseminarium antropologicznym, prowadzonym przez prof. dra K. Stołyhwę, który wykładał również w roku 1935/1936 zagadnienia ras i typów konstytucyjnych, a w dwóch ostatnich latach antropologię.

Wykłady przedmiotów pedagogicznych na trzecim roku studiów prowadzili prof. dr S. Szuman od roku 1930/1931 — psychologię ćwiczeń fizycznych, występującą w dwóch ostatnich latach jako psychologiczne i psychofizyczne podstawy wychowania fizycznego, zasady pedagogiki i dydaktyki ogólnej przez cały omawiany okres wykładał prof. dr Z. Mysłakowski, psychologię ogólną w roku 1929/1930 prof. dr Heinrich, psychologię pedagogiczną do roku 1936/1937 prof. dr S. Szuman, jedynie

w roku 1930/1931 wykładał ją prof. dr Z. Mysłakowski, który od roku 1932/1933 prowadził konwersatorium pedagogiczne. W ostatnich dwóch latach przedwojennych prof. dr S. Szuman wykładał ponadto teorię testów, życie psychiczne a funkcje systemu nerwowego oraz psychologię różnicową i charakterologię uczniów.

Profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego, wykładający na Studium Wychowania Fizycznego, aczkolwiek zainteresowani zagadnieniami wychowania fizycznego i popierający na zebraniach komisji Studium żywotne interesy tego działu nauki, reprezentowane i referowane przez dyrektora Studium prof. dra T. Rogalskiego, jednak związani znacznie silniej z odpowiednimi zakładami naukowymi Uniwersytetu Jagiellońskiego, których byli etatowymi pracownikami naukowymi, a równocześnie zajęci własną pracą naukową, mogli poświęcać bieżącym zagadnieniom Studium jedynie ograniczoną ilość czasu. Kontakt ich z wychowankami Studium był na ogół dość luźny, sprowadzał się on w większości wypadków do wykładów i egzaminów. Dużą i bezsporną ich zasługą było przekazanie wychowankom Studium dużego zasobu wiedzy z zakresu reprezentowanych przez nich działów nauki, tym większych, że wszyscy niemal należeli do elity naukowców uniwersytetów polskich, mając bogaty dorobek naukowy i zasób wiedzy. Z tego też powodu wychowankowie Studium stali na najwyższym poziomie w Polsce pod względem zasobu wiadomości teoretycznych i przygotowania naukowego.

Znacznie silniejsza natomiast była więź ze Studium wykładowców przedmiotów teoretycznych i praktycznych z zakresu wychowania fizycznego. Ludzie ci byli związani ze Studium zarówno jako byli wychowankowie, jak i zawodowo. Kierowanie szeregiem zajęć praktycznych przez kilka lat z rzędu umożliwiało właściwe oddziaływanie wychowawczo-dydaktyczne. Wykłady przedmiotów teoretycznych i praktycznych z zakresu wychowania fizycznego prowadzili w omawianym czasie instruktorowie posiadający znaczny zasób wiedzy praktycznej i teoretycznej.

Ćwiczenia gimnastyczne do roku 1928/1929 na pierwszym, a do 1930/1931 na drugim i trzecim roku studiów prowadził T. Biernakiewicz z tym, że na pierwszym roku współpracowali z nim w tym okresie kpt. L. Frączkiewicz i instr. J. Oczko. W roku akademickim 1931/1932 następuje zmiana instruktorów tego przedmiotu. Na roku pierwszym obejmuje je mgr O. Christoff, a od 1933/1934 prowadzi je obok niego dr St. Wajda, będący równocześnie magistrem wychowania fizycznego, na drugim roku obejmuje je na przeciąg dwu lat mgr M. Lubaczewski, a następnie od 1933/1934 mgr O. Christoff wspólnie z instr. J. Dychtoniem, który od roku 1931/1932 prowadzi je również na trzecim roku studiów.

Podobnie przedstawiała się sytuacja na odcinku ćwiczeń gimnastycznych kobiet. W pierwszych latach do roku 1932/1933 prowadzą je na roku pierwszym instruktorki Lewandowska i Mayówna przez okres

dwu lat, następnie kontynuuje ich pracę instr. Petelenczowa, by w roku 1933/1934 przekazać ją mgr J. Jarzynównie. Na drugim roku studiów instr. Mayówna prowadzi je tylko w roku pierwszym 1928/1929, w następnych do 1931/1932 instr. C. Koczurówna, a od 1932/1933 mgr M. Michalekowa, wspólnie od roku 1934/1935 z mgr C. Koczurówną-Szlenkową, która od roku 1931/1932 prowadzi je również na roku trzecim po instr. Mayównie.

Ćwiczenia pływackie dla mężczyzn z roku 1929/1930 na wszystkich trzech latach studiów, a w roku 1930/1931 tylko na pierwszym i drugim prowadził lektor wychowania fizycznego mjr E. Linnemann, a w latach następnych mgr A. Michalek. Ci sami instruktorzy prowadzili je dla kobiet z tym, że od roku 1932/1933 objęła ich prowadzenie mgr M. Liszkowicz-Michalekowa.

Ćwiczenia w grach ruchowych prowadził początkowo do roku 1928/1929 instr. Zajdzikowski na pierwszym i drugim roku, następnie wizyt. Z. Wyrobek na pierwszym roku do 1931/1932, na drugim do 1932/1933 i na trzecim do 1934/1935, do roku 1933/1934 kontynuuje tę pracę na roku pierwszym i drugim mgr M. Lubaczewski, a w latach następnych na roku pierwszym mgr J. Lubowiecki, mgr J. Bugajski i instr. Dychtoń, na roku drugim dwaj pierwsi, a na roku trzecim od 1935/1936 mgr J. Lubowiecki i instr. J. Dychtoń, a w roku 1938/1939 w miejsce instr. J. Dychtonia mgr J. Bugajski.

Ćwiczenia w grach ruchowych kobiet prowadzili do roku 1931/1932 instr. Zajdzikowski i wizyt. Z. Wyrobek, a od roku 1932/1933 objęła je mgr M. Woźniak-Lubaczewska na wszystkich trzech latach studiów, z wyjątkiem roku akademickiego 1932/1933, kiedy to przedmiot ten na drugim roku studiów prowadziła mgr M. Liszkowicz-Michalekowa.

Ćwiczenia łyżwiarskie dla mężczyzn i kobiet prowadzili na wszystkich trzech latach studiów do roku 1930/1931 instr. Zajdzikowski, a następnie do końca okresu przedwojennego mgr A. Michalek.

Ćwiczenia lekkoatletyczne mężczyzn na pierwszym roku do 1929/1930, na drugim i trzecim rok dłużej prowadził kpt. L. Frączkiewicz, do 1933/1934 na wszystkich trzech latach mgr M. Lubaczewski, a od 1934/1935 na pierwszym i drugim mgr J. Lubowiecki, a na trzecim dr J. Figna. Te same ćwiczenia dla kobiet prowadzili na roku pierwszym w okresie lat 1927/1928—1928/1929 kpt. L. Frączkiewicz, do 1933/1934 dr J. Figna, a od tego roku mgr J. Jarzynówna, która prowadziła je również na drugim roku od 1935/1936, kontynuując pracę dra J. Figny w latach 1929/1930—1934/1935. Ten sam wykładowca prowadził te ćwiczenia na trzecim roku studiów w latach 1929/1930—1938/1939.

Ćwiczenia szermiercze objęte w latach 1927/1928—1932/1933 programem pierwszego i drugiego roku studiów prowadził lektor w.f. mjr E. Linnemann. W latach następnych zostały one wyeliminowane z programu wykładów.

W miejsce ćwiczeń szermierczych program dla kobiet obejmował ćwiczenia rytmiczne, występujące na pierwszym roku, a prowadzone w latach 1927/1928—1929/1930 przez instr. Wernicką, następnie przez mgr H. Kubalską od r. 1933/1934 łącznie z tańcami narodowymi, a od 1936/1937 łącznie z zabawami rytmicznymi dla dzieci z wyeliminowaniem tańców narodowych. Te ostatnie obowiązywały zarówno mężczyzn, jak i kobiety. W okresie lat 1929/1930—1931/1932 prowadzone były na drugim roku studiów przez instr. arch. Gruszczyńskiego, a następnie przez mgr H. Kubalską w roku 1932/1933 na drugim roku, w latach 1933/1934—1935/1936 na pierwszym roku, a od 1936/1937—1938/1939 na trzecim roku studiów, w połączeniu z tańcami regionalnymi.

Przez okres kilku pierwszych lat prowadzone były na pierwszym roku studiów ćwiczenia harcerskie, do roku 1928/1929 przez instr. harc. ks. Luzara, w 1929/1930 przez wizyt. Z. Wyrobka, a do 1931/1932 przez dra W. Szczygła.

Ponadto od roku 1933/1934 występuje na pierwszym roku umuzykalnienie, prowadzone przez pierwsze dwa lata przez T. Blochowa, a następnie przez mgr H. Kubalską, która równocześnie od roku 1935/1936 prowadziła śpiew z solfeżem na dwóch pierwszych latach łącznie dla mężczyzn i kobiet, a od roku 1937/1938 wyłącznie dla kobiet, a prowadzenie mężczyzn objął mgr A. Kopyciński.

Ćwiczenia gry w tenisa były pierwotnie objęte programem trzeciego roku i prowadzili je w roku 1929/1930 dr J. Figna, a w następnych latach do roku 1932/1933 wizytator Z. Wyrobek. Od roku 1933/1934 po przeniesieniu ich na pierwszy rok studiów prowadzi je w pierwszym roku dla mężczyzn mgr M. Lubaczewski, a dla kobiet dr J. Figna, który następnie obejmuje prowadzenie obu grup do roku 1938/1939.

Ćwiczenia wioślarskie, występujące do roku 1932/1933 na drugim i trzecim roku studiów, a do roku 1933/1934 tylko na drugim, były prowadzone przez instr. L. Leszko zarówno dla grupy mężczyzn i kobiet. Od roku 1934/1935 prowadził on pracownię budowy kajaków, która następnie była prowadzona przez niego jako pracownia sprzętu sportowego w latach 1936/1937 i 1937/1938.

W latach 1928—1932/1933 programem drugiego roku studiów objęte były ćwiczenia metodyczne w prowadzeniu lekcji gimnastycznych dla kobiet i mężczyzn. Prowadziła je dla kobiet w pierwszym roku instr. Mayówna, a w następnych mgr C. Szlenkowa, dla mężczyzn natomiast do roku 1930/1931 T. Biernakiewicz, w roku 1931/1932 mgr M. Lubaczewski, a w następnych instr. J. Dychtoń. Na roku trzecim występowały one jako metodyka ćwiczeń gimnastycznych i wraz z hospitacjami lekcji szkolnych od roku 1929/1930 prowadzone były przez pierwsze dwa lata do 1930/1931 przez instr. Mayównę, a w następnych latach do końca okresu przedwojennego przez mgr C. Szlenkową, z którą do roku

1936/1937 prowadziła je również instr. Wilczyńska, a w ostatnich dwóch latach mgr M. Lubaczewska. Dla mężczyzn prowadzili je do roku 1930/1931 T. Biernakiewicz, do roku 1938/1939 instr. J. Dychtoń wspólnie od roku 1933/1934 z instr. Magrytą, a w roku 1938/1939 z mgrem O. Christoffem.

Obok przedmiotów praktycznych występowały już na pierwszym roku wykłady teoretyczne z zakresu wychowania fizycznego.

W latach 1927/1928—1931/1932 występuje na pierwszym roku studiów systematyka i metodyka ćwiczeń fizycznych, wykładana przez instr. T. Biernakiewicza, a w ostatnim roku przez instr. J. Dychtonia. W tym też okresie teorię harcerstwa wykładają do roku 1928/1929 instr. harcistrz ks. Luzar, w 1929/1930 instr. J. Kret, a w dwóch ostatnich latach dr W. Szczygieł. W latach 1928/1929—1933/1934 dr J. Figna wykłada zasady, dzieje i współczesną organizację wychowania fizycznego, w latach 1929/1930—1933/1934 dzieje wychowania fizycznego, a w okresie 1928/1929—1934/1935 teorię sportów. W roku 1927/1928 wizytator Z. Wyrobek wykładał teorię wychowania fizycznego, która już w następnym roku zostaje przeniesiona na drugi rok studiów, a od roku 1929/1930 jest objęta programem trzeciego roku. Wykładowcą tego przedmiotu aż do roku 1938/1939 jest Z. Wyrobek. Tenże sam wykładowca prowadzi w latach 1928/1929—1933/1934 seminarium wychowania fizycznego. Od roku 1934/1935 występuje proseminarium wychowania fizycznego prowadzone przez dra J. Fignę, który w latach 1928/1929—1933/1934 wykłada dzieje i współczesną organizację wychowania fizycznego, a od roku 1929/1930 do końca okresu przedwojennego budowę i urządzenie sal gimnastycznych i boisk. Od roku 1929/1930 występuje metodyka i dydaktyka ćwiczeń fizycznych, będąca kontynuacją wykładów z roku pierwszego, a wykładana do roku 1930/1931 przez instr. T. Biernakiewicza, w okresie 1931/1932—1938/1939 przez instr. T. Dychtonia z tym, że od roku 1933/1934 łącznie z systematyką ćwiczeń fizycznych. Praktyka jednak trzech lat wykazała konieczność podziału tego przedmiotu na dwa odrębne wykłady. Od roku 1936/1937 instr. J. Dychtoń wykłada systematykę i dydaktykę ćwiczeń fizycznych, a obok niej metodykę ćwiczeń fizycznych. Od roku 1936/1937 wprowadzono do programu drugiego roku ćwiczenia w kartoznawstwie, prowadzone przez mgra J. Bugajskiego.

Na trzecim roku studiów przedmioty teoretyczne z zakresu wychowania fizycznego obejmowały w latach 1929/1930—1938/1939 seminarium wychowania fizycznego, prowadzone przez Z. Wyrobka, dzieje wychowania fizycznego, wykładane do roku 1933/1934 przez dra J. Fignę, który od tego roku wykłada organizację wychowania fizycznego, a wykład dziejów wychowania fizycznego zostaje włączony w proble-

matykę proseminarium wychowania fizycznego na drugim roku studiów¹⁵².

Efekt pracy dydaktyczno-naukowej pierwszych trzech lat działalności Studium Wychowania Fizycznego UJ znalazł swój wyraz już w roku 1931, kiedy to w terminie wiosennym złożyli egzamin magisterski pierwsi magistry wychowania fizycznego w Polsce: Maria Laberschek, Maria Liszkowicz, Antoni Michalek i Tadeusz Biernakiewicz, a następnych dziewięciu w terminie późniejszym tegoż samego roku¹⁵³.

W ciągu trzech lat działalności Studium wyszkoliło dla swych potrzeb własnych, fachowych instruktorów-wykładowców, o dużych wiadomościach praktycznych, podbudowanych naukowymi zasadami wychowania fizycznego. Ludzie ci pozostali wierni uczelni, która ich wykształciła i pracowali w ramach jej działalności przedwojennej, a ci, którzy przetrwali okupację, pierwsi przystąpili do odbudowy zlikwidowanej przez okupanta Uczelni, kontynuując w niej swą działalność przedwojenną. Do wychowanków Studium, którzy w latach 1931/1932—1938/1939 pełnili funkcję instruktorów-wykładowców należeli magistry wychowania fizycznego J. Bugajski, O. Christoff, M. Lubaczewski, J. Lubowiecki i dr St. Wajda, a z kobiet H. Kubalska, M. Liszkowicz-Michalekowa, C. Koczurówna-Szlenkowa, M. Woźniak-Lubaczewska i J. Jarzynówna.

Ludzie ci zadecydowali w wysokim stopniu o rozwoju Studium w latach przedwojennych, a pracą swą, poziomem wiedzy praktycznej i teoretycznej, umiejętnością przekazywania jej swym wychowankom przyczynili się do wysokiego poziomu wyszkolenia teoretycznego i praktycznego absolwentów Studium z zakresu wychowania fizycznego. Magistrom wychowania fizycznego względnie absolwentom Studium Wychowania Fizycznego UJ niejednokrotnie przyznawano w szkolnictwie średnim pierwszeństwo przed absolwentami innych tego rodzaju uczelni.

Dyrekcja Studium, dążąc do zapewnienia swym wychowankom jak najwszechstronniejszego i możliwie na najwyższym poziomie wyszkolenia praktycznego nie ograniczała się do zaangażowania na wykładowców przedmiotów praktycznych jak najlepszych fachowców z terenu Krakowa, ale stwarzała równocześnie zarówno zatrudnionym instruktorom, jak i studiującej młodzieży możliwości zapoznania się z osiągnięciami tej młodej nauki w krajach posiadających długoletnie i bogate tradycje w dziedzinie wychowania fizycznego. Mimo trudnych warunków finansowych umożliwiano im, zwłaszcza w pierwszych latach działalności Studium, wyjazdy na zagraniczne wakacyjne kursy wychowania

¹⁵² *Spisy wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1927—1939*; Protokoły posiedzeń Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ od 14. VII. 1927 do 12. V. 1939; Karty wpisowe studentów Studium WF z lat 1927—1939.

¹⁵³ Protokół posiedzenia Studium Wychowania Fizycznego UJ z 7. X. 1931 i 13. XI. 1931.

fizycznego. W roku 1928, dzięki uzyskanej przez dyrekcję Studium pomocy finansowej ze strony Ministerstwa W.R. i O.P., wyjeżdżają do Finlandii i Szwecji na okres wakacyjny instruktorzy Mayówna, C. Koczurówna, Z. Wyrobek, dr J. Figna i T. Biernakiewicz¹⁵⁴.

W następnych latach dyrekcja Studium patronuje i umożliwia studentom wykorzystanie wszelkich możliwości bezpośrednich kontaktów zagranicznych.

W roku 1929 w kursie wakacyjnym gimnastyki w Lund, prowadzonym przez mjra J. G. Thulina wzięło udział czterech słuchaczy i osiem słuchaczek, a w wakacyjnym kursie gimnastyki kobiecej w Kopenhadze, prowadzonym przez Agnete Bertram wzięły udział cztery studentki drugiego roku studiów¹⁵⁵.

W roku 1930 dyrekcja Studium umożliwiła udział dwudziestu słuchaczy i słuchaczek w wakacyjnym kursie gimnastycznym, zorganizowanym w Lund, a prowadzonym przez mjra J. G. Thulina, przyznając równocześnie jednemu ze słuchaczy stypendium na ten cel.

Ożywioną i wszechstronną działalność na terenie Studium rozwijało w okresie lat 1927—1939 Koło Studentów Wychowania Fizycznego UJ, zorganizowane w listopadzie roku 1927, a działające na podstawie własnego statutu, zatwierdzonego przez Senat Akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Działalność tego Koła szła w kilku kierunkach, znajdujących swój wyraz w poszczególnych sekcjach, istniejących w ramach organizacyjnych Koła, jak sekcja naukowa, zabawowa, sportowa, fotograficzna i skryptowa.

Sekcja naukowa propagowała i zachęcała studiującą młodzież do pogłębiania wiadomości naukowych zarówno teoretycznych, jak i praktycznych. W tym celu organizowano zebrania naukowe, na których referowano ukazujące się za granicą prace naukowe z zakresu wychowania fizycznego, omawiano nowe osiągnięcia i metody pracy. Zapoznawano w ten sposób studiującą młodzież z najnowszymi osiągnięciami nauki ogólnościatowej na odcinku naukowych podstaw wychowania fizycznego i metodyki szkolenia praktycznego. Sekcja ta była również inicjatorem wyjazdu studentów na wakacyjne kursy gimnastyczne w Szwecji i Danii.

Bezpośrednio z sekcją naukową współpracowała sekcja wydawniczo-skryptowa. Miała ona za zadanie umożliwić w praktyce stałe podnoszenie poziomu naukowego wychowanków Studium. Zadanie to realizowała poprzez wydawanie przez cały okres przedwojennej działalności Studium autoryzowanych skryptów z wykładów poszczególnych przedmiotów. O poziomie i jakości pracy tej sekcji świadczy dobitnie fakt, że już

¹⁵⁴ „Wychowanie Fizyczne” 1929 nr 2, s. 64 — 66.

¹⁵⁵ Jw., 1930 nr 3, s. 114 — 116.

w pierwszych latach istnienia prowadziła akcję wydawniczą, zakrojoną na znaczną skalę.

W roku 1929 zostaje wydany *Atlas gimnastyczny* J. G. Thulina. Wydanie to przyswoiło polskiej literaturze wychowania fizycznego podręcznik, nadający się do użytku zarówno dla studentów uniwersyteckich studiów wychowania fizycznego, jak i dla wychowawców fizycznych, zatrudnionych w szkolnictwie¹⁵⁶.

W roku 1930 mimo znacznych trudności finansowych sekcja ta wydaje drugi, doskonały podręcznik gimnastyki kobiet autorki Elli Björkstén *Gimnastyka kobiet*, część pierwsza, w tłumaczeniu na język polski przez instruktorkę Studium Jadwigę Mayównę. Brak jednak dostatecznych środków finansowych uniemożliwił kontynuowanie tej pożytecznej akcji udostępniania polskim wychowawcom fizycznym osiągnąć zagranicę na odcinku praktyki wychowania fizycznego. Dopiero w roku 1934 stworzenie funduszu wydawniczego Studium Wychowania Fizycznego UJ umożliwiło wydanie drugiej części tego podręcznika¹⁵⁷. Sekcja wydawnicza ograniczyła się tymczasem do wydawania skryptów, którą to działalność kontynuowała do roku 1939.

Sekcja sportowa uzupełniała działalność sekcji naukowej na odcinku przedmiotów praktycznych. Zmierzała ona do ugruntowania i stałego doskonalenia umiejętności praktycznych, nabytych na poszczególnych latach studiów. Rozwijała ona żywą i sprawną działalność, organizując różnego rodzaju imprezy z zakresu wychowania fizycznego i sportu, jak kursy pływackie, pokazy gimnastyczne, zawody sportowe, współpracując z dyrekcją Studium zwłaszcza w organizowaniu corocznych prób o zdobycie Państwowej Odznaki Sportowej.

Członkowie sekcji, współuczestnicząc w organizacji imprez sportowych o charakterze ogólnopolskim względnie międzynarodowym, jak np. w organizowaniu międzynarodowych zawodów narciarskich w Zakopanem zapoznawali się w praktyce z organizacją imprez sportowych. Równocześnie propagowała ona wychowanie fizyczne i sport wśród ogółu młodzieży akademickiej, współpracując na tym odcinku z dyrekcją Studium, która poprzez odpowiednie ogłoszenie i odezwy zachęcała młodzież akademicką do brania udziału w imprezach, organizowanych przez Studium Wychowania Fizycznego UJ, a zwłaszcza w bezpłatnych kursach wychowania fizycznego i poszczególnych dyscyplin sportowych, prowadzonych przez instruktorów Studium. Akcja ta została zapoczątkowana już w roku 1928¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Jw.

¹⁵⁷ Protokół zebrania Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ z dnia 5. VI. 1934.

¹⁵⁸ Archiwum UJ: Zbiór 21 a. Sprawozdanie z działalności Studium za rok 1927—1928 przez dyrektora prof. dra Gądzikiewicza; pismo dyrekcji Studium do rektoratu UJ z dn. 5. III. 1928.

Działalność sekcji sportowej uzupełniała sekcja przysposobienia wojskowego.

Potrzeby na odcinku życia towarzyskiego studentów zaspokajała sekcja rozrywkowa przez organizowanie szeregu imprez w postaci spotkań towarzyskich studentów poszczególnych lat studiów, a w okresie karnawału — zabaw. Cieszyły się one dużą popularnością wśród ogółu młodzieży akademickiej Krakowa zarówno ze względu na ich poziom kulturalny, jak i atrakcyjny, pomysłowe urozmaicenia. Sekcja ta poważnie przyczyniała się do powiększenia środków finansowych Koła.

Sekcja fotograficzna utrzymywała poszczególne momenty z życia studenckiego na Uczelni, wycieczkach, obozach letnich, kursach narciarskich i organizowanych imprezach. O poziomie prac fotograficznych, wykonywanych przez członków sekcji świadczy fakt, że jeden album zdjęć z życia studentów Studium Wychowania Fizycznego UJ był wystawiony jako eksponat na Powszechnej Wystawie Krajowej w dziale wychowania fizycznego.

Działalność samopomocowa Koła przejawiała się w udzielaniu członkom koła krótko- i długoterminowych pożyczek względnie subwencji. Ta wielostronna i pożyteczna działalność Koła Studentów Studium Wychowania Fizycznego UJ i jej stały rozwój były możliwe dzięki poparciu poczyniń Koła przez dyrekcję Studium i współpracy w poszczególnych sekcjach instruktorów-wykładowców, którzy wyszedłszy z grona dawnych słuchaczy Studium, służyli swą radą członkom koła w realizacji ich zamierzeń.

Działalność naukowa Studium nie ograniczała się wyłącznie do sal wykładowych. Przez cały omawiany okres Studium Wychowania Fizycznego UJ jest inicjatorem akcji, zmierzających do zapewnienia rozwoju wychowania fizycznego i sportu na podstawach naukowych. Jedną z pierwszych tego rodzaju akcji był kurs dla lekarzy, kontrolujących wychowanie fizyczne i sport. Został on zorganizowany przez dyrekcję Studium w dniach 12 — 19 stycznia 1929 roku. Wzięli w nim udział lekarze, rekrutujący się z różnych stron Polski w liczbie 66 osób. Najliczniej reprezentowane było województwo krakowskie, a następnie kieleckie, śląskie, lwowskie, białostockie i pomorskie. Wykładowcami na kursie obok profesorów Wydziału Lekarskiego UJ byli instruktorzy Studium T. Biernakiewicz, A. Michalek, L. Leszko, kpt. L. Frączkiewicz, E. Linnemann, Z. Wyrobek i J. Mayówna. W ciągu trwania kursu zorganizowano dla jego uczestników na ich życzenie odrębne ćwiczenia gimnastyczne i naukę pływania, a wszyscy uczestnicy otrzymali bibliografię z zakresu wychowania fizycznego, zestawioną pod kątem potrzeb lekarza¹⁵⁹.

W tym samym roku Studium włącza się aktywnie w akcję, zapoczątk-

¹⁵⁹ Tamże: Sprawozdanie z kursu dla lekarzy kontrolujących wychowanie fizyczne i sport; „Wychowanie Fizyczne” 1929 nr 5, 1930 nr 3, s. 114 — 116.

kowaną jeszcze w roku 1927 przez Robotniczy Klub Sportowy „Legia”, a zmierzającą do uruchomienia na terenie Krakowa poradni sportowo-lekarskiej¹⁶⁰.

W dniu 25 lutego 1929 roku odbyło się zebranie organizacyjne poradni sportowo-lekarskiej. Obok przedstawicieli P. U. W. F. i P. W., krakowskich związków sportowych, przedstawiciele zarządu miasta, wzięli w nim udział przedstawiciele Studium. Konferencja została otwarta przez prof. dra St. Ciechanowskiego, który też został przewodniczącym komitetu organizacyjnego, a jako miejsce badań osób uprawiających sport wyznaczono Okręgowy Związek Kas Chorych i Studium Wychowania Fizycznego UJ, w którym porad lekarskich udzielali zgłaszającym się studentom i sportowcom dr M. Tokarski, przedwojenny działacz wychowania fizycznego, współpracownik Jordana i dr Bobkowska-Czerwińska. W poradni tej gromadzono równocześnie materiał, wykorzystywany następnie do prac magisterskich¹⁶¹.

Przez cały okres działalności do roku 1939 dyrekcja Studium współpracowała aktywnie z Wojewódzkim Ośrodkiem Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego oraz z organizacjami zajmującymi się zagadnieniami wychowania fizycznego i sportu, jak harcerstwo, T.G. „Sokół”, Polska YMCA i kluby sportowe.

Zagadnienia racjonalnie pojętego wychowania fizycznego poruszano przy każdej sposobności. Kiedy w roku 1928 w dniach 14 — 15 kwietnia odbywał się w Warszawie pierwszy kobiecy kongres sportowy, nie brakło na nim przedstawicieli Studium Wychowania Fizycznego UJ. Instruktor T. Biernakiewicz wygłasza referat na temat „Stosunek sportu do zawodu i pozycji społecznej”, a C. Koczurówna na temat „Wychowania fizycznego młodzieży pozaszkolnej”¹⁶².

Szczególnie silna więź i współpraca istniała między instruktorami i słuchaczami Studium, a działającą na terenie Krakowa sekcją wychowania fizycznego i higieny szkolnej Krakowskiego Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych. Działalność sekcji miała charakter przede wszystkim naukowy. O kierunkach zainteresowań w pracy sekcji świadczy tematyka licznych referatów, jak również częste lekcje pokazowe, organizowane przy współudziale studentów Studium.

Tematyka referatów, których autorami byli wykładowcy Studium obejmowała następujące zagadnienia:

dr Wisłocka:	O niektórych błędach w organizacji ćwiczeń fizycznych w szkole
J. Biernakiewiczowa:	O zakładaniu międzyszkolnych kółek sportowych

¹⁶⁰ „Naprzód” 1927 nr 134.

¹⁶¹ „Naprzód” 1929 nr 48; „Wychowanie Fizyczne” 1930 nr 3, s. 114 — 116.

¹⁶² „Start” 1928 nr 6, s. 9.

- J. Biernakiewiczowa: O kółkach sportowych młodzieży
- F. Sykutowski: Turystyka szkolna
- dr Wisłocka: Problemy gimnastyki leczniczej
- T. Biernakiewicz: Uwagi na marginesie książki Bogeya — *Manuel scientifique d'éducation physique*
- L. Leszko: Wioślarstwo w szkole ¹⁶³
- Z. Wyrobek: Sprawozdanie z kursu J. G. Thulina
- T. Biernakiewicz: Na czym polega istota ewolucji systemu szwedzkiego
- Z. Wyrobek, J. Biernakiewiczowa: Sprawozdanie z Kongresu sportu kobiecego w Warszawie
- A. Michalek: Nowoczesna metoda nauczania pływania według K. Wiesnera
- T. Biernakiewicz: Sprawozdanie z walnego zgromadzenia Prezydium Sekcji Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej
- C. Koczurówna: Metoda Agnete Bertram
- M. Lubaczewski: Lekka atletyka w szkole ¹⁶⁴
- dr Sikorska: Uwagi do projektu programu nauki higieny w szkole
- T. Biernakiewicz: Uwagi do programu nauki wychowania fizycznego
- T. Biernakiewicz: Jak korzystać z *Atlasu* J. G. Thulina
- L. Leszko: Turystyka kajakowa
- Z. Wyrobek, dr J. Figna, T. Biernakiewicz: Sprawozdanie z Kongresu gimnastycznego w Sztokholmie i z Walnego Zjazdu sekcji W.F. i higieny szkolnej T. N. S. W. w Warszawie
- T. Biernakiewicz: Metoda Thulina na tle systemu szwedzkiego
- T. Biernakiewicz: O postawie zasadniczej
- T. Biernakiewicz: Najnowsze postulaty fizjologa Ranckena
- dr St. Niemcówna: Wpływ wychowawczy krajobrazu
- L. Leszko: Dodatnie i ujemne strony narciarstwa zawodniczego i turystycznego ¹⁶⁵
- doc. dr T. Rogalski: Rola i charakter zakładów i instytucji wychowania fizycznego w środkowej Europie
- Z. Wyrobek: Organizacja wycieczek szkolnych

¹⁶³ „Wychowanie Fizyczne” 1929 nr 3, s. 110.

¹⁶⁴ Jw., 1930 nr 3, s. 122 (Sprawozdanie z działalności Sekcji WF i Hig. Szkoln. Krakowskiego Koła T. N. S. W.).

¹⁶⁵ Jw., 1931 nr 4, s. 122; nr 9—12, s. 184—185.

10. I obóz męski Studium WF UJ, Hermanice — 1928. Obiad przy obozowym stole.
Ze zbiorów J. Bugajskiego.

11. I obóz żeński Studium WF UJ, Nowy Targ — 1929. Grupa uczestniczek obozu
na tle baraków mieszkalnych. W pośrodku dyrektor Studium prof. dr. E. May-
dell i Z. Wyrobek. *Ze zbiorów H. Kubalskiej.*

12. I obóz żeński Studium WF UJ. Nowy Targ — 1929. Łucznictwo. Ze zbiorów H. Kubalskiej.

13. Obóz żeński Studium WF UJ. Braślaw — 1932. Nauka pływania na Jez. Drywiaty prowadzi mgr Antoni Michalek. Fot. A. Bejnarowicz. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

doc. dr T. Rogalski:	Instytuty i wyższe uczelnie wychowania fizycznego zagranicą Wyższe uczelnie wychowania fizycznego w Genewie, Monachium i Wiedniu
Z. Wyrobek:	Wartości wychowawcze wycieczek szkolnych
M. Lubaczewski:	Jak przeprowadzić P. O. S. w szkole
A. Derenowska:	Wychowanie państwowe a wychowanie fizyczne
dr St. Wajda:	Metodyka kursów narciarskich w szkole ¹⁶⁶ .

Obok powyższych referatów przeprowadzono szereg lekcji pokazowych, będących praktycznym pokazem treści wygłaszanych referatów. Tematyka tych lekcji obejmowała nowe metody gimnastyczne, lekkoatletyczne względnie nauki pływania. Instruktorka C. Koczurówna przeprowadziła lekcję pokazową gimnastyki dziewcząt metodą E. Björkstén, podobną lekcję przeprowadziła również absolwentka Studium Wilczyńska, a instr. Lewandowska pokaz gimnastyki kobiet metodą Agnete Bertram. Mgr A. Michalek przeprowadza lekcję pokazową z młodzieżą pierwszej klasy gimnazjalnej z zastosowaniem muzyki oraz dwie lekcje pokazowe nauki pływania metodą K. Wiesnera, a mgr M. Lubaczewski pokaz zimowej zaprawy lekkoatletycznej ¹⁶⁷.

Poważną zatem rolę w pracy tej sekcji odgrywali wykładowcy i wychowankowie Studium, którzy zapoznawali ogół nauczycieli wychowania fizycznego na terenie Krakowa z naukowymi podstawami tego kierunku pracy, jak również z najnowszymi osiągnięciami nauki na tym odcinku. W ten sposób oddziaływanie naukowe Studium Wychowania Fizycznego UJ objęło swym zasięgiem również pracowników wychowania fizycznego spoza Uczelni, przyczyniając się wybitnie do podniesienia poziomu nauczania tego przedmiotu w szkołach krakowskich. Studenci Studium natomiast, biorąc udział w zebraniach sekcji i przysłuchując się toczącym dyskusjom, zapoznawali się z bieżącymi zagadnieniami wychowania fizycznego w szkole, rozszerzali równocześnie swe horyzonty myślowe tak, że z chwilą ukończenia Studium stawali się pełnowartościowymi wychowawcami fizycznymi o pełnym rozeznaniu potrzeb i problemów szkolnych.

¹⁶⁶ Jw., 1933 nr 5, s. 208.

¹⁶⁷ „Wychowanie Fizyczne” 1929 nr 3, s. 110; 1930 nr 3, s. 122; 1931 nr 4, s. 184 — 185; nr 9 — 12, s. 382; 1933 nr 5, s. 208.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum UJ. Listy audytorów Uniwersytetu, uczących się tańców, z lat 1817 — 1825.
2. — Archiwum UJ. Listy audytorów Uniwersytetu, uczących się ekwitacji, z lat 1817 — 1825.
3. — Archiwum UJ. Rapport półroczny z egzaminu publicznego uczniów Katedry jeźdźstwa konno od dnia 19. X. 1838 do dnia 3. III. 1839 Wincentego Boznańskiego, nauczyciela jeźdźstwa konno przy Instytucie Technicznym.
4. — Archiwum UJ. Rapport półroczny z egzaminu publicznego uczniów Katedry jeźdźstwa konno z dnia 22. VII. 1830, 15. VII. 1836, 8. III. 1838, 19. VII. 1839.
5. — Archiwum UJ. List Kuratora generalnego Instytutów Naukowych Wolnego Miasta i jego okręgu, J. Załuskiego do rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, z dnia 17. III. 1830.
6. — Archiwum UJ. List rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego do nauczyciela tańców i fechtowania, z dnia 20. III. 1830.
7. — Archiwum UJ. Protokoły zwyczajnych posiedzeń Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1913 — 1938.
8. — Archiwum UJ. Zawiadomienie rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 5. III. 1829.
9. — Archiwum UJ. Pismo rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dra Sebastiana Görtlera do IMé Pana Coudera, metra łańców, z dnia 28. II. 1826.
10. — Archiwum UJ. Zbiór dokumentów Studium Wychowania Fizycznego UJ nr 21a.
11. — Dziekanat WSWF w Krakowie. Protokoły posiedzeń Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ z lat 1927 — 1939.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1864 — 1887 i obraz stanu dzisiejszego wraz z rzeczą o rektorach od czasów najdawniejszych*, Kraków 1887.
2. — *Kroniki Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1891 — 1892, 1896 — 1897, 1926 — 1930, 1930 — 1931, 1937 — 1938*.
3. — *Składy osobowe Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1894 — 1896, 1898 — 1901, 1913 — 1914, 1932 — 1933, 1938 — 1939*.
4. — *Spisy wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1927 — 1928, 1938 — 1939*.
5. — Archiwum UJ. J. Czikel, *Projekt nowoczesnych urządzeń wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego dla Wielkiego Krakowa*, Kraków 1929, odb. na powielaczu.
6. — K. Bąkowski, *Kronika krakowska*, cz. III, 1832 — 1848, Kraków 1910, Biblioteka Krakowska nr 42.
7. — K. Korta, *Gimnazjum św. Anny w Krakowie. Wspomnienia ucznia z lat 1888 — 1896*, Biblioteka Krakowska nr 97.
8. — T. Tyszecki, *Statystyka wychowania fizycznego w Polsce. Czasy nowsze*. Streszczenie odczytu wygłoszonego na Zjeździe lekarskim w Krakowie w roku 1900, „Przegląd Gimnastyczny” 1900 nr 9.

9. — *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 25 rocznicy założenia T. G. „Sokół” we Lwowie, Lwów 1892.*
10. — *Dzienniki Urzędowe Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z r. 1921 nr 15, r. 1922 nr 16, r. 1924 nr 18, r. 1925 nr 17, r. 1930 nr 3.*
11. — *Sprawozdanie statystyczno-ewidencyjne Wydziału Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 16. XI. 1931. Nr I WF—8611/31.* —
12. — *„Gazeta Krakowska” 1938 nr 157.*
13. — *„Przegląd Lekarski” 1881 nr 15.*
14. — *„Przegląd Gimnastyczny” 1889 nr 4, 6, 7, 9 1900 nr 4, 8, 9.*
15. — *„Przewodnik Gimnastyczny.. 1881 nr 1, 2, 7; 1884 nr 11, 12; 1885 nr 2; 1886 nr 196; 1887 nr 2; 1888 nr 3, 12; 1869 nr 5; 1895 nr 6.*
16. — *„Czas” 1850 nr 110, 146, 213, 277, 278, 283; 1851 nr 119; 1853 nr 140; 1855 nr 140; 1855 nr 101; 1859 nr 92; 1860 nr 108; 1862 nr 37, 1863 nr 84, 200, 238; 1864 nr 127, 134, 200; 1865 nr 80, 148, 179; 1866 nr 311; 1867 nr 130, 242; 1868 nr 27, 113, 158; 1869 nr 144; 1870 nr 22, 198, 210; 1871 nr 52, 110, 244; 1872 nr 11, 271; 1873 nr 2; 1874 nr 4, 259; 1875 nr 278; 1877 nr 196, 283; 1878 nr 6, 29, 144; 1879 nr 132, 283; 1880 nr 194, 296; 1883 nr 5, 22, 39, 145, 282; 1884 nr 118, 138, 273; 1885 nr 85, 289; 1886 nr 54, 168, 263; 1887 nr 1, 41, 110; 1889 nr 269; 1890 nr 4, 122; 1891 nr 293; 1892 nr 18.*
17. — *„Przegląd Sportowy” 1922 nr 5; 1924 nr 3, 35, 36, 38.*
18. — *„Wychowanie Fizyczne” 1920 nr 1—2, 7—9; 1921 nr 5—8, 9—12; 1922 nr 7—9; 1929 nr 3, 5; 1930 nr 3, 6; 1931 nr 4, 6, 9—12; 1932 nr 5; 1939 nr 2.*
19. — *„Naprzód 1927 nr 134; 1929 nr 48.*
20. — *„Start” 1928 nr 6.*
21. — *„Turysta w Polsce” 1935 nr 1.*
22. — *A. Wrzosek, Ludwik Bierkowski, Kraków 1911.*
23. — *W. Piasecki, Słownictwo gimnastyczne, Lwów 1867.*
24. — *W. Piasecki, O celach i zadaniach Towarzystw Gimnastycznych, Kraków 1885.*
25. — *E. Piasecki, Wychowanie fizyczne w uniwersytetach europejskich, „Wychowanie Fizyczne” 1921 nr 1.*
26. — *W. Osmólski, Wychowanie fizyczne w szkole powszechnej, „Wychowanie Fizyczne” 1920 nr 1—2.*

Rozdział II

STANISŁAW KIJAK

STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIWERSYTETU JAGIEL- LOŃSKIEGO, AKADEMII MEDYCZNEJ I WYŻSZA SZKOŁA WYCHO- WANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE W LATACH 1945 — 1960

1.

ORGANIZACJA STUDIÓW WYCHOWANIA FIZYCZNEGO NA UCZELNI W LATACH POWOJENNYCH

Pożoga wojenna rozproszyła kadrę Studium WF. Część, zmobilizowana, wyruszyła na front, a wśród nich dyrektor prof. dr Tadeusz Rogalski, dr Józef Figna, magistry: Jan Bugajski, Otto Christoff, Jakub Lubowiecki, Antoni Michalek i inni, część uszła przed Niemcami, a nieliczni pozostali w Krakowie.

Zajęcia szkolne na Studium WF pod koniec roku akademickiego 1938/1939 odbywały się już we własnych salach w budynku PKO przy ul. Zybkiewicza 5 I p., ul. Kopernika 16 na parterze oraz częściowo w innych salach wykładowych UJ. Zajęcia praktyczne w okresie zimowym odbywały się w hali sportowej i sali gimnastycznej Okręgowego Ośrodka WF i PW przy ul. Zwierzynieckiej 26, w okresie wiosennym — na własnych boiskach przy ul. Grzegórzeckiej 24 a.

Wznoszony tutaj Ośrodek Studium WF UJ stał już wówczas w stanie surowym. Była to tylko część zaplanowanej budowli. Nie wybudowano bowiem pływalni ani piętra budynku, w którym obecnie znajdują się Studium Wojskowe oraz Zakład Anatomii i Biomechaniki. Po zajęciu Krakowa okupant niemiecki umieścił tam fabrykę margaryny „Deuma”.

Pracownicy Studium WF, którzy podówczas byli w Krakowie, jak sekretarka Zofia Zapolska, laborant Tomasz Stachnik oraz mieszkający

w budynku PKO absolwent Studium WF Józef Pachla, z narażeniem życia ratowali pozostały dobytek Studium. W zabiegach tych dzielnie pomagał im dr Franciszek Kłapkowski, starszy asystent przy Katedrze Anatomii Patologicznej prof. Rogalskiego. Zapakowano w skrzynię indeksy oraz inne dokumenty i ukryto je we własnych mieszkaniach i u znajomych. Książki i prace magisterskie rozdzielono między osoby prywatne. Aparaturę oddano na przechowanie do Zakładu Anatomii Patologicznej UJ, do Zakładu Fizjologii, który przez doc. dra Bożydara Szabuniewicza związany był ze Studium WF. Część aparatury laborant Zakładu, Antoni Głogowski, wywiózł poza Kraków, na przechowanie do swoich rodziców.

Te poczynania nie uszły uwagi okupanta. Ówczesny okupacyjny dyrektor zakładów klinicznych dr Beck zabronił pod karą śmierci drowi Kłapkowskiemu uczęszczania do zakładów. Nie zdołano przeto uratować przygotowanych do ukrycia serii aparatów mikroskopowych, ruchomego szkieletu używanego do demonstracji i in. Tak więc sporą część pomocy naukowych zdołano ukryć, wiele jednak Niemcy bądź to zniszczyli, bądź usunęli¹.

Zaraz po wyzwoleniu Krakowa grupa entuzjastów wychowania fizycznego, której przewodził, jak i przed wojną, dr Józef Figna, żywo zakrzętnęła się około wznowienia pracy na Studium WF UJ. Do pierwszych powojennych pionierów odbudowy życia Studium WF należeli, obok wymienionego, mgr Zygmunt Jesionka, mgr Jan Bugajski, mgr Halina Kubalska, mgr Cecylia Szlenkowa i in. Na początku stanęli wobec konieczności wyszukania osoby, która by objęła kierownictwo Studium, ponieważ dotychczasowy jego dyrektor prof. T. Rogalski przebywał w Anglii, gdzie podczas wojny zorganizował przy Uniwersytecie w Edynburgu Polski Wydział Lekarski. Dzięki ich usilnym prośbom doc. dr B. Szabuniewicz, związany ze Studium przedwojenną pracą, objął dyrekturę na czas nieobecności prof. Rogalskiego. Funkcję sekretarza pełnił początkowo mgr Z. Jesionka, następnie M. Burgielska, J. Południak. Woźnymi byli: Tomasz Stachnik i Władysław Kowalski. Wobec nieobecności prof. T. Rogalskiego nie obsadzona była Katedra Wychowania Fizycznego i Anatomii Topograficznej, którą wymieniony zajmował. W rezultacie zaraz od początku okresu powojennego brakło Studium WF własnego przedstawiciela w Radzie Wydziału Lekarskiego UJ, a tym samym rzecznika interesów Studium. Z punktu widzenia organizacyjnego było to dla Studium regresem w ogólnym rozwoju organizacji placówki naukowej wychowania fizycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Wyżej wymienieni przy współdziałaniu absolwentów Studium jak mgr Zofii Walczyńskiej, mgra Emila Dudzińskiego i in. zgromadzili

¹ Wywiad z drem F. Kłapkowskim zastępcą profesora WSWF w Krakowie.

wkrótce resztki ocalałego majątku szkolnego. Następnie przystąpiono do zapewnienia Studium możliwych warunków lokalowych, ponieważ przypadkowi gospodarze zajęli budynki, rzekomo nie wiedząc, kto jest ich właścicielem². Dla zadokumentowania prawa własności budynków lokowano w nich ocalony majątek.

Dnia 25 I 1945 odbyło się w obecności ministra oświaty Rządu Tymczasowego — Stanisława Skrzyszewskiego — ogólne zebranie profesorów i wykładowców UJ, na którym to zebraniu ustalono ramy organizacyjne Uniwersytetu, po czym ogłoszono rozpoczęcie normalnych zajęć. Już w lutym tegoż roku przystąpiono do organizacji Studium Wychowania Fizycznego UJ. W dniu 8 marca odbyło się pierwsze powojenne posiedzenie Komisji Studium. Ówczesny skład Komisji był następujący: przewodniczący doc. dr Bożydar Szabuniewicz, sekretarz mgr Zygmunt Jesionka, członkowie: dr Józef Figna, doc. dr Józef Gasiński, dr Błażej Gastoł, dr Stanisław Kohman, dr Waław Sidorowicz, dr Adam Sokółowski, doc. dr Eugenia Stołyhwo, prof. dr Kazimierz Stołyhwo i delegat Wydziału Filozoficznego UJ, prof. dr Antoni Małecki.

Jedną z zasadniczych trosk Komisji było zapewnienie Studium właściwej kadry naukowej oraz programu nauczania. Na szczęście z zawie-ruchy wojennej ocalał szereg oddanych Uczelni osób. Dzięki temu bez większych trudności zapewniono wszystkim programowym przedmiotom nauczania wysoko kwalifikowaną obsadę osobową i opracowano właściwy program nauczania³.

Skład osobowy kadry naukowej oraz wykładane przedmioty w pierwszym powojennym roku akademickim na Studium WF UJ:

Dyrektor: doc. dr Bożydar Szabuniewicz

Sekretarz: mgr Zygmunt Jesionka

Grono nauczające:

dr Stanisław Kohman

dr Stanisław Kohman

doc. Eugenia Stołyhwo

doc. Eugenia Stołyhwo

doc. Eugenia Stołyhwo

prof. dr Kazimierz Stołyhwo

prof. dr Kazimierz Stołyhwo

prof. Stanisław Skowron

dr Władysław Gabryelski

doc. dr B. Szabuniewicz

Anatomia człowieka

Ćwiczenia z anatomii

Antropologia ogólna

Ćwiczenia z antropologii

Podstawy antropologiczne wf

Antropologia — typy konstytucjonalne

Rozwój osobniczy człowieka

Biologia

Chemia ogólna

Fizjologia człowieka

² M. Małczyk, *Kierownictwo krakowskiej uczelni wychowania fizycznego w latach 1945—55 i jego zasługi w rozwoju uczelni*, praca magist. Kraków 1960, s. 16—19.

³ Protokół posiedzeń Komisji Studium WF UJ (dalej cyt.: Prot. K.S.) z dnia 8 III 1945.

doc. dr B. Szabuniewicz
 doc. dr B. Szabuniewicz
 doc. dr B. Szabuniewicz
 dr Waclaw Sidorowicz
 doc. dr Arkadiusz Piekara
 prof. dr Zygmunt Myslakowski

prof. dr Zygmunt Myslakowski
 dr Stefan Suchoń
 dr Stefan Suchoń
 doc. dr J. Gasinski
 dr Adam Sokołowski

dr Józef Figna

dr Józef Figna
 dr Józef Figna
 dr Józef Figna
 dr Józef Figna
 dr Józef Figna
 mgr Jan Bugajski
 instr. Józef Dychtoń

W zakresie przedmiotów obejmujących praktykę wychowania fizycznego i sportu skład grona uczącego był następujący:

mgr Maria Lubaczewska,
 mgr Cecylia Szlenkowa,
 mgr Zygmunt Jesionka,
 instr. Józef Dychtoń,
 mgr Halina Kubalska,

mgr Halina Kubalska,
 mgr Jan Bugajski,
 mgr Zygmunt Jesionka,
 mgr Jan Bugajski,

mgr Jan Bugajski,
 dr Paweł Stok,
 instr. Emil Dudek,
 mgr Zygmunt Jesionka,
 mgr Zygmunt Jesionka,
 mgr Halina Kubalska,
 mgr Janina Pizłówna,

Ćwiczenia fizjologiczne
 Fizjologia aparatu ruchowego człowieka
 Mechanika aparatu ruchowego
 Fizjologia i higiena sportu
 Fizyka — repetytorium
 Zasady pedagogiki i dydaktyki ogólnej
 Konwersatorium pedagogiczne
 Psychologia pedagogiczna
 Psychologiczne podstawy wf
 Traumatologia i ratownictwo
 Właściwości i schorzenia wieku rozwojowego
 Budowa i urządzenia sal gimnastycznych i boisk
 Organizacja wf
 Proseminarium wf
 Seminarium wf
 Teoria wf
 Teoria sportu
 Kartoznawstwo
 Systematyka i metodyka ćwiczeń gimnastycznych

Ćwiczenia gimnastyczne (metodyka prowadzenia lekcji gimnastyki)

Ćwiczenia gimnastyczne
 Rytmika z zabawami rytmicznymi dla dzieci i studentów

Tańce narodowe i regionalne
 Zabawy i gry ruchowe (studenci)
 Zabawy i gry ruchowe (studentki)
 Ćwiczenia metodyczne prowadzenia gier i zabaw ruchowych

Ćwiczenia w grach sportowych (studenci)
 Ćwiczenia w grach sportowych (studentki)
 Ćwiczenia w lekkiej atletyce (studenci)
 Ćwiczenia w lekkiej atletyce (studentki)
 Tenis

Ćwiczenia metodyczne prowadzenia pływania (studentki)

mgr Jan Kot,	Ćwiczenia metodyczne prowadzenia pływania (studenci)
mgr Halina Kubalska,	Śpiew z solfeżem i teorią
dr Józef Życzkowski,	

Z wymienionych osób⁴ z kadry z 1938/1939 roku pochodzili: mgr Jan Bugajski, instr. Józef Dychtoń, dr Józef Figna, dr B. Gastoł, mgr Halina Kubalska, mgr Maria Lubaczewska, prof. dr Z. Mysłakowski, doc. dr Eugenia Stołyhwo, prof. dr Kazimierz Stołyhwo, doc. dr B. Szabuniewicz. W następnym roku akademickim doszli do nich: mgr Jan Wesołowski, mgr M. Michalekova, mgr Cecylia Szlenkowa, instr. mgr A. Łukowska, instr. L. Leszko, tak że liczba osób żyjących, które nie podjęły dalszej pracy w Studium wynosiła 7, w tym niektóre, jak dawny dyrektor prof. dr T. Rogalski i prof. dr Jerzy Kaulbersz przebywali za granicą.

W kampanii wrześniowej 1939 roku poległ pod Gródkiem Jagiellońskim mgr Otto Christoff sekretarz i wykładowca Studium, śmiercią bohaterską zginął mgr Marian Lubaczewski aresztowany przez Niemców w Krakowie i rozstrzelany w Krzesławicach pod Krakowem; do ofiar okupacji należy również Zygmunt Szantroch. Zmarł także prof. dr Jan Kozak.

Program I roku studiów zaznajamiał studentów w zakresie przedmiotów teoretycznych z fizyką (repetitorium), chemią, anatomią człowieka (wraz z ćwiczeniami), kartoznawstwem. W zakresie zajęć praktycznych — z rytmiką, zabawami, śpiewem, solfeżem, gimnastyką, metodyką ćwiczeń gimnastycznych, tenisem, lekką atletyką, pływaniem i grami sportowymi.

Na program II roku składały się następujące przedmioty teoretyczne: fizjologia człowieka, ćwiczenia z fizjologii, antropologia (typy konstytucjonalne), antropologia ogólna, traumatologia i ratownictwo, proseminarium wf, budowa i urządzenia sal gimnastycznych i boisk. Zajęcia praktyczne obejmowały: ćwiczenia gimnastyczne, lekką atletykę, pływanie, wioślarstwo, gry i zabawy ruchowe oraz gry sportowe.

Na program III roku składały się następujące przedmioty teoretyczne: antropologia (typy konstytucjonalne), psychologia, psychologia pedagogiczna w zastosowaniu do wf, zasady higieny, higiena sportu, traumatologia i ratownictwo, właściwości i schorzenia wieku dziecięcego, teoria sportu, organizacja wf, seminarium wf. Zajęcia praktyczne obejmowały: ćwiczenia gimnastyczne oraz prowadzenie lekcji gimnastyki, ćwiczenia lekkoatletyczne, zespołowe gry sportowe, pływanie, ćwiczenia metodyczne w prowadzeniu gier i zabaw ruchowych oraz tańce narodowe i regionalne.

Program nauczania w porównaniu z programem roku 1938/1939 uległ pewnym zmianom, polegającym na ograniczeniu godzin wykładów, chwi-

⁴ Ankiety studenckie Studium WF UJ za rok akad. 1945.

lowym zawieszeniu niektórych ćwiczeń i wykładów lub przesunięciu tychże w ramach roczników. I tak na I roku zmniejszono ilość godzin ćwiczeń anatomicznych, zniesiono ćwiczenia z chemii z uwagi na brak miejsc w laboratoriach, a kartoznawstwo przeniesiono z II na I rok. W zakresie ćwiczeń praktycznych dokonano przeniesienia tańców regionalnych z III na I rok studiów. Zmianie uległ program wykładów z antropologii. Podstawą jej stał się odtąd treściwy kurs antropologii na II roku uzupełniony wykładem pt. „Antropologia w zastosowaniu do wf” oraz ćwiczeniami antropologicznymi dotyczącymi sposobu gromadzenia i opracowywania materiałów antropologicznych — w sumie 4 godziny tygodniowo przez 3 trymestry. Wykład „Rozwój osobniczy człowieka i typy konstytucjonalne” po 1 godzinie tygodniowo przez 3 trymestry na roku III był zaokrągleniem całości. Studenci przygotowujący prace magisterskie z antropologii zobowiązani byli do udziału w ćwiczeniach antropologicznych. Podobnie do potrzeb wf przystosowano program biologii, który w wymiarze 2 godzin tygodniowo w pierwszym i drugim trymestrze II roku obejmował analizę biologiczną organizmu jako całości i ontogenezę. Wykłady biologii miały objąć z rozwoju osobniczego stadia embrionalne, a wykłady antropologii — stadia niemowlęce i dalsze. Wykłady higieny ogólnej na III roku poszerzono o cykl wykładów z higieny szkolnej w wymiarze 3 godziny tygodniowo przez cały rok. Reformą objęto również psychologię. Przez wprowadzenie psychologii pedagogicznej zmierzano do ściślejszego związania studenta z jego przyszłym zawodem. Kurs fizjologii II roku uzupełniano na III roku wykładami fizjologii aparatu ruchowego człowieka. Tak więc całokształt programu Studium obejmował: 1) wykłady z podstawowych nauk teoretycznych, 2) ćwiczenia praktyczne z niektórych dziedzin nauk teoretycznych stosowane dla łatwiejszego przyswojenia oderwanych od życia tematów tych nauk oraz 3) ćwiczenia praktyczne z zakresu wf i sportu będące później właściwym przedmiotem nauczania absolwentów Studium. Kursy wszelkiego rodzaju, jak narciarskie, łyżwiarskie, wioślarskie oraz obozy letnie stałe i wędrownie uzupełniały szkolenie⁵. Po I roku studiów obowiązywało studentów ukończenie elementarnego kursu narciarskiego. Zalecone były lektoraty języków: angielskiego, francuskiego, niemieckiego i szwedzkiego. Po II roku studiów były obowiązkowe: instruktorski kurs narciarski (10 dni), kurs łyżwiarski (6 dni) i obóz wychowania fizycznego (4-tygodniowy). Zalecone były lektoraty jak na I roku. Po II roku studiów obowiązywały metodyczne wycieczki narciarskie i 14-dniowy obóz o typie harcersko-krajoznawczo-turystycznym.

Kursy te w pierwszym powojennym roku akademickim nie były

⁵ Archiwum UJ. Teczka 21. Dyrektor Studium WF UJ doc. dr Bożydar Szabuniewicz do Ministerstwa Oświaty w Warszawie. Pismo z dnia 22 XII 1945 1.303/45 w sprawie organizacji Studium WF UJ. Prot. K.S. z dnia 9 IV 1945.

przewidziane z uwagi na skrócony okres nauczania, obowiązywały dopiero od 1947 r. Niektóre odbyły się już w roku akad. 1945/1946, np. kurs narciarski⁶. Termin zakończenia pierwszego powojennego roku akademickiego przeniesiony został na 15 X 1945⁷.

Tygodniowy plan godzin studenta obejmował przeciętnie 38 godzin zajęć obowiązkowych, z czego 12—13 godzin przypadało na przedmioty teoretyczne i 5 godzin na ćwiczenia praktyczne, reszta, tj. 20 godzin na wyrobienie zawodowe. Było to obciążenie stosunkowo duże, jeśli się zważy, że wysiłkowi umysłowemu studenta towarzyszył codzienny kilkogodzinny wysiłek fizyczny.

Tak więc rozwiązano dwa zagadnienia: ustawienia kadry naukowej, a następnie wypracowania właściwego programu nauczania i jego harmonogramu. Inne sprawy, jak lokalowe, bytowe, finansowe, zaopatrzenie w sprzęt i pomoce naukowe napotykały na przeszkody nie do przecięcia. Kadra naukowa wobec narastającej ilości pracy dydaktycznej na skutek podziału młodzieży na grupy na I roku wymagała uzupełnienia, tymczasem z trudem uzyskano zaledwie jedną asystenturę. Pomimo tych trudnych warunków pracy dydaktycznej z pracy w kadrze naukowej zrezygnowała zaledwie jedna osoba.

Wydział Lekarski UJ mając dość własnych kłopotów nie interesował się potrzebami Studium, nie uwzględniał ich nawet w tak drobnych sprawach, jak przydział aparatury i książek z fundacji Rockefellera⁸. W wielu wypadkach pisma Studium skierowywane do dalszych władz poprzez Wydział Lekarski bywały przetrzymywane. Nic też dziwnego, że z początkiem roku akademickiego 1945/1946 doc. dr Bożydar Szabuniewicz zgłosił rezygnację z zajmowanego stanowiska. Wywołało to protest członków Komisji i nowe nalegania. Wybrany ponownie na stanowisko dyrektora i wsparty pomocą wicedyrektora, którym nieprzypadkowo został dr Józef Figna, przystąpił z uporem do walki o realizację podstawowych potrzeb Studium.

Walka o nie była łatwa. Zaraz u progu nowego roku akademickiego kierownictwo stanęło wobec groźby zawieszenia większości wykładów z przedmiotów teoretycznych, ponieważ Ministerstwo Oświaty zmniejszyło ilość godzin wykładów i ćwiczeń zleconych do wysokości przedwojennej. Widocznie przeoczono lub nie chciano wziąć pod uwagę, że wówczas Studium otrzymywało również fundusze i zapomogi z innych źródeł. Między innymi Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego pokrywał koszty nie tylko nadzwyczajnych wydatków, lecz także normalnego nauczania, subsydiował pracownie i opłacał część godzin zleco-

⁶ Z początkiem roku akad. 1947 uregulowano sprawę obozów. Postanowiono, że dla otrzymania potwierdzenia wysłuchania trzech lat Studium potrzeba było odbyć dwa kursy narciarskie i dwa obozy letnie. Prot. K.S. z dnia 19 XI 1947.

⁷ Prot. K.S. z dnia 13 VI 1945.

⁸ Prot. K.S. z dnia 10 X 1945.

nych. Po wojnie źródła te znikły lub, jak PUWF, wydatnie ograniczyły swą pomoc. Tak więc Studium znalazło się w krytycznym położeniu, gdyż dotacje Ministerstwa Oświaty, które w roku akademickim 1946/1947 wyrażały się kwotą 1000 zł miesięcznie, nie wystarczały na najprymitywniejsze wydatki. Stąd rażące braki na każdym polu pracy hamowały rozwój Studium i uniemożliwiały bieżącą pracę dydaktyczną. Rozporządzano jedynie 11 godzinami zleconymi wykładów tygodniowo. Nie można było liczyć na urządzenie własnych obozów letnich ani kursów narciarskich, a pomoc PUWF wyrażała się tym, że urządzano je w ramach jego imprez⁹.

Przed wojną wykłady przedmiotów teoretycznych prowadzone były razem dla studentów Studium WF i medycyny. W obecnych warunkach było to niemożliwe ze względu na wielką ilość słuchaczy i niemożność pomieszczenia ich w małych salach, a przede wszystkim dlatego, że wykłady na Studium musiały być przystosowane do potrzeb pracy przyszłego wychowawcy fizycznego w szkolnictwie. Ratując sytuację profesorzy i wykładowcy jedni, jak prof. Stołyhwo, dr Skowron, dr Sidorowicz, doc. Gasiński zaofiarowali się prowadzić wykłady bezpłatnie, inni, jak doc. Szabuniewicz wynagrodzenie swoje przekazali na opłatę wykładów i ćwiczeń bardziej potrzebujących wykładowców¹⁰. Tak, dzięki ofiarności kadry naukowej została zapewniona ciągłość wykładów.

Dotychczasowe niepowodzenia realizacji starań o odbudowę zniszczonych obiektów i uzyskania etatów dla sił naukowych wskazywały, że doniosła rola Studium na polu szkolenia kadr instruktorskich w dziedzinie wychowania fizycznego nie była przez Uniwersytet Jagielloński w pełni doceniana, a zaledwie tolerowana.

Komisja Studium na posiedzeniu w dniu 10 X 1945 postanowiła zwrócić się do Rektora i Senatu Akademickiego UJ z prośbą o rozpatrzenie stanowiska Studium WF na Uniwersytecie, a na delegatów w tej sprawie wybrała doc. dra Bożydara Szabuniewicza i dra Józefa Fignę¹¹. Zagadnienie nowej organizacji Studium wobec zachodzących stale zmian skłoniło na koniec dyrektora Studium do skierowania w dniu 10 XII 1945 r. w tej sprawie pisma do Senatu Akademickiego UJ za pośrednictwem Dziekanatu Wydziału Lekarskiego. Doc. B. Szabuniewicz zabiegał o przeniesienie Studium do Wydziału Przyrodniczo-Matematycznego lub Humanistycznego i wyłączenie budżetu Studium z budżetu Wydziału Lekarskiego. Tym sposobem pragnął uniknąć nierównego współzawodnictwa przy podziale subwencji, dotacji itp.¹². Spotykane

⁹ *Sprawozdanie z działalności i stan Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, 1927—1947, „Wychowanie Fizyczne” 1947.*

¹⁰ Prot. K.S. z dnia 20 XII 1945.

¹¹ Prot. K.S. z dnia 10 X 1945.

¹² Archiwum UJ. Teczka 21 a. Dyrektor Studium WF UJ doc. dr B. Szabuniewicz do Senatu Akademickiego UJ przez Dziekanat Wydziału Lekarskiego UJ. Pismo z dnia 10 XII 1945 1.283/45 w sprawie organizacji Studium WF UJ.

trudności wymagały interwencji czynników nadrzędnych. Świadomość potrzeby gruntownego przeobrażenia stosunków i ram organizacyjnych Studium skłoniła tak Komisję, jak i doc. B. Szabuniewicza do odniesienia się do Ministerstwa Oświaty. W dniu 22 XII 1945 r. B. Szabuniewicz przesłał tamże memoriał w sprawie organizacji pracy na Studium Wychowania Fizycznego UJ, w którym jako dyrektor Studium wszechstronnie przedstawiał jego niedomagania i przedstawiał środki zaradcze. Do nich należały:

1. Brak własnych sal gimnastycznych, spowodowany całkowitym brakiem funduszków na rekonstrukcję własnego gmachu, uniemożliwiający należyte kształcenie studentów w przedmiotach praktycznych.

2. Konieczność zawieszenia wykładów większości przedmiotów teoretycznych, spowodowany ograniczeniem funduszków na wykłady zlecone do wysokości przedwojennej.

3. Niemożność kształcenia koniecznych sił naukowych w dziedzinie wychowania fizycznego spowodowana całkowitym brakiem odpowiednich warunków pracy katedr i zakładów.

Usunięcie tych braków było koniecznym warunkiem dalszej owocnej pracy, „jeśli należyte kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego miało być skuteczne, dając wykształcenie, a nie tylko prawa nabyte wykształceniem”. Proszono przeto Ministerstwo Oświaty o zasadnicze i dokładne rozpatrzenie sprawy i przedsięwzięcie odpowiednich kroków. Wysunięto następujące postulaty:

1. Odpowiedni przydział kredytów na odbudowę i całkowite wykonanie budynków Studium WF UJ.

2. Podniesienie przyznanych godzin wykładów zleconych z 11 na 40 godzin tygodniowo i ćwiczeń zleconych z 9 na 15 tygodniowo, prócz 60 godzin instruktorskich, które Studium miało przyznane.

3. Stworzenie przy Studium zakładów naukowych, których zadaniem byłoby kształcenie młodych sił naukowych.

Projekt przewidywał utworzenie trzech katedr połączonych z zakładami, a mianowicie:

a) Katedry i Zakładu Fizjologii Aparatu Ruchowego, b) Katedry i Zakładu Medycyny Sportowej, c) Katedry i Seminarium Teorii Wychowania Fizycznego.

W memoriale podkreślano z naciskiem, że „sprawa jest wielkiej wagi i posiada znaczenie dla kształcenia całych pokoleń”, więc powinna być dokładnie i wszechstronnie rozpatrzona. Ujmując zagadnienie wychowania fizycznego w skali ogólnopństwowej, wystąpiono z projektem zwołania specjalnej Komisji z udziałem rzeczoznawców dla:

1. Należytego utrzymania i zaplanowania organizacji nauczania wychowania fizycznego w Polsce.

2. Zorientowania się, jakie fundusze, etaty itp. są rzeczywiście na to potrzebne.

3. Zwrócenia się o te fundusze i etaty do właściwych instytucji¹³.

Niezależnie od tych starań doc. B. Szabuniewicz interweniował osobiście w Ministerstwie Oświaty¹⁴. W wyniku tych kroków pismem Ministerstwa z dnia 10 I 1946 r. przyznane zostały Studium cztery etaty pomocniczych sił naukowych w ósmej grupie uposażenia na okres od 1 I 1946 do 30 IX 1946 oraz kredyty w wysokości 9000 zł¹⁵.

Wkrótce, bo na dzień 18 I 1946 r. Rektor UJ zwołał konferencję dla omówienia sytuacji Studium. Z ramienia Wydziału Lekarskiego wzięli w niej udział dziekan prof. J. Supniewski i prof. Stanisław Maziariski, z ramienia Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego prof. Bogdan Kamiński i prof. K. Stołyhwo oraz ze strony Wydziału Humanistycznego prof. Z. Klemensiewicz. Postanowiono wydzielić i utworzyć Studium Międzywydziałowe, a opracowanie projektu statutu powierzono Studium WF UJ. Mała Komisja Studium w osobach prof. Z. Klemensiewicza, doc. dra Bożydara Szabuniewicza i dra Józefa Figny miała opracować statut¹⁶.

Mimo to do wydzielenia Studium z Wydziału Lekarskiego nie doszło i nadal musiano borykać się z trudnościami. Uzyskane etaty pomocniczych sił naukowych pozwalały na pewną stabilizację kadry naukowej. W maju 1946 r. zawarto umowy z mgr Marią Burgielską, Krystyną Jurgielewicz i Ludwikiem Chlamtatschem¹⁷.

Tymczasem prof. Tadeusz Rogalski powrócił z Anglii. Spodziewano się, że obejmie z powrotem kierownictwo Studium. Desygnowany przez Rektorat i Wydział Lekarski UJ, wobec rezygnacji doc. B. Szabuniewicza¹⁸, odmówił przyjęcia stanowiska. I znów, jak w latach ubiegłych, doc. dr B. Szabuniewicz uproszony przez grono osób oddanych Studium, wraz z wicedyrektorem drem J. Figną, podjął się dalszego kierownictwa Studium¹⁹.

Pomimo tych trudności praca na Studium rozwijała się pomyślnie. Młodzież miała znaczną ilość zaległych egzaminów z ubiegłego roku. Przez wzmożoną kontrolę starano się zmusić ją do terminowego zdawania. Doniosłe znaczenie dla podniesienia poziomu sprawnościowego mło-

¹³ Archiwum UJ. Teczka 21 a. Dyrektor Studium WF UJ doc. dr B. Szabuniewicz do Ministerstwa Oświaty w Warszawie. Pismo z dnia 22 XII 1945 l. 303/45 w sprawie organizacji Studium WF UJ.

¹⁴ M. Małczyk, op. cit., s. 69.

¹⁵ Archiwum UJ. Teczka 21 a. Ministerstwo Oświaty do rektora UJ. Pismo z dnia 10 I 1946 nr IV 6038/45 w sprawie przyznania dla Studium WF UJ czterech etatów pomocniczych sił naukowych.

¹⁶ Archiwum UJ. Teczka 21. Prot. K.S. z dnia 6 III 1946. Projekt Statutu Studium WF UJ uchwalony przez Komisję Studium WF UJ w dniu 6 III 1946.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Archiwum UJ. Teczka 21 a. Prot. K.S. z dnia 14 IX 1946. Dyrektor Studium WF UJ doc. dr B. Szabuniewicz do dziekanatu Wydz. Lek. UJ. Pismo z dnia 30 VII 1946 w sprawie rezygnacji ze stanowiska dyrektora Studium WF UJ.

¹⁹ Prot. K.S. z dnia 14 X 1946.

dzieży miała uchwała Komisji, że pierwszym warunkiem przyjęcia kandydata na Studium miała być odtąd próba sprawnościowa²⁰.

Kadra naukowa w tym roku liczyła nadal 32 osoby. Ze starego grona odeszło jednak kilka osób, jak prof. S. Skowron, dr A. Piekara, mgr Jan Kot, mgr M. Michalekowa²¹. Na rok 1947/1948 dyrektorem pozostał doc. B. Szabuniewicz, wicedyrektorem wybrano dra Józefa Fignę²².

W następnym roku akademickim daje się zaobserwować pewna stabilizacja kadry naukowej, częstsze natomiast zmiany personalne wykazywała kadra instruktorska. Pewne nadzieje stabilizacji dał wniosek Komisji nadania stanowisk asystenckich magistrom Marii Burgielskiej, Alinie Łukowskiej, Emilowi Dudkowi, instr. Ludomirowi Mazurkowi i mgr Tadeuszowi Sztolfowi²³. Stabilizacja ta była tym bardziej nagląca, że cały ciężar zawodowego wykształcenia przyszłych nauczycieli wf i instruktorów wf spoczywał na barkach kadry instruktorów.

Komisja Studium doceniała w pełni konieczność uzupełnienia swego składu delegatem grona instruktorów. W tejże sprawie skierowano projekt do Ministerstwa Oświaty. Po półtora roku oczekiwania, nie mając odpowiedzi, za zgodą Rektora UJ wszedł on w roku 1947/1948 w skład Komisji Studium²⁴. Zabiegi Studium w Ministerstwie Oświaty zwróciły uwagę na konieczność organizacji i zaopatrzenia Studiów, co już dawało nadzieję unormowania nauczania na studiach wychowania fizycznego w Polsce²⁵. Zapowiedzią tego było żądanie Ministerstwa Oświaty dyskusji i wypowiedzenia się w sprawie dyscypliny osób wykładających na Studium. Odpowiedź Komisji brzmiała: „że nie tylko nie notowano... uchybień w spełnianiu płatnych obowiązków, ale przeciwnie prawie wszyscy wykładowcy w ciągu roku akademickiego 1946/1947 i 1947/1948 przynajmniej częściowo prowadzili swe zajęcia bezpłatnie. Miało to miejsce na skutek nagłego, w ciągu roku szkolnego, wycofania przez Ministerstwo Oświaty prawie wszystkich kredytów na wykłady zleczone”. Podkreślono z naciskiem, że „gdyby nie ten ofiarny i obywatelski stosunek do pracy nad młodzieżą, nauczanie na Studium musiałyby ulec zawieszeniu”²⁶.

Krokiem naprzód w doborze kandydatów na studia wf były po raz pierwszy zastosowane na polecenie Ministerstwa Oświaty egzaminy wstępne, a mianowicie sprawnościowy, pisemny i ustny.

Pewnym obostrzeniem i ograniczeniem był zakaz Ministerstwa Oświaty studiowania na dwu wydziałach. Postanowiono zwrócić się

²⁰ Prot. K.S. z dnia 21 VI 1947.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Prot. K.S. z dnia 8 V 1948.

²⁴ Prot. K.S. z dnia 5 X 1948.

²⁵ „Wychowanie Fizyczne” 1947, nr 2.

²⁶ Prot. K.S. z dnia 5 V 1948.

o wyjaśnienie, gdyż łączenie studiów wf z innymi kierunkami, np. medycyną, dla przyszłej pracy tych ludzi i ich oddziaływania na społeczeństwo było bardzo pożądane.

Dla zaokrąglenia cyklu szkolenia w zakresie wychowania fizycznego na wniosek doc. B. Szabuniewicza uchwalono obowiązek odbycia dwu kursów narciarskich i dwu obozów letnich, z tym, że jeden miał obowiązywać po I roku, drugi po II roku studiów. Był to warunek do potwierdzenia wysłuchania trzech lat Studiów. W tym roku młodzież wzięła udział w dwu kursach narciarskich. Podczas pierwszego zginął tragiczną śmiercią mgr Andrzej Jazowski²⁷.

Wyrazem wzrastającego zrozumienia ważności wychowania fizycznego w szkolnictwie wyższym było wprowadzenie w 1949 r. przy Studium WF obowiązkowych ćwiczeń wf na studiach medycznych na I roku, a następnie na II roku. Do prowadzenia zajęć wyznaczeni zostali doświadczeni asystenci²⁸.

W roku akademickim 1948 przypadała uroczystość obchodu 20-lecia istnienia Studium WF. Z tej okazji przygotowano popisy studentów, w związku z czym starano się wcześniej ukończyć obowiązkowe zajęcia²⁹. Sama uroczystość uświetniona została Zjazdem Absolwentów i odbyła się w dniach od 31 V do 2 VI 1948 roku. Organizację imprezy przeprowadził komitet, w którego skład wchodził pracownicy nauki Studium, jego absolwenci. Bogaty program uroczystości, na który składały się wykłady wybitnych specjalistów wf, lekcje pokazowe oraz szereg imprez rozrywkowych dawały przegląd nowych zdobyczy naukowych z dziedziny wychowania fizycznego i sportu oraz zapewniały miłe i pożyteczne spędzenie czasu. Odnowiono dawne wspomnienia, wzmocniono nadwątlone rozłąką i upływem czasu dawne węzły przyjaźni, tak między sobą, jak i z Uczelnią. Wspólna fotografia z ówczesnym rektorem UJ, Franciszkiem Walterem, dyrektorem Studium doc. B. Szabuniewiczem i byłym dyrektorem prof. drem T. Rogalskim była miłą pamiątką³⁰. Z okazji Zjazdu nastąpiło otwarcie odremontowanej hali sportowej Studium WF UJ.

Decyzją Rady Ministrów Wydział Lekarski UJ z dniem 1 I 1950 zamieniony został na Akademię Medyczną. Wraz z nim przeszło również tymczasowo do AM Studium Wychowania Fizycznego. Zmiana ta przyniosła mu pewne korzyści. Otrzymane dotacje wielokrotnie przewyższały dotychczasowe, a uzyskanie 1 etatu kancelisty i 1 etatu woźnego pozwalało na pewną stabilizację i unormowanie czynności gospodarczych i kancelaryjnych związanych z administracją. Dalszym sukcesem był przydział 3 etatów pomocniczych sił naukowych. Nowo uzyskane asystentury posta-

²⁷ Prot. K.S. z dnia 8 V 1948.

²⁸ Prot. K.S. z dnia 12 IV, 15 IV 1949.

²⁹ Prot. K.S. z dnia 17 XI 1947.

³⁰ Program Zjazdu.

14. Obóz męski Studium WF UJ. Braślów — 1933. Widok ogólny na obóz męski.
Ze zbiorów J. Bugajskiego.

15. Obóz żeński Studium WF UJ. Braślów — 1933. Żeglarstwo na Jez. Drywiaty.
Ze zbiorów J. Bugajskiego.

16. Obóz żeński Studium WF UJ. Braśław — 1933. Wycieczka wodna uczestniczek obozu na Jez. Strusto. Ze zbiorów *J. Bugajskiego*.

17. Obóz żeński Studium WF UJ. Braśław — 1933. Grupa uczestniczek obozu. Ze zbiorów *J. Bugajskiego*.

nowiono przyznać tylko wychowankom Studium WF i przydzielono je wykładowcom przedmiotów teoretycznych, a mianowicie: anatomii, antropologii i fizjologii³¹. Równocześnie wprowadzona została na Studium WF podobnie jak na różnych wydziałach szkół akademickich dwustopniowość studiów. Grono naukowe stosownie do zaleceń Ministerstwa Oświaty przystąpiło do analizy nowych programów i przygotowania odnośnych wniosków. W stosunku do dotychczasowego programu nowy odznaczał się wzbogaceniem treści nauczania poprzez pogłębienie wiedzy z zakresu podstaw filozofii marksistowsko-leninowskiej oraz nauki o Polsce współczesnej, jak również rozszerzeniem znajomości języków obcych.

Uwagi Studium WF szły tradycyjnie w kierunku wzmocnienia podstaw teoretycznych wykszolenia studiujących, kładąc nacisk na chemię, fizykę jako uzupełnienie niewystarczających wiadomości wyniesionych ze szkoły średniej, które stanowiły podbudowę studiów I roku. W wyniku okrojenia godzin takich przedmiotów jak anatomia, podstawy antropologii, fizjologii i biomechaniki obawiano się obniżenia poziomu wiedzy. Stąd propozycje wydatnego zwiększenia godzin wykładów i ćwiczeń tych przedmiotów i całkowitego przeniesienia antropologii na rok II. Z podobnymi uwagami wystąpiono odnośnie do fizjologii, a przede wszystkim godzin ćwiczeń lub zmiany części godzin wykładów na ćwiczenia.

W uwagach do programu położono szczególny nacisk na jego pedagogizację. Podkreślono konieczność dokładniejszego zapoznania studentów z elementami nauk pedagogicznych w oparciu o zasady materializmu dialektycznego i historycznego. Propozycje szły w kierunku zwiększenia ilości godzin wykładowych do 90, ćwiczeń do 60 w ciągu całego roku³². Dwustopniowość studiów wraz z nowym programem poza pogłębieniem treści programowych nie wniosła wielkich zmian, gdyż dotąd obowiązywało absolutorium po odbyciu trzechletnich studiów, a w następnym etapie absolwenci przygotowywali prace magisterskie. Stosunkowo duże obciążenie godzinowe zajęć obowiązkowych związane z dużym wysiłkiem fizycznym na ćwiczeniach praktycznych powodowało, że młodzież w godzinach popołudniowych była zmęczona. Dlatego starano się tak ułożyć program zajęć, aby te odbywały się rano³³.

Wprowadzona w tym roku dyscyplina pracy studentów wraz z jej dodatkowymi czynnościami administracyjnymi była dużym obciążeniem pracy dziekana i grona nauczającego. Pomimo pewnych niedociągnięć dało się zaobserwować polepszenie wyników nauczania. Pod koniec roku akademickiego Uczelnię opuszczał szereg absolwentów z wszystkimi

³¹ Prot. posiedzeń Komisji Studium WF AM w Krakowie (dalej cyt.: Prot. K.S. AM) z dnia 12 I 1950.

³² Prot. K.S. AM z dnia 29 XI 1949.

³³ Prot. K.S. AM z dnia 13 V 1950.

egzaminami, podczas gdy dawniej tylko najpilniejsi kończyli w październiku lub pod koniec roku kalendarzowego³⁴.

W wyniku uchwały Biura Politycznego KC PZPR w sprawach kultury fizycznej i sportu z dnia 28 IX 1949, a następnie ustawy z dnia 30 XII 1949, rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 VII 1950 istniejące do tej pory Studia Wychowania Fizycznego w ramach Akademii Medycznych przekształcone zostały w Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego i poddane zostały Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej w Warszawie jako naczelnemu organowi w sprawach kultury fizycznej w Polsce. Na tych zasadach Studium Wychowania Fizycznego Akademii Medycznej w Krakowie przekształcone zostało w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego. Od tej pory była to już samodzielna jednowydziałowa uczelnia na prawach szkół akademickich. W ślad za rozporządzeniem Rady Ministrów specjalna komisja zdawczo-odbiorcza ustanowiona przez GKKF i Ministerstwo Zdrowia przekazała Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego w Krakowie Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej. W skład komisji wchodził: prof. dr Leon Tochowicz, dziekan Wydziału Lekarskiego AM, Józef Białoń, wicedyrektor do spraw administracyjnych AM w zastępstwie dyrektora administracyjnego, prof. dr Bożydar Szabuniewicz, były dyrektor Studium Wychowania Fizycznego AM, mgr Bolesław Pirożyński, przewodniczący WKKF, Karol Dorre, naczelnik wydziału WKKF, Leszek Rzymek z ramienia władz naczelnych ZMP w Krakowie³⁵. Komisja zakończyła swoje czynności zgodnie z instrukcją do dnia 15 IX 1950.

W chwili przejmowania WSWF w Krakowie przez GKKF uczelnia posiadała 15 pracowników etatowych: Byli to: prof. dr Bożydar Szabuniewicz, mgr Henryk Apollo, mgr Maria Burgielska, mgr Emil Dudek, Ferdynanda Czok, Kazimierz Fidelus, Karol Korczyk, Julia Kusek, Michał Krawczyk, mgr Alina Łukowska, mgr Ludomir Mazurek, Edward Mróz, mgr Miron Popek, mgr Władysław Stawiarski, Janina Zbanuch; z tego na siły administracyjne przypadały 3 osoby i 3 pracowników fizycznych.

Resztę personelu stanowili pracownicy kontraktowi zaangażowani do 31 VIII 1950. Byli to: mgr Jan Bugajski, Jan Burka, Józef Dychtoń, dr Błażej Gastoł, dr Mieczysław Jakóbiec, dr Franciszek Kłapkowski, Adam Kowalski-Roćń, mgr Halina Kubalska, Ludwik Leszko, Antoni Nikiel, dr Kazimierz Nowak, inż. Marian Plebańczyk, dr Wacław Sidorowicz, dr Henryk Smarzyński, dr Stefan Suchoń, dr Paweł Stok, mgr Cecylia Szlenkowa, Elżbieta Willman, dr Stanisław Zajaczek³⁶.

Początek roku akademickiego 1950/1951 zamykał sześcioletni okres

³⁴ Sprawozdanie dziekana WSWF z dnia 26 VII 1951.

³⁵ Archiwum AM w Krakowie. Pismo WKKF w Krakowie z dnia 5 IX 1950.

³⁶ Archiwum AM w Krakowie. Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania WSWF w Krakowie z dnia 14 IX 1950.

kierownictwa Studium, jakie sprawowali prof. dr B. Szabuniewicz z wicedyrektorem drem Józefem Figną. W historii Uczelni był to okres trudny, wymagający dużego poświęcenia i wytrwałości, gdyż ogólne wyniszczenie kraju spowodowane wojną i okupacją wysuwało wiele koniecznych zadań, które spychały wymagania Studium na dalszy plan. Niemniej przyznać trzeba, że silna wola obu kierowników i ofiarna praca grona naukowego potrafiły przełamać wiele trudności. Z pełnym uznaniem należy ocenić starania doc. B. Szabuniewicza u władz Uczelni, a szczególnie Wydziału Lekarskiego o zapewnienie Studium podstawowych warunków bytu. Inspiratorem tych poczynań był prof. dr J. Figna, który mimo podeszłego wieku zaraz od chwili wyzwolenia Krakowa podjął gorączkową akcję reaktywowania Studium WF. Jego niewątpliwie zasługą, jak również mgra Jana Bugajskiego, mgra Zygmunta Jesionki i in. było zjednanie ówczesnego docenta dra Bożydara Szabuniewicza, który zgodził się objąć trudne i odpowiedzialne stanowisko kierownicze. Prof. J. Figna umiał się nie zrażać. W opinii jemu współczesnych był człowiekiem, który „imponował, budował dosłownie z niczego, przewycięzał obojętność i brak zainteresowania niektórych sfer”. Zasługi położone w omawianym 6-leciu Uczelni stawiają wymienionych, a szczególnie prof. J. Fignę w rzędzie pionierów Studium Wychowania Fizycznego UJ. Zasłużony ten działacz zmarł w Krakowie 1 VIII 1949 roku.

Rozpoczął się nowy okres życia Uczelni jako samodzielnej jedno-wydziałowej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Pierwsze posiedzenia Rady Wydziału WSWF w dniu 11 X 1950 otworzyła desygnowana na stanowisko rektora doc. dr Eugenia Stołyhwowa. Informując obecnych o zmianach organizacyjnych, jakie nastąpiły, mówiła o rozwojowych perspektywach Uczelni; następnie prof. dr B. Szabuniewicz jako dziekan Wydziału WSWF witając rektora życzył Uczelni pod nowym kierownictwem owocnej pracy. Z kolei zabrał głos mgr Jan Bugajski i w imieniu wykładowców i instruktorów składał byłemu dyrektorowi gorące słowa podziękowania za jego dotychczasową pełną poświęcenia pracę dla Studium³⁷.

Oprócz Rady Wydziału działała Mała Rada i szeroko rozbudowana administracja, na której czele stanęli: początkowo Jan Piekarz, a w 1 IV 1951 mgr Tadeusz Nowicki, jako zastępcy rektora do spraw administracyjnych³⁸.

Przed Uczelnią stanęły nowe problemy i od ich więcej lub mniej szczęśliwego rozwiązania zależny był dalszy rozwój szkoły. One to ukształtowały późniejsze jej oblicze.

Do czynników twórczych należały: 1) wzrost liczby studiujących, 2) wzrost kadry nauczającej, 3) zwiększenie funduszy na budowę

³⁷ Protokół Rady Wydziału WSWF w Krakowie (dalej cyt.: Prot. R.W.) z dnia 11 X 1950.

³⁸ Wywiad z dyr. T. Nowickim.

i przebudowę obiektów uczelnianych, 4) ustalenie nowego programu nauczania, 5) zapewnienie opieki, pomocy i zaopatrzenia uczącej się młodzieży.

Własna Rada Wydziału i bezpośredni kontakt Uczelni z władzami nadrzędnymi, jakimi dla niej były GKKF, a szczególnie Departament Wychowania Fizycznego, stwarzały nadzieję rozkwitu Uczelni.

Narada rektorów, dziekanów, kierowników wychowawczych, sekretarzy POP oraz dyrektorów administracyjnych AWF i WSWF w Warszawie w dniu 26 X 1950 dawała wytyczne nowej organizacji pracy w Uczelni we wszystkich kierunkach związanych z całokształtem pracy szkolnej. Zadania Uczelni na przyszłość były duże. Włączając się do ogólnego planu produkcyjnego Uczelnia miała w ciągu najbliższych 6 lat dać krajowi 330 absolwentów wychowania fizycznego. Tym należy tłumaczyć, że coraz częściej przekraczano zakreszony przez GKKF limit przyjmowanych osób na I rok³⁹.

W roku akademickim 1950/1951 nastąpiła z kolei dalsza zmiana programu nauczania na latach II i III. Był to program prowizoryczny, właściwy opracowywano. Charakterystyczną jego cechą było położenie największego nacisku na zajęcia zawodowe drogą zwiększenia ilości godzin zajęć praktycznych, kosztem przedmiotów teoretycznych. Wraz ze zmianami programowymi nastąpiła również nowa organizacja pracy dydaktycznej. O jej rozwoju świadczy sam wzrost kadry instruktorskiej, która przekroczyła liczbę 20 osób, kiedy do niedawna liczyła zaledwie 4 osoby⁴⁰. Opiekę nad głównymi dyscyplinami sportowymi powierzono adiunktem, którym do pomocy dodano starszych i młodszych asystentów, kierownikiem zaś wyszkolenia praktycznego wybrano mgra Ludomira Mazurka.

Faworyzacja zajęć praktycznych, zawodowych, groziła niebezpieczeństwem zachwiania równowagi pomiędzy praktyką a teorią, a w konsekwencji nadawała uczelni pewną cechę klubowości. Doprowadziło to do obniżenia poziomu naukowego studentów, co ujawniło się w niskich wynikach egzaminów, szczególnie I roku.

Czynnikiem wyjaśniającym wątpliwości organizacyjne był regulamin AWF⁴¹.

Jak już wspomniano, przebudowa programu nauczania w zakresie przedmiotów teoretycznych szła w kierunku pogłębiania wiadomości z zakresu znajomości podstaw marksizmu, ekonomii i zagadnień Polski współczesnej. Wdrożenie studiujących w podstawowe zagadnienia polityczno-wychowawcze drogą nauczania wymienionych przedmiotów szło w parze z ogólną pracą polityczno-wychowawczą nad kolektywem kadrowym i młodzieżą. Pracą tą kierował Julian Solarz. Dla studentów III

³⁹ Prot. z I Krajowej narady rektorów WSWF i AWF oraz przedstawicieli GKKF odbytej dnia 26 X 1950.

⁴⁰ Sprawozdanie dziekana WSWF za rok 1950/51.

⁴¹ Pismo prof. B. Szabuniewicza do rektora WSWF z dnia 5 II 1951.

roku, którzy mieli zamiar pisać prace magisterskie z dziedziny antropologii, fizjologii i teorii wf, postanowiono wprowadzić dodatkowe semina-ria z tych przedmiotów.

W nowych warunkach otwarły się przed Uczelnią perspektywy utworzenia katedr i zakładów naukowych, których powstanie zapowiedziano na rok 1952. Tymczasem zgodnie z wytycznymi planowano w granicach swoich możliwości utworzenie 8 katedr⁴². Troską kierownictwa była zawsze myśl stworzenia własnej kadry naukowej opartej na właściwie dobranych wychowankach Uczelni. W tym kierunku zmierzały już uchwały Komisji Studium WF, a następnie Rad Wydziału. Toteż zalece-nia GKKF obsadzania uzyskanych asystentur przy zakładach anatomii i biologii absolwentami medycyny i biologii spotkały się ze zrozumiałą niechęcią.

W roku akademickim 1951/1952 opuścił szkołę prof. B. Szabuniewicz przenosząc się do Akademii Medycznej w Gdańsku, oprócz niego opuścili Uczelnię dawni jej wytrwali wykładowcy, jak instr. J. Dychtoń i mgr C. Szlenkowa. W uznaniu wielkich zasług dla Studium Wychowania Fizycznego przesłano im gorące podziękowania. Dziekanem został dr Henryk Smarzyński⁴³.

W roku tym położono duży nacisk na właściwą pracę naukową kadry. Zarząd Koła Naukowego przedłożył plan naukowo-badawczy. Do ostatecznego skonkretyzowania i opracowania planu powołano specjalną komisję w składzie: rektor E. Stołyhkowa, dziekan H. Smarzyński dr St. Grochmal, dr Fr. Kłapkowski, mgr L. Mazurek i mgr A. Łukowska.

Opracowano również nadesłany z GKKF program nauczania i jak zawsze walczone o zwiększenie ilości godzin na wykłady przedmiotów teoretycznych. W związku z dwustopniowością studiów złożono wnioski specjalizacji w obrębie zaprojektowanych katedr praktycznych przy współpracy z odpowiednimi teoretycznymi zakładami będącymi podbudową danych specjalizacji.

Studia dwustopniowe nie miały widoków rozwojowych na Wyższych Szkołach Wychowania Fizycznego, ponieważ dotychczasowe trwały przez trzy lata. Na naradzie rektorów uczelni wychowania fizycznego w Warszawie w dniach 14-15 lutego 1952 postanowiono utrzymać dawny stan rzeczy. Studia dwustopniowe miały mieć miejsce jedynie w Akademii Wychowania Fizycznego. W tym roku narada ta była trzecią z kolei od chwili objęcia wyższych uczelni wf przez GKKF. Wzięli w niej udział rektorzy, dziekani, dyrektorzy administracyjni, sekretarze POP, przedstawiciele ZOZ i przewodniczący ZMP.

Narada była podsumowaniem dorobku wyższych uczelni wychowania

⁴² Prot. R.W. z dnia 3 IV 1951.

⁴³ Prot. R.W. z dnia 1 X 1951.

fizycznego⁴⁴. W tymże roku powołane zostało do życia na Uczelni Studium Wojskowe, którego kierownikiem był ppłk Józef Bogaczewicz.

W dniach od 5 do 8 IV była Uczelnia gospodarzem Ogólnopolskiej Konferencji Gimnastycznej, którą zorganizowano z polecenia Głównego Komitetu Kultury Fizycznej. Zadaniem konferencji wg wypowiedzi dyrektora departamentu mgra A. Gutowskiego, było „utorowanie dróg dla praktyczno-organizatorskiej działalności szkół i zrzeszeń sportowych”, „wskazanie szerokich możliwości” „w dobie Polski Ludowej”. Konferencja miała dać ostateczne rozstrzygnięcie długoletniego sporu i walki poglądów na temat kierunku gimnastyki sportowej — przyrzadowej reprezentowanej przez dobrowolny ruch sportowy czy podstawowej reprezentowanej przez szkolnictwo. Licznie zgromadzeni przedstawiciele GKKF, AWF i WSWF z Krakowa, Poznania i Wrocławia, szkół i organizacji sportowych spoza Krakowa mieli się w tych zagadnieniach wypowiedzieć. Na konferencji Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie dawała przegląd swych osiągnięć w tej dziedzinie i reprezentowała swój kierunek. W pierwszym dniu obrad m. in. rektor uczelni doc. dr Eugenia Stołyhwo wygłosiła referat pt. „Organizacja pracy naukowej w WSWF w Krakowie”, a z-ca prof. mgr Ludomir Mazurek referat pt. „Praca działu gimnastyki WSWF w Krakowie”. W następnym dniu odbyły się dwie lekcje gimnastyki. Trener Janina Skirlińska prowadziła dwugodzinną lekcję gimnastyki z I rocznikiem żeńskim. Mgr Ludomir Mazurek natomiast jednogodzinną lekcję z I rocznikiem męskim. W trzecim dniu konferencji przeprowadzono hospitację jednogodzinnej lekcji gimnastyki, prowadzonej z II rocznikiem żeńskim przez mgr Alinę Łukowską oraz dwugodzinnej prowadzonej z drugim rocznikiem męskim przez trenera Jerzego Lewickiego. Ponadto uczestnicy brali udział w komisjach wg własnego uznania.

Konferencja wykazała duże zainteresowanie kierunkiem reprezentowanym przez Uczelnię. Zwrócono uwagę na potrzebę rozpatrywania różnych dziedzin wychowania fizycznego i ich wzajemnej współzależności i łączności, wskazując na to, że obiektem zainteresowania nie są oddzielne mięśnie czy narządy, lecz człowiek jako całość. Między innymi podkreślono, że w ramach kultury fizycznej gimnastyka jest podstawową metodą masowego i wszechstronnego wychowania fizycznego, a pielęgnowanie gimnastyki sportowej oddaliło masy od tejże jako mało dostępnej, tymczasem gimnastyka podstawowa dostępna jest dla każdego wieku i płci i tę należy propagować. Podkreślono konieczność objęcia gimnastyką wszystkich typów jak najszerszych mas ludności dodając „że gimnastyka jako forma ćwiczenia fizycznego może posiadać wszystkie wartości wychowawcze, jakie posiada sport”. Ponadto wiele uwagi poświęcono gimnastyce wyrównawczej i leczniczej.

⁴⁴ Prot. z narady rektorów WSWF i AWF odbytej w GKKF w Warszawie 14—15 II 1952.

Dyrektor A. Gutowski dokonując podsumowania i zamknięcia obrad podkreślił, że „konferencja zaaprobowwała kierunek reprezentowany w praktyce na lekcjach demonstrowanych przez Uczelnię krakowską, a słuszność ich przemyślanych założeń teoretycznych potwierdza praktyka szybkiego osiągnięcia wysokiej sprawności studentów”.

W roku akademickim 1952/1953 dwa zakłady naukowe otrzymały swoich etatowych kierowników: Zakład Anatomii z kierownikiem drem Fr. Kłapkowskim i Zakład Fizjologii z kierownikiem drem Stanisławem Grochmalem.

Natomiast nie uzyskano zaplanowanych i zapowiadanych katedr tak praktycznych, jak i teoretycznych, koniecznych w normalnym rozwoju Uczelni.

W dalszym ciągu trwały prace około ustalenia właściwego programu w poszczególnych przedmiotach. Z początkiem roku akademickiego w dniach 16 — 17 X odbyła się konferencja przedstawicieli GKKF oraz wyższych uczelni wf, na której omawiano zagadnienia programów gimnastyki w oparciu o wytyczne uchwalone na poprzedniej konferencji w Krakowie.

Z rozwojem programów i zadań Uczelni powiększyła się znacznie kadra instruktorska. W stosunku do ubiegłego roku wzrosła do liczby 36 osób. Wzrósł też jej poziom naukowy, gdyż 8 asystentów otrzymało stopień magistra wf⁴⁵.

W omawianym roku zapoczątkowano realizację nowego programu, ale tylko na I roku. Dla ustalenia właściwego toku pracy wybrano komisję do opracowania harmonogramu pracy Uczelni. W tym roku z ramienia GKKF Uczelnia objęła opiekę dydaktyczną nad Technikum Wychowania Fizycznego w Katowicach, ponadto powierzono jej opiekę nad szkołami w Szklarskiej Porębie, Nowej Hucie, Dworach i Tarnowie. Stwarzało to nowe podstawy poszerzenia doświadczeń w pracy naukowej i dydaktycznej kadry⁴⁶. Wydarzeniem pierwszorzędnej wagi była wizytacja Uczelni przeprowadzona przez GKKF. Podkreśliła ona potrzebę zorganizowania katedry marksizmu i leninizmu, która przy właściwej obsadzie miała zatroszczyć się o podniesienie poziomu ideologicznego Uczelni. Ze strony Uczelni podniesiono konieczność zaktywizowania pracy koła naukowego, powiązania jej z marksizmem i leninizmem. Do poważnych braków Uczelni należał brak etatu lekarza, a tym samym opieki lekarskiej nad młodzieżą, oraz brak biblioteki i czytelnicy⁴⁷. Zły stan zdrowotny młodzieży i cały szereg zagadnień związanych z ochroną zdrowia ćwiczących, domagał się jak najrychlejszego uregulowania. O tych sprawach mówiła szeroko rektor doc. dr Eugenia Stołyhwo na konferencji poświęconej zagadnieniom opieki lekarskiej nad studentami wyższych szkół wy-

⁴⁵ Sprawozdanie dziekana WSWF za rok 1952/53. Prot. R.W. z dnia 13 III 1953.

⁴⁶ Prot. Rady Rektorskiej WSWF z dnia 10 VI 1953. Prot. R.W. z dnia 14 IX 1953.

⁴⁷ Prot. R.W. z dnia 27 XI 1953.

chowania fizycznego oraz pracy mających powstać katedr kontroli lekarskiej na uczelniach wychowania fizycznego, jaką GKKF zorganizował w Warszawie w dniach 10 i 11 kwietnia 1953. W konferencji wziął również udział kierownik Zakładu Fizjologii dr St. Grochmal. Przebieg obrad wykazał, że Uczelnia krakowska nie była wyjątkiem i że w innych nie było lepiej, gdyż tak GKKF jak i Ministerstwo Zdrowia tego zagadnienia nie rozwiązywały. Postanowiono przeprowadzić organizację służby zdrowia etapami z tym, że na razie podstawową jednostką medyczną w uczelniach miał być Zakład Kontroli Lekarskiej, katedra zaś miała być szczeblem wyższym.

Konferencja ta była konsekwencją stanowiska GKKF, jakie zajął w roku poprzednim 7 i 8 VII podczas obrad V Walnego Zjazdu Stowarzyszenia Lekarzy Sportowych. Wówczas na zebraniach podkreślono znaczenie medycyny sportowej dla rozwoju sportu, a w szczególności stałej opieki lekarskiej. Wysuwane postulaty odnośnie do podstawowych i kontrolnych badań sportowców znalazły pełne poparcie ze strony przedstawiciela GKKF. Na wymienionej konferencji kierownik Zakładu Fizjologii dr Stanisław Grochmal wygłosił bardzo ciekawy referat pt. „Znużenie w sporcie”.

Zarządzeniem GKKF nr 98 z dnia 28 VII 1953 i z ważnością od tego dnia nadano WSWF w Krakowie, podobnie jak innym uczelniom tego typu, statut tymczasowy ustalony uchwałą Rady Ministrów nr 477 z dnia 4 czerwca 1952.

W roku akademickim 1953/1954 ustalają się właściwe ramy organizacyjne Uczelni. Utworzono Oddział Organizacji Toku Studiów i wreszcie na zarządzenie Prezesa Rady Ministrów w sprawie utworzenia katedr i zakładów w AWF i WSWF w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu uzyskano prawo do utworzenia następujących katedr i zakładów:

1. Katedra Podstaw Marksizmu i Leninizmu
2. Katedra Ekonomii Politycznej
3. Katedra Fizjologii i Chemii
4. Katedra Anatomii i Biomechaniki
5. Katedra Biologii i Antropologii z Zakładem Antropologii i Biologii
6. Katedra Higieny, Kontroli Lekarskiej i Leczniczej Kultury Fizycznej z Zakładami:
 - a. Higieny
 - b. Kontroli Lekarskiej
 - c. Leczniczego Wychowania Fizycznego (gimnastyki leczniczej)
7. Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego z Zakładami:
 - a. Teoria Wychowania Fizycznego
 - b. Historii i Organizacji Wychowania Fizycznego
 - c. Pedagogiki i Metodyki Wychowania Fizycznego
 - d. Psychologii
8. Katedra Sportów z Zakładami:
 - a. Gimnastyki
 - b. Lekkiej Atletyki

- c. Gier Sportowych
- d. Pływania
- e. Sportów Różnych
- f. Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców Ludowych⁴⁸.

Z ważnością od dnia 1 VI 1954 przewodniczący Głównego Komitetu Kultury Fizycznej powołał na stanowisko kierownika Katedry Biologii z zakładami Biologii i Antropologii doc. dra Bronisława Jasickiego, obowiązki kierownika Katedry Anatomii powierzył drowi Franciszkowi Kłapkowskiemu, Katedry Fizjologii i Chemii — drowi Stanisławowi Grochmalowi, Katedry Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego — drowi Stefanowi Suchoniowi, Katedry Sportów — mgrowi Ludomirowi Mazurkowi. Kierownictwo Zakładu Gimnastyki otrzymał mgr L. Mazurek, Zakładu Lekkiej Atletyki — mgr Emil Dudziński, Zakładu Sportów Różnych — mgr Z. Jesionka, Zakładu Zespołowych Gier Sportowych — mgr Władysław Stawiarski, Zakładu Pływania — mgr A. Orchowski, Zakładu Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych — mgr Halina Kubalska⁴⁹.

Nie zdołano otworzyć Katedry Marksizmu i Leninizmu oraz Katedry Ekonomii Politycznej. Kierownictwo Zakładu i wykłady z zakresu marksizmu i leninizmu objął mgr Zenobiusz Kozik, a ekonomii politycznej mgr Stanisław Borkacki. Podobnie miały się sprawy z Katedrą Higieny i Kontroli Lekarskiej. Wykłady z tych dziedzin prowadzone były w ramach godzin zleconych.

Konferencja rektorów WSWF i AWF w Warszawie zorganizowana 12 i 13 V 1954 przez GKKF była podsumowaniem zdobyczy Uczelni na polu kształcenia kadr wychowania fizycznego, a równocześnie zamknięciem ich okresu organizacyjnego⁵⁰. Rozpoczynano nowy okres usprawniania pracy naukowej i włączania młodzieży w ogólnonarodowy nurt życia kulturalnego.

W ślad za zaleceniami wymienionej konferencji Rada Wydziału na posiedzeniu dnia 17 V 1954 przyjęła szereg wniosków Komisji do Usprawnienia Pracy Naukowej z dnia 15 V. Między innymi postanowiono, że podstawą pracy naukowej pomocniczych pracowników nauki ma być zagadnienie praktyki wychowania fizycznego w powiązaniu z teorią szczegółowych dyscyplin sportowych. W związku z ideologicznym szkoleniem ogółu pracowników Uczelni prowadzonym przez ZNP, pracownicy naukowcy zobowiązani zostali do przeszkolenia się w dziedzinie pawłowizmu jako przyrodniczo-naukowej podbudowie wychowania fizycznego. Przeprowadzenie tak zakrojonej pracy postanowiono realizować na poziomie ogólnego naukowego planu szkoły, w planach pracy poszczególnych zakładów i w pracy indywidualnej. W tym celu utworzono trzy zespoły Zakładów. W skład pierwszego weszły Zakłady: Fizjologii i Che-

⁴⁸ Prot. Rady Rektorskiej WSWF z dnia 16 V 1953.

⁴⁹ Prot. R.W. z dnia 12 X 1954.

⁵⁰ Prot. R.W. z dnia 17 V 1954.

mii, Kontroli Lekarskiej i Higieny; drugi — Anatomii z Biomechaniką, Fizyki, Antropologii i Biologii; trzeci — Teorii Wychowania Fizycznego, Pedagogii, Psychologii i Historii Wychowania Fizycznego⁵¹.

W tym roku Uczelnia wystąpiła z szeregiem wniosków o nadanie swoim pracownikom tytułu docenta i przedstawiła kandydatury pracowników o dużym dorobku naukowym i stażu pracy: dra Mieczysława Jakóbca, dra Stanisława Grochmała, dra Franciszka Kłapkowskiego⁵².

W roku akademickim 1954/1955 Uczelnia przeszła na 4-letni program studiów. Konieczność wprowadzenia tej innowacji Uczelnia uzasadniała jeszcze w okresie poprzedzającym zmianę tym, że młodzież na I roku szczególnie w zajęciach praktycznych musiała nadrabiać braki i zdobywać podstawowe wykształcenie w wychowaniu fizycznym. Z kolei na II roku zdobywała wyższy poziom w zakresie szerszego ogólnego usportowienia, a dopiero na III roku można było mówić o osiągnięciu pewnych wyników w obieranych specjalnościach. Rok IV dawał pogłębienie i utrwalenie wiadomości, pozwalał na osiągnięcie wysokiego poziomu sprawności fizycznej absolwenta przy możliwie pełnych wiadomościach teoretycznych, metodycznych i dydaktycznych, które z kolei pozwalały na pełne rozeznanie naukowe przy pisaniu pracy magisterskiej. Wprowadzona zmiana programów obowiązywała I rok, pozostałe realizowały stary program. Realizacja tych zmian natrafiała na trudności natury personalnej, gdyż obsada personalna Zakładów ulegała częstej zmianie⁵³. W pierwszych latach swej samodzielności Uczelnia niejednokrotnie przy ustalaniu programu nauczania zdana była na własne ujęcia programowe. Uzgodnienie tychże z programami innych uczelni wf było o tyle trudne, że te różniły się między sobą zasadniczo. Tyczyło to zwłaszcza teorii wychowania fizycznego, której zakres i kierunek nie był dotąd jednolicie sprecyzowany, a interpretacja teorii wychowania fizycznego nie była jednoznaczna. Ten problem był tematem pierwszej ogólnopolskiej konferencji naukowej poświęconej podstawom teorii kultury fizycznej. Zorganizowana przez GKKF przy współudziale AWF i INKF w Warszawie w dniach 20 — 22 XII 1954 (patrz: *Konferencja naukowa poświęcona teorii kultury fizycznej*, Sport i Turystyka, Warszawa 1955) dała możliwość licznie zebranych pracownikom kultury fizycznej jak i uczestnikom, przedyskutowania naukowych podstaw teorii wychowania fizycznego, oceny dotychczasowego dorobku na tym polu i ustalenia wytycznych postępowania na przyszłość. Ze strony krakowskiej Uczelni w konferencji wzięli udział: rektor doc. dr E. Stołyhwo, dziekan dr H. Smarzyński, były dziekan prof. dr B. Szabuniewicz, wówczas profesor Akademii Medycznej w Gdańsku, dr Stanisław Grochmal, mgr Jan Bugajski, mgr Kazimierz Fidelus i in.

⁵¹ Prot. R.W. z dnia 17 V 1954.

⁵² Prot. R.W. z dnia 22 X 1953, 19 III 1954.

⁵³ Prot. R.W. z dnia 17 X 1954.

W części referatowej konferencji dr Stanisław Grochmal, kierownik Zakładu Fizjologii wygłosił odczyt pt. „Fizjologiczne podstawy leczniczej kultury fizycznej, a teoria wychowania fizycznego”. W szeroko rozwiniętej dyskusji nad opracowaniem podstaw teorii wychowania fizycznego zabierali głos wyżej wymienieni delegaci uczelni. M. in. dr H. Smarzyński podkreślił ważność konferencji dla pedagogów, ponieważ referat prof. A. Wohla: „O obiektywnym charakterze praw rozwoju kultury fizycznej” wyznaczał naukom społecznym w teorii kultury fizycznej niezmiernie ważną rolę, dotąd zaledwie tolerowaną. Doc. dr E. Stołyhwo podkreśliła ważność konferencji dla potrzeb Uczelni i zadań naukowych przed nią stojących, a szczególnie ustalenia jednolitego programu w zakresie teorii wychowania fizycznego.

Poszerzając w dalszym ciągu ramy organizacyjne szkoły wystąpiono do GKKF z propozycją utworzenia przy Katedrze Fizjologii Zakładu Fizjologii i Chemii, na co uzyskano zgodę. Nie udało się jednak zrealizować utworzenia Katedr Gimnastyki, Lekkiej Atletyki, Zespołowych Gier Sportowych i Sportów Różnych, zamiast dotychczasowej jednej Katedry Sportów. Nie utworzono również zakładu Piłki Nożnej, o który usilnie zabiegał mgr Z. Jesionka⁵⁴. Nowym usprawnieniem pracy w Uczelni było zorganizowanie pracowni pomocy naukowych. Na szczególną uwagę zasługuje tu szeroko rozwinięty dział produkcji krótkometrażowych filmów sportowych cieszących się dużym uznaniem w kraju i za granicą, realizowanych przez mgra St. Kulę⁵⁵.

Pod koniec maja 1955 r., na polecenie GKKF, stosownie do uchwały Prezydium Rządu, Uczelnia po przeprowadzeniu analizy pracy administracji wprowadziła oszczędności etatowe, pomimo że wzrost obiektów lokalowych (na skutek uzyskania nowych lokali przy Al. Słowackiego 46) przysparzał nowych zajęć administracyjnych. Projektami reorganizacji objęto również dziekanat i sekretariat Uczelni. Uzyskane w ten sposób oszczędności finansowe starano się obrócić na podniesienie uposażeń pracowników najbardziej obciążonych pracą⁵⁶.

Ocena pracy Uczelni przeprowadzona na konferencji zorganizowanej przez Centralny Zarząd Szkolenia Kadr GKKF w Warszawie w dniu 9 II 1956 wykazała, że WSWF w Krakowie miała najwyższy odsiew studentów. Na konferencji podkreślono potrzebę ożywienia prac kół naukowych i dalszego dokształcania, zachęcając młodą kadrę naukową do ogłaszania wyników prac naukowych na łamach pism fachowych GKKF⁵⁷.

Rok akademicki 1955/1956 kończono pod znakiem nowych zmian. Nowy rok akademicki rozpoczynał się od 1 X. Przeciętna ilość godzin na

⁵⁴ Prot. R.W. z dnia 28 VI 1955.

⁵⁵ Prot. R.W. z dnia 12 IX 1955.

⁵⁶ Prot. R.W. z dnia 24 XI 1955.

⁵⁷ Prot. R.W. z dnia 15 III 1956.

wszystkich latach wynosić miała po 35 tygodniowo. W programie naukowym w dalszym ciągu kładziono nacisk na stronę praktyczną wychowania fizycznego. Wprowadzone zostały jako obowiązkowe dwa języki zachodnioeuropejskie. W organizacji obozów ustalono, że po I roku obowiązywał 4-tygodniowy obóz letni, po II 3-tygodniowy obóz zimowy oraz 16-dniowy obóz wędrowny. Praktyki lekcyjne miały się odbywać przed 7 semestrem. Zniesione zostały prace pisemne z poszczególnych przedmiotów, a w ich programach wprowadzono pewne zmiany⁵⁸. Dalszych zmian w planie studiów dokonano w roku akademickim 1956/1957.

W związku ze zmianami dotyczącymi praw i obowiązków kadry naukowej⁵⁹ podobnie jak i dawniej podkreślono potrzebę wzmożenia wydajności pracy naukowej kadry. Pomocniczy pracownicy nauki zostali ponadto zobowiązani do uzupełnienia kwalifikacji w zakresie szkoły średniej, a w roku następnym objęcie asystentury uzależniono od posiadania magisterium⁶⁰. Przeszkodą w pracy była w dużym stopniu ciasnota lokalowa uniemożliwiająca nie tylko systematyczną rozbudowę i wyposażanie sal w konieczną aparaturę naukową, ale nawet pracę poszczególnych pracowników Zakładów⁶¹.

Pomimo wszystko WSWF w Krakowie utrzymywała świetne tradycje naukowe założycieli Studium Wychowania Fizycznego, wybitnych naukowców Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wymagania naukowe stawiane pracownikom były tym bardziej uzasadnione, że WSWF musiała dorabiać się swych własnych kadr naukowych, zwłaszcza na odcinku wychowania fizycznego. Sam rozrost szkoły dyktował potrzeby na co dzień. Stawiając sobie wysokie wymagania, stawiała je również swoim wychowankom. Stosunkowo duży odsiew studiujących, zwłaszcza na I roku studiów, wyróżniał krakowską WSWF spośród innych Uczelni tego typu.

W styczniu 1957 opracowano projekt statutu Uczelni i przesłano go do zatwierdzenia do GKKF⁶².

Od roku 1957/1958 Uczelnia przeszła — jak już wspomniano na studia 4-letnie⁶³.

W roku akademickim 1957/1958 WSWF obchodziła Jubileusz 30-lecia istnienia Uczelni Wychowania Fizycznego w Krakowie. Z tej okazji urządzono również III zjazd absolwentów. Do organizacji uroczystości przystąpiono wcześniej, bo z początkiem 1957 roku i starano się o zapewnienie odpowiednich na ten cel funduszy. W marcu 1958 budżet Zjazdu wynosił 31 tysięcy złotych. Komitet organizacyjny dobrany z doświadczonych ludzi, na którego czele stał przewodniczący II zjazdu,

⁵⁸ Prot. R.W. z dnia 29 V 1956.

⁵⁹ Prot. R.W. z dnia 1 VI 1956.

⁶⁰ Prot. R.W. z dnia 25 IV 1957, 17 XII 1957.

⁶¹ Prot. R.W. z dnia 14 IV 1956.

⁶² Tamże.

⁶³ Prot. R.W. z dnia 10 IX 1957.

mgr Jan Bugajski, sprawnie przygotował uroczystość która odbyła się w dniach od 22 V do 24 V 1958. Przebieg uroczystości sfilmowany przez mgra Stanisława Kulę, kierownika pracowni pomocy naukowych WSWF, jak i przemówienia utrwalone na taśmie magnetofonowej dawały obraz rozwoju i osiągnięć Uczelni, a 21 roczników absolwentów w liczbie 600 osób biorących udział w święcie świadczyło o zasięgu twórczej pracy Uczelni. Zjazd był zarazem głębokim przeżyciem dla młodzieży, która witając przybyłych absolwentów kwiatami i życzeniami łączyła tym samym minione chwile z teraźniejszością, dawała równocześnie wyraz ścisłej łączności Uczelni ze swoimi dawnymi wychowankami⁶⁴.

Ustalony plan pracy Uczelni na rok akademicki 1958/1959 przewidywał terminarz rad wydziału, zebrań naukowych, zebrań katedr, imprez i zawodów uczelnianych, egzaminów magisterskich w trzech terminach: grudniu, marcu i czerwcu. Szczegółowy rozkład czynności pracowników zakładów obejmował 36 godzin tygodniowo. Na podstawie zgłoszeń studentów zatwierdzono specjalizacje w następujących dyscyplinach sportowych: gimnastyce, lekkiej atletyce, pływaniu, zespołowych grach sportowych, gimnastyce leczniczej i piłce nożnej. Można było obierać tylko jedną specjalizację. Z dniem 1 X 1958 otwarte zostało Studium Biologii. Biologia miała być przedmiotem dodatkowym, który upoważniał do jej nauczania w szkołach podstawowych. Zdecydowano również przeprowadzić podział Zakładu Anatomii i Biomechaniki na dwa odrębne zakłady: Zakład Anatomii i Zakład Biomechaniki⁶⁵.

Ważnym wydarzeniem w życiu Uczelni była zorganizowana przez nią, z inicjatywy GKKF Międzyuczelniana konferencja poświęcona zagadnieniom unowocześnienia metod wychowania fizycznego i sportu. Urządzono ją w Młodzieżowym Domu Kultury w Krakowie w dniach od 9 do 11 I 1958 r. Udział w niej wzięli przedstawiciele GKKF, a to wiceprzewodniczący Michał Jekiel, dyrektor Departamentu Wychowania Fizycznego mgr Aleksander Gutowski, przedstawiciel Instytutu Naukowego Kultury Fizycznej prof. dr Wł. Missiuro, dyrektor Departamentu Ministerstwa Oświaty mgr Waław Pietraszkiewicz, liczni delegaci Akademii Wychowania Fizycznego, WSWF z Krakowa, Poznania i Wrocławia oraz wielu terenowych działaczy i nauczycieli jak i przedstawiciele prasy warszawskiej i krakowskiej. Konferencja zgromadziła ponad 200 osób, które żywo interesowały się aktualną problematyką konferencji, biorąc czynny udział w obradach. Otwarcia konferencji dokonał rektor WSWF w Krakowie doc. dr A. Jurand, a prof. AWF dr Z. Gilewicz przemówieniem zagał obrady. Na program pierwszego dnia złożyły się liczne referaty, które zapoznały zebranych ze stanem wychowania fizycznego w różnych krajach za granicą. Na tym tle drugi dzień obrad poświęcono pracy w komisjach. O pracy WSWF w Krakowie mó-

⁶⁴ Prot. R.W. z dnia 9 I 1957, 6 III 1958, 8 V 1958.

⁶⁵ Prot. R.W. z dnia 30 IX 1958.

wił z-ca prof. mgr Ludomir Mazurek w referacie pt. „Metody w prowadzeniu podstawowej gimnastyki w WSWF w Krakowie”. Stosowane metody ilustrowały lekcje gimnastyki, które prowadzili pracownicy Katedry Gimnastyki ze studentami i studentkami II roku WSWF oraz nauczyciel K. Ulrych z V klasą Szkoły Podstawowej Nr 36 w Krakowie. Żywa dyskusja nad referatami i spostrzeżeniami podkreśliła konieczność pracy nad ulepszaniem i unowocześnianiem stosowanego systemu oraz metod pracy wychowania fizycznego z dziećmi i młodzieżą zalecając ostrożność w przeszczepianiu na polski grunt metod stosowanych za granicą.

Komisja kształcenia kadr, programowo metodyczna i naukowa, opracowały szereg wniosków, które po przedłożeniu zebranych do aprobaty oddano władzom do wykorzystania. W sumie konferencja stała się dużym wkładem w dziedzinie aktualnych zagadnień wychowania fizycznego i sportu, wprowadzając wiele ożywienia w dalszej pracy.

W listopadzie Uczelnia poniosła wielką stratę. Zmarł dr Mieczysław Jakóbiec, kierownik katedry Higieny i Kontroli Lekarskiej, cenny pracownik nauki, pedagog i wielki przyjaciel młodzieży.

Ciągnąca się od roku 1952 dyskusja na temat praktyk szkolnych znalazła w tym roku swoje rozwiązanie. Organizowane dotąd w formie praktyk skomasowanych dla III i IV roku były szczególnie uciążliwe dla studentów IV roku. Studenci podzieleni na grupy odbywali praktyki trzytygodniowe, codziennie, w ilości 4—5 godzin. Na jedną osobę przypadało do przeprowadzenia od 3 — 4 lekcji. Studenci lat trzecich odbywali ją w szkole podstawowej, lat czwartych w szkole średniej. Tam zapoznawali się z organizacją zajęć w szkole, z pisaniem osnów lekcyjnych, z materiałem programowym. Praktyki wykazały konieczność pogłębienia wiadomości studentów z dziedziny systematyki ćwiczeń i metodyki nauczania w poszczególnych działach wychowania fizycznego. Z uwagi na konieczność wygospodarowania dla IV roku jak największej wolnego czasu na czekającą pracę magisterską, uchwalono na Radzie Wydziału z dnia 8 V 1958 przeniesienie praktyk szkolnych dla IV roku w formie skomasowania ich na początek roku, tj. od 15 IX do 15 X tak, aby egzamin z metodyki wychowania fizycznego mógł odbyć się zaraz po ukończeniu praktyki. Praktykę III roku zamieniono na praktykę ciągłą przez oba semestry III roku w ilości 3 godziny tygodniowo, z uwagi na przyszłą pracę wychowawczą studentów. W ten sposób słuchacze mieli możliwość dokładnego zapoznania się z codziennym trybem życia szkoły. W ten sposób także starano się pogłębić nastawienie pedagogiczne studenta, zbliżyć teorię pedagogiczną do praktyki życia codziennego szkoły⁶⁶.

W życiu Uczelni ważyły się bowiem dwa kierunki: trenerski, który

⁶⁶ Prot. R.W. z dnia 3 III, 8 V 1958. Sprawozdanie rektora z działalności Uczelni w okresie roku akad. 1958/59 wygłoszone na inauguracji roku akad. 1959/60.

nie raz brał górę, ponieważ za najwyższą kwalifikację sportowca uważany był stopień trenera — i naukowy. Do uzyskania stopnia trenera trzeba było zdobyć II stopień klasyfikacyjny z danej dyscypliny, którego wymagania są bardzo wysokie. Ten fakt zaważył na tym, że praktycy stawiali młodzieży wygórowane wymagania; w związku z tym poświęcano zbyt dużo uwagi na wyrabianie sprawności fizycznej kosztem innych kwalifikacji podstawowych w pracy pedagogicznej absolwenta WSWF⁶⁷.

Wprowadzone obowiązkowe wykłady „Głównych kierunków filozofii” zapoznawały młodzież z podstawami nauk filozoficznych i służyły do ugruntowania w młodzieży materialistycznego poglądu na świat poprzez marksistowską ideologię.

W ustroju szkół wyższych zaszły w 1958 roku ważne zmiany. W dniu 5 listopada 1958 Sejm uchwalił ustawę o szkołach wyższych. Określono w niej uprawnienia obieralnych organów szkół wyższych w zakresie ustalania treści i formy nauczania, planów badań naukowych, nadawania stopni naukowych. W ślad za wytycznymi GKKF powołany został na terenie Uczelni Senat, w którego skład weszli oprócz władz Uczelni dyrektor do spraw administracyjno-gospodarczych, trzech przedstawicieli Rady Wydziału, kierownik Studium Wojskowego, dwu przedstawicieli pomocniczych pracowników nauki i kierownik Biblioteki Głównej. Skład personalny pierwszego Senatu Uczelni był następujący:

Przewodniczący: rektor, doc. dr Artur Jurand

Zastępca: prorektor, z-ca prof. mgr Ludomir Mazurek

Dziekan: z-ca prof. dr Stefan Suchoń

Prodziekan: z-ca prof. mgr Emil Dudziński

Doc. dr Stefan Bąk

Doc. dr Henryk Smarzyński

Dyr. administracyjny: mgr Tadeusz Nowicki

Kierownik Biblioteki: dr Stanisław Kijak

Kierownik Studium Wojskowego: ppłk Zygmunt Podhorecki

Przedstawiciele pomocn. prac. nauki: mgr Z. Bocheńska, mgr Adam Klimek

Przedstawiciel ZOZ — mgr R. Kwapuliński

Przedstawiciel POP mgr A. Orchowski

Duże ożywienie pracy naukowej wniósł na teren Uczelni udział kadry naukowej w Pierwszym Międzynarodowym Sympozjum Wychowania Fizycznego w Warszawie. Zorganizowane w dniach 10 do 12 lutego 1959 przez Komitet Wychowania Fizycznego Polskiej Akademii Nauk i Instytut Naukowy Kultury Fizycznej zgromadził z górą 400 pracowników nauki z całej Polski, 15 krajów europejskich i spoza Europy. Podczas trzydniowych obrad delegaci Uczelni mieli możliwość nawiązania kontak-

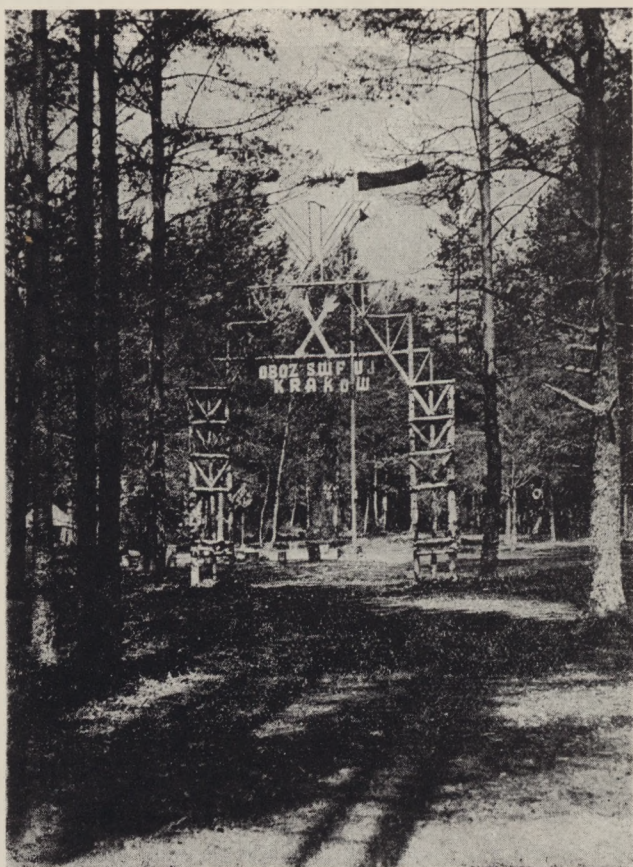
⁶⁷ Prot. R.W. z dnia 6 VII, 12 X 1954 oraz protokoły narad rektorów AWF i WSWF.

tów naukowych, przeprowadzenia osobistej wymiany poglądów, uzyskania bezpośrednich informacji na temat wyników prac naukowo-badawczych i zorganizowania współpracy w zakresie swoich zainteresowań.

Szeroki wachlarz poruszanych zagadnień nadał Sympozjum charakter kongresu naukowego. Referaty problemowe zapoznawały uczestników z problematyką prac naukowo-badawczych prowadzonych w Polsce w zakresie wychowania fizycznego i pokrewnych dziedzin. Czynny udział Uczelni krakowskiej zaznaczył się m. in. tym, że w sekcji biologicznej Sympozjum z-ca prof. dr Stanisław Grochmal wygłosił referat opracowany wspólnie z adiunktem mgr A. Klimkiem pt. „O zagadnieniu wychowania fizycznego w szkole w świetle niektórych wskaźników rozwoju”. Do ważnych osiągnięć Sympozjum należało powierzenie Instytutowi Naukowemu Kultury Fizycznej w Polsce organizacji Międzynarodowego Ośrodka Dokumentacji Naukowej w zakresie wychowania fizycznego. Prof. Reckl z Grazu zapowiedział na 22—24 IV 1959 konferencję w Grazu w sprawie bibliografii i dokumentacji naukowej w zakresie ćwiczeń fizycznych i medycyny sportowej. W konferencji tej wzięła udział z WSWF w Krakowie lek. mgr Zofia Walczyńska-Jędrzejowska z Zakładu Kontroli Lekarskiej.

W maju 1959 r. na miejsce przebywającego do roku 1958/1959 na urlopie naukowym w Anglii rektora doc. dra A. Juranda, wybrany został rektorem Uczelni doc. dr Bronisław Jasicki, prorektorem dotychczasowy prorektor mgr Ludomir Mazurek. Samorząd Uczelni wpłynął dodatnio na wzrost inicjatywy pracowników nauki w działalności naukowej i wychowawczej, na podniesienie poziomu szkoły i poziomu przygotowania absolwentów⁶⁸. Wysoki procent absolwentów opuszczających po IV roku studia bez dyplomów magisterskich był nadal sprawą niepokojącą. Wielu jeszcze takich studentów było z okresu trzechletnich studiów. Z roku 1957/1958 pozostawało 66 prac magisterskich nie oddanych, a z absolwentów w 1958/1959 r. zaledwie 5 osób uzyskało w terminie dyplom magistra wychowania fizycznego. Sytuacja dla opuszczających Uczelnię bez dyplomów stawała się tym trudniejsza, że wykonywanie zawodu w terenie utrudniało pracę naukową i kontakt z Uczelnią. Uruchomiono seminaria magisterskie z biomechaniki, antropologii, biologii, fizjologii, psychologii, pedagogiki, historii wychowania fizycznego i teorii wychowania fizycznego, w zakresie specjalizacji sportowej i gimnastyki leczniczej. Wprowadzenie systematycznego kursu metod statystycznych zmierzało do zapoznania studentów z podstawowymi metodami pracy naukowej. Z uwagi na przeciążenie programu nauczania na VII i VIII semestrze, przeprowadzono przesunięcia egzaminów na semestr VII, aby zapewnić studentom możliwość ukończenia prac magisterskich. Termin ich rozpoczęcia ustalono na V semestr. Przydział prac według stopnia

⁶⁸ Prot. R.W. z dnia 29 I 1959, 19 V 1960.

18. Oboz męski Studium WF UJ, Dukaszty — 1934 — 1939. Bramka wejściowa do obozu. (Przykład zdobnictwa obozowego). Ze zbiorów J. Bugajskiego.

19. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934 — 1939, Chatka z desek i płacht namiotowych. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*

zaawansowania w przedmiocie kierunkowym, indywidualne prowadzenie prac magisterskich na zasadzie konsultacji z referentem i koreferentem, tj. teoretykiem i praktykiem, stwarzały pomyślne warunki ukończenia prac i terminowego uzyskania stopnia magisterskiego.

Kierownictwo Studium Wychowania Fizycznego UJ w latach 1945 — 1949 i Akademii Medycznej w Krakowie w latach 1949—1950:

Dyrektor Studium — prof. dr Bożydar Szabuniewicz

Wicedyrektorzy — dr Józef Figna od 1947—1949

doc. dr Eugenia Stołyhkowa 1949 — VI 1950

mgr Jan Bugajski od VI 1950 — IX 1950

Kierownictwo Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie.

Rektorzy WSWF:

w latach 1950 — 1955 doc. dr Eugenia Stołyhkowa

1955 — 1959 doc. dr Artur Jurand

1959 — doc. dr Bronisław Jasicki

Prorektorzy:

do spraw nauki: od r. 1953 mgr Ludomir Mazurek (od r. 1950 kierownik wyszkoleniowy szkolenia praktycznego).

Dyrektorzy administracyjni:

w latach 1950 — 1951 (IV) Jan Piekarz

1951 — 1960/1961 mgr Tadeusz Nowicki

Dziekani:

1950 — 1951 prof. dr Bożydar Szabuniewicz

1951/1952 — 1952/1953 dr Henryk Smarzyński

1953/1954 — 1954/1955 dr Franciszek Kłapkowski

1955/1956 — 1959/1960 dr Stefan Suchoń

1960/1961 — dr Stanisław Panek

Prodziekani:

1953 — 1960/1961 mgr Emil Dudziński.

W roku akademickim 1959/1960 Uczelnia zatrudniała ogółem 142 osoby (patrz zestawienie na dzień 31 XII 1960). W tym czasie Uczelnia miała 6 katedr obejmujących 17 zakładów naukowych, Studium Biologiczne założone w roku 1958/1959, Studium Wojskowe i Bibliotekę Główną⁶⁹.

Katedry i Zakłady oraz ich skład osobowy⁷⁰:

Katedra Anatomii z Zakładem Anatomii i Biomechaniki

kier. Kat. z-ca prof. dr Franciszek Kłapkowski

adiunkt dr Kazimierz Fidelus

st. asyst. mgr Emil Kubisz

st. asyst. mgr Wanda Kwapulińska

⁶⁹ Sprawozdanie rektora WSWF za rok akad. 1959/1960 na inauguracji roku akad. 1960/61.

⁷⁰ Skład osobowy pracowników nauki w roku akad. 1960/61. Prot. K.S. z dnia 2 VI 1947, 15 V 1949. Prot. R.W. z dnia 15 V 1950.

st. asyst. mgr Alicja Cichalewska
 st. asyst. mgr Mieczysław Tworzydło
 asystentka Konstancja Łęcka
 laborant Michał Żak

Katedra Biologii z Zakładem Biologii i Antropologii
 kier. Kat. doc. dr Bronisław Jasicki
 z-ca prof. dr Stanisław Panek
 adiunkt mgr Zofia Bocheńska
 st. asyst. mgr Stanisław Gołąb
 laborant Franciszek Kamiński

Katedra Fizjologii z Zakładem Fizjologii i Chemii
 kier. Kat. prof. dr Jerzy Kaulbersz
 z-ca prof. dr Stanisław Grochmal
 adiunkt dr Józef Freisler
 adiunkt mgr Adam Klimek
 st. asyst. mgr Roman Kaliński
 st. asyst. Ryszard Kubica
 laborant Waclaw Rzepa

Katedra Higieny, Kontroli Lek. i Lecznicznej Kultury Fizycznej
 kier. Kat. doc. dr Stefan Bąk
 adiunkt lek. Zofia Jędrzejowska
 asystent lek. Michał Czajkowski
 st. asyst. mgr Lidia Ostrowska
 pielęgniarka Maria Jełowicka

Katedra Teorii i Metodyki WF z Zakładami Psychologii, Pedagogiki,
 Historii i Organizacji WF, Teorii i Metodyki
 kier. Kat. z-ca prof. dr Stefan Suchoń
 adiunkt mgr Michał Arabski
 adiunkt mgr Anna Dzierżanka
 kier. Zakładu Pedagogiki doc. dr Henryk Smarzyński
 adiunkt mgr Leona Michalus
 st. asyst. mgr Kazimierz Toporowicz
 adiunkt mgr Jan Bugajski
 adiunkt mgr Jerzy Cierniak
 adiunkt mgr Helena Trypkowa

Katedra Filozofii
 adiunkt mgr Zdzisław Kochański
 st. asyst. mgr Leszek Hempoliński
 Katedra Sportów z Zakładami Gimnastyki, Lekkoatletyki, Sportów
 Różnych, Zespołowych Gier Sportowych, Pływania, Ćwiczeń Muzyczno-
 -Ruchowych i Tańców Ludowych
 kier. Kat. i Zakł. Gimnastyki z-ca prof. mgr Ludomir Mazurek

z-ca prof. mgr Alina Łukowska
 adiunkt mgr Zbigniew Miernik
 adiunkt mgr Janina Skirlińska
 st. asyst. mgr Jerzy Januszewski
 st. asyst. mgr Czesława Miernik
 st. asyst. mgr Romuald Meus
 st. asyst. mgr Stefan Nowiński
 st. asyst. mgr Jerzy Wardęga
 asystentka mgr Maria Piechnik
 asystent mgr Bronisław Stupka
 kier. Zakładu Lekkoatletyki z-ca prof. mgr Emil Dudziński
 adiunkt mgr Adam Bezeg
 st. asyst. mgr Eugeniusz Kruczalak
 adiunkt mgr Kazimierz Rusin
 st. asyst. mgr Urszula Figwer
 kier. Zakładu Sportów Różnych z-ca prof. mgr Zbigniew Jesionka
 adiunkt mgr Franciszek Hapek
 adiunkt mgr Franciszek Łysak
 st. asyst. mgr Roman Kwapuliński
 st. asyst. mgr Leopold Petek
 kier. Zakładu Zespołowych Gier Sportowych mgr Władysław Stawiarski
 adiunkt mgr Maria Cepurska
 adiunkt mgr Halina Oszast
 st. asyst. mgr Stanisław Adamczyk
 st. asyst. mgr Jan Mikułowski
 st. asyst. mgr Janusz Żarek
 kier. Zakładu Pływania z-ca prof. mgr Aleksander Orchowski
 adiunkt mgr Jadwiga Grochal
 st. asyst. mgr Józef Bobrek
 st. asyst. mgr Wacław Kowalski
 asystent mgr Janusz Bierzgalski
 kier. Zakładu Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców Ludowych
 z-ca prof. mgr Halina Kubalska
 st. asyst. mgr Anna Mazurkiewicz
 st. asyst. mgr Barbara Janowska
 st. asyst. mgr Irena Roziecka

Zakład Pomocy Naukowych

st. asyst. mgr Stanisław Kula
 asystent Andrzej Zieliński

Biblioteka Główna

kierownik dr Stanisław Kijak
 bibliotekarka mgr Anna Pankowicz
 bibliotekarka Wanda Ślazyk

Studium Wojskowe

kierownik ppłk Zygmunt Podhorecki

Inni pracownicy działalności podstawowej

lektorka dr Maria Molicka

akompaniatorka mgr Jadwiga Apollo

akompaniatorka mgr Maria Kowalska.

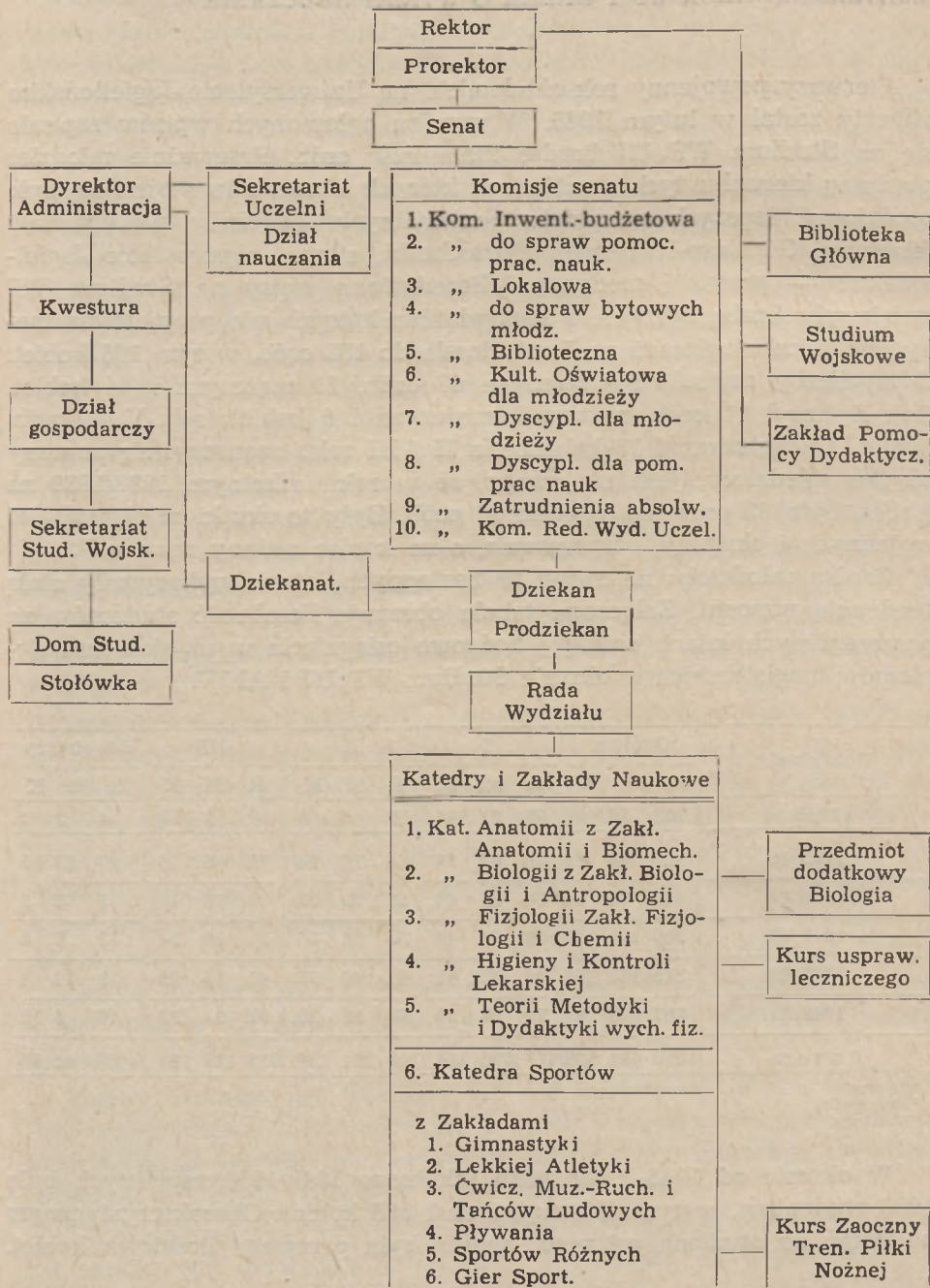
Liczbowy stan studentów, pracowników naukowych i administracji Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie na dzień 31 XII 1960 r.

307	studentów
85(7)	pracowników dydaktyczno-naukowych
4	samodzielnych pracowników naukowych
11	zastępców profesorów
55(4)	pomocniczych pracowników naukowych
22(2)	a) adiunktów
27(1)	b) starszych asystentów
6(1)	c) asystentów
—	d) zastępców asystentów
4	nauczycieli zawodu przedmiotów pomocniczych
3	pracowników bibliotek
1(1)	nuczycieli języków obcych
7	personelu technicznego
15	pracowników administracji biurowej
19(1)	pracowników gospodarczych i obsługi
23(2)	pracowników domów studenckich

W nawiasach ilość osób zatrudnionych w niepełnym wymiarze godzin pracy

W ostatnim czasie wszczęto na Uczelni wzmożoną pracę naukową. Ożywienie to ma swoje wytłumaczenie w wysiłku kadry naukowej zdobycia stopni doktorskich, kontynuowania raz rozpoczętych prac naukowych. Dużym ułatwieniem w wytyczaniu kierunku badań stał się projekt perspektywicznego planu prac naukowo-badawczych, uchwalony przez Komitet Wychowania Fizycznego PAN 17 XI 1959 oraz perspektywa utworzenia przy krakowskim Oddziale PAN Sekcji Wychowania Fizycznego.

Schemat organizacyjny WSWF w Krakowie

KSZTAŁCENIE KADR WF I WALKA O WYNIKI NAUCZANIA

Pierwszy powojenny rok akademicki na Uniwersytecie Jagiellońskim otwarty został w lutym 1945. W wyniku ogłoszonych wpisów zapisała się na Studium WF UJ bardzo mała ilość osób. Przeważnie młodzież poszła w kierunku tych studiów, po których ukończeniu można się było spodziewać lepszych warunków materialnych. Zapełniły się wydziały Akademii Górniczo-Hutniczej, Politechniki, a na Uniwersytecie Jagiellońskim — prawa i medycyny. Przedłużone wpisy na Studium WF zwiększyły liczbę zgłoszeń o kandydatów, których nie przyjęto na medycynę. Liczba zgłoszeń na I rok doszła do 152 osób, w tym 106 kobiet. Z tej liczby zapisało się zaledwie 65 osób, 21 mężczyzn i 44 kobiet. Rok II liczył 11 osób, w tym 5 mężczyzn i 6 kobiet; rok III 26 osób, w tym 13 mężczyzn i 13 kobiet. Na II i III roku zaznaczył się znaczny ubytek młodzieży, jeśli się zważy, że w roku szkolnym 1938/1939 na I roku było 63 osób, na II roku 33 osób. Były to skutki minionych lat wojennych i okupacji, rozprószenia, a na koniec zmiany zawodu ⁷¹.

Zapisy młodzieży na I rok w następnych latach wykazywały stałą tendencję wzrostu. Załączona tabela obrazuje liczebność studentów na poszczególnych latach oraz jej końcowe osiągnięcia w uzyskiwaniu dyplomów magisterskich w okresie Studium WF UJ i AM ⁷².

Rok akad.	Ogółem			I			II			III			Magistrzy		
	R ¹	M ²	K ³	R	M	K	R	M	K	R	M	K	R	M	K
1945	102	39	63	65	21	44	11	5	6	26	13	13	4	2	2
1945/46	127	63	64	76	42	34	40	16	24	11	5	6	27	12	15
1946/47	160	74	86	80	32	48	52	29	23	28	13	15	5	3	2
1947/48	209	101	108	100	51	49	55	20	35	54	30	24	12	7	5
1948/49	215	107	108	84	43	41	84	46	38	47	18	29	19	12	7
1949/50	207	108	99	72	39	33	68	35	33	67	34	33	16	5	11
Razem	1020	492	528	477	228	249	310	151	159	233	113	120	83	41	42

¹Razem.

²Mężczyźni

³Kobiety

W okresie od 1945 r. do roku szkolnego 1949/1950 zapisanych było 1020 studentów, w tym 492 mężczyzn i 528 kobiet. Charakterystycznym objawem na studiach wf przed wojną była przewaga ilościowa kobiet.

⁷¹ Prot. K.S. z dnia 8 III 1955. J. Bożek, *Szkolenie kadr na Studium WF UJ w latach akad. 1937—1950*, (praca mag., s. 24—26), Kraków 1951.

⁷² Dziekanat WSWF. Ankiety wpisowe za lata 1945—1949/50.

W okresie powojennym, na skróconym roku szkolnym 1945 ilość kobiet wynosiła 61%, w następnych latach spadła do 56%.

Obserwacja ruchu młodzieży w okresie od 1945 do 1950 wskazuje na wielką różnicę ilościową pomiędzy zgłaszającymi się na studia wf a przyjętymi i wreszcie zapisującymi się, a następnie na wielki odsiew w ciągu studiów na poszczególnych latach. Ten ostatni wyraża się na I roku cyfrą 28%, na II roku dochodzi do 31,4%. Fakty te pozwalają stwierdzić, że młodzież zgłaszając się na studia nie miała ustalonego kierunku zawodowego i traktowała zgłoszenie i wpis „na wszelki wypadek” jako zabezpieczenie, aby „cos” studiować i przy nadarzącej się okoliczności opuszczała studia wf. Duży odsiew i za wielki procent absolwentów w stosunku do uzyskiwanych dyplomów magisterskich świadczyły o tym, że studia wf wbrew pozorom wymagają nie tylko dużego wysiłku fizycznego, ale i umysłowego. Same dobre chęci młodzieży uwiedzionej atrakcyjnością studiów wf nie wystarczały, zwłaszcza że często nie dopisywało nawet wyrobienie sprawnościowe, którego w wielu wypadkach nie zapewniła szkoła średnia. Z tym też faktem łączy się uchwała Komisji Studium WF z 1947 roku⁷³ postanawiająca, że pierwszym warunkiem przyjęcia kandydata jest próba sprawnościowa. Warunki studiów były szczególnie ciężkie dla tych, którzy musieli uzupełniać egzaminy dojrzałości, a rokrocznie pewien procent takich zapisywał się warunkowo na studia. Chcąc ograniczyć napływ takiego elementu postanowiono przyjmować tylko starszych, którym wojna przeszkodziła w nauce⁷⁴.

Roczniki wyższe uzupełniała młodzież przenosząca się z AWF czy innych WSWF, absolwenci medycyny czy z innych uczelni. Stosunkowo nieduży był procent młodzieży studiującej równocześnie na dwóch wydziałach. Pożądanym elementem byli zazwyczaj studenci medycyny.

Do roku akademickiego 1950/1951 liczba kandydatów na studia wychowania fizycznego podnosiła się przeciętnie o 17% rocznie. W porównaniu z latami przedwojennymi był to znaczny, bo około 30% wzrost zainteresowania studiami tego typu i nie ulega wątpliwości, że było to wynikiem usportowienia społeczeństwa i masowego korzystania z wszelkiego rodzaju wczasów społecznych, znamienych zdobyczy państwa ludowego.

Zasięg rekrutacyjny Studium WF UJ obejmował przede wszystkim trzy województwa: katowickie, krakowskie i rzeszowskie, następnie pewien większy odsetek młodzieży z województwa kieleckiego i nieliczne jednostki z różnych odległych województw Polski.

Przekrój społeczny napływającej młodzieży, a więc roczników z I roku wykazywał przewagę inteligencji pracującej, ze stosunkowo du-

⁷³ Prot. K.S. z dnia 21 VI 1947.

⁷⁴ Prot. K.S. z dnia 13 VI 1945, 14 X 1946.

zym udziałem dzieci z rodzin nauczycielskich. Element ten dochodził do 65%, element drobnomieszczański wynosił 21%, chłopski 6%, robotniczy 6%.

W okresie od 1950/1951 — 1959/1960 stan liczbowy studentów przedstawiał się następująco:

Rok akad.	Ogółem			I			II			III			IV		
	R	M	K	R	M	K	R	M	K	R	M	K	R	M	K
1950/51	209	122	87	108	70	38	48	28	20	53	24	29		—	
1951/52	236	157	79	121	85	36	72	46	26	43	26	17		—	
1952/53	300	218	82	144	117	27	93	62	31	63	39	24		—	
1953/54	333	242	91	142	104	38	109	82	27	82	56	26		—	
1954/55	328	244	84	137	102	35	91	63	28	100	79	21		—	
1955/56	329	238	91	145	108	37	108	78	30	76	52	24		—	
1956/57	323	237	86	128	92	36	96	72	24	99	73	26		—	
1957/58	301	209	92	110	77	33	103	69	34	88	63	25		—	
1958/59	348	238	110	105	70	35	66	45	21	83	52	31	94	71	23
1959/60	330	226	104	132	89	43	67	50	17	52	35	17	79	52	27
	3037	2131	906	1272	914	358	853	595	258	739	499	240	173	123	50

Rok akademicki 1950/1951 był początkiem nowego okresu w historii rozwoju studiów wychowania fizycznego w Krakowie, był pierwszym rokiem Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Zmiany te miały decydujący wpływ na życie kształcącej się w niej młodzieży. Na I rok zapisało się wówczas 108 osób, w tym 70 mężczyzn i 38 kobiet. Przekrój społeczny studentów tego rocznika wykazywał 39% młodzieży z inteligencji pracującej, 27% robotniczej i 14% chłopskiej. Konsekwentnie przeprowadzone rokrocznie zapisy poparte odpowiednią propagandą zwiększyły napływ młodzieży robotniczej i chłopskiej w porównaniu z przedwojennymi latami, a w konsekwencji w roku akademickim 1959/1960 na wszystkich latach było młodzieży pochodzenia robotniczego 30%, chłopskiego 14%, inteligencji pracującej 45%, drobnomieszczańskiego 10%, a innego 1%⁷⁵.

Egzekwowana konsekwentnie w ciągu studiów dyscyplina nauki zmniejszyła do pewnego stopnia odsiew. Na pierwszym roku odsiew stanowił jeszcze około 32% (tu przyczyną w większym stopniu były przekroczenia dyscypliny studiów aniżeli egzaminy), na roku II 13%, zmniejszając się wybitnie na roku III. Już w pierwszym roku wprowadzenia dyscypliny studiów dały się zaobserwować dodatnie strony nowo wpro-

⁷⁵ Pismo dziekanatu WSWF do GKKF z dnia 15 II 1960 l. dz. 54/60.

wadzonych zmian. Specjalnie utworzona komisja czuwała nad zdawaniem zaległych egzaminów, które przebiegały odtąd o wiele lepiej aniżeli w dawnych latach, szczególnie na III roku. Coraz częściej zdarzało się, że z końcem roku akademickiego było wielu absolwentów ze zdanymi wszystkimi egzaminami; ilość ich dochodziła do 97%, a nawet 99%, podczas gdy dawniej tylko najpilniejsi kończyli studia w październiku lub z końcem roku kalendarzowego. Sukcesami mógł się także poszczycić rok II. Znacznie gorzej przedstawiała się dyscyplina studiów oraz wyniki egzaminów na I roku, na którym zaciążyło zbyt silne akcentowanie praktycznych zajęć.

Okupacja uniemożliwiła znacznej ilości absolwentów zakończenie studiów dyplomem magisterskim. Chcąc przyspieszyć przeprowadzenie egzaminów magisterskich, już w skróconym roku akademickim 1945 przeprowadzono egzaminy w 3 terminach, jednak spodziewanego napływu kandydatów nie było. Wówczas zaledwie 4 osoby uzyskały dyplom magistrów wychowania fizycznego. Dopiero w roku akademickim 1945/1946 uzyskało go 27 osób, w tym 12 mężczyzn i 15 kobiet. Byli to już ludzie starsi, niejednokrotnie dopiero co zdemobilizowani, powracający z obozów itp. Przeżycia wojenne, a następnie troski, jakie niosło ze sobą codzienne życie, nie sprzyjały pracy naukowej absolwentów, gdyż w następnych latach do 1951 r. liczba uzyskujących dyplomy magisterskie nie doszła cyfry z 1945/1946 r. Sytuacja na tym odcinku nie polepszała się. Stan ten miał pewne wytłumaczenie w tym, że zapotrzebowanie GKKF na absolwentów wychowania fizycznego wynoszące w 1951 r. 400 osób było zbyt wysokie jak na istniejące możliwości. Na skutek tego osoby, które wyrażały chęć robienia prac magisterskich, nie mogły być zwalniane od nakazów pracy. Wyjątek stanowili wyjeżdżający za granicę na doksztalcenie się albo ci, na których liczono jako na przyszłych naukowców⁷⁶. Tych jednak było stosunkowo mało. Absolwenci zatrudnieni z dala od uczelni, pochłonięci pracą zawodową, tracili z nią kontakt potrzebny do dalszej pracy naukowej. Nic więc dziwnego, że w 1959 r. 152 magistrantów z lat 1957—1959, pomijając dawnych, zalegało z egzaminami magisterskimi. W terminie najbliższym miało ich dojść 80.

Jak już wspomniano, charakterystyczną cechą przedwojennych studiów wychowania fizycznego była ilościowa przewaga kobiet. Wykazywały one również większą pilność w uzyskiwaniu nie tylko absolutorii, ale i magisteriów. W latach powojennych stan ten zmienił się na korzyść mężczyzn.

⁷⁶ Prot. z konferencji rektorów WSWF i AWF odbytej w dniu 11 V 1951 w GKKF SK 361/51.

Wykaz magistrów, absolwentów i osób bez absolutorium Studium Wych. Fiz. UJ, AM i WSWF w Krakowie według lat studiów od 1937/1945 — 1956/1960. Stan z początku 1961 r.

Rocznik	Absolwenci			Magistry			Bez absolut.		
	R	M	K	R	M	K	R	M	K
1937/45	3	1	2	14	6	8	12	5	7
1938/46	2	1	1	6	6		6	1	5
1945	5	3	2	18	9	9	6	2	4
1945/48	11	6	5	18	10	8	18	11	7
1946/49	12	4	8	20	8	12	16	8	8
1947/50	23	10	13	24	12	12	20	9	11
1948/51	27	13	14	18	8	10	13	8	5
1949/52	18	8	10	16	10	6	8	7	1
1950/53	37	19	18	17	12	5	14	12	2
1951/54	47	30	17	28	19	9	6	6	—
1952/55	65	53	12	22	17	5	15	10	5
1953/56	45	29	16	20	14	6	11	8	3
1954/58	—	—	—	59	45	14	28	22	6
1955/59	—	—	—	45	35	10	39	29	10
1956/60	—	—	—	35	22	13	40	24	16
Razem	295	177	118	360	233	127	252	162	90

W ciągu roku akad. 1959/1960 uzyskało dyplomy magistrów wf 94 osoby. Na tę liczbę składają się absolwenci następujących lat:

1959/60	15 osób
1958/59	32 „
1957/58	24 „
1956/57	1 osoba
sprzed r. 1956/57	22 osoby
Razem	94 osoby ⁷⁷ .

Skład socjalny młodzieży świadczy, że przeważająca jej część nie miała sprzyjających warunków materialnych, a pomoc dla Studium Wychowania Fizycznego w tym okresie była znikoma. Zależność od Wydziału Lekarskiego UJ zaważyła również niekorzystnie na odcinku opieki nad młodzieżą Studium WF. W roku 1945 otrzymano zaledwie 6 stypendiów po 500 zł miesięcznie⁷⁸. Z biegiem lat ilość ta nieznacznie się pod-

⁷⁷ Prot. R.W. z dnia 19 XI 1959. Sprawozd. dziekanatu WSWF l.dz. 551/60 Tabela zob. A. Drabicka, *Kształcenie kadr w WSWF w latach 1955—60 i aktualizacja stanu z lat 1927—54*. (Praca magist.) Kraków 1961.

⁷⁸ Prot. K.S. z dnia 13 VI 1945.

niosła, tak, że w roku akademickim 1949/1950 wynosiła zaledwie 30 stypendiów całkowitych i częściowych. W roku następnym WSWF rozporządzała już 126 stypendiami. Odtąd z roku na rok kwoty na ten cel wzrastały. Świadczenia stypendialne przydzielano jako stypendia pełne, częściowe, premie stypendialne różnej wysokości, stypendia mieszkaniowe oraz zasiłki losowe⁷⁹. Zagadnienie spraw bytowych poza Uczelnianą Komisją Stypendialną i Zapomogową należało do podstawowych zainteresowań ZSP, a zajmował się nim Wydział Warunków Studiów. Udział w Komisji Stypendialnej poprzez mężów zaufania i delegatów zapewniał Zrzeszeniu wpływ na sprawiedliwy rozdział stypendiów. Komitet Uczelniany ZSP dążył do tego, „aby synom robotników i chłopów ułatwić ukończenie studiów, do których przed wojną nie mieli dostępu”, niemniej jednak podkreślał w swoich oficjalnych wystąpieniach wobec młodzieży, że „z roku na rok wiadomości studentów będą podstawą do otrzymania stypendium”. Bodźcem dla uczącej się młodzieży był fakt, że studenci uzyskujący bardzo dobre i dobre noty otrzymywali premie stypendia bez względu na stan majątkowy, a podejmujący pracę naukową w okresie studiów — stosunkowo wysokie, bo 570-złotowe stypendia naukowe⁸⁰. Udział delegatów i mężów zaufania w Uczelnianej Komisji Stypendialnej i Zapomogowej dawał należyte rozeznanie w sytuacji materialnej i potrzebach studiujących, zapewniał tym samym sprawiedliwy rozdział stypendiów. Znaczenie ZSP w tym zakresie z biegiem lat wzrastało. W r. 1959/1960 ZSP uzyskało faktyczny udział z prawem głosu w pracach Komisji przyznającej limity przeznaczone na zaopatrzenie wychowanków Domu Dziecka. Przy podziale stypendiów uwzględniano przede wszystkim lata II, III i IV, rok I otrzymywał zasiłki⁸¹. Od stycznia 1959 zmniejszono ilość stypendiów, a podniesiono ich wysokość. Stosownie do zarządzenia z dnia 25 X 1958 przeprowadzono weryfikację świadczeń przyznanych studentom. Reforma przydzielania stypendiów zmierzała do wyróżnienia młodzieży dobrze uczącej się i zachowującej właściwą postawę społeczną, a przy tym wspomagała młodzież pochodzącą z rodzin niezamożnych.

Przydzielono 67 stypendiów całkowitych, 42 po 500 zł i 25 po 550 zł, ponadto 123 częściowe stypendia po 300 zł⁸². Na ten cel wypłacono kwotę 995 761 złotych; w następnym roku kwota ta wynosiła 890 825 zł. Ogółem korzystało w tym roku ze stypendiów 212 osób, a z zapomóg 172 osoby⁸³. Sprawy wyżywienia młodzieży były zawsze piekące. Skromne środki materialne, jakimi rozporządzały organizacje młodzieżowe, pozwalały jedynie na doraźną pomoc. W pierwszych latach powo-

⁷⁹ Sprawozdanie KU ZSP za okres 1951/52 z dn. 31 I 1953 l.dz. 126/53.

⁸⁰ Referat sprawozdawczy Rady Uczelnianej za rok 1959/60.

⁸¹ Prot. R.W. z dnia 18 VI 1957.

⁸² Prot. R.W. z dnia 18 XII 1958.

⁸³ Sprawozdanie inauguracyjne rektora za rok 1959/60.

jennych było to dożywianie mlekiem, później korzystanie z różnych stołówek. Organizowana przez Koło Bratniej Pomocy przy Studium specjalna Komisja Stołówkowa troszczyła się o jak najpomyślniejsze rozwiązanie spraw bytowych. W wielu wypadkach nie pomagały jednak ani zabiegi Komisji, ani władz Uczelni, ponieważ fundusze na ten cel były za skromne. Młodzież natomiast domagała się poprawy jakości wyżywienia, wysuwając słuszny postulat, że charakter specjalny studiów żądający dużego wysiłku fizycznego sam przez się wymaga odpowiedniego wyżywienia. Władze Uczelni miały pełne zrozumienie dla potrzeb młodzieży i czyniły starania o ich zaspokojenie u władz nadrzędnych. Zagadnienie zbiorowego wyżywienia studentów WSWF rozwiązane zostało pomyślnie dopiero, kiedy w r. 1958/1959 zorganizowana została stołówka w Domu Studenckim. Interesy młodzieży na terenie stołówki reprezentowała Komisja Stołówkowa, kontrolowana przez Wydział Ekonomiczny KP ZSP⁸⁴.

Jedną z form pomocy bytowej były różnego rodzaju świadczenia na rzecz młodzieży rozprowadzane za pośrednictwem KU ZSP. Tą drogą rozdzielala uczelnia pomiędzy najbardziej potrzebujących studentów buty narciarskie, które umożliwiały im odbycie obozu narciarskiego, koszulki gimnastyczne i świadczenia żywnościowe⁸⁵.

Troska o zapewnienie studiującej młodzieży dachu nad głową była jedną z zasadniczych. Ilość uzyskiwanych miejsc w Domach Akademickich w pierwszych powojennych latach była o wiele za mała jak na najkonieczniejsze potrzeby Studium WF. Co gorsza, przydziały rozrzucone po różnych Domach Akademickich w Krakowie nie sprzyjały skupieniu młodzieży, a tym samym wzajemnemu oddziaływaniu i korzystaniu ze wspólnych pomocy naukowych. Zakwaterowanie w D.S. odległym o godzinę drogi od uczelni, na Zakrówku, odbijało się ujemnie na całości kształcie życia młodzieży, która traktowała D.S. jedynie jako dom noclegowy. Dobre warunki mieszkaniowe mieli tylko mieszkańcy II Domu Studenckiego przy Parku Jordana, nieco gorsze zakwaterowanie miały kobiety, które mieszkały w pokojach 6—9 osobowych przy ul. Sienkiewicza. Zalecenia władz uczelnianych szły w kierunku wzmoczenia opieki opiekunów i organizacji młodzieżowych nad Domami Studenckimi i młodzieżą, ponieważ warunki mieszkaniowe nie zawsze były na poziomie.

Znaczna liczba młodzieży, bo sięgająca 50%, dojeżdżała z przyległych do Krakowa miejscowości. Jednym z kryteriów przydziału miejsc w Domu Studenckim była większa aniżeli 50 km odległość miejsca zamieszkania od Krakowa. Brak odpowiedniego lokalu w Uczelni nie pozwalał na otwarcie świetlicy zapewniającej właściwy wypoczynek

⁸⁴ Referat sprawozdawczy przewodniczącego RU ZSP za okres od 17 XI 1959 — 11 XI 1960.

⁸⁵ Tamże.

w okresie przerw między zajęciami. Młodzież czekając na zajęcia harmonogramowe czy w sekcjach⁸⁶ skupiała się na korytarzach, gdzie, jak mówiono, „koczowała”. Stąd też była przemęczona i nie wykazywała, zwłaszcza w godzinach popołudniowych, większego zainteresowania nauką, na co narzekało grono pedagogiczne.

Przydział miejsc w Domach Studenckich wzrastał nieznacznie z roku na rok. W chwili powstania WSWF liczba posiadanych miejsc wynosiła zaledwie 26 i do roku 1954/1955 stale się podnosiła, dochodząc do 94. W roku akademickim 1956/1957 osiągnęła cyfrę 160, tak że większych braków miejsc nie było. Pewne trudności miała Uczelnia w unormowaniu warunków mieszkaniowych studentek; tę sprawę zdołano załatwić dopiero w styczniu 1956⁸⁷.

Pod koniec roku akademickiego 1956/1957 Uczelnia uzyskała przydział Domu Akademickiego przy ul. Przemyskiej 3⁸⁸. Dzięki gruntownie przeprowadzonemu remontowi, a następnie wzorowej czystości zapewniono studentom niemal komfortowe warunki mieszkaniowe. Pewną trudnością była koedukacyjność Domu, którą starano się rozwiązać odpowiednio zredagowanym regulaminem normującym współżycie mieszkańców. Już w roku 1957/1958 znalazło w Domu pomieszczenie 64% studiującej w WSWF młodzieży, tak że liczba dojeżdżającej zmalała do 17%, kiedy np. w 1950/1951 przekraczała 50% przy 12% korzystających z Domów Akademickich innych uczelni. W miarę wygospodarowywania nowych miejsc stosownie do wzrastających potrzeb liczba korzystających podnosiła się, tak że np. w 1959/1960 z Domu Studenckiego korzystało 66% uczącej się młodzieży.

Oddzielne sale do nauki, świetlica i klub z telewizorem, wydzielony z Biblioteki Głównej WSWF księgozbiór podręczników, dają wszelkie warunki sprzyjające nauce i rozwojowi życia kulturalnego. Opiekę nad Domem Studenckim sprawuje od szeregu lat prodziekan, mgr Emil Dudziński, realizując z pełnym poświęceniem zalecenia poznańskiej konferencji rektorów z marca 1958, która uznając Domy Akademickie jako zasadnicze komórki wychowawcze młodzieży na uczelni, kładła silny nacisk na wzmoczenie opieki nad nimi⁸⁹. Mieszkańcy domów studenckich na ogół nie wykazują większej samodzielności i twórczej inicjatywy w organizowaniu stworzonego im życia zbiorowego. Do uregulowania życia mieszkańców Domu Studenckiego przyczynił się w dużym stopniu regulamin, jaki opracowała Rada Uczelniana ZSP w 1959/1960 r. Zatwierdzony przez Władze Uczelni regulamin przynosił cały szereg zmian; do najistotniejszych należało powołanie do pracy Rady Mieszkańców,

⁸⁶ Prot. R.W. z dnia 12 X 1954.

⁸⁷ Prot. R.W. z dnia 12 II 1953, 27 XII 1955, 29 V 1956.

⁸⁸ Prot. R.W. z dnia 18 VI 1957.

⁸⁹ Prot. R.W. z dnia 27 III 1958.

która stała się „pełnoprawnym samorządem” powiązany ściśle z Radą Uczelnianą. Rada Mieszkańców poprzez organizację spotkań z ludźmi nauki, znanymi sportowcami, ekipami sportowców zagranicznych oraz wieczorków tanecznych korzystnie wpływała na podniesienie poziomu kulturalnego i moralnego mieszkańców⁹⁰.

3.

WARUNKI BYTOWE STUDIUJĄCEJ MŁODZIEŻY

Przemiany społeczno-polityczne zachodzące w życiu społeczeństwa wytyczały cele i kierunki działania nauce, urabiały światopogląd, poczucie odpowiedzialności oraz poszanowanie dobra społecznego. Organizacje młodzieży Uczelni były przekazańnikami i realizatorami tych idei i przez swój charakter społeczno-polityczny kształtowały życie studenta. Młodzież Studium Wychowania Fizycznego UJ w pierwszych powojennych latach brała czynny udział prawie we wszystkich organizacjach młodzieżowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na terenie samego Studium najżywościej działała do r. 1948/1949 Bratnia Pomoc Studentów UJ poprzez Akademickie Koło Studentów WF UJ przynależne organizacyjnie do Koła Medyków UJ. W zakres jego czynności wchodziły przede wszystkim sprawy bytowe i kulturalno-oświatowe. Koło organizowało dożywianie, zajmowało się wydawaniem bezpłatnych obiadów w stołówce Domu Medyków, zabiegało o stypendia, pomagało w pracach nad odbudową zniszczonych budynków Studium Wychowania Fizycznego i urządzeń sportowych, jak bieżni, boisk itp. Sprawami związanymi ściśle z nauką zajmowało się Koło Naukowe; skupiało ono uwagę szczególnie na wydawnictwie skryptów jako podstawowej pomocy naukowej. W ciągu 2 lat wydało drugi nakład skryptu Józefa Dychtonia z gimnastyki, Błażeja Gastoła z higieny, Bożydara Szabuniewicza z fizjologii i Mieczysława Jakóbca z traumatologii.

Organizacją kulturalno-oświatowego życia młodzieży na terenie Koła zajmował się przez szereg lat mgr Władysław Stawiarski, wspomagany inicjatywą i pomocą mgr Haliny Kubalskiej. Zasięg oddziaływania Koła przekraczał ramy Studium WF, gdyż ze swoimi imprezami wyjeżdżano również poza Kraków, do podmiejskich miejscowości. Działalność Koła miała również charakter turystyczno-sportowy.

Pierwszą polityczną organizacją młodzieżową na Studium WF było Koło Związku Akademickiego Młodzieży Polskiej założone w 1948 r. Do jego założycieli między innymi należeli Aleksander Orchowski, Jerzy Fałdziński. Wkrótce, bo w roku 1949 przekształcone zostało na Związek

⁹⁰ Sprawozdanie inauguracyjne rektora za rok 1959/60.

Młodzieży Polskiej, a pierwszym przewodniczącym tegoż był Teofil Pacuł⁹¹.

Rola i znaczenie tych organizacji wzrosły od chwili, kiedy Studium WF zamienione zostało na samodzielną uczelnię akademicką. Kierunek polityczny wytyczał Związek Młodzieży Polskiej, obok niego współdziałało Zrzeszenie Studentów Polskich. Była to nowo powołana do życia w 1950 r. jednolita organizacja młodzieżowa zamiast dawnej Bratniej Pomocy Studentów. W swoich szeregach skupiała tak zorganizowanych, jak i nie zorganizowanych, dzięki czemu miała charakter masowy. Przez nią Partia, Rząd i polityczne organizacje młodzieżowe realizowały w Uczelni swoje założenia polityczne, społeczne i kulturalne. Ówczesny Komitet Uczelniany ZSP składał się z przewodniczącego, z kierowników wydziałów: Organizacyjnego, Pracy Kulturalno-Masowej, Warunków Studiów, Finansowego oraz Komisji Rewizyjnej⁹². Podstawową troską Komitetu Uczelnianego było zorganizowanie odpowiedniego aktywu studenckiego i stworzenie kolektywów pracy w poszczególnych wydziałach. W doborze ludzi do Komitetu Uczelnianego kierowano się przede wszystkim dobrymi wynikami w nauce i sporcie. Podstawowym zadaniem kolektywu było dotrzeć do poszczególnych studentów poprzez grupy studenckie. W początkowych latach wymienione organizacje nie wykazywały jednak większej aktywności.

Komitet Uczelniany ZSP postanowił więc podnieść swój autorytet przez podwyższenie poziomu ideologicznego zarówno swoich członków jak i mężów zaufania drogą szkolenia. Dało to dobre rezultaty i wkrótce kierownik wychowawczy, Stanisław Socha mógł stwierdzić w GKKF, że w krakowskiej WSWF młodzież góruje w wynikach szkolenia ideologicznego.

Drugim czynnikiem, który podniósł autorytet organizacji, było zapewnienie sobie poprzez delegatów bezpośredniego wpływu w Uczelnianej Komisji Stypendialnej i Zapomogowej.

Codzienne potrzeby dyktowały Uczelni konieczność zmobilizowania wszystkich możliwych środków do walki o wyniki nauczania. W tym bowiem kierunku szły wytyczne GKKF i ministerstwa, zainteresowanych podniesieniem wydajności pracy studenta. Zarządzeniem z dnia 21 IX 1950 r. wprowadzono dyscyplinę pracy młodzieży. Nowością stał się odtąd obowiązek uczęszczania na wykłady. Wykroczenia przeciw niemu było karane dyscyplinarnie. Wiele zastosowanych środków zmierzało do uaktywnienia i skoordynowania pracy studenta, a w tym

⁹¹ Wywiad z mgrem Aleksandrem Orchowskim.

⁹² Z biegiem czasu powstał również Wydział Wczasów i Turystyki. W roku 1959/60 jego kierownikiem był kol. L. Harabasza. Referat sprawozdawczo-wyborczy ZSP za rok 1959/60.

wysiłku duży udział przypadł organizacjom młodzieżowym⁹³. Początkowo dyscyplina pracy była źle rozumiana, toteż nie dawała pożądanych wyników. Młodzież studiująca w WSWF w Krakowie nie posiadała na ogół warunków sprzyjających nauce. Duża część wciąż jeszcze dojeżdżała codziennie z odległych od Krakowa miejscowości. Korzystający zaś z Domów Studenckich w większości dochodzili z odległego o godzinę drogi od Uczelni Zakrzówka. Konieczność korzystania przez Uczelnię z podnajętych sal wykładowych, gościnności obcych zakładów i laboratoriów, trudności w ich wykorzystywaniu zależnie od czasu, kiedy były wolne, stwarzały olbrzymie przeszkody w ułożeniu tygodniowego planu zajęć, a studiujących zmuszały do stałej bieganiny po mieście i ogromnej straty czasu i energii. Brak świetlicy, czyteln i normalnie działającej biblioteki, a więc ośrodków wypoczynku i nauki pogarszał jeszcze i tak niepomysłną sytuację.

W ślad za wymaganiami w stosunku do młodzieży wzrosły obowiązki kadry nauczającej, opiekunów grup, starostów oraz organizacji młodzieżowych⁹⁴. Wprowadzona kontrola pełnego wykorzystania czasu określonego harmonogramem pracy na Uczelni podyktowała potrzebę wprowadzenia inspektora zajęć. Już sam specjalistyczny charakter Uczelni spowodował, że dyscyplina pracy lepiej przedstawiała się w przedmiotach praktycznych aniżeli teoretycznych⁹⁵, toteż gros wysiłku skierowano na podniesienie na odpowiedni poziom przygotowania naukowego młodzieży. Różne formy oddziaływania, jak kontrola starostów, działalność tzw. „brygad lekkiej kawalerii”, gazetki ścienne i wywieszanie listy zaniedbujących się w nauce były środkami mobilizującymi i w niejednym wypadku uzyskiwano zadowalające wyniki⁹⁶. Główny jednak wysiłek szedł w kierunku planowego i systematycznego przerabiania materiału naukowego w kolektywach organizacji samokształceniowych i w kołach przedmiotowych pod kierunkiem asystentów oraz pilnowania terminowego przystępowania do egzaminów. Na tym odcinku nastąpiła zmiana na lepsze⁹⁷. Poważnym osiągnięciem była zapoczątkowana przez ZSP narada przodowników nauki z aktywem studenckim i wykładowcami. Przedyskutowano na niej formy pracy dydaktycznej i podzielono się doświadczeniami, omówiono również zagadnienie powszechnie interesujące — dzienny plan pracy studenta⁹⁸.

⁹³ Prot. z I Krajowej narady rektorów WSWF i AWF w Warszawie 26 X 1950 i 15—16 II 1951.

⁹⁴ Prot. R.W. z dnia 27 II 1953, 8 V 1958. Sprawozdanie dziekana WSWF za rok akad. 1952/53.

⁹⁵ Prot. R.W. z dnia 9 I 1952, 27 II 1953.

⁹⁶ Sprawozdanie z narady rektorów WSWF i AWF w GKKF 14—15 II 1952. Prot. Małej Rady WSWF z dnia 12 XI 1952.

⁹⁷ Prot. R.W. z dnia 27 X 1955. Prot. z I Krajowej narady rektorów WSWF i AWF z dn. 26 X 1950, 16 II 51.

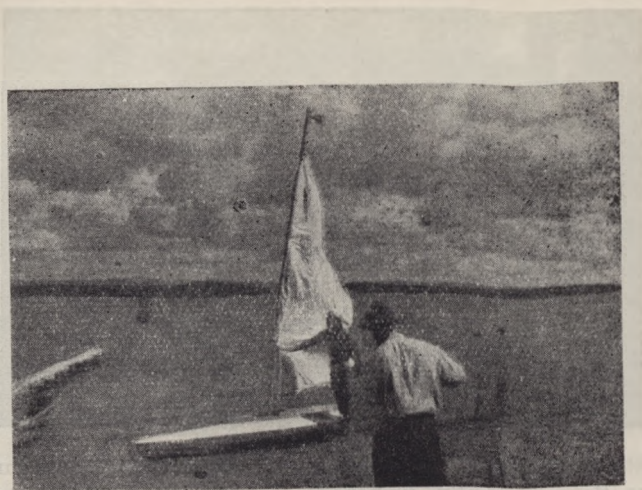
⁹⁸ Referat sprawozdawczo-wyborczy KU ZSP za rok 1953/54.

20. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934 — 1939. Komendant obozu Jan Bugajski na tle swej chatki, wykonanej prawie całkowicie ze słomy. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*

21. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934 — 1939. Chatki z okraglaków, kryte słomą lub płachtami namiotowymi. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*

22. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934 — 1939. Kajak żaglowy na tle przystani kajakowej i pływalni obozu. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

23. Obóz żeński Studium WF UJ. Dukszty 1934 — 1939. Chatki w obozie żeńskim wykonane całkowicie ze słomy. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

W celu jeszcze skuteczniejszego oddziaływania na młodzież Uczelnia pomimo swych skromnych możliwości oddała do użytku ZMP lokal na cele organizacyjne. Przeznaczając ponadto jedną godzinę wychowawczą — przy współudziale opiekuna grupy — stwarzała organizacji dogodne warunki współpracy z całą młodzieżą.

Najwięcej kłopotu sprawiały lata pierwsze, wykazujące największy brak zdyscyplinowania; one miały też największy odsiew. Niepokojący był również mały procent absolwentów opuszczających uczelnię i niewielka ilość uzyskiwanych dyplomów magisterskich. Ażeby temu zaradzić, wszczęto akcję uświadamiającą i zachęcającą do dobrowolnego i masowego udziału studentów w konsultacjach, repetytoriach, uczenia się w grupach studenckich oraz przedterminowego składania egzaminów⁹⁹.

Z biegiem czasu, widząc, że stosowane formy dyscypliny pracy nie dają takich rezultatów, jakich by można się było spodziewać po ilości włożonej pracy, władze nadrzędne zniosły dyscyplinę. Mimo to młodzież, nie chcąc pozostawić tej dziedziny bez dozoru, na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym RU ZSP w dniu 23 XI 1956 podkreśliła konieczność wyteżonej pracy i wysunęła projekt, aby narady grup studenckich odbywały się co miesiąc, a narady roku co 3 miesiące¹⁰⁰. Tym samym podtrzymano samokontrolę nad własną pracą.

Po rozwiązaniu ZMP w 1956 r. aż do chwili utworzenia ZMS, ZSP była jedyną młodzieżową organizacją czuwającą nad całokształtem życia młodzieży w Uczelni. W ostatnich latach starano się z małym skutkiem ożywić pracę kół samokształceniowych i naukowych. Brak czasu i przynależność do sekcji sportowych były stałą wymówką uchylających się od pracy. Spodziewano się, że przyszli stypendyści naukowci korzystający ze znaczniejszych stypendiów pieniężnych zajmą się tą pracą. Ponadto nowy regulamin przyznawania pomocy stypendialnej i zapomóg wyróżniał studentów zdających egzaminy bez poprawek; tym samym był bodźcem do pracy dla mało zaawansowanych w nauce. Pewne ożywienie w pracy ZSP nastąpiło na odcinku zapewnienia młodzieży pomocy naukowych, a szczególnie skryptów¹⁰¹.

W listopadzie 1959 r. przedstawiciele Rady Uczelnianej wzięli udział w warszawskiej I Konferencji Rad Uczelnianych ZSP przy uczelniach Wychowania Fizycznego w Polsce. Przez nawiązanie ściślejszego wzajemnego kontaktu zapoznano się z osiągnięciami i metodami pracy innych Rad Uczelnianych. Wspólnie wystąpiono z szeregiem wniosków do GKKF w sprawach bytowych i innych. W kwietniu następnego roku

⁹⁹ Prot. R.W. z dnia 8 V 1958.

¹⁰⁰ Referat sprawozdawczo-wyborczy KU ZSP z dn. 23 XI 1956.

¹⁰¹ Tamże.

podobna II Konferencja odbyła się w Krakowie, a organizacją jej zajęł się Komitet Uczelniany ZSP przy WSWF w Krakowie¹⁰².

Wydział Pracy Kulturalno-Masowej, tzw. PKM Komitetu Uczelnianego ZSP, zajmował się organizacją życia kulturalnego młodzieży. Praca ta napotykała na duże opory. Początkowo brak świetlicy, rozproszenie młodzieży po różnych Domach Studenckich, nie sprzyjały organizacji kółek itp. Poprzez udostępnienie młodzieży udziału w różnych imprezach, jak przedstawienia teatralne, seanse kinowe, zwiedzanie wystaw itd. starano się o wywołanie u niej „głodu przyjemnego i artystycznego wyżycia się”¹⁰³. Wprowadzie zapotrzebowanie na tego rodzaju rozrywki było skromne, gdyż większym popytem cieszyły się imprezy sportowe, niemniej z wolna i sporadycznie powstające kółka zainteresowań, jak taneczne, muzyczne, śpiewacze, recytatorskie wskazywały, że można przy inicjatywie i dobrej woli wiele zrobić. Praca wymienionych zespołów przyczyniała się do urozmaicenia programów artystycznych na różnych akademiach Uczelni i ogniskach w Domu Studenckim czy na obozach. Dzięki nim przeprowadzano dekorację pokoi, sal i korytarzy Uczelni i Domu Studenckiego, artystycznymi zdjęciami obrazującymi życie studentów na obozach. Innym rodzajem propagandy były gazetki ściennie umieszczane w szkołach krakowskich, informujące młodzież o studiach na WSWF. Większe ożywienie życia kulturalnego młodzieży zapanowało od czasu, kiedy Uczelnia otrzymała własny Dom Studencki przy ul. Przemyskiej 3. Zorganizowano wówczas zespół orkiestralny, były próby zorganizowania zespołu tanecznego i innych. Utworzona w 1959/1960 r. Rada Mieszkańców Domu Studenckiego korzystnie oddziaływała na podniesienie poziomu kulturalnego młodzieży. W ostatnich latach powstał teatrzyk studencki „Rudy Kot”, a zespół rozrywkowy wznawiając dawną działalność brał udział w pracach radiowęzła w Domu Studenckim nadając m.i. cykl audycji satyrycznych. W czasie Juwenaliów zorganizowano przy pomocy AZS-u „Sportowy Wielobój Żakowski”. Dzięki zabiegom KU ZSP pięciu członków Zrzeszenia wzięło udział w wycieczce turystyczno-naukowej na XVII Igrzyska Olimpijskie w Rzymie¹⁰⁴.

Poprzez pracę społeczną starano się utrzymać więź nauki ze wsią i miastem. Na prośbę WKKF młodzież brała czynny udział w przeprowadzaniu wyborów w poszczególnych PKKF. Dzięki temu zapoznawano się z zagadnieniami robotniczego i wiejskiego sportu¹⁰⁵. W ramach czynów społecznych wyjeżdżano na wieś do akcji agitacyjnej, żniwnej i na

¹⁰² Referat sprawozdawczy przewodniczącego KU ZSP za okres 17 XI 1959 — 17 XI 1960.

¹⁰³ Referat sprawozdawczo-wyborczy KU ZSP za rok 1953/54.

¹⁰⁴ Referat sprawozdawczo-wyborczy przewodniczącego RU ZSP za okres 17 XI 1959 — 23 XI 1960.

¹⁰⁵ Prot. R.W. z dnia 21 VI 1955, 27 XII 1955.

wykopki. Dzięki swej sprawności fizycznej młodzież wykonywała te zadania bez zarzutu, wysoko przekraczając obowiązujące normy. Podobnie w październiku 1959 r. masowo brała udział w akcji uporządkowania terenów Uczelni.

Momentem mobilizującym szczególnie pracę KU ZSP był IV Kongres a równocześnie X-lecie Zrzeszenia. Uświadomił on młodzieży, jak wielką wagę przywiązują Partia i Rząd do działalności Zrzeszenia, przy którego pomocy realizują swoją linię polityczną i kulturalną na uczelniach. Obrady IV Kongresu podsumowały dotychczasową działalność ZSP i nakreśliły kierunek dalszej pracy zgodnie z hasłem rzuconym w czasie Kongresu przez I sekretarza PZPR: „Zainteresowania młodzieży muszą być zgodne z duchem czasu i potrzebami kraju”¹⁰⁶.

Dużą rolę w rozwoju życia sportowego młodzieży miał i ma Akademicki Związek Sportowy. W okresie Studium Wychowania Fizycznego UJ działało na jego terenie Akademickie Koło AZS-u. Było ono jednostką odrębną, niezależną od kół wydziałowych. Organizowało zawody sportowe dla UJ i AM. Posiadało sekcje siatkówki, koszykówki, lekkiej atletyki, pływania i gimnastyki odrębne dla mężczyzn i kobiet oraz piłki nożnej. Współpracowało z ZAMP i ZSP w wykonywaniu masowych czynów społeczno-politycznych, między innymi przy remoncie hali, porządkowaniu boiska, budowaniu bieżni, boiska do siatkówki i koszykówki.

Po wyodrębnieniu się Uczelni pozostał tu bardzo silny Klub Uczelniany AZS WSWF, któremu przewodniczył: w latach 1950/1951 Mieczysław Pilipczuk, 1952/1953 Włodzimierz Gałęzowski, 1953/1954 Antoni Najda, a od 1954 r. do chwili obecnej — mgr Emil Kubisz. Opiekunami koła byli: prodziekan prof. Emil Dudziński, a obecnie prorektor prof. Ludomir Mazurek. Ilość sekcji w tym czasie znacznie zwiększyła się i doszła do 12. Są to sekcje: siatkówki, piłki koszykowej, ręcznej, lekkiej atletyki, pływania, narciarstwa dla mężczyzn i kobiet, tenisa stołowego oraz turystyki i piłki nożnej. W życiu sportowym środowiska krakowskiego Klub odgrywał i odgrywa poważną rolę, organizuje spartakiady uczelniane i mistrzostwa Uczelni w poszczególnych dyscyplinach sportowych, bierze udział w mistrzostwach środowiska krakowskiego oraz w akademickich mistrzostwach Polski. Stale rozwija turystykę narciarską, pieszą i kajakową. Rokrocznie organizuje wędrowny obóz na Mazurach oraz bierze udział w turystycznych imprezach tak letnich, jak i zimowych. W ramach współpracy organizuje część sportową Juwenaliów, a współpracując z ZMP, a obecnie ZMS, urządza pokazy sportowe w spółdzielniach produkcyjnych. Na szczególną uwagę zasługują

¹⁰⁶ Referat sprawozdawczy przewodniczącego RU ZSP przy WSWF za okres 17 XI 1959 — 23 XI 1960.

spotkania międzyuczelniane WSWF Wrocławia, Poznania, Krakowa i warszawskiej AWF. W ciągu tych lat Klub Uczelniany osiągnął wiele sukcesów, zdobył sporo tytułów mistrzowskich środowiska krakowskiego w poszczególnych dyscyplinach sportowych i wiele pucharów. Klub może się poszczycić znacznymi osiągnięciami w skali ogólnopolskiej: i tak w 1958 r. uzyskano I miejsce w Ogólnopolskiej Spartakiadzie Uczelnianej¹⁰⁷.

O wysokim poziomie etycznym i kulturalnym Klubu Uczelnianego świadczą zabiegi ZMP w GKKF, aby młodzież uczelniana obowiązkowo zrzeszała się we własnej organizacji sportowej AZS, a nie należała do różnych klubów sportowych, które mało dbały o swoich członków i nie sprawdzały, w jakim środowisku i otoczeniu młodzież przebywała¹⁰⁸. GKKF stojąc na stanowisku niekrepowania młodzieży był zwolennikiem raczej zachęcania aniżeli przymusu organizacyjnego. Przynależność młodzieży WSWF do poszczególnych klubów sportowych miała również tę ujemną stronę, że samowolne wyjazdy młodzieży na imprezy klubów naruszały w wielu wypadkach dyscyplinę studiów, powodując nieporozumienia i kary dyscyplinarne. Udział młodzieży WSWF w Klubie AZS stale wzrastał, tak że w roku 1960 wynosił 60% zapisanych¹⁰⁹.

Równolegle do wymienionych prac organizacje młodzieżowe w ścisłym powiązaniu z POP i innymi władzami nadrzędnymi prowadziły wśród młodzieży pracę polityczno-społeczną¹¹⁰ drogą szkolenia ideologicznego oraz przez omawianie różnorodnych wydarzeń politycznych i gospodarczych. Z biegiem lat rósł aktyw ideologiczny. Zorganizowana została grupa członków PZPR. W roku 1960 ZMS liczył 100 członków, ZMW zaś 24. Młodzież należała równocześnie do dwu lub więcej organizacji młodzieżowych działających na terenie Uczelni, jak również do LZS, ZHP, PTTK i innych¹¹¹.

W życiu Uczelni doniosłą rolę odgrywał i odgrywa Związek Nauczycielstwa Polskiego. Gromadząc w swych szeregach ogół pracowników Uczelni żywo interesował się wszystkimi bieżącymi sprawami związanymi z ich pracą. Rada Zakładowa ZNP stawiała sobie w ciągu swej działalności ambitne zadania: „rozwiniecia pracy związkowej na Uczelni, pomocy w pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej pomocy członkom Związku i walki o lepsze warunki socjalne i bytowe”. Realizując swe zadania utrzymywała ścisły kontakt z ogniwami związkowymi, POP PZPR i władzami Uczelni oraz z organizacjami młodzieżowymi, jak ZMP, ZMS i ZSP. Z tymi ostatnimi kontakt był na ogół luźny.

¹⁰⁷ Wywiad z mgrem Emilem Kubiszem.

¹⁰⁸ Prot. I Krajowej narady rektorów WSWF i AWF w dn. 26 X 1950.

¹⁰⁹ Pismo dziekanatu WSWF do GKKF z dn. 6 IV 1961.

¹¹⁰ Prot. R.W. z dnia 27 II 1953.

¹¹¹ Pismo dziekanatu WSWF do GKKF z dn. 6 IV 1961.

Stały wzrost liczby członków ZNP przyczynił się szczególnie do rozwoju Kasy Zapomogowo-pożyczkowej, która nie miała trudności związanych z brakiem funduszy pożyczkowych. W roku 1960 udzielono pożyczek na kwotę 49 846 zł; składki członkowskie wyniosły 53 244 zł. Ilość członków wynosiła w tym czasie 72 osoby. Poza zagadnieniami socjalno-bytowymi ZOZ interesowała się szczególnie rozwojem życia kulturalnego; na terenie Uczelni, w budynku przy al. Słowackiego 46, zorganizowano w roku akademickim 1959/1960 Klub Towarzyski. Wyposażono go w odpowiednie do tego celu umeblowanie, telewizor, czasopisma i naczynia do przyrządzania czarnej kawy i herbaty. W szeregu urządzanych imprez znalazły się również imprezy dla najmłodszych członków rodzin związkowców. Lata ostatnie odznaczały się wzmożoną działalnością Zakładowej Organizacji Związkowej.

4.

WARUNKI LOKALOWE UCZELNI

Wzniesione tuż przed wojną w stanie surowym budynki Studium Wychowania Fizycznego UJ stanowiły wraz z przyległymi boiskami, bieżnią i urządzeniami sportowymi podstawę stworzenia dobrych warunków pracy naukowej. Brak było jeszcze pierwszego piętra w budynku administracyjnym, pływalni oraz połączenia w formie krytych przejść z halą i salą gimnastyczną.

Okupant niemiecki zająwszy Kraków umieścił tam fabrykę margaryny „Deuma” po uprzednim dostosowaniu obiektów do tego celu.

Tuż po wyzwoleniu prof. T. Banachiewicz zajął zabudowania dla Narodowego Instytutu Astronomicznego legitymując się zezwoleniem Ministerstwa Oświaty¹¹². Natychmiastowy, bo już 25 I 1945 wniesiony sprzeciw doc. B. Szabuniewicza i interwencja Rektoratu Uniwersytetu Jagiellońskiego spowodowały wycofanie się Instytutu¹¹³. Budynek

¹¹² Zawiadomienie Narodowego Instytutu Astronomicznego na budynkach Studium Wychowania Fizycznego UJ. Treść: Nagłówek. Narodowy Instytut Astronomiczny Kraków ul. Kopernika 27. Zawiadomienie: Zawiadamia się, że lokale po niemieckiej firmie „Deuma” zajęte zostały przez Narodowy Instytut Astronomiczny na podstawie przydziału przez Ministerstwo Oświaty. Kraków 26 stycznia 1945. Podpis prof. Tadeusz Banachiewicz. Pieczęć okrągła. W toku napis Sigillum Observatoris Cracoviensis. W środku dwa berła uniwersyteckie z koroną. Druga pieczęć okrągła, w otoku napis: Narodowy Instytut Astronomiczny. W środku: Prezes Komitetu. Fotokopia zamieszczona w pracy mag. M. Małczyk, *Kierownictwo krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego w latach 1945–1955 i jego zasługi w rozwoju Uczelni*, Kraków 1960, s. 63.

¹¹³ Archiwum UJ. Teczka 21 a. Dyrektor Studium WF UJ do dziekana Wydziału Lekarskiego UJ. Pismo z dnia 29. I. 1945 w sprawie zajęcia gmachu Stu-

w tym czasie był zdewastowany i wymagał gruntownego remontu. Kosztorys odbudowy, jaki sporządził Zarząd Gmachów UJ, obejmujący tak budynki, jak i urządzenia sportowe, wynosił dwa i pół miliona złotych, a dokończenia budowy — 7 milionów złotych. Szansa uzyskania tak dużych subwencji była niewielka. Starania te znalazły poparcie w Międzyuczelnianej Komisji Wychowania Fizycznego. Jej przewodniczący, rektor AGH prof. dr Walery Goetel, w piśmie do Wydziału Lekarskiego z dnia 12 IV 1945 prosił o przyspieszenie terminu przywrócenia do stanu używalności urządzeń sportowych Studium WF UJ. Uważał, że należy to do obowiązków Wydziału, ponieważ on w pierwszej linii „powołany jest do czuwania nad stanem zdrowotnym młodzieży akademickiej i dostarczenia jej zdrowego ruchu jako przeciwwagi siedzącego trybu życia”¹¹⁴.

W Wydziale Lekarskim brak było ludzi życzliwych Studium. Pismo doc. B. Szabuniewicza do Rady Wydziału z dnia 19 IV 1945 w sprawie poparcia starań o odbudowę gmachu i urządzeń sportowych jak również prośba o przesłanie do Ministerstwa wniosku o uzyskanie odpowiednich na ten cel funduszy nie znalazło poparcia w Radzie Wydziału¹¹⁵. Według niej przedłożony kosztorys był za wysoki i wobec innych potrzeb Wydziału niemożliwy do realizacji. Odwołanie się Studium do Rektora UJ też nie dało rezultatu. Rektor UJ w odpowiedzi z dnia 26 V 1945 w ten sposób motywował swoją odmowę: „Z powodu konieczności bezzwłocznego wykonania niezbędnych dla UJ, a w szczególności dla Wydziału Lekarskiego, prac budowlanych Komisja Budowlana Senatu nie może obecnie przystąpić do przeprowadzenia prac remontowych i regulacyjnych na terenie urządzeń sportowych Studium Wychowania Fizycznego”¹¹⁶.

dium przez Instytut Astronomiczny. L. 13/1945. Tamże. List prof. dra Banachiewicza do rektora UJ prof. T. Lehra-Splawińskiego w sprawie odwołania zajęcia budynków Studium WF UJ.

¹¹⁴ Archiwum UJ. Teczka 21 a. Przewodniczący Komisji Międzyuczelnianej WF w Krakowie prof. dr Walery Goetel do dziekanatu Wydziału Lekarskiego. Pismo z dnia 12. IV. 1945 l. 42/45.

¹¹⁵ Archiwum UJ. Teczka 21 a. Dyrektor Studium WF UJ doc. B. Szabuniewicz do Rady Wydziału Lekarskiego UJ. Pismo z dnia 19. IV. 1945 l. 74/75 w sprawie poparcia odbudowy gmachu i urządzeń sportowych przy ul. Grzegórzeckiej 24 a przez Radę Wydziału Lekarskiego.

¹¹⁶ Archiwum UJ. Teczka 21. Rektor UJ zwraca się do dziekana Wydziału Lekarskiego w sprawie kosztorysu na remont urządzeń sportowych Studium WF UJ. Pismo z dnia 7. VI. 1945 l. 790/45. Tamże, teczka 21 a. Dziekan Wydziału Lekarskiego prof. dr J. Supniewski do rektora UJ prof. T. Lehra-Splawińskiego. Pismo z dnia 15. V. 1945 l. 416/45 w sprawie remontu urządzeń sportowych Studium WF UJ. Tamże. Rektor UJ prof. dr T. Lehr-Splawiński do dyrekcji Studium WF UJ przez dziekanat Wydz. Lekarskiego. Pismo z dnia 23. V. 1945 l. 864/45 w sprawie niemożności przeprowadzenia remontów urządzeń sportowych Studium WF UJ.

W tym stanie rzeczy budynki Studium nie remontowane, a zaledwie pilnowane, były celem zabiegów innych instytucji krakowskich. Wykorzystując sytuację Wojewódzki Urząd Samochodowy zajął w czerwcu 1945 budynki na szkołę samochodową i nie miał zamiaru ich opuścić, a sprzeczne zarządzenia władz wojewódzkich gmatwając sytuację utrudniały pozbycie się samowolnego lokatora. Wreszcie protest Rektora UJ i interwencja delegata Ministerstwa doprowadziły opornych do deklaracji opuszczenia budynków na dzień 30 X 1945. W tym trudnym okresie ośrodkiem organizacyjnym Studium był Zakład Fizjologii UJ przy ul. Grzegórzeckiej, którym kierował doc. B. Szabuniewicz. Tu też odbywały się posiedzenia Komisji¹¹⁷.

Mniej aniżeli skromne dotacje miesięczne, nie przekraczające kwoty 1000 zł, jakie uzyskiwano z Wydziału Lekarskiego spowodowały, że wydzierzawiono część zabudowań na garaże Wojewódzkiej Spółdzielni Obrotu Produktami Zwierzęcymi. Uczyniono to nie bez pewnych wahań, zdając sobie sprawę z ewentualnych trudności usuwania nieustępliwego lokatora.

Nie mając nadziei uzyskania subwencji na remont zniszczonych budynków zużyto na ten cel nie wykorzystane pieniądze przeznaczone na obóz letni w 1946 roku. Sytuacja była o tyle ułatwiona, że desygnowana na ten cel suma była za mała i przyznano ją za późno. Z nie wykorzystanej kwoty 118 tys. złotych przeznaczono na podłogę 65 tys., na oszklenie 20 tys., na piece 15 tys. oraz na roboty murarskie 10 tys. Był to dopiero początek wydatków. Remont całości wymagał znacznie większych wkładów. Dla uzyskania na ten cel odpowiednich funduszy zorganizowano Komitet Odbudowy Hali Sportowej Studium WF UJ, z ppłk. Henrykiem Reymanem, dyrektorem Wojewódzkiego Urzędu WF i PW na czele, który swoimi wpływami nakłonił związki i stowarzyszenia sportowe do opodatkowania się na ten cel. Postanowiono, że pieniądze zostaną zwrócone w formie czynszu za wynajmowanie hali i sal gimnastycznych. Odpowiedni apel do społeczeństwa poprzez prasę i radio o udzielenie pomocy Studium WF UJ nie pozostał bez echa. W ciągu 6 miesięcy nie tylko zebrano odpowiednie fundusze, ale również doprowadzono halę sportową do całkowitej używalności. Pracami kierował bezinteresownie inż. Waydawski. Otwarcie hali połączone z uroczystością, która odbyła się w dniu 1 II 1947¹¹⁸. Wzięli w niej udział przedstawiciele Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz świata sportowego. Przemówienia okolicznościowe i zawody lekkooletyczne uświetniły uroczystość. Na skromne wyposażenie hali sportowej składały się: skocznia, stojaki, kosze do siatkówki, dwa boiska oraz 4 piecyki ogrze-

¹¹⁷ Prot. K. S. z dnia 10. X. 1945. Dyrektor Studium WF UJ doc. dr B. Szabuniewicz do rektora UJ. Pismo z dnia 2. VIII. 1945 l. 159/45. Memoriał w sprawie zajęcia gmachu Studium WF UJ przez Woj. Urząd Samochodowy.

¹¹⁸ Prot. K. S. z dnia 16. IX. 1946.

wane węglem¹¹⁹. Jeszcze w tym samym roku, bo w listopadzie utworzono Komisję Administracyjną w składzie: dr J. Figna jako przewodniczący oraz doc. E. Stołyhkowa i dr Władysław Gabryelski, która miała zadanie kontrolowania wydzierżawienia hali i sali gimnastycznej¹²⁰. W roku następnym Ministerstwo Odbudowy przyznało na remont kredyty w wysokości 800 tysięcy zł¹²¹. W związku z tym projektowano już w marcu wykonanie centralnego ogrzewania. Również i Ministerstwo Zdrowia przyznało subwencję w kwocie 500 tys. zł. Planowanego centralnego ogrzewania nie zdołano przeprowadzić. W roku akademickim 1948/1949 wyposażono salę gimnastyczną w parkiet oraz potrzebny sprzęt. Do tego ostatniego przyczynił się w wielkiej mierze dr Józef Figna.

Reorganizacja Studium WF na WSWF i przejście jej pod opiekę GKKF stwarzało korzystne warunki przyszłego rozwoju Uczelni, a w danej chwili dalszego remontu i uzupełniania braków w budynkach. Dzięki otrzymanym poważnym kredytom przystąpiono do przebudowy szatni, urządzeń sanitarnych i zainstalowania centralnego ogrzewania¹²². Przeprowadzane roboty uniemożliwiały szczególnie korzystanie z hali, która w tym okresie nie nadawała się do użytku, również brak pryszniców nie pozwalał ćwiczącym na umycie się¹²³. Sytuacja była tym trudniejsza, że w tym czasie ilość posiadanych lokali nie zwiększyła się, a wzrosły potrzeby, chociażby ze względu na rozrost zakładów Uczelni. Przewidywany na koniec grudnia 1950 termin ukończenia robót odwlekał się z miesiąca na miesiąc. Na przeszkodzie stawały: brak wykonawców, złe kierownictwo i wadliwe wykonywanie robót, nie gwarantujące trwałości, a wreszcie brak kredytów¹²⁴. Na koniec Uczelnia postawiła wniosek, aby Dział Inwestycji GKKF wyciągnął konsekwencje w stosunku do winnych tego stanu¹²⁵. Remontu nie ukończono jeszcze pod koniec października 1951 r. Dopiero wiosną 1952 prace dobiegły końca, a momentem przynaglającym stała się konferencja poświęcona sprawom gimnastyki, jaką GKKF organizował w Krakowie w kwietniu tegoż roku¹²⁶.

Boisko lekkoatletyczne było w opłakanym stanie. Brak było funduszy na uporządkowanie bieżni, skoczni, rzutni oraz ogrodzenia. Wobec braku kredytów na przeprowadzenie tych robót, młodzież pod-

¹¹⁹ M. Małczyk, op. cit., s. 71.

¹²⁰ Prot. K. S. z dnia 19. XI. 1947.

¹²¹ Prot. K. S. z dnia 5. X. 1948.

¹²² Prot. K. S. z dnia 5. X. 1948. Sprawozdanie z konferencji rektorów w Warszawie w dniu 5. II. 1951.

¹²³ Prot. I Krajowej narady rektorów WSWF i AWF w Warszawie w dniu 11. X. 1950. Sprawozdanie Rady Wydziału WSWF 1. X. 1951, 9. I. 1952.

¹²⁴ Prot. Małej Rady WSWF z dnia 24. IV. 1951.

¹²⁵ Prot. Małej Rady WSWF z dnia 24. IV. 1951.

¹²⁶ Prot. Małej Rady WSWF z dnia 27. X. 1951, 14. XI. 1952.

jąwszy zobowiązania uporządkowała tereny przy Uczelni¹²⁷. Podobnie jak zagadnienia ogólnego remontu, tak i instalacja centralnego ogrzewania, zaplanowana jeszcze w 1949 r. natrafiała na duże opory¹²⁸. Firma, której GKKF zlecił przeprowadzenie robót nie wywiązywała się ze zobowiązań. Sytuacja o tyle się pogorszyła, że zainstalowane polskie piece okazały się nieprzydatne do potrzeb WSWF. Wobec nadchodzącej zimy wielkim utrudnieniem była niemożność korzystania z ciepłych natrysków, powszechnie skarżono się na zimno. Sprawą zainteresowała się POP stawiając wniosek przekazania jej prokuratorowi¹²⁹. Wadliwe wykonanie robót instalacyjnych było jeszcze długi czas źródłem narzekania, aż wreszcie dzięki zabiegom administracji problem został pomyślnie rozwiązany.

W roku akademickim 1952/1953 Uczelnia dysponowała zaledwie dwiema salami wykładowymi. Większa z nich mogła pomieścić 100 osób, mniejsza 25 osób. Zachodziła przeto konieczność korzystania nadal z sal wykładowych Akademii Medycznej oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego, tymczasem uczelnie te z uwagi na własne potrzeby odmawiały dalszego wynajmu. Jedynie WKKF chętnie udostępniał swoje sale. W dalszym ciągu korzystano więc z tych świadczeń, jak również z krytej pływalni w Młodzieżowym Domu Kultury¹³⁰.

Z końcem roku akademickiego 1951/1952 ubiegano się o lokale przy ul. św. Anny 5, gdzie można było uzyskać jedną salę wykładową, pomieszczenia na zakłady, internat oraz stołówkę dla młodzieży. Niestety starania o te, podobnie jak i o inne lokale nie znalazły zrozumienia u krakowskich czynników miarodajnych. Z początkiem następnego roku czyniono — również bezskuteczne — zabiegi o uzyskanie pomieszczeń w budynku urszulanek¹³¹.

Tymczasem zwiększająca się ilość zakładów jak i wzrost liczby studiujących¹³² w istniejących warunkach lokalowych nie gwarantowały normalnego toku zajęć. Poruszono wszelkie możliwe sprężyny łącznie z GKKF w zabiegach o rozwiązanie tego trudnego problemu. Wreszcie z początkiem roku akademickiego 1954/1955 zdołano uzyskać od PZU w Krakowie lewą oficynę dużego gmachu przy Alei Słowackiego 46. Część lokali tamże zajmowała jeszcze Wieczorowa Wyższa Szkoła Inżynierska i te stopniowo opuszczała. Po przeprowadzeniu koniecznych remontów można było pomyśleć o właściwym rozmieszczeniu zakładów. Te tracąc ścisłą łączność z niektórymi zakładami innych uczelni, np. Uni-

¹²⁷ Prot. Małej Rady WSWF z dnia 24. III. 1952.

¹²⁸ Prot. K. S. z dnia 15. VI. 1949.

¹²⁹ Prot. R. W. z dnia 14. XI. 1952.

¹³⁰ Sprawozdanie dziekana WSWF za rok akad. 1952/53.

¹³¹ Prot. R. W. z dnia 14. IX. 1953, 17. IX. 1954. Sprawozdanie dziekana WSWF za rok akad. 1953/54.

¹³² Prot. R. W. z dnia 6. VII. 1954.

wersytetu Jagiellońskiego, traciły nieco na naukowych kontaktach i pomocach naukowych, zyskiwały natomiast na samodzielności¹³³. W marcu 1955 przeniesiono tu część Administracji i Dziekanat WSWF, Zakłady Antropologii i Biologii, Fizjologii i Chemii, Pedagogiki i Metodyki, Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych, Pływania oraz Bibliotekę Główną WSWF¹³⁴. Specjalna komisja otrzymała zadanie rozpatrzenia istotnych potrzeb zakładów i ich warunków lokalowych.

W miarę opróżniania się lokali w budynku przy Alei Słowackiego 46 stopniowo powiększały się możliwości rozrostu zakładów ścieśnionych dotąd w sposób uniemożliwiający zarówno dalszy rozwój pracy naukowej kadry, jak i szerszą działalność dydaktyczną¹³⁵. Po wykwaterowaniu w 1957 roku Wieczorowej Szkoły Inżynierskiej uzyskano w lutym 1957 dalszą salę wykładową, świetlicę, 3 pokoje oraz suterенę¹³⁶. Likwidacja agend ZW ZMP w lokalach na I piętrze i objęcie tych pomieszczeń poszerzyły znacznie możliwości rozwojowe Uczelni. Uzyskano wówczas dużą salę wykładową wraz z wyposażeniem, największą z posiadanych¹³⁷. Dalsze starania WSWF o przydział nowych pomieszczeń na rozbudowę Uczelni, nawet przy oficjalnych zapewnieniach i poparciu MRN czy innych czynników nie dały pozytywnych rezultatów. Kolejnym dużym osiągnięciem było uzyskanie w 1957 roku Domu Studenckiego przy ul. Przemyskiej 3, który dotąd zajmowała Wyższa Szkoła Ekonomiczna. Po przeprowadzeniu generalnego remontu podczas wakacji już w roku akademickim 1957/1958 sprawy mieszkaniowe studentów WSWF przestały niemal zupełnie być problemem¹³⁸. Dzięki uzyskaniu subwencji 550 tys. zł zdołano zainstalować tam kuchnię wraz z urządzeniami i otworzyć dla młodzieży własną stołówkę.

Z powstaniem Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie łączyły się perspektywy wielkiego rozwoju Uczelni. Obietnice GK KF rokowały nadzieje wybudowania nowych obiektów szkolnych z wszystkimi urządzeniami dla celów sportowych. Przepuszczano, że skończą się ciągnące się latami kłopoty lokalowe. Tym samym zarzucono dawne starania o rozbudowę obiektów przy ul. Grzegórzeckiej 24 a według planów inż. Wacława Krzyżanowskiego. Projektowano tylko i starano się o rozbudowę przez dobudowanie do Uczelni sal wykładowych. W tym celu zwrócono się w 1956 r. do Miejskiej Rady Narodowej o przyznanie przyległego terenu¹³⁹. Perspektywy wybudowania nowych obiektów szkoleniowych z roku na rok oddalały się. Termin rozpoczęcia wstępnych

¹³³ Prot. R. W. z dnia 2. II. 1956.

¹³⁴ Prot. R. W. z dnia 2. II. 1955, 9. III. 1955.

¹³⁵ Prot. R. W. z dnia 20. XI. 1956, 18. II. 1957.

¹³⁶ Prot. R. W. z dnia 18. II. 1957.

¹³⁷ Prot. R. W. z dnia 9. XII. 1956.

¹³⁸ Prot. R. W. z dnia 18. II. 1957.

¹³⁹ Prot. R. W. z dnia 29. V. 1956.

prac z funduszy GKKF z roku 1956 przesunięto na 1960 rok. Jako miejsce budowy przeznaczono 16-hektarowy obszar w Parku Nowej Huty między Nową Hutą a Rondem¹⁴⁰.

Ciasnotę lokalową obrazuje poniższe zestawienie użytkowanej w ostatnich latach powierzchni:

Zakłady naukowe:

Obiekty przy ul. Grzegórzeckiej 24 a

Zakład Lekkiej Atletyki	28,40 m ² — 6 prac.
Zakład Gimnastyki	33,48 m ² — 13 prac.
Zakład Zespołowych Gier Sportowych	16,96 m ² — 6 prac.
Zakład Pływania	16,20 m ² — 5 prac.
Zakład Sportów Różnych	7,59 m ² — 5 prac.
Katedra Anatomii i Biomechaniki	24,48 m ² — 8 prac.
Katedra Kontroli Lekarskiej	33,63 m ² — 5 prac.
Studium Wojskowe	37,73 m ² — 5 prac.

Obiekt przy Alei Słowackiego 46

Zakład Fizjologii	27,24 m ² — 5 prac.
Zakład Chemii	30,00 m ² — 2 prac.
Katedra Biologii i Antropologii	62,64 m ² — 5 prac.
Zakład Pomocy Dydaktycznych	44,54 m ² — 2 prac.
Zakład Pedagogiki	45,34 m ² — 10 prac.
Zakład Teorii wf	
Zakład Psychologii	45,23 m ² — 7 prac.
Zakład Historii	

Biblioteka Główna, Magazyn i Wypożyczalnia 59,40 m² — 3 prac.

Razem 512,06 m² — 87 prac.

Pomieszczenia dydaktyczne: (sale):

Obiekt przy ul. Grzegórzeckiej 24 a

Hala sportowa	595,00 m ²
Sala gimnastyczna	243,75 m ²
Sala wykładowa	91,20 m ²
Sala ćwiczeń anatomicznych	44,20 m ²

Obiekt przy Alei Słowackiego 46

Sala wykładowa 1	120,62 m ²
Sala wykładowa 2	64,13 m ²
Sala wykładowa 3	56,97 m ²
Sala ćwiczeń chemicznych	62,64 m ²
Sala ćwiczeń antropologicznych	57,24 m ²
Czytelnia Biblioteki Gł.	67,24 m ²

Razem 1 403,09 m²

¹⁴⁰ Prot. R. W. z dnia 12. X. 1954, 8. V. 1958.

Pomieszczenia administracyjne:

Obiekt przy ul. Grzegórzeckiej 24 a

Rektorat	32,33 m ²
Administracja	31,80 m ²
Sekretariat	17,15 m ²

Obiekt przy Alei Słowackiego 46

Dziekanat	43,12 m ²
-----------	----------------------

Razem 124,40m²

Ogółem używana powierzchnia zakładów naukowych wynosi 512,06 m² przy pracownikach naukowych Uczelni¹⁴¹; na osobę przypada więc 5,82 m² powierzchni użytkowej. Organizacje młodzieżowe: ZMS, ZSP, AZS zajmują lokal o powierzchni 6,5 m². Rozwój Uczelni wymaga coraz większej powierzchni, tymczasem dzieli się ją na coraz to mniejsze „pola pracy”, a tym samym zmniejsza się powierzchnię użytkową przeznaczoną dla pracowników naukowych i młodzieży¹⁴².

Perspektywa lepszej przyszłości dodaje jednak otuchy i jest bodźcem do dalszej wytężonej pracy w dziele krzewienia idei wychowania fizycznego, tym bardziej, że nadzieja wybudowania nowej placówki wychowania fizycznego przybiera konkretne kształty.

¹⁴¹ Zestawienie administracji WSWF z dnia 11. II. 1961.

¹⁴² Wyrazem usilnych zabiegów WSWF w Krakowie w sprawie uzyskania lokali dla potrzeb Uczelni będzie chronologiczny wykaz składanych pism i memoriałów. W nich nasświetlono nadzwyczaj trudne warunki dla pracy dydaktycznej i wręcz niewystarczające dla pracy naukowej: Do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Krakowie. Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Oddział Kwaterunkowy. Pismo l. dz. 1083/52 z dnia 30 V 1952 w sprawie: o przydział budynków po Bractwie Kurkowym Kraków ul. Lubicz 6. Bez odpowiedzi. Do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie Wydział Handlu. Pismo l. dz. 1907/54 z dnia 19. X. 1954 w sprawie: O przydzielenie lokalu po magazynie meblowym Kraków Dietla 89. Załatwiono odmownie pismo HZ-A-II 561-54 25. X. 1954. Do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie z dnia 5. II. 1954 w sprawie: Relacja o sytuacji lokalowej WSWF doręczona osobiście przez rektora sekretarzowi PWRN. PWRN przekazało sprawę PNRN do załatwienia dnia 19. III. 1954 nr GKK 9-71/54. Bez odpowiedzi. Do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Krakowie. Wydział Kwaterunkowy. Pismo z lipca 1955 w sprawie: Wniosek o przydział lokalu przy ulicy Miodowej 20. Załatwiono odmownie. Orzeczenie Komisji Lokalowej w Krakowie nr I/M-12/56 z dnia 1. III. 1956. Do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Krakowie. Wydział Kwaterunkowy. Pismo l. dz. 993/R/55 z dnia 30. XI. 1955 w sprawie: O przydział obiektów przy ul. Zwierzynieckiej 26, które zwolnione zostały po Komendzie Wojewódzkiej P. O. „Służba Polsce” do wiadomości: Wojewódzki Komitet PZPR i GKKF z prośbą o interwencję. Pozostało bez odpowiedzi. Pismo l. dz. 193/56 z dnia 12. X. 1956 w sprawie: O przydział domu studenckiego przy ul. Przemyskiej 3 przekazane na Kolegium Rektorów w Krakowie. Załatwiono pozy-

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Dziekanat WSWF w Krakowie. Ankiety wpisowe studentów Studium WF UJ za lata 1945—1949/1950.
2. — Ankiety wpisowe studentów Studium WF UJ za lata 1950/1951—1960/1961.
3. — Akta różne administracji WSWF w Krakowie.
4. — Protokoły posiedzeń Małej Rady WSWF w Krakowie.
5. — Protokoły posiedzeń Komisji Studium WF UJ.
6. — Protokoły posiedzeń Rady Wydziału WSWF w Krakowie.
7. — Protokoły posiedzeń Rady Rektorskiej WSWF w Krakowie.
8. — Korespondencja z GKKE.
9. — Sprawozdania roczne dziekanów WSWF w Krakowie.
10. — Rektorat WSWF w Krakowie. Skład osobowy pracowników nauki w roku akad. 1960/1961.
11. — Sprawozdanie rektorów z działalności WSWF w Krakowie wygłaszane na inauguracjach roku akad.
12. — Zrzeszenie Studentów Polskich przy WSWF w Krakowie. Referaty sprawozdawcze Rady Uczelnianej ZSP za poszczególne lata.
13. — Referat sprawozdawczo-wyborczy ZSP przy WSP w Krakowie.
14. — Sprawozdania KU ZSP.
15. — Archiwum Akademii Medycznej w Krakowie. Pisma WKKE w Krakowie z dn. 3. IX. 1950.
16. — Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania Studium WF UJ Akademii Medycznej w Krakowie z dn. 14. IX. 1950.
17. — Archiwum UJ. Zbiór akt Studium WF UJ. Teczka nr 21. i in.

tywnie. Do Prezydium WRN w Krakowie za pośrednictwem Biura Spraw Lokalowych przy Urzędzie Rady Ministrów (styczeń 1957) o przydział budynku po Seminarium Śląskim w Krakowie przy Al. Mickiewicza. Zawiadomienie o odmowie Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie przekazano WSWF przez Prezydium WRN dnia 29. XI. 1957 r. nr GKKE 9-659/56. Do Ministerstwa Oświaty w Warszawie pismo l. dz. 63/R/57 z dnia 8. IV. 1957 w sprawie: O przydzielenie Młodzieżowego Domu Kultury w Krakowie przy ul. Krowoderskiej 8. Załatwiono odmownie. Pismo Ministerstwa Oświaty z dnia 6. V. 1957 nr 505-1588/57. W ślad za pismami szła osobista interwencja aktualnie urzędujących rektorów i sekretarza Podstawowej Organizacji Partyjnej. Według zestawienia Administracji WSWF z dnia 11. II. 1961.

Uwaga:

Przy opracowaniu tematu korzystałem z wywiadów przeprowadzanych przeze mnie z osobami, które brały czynny udział w organizacyjnych i naukowych pracach Studium Wychowania Fizycznego UJ i AM, a następnie Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, obecnie czynnymi pracownikami Uczelni.

Szereg cennych wiadomości z dziejów Uczelni uzyskałem od dra Jana Bugajskiego należącego do grupy najdawniejszych wykładowców Studium WF oraz z prac magisterskich Zakładu Teorii Wych Fiz., pozostającego pod kierownictwem wymienionego. Tym wszystkim za życzliwe udzielanie mi informacji składam serdeczne podziękowanie (przyp. aut.).

18. — Wywiady. Z drem Franciszkiem Klapkowskim, mgrem Emilem Kubiszem, mgrem Aleksandrem Orchowskim i dyrektorem administracyjnym WSWF w Krakowie mgrem Tadeuszem Nowickim.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Konferencja naukowa poświęcona teorii kultury fizycznej (referaty i dyskusja)
Warszawa 20—22. XII. 1954, Warszawa 1955.

„Kultura Fizyczna” 1952, 1953, 1958, 1959 i nast.

„Theorie und Praxis der Körperkultur” 1961.

„Wychowanie Fizyczne” 1947.

„Wychowanie Fizyczne i Sport” 1959, 1960.

Rozdział III

HENRYK SMARZYŃSKI

HENRYK JORDAN — PREKURSOR STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO I WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE

Henryk Jordan — to nie tylko wielkiej miary pionier nowoczesnego wychowania fizycznego na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX wieku, lecz również czołowy przedstawiciel europejskiej myśli pedagogicznej tego okresu.

Jordan, chcąc podnieść ogólną tężyznę fizyczną narodu polskiego, stworzył nowoczesny system wychowania fizycznego dzieci i młodzieży na łonie natury, ucząc, jak młode pokolenie ma korzystać z powietrza, słońca i wody przez gry i zabawy ruchowe.

Park stworzony przez Jordana w Krakowie stał się kolebką nowoczesnego sportu polskiego i nowoczesnego wychowania fizycznego. Dzięki Jordanowi stanęli z końcem XIX wieku do pracy wychowawczej w polskiej szkole nauczyciele wychowania fizycznego i lekarze dobrze przygotowani pedagogicznie i dydaktycznie na dwuletnich kursach wychowania fizycznego zorganizowanych przez Jordana przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Dzięki tej działalności Jordana na Uniwersytecie Jagiellońskim — szkoły krakowskie pierwsze w naszym kraju otrzymały fachowych nauczycieli wychowania fizycznego — entuzjastów nowocześnie pojętej kultury fizycznej.

Jordan był nie tylko czołowym wychowawcą młodych pokoleń, lecz jednocześnie znakomitym uczonym i profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, jak również wielkiej miary patriotą, który całe swe życie poświęcił dla dobra narodu polskiego.

Choć Henryk Jordan zmarł w 1907 roku, to dzieło jego jest ciągle żywe, jego idee dalej żyją i rozwijają się w działalności Ogrodów Jor-

danowskich, które są pomnikami Jego działalności pedagogicznej. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie jest także spadkobierczynią idei Jordanowskich i ich realizatorką w dobie współczesnej.

1.

ZYCIE I DZIAŁALNOŚĆ HENRYKA JORDANA

Henryk Jordan pochodził ze zubożałej rodziny ziemiańskiej. Urodził się dnia 23 lipca 1842 r. w Przemyślu jako syn Bonifacego Jordana i Salomei z Wędrychowskich. Ojciec jego był nauczycielem prywatnym, ale zmarł przedwcześnie, na skutek czego młody Henryk wraz z matką znaleźli się w ciężkich warunkach materialnych. Jednakże dzięki pracowitości i zaradności młody chłopiec nie dał się pochłonać biedzie, ale idąc śladami swego ojca, udzielał korepetycji jeszcze jako uczeń gimnazjalny.

Już od lat dziecinnych odznaczał się niezwykłą żywością i energią oraz zdolnościami i bystrością umysłu. Jego zainteresowania do nauki rozbudził w nim nauczyciel Trusz. Niższe gimnazjum, tj. kl. I—IV ukończył w Tarnopolu, a od klasy V przeniósł się do Tarnowa, gdzie ukończył dalsze trzy klasy z postępowaniem celującym, wyróżniając się przede wszystkim w naukach przyrodniczych, historii i językach klasycznych. W 1862 r., zagrożony relegacją ze szkoły za udział w manifestacjach narodowych, musiał opuścić Tarnów i przenieść się do Triestu, gdzie mimo trudności, jakie mu sprawiała nieznajomość języka włoskiego, który był językiem wykładowym, potrafił bez najmniejszego opóźnienia i z wyróżnieniem zdać egzamin dojrzałości dnia 31 lipca 1863 r.¹ Po ukończeniu szkoły średniej studia lekarskie rozpoczął w Wiedniu, ale ponieważ środowisko to nie odpowiadało mu, po kilku miesiącach przeniósł się na dalsze studia medyczne do Krakowa na Uniwersytet Jagielloński.

W czasie swych studiów lekarskich w Krakowie „pomagał matce w wydawaniu dwóch pism, przeznaczonych dla ludu: «Zagroda» i «Włościanin», które wychodziły w latach 1863—1868”². Po ukończeniu studiów lekarskich zdał zaraz Henryk Jordan pierwszy egzamin ścisły. Jednak z powodu ciężkiego zapalenia płucnej i ciężkich warunków materialnych przerwał pracę przygotowawczą do końcowego egzaminu dyplomowego i przeniósł się do Berlina, gdzie utrzymywał się z lekcji. Po paru miesiącach pobytu w Berlinie wyjechał w 1867 r. do Nowego Jorku. Tu — zdany na własne siły — rozpoczął pracę od gry na forte-

¹ Arch. Zakładu Historii Medycyny Akademii Medycznej w Krakowie: Dz. VIII, nr 173. Świadectwo dojrzałości Henryka Jordana (oryginał).

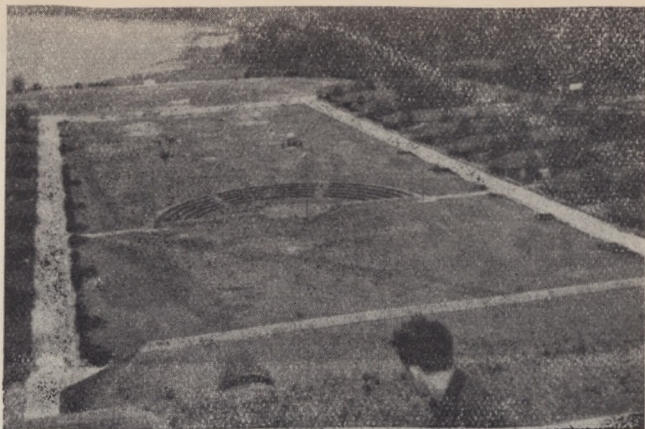
² W. Bujak, *Życiorys Henryka Jordana*, odb. z „Krytyki Lekarskiej” 1907, s. 1.

24. Obóz żeński Sadium WF UJ, Dukszty — 1934 — 1939. Gimnastyka poranna na tle Jez. Berżona. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

25. Obóz żeński Studium WF UJ, Dukszty 1934 — 1939. Grupa uczestniczek obozu z roku 1938. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

26. Obozy Studium WF UJ. Złociniec. Widok z wieży na plac obozowy, baraki mieszkalne i fragment jeziora. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

27. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934—1939. Mapa okolicy obozów nad Jez. Dukszty i Berżona, wykonana przez studentów w ramach ćwiczeń z kartografii. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

pianie w restauracjach, a następnie grywał melodie do ćwiczeń grupowych w zakładach gimnastyki szwedzkiej dla dziewcząt. Tutaj też zaznajomił się z zagadnieniami wychowania fizycznego.

W krótkim czasie potem rozpoczął w Nowym Jorku praktykę położniczą i ginekologiczną, którą odbywał w dzielnicach zamożnych, a we wczesnych godzinach rannych i późnych wieczornych, kiedy ustawała praca w fabrykach, w dzielnicach zamieszkałych przez ludność ubogą. Założył tu też szkołę położnych, która cieszyła się wielkim uznaniem słuchaczek. Jordan był powszechnie lubiany i szanowany wśród nowego społeczeństwa, czego wyrazem było złożone mu podziękowanie opatrzone licznymi podpisami za ofiarną pracę społeczną, zwłaszcza w szkole położnych. Również w tym czasie zdobył sobie dużą praktykę położniczo-ginekologiczną, która przynosiła mu znaczne dochody materialne, ale tęsknota za ojczyzną nie pozwoliła mu dłużej pozostawać z dala od kraju rodzinnego. Poczyniwszy znaczne oszczędności, zwiedził jeszcze przed wyjazdem główne szkoły lekarskie w Ameryce Północnej, po czym wyjechał do Anglii, a następnie do Berlina, gdzie przez dwa miesiące odbywał praktykę na klinice prof. Martiniego.

Zdobywszy w ten sposób nowe doświadczenia życiowe, pogłębiwszy swą wiedzę — po półtorarocznym pobycie za granicą — powrócił Jordan do kraju rodzinnego, do Krakowa. Tu wkrótce złożył drugie rygorozum, po czym otrzymał stanowisko zastępcy sekundariusza w nie istniejącym obecnie szpitalu dla chorób umysłowych św. Ducha w Krakowie. Na tej placówce pracował przez kilka miesięcy. W styczniu 1870 roku otrzymał dyplom doktora medycyny. Dla dalszego pogłębienia i poszerzenia swej wiedzy położniczo-ginekologicznej wyjechał, po otrzymaniu dyplomu lekarskiego, do Wiednia na dalsze studia specjalizacyjne w klinice prof. Karola Brauna, pod którego kierunkiem kształcił się przez prawie pół roku w warunkach materialnych bardzo ciężkich, sypiając często na stole w klinice w czasie swych nocnych dyżurów. Po uzyskaniu dyplomu magistra położnictwa wrócił do Krakowa i został mianowany w 1870 r. asystentem przy katedrze położnictwa i ginekologii prof. Madurowicza na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego i funkcje asystenckie sprawował do 1874 r.

W ten sposób po ciężkich latach walki o byt Henryk Jordan rozpoczął wreszcie wymarzoną i upragnioną pracę naukową. Mimo trudnych i prymitywnych warunków panujących w ówczesnej klinice położniczo-ginekologicznej w Krakowie, Jordan oddał się pracy z całym zapałem. Jako jedyny asystent przy katedrze, zajęć miał bardzo wiele. Do obowiązków jego należało: „być gotowym dniem i nocą na każde wezwanie do porodu, asystować do operacji, względnie operować samemu, zastępować profesora w wykładach dla położnych, prowadzić administrację kliniki oraz kursa praktyczne i teoretyczne dla rygorozantów”³.

³ Tamże, s. 2.

Po odbyciu czteroletniej asystentury w czasie od listopada 1870 r. do końca października 1874 r. i po otrzymaniu od prof. Madurowicza świadectwa chlubnego i pełnego uznania za pracę na klinice, Jordan oddał się, jako specjalista chorób ginekologiczno-położniczych, prywatnej praktyce. Wkrótce zdobył też sobie powszechne uznanie jako wybitny lekarz specjalista — nie tylko w Krakowie, ale w całej ówczesnej Galicji i pozyskał sobie wielu pacjentów spośród wszystkich warstw społecznych. Leczyła się u niego bogata arystokracja i mieszczaństwo. Kilkakrotnie jeździł Jordan nawet do Wiednia, wzywany na dwór Habsburgów — do jego pacjentek należała m.in. Izabela Habsburg. Z usług jego — w takich wypadkach zupełnie bezinteresownych — korzystali także najbiedniejsi.

Zdobywszy podstawy materialne Jordan zawarł w tym czasie związek małżeński z Marią Gebhardt, kobietą wyróżniającą się wieloma zaletami i bystrością umysłu. Miał z nią jedynego syna.

W 1881 r. na podstawie wydanej pracy pt. *Fizjologia ciąży, porodu i połogu dla użytku uczniów i lekarzy* oraz rozprawy naukowej *Uwagi z powodu szerzenia się chorób połogowych pomiędzy ludnością żydowską w Krakowie* uzyskał Jordan veniam legendi na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego z uwolnieniem od kolokwium habilitacyjnego i wykładu próbnego. W tymże samym roku ministerstwo zatwierdziło uchwałę Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego i uznało Jordana docentem. Tak rozpoczął Henryk Jordan swą pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim na Wydziale Lekarskim wykładami z zakresu teorii położnictwa w semestrze zimowym, a diagnostyki chorób kobiecych w semestrze wiosennym⁴.

Z drugiej strony, tj. ze względu na tragedie rodzinne Jordana rok 1881 był jednak przełomowym. W tym roku utracił jedynego i nade wszystko ukochanego 6-letniego syna, w którym widział całą swą przyszłość i szczęście osobiste. W tym samym czasie żona Jordana zapadła na nieuleczalną chorobę. Tak więc skończyło się wymarzone szczęście rodzinne.

Chcąc znaleźć zapomnienie i ukojenie po tragicznych przeżyciach, obok pracy naukowej z pasją i dynamizmem poświęcił Jordan wszystkie siły dla dobra społeczeństwa i rozpoczął działalność nową na polu pedagogicznym.

W roku 1881 został Jordan wybrany na członka Rady Miasta Krakowa i tę godność sprawował do końca swego życia, biorąc zawsze aktywny udział w pracach Rady Miejskiej, zwłaszcza na odcinku spraw sanitarnych, szkolnych i pedagogicznych.

Jeżeli idzie o poglądy polityczne Jordana, to „początkowo należał do stronnictwa liberalnego, ale zrażony walkami partyjnymi wycofał się

⁴ Tamże, s. 3.

i przeszedł do obozu konserwatywnego”⁵. Na temat swojej postawy politycznej złożył Jordan następujące oświadczenie: „Niegdyś i ja byłem radykałem, ale obserwacje ludzi i doświadczenie życiowe sprawiły, że miarkowałem się coraz bardziej, aż i znalazłem się w obozie konserwatyistów. Nie idę jednak zbyt daleko: uważają mnie przecież za niezupełnie im oddanego”⁶. W swej postawie społecznej, w walce o dobrą sprawę był bezkompromisowy i odważny, wypowiadając zawsze zdecydowanie i jasno swe poglądy, postulaty i wnioski. Przykładem tego może być bardzo ostre wystąpienie na posiedzeniu Rady Miejskiej w obronie wniosku Jana Matejki o oddanie zaniedbanego szpitala św. Ducha na szkołę malarstwa⁷.

Jordan kochał pamiątki historyczne Krakowa i jego piękno. Chcąc wzbogacić estetykę Plant krakowskich, ofiarował miastu własnym sumptem ufundowane dwa pomniki: Lillę Wenedę i Grażynę. Pierwszy — Lilla Weneda, był ufundowany w 1884 r., początkowo z kamienia, później zamieniony na brązowy; drugi kamienny, Grażyny, w 1885 r. Pomniki te wykonane zostały przez krakowskiego rzeźbiarza Alfreda Dauna, którego Jordan wykształcił własnym kosztem w Monachium. Również wykształcił Jordan malarza Wolskiego.

Największe jednak dzieło życia Henryka Jordana zrodziło się w 1888 r. W marcu wniósł Jordan podanie do Rady Miejskiej w Krakowie o zezwolenie na założenie własnym kosztem parku dla młodzieży na placu powystawowym, przeznaczonym pierwotnie na pastwisko, pod warunkiem, że Gmina weźmie na siebie koszty odgrodenia rowem terenów przeznaczonych na park i że wybuduje most na Rudawie, która miała stanowić naturalną granicę parku i Błóń krakowskich. Jak dalece Rada miejska była zacofana i nie umiała należycie ustosunkować się do wielkiego dzieła Jordana, świadczy fakt, że nie chciano się zgodzić na warunki postawione przez Jordana. Początkowo żądano, aby wszystkie koszty ogrodenia terenu i budowy mostu na Rudawie ponosił fundator, a do tego dodano paradoksalną i wprost nie do przyjęcia klauzulę, „że po roku Rada Miejska orzeknie, czy park ma dalej istnieć, czy też ma być zrównany z ziemią”. Na to ostatnie zastrzeżenie odpowiedział Jordan: „Im dłużej się nad tym zastanawiam, tym bardziej utwierdzam się w przekonaniu, iż go sekcja ekonomiczna na serio brać nie mogła, chyba iż sądziła, że ma do czynienia z człowiekiem umysłowo chorym”. „W końcu, dzięki wpływom przyjaciół Jordana, zgodziła się Gmina na postawione warunki, z dodaniem prawa użytkowania dwu pawilonów, pozostałych po wystawie. Jeden z nich, tzw. „Dzwonnica”, pozostał do dzisiaj, drugi... spłonął, a na jego miejscu postawiono nowy, obszerniej-

⁵ Tamże.

⁶ „Tygodnik Ilustrowany” 1901, nr 12.

⁷ W. B u j a k, op. cit., s. 4.

szy”⁸. Po otrzymaniu zgody Gminy Miejskiej przystąpił Jordan z wiosną, tj. w kwietniu 1888 roku, do budowy dzieła. Wynajęci przez niego robotnicy rozpoczęli roboty około urządzenia parku. Jedną z pierwszych czynności było, po sporządzeniu planów parku, sadzenie kilkudziesięciu tysięcy drzewek otrzymanych od Adama Lubomirskiego z Niżyńca, następnie uporządkowano stare chodniki, pozakładano nowe, wysadzono aleje środkowe grabami i w nich ustawiono popiersia bohaterów narodowych, ofiarowane Miastu przez Jordana, dla których Matejko proponował nawet wykonanie ozdobnej loggii, ale ze względu na duże koszty z projektu tego zrezygnowano.

Aby park dla dzieci i młodzieży był należycie urządzonej wedle wymagań nowoczesnej nauki w zakresie wychowania fizycznego, Jordan już w okresie wstępnych robót nad urządzeniem parku wyjechał za granicę do Szwecji, Niemiec i Szwajcarii w celu zaznajomienia się z najnowszymi urządzeniami i przyrządami do gimnastyki i dla poczynienia zamówień na najlepszy sprzęt sportowy.

W czasie pobytu w Sztokholmie Jordan interesował się nie tylko sprawami związanymi ze zdobyciami na polu kultury fizycznej, ale jednocześnie pogłębiał swoją wiedzę zawodową lekarską na klinice Thure Brandta, zapoznając się z nowymi metodami leczenia w zakresie ginekologii. Po powrocie do Krakowa opublikował w 1888 r. pracę na temat: *O Thure Brandcie i jego metodzie leczenia cierpień ginekologicznych* i w ten sposób z metodą tą zaznajomił polską ginekologię. Z powyższego faktu widzimy, że dr Jordan umiał łączyć swoje zamiłowania i pracę społeczną z ciągle żywymi zainteresowaniami naukowymi i twórczą pracą naukową. Ta umiejętność była istotną cechą jego charakteru i towarzyszyła całemu jego życiu.

Po całorocznej intensywnej pracy doglądanej systematycznie przez Jordana, pobudowano boiska sportowe i sprowadzono najpotrzebniejszy sprzęt gimnastyczny. Wtedy to — wiosną 1889 r. — nastąpiło uroczyste otwarcie Parku, któremu Rada Miejska nadała nazwę: „Park Miejski dra Henryka Jordana”. Następnie zaakceptowała jego stałe istnienie, a nawet przyznała na ten cel stałą subwencję roczną w wysokości 3060 koron. Na tę piękną i niezwykłą uroczystość w Krakowie zaprosił Jordan plakatami dzieci i młodzież ze wszystkich sfer społecznych. Przybyło też wtedy na otwarcie Parku gromadnie społeczeństwo krakowskie, które dzieło Jordana przyjęło z wielkim uznaniem i entuzjazmem. Uroczyste zakończenie we wrześniu 1889 r. pierwszego sezonu działalności Parku było dowodem, że dzieło to było potrzebne i że stało się bezcenną placówką i kolebką nowego, masowego wychowania fizycznego dzieci i młodzieży, nie tylko na terenie Krakowa, ale w następnych latach dla całej Polski. Dzięki dziełu Jordana społeczeństwo zrozumiało i uświa-

⁸ Tamże, s. 4 — 5.

domiło sobie, że jedną z głównych form nowoczesnego i postępowego wychowania fizycznego dzieci i młodzieży są gry i zabawy na wolnym powietrzu oraz ćwiczenia gimnastyczne dostosowane do stopnia rozwoju i wieku. Choć w pierwszych miesiącach w działalności Parku Jordana dawano prymat gimnastyce opartej na przyrządach, to po zebraniu doświadczeń z okresu pierwszego roku pracy i po analizie zainteresowań młodzieży rozumiano, że na pierwszym planie postawić trzeba gry i zabawy ruchowe na wolnym powietrzu, a zwłaszcza grę w piłkę nożną. Grę tę wprowadził Jordan w Parku w 1890 roku, po uprzednim zapoznaniu się w Brunszwiku, w czasie swego tam pobytu, z jej zasadami, walorami wychowawczymi i wartościami kształcącymi fizycznie. Gry i zabawy stały się więc pierwszoplanowymi zajęciami codziennymi w Parku, gdzie odbywały się od godziny 18 do 19,30 w oddziałach złożonych z kilkunastu uczestników, którymi kierował dobrany przewodnik, a nad całością sprawował nadzór początkowo lekarz, dr Homiński, a po nim lekarz dr Tokarski.

W tym też czasie zainteresował się i zajął Jordan młodzieżą rzemieślniczą, która była często zaniedbana wychowawczo i pozbawiona godziwych rozrywek w dnie wolne od pracy. Młodzieży tej udostępnił także Jordan korzystanie w pełni ze świeżo założonego Parku i wszystkich jego urządzeń oraz gier i zabaw, a następnie zorganizował tę młodzież w „Polski Związek Uczniów Rękodzielniczych i Robotniczych”. Chcąc pogłębić wychowanie patriotyczne młodzieży rękodzielniczej, założył jesienią 1889 r. „Chór Rzemieślniczy” pod kierunkiem nauczyciela Józefa Sierosławskiego, którego opłacał z własnych funduszy.

Ażeby młodzież w okresie zimowym nie była pozbawiona dodatniego wpływu wychowawczego i aby nie dopuścić do zastoju i zerwania kontaktu wychowawczego, zadzierżgniętego w Parku w sezonach wiosennym, letnim i jesiennym, Jordan w zimie urządzał dla dzieci i młodzieży ślizgawki, a następnie organizował dla niej w pawilonach Parku zabawy młodzieżowe. Chcąc ściągnąć młodzież na te zajęcia, przygotowywał własnym kosztem dożywianie w formie śniadań i podwieczorków, a dla najpilniejszych dawał jako nagrody książeczki kasy oszczędnościowej z pierwszą wkładką.

Jak żywo Jordan interesował się swym dziełem i życiem młodzieży, biorącej udział w zajęciach w Parku, świadczy fakt, że osobiście codziennie przychodził do Parku, interesował się całym życiem tutaj organizowanym, a nawet często brał czynny udział w grze w piłkę nożną. Do najmilszych zajęć Jordana w Parku należała praca pedagogiczna w formie pogadank i opowiadań pod pomnikami sławnych mężów, których liczbę powiększył z czasem własnym kosztem do 44. Tu zaszczyślał Jordan miłość ojczyzny, wskazywał na bohaterstwo i poświęcenie życia dla dobra narodu oraz wytyczał perspektywy walki o niepodległość Polski.

W 1891 r. przyznała Rada Miejska 5000 koron jako roczną subwencję na potrzeby Parku. Kwota ta była jednak za skromna i nie zaspokajała wszystkich potrzeb Parku. W związku z tym Jordan w dalszym ciągu z własnych zaoszczędzonych pieniędzy opłacał przewodników i instruktorów oraz kupował potrzebne nowe przyrządy do ćwiczeń gimnastycznych i sprzęt do zabaw.

Pragnąc zapewnić młodzieży możliwie najlepsze warunki higieniczne otrzymawszy pomoc finansową z Rady Miejskiej, urządził w pawilonie głównym w Parku tusze.

Wybudował też w krótkim czasie na terenie Parku dwa boiska do gry w tenisa, aby w ten sposób rozszerzyć formy zajęć na świeżym powietrzu i aby nowoczesne gry udostępnić bezpłatnie nawet najbardziej młodszej młodzieży.

Niezmiernie ciekawym i na wskroś współczesnym pomysłem kształcenia politechnicznego było założenie w Parku ogródka doświadczalnego, który uprawiali uczniowie ze szkół wydziałowych i z gimnazjów pod kierunkiem nauczyciela-instruktora. W ten sposób chciał Jordan nauczyć młodzież wiązać teoretyczne wiadomości biologiczne z praktyką, pracę umysłową z pracą fizyczną.

Tak stało się największe dzieło życia Henryka Jordana — Park Jordanowski w Krakowie. Był to nie tylko ośrodek i kolebka nowoczesnego i postępowego wychowania fizycznego i sportu w Polsce, ale jednocześnie wspaniały wzór, który w całej Europie wówczas podziwiano i naśladowano, a zwłaszcza w Niemczech, w Austrii — (głównie w Wiedniu), w Szwajcarii (przede wszystkim w Bernie) i we Francji. W piśmiach krajowych i zagranicznych ukazało się wiele artykułów opisujących urządzenia Parku i organizację pracy wychowawczej w zakresie kultury fizycznej. Wszyscy zagraniczni goście, którzy zwiedzali zabytki Krakowa, zwiedzali również zawsze Park Jordana i zaznajamiali się z całokształtem jego działalności, przyznając Parkowi bezspornie prymat wśród wszystkich tego rodzaju placówek, jakie np. posiadały już w tym czasie niektóre miasta w Anglii, w Niemczech, (Brunszwik, Brema, Koblencja) i w Szwecji (Sztokholm). Prof. Guttmann, znany w XIX wieku pedagog niemiecki działający w Wiedniu, nawoływał do zakładania parków dla młodzieży niemieckiej na wzór Jordanowskiego i twierdził, że żadna z tego rodzaju instytucji ówczesnych w Europie nie dorównała dziełu Jordana. „Zakład ten — pisał — doszedł do takiej doskonałości rozwoju, że o ile wiem, nigdzie podobnego nie spotykamy”⁹. Orzekł to na podstawie porównania działalności następujących instytucji: angielskiej Public Garden Association, francuskiej Ligue Nationale de l'Éducation physique i wielu niemieckich placówek tego

⁹ Tamże, s. 7.

typu¹⁰. Nic dziwnego, że naśladowując wzór jordanowski zakładano tego rodzaju instytucje zarówno za granicą, jak i na ziemiach polskich. Szczególnie bacznie przyglądali się pracy wychowawczej w Parku Jordana Niemcy. Pisma ich, zamieszczając szerokie sprawozdania z działalności pedagogicznej Jordana na terenie Parku, nawoływały jednocześnie do zakładania podobnych instytucji w Niemczech we wszystkich większych miastach. Szczególnie interesowały się dziełem Jordana następujące pisma niemieckie: „Bielitz-Bialnar Wochenblatt” — 1894, „Deutsches Volksblatt” — 1891, „Braunschweigische Anzeigen” — 1890, „Die Humanität” — 1890, „Schlesische Zeitung” — 1903¹¹. Najwięcej jednak uwagi działalności wychowawczej Jordana na terenie Parku poświęcił redaktor Stolper z „Slesische Zeitung” z Wrocławia w swym ciekawym i wnikliwym artykule *Park Jordana w Krakowie*.

„Kto chce uzyskać pogląd na dalekosiężne plany polityczne inteligencji polskiej — pisał Stolper — ten musi wykluczyć Warszawę;... jak również... Poznań. Inaczej przedstawia się sprawa w starym, koronacyjnym mieście Krakowie, z grobowcami królów na Wawelu oraz wielu narodowych bohaterów polskich. Tutaj wyczuwa się najlepiej puls silnej polskiej propagandy. Spotyka się tu na każdej wystawie księgarskiej mapę z granicami przyszłego państwa polskiego... Udowadnia się tu widocznie zasięg granic polskich jako fakt historyczny. Tutaj wyczuwa się z każdej niemal rozmowy poważną nadzieję — powstania państwa polskiego w niedalekiej przyszłości. Tu pracuje się ofiarnie i świadomie na jej spełnienie.

Z tego kręgu myśli powstał jedyny w swoim rodzaju Park Jordana przed bramami Krakowa; dzieło to jest niezwykle godne naśladowania... Zakład ten nazwany został imieniem hojnego fundatora i założyciela, dyrektora krakowskiej kliniki ginekologicznej, Henryka Jordana. Od niego pochodzą również poniżej podane wiadomości o początkowej fazie tego zakładu, jak i jego dalszym rozwoju. Jako młody człowiek brał Jordan udział w polskich walkach wolnościowych, na skutek czego był skazany na wygnanie i szereg lat spędził w Ameryce. Z chwilą, kiedy uzyskał możliwość powrotu do ojczyzny, zaczął pracować jako ginekolog na Uniwersytecie Jagiellońskim i jako doświadczony uczoney cieszył się dużym wpływem — mniej jako lekarz, ale raczej jako działacz stronnictwa konserwatywnego...

Kiedy mu jedyne dziecko ... zmarło, nie znalazł innego godniejszego sposobu użycia swego dość okazałego majątku, jak ten, aby poświęcić go na potrzeby kierowania i kształcenia świadomości narodowej współrodaków. Przede wszystkim wznosił na pięknych Plantach pomniki bohaterów polskich, jednakże nie zadowolili go praca przy tworzeniu tego typu fundacji.

¹⁰ Tamże.

¹¹ „Schlesische Zeitung” 1903, nr 151, s. 1 i n.

W swoich rozważaniach doszedł do wniosku, że dla przyszłej walki (wyzwoleńczej) młodzież polska musi być wychowana na zdrowych obywateli oraz winna dojrzeć na świadomych patriotów polskich, a nawet, jeśli zajdzie potrzeba — na bojowników. I dlatego zrodziła się u niego myśl stworzenia dla młodzieży olbrzymiego parku do zabaw, gdzie by ona pozbawiona złych wpływów codziennie poza szkołą zaznajamiała się z wielką przeszłością Polski oraz wdrażała się przy śpiewie zbiorowym pieśni i przy zabawie do wspólnej pracy, a przy tym równocześnie rozwijała się fizycznie. Cały swój majątek dość znaczny, ale nie nadzwyczajny, jak również dochody ze swej intratnej pracy zarobkowej poświęcił Jordan dla tej idei. Uzyskał więc obszar leżący na południowym zachodzie miasta, w odległości 10 minut od centrum, nad brzegiem Rudawy, dopływu Wisły, i tu założył park z wieloma placami do gier i zabaw. Z uzasadnioną dumą pokazywał mi swe dzieło twórca tego już wspaniale rozwiniętego parku dla młodzieży. Dzieło jego jako krajowy zakład zasługuje na uwagę, a jeśli chodzi o stronę organizacyjną, to jako młodzieżowa placówka sportowa jest może jedyną tego rodzaju na kontynencie europejskim.

Gdy przechodzimy przez dzielnicę uniwersytecką i wychodzimy za miasto, otwiera się przed nami z lewej strony widok na zamek oraz na katedrę na Wawelu, a na wprost widzimy pomnik najbardziej znanego polskiego bohatera — Kopiec Kościuszki, o którym każdy krakowianin wie, że został on wzniesiony na górze św. Bronisławy... przez wszystkich Polaków z całej kuli ziemskiej.

Wąski, jedynie dla pieszych przeznaczony most na Rudawie tworzy dostęp do parku, który na przestrzeni 17 morgów rozciąga się wzdłuż lewego brzegu rzeki. Każdy po raz pierwszy wchodzący do Parku otrzymuje mały drukowany zeszycik z planami boisk do gier i zabaw oraz zawierający historię wielu polskich bohaterów, których popiersia wystawione są w Parku.

Idziemy za naszym przewodnikiem, który nas prowadzi po szerokiej cienistej ścieżce do pięknie urządzonej środkowej części Parku... Tu stoją w liściastych niszach na skromnych postumentach artystycznie wykonane marmurowe popiersia 44 najwybitniejszych postaci w historii Polski. Żadne dziecko nie może opuścić letnich gier i zabaw bez jaknajdokładniejszego poznania życia i działalności narodowych bohaterów.

I gdy tak dalej... kroczymy wzdłuż wypielegnowanych alei Parku, widzimy tu i ówdzie boiska do gier oraz boiska gimnastyczne, na których ćwiczą 25-osobowe grupy chłopców pod kierunkiem dorosłych, jak również gimnastykują się na różnych przyrządach, wspinają się na sztuczne wały i na sześciometrowe drabiny z kraty; inni grają w piłkę nożną lub zajmują się pchnięciem kula, strzelaniem z łuku, rzucaniem oszczepem, dzidą, dyskiem bądź wreszcie strzelaniem do tarczy z wojskowych karabinów. Na małym placu gra się w krokiet, a naprzeciw tańczy się

przy tamburynie; grupy mniejszych chłopców zajmują się bieganiem dookoła i serpentyną, ustawiają piramidę... ciągną liny... bawią się w „ciuciubabkę” i rozmaite inne zabawy. W części bocznej Parku, ciągnącej się wzdłuż rzeczki Rudawy, spotykamy wyłącznie grupy dziewcząt w schludnych letnich sukienkach, raczej bawiących się aniżeli ćwiczących pod opieką nauczycielek, szczególnie na dużym placu piaskowym, na jeszcze większej łące i na szerokich piaszczystych ścieżkach. W końcu napotykamy na ukryty wśród drzew domek, w którym są przechowywane wszystkie konieczne sprzęty, potrzebne do pielęgnacji Parku. Stąd biorą sobie, oprócz zatrudnionych dozorców parkowych także liczni chłopcy swoje narzędzia pracy, którymi w godzinach wolnych od ćwiczeń pomagają przy pracach w ogrodzie. W ten sposób wdraża się ich do dobrowolnej, ale systematycznej pracy.

Wreszcie dochodzimy do głównego budynku, tj. do pawilonu, z którego wieży rozbrzmiewa sygnał na zakończenie i rozpoczęcie ćwiczeń półgodzinnych na boiskach oraz gier i zabaw na placach... W budynku tym znajduje się olbrzymia sala, służąca również jako schronisko w czasie niepogody. Tutaj składa młodzież także swe odzienie, idąc na ćwiczenia i zajęcia. Wieczorem znoszą także do tego budynku przyrządy gimnastyczne. Poza tym znajdują się także tutaj obszerne urządzenia do kąpieli, z tuszami. Z kąpieli korzysta także dwa razy w tygodniu po południu młodzież żeńska. W tym miejscu mogą też kąpać się dzieci w zespołach 25- 30-osobowych, już to przed zabawą, już to po zajęciach... Zarząd Parku dba również o dożywianie dzieci i każdy z uczestników może nabyć dużą szklankę mleka z bułką za 5 centów, względnie kawę z mlekiem. Podziwu godną jest organizacja tego zakładu. Kieruje nią doświadczony nauczyciel gimnastyki. Instruktorami są tu także lekarze. Na początku każdego tygodnia kierownik zakładu obowiązany jest opracować rozkład zajęć dla 25 grup liczących po 25 chłopców. Pomagają mu w tym instruktorzy. W grupach chłopców instruktorami są studenci uniwersyteccy, którzy pracują za wynagrodzeniem. W zabawach biorą także udział dziewczęta, i w porze letniej frekwencja dzienna w dni pogodne wynosi przeciętnie 500—600 osób; w dni słotne liczba uczestniczek spada do 100 osób. Instruktorami przy grach i zabawach są również nauczyciele i nauczycielki ze szkół ludowych. Gimnastyka oraz gry i zabawy odbywają się w czasie od 1 maja do 15 sierpnia w godzinach 18—19,30, przy czym po każdej półgodzinie następuje przerwa i zmiana boiska. W okresie od 15 sierpnia do końca września zajęcia w Parku odbywają się w godzinach 17—18,30. W dni powszednie uczęszcza na gimnastykę oraz na gry i zabawy młodzież szkolna, w niedziele zaś i święta od godziny 15 boiska są zarezerwowane dla młodzieży robotniczej i dla wychowanków kilku domów sierot.

W zimie wynajął Jordan staw, na którym urządził bezpłatnie ślizgawkę dla młodzieży robotniczej w godzinach popołudniowych... Po

ślizgawce młodzież Jordana maszerowała w szeregach czwórkami do miasta śpiewając pieśni patriotyczne...

Udział w ćwiczeniach i zabawach w Parku Jordana był dobrowolny. Ci, którzy chcieli w nich uczestniczyć, obowiązani byli dokonać wpisu przed 1 maja. Młodzież uczęszczała do Parku bezpłatnie tak ze szkół ludowych, gimnazjów, szkół realnych, jak i przemysłowych. Najlepiej przedstawiała się frekwencja chłopców, którzy chętnie uczęszczali na ćwiczenia i bawili się. Liczba uczestników zajęć w Parku sięgała kilku tysięcy młodzieży. Grupy zabawowe organizowały się zwykle spośród młodzieży tej samej szkoły, a nawet z tych samych klas. Zaobserwowano, że młodzież, która w czasach szkolnych weszła w zdrowy tryb życia w Parku Jordana, była później bardzo wartościowa dla społeczeństwa...

To narodowe dzieło Jordana spotkało się też z całkowitym poparciem ze strony władz szkolnych... Niezapomniana pozostanie dla mnie chwila, gdy Jordan pod koniec zabawy poprowadził mnie na taras głównego budynku i kiedy odezwał się w te słowa: »Tak, teraz zobaczy pan moją polską młodzież, która się tu tłumnie zbierze po zabawach«. Na odgłos dzwonka po paru minutach przyszły pierwsze grupy maszerujące pod dowództwem studentów. Wesoło brzmiała na ustach chłopięcych żywa melodia patriotycznej pieśni. Chłopcy przemaszerowali dziarskim krokiem i na komendę przystanęli. Następnie ci, którzy mieli się kąpać, weszli po schodach do budynku, a pozostali ruszyli śpiewając w kierunku miasta, w żołnierskim porządku... Pieśni małych Polaków brzmiały pełne nadziei, że niedługo zaświeci słońce wolności dla Polski. Kto nie miałby podziwu dla tak ofiarnego dzieła Jordana, wielkiego patrioty polskiego”¹².

Choć redaktor Stolper z „Schlesische Zeitung” tak pięknie pisał o dziele Jordana, to jednak nie powstrzymał się od zjadliwej uwagi i przestrogi Niemców, że dzieło to jest „dla nas Niemców poważnym ostrzeżeniem, aby nie bagatelizować zagadnienia polskiego”, bo kryje ono w sobie zarzewie rewolucyjne i wyzwolencze.

Jednakże działalność społeczna i wychowawcza Jordana na terenie Parku nie przeszkodziła mu w twórczej pracy naukowej. Dzięki znacznemu dorobkowi bawadczo-naukowemu i głębokiej wiedzy lekarskiej został Jordan mianowany w 1890 r. nadzwyczajnym profesorem położnictwa i ginekologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W tym też czasie pracował bardzo czynnie w Krakowskim Towarzystwie Ginekologicznym. W 1893 r. wygłosił tu odczyt na temat: „Uwagi nad postępowaniem lekarza w przypadkach łożyska przodują-

¹² P. Stolper, *Jordan in Krakau. Ein Beitrag zur Polenfrage*, „Schlesische Zeitung” 1903 nr 151.

cego". Powszechnie szanowany i lubiany przez kolegów został wybrany w roku 1894 prezesem tegoż Towarzystwa.

W 1893 r. objął Jordan na czas choroby prof. Madurowicza kierownictwo kliniki położniczo-ginekologicznej. Po śmierci Madurowicza wysunięto na opróżnioną katedrę trzech kandydatów: dra Marsa, dra Jordana z Krakowa oraz dra Święckiego z Poznania. Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego „uwzględniając tyloletnią pracę dydaktyczną Jordana w Uniwersytecie jako docenta i nadzwyczajnego profesora, a wreszcie jako zastępczo kierującego kliniką”¹³, godził się umieścić go na drugim miejscu, a Święckiego na trzecim. „Mars miał poparcie dziekana Browicza oraz ministra oświaty Madeyskiego, a Jordan namiestnika Galicji hr. Badeniego oraz arcyksięcia Fryderyka. Walka o katedrę położniczą była głośna w Krakowie i objęła prócz bezpośrednio zainteresowanych, także sfery intelektualne pozauniwersyteckie, które za przykładem Wydziału podzieliły się na stronnictwa, zwalczające kandydatów obozu przeciwnego. Wreszcie na posiedzeniu Wydziału, które odbyło się przy nie spotykanym komplecie, zwycięstwo przypadło Jordanowi, którego większością głosów uchwalono przedstawić ministerstwu jako kandydata na pierwszym miejscu, a Marsa i Święckiego na drugim”¹⁴. Na skutek tego wniosku Jordan został mianowany w 1895 r. przez ministra oświaty profesorem zwyczajnym położnictwa i ginekologii na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie¹⁵, a Mars profesorem zwyczajnym Szkoły Położnych w Krakowie¹⁶.

W pracy swej na stanowisku kierownika kliniki położniczo-ginekologicznej nie szczędził wysiłków i starań, aby zakład unowocześnić i podnieść na najwyższy poziom. Ponieważ klinika miała małe dotacje na prace naukowe i na rozbudowę, Jordan na własny koszt poczynił szereg inwestycji, jak np. sprawił rurociągi z ciepłą wodą do umywalni pedałowych w salach porodowej i cperacyjnej, wprowadził suchą sterylizację zamiast wilgotnej, a następnie rozpoczął starania u władz rządowych o budowę nowej kliniki.

Jako profesor odznaczał się niezwykle pracowitością i oddaniem dla pracy pedagogiczno-dydaktycznej. Wykłady jego wyróżniały się bogactwem treści, jasnością myśli oraz zdolnością do pogładowego przedstawiania materiału. O talencie pedagogicznym Jordana świadczy fakt, że umiał wychować i wykształcić szereg swych asystentów na wybitnych położników, z którymi łączyła go przyjaźń do końca życia.

Przez młodzież akademicką był Jordan powszechnie lubiany i szano-

¹³ R. Talarczykówna, *Zasługi Henryka Jordana na polu higieny i wychowania fizycznego młodzieży*, „Higiena Szkolna”, 1939 t. I, nr 1, s. 11.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Archiwum Akademii Medycznej w Krakowie: fasc. 25 — 27.

¹⁶ L. Wachholz, *Dwie obsady katedr lekarskich w Uniwersytecie Jagiellońskim w XIX w.*, „Archiwum Hist. i Fil. Med.” T. 10; 1930, s. 231 — 233.

wany jako wybitny pedagog, który rozumiał potrzeby swych studentów i przychodził często z pomocą materialną, płacąc za uboższych czesne uniwersyteckie i taksy egzaminacyjne. W stosunku do chorych odnosił się zawsze z niezwykłym taktem, uprzejmością oraz współczuciem, dzięki czemu cieszył się pełnym zaufaniem i popularnością wśród szerokich mas społeczeństwa.

Przez wszystkich swych kolegów był wysoko ceniony i szanowany, nie tylko za rozległą wiedzę, ale przede wszystkim jako człowiek kryształowego charakteru i niezwykłych walorów osobistych. Wyrazem ogólnego i powszechnego uznania i szacunku oraz zaufania dla niego był fakt wybierania go trzykrotnie na stanowisko prezesa Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego. Godnością tą obdarzono go po raz pierwszy już w latach 1881 i 1882, w czasach upamiętnionych wydaniem słownika polskiej terminologii lekarskiej i III Zjazdem lekarzy i przyrodników polskich. „To samo Towarzystwo zamianowało go później członkiem honorowym, podobnie jak Towarzystwo Lekarskie Warszawskie (1881) i Lubelskie, a VI Zjazd lekarzy i przyrodników polskich w Krakowie w r. 1891 wydał na cześć Jordana ucztę objętą urzędowym programem”¹⁷.

Jordan był człowiekiem skromnym, nie szukał pochwał, a nawet ich unikał, o czym świadczy następujący fakt: Kiedy w 1900 r. lekarze krakowscy chcieli uczcić uroczystie 30-letni jubileusz uzyskania przez Jordana dyplomu doktorskiego, nie zgodził się na to i podziękował kolegom za dobre ich chęci, pisząc w liście do nich:

„Wielu spraw w życiu moim nie wypełniłem tak, jak zamierzałem, zasług więc mam faktycznie bardzo mało, a za te, jakie są, odebrałem od społeczeństwa już więcej uznania, niż zasłużyłem. Więc dość tego... Na niewdzięczność ludzi ja skarżyć się nie mogę, tym mniej mi wypada łaskawość ich wyzyskiwać”¹⁸.

Od 1894 r. był Jordan przewodniczącym Towarzystwa Ginekologicznego. Założył także Towarzystwo Opieki Zdrowia.

Zostawszy profesorem zwyczajnym i sprawując szereg funkcji społecznych, Jordan nie zaniedbywał nigdy swej pracy naukowej i dążeń do zbliżenia wiedzy do życia, czego wyrazem było wydanie w roku 1884 broszury popularnonaukowej *Jakim postępowaniem można gorączce połogowej zapobiec*, którą w 10 000 egzemplarzy rzucił między ubogą ludność, chcąc w ten sposób podnieść ogólny poziom higieny. Wyrazem troski o zdrowie społeczne była także jego działalność na polu sanitarnym; od 1881 r. był członkiem krakowskiej miejskiej komisji sanitarnej, a w latach 1895—1901 był nawet prezesem sejmowej komisji sanitarnej. W latach zaś 1888—1906 propagował w szerokim zasięgu społecznym higienę. W tym czasie, a zwłaszcza w latach 1889—1892, kiedy był sam

¹⁷ W. Bujak, op. cit., s. 9.

¹⁸ Tamże.

redaktorem „Przewodnika Higienicznego”, ogłosił wiele prac popularno-naukowych z zakresu higieny i z tej dziedziny wygłosił szereg odczytów. W 1892 r. zainicjował też cykl pogadań pedagogicznych dla społeczeństwa, mając głównie na uwadze potrzeby lepszego wychowania i opieki nad terminatorami¹⁹.

Obok pracy popularnonaukowej zajmował się też Jordan pracą czysto naukową. W tym też czasie wydał *Sześć przypadków ciąży pozamacicznej* (1895) oraz pracę *O wartości rozmaitych sposobów myomektomii* w oparciu o własne materiały kliniczne. Na IV Zjeździe polskich lekarzy i przyrodników w Krakowie wygłosił odczyt o leczeniu gorączki połogowej. Ostatnią pracą naukową Jordana było dzieło *Nauka o położnictwie dla użytku uczniów i lekarzy* opracowane przy współudziale dra St. Dobrowolskiego.

Wyrazem wielkiego uznania kolegów z Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego był dwukrotny wybór Jordana na urząd dziekana w latach 1898/1899 i 1904/1905.

Chociaż Jordan całym sercem był oddany swej pracy naukowej, to jednak do końca życia pozostał wielkiej miary społecznikiem. Chcąc upowszechnić w społeczeństwie polskim idee swego Parku i systemu wychowania młodzieży, wziął udział w 1894 r. w Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie wraz z drużyną swych wychowanków, którzy zademonstrowali wtedy szereg ćwiczeń, pokazali plany i fotografie Parku oraz przyrządy gimnastyczne. Dzieło Jordana przyjęło wówczas społeczeństwo z wielkim uznaniem.

Należał także Jordan do Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych i przewodniczył mu z wyboru w latach 1896 i 1897, a w roku 1900 brał żywy udział w ankiecie krajowej w sprawie reformy galicyjskich szkół średnich jako delegat Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz jako członek Towarzystwa Pedagogicznego²⁰. W uznaniu wielkich zasług Jordana w pracy pedagogicznej obdarzono go godnością prezesa honorowego na Zjeździe pedagogów polskich we Lwowie, a Towarzystwo Pedagogiczne nadało mu honorowe członkostwo.

Jordan był gorącym protektorem i propagatorem polskiego przemysłu i handlu, i występował w obronie jego interesów przed zalewem towarów austriackich. W związku z tym towarzystwo pod nazwą „O własnych siłach” wybrało Jordana w 1920 r. na swego pierwszego prezesa. Zachęcał on nie tylko słowem, ale i własnym przykładem do popierania polskiego przemysłu i handlu, zalecając kupowanie obcych wyrobów tylko w ostateczności.

Podobnie również „Sokół” w Cieszynie obdarzył Jordana honorowym członkostwem, a Krakowskie Towarzystwo Muzyczne — „Harmonia” —

¹⁹ Tamże.

²⁰ *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*, T. 33, Warszawa 1903, s. 60 — 61.

nadało mu tytuł protektora za zasługi i 6-letnią pracę na stanowisku prezesa.

W latach 1895—1901 był Jordan posłem miasta Krakowa w sejmie galicyjskim, gdzie walczył o reformę szpitalnictwa i sprawy lekarzy prowincjonalnych, biorąc czynny udział w pracach komisji sanitarnej, ku ogólnemu zadowoleniu i uznaniu społeczeństwa polskiego oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Zainteresowania społeczne Jordana obejmowały nie tylko zagadnienia młodzieżowe, wychowawcze i sanitarne oraz higieniczne, ale także sprawę budowy tanich i zdrowych mieszkań dla robotników. Ten rodzaj zainteresowań zrodził się u niego dzięki częstemu udzielaniu pomocy lekarskiej rodzinom robotniczym, które żyły w Krakowie w warunkach mieszkalnych bardzo ciężkich i niedopuszczalnych z punktu widzenia nawet elementarnej higieny. Jak wykazuje statystyka z 1894 r., w tym czasie żyło w Krakowie w mieszkaniach 1- lub 2-izbowych 49,24% ludności, tj. na jedną izbę przypadało wtedy przeciętnie z górą 5 osób, a w wielu mieszkaniach jednoizbowych żyło nawet 8 — 10 i więcej osób. Przyczyną tego był brak tanich mieszkań, wysoki czynsz miesięczny, który wynosił za jedną izbę mieszkalną z kuchnią 10 — 12 złr., a za jedną tylko izbę 7 — 8 złr. W związku z tym wiele rodzin mieszkało razem w charakterze sublokatorów, co niesłychanie pogarszało i tak fatalne warunki zdrowotne²¹.

Chcąc przyjść z pomocą najbiedniejszym robotnikom w sprawach mieszkaniowych, założył Jordan w 1898 r. „Towarzystwo Tanich Mieszkań dla Robotników” i pozyskał dla tej akcji wielu postępowych i ofiarnych obywateli. Towarzystwo to opierało się na udziałach, zwracanych po pewnym czasie, przy niskim oprocentowaniu. Część nadwyżek dochodowych przeznaczało Towarzystwo na nagrody dla lokatorów za utrzymanie w podnajmowanych tanich mieszkaniach wzorowego porządku. Za złożoną pierwszą kwotę 20 000 złr. zakupiono wtedy plac wraz z parterowym domem, położony tuż przed roгатką krowoderską, tzw. „Modrzejówkę”, i zaplanowano tu budowę domu mieszkalnego dla robotników, o mieszkaniach przeważnie 1-izbowych z osobną kuchnią. W planach tego domu zaprojektowano też osobną salę na zebrania wieczorne dla wszystkich lokatorów, chcąc w ten sposób wyrobić u mieszkańców przywiązanie do domu i odciągnąć robotników od wpływów szynku. Poza tym w sali tej miały się odbywać w dni świąteczne odczyty, pogadanki, zabawy itp. Zaplanowano również założenie tu dla robotników towarzystwa spożywczego, które miało zapewnić lokatorom dostawę żywności i opału po cenach niższych. Po kilku latach owocnej pracy Jordana na tym polu „Towarzystwo Tanich Mieszkań” pobudowa-

²¹ H. Jordan, *Towarzystwo Tanich Mieszkań*, Kraków 1898.

ło kolonię robotniczą, w której znalazło pomieszczenie około 90 rodzin robotniczych²².

W swych pracach społecznych był Jordan wprost niestrudzony. Mając zawsze na uwadze podnoszenie zdrowotności i prężności fizycznej młodego pokolenia, szukał jednocześnie kontynuatorów swych myśli i dzieł na drodze wychowania pionierów nowoczesnej kultury fizycznej. Dla zapewnienia zrealizowania tych idei i planów wystąpił w 1899 r. z inicjatywą wprowadzenia do szkół średnich obowiązkowych lekcji gimnastyki oraz instytucji lekarzy szkolnych, którzy mieli mieć na uwadze troskę i staranie o należyty stan zdrowotności młodzieży i o higieniczne warunki życia szkolnego. Ten słuszny wniosek Jordana spotkał się z poparciem wielu światłych pedagogów. W ten sposób wychowanie fizyczne weszło do programów nauczania galicyjskich szkół średnich. Lekarze szkolni weszli na teren szkoły średniej, niosąc systematyczną opiekę zdrowotną młodzieży. Dzięki temu dziełu Jordana wychowano wielu pionierów idei jordanowskich na polu propagowania nowoczesnej kultury fizycznej.

Jordan był też inicjatorem, organizatorem i pierwszym przewodniczącym powstałego w 1900 r. Towarzystwa Samopomocy Lekarzy. Towarzystwo miało na celu zabezpieczenie losu rodzin zmarłych lekarzy czy też doli samych lekarzy na wypadek ciężkiej i przewlekłej choroby oraz niezdolności do pracy. Tak dzięki szlachetnym staraniom Jordana powstało na terenie Krakowa pierwsze Towarzystwo Samopomocy Lekarzy, które gromadziło swe fundusze już to ze składek lekarskich, już to ze sprzedaży znaczków przez lekarzy przy wypisywaniu recept, już to z ofiar składanych przez samych pacjentów. Ta forma samopomocy wzbudziła duże zainteresowanie nie tylko na ziemiach polskich, ale i poza granicą. Towarzystwo to bowiem zapewniało lekarzom chorym, niezdolnym do pracy po 60 roku życia oraz ich rodzinom rentę roczną w kwocie 2400 koron, jak również rentę dla wdów i sierot po lekarzach.

Po smutnych przeżyciach związanych z utratą pierwszej żony i po dwuletniej samotności Jordan ożenił się powtórnie w 1902 r. z wdową Heleną Kleczkowską.

Od 1902 r. zainteresował się Jordan ciężką dolą Polaków pod zaborem pruskim w Wielkopolsce. Chcąc przeciwstawić się fali germanizacyjnej i bronić młode pokolenie przed wynarodowieniem, zaczął zapraszać do siebie na wakacje studentów uniwersyteckich z Prus Zachodnich i wyjeżdżał z nimi na odpoczynek do Zakopanego, gdzie starał się ugruntować w swych nowych wychowankach mowę ojczystą, poczucie narodowe polskie i miłość własnej ojczyzny. „Często przybywali ludzie z nazwiskami rdzennie polskimi, a jednak bardzo źle mówiący po polsku. Otoczeni przyjaciółmi Jordana, w towarzystwie jego pasierba, wkrótce

²² Tamże.

robili postępy językowe i wracali po kilku tygodniach, ustępując miejsca innym”²³.

Poza tym Jordan spieszył z pomocą Towarzystwu Polskich Kolonii Wakacyjnych w Berlinie i sprowadzał stamtąd dzieci polskie do Krakowa, gdzie w Parku swym zapewniał im mieszkanie, pełne utrzymanie, stałą opiekę i wychowanie w duchu polskim, zwłaszcza przez zapoznanie z pamiątkami Krakowa i historią Polski. Protestując przeciwko fali germanizacji Polaków pod zaborem pruskim, a przede wszystkim przeciwko prześladowaniom dzieci polskich we Wrześni, wystosował Jordan list otwarty do „Dziennika Poznańskiego” z wezwaniem, aby Polacy na drodze wywierania nacisku moralnego i towarzyskiego wobec słabszych narodowo jednostek bronili się przed wynarodowieniem i zarazem, aby bronili ziemi polskiej przed sprzedażą komisjom kolonizacyjnym.

Kiedy w tym okresie powstał w Krakowie Związek Pomocy Narodowej — organizacja, której zadaniem było niesienie materialnej pomocy dla emigrantów politycznych spod zaboru pruskiego i rosyjskiego, Jordan był jednym z głównych działaczy tej polskiej placówki i pierwszym jej prezesem, a następnie członkiem zarządu głównego do końca swego życia. Brał też udział w zorganizowaniu „Stowarzyszenia do Walki z Gruźlicą” w październiku 1904 roku w Krakowie, i wystosował petycję do sejmiku w sprawie budowy sanatorium ludowego dla gruźlików finansowanego w kwocie co najmniej 200 000 koron rocznie. Sanatorium ludowe miało służyć przede wszystkim dla ludzi biednych, którzy nie byli w stanie opłacać swego utrzymania i leczenia²⁴.

Jordan cieszył się nie tylko wśród społeczeństwa polskiego wielkim uznaniem za swą pracę społeczną i wychowawczą, jak również na polu higieny, ale także i za granicą, czemu dał wyraz w 1904 r. Kongres Higieniczny w Norymberdze, na którym prof. Guttman przedstawił plany i urządzenia w Parku oraz wyraził telegraficznie hołd Jordanowi²⁵.

W dniu 8 maja 1904 r., w 15-lecie założenia Parku zorganizował „Sokół” w Krakowie uroczysty obchód ku czci Henryka Jordana. Społeczeństwo krakowskie wraz z 8-tysięczną rzeszą młodzieży i przy współudziale delegacji całego narodu polskiego złożyło wtedy Jordanowi wyrazy uznania i hołdu za jego dzieło na polu nowego wychowania młodego pokolenia²⁶.

Chcąc upowszechnić troskę o zdrowie młodzieży wśród najszerzych mas społeczeństwa, w tymże samym roku, tj. „w roku 1904 przystąpił do Towarzystwa Kolonii Wakacyjnych dla uczniów szkół średnich

²³ W. Bujak, op. cit., s. 10—11.

²⁴ „Głos Narodu” 1904, nr 287.

²⁵ W. Bujak, op. cit., s. 11.

²⁶ Tamże.

Koleżanki i Koledzy!

Krakowskie Stowarzyszenia Samopomocowe organizują
dnia 17 października 1936 r. t. j. w sobotę o godz. 15:30

Ogólno-akademicki meeting

pod hasłem

„Budujmy boiska akademickie”

połączony z uroczystym zaczęciem robót przy budowie akademickich boisk sportowych za Domem Medyków.

Koleżanki i Koledzy!

Meeting zaszczyca swoją obecnością JWPan Wojewoda krakowski płk. Gnoiński, Ich Magnificencje Rektorzy wszystkich wyższych uczelni, profesorzy Uniwersytetu a wraz z elita społeczeństwa krakowskiego, znany przyjaciel młodzieży akademickiej, Zygmunt Nowakowski.

Koleżanki i Koledzy!

Przychodzimy wszyscy gremialnie, ażeby pokazać, że wychowanie sportowe młodzieży, stworzenie zdrowego i silnego materiału obywatelskiego dla państwa leży nam głęboko w sercu.

Koleżanki i Koledzy!

Nie mamy wielkich funduszy, nie możemy ich ofiarować sami dlatego dajmy pracę rąk własnych, dajmy swój zapał a stworzymy wielkie dzieło.

A więc w sobotę o 15:30 wszyscy do Domu Medyków.

Bratnia Pomoc Studentów U J

Bratnia Pomoc Medyków U. J.

Stowarzyszenie Studentów Akademii Górniczej.

Pol. Stowarzyszenie Studentów U. J. „Jedność”

Bratnia Pomoc W. S. H.

Bratnia Pomoc S. A. S. P.

Koło Studentów Wych. Fiz. U. J.

NAJUPRZEJMIJ PROSIMY O PRZYBYCIE DNIA 3 CZERWCA 1938 R. O GODZ. 9.30 NA AKAD. BOISKA
SPORT. (GRZEGÓRZECKA 20) I WZIĘCIE UDZIAŁU W UROCZYSTYM OTWARCIU PIERWSZYCH W POLSCE
URZĄDZEŃ SPORTOWYCH DLA OGÓŁU MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ, ŁĄCZNIE Z OBCHODEM 10-LECIA
STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO I ZJAZDEM ABSOLWENTÓW

DYREKTOR ST. W. F. U. J.
PROF. DR TADEUSZ ROGALSKI
SEKRETARZ KOM. BUD. AKAD. URZ. SPORT.

REKTOR U. J.
PROF. DR WŁADYSŁAW SZAFAER
V. PRZEW. KOM. BUD. AKAD. URZ. SPORT

29. Fotokopia zaproszenia na otwarcie akademickich urządzeń sportowych. Ze zbiorów *J. Bugajskiego*.

m. Krakowa i Podgórze'²⁷ i jako prezes potrafił akcją kolonii letnich młodzieży zainteresować szerokie kręgi społeczne Krakowa, dzięki czemu Towarzystwo to mogło nabyć na własność dom dla kolonii w Porębie Wielkiej pod Mszaną. W ten sposób i tutaj dokonał Jordan pionierskiej pracy i wskazał perspektywy działania na przyszłość na polu szeroko pojętego wychowania fizycznego dzieci i młodzieży.

Poglądy Jordana na wychowanie młodzieży były szerokie i na wskroś nowoczesne, nawet w ostatnich latach jego bogatego i społeczeństwu oddanego życia. Rozumiał, że jedną z podstaw wychowania młodego pokolenia jest zapewnienie mu prawidłowego rozwoju fizycznego przez pełne wykorzystanie powietrza i słońca, przez gry i zabawy ruchowe, sport i gimnastykę. Obok tego Jordan głęboko rozumiał doniosłą funkcję wychowawczą pracy fizycznej. Doceniając należycie jej rolę w wychowaniu młodzieży, założył w swym Parku dla młodzieży gimnazjalnej w 1906 r. w Krakowie warsztaty stolarskie dla starszych uczniów, co wzbudziło duże zainteresowanie tak wśród społeczeństwa krakowskiego, jak i u ówczesnych władz szkolnych, tj. w Radzie Szkolnej Krajowej. Dzięki temu warsztaty mogły się rozwinąć. Przydzielono dla nich cztery nowe sale w osobnym budynku, czynnym w ciągu całego roku, oraz 100 pracowników. W ten sposób w oparciu o należyte podstawy materialne można było zreorganizować warsztaty pierwotne i utworzyć cztery wzorowe pracownie: stolarską, ślusarską, tokarską i rzeźbiarską. Miały one za zadanie z jednej strony rozwijać fizycznie młodzież, a obok tego kształcić jej wolę i charakter. Pracę w warsztatach tych — zwanych później jordanowskimi — oparł Jordan na zasadzie ideowej bezinteresowności nauczycieli oraz na dobrowolnym udziale uczniów, którzy mieli rozwijać i kształcić swoją sprawność, zręczność, a przede wszystkim postawę twórczą. Starano się wyrabiać u wychowanków zrozumienie dla jedności pracy fizycznej i umysłowej oraz rozwijać umiejętności związania teorii z praktyką. Poza tym w warsztatach jordanowskich troszczono się nie tylko o wartości dydaktyczne pracy, ale w równej mierze o jej walory pedagogiczne. Młodzież wychowywała się w poszanowaniu wobec pracy fizycznej i wobec ludzi pracujących fizycznie. W ten sposób Jordan kształcił i wychowywał młodzież w duchu postępu, na ludzi moralnie pełnowartościowych. Idea warsztatów jordanowskich w krótkim czasie przeszła z Krakowa do innych miast galicyjskich²⁸.

Tak więc Jordan był na ziemiach polskich pionierem politechnicznego kształcenia młodzieży.

W 1906 r. został Jordan powołany do Najwyższej Rady Sanitarnej w Wiedniu, jako jeden z pierwszych Polaków, co było wyrazem wielkiego uznania dla jego wiedzy i pracy na polu propagowania higieny społecznej.

²⁷ Tamże.

²⁸ *Warsztaty jordanowskie*, „Muzeum” 1911, dodatek 7, s. 69—70.

Nadmierna jednak praca, tak na polu naukowym, jak społecznym zużyła siły fizyczne Jordana. W ostatnich latach życia zapadał w okresie zimy na zapalenie stawów, a następnie na serce, ale mimo to pracował nadal społecznie, a zwłaszcza brał czynny udział w pracach założonego przez siebie Towarzystwa Tanich Mieszkań, dalej w pracach Towarzystwa Kolonii Wakacyjnych, a nawet wyjeżdżał w ostatnim roku życia na posiedzenia Rady Szkolnej Krajowej we Lwowie i Najwyższej Rady Sanitarnej w Wiedniu, co bardzo pogorszyło ostatecznie stan jego zdrowia.

W dniu 5 maja 1907 roku, będąc na posiedzeniu Głównej Rady Sanitarnej w Wiedniu, „doznał napadu dusznicy sercowej, mimo której powrócił do Krakowa. Tutaj wieczorem atak się powtórzył, a po nim wystąpiły gwałtowne objawy niedomogi serca, do której niebawem dołączyło się zapalenie płuc. O groźnym stanie wiedział i zupełnie przytomny wydał ostatnie rozporządzenia... Dnia 16 maja stracił przytomność, a w sobotę 18 maja 1907 roku dokonał żywota”²⁹.

Tak zmarł Henryk Jordan, jedna z pięknych postaci polskich wychowawców XIX i pierwszych lat XX wieku — pionier nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce.

Spółeczeństwo polskie wiadomość tę przyjęło z głębokim żalem i bólem, o czym świadczą współczesne głosy prasy. „Naprzód” w dniu 19 maja 1907 r. tak pisał: „Prof. dr Henryk Jordan zmarł dziś rano w Krakowie. Cieszył się on zasłużoną sławą jako filantrop. Z zawodu akuszer, zajmował się jednak gorąco higieną młodzieży i położył na tym polu znaczne zasługi. On to założył w Krakowie słynny «Park Jordana», w którym młodzież krakowska otrzymała miejsce zdrowych zabaw i ćwiczeń gimnastycznych. Jako polityk należał prof. Jordan całą duszą do stronnictwa konserwatywnego. Gorący temperament unosił go nieraz nieco za daleko, mimo to jednak nawet przeciwnicy musieli w nim uznawać człowieka nieposzlakowanego, o pięknym charakterze, musieli go uznawać i lubić za jego szczerłość i otwartość...”³⁰. To samo pismo w dniu 22 maja 1907 r. dodawało: „... Jordan, to Polak otwarty, zapalczywy, o gorącym sercu...”³¹

Dzień pogrzebu Jordana, tj. 20 maja 1907 r. był w Krakowie wielką manifestacją społeczeństwa polskiego i wyrazem hołdu dla wielkiego wychowawcy młodego pokolenia, któremu wskazał nowe perspektywy i nowe drogi wychowawcze — prowadzące do wyzwolenia Polski. Pogrzeb Henryka Jordana szeroko opisywała ówczesna prasa nie tylko polska, krakowska, ale i zagraniczna. Z największym jednak odczuciem opisała pogrzeb Henryka Jordana „Nowa Reforma” w Krakowie w następujących słowach:

²⁹ W. B u j a k, op. cit., s. 12.

³⁰ „Naprzód” 1907 nr 139.

³¹ Tamże, 1907 nr 141.

„Imponującą manifestacją czci dla wielkiego filantropa i gorącego przyjaciela młodzieży był... pogrzeb dra Jordana... Przybyły na ten pogrzeb olbrzymie zastępy delegatów różnych towarzystw ze wszystkich stron Polski oraz nieprzeliczone zastępy publiczności, młodzieży szkolnej, a ten udział nadał żałobnemu obchodowi cechę niezwykle uroczystą i podniosłą. Przez oba dni świąteczne napływ odwiedzających zwłoki Jordana, złożone w domu żałoby na rogu Rynku i ulicy Sławkowskiej, był tak olbrzymi, że u wejścia musiano ustawić straż, pilnującą porządku i powstrzymującą zbyt wielki napływ ludzi. Około godziny 3 po południu, mimo wiatru i padającego co chwila deszczu, zaczęły się gromadzić w ulicy Sławkowskiej i Rynku w pobliżu domu żałoby tłumy publiczności, rosące z każdą chwilą. Na linii A-B ustawiono mownicę czarnym suknem obitą, otoczoną szpalerem straży pożarnej miejskiej i straży akcyzowej, za którym stały nieprzejrzane tłumy publiczności. Około mownicy ustawili się naczelnicy władz miejskich, reprezentanci towarzystw i goście pogrzebowi, a więc przybyły umyślnie na pogrzeb ze Lwowa marszałek krajowy Stanisław hr. Badeni, radca dworu Ignacy Dębowski, protomedyk dr Merunowicz, posłowie do Rady Państwa z Krakowa, Rada miasta Krakowa z prezydentem drem Leo i wiceprezydentami Chylińskim i Sarem, delegat namiestnictwa dr Fedorowicz, generalicja z komendantem korpusu generałem M. Steinsbergiem na czele, delegaci Uniwersytetu Jagiellońskiego i Lwowskiego, reprezentanci Izb i stowarzyszeń lekarskich, naczelnicy władz miejscowych i stowarzyszeń itd. Kondukt pogrzebowy prowadził aż do kliniki księża kardynał Puzyna... O godzinie 4 wyniesiono z domu żałoby trumnę ze zwłokami i ustawiono ją przed mownicą, na którą wstąpił prezydent dr Leo, którego mowa streszczała się w następujących słowach:

»Żałobni słuchacze! Śmierć najdzielniejszego obywatela, gorącego patrioty, żałobą okryła nie tylko gród Jagielloński, ale wszystkie ziemie Polski. Obfite w liczne postacie patriotów i dzielnych synów ojczyzny dzieje porozbiorowe mało wykazują ludzi, którzy dla idei przez siebie stworzonej całe życie i całą swą pracę poświęcili. Wzorem takiego obywatela jest Jordan. Wyposażony od natury bogatym umysłem, gorący patriota, charakter prosty, szczerzy i szlachetny, pozbawiony był wszelkiego egoizmu. W każdej dziedzinie, do której się zwrócił, pracował z poświęceniem. Cwierć wieku mija, gdy zaufanie współobywateli powołało go do Rady Miejskiej, gdzie cały ten czas pracował bez wytchnienia dla dobra miasta i jego mieszkańców, zwracając uwagę przede wszystkim na sprawy dobroczynności, zdrowotne i wychowawcze. Gdyby był stworzył tylko park, jego imieniem nazwany, to oddałby już tym społeczeństwu niespożyte zasługi. Jordan, dążąc do fizycznego i moralnego odrodzenia narodu, zwracał przede wszystkim uwagę na rozwój fizyczny i moralny młodzieży, wpajanie w nią poczucia obowiązku i poszanowania dla pracy. O tym, że w tej swojej pracy osiągnął wyniki,

świadczy, że na rozwijanie i kształcenie młodzieży zwróciło baczniejszą uwagę całe społeczeństwo polskie, że za jego wzorem każde prawie większe miasto w kraju naszym założyło już park na wzór krakowskiego. Działalność jego nie ograniczała się do pracy w tym jednym kierunku; pracował on także dla dobra społeczeństwa jako poseł na Sejm Krajowy, jako delegat Rady miasta do Rady Szkolnej Krajowej, jako członek Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Towarzystwa Kolonii Wakacyjnych. Nie było ważniejszej sprawy, obchodzącej ogół polski, aby on w niej udziału nie brał; oddał on społeczeństwu niespożyte zasługi, toteż cała Polska okryła się po jego śmierci żałobą. Żegnaj Cię — kończył mowca — patrioto gorący, wodzu niezrównany społeczeństwa polskiego. Myśli Twe, pragnienia i ideały znajdują w nas gorliwych obrońców i naśladowców. Niech Twe dzieła będą na wieki pomnikiem zasług Twych i chwały narodu, który Cię wydał.«

Następnie żegnał zmarłego imieniem Uniwersytetu Jagiellońskiego rektor prof. dr Kazimierz Morawski. »Miłością przeszedł życie — mówił — wyświadczając społeczeństwu niespożyte zasługi. Serce miał czynne, gdyż uczucia jego nie na skargach się kończyły; dbał on o codzienny, szary obowiązek; był sługą i niewolnikiem założonych przez siebie instytucji. Na stanowisko swoje patrzył z wysoka. Jako dobry syn ojczyzny poświęcił swe życie całe prostowaniu tego, co się nachyliło, poprawianiu tego, co złe. Oby przykład wielkiego męża krzepił i utrwalał nas w miłości ojczyzny i znalazł naśladowców.«

Imieniem Rady Szkolnej Krajowej pożegnał zmarłego radca dworu Dębowski ze Lwowa. W przemówieniu swym podniósł wielkie zasługi Jordana około sprawy wychowania publicznego i imieniem władzy kierującej wychowaniem młodych pokoleń, tej przyszłości narodu, złożył zmarłemu hołd i gorącą podziękę.

Ostatni przemawiał delegat Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego, prof. dr Mars, składając hołd człowiekowi pracy, który, mimo tylu wziętych na swe barki zadań, nie szczędził trudów i pracy na postawienie nauki w klinice na należytej wysokości i który wykształcił całe pokolenie zdolnych lekarzy.

Po tych przemówieniach odśpiewał chór akademicki pod przewodnictwem Bolesława Walewskiego pieśni »Nad mogiłą« Noskowskiego i »Beati mortui« Mendelssohna, po czym po złożeniu trumny na 6-konnym karawanie, ruszył olbrzymi pochód pogrzebowy Rynkiem wzdłuż linii A-B, ulicą Mikołajską, Kopernika, Strzelecką, Lubicz i Rakowicką na cmentarz. Lampy na ulicach były podczas pogrzebu zapalone i okryte na znak żałoby kirem. Z gmachów klinicznych, zabudowań szpitalnych oraz z wielu domów na ulicach, którymi przechodził kondukt pogrzebowy, powiewały czarne chorągwie. Od domu żałoby do samego cmentarza uformował się po obu stronach drogi olbrzymi szpaler publiczności, którego środkiem przechodził orszak żałobny. Pochód otwierał oddział

ochotniczej straży pożarnej, prowadzony przez naczelnika Wilhelma Fenza. Następnie szły w ordynku wojskowym olbrzymie zastępy młodzieży wszystkich szkół średnich krakowskich i gimnazjum podgórskiego ze swoimi dowódcami, ozdobionymi szarfami i przepaskami, które pokryte były kirem, ze sztandarami oraz z orkiestrami, które przygrywały na przemian. Za olbrzymim korowodem młodzieży szkół średnich postępowali wychowankowie zakładu Lubomirskich, uczennice gimnazjów żeńskich, wszystkie szkoły miejskie wydziałowe męskie i żeńskie z gronami nauczycieli i zakłady naukowe prywatne. Za nimi postępowiała orkiestra »Harmonii« ze swym kapelmistrzem Wrońskim na czele, weterani z roku 1863—1864 ze sztandarem, Polskie Kółko Kontuszone, reprezentanci Towarzystwa Kolonii Wakacyjnych dla uczniów szkół średnich Krakowa i Podgórze z wieńcem, delegaci Krakowskiego Towarzystwa Nauczycielskiego z prezesem dyr. Parczyńskim na czele, stowarzyszenie kolejarzy z wieńcem, delegacja robotników mieszkańców »Modrzejówki« z wieńcem, członkowie Polskiego Związku Katolickich Uczniów Rękodzielników Krakowskich z wieńcem, wychowankowie zakładu św. Józefa z wieńcem, delegaci rękodzielników krakowskich z wieńcem, młodzież ogródków szkolnych z gronem nauczycielskim, stowarzyszenia: »Gwiazda«, »Przyjaźń«, »Praca« z wieńcami, dalej szły oddziały »Sokoła« krakowskiego z chorągwiami, poprzedzane orkiestrą szkolną, »Sokół« podgórski, kierownicy i przewodnicy zabaw w Parku dra Jordana z wieńcem, straż pożarna z Krowodrzy, weterani wojskowi, akcyza miejska itd. Za nimi jechał karawan z wieńcami od całego szeregu instytucji oraz przyjaciół zmarłego, a mianowicie: z wieńcami od Towarzystwa Muzycznego, od dyrekcji i artystów teatru miejskiego w Krakowie, od uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, od młodzieży ogródków szkolnych, od krakowskiego Koła Nauczycieli Szkół Wyższych, od służby klinicznej, od asystentów i lekarzy klinicznych, od krakowskiej szkoły położnych, członków Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, od Towarzystwa Lekarskiego w Warszawie z napisem na szarfach „Swemu Członkowi Honorowemu”, od Towarzystwa Lekarskiego we Lwowie, od lwowskiego wydziału lekarskiego, od Rady miasta Krakowa, od lwowskiej reprezentacji Samopomocy Lekarskiej, od Towarzystwa Kolonii Wakacyjnych i od gimnazjum żeńskiego im. królowej Jadwigi. Prócz tego złożone były na karawanie wieńce od żony zmarłego, od Stanisławów Dobrowolskich, rodziny Korczyńskich, Aleksandrów Rosnerów, Fryderyków Zollów, od dra Władysława Chojnackiego, dra Dolińskiego z Przemyśla, dra Jaugustyna i w. i. Następnie postępowwały długie szeregi duchowieństwa... za którymi szedł zaprzężony w 6 koni karawan ze zwłokami zmarłego, otoczony pedelami w togach z berłami uniwersyteckimi, okrytymi kirem oraz sztandarami wszystkich cechów krakowskich. Tuż za karawanem postępowiała rodzina zmarłego, marszałek krajowy Badeni, Rada miasta z drem Leo

na czele, posłowie na Sejm krajowy i do Rady państwa z Krakowa, profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego z rektorem Morawskim na czele, delegaci Uniwersytetu Lwowskiego, Izba Lekarska Zachodniogalicyska, Towarzystwo Lekarskie Krakowskie, reprezentanci Izby Lekarskiej Wschodniogalicyskiej, generalicja krakowska, dyrekcja krakowskiego Towarzystwa Ubezpieczeń, dyrektor kolei państwowych, radca dworu Horoszkiewicz, starosta górniczy, radca dworu Kiehl, dyrektor policji dr Flatau, kongregacja kupiecka, szereg wybitnych osobistości z miasta i naczelnicy władz miejsowych. Pochód zamykały nieprzejrane zastępy publiczności.

Kondukt zatrzymał się w ulicy Kopernika, gdzie przemawiali imieniem Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego dr Aleksander Rosner, imieniem Stowarzyszenia Samopomocy dr Bogdanik, imieniem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego dr Kostanecki, zaś imieniem kliniki ginekologiczno-położniczej I asystent Jordana dr Cetnarowski.

Wzdłuż ulicy Rakowickiej, począwszy prawie od rogatki aż do samego cmentarza, ponieśli trumnę do grobu członkowie krakowskiego „Sokoła”. Ustawiona w pobliżu bramy cmentarnej orkiestra uczniów gimnazjum św. Jacka, bezsprzecznie najlepsza ze wszystkich orkiestr krakowskich, która przodowała podczas pochodu pogrzebowego innym orkiestrom w wykonaniu utworów żałobnych, pożegnała opiekuna młodzieży marszem żałobnym. U grobu, który otaczała szpalerem miejska straż pożarna, przemówił z przygotowanej w tym celu mownicy słuchacz V roku medycyny Oszacki imieniem uczniów zmarłego, radca sądowy dr Franciszek Bujak imieniem Towarzystwa Kolonii Wakacyjnych, konserwator i radca miejski dr Tomkowicz imieniem rady nadzorczej Towarzystwa Budowy Tanich Mieszkań dla Robotników, którego zmarły był założycielem i prezesem, imieniem Krakowskiego Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych dyrektor Winkowski, zaś imieniem polskiej czytelnicy w Krakowie jej prezes K. Lubecki.

Potem rozległo się żałobne »Requiem« Wyrzywalskiego, pieśń Troscha »Dusza cię rzuca« oraz »Salve Regina«, odśpiewane przez chór akademicki. Przy odgłosie tych pieśni złożono zwłoki Jordana na wieczny spoczynek³².

2.

PIONIERSKA DZIAŁALNOŚĆ HENRYKA JORDANA NA POLU NOWOCZESNEGO WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W POLSCE W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU I W PIERWSZYCH LATACH XX W.

Henryk Jordan był twórcą i pionierem nowoczesnego wychowania fizycznego na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX wieku

³² „Nowa Reforma”, 1907 nr 229.

i w pierwszych latach XX wieku. On to potrafił spojrzeć krytycznie na niedostateczny stan naszej ówczesnej kultury fizycznej i ograniczanie wychowania fizycznego do słabo postawionej gimnastyki w salach najczęściej niehigienicznych. Przed wystąpieniem Jordana z nowymi poglądami na wychowanie fizyczne „mało dbano o boisko, lekceważono gry ruchowe, sporty zaś były zaledwie w zawiązku: nieco jazdy konnej i później kolarstwa, mało pływania i wioślarki, nieliczne wycieczki szkolne, początki turystyki górskiej w słabo udostępnionych Tatrach, łyżwiarstwo, szermierka — oto prawie wszystko”³³.

Jordan dokonuje przełomu, wprowadzając do wychowania fizycznego na szeroką skalę gry i zabawy dzieci i młodzieży na wolnym powietrzu. Ośrodkiem tego nowego systemu wychowania fizycznego stał się Park Jordana w Krakowie, który był nie tylko wzorem dla całej Polski, ale także i dla zagranicy. Tutaj to wśród pięknej zieleni, na wolnym powietrzu i słońcu, na 12 boiskach dzieci i młodzież uprawiały gry i zabawy, przeplatane chóralnym śpiewem patriotycznych pieśni, gimnastykę, a ponadto chłopcom zorganizowano musztrę wojskową wraz z ćwiczeniami polowymi i strzelaniem — jako pierwsze przysposobienie wojskowe na ziemiach polskich, dla dziewcząt zaś zorganizowano pąsy i korowody. „Zasługi Jordana są tak wielkie, a dzieło jego tak oryginalne, że należy mu się stała pamięć potomnych w postaci nazwania wszystkich instytucji tego rodzaju w Polsce Ogrodami Jordanowskimi”³⁴.

Teoretyczne uzasadnienie swego nowego systemu — wychowania fizycznego dzieci i młodzieży dał Jordan w odczycie „O zabawach młodzieży”, wygłoszonym we Lwowie w sali „Sokoła” w dniu 4 stycznia 1891 roku w następujących słowach:

„Omawiać sprawy zabaw z ogólnego stanowiska nie miałem początkowo zamiaru; gdy jednak sobie przypomniałem, że w Niemczech, pomimo dekretu wydanego przez ministra Goslera w roku 1882, dotychczas nie weszły zabawy w powszechne użycie, bo się im sprzeciwia oschła rutyna starych pedagogów, którzy zrozumieć nie mogą, co szkoła i zabawa mogą mieć z sobą wspólnego i jak karność pierwszej ze swobodą drugich pogodzić, bo ich doniosłości nie rozumie wielka ilość rodziców, którzy pragnąc dzieciom przez naukę być zapewnić, od poważnych zajęć odrywać ich się boją, sądzę, że bodaj w krótkich wyrazach nad znaczeniem zabaw w życiu ludzkim zastanowić się trzeba.

Ciągle być poważnym i nieustannie pracować żaden człowiek nie zdoła. Zmęczone ciało wymaga odpoczynku, znużony umysł szuka wytchnienia, a dusza pragnie wesołości, tego nastroju, który życie mil-

³³ E. Piasecki, *Dzieje wychowania fizycznego*, Lwów-Warszawa-Kraków 1925, s. 203.

³⁴ Tamże, s. 205.

szym nam czyni. Tego wszystkiego dostarcza zabawa w szerokim znaczeniu pojęta; jest ona więc potrzebą natury ludzkiej tak niemal, jak powietrze, jak pokarm. Każdy też pragnie się zabawić, czy młody, czy stary, czy wesoły, czy niby zawsze poważny, ba, nawet zwierzęta się bawią. A skoro tak jest, skoro potrzeby tej ani dobrowolnie, ani przymusowo stłumić nie można bez uszczerbku dla zdrowia fizycznego i moralnego człowieka, toć zabawy nie są błahostką. Są to — wręcz przeciwnie — dla zdrowia fizycznego i moralnego sprawy bardzo poważne, nad którymi każdy myślący człowiek, a przede wszystkim ci, którym nad innymi piecza jest powierzona, dobrze się zastanowić i rozważyć winni, czy, w jakiej mierze i w jaki sposób potrzebie tej zadość się czyni.

Jeść musimy, a że głodzenie się i obżarstwo szkodzi i zabija, wiemy wszyscy; podobnie ma się rzecz ze sprawą, która nas obecnie zajmuje; i tu szkodzi »za mało«, jak również »za wiele«, bo jedno i drugie rujnuje zdrowie, wyjaławia umysł i moralny upadek sprowadza. Idzie więc o to, by właściwą znaleźć miarę, a jest to rzeczą wcale nie łatwą. Rousseau radził nie uczyć nawet czytać młodzieży do dwunastego roku życia, lecz cały ten czas pozostawić jej rozwojowi fizycznemu; wiele fizjologów żąda, by zabawom i ćwiczeniom ciała poświęcać codziennie przynajmniej tyle czasu, ile się go poświęca pracy umysłowej. Uwzględniając jednak wymogi obecnej cywilizacji i rozwój nauk, sędzę, iż wymagania te trzeba zredukować; jako minimum atoli uważam za konieczne, by młodzieży dostarczono codziennie sposobności do spędzania przynajmniej dwóch godzin przy ćwiczeniach cielesnych i zabawach na wolnym powietrzu. Godzin tych kilka może dla zdrowia wystarczyć pod warunkiem, że je młodzież stosownie (higienicznie) zużytkuje, i że każdego dnia bawić się będzie. Natenczas nie ma też obawy, by młodzież się zbyt rozbawiła i niechętnie do nauki wracała; stwierdzono bowiem wielokrotnie..., że po tak długiej a żywej zabawie powraca ona bez przymusu do poważnej pracy — a szczególnie wtedy, skoro w właściwy sposób jej wytłumaczono..., że zabawa nigdy celem w życiu być nie powinna, bo się zawsze mści złowrogo, lecz że jest ona godziwą i potrzebną jedynie jako środek, aby człowiek mógł dobrze wyższe zadania życia wypełnić i aby swe ciało w zdrowiu, umysł w świeżości, a duszę w harmonii z zdrowym ciałem utrzymał.

To jest cel zabaw, cel, który jednak tylko przez dobre, stosowne zabawy osiągnąć możemy. A że nie wszystkie są dobre, że obok dobrych są i złe zabawy, których wpływ nie tylko życie jednostki skrzywić, szczęście rodzin zniszczyć, lecz także los całego narodu podkopać może, tego niemal codziennie uczy doświadczenie, o tym mówi historia, z której bardzo wiele i smutnych dla nas można by przytoczyć przykładów. Wszędzie we wszystkich narodach widzimy, że tak długo kwitł naród i podnosił się, jak długo dobrze, zdrowo się bawił, a począł

upadać w miarę zatracania smaku do zdrowej, dobrej zabawy, a rozpanoszenia się natomiast rozpusty. Wiedział o tym Likurg, wiedział i Plato, skoro dla stworzenia dzielnych rzeczpospolitych pierwszy ostrymi ustawami, a drugi swym słowem kult dla ćwiczeń i zabaw fizycznych rozbudzić się starali. Prócz nich bardzo wielu innych prawodawców i filozofów we wszystkich wiekach zajmowało się sprawą zabaw, pewne zalecając, a wzbraniając takie, których złego wpływu na lud się obawiali.

Najprzystępniejszą i dla dobrego i dla złego wpływu była i jest zawsze młodzież; dlatego to tak niezmiernej jest wagi, by się ona dobrze bawiła. Pod tym względem nie można być dość ostrożnym, a obowiązkiem jest wszystkich, którym los młodzieży, tej przyszłości narodu, leży na sercu, chronić ją od złej zabawy, a dostarczyć jak najwięcej sposobności do zabawy dobrej. W tym względzie jednak wybór nie jest wielki, skoro się właściwości i potrzeby wieku młodego uwzględni. Jako najlepsze i najstosowniejsze uznać musimy te zabawy, które młodzież na wolnym powietrzu i w gronie rówieśników uprawiać może, a które są połączone z ruchem i ćwiczeniem ciała, a więc: grę w piłkę zwykłą w rozmaity sposób, w piłkę uszatą (Schleuderball), podbijanego (football), podbijanie bębenkiem, grę w obręcz, rzucanie oszczepami, włóczniami, dzidami, dyskiem, strzelanie z łuku, krykiet, wszelkiego rodzaju zabawy wolne ruchowe bez przyborów, jak np. chwytanie jeńców, zapasy itd. Są to, zdaniem higienistów i pedagogów, zabawy jedyne, które na najgorętsze poparcie zasługują; im też następne słowa poświęcić pragnę...

Pedagogowie i lekarze, znakomici statyści i rządy zajmują się tą kwestią jako pierwszorzędnego dla narodu znaczenia...

Zabawy te i ćwiczenia nie są jednak wymysłem naszej dopiero cywilizacji, która, wręcz przeciwnie, ich upadek sprowadziła, a teraz powraca powoli do tego, co przez długie lata tłumiała; o tym zdaje mi się wiele mówić nie potrzebuję. Wszak wiadomo, że w starej Grecji ćwiczenia fizyczne w wysokim były poszanowaniu, znajdując najwyższy swój wyraz w sławnych igrzyskach olimpijskich, w których i młodzi, i starzy, i w narodzie najlepsi równie czynny brali udział; boć i to wiadomo, że Sokrates wspólnie ze swoimi uczniami w igrzyskach tych się ćwiczył, a Eurypides, równie za życia swego, jak dziś jeszcze ceniony poeta, najwyższe w nich zbierał wawrzyny. Obok ćwiczeń fizycznych ulubioną i bardzo uprawianą była zabawa w piłkę (według tradycji przez Herodota podanej, wymyślona na dwa i pół wieku przed wojną trojańską przez Atysa, króla Libii, aby zabawić lud podczas klęski głodowej). Piłką, jak Homer w Odysei podaje, zabawiano się powszechnie, a nawet na dworach królewskich.

Wraz z cywilizacją przyjęli Rzymianie od Greków zamiłowanie do zabaw, a szczególnie do piłki, w którą według podania historii, Scaevola,

Juliusz Cezar i Oktawiusz wybornie i z zapalem grywali. Lecz za brakłoby czasu, gdybym chciał nad historią zabaw się rozwodzić; sądzę, że wystarczy nadmienić, iż w ciągu wieków wszędzie je uprawiano, a najznakomitsi pedagogzy i myśliciele rozmaitych narodów zachęcają do nich gorąco.

Więcej zapewne zajmować... będzie, jak się u nas w Polsce bawiono; więc o tym słów kilka. Oprócz igrzysk, czyli tak zwanych turniejów, które były zabawą młodzieży rycerskiej, spotykamy już za czasów piastowskich rodzaj tańców połączonych z gimnastyką, gdyż tanecznik nie tylko nogami, lecz i rękami wykonywał dość forsowne ruchy. Po tańcu młodzież przechadzała się po ogrodach, a pacholeta, jak świadczy Długosz, dla ruchu ciała wspinały się po drzewach, starsi zaś szermowali mieczami, w czym szczególnie celował Mieczysław, książę opolski. Starsi dla rozrywki wiosłowali, łowili ryby itp. Bardzo częstą zabawą było skakanie przez kloce. Bernard, syn Bolesława Łysego, księcia śląskiego, był mistrzem w tej sztuce, gdyż nieraz do czternastu kłóców kazał poustawiać w komnacie, po czym wskakiwał na nie i zeskakując — równymi nogami stawał na ziemi. Za czasów Jagiellońskich aż do końca XVIII wieku wiele spotykamy wzmianek u autorów współczesnych o zabawach i ćwiczeniach fizycznych. Rej wspomina w *Żywocie*, że młodzieniec, odszedłszy od nauki, wprawiał się na koniu w rzucaniu dzirytem, godził nim do pierścienia lub zdejmował wysoko zawieszoną czapkę. Inny zabawiał się sztuką szermierską i wprawiał się w taniec. Januszowski opowiada, jak przed ludźmi starymi w czasie poobiednim młodzież okazywała swą zręczność; wielką ilość mamy wzmianek o różnego rodzaju tańcach, w których trzeba było dawać niemało dowodów zręczności. U gminu ulubioną zabawą były kręgle. Dowodem zręczności było wreszcie rzucanie do góry tasakiem i chwywanie go w powietrzu; rzucano jajka i zręcznie je łapano. Według Kochanowskiego ulubioną zabawą była zabawa w żołnierzy. Podzieliwszy się na dwie części, udawali jedni nieprzyjaciół, a drudzy Polaków i staczali ze sobą bitwy. Bielski opisuje bardzo ulubioną grę w piłkę, czyli chwytkę. Turnieje odbywały się najświetniej za Zygmunta Augusta. Oprócz zwykłej szermierki i walki orężnej dawano przy tej sposobności różne dowody zręczności. Konny jeździec w biegu rzucał glinianą kulę i łapał ją w powietrzu, aby nie rozprysnęła się na ziemi. Zdejmowanie w pełnym biegu kołków, tak zwane gonienie do pierścienia było najzwyklejszą zabawą. Wojciech Łachocki ubrany cały w zbroję przeskakiwał konia lub ręcznik przez dwóch chłopów jak najwyżej trzymany (Paprocki). Oczko, słynny lekarz, wspomina o Radzimińskim, jak ćwiczył się w wyrobieniu siły przez noszenie wielkich kamieni. Obchód „Sobótek” był także popisem zręczności przez skakanie ponad wysoko buchający płomień. Łukasz Gołębiowski przytacza dwadzieścia kilka nazw gier w piłkę. Zygmunt III przeszedł nawet do dziejów ze swym do gry tej zamiłowaniem.

Z zabaw wieku XVIII zasługują na uwagę: gra w palcaty, powszechnie uprawiana przez służbę przybywającą z sędziami i procesującymi się na posiedzeniu trybunału. Można by cały odczyt poświęcić na wyliczanie i opisywanie zabaw w Polsce używanych, a mających na celu zręczność i ćwiczenie ciała. Pobieźnie tylko wyliczę: skakanie przez kij, bieganie do mety, śnieżki, ślizganie się, huśtawki. Dziewczęta bawiły się w zajęczka, w wiązanie wstążeczek, bieganie od kącika do kącika. Młodzież płci obojga z zamięłowaniem uprawiała ślepą babkę, wilka i gąski, derkacza, kota i mysz, żaby i bociana, garnuszki, pana Zalucana, starościnę, ptaszka, dzwonek, komórki, pocztę, krawca, trzeciaka, kłapankę itd. Patriotką nazywano ciskanie pewnego rodzaju drewnianą tabakierką.

Damy wyższego towarzystwa bawiły się w wolanta. U ludu zręczne rzucanie orzechami nazywano czadzą; a grele były to ćwieki drewniane, o które uderzano w biegu naczyniami drewnianymi.

Tak bawiono się u nas, a z pewnymi odmianami i u innych narodów. Jednak powoli wszystko się zmieniło. Wynaleziono w końcu XIV wieku karty, dla zabawiania umysłowo chorego Karola VI, szybko rozpowszechniały się w Europie i coraz więcej odrywały nie tylko ludzi starszych, lecz i doroslejszą młodzież od zabaw fizycznych. Dopomagały im w tym miękkość obyczajów, zamięłowanie wygody i wykwinna w formie zniewieściałość i rozpusta dworu Ludwika XIV, który pierwszy z królów francuskich wyrugował z swego dworu zabawy fizyczne na wolnym powietrzu odbywane; wreszcie strój ówczesny francuski, coraz bardziej się rozpowszechniający, a dla zabaw tego rodzaju zupełnie niestosowny, dokonał reszty. Najpierw możni, a w ślad za nimi cały naród zarzucił te zdrowe zabawy. Przez jakiś czas jeszcze młodzież lubiła i umiała się bawić... Gdy wreszcie ogromny rozwój nauk i wynalazków na wszystkich niemal polach zmuszał od młodzieży szkolnej coraz więcej pracy wymagać, nastąpiła epoka wtłaczania w mózgi jak najwięcej nauki i wiadomości i stopniowo doszło do tego, że szkoła zatraciła zupełnie pojęcie, iż ma rozwijać człowieka całego, ...lecz coraz wyłączenie zajmowała się jego umysłem. Na pielęgnowanie ciała, na ćwiczenia jego, na zabawy zabrakło miejsca i czasu, zresztą uważano to za coś pośledniego, niezgodnego z dążeniem do wprowadzenia panowania ducha. Wesołość tłumiono, niewinne porywy młodzieńczej pustoty poczytywano za karygodne wybryki, nawet na boisku nie mógł się młodzieniec wyszumieć i użyć tej swobody, która piersi jego rozpieierała, bo to źle było widziane; uczono i uczono wcale nie myśląc, czy słabe ciało nie upadnie pod nadmiarem pracy, czy schorzały mózg zdolen przetrwać tyle strawy, ile mu pakowano — czy się w nim raczej nie zamąci. I powoli doprowadzono do tego, że młodzież sama w wielkiej części przestała być rzeczywiście młodą, że naturalnych a przyzwoitych zresztą porywów i objawów swego wieku wstydzić się zaczęła, bawić się zapomniała,

a częstokroć nawet chęci nie ma ku temu. Czy z pożytkiem dla swego zdrowia fizycznego lub przynajmniej dla swego umysłu i dla swej moralności?

To pewne, iż w porównaniu z młodzieżą innych narodów widzę u nas dziwnie wiele twarzy bladych, anemicznych, mięśni wiotkich, pleców przygarbionych; dziwnie wiele przedwcześnie zestarzałych i w sztuczną strojących się powagę...

W wielu szkołach wcale się nie gimnastykują, a w innych... usuwają się zwykle wszyscy, dla których gimnastyka jest najpotrzebniejszą: słabi, niedołęzni, papinkowaci itd., choć o jej użyteczności lada jaki już słyszał. Tym też ważniejsze, by rodzice, nauczyciele i młodzież znaczenie oraz doniosłość zabaw dobrze zrozumieli i w tym celu zamierzam przedstawić ich wpływ na zdrowie, na umysł i na rozwój moralny młodzieży.

Najważniejszymi czynnikami, utrzymującymi zdrowie i siły człowieka, są niewątpliwie: dobre odżywianie się, oddychanie świeżym powietrzem oraz ruch ciała. Pokarmów zabawy nie zastąpią, głodnego nie nasycą i nie wzmocnią, to prawda, ale budzą one łaknienie i sprawiają, że spożyte pokarmy lepiej przetrawione bywają. Stąd wielka korzyść, bo ileż to naszej zapracowanej młodzieży obojga płci, nie cierpiącej w domu niedostatku, a którą rodzice ciągle do jedzenia nawołują, mimo to odżywia się lichy i choruje, bo nie mając apetytu, jeść nie może. Dla tych zabawy będą najstosowniejszym lekarstwem, a nie mniej są potrzebne dla zdrowych, aby apetyt podtrzymać. Nie wszystka nasza młodzież może się stosownie odżywiać; bieda rodziców zmusza bardzo często zaspokajać głód dziecka ziemniakami, kapustą, barszczem, chlebem, słowem pokarmami zawierającymi mało pierwiastków potrzebnych do rozwoju sił młodzieńca. W takich przypadkach ruch ciała na świeżym powietrzu ma nieocenione znaczenie, bo podnosi energię narządów trawienniczych, które z tego lichego pokarmu potrafią wszystkie użyteczne pierwiastki wyciągnąć i zużyć, podczas gdy przy braku ruchu znaczna ich część nie strawiona i nie spotrzebowana organizm opuszcza...

Zabawy, o których mowa, niezmierną mają następnie dla zdrowia doniosłość, pozwalając oddychać młodzieży świeżym i dobrym powietrzem. Mało kto zastanawia się nad tym, jak młodzież nasza w wielkiej części złym powietrzem bywa zatrutowana. W klasach i warsztatach duszno, w brudnych ulicach nie świeżej, a w wielu mieszkaniach pod tym względem przerażająco. W lecie jako tako, ale w zimie? Wszak u nas prawie w każdym mieszkaniu zatykają jak najdrobniejszą szparkę, oby tylko powietrze nie weszło, a o otwieraniu okien nawet i mówić nie można; a jeśli się nadto zważy, że bardzo często mieszkańcy skupiają się w jednym lub dwu pokojach, że w nich jedzą, tytoń kurzą, lampy palą, a często gotują i piorą, że w takim powietrzu młodzież przez długie godziny śleczy przy książkach lub pracuje w inny sposób

i że w nich sypia, to przecież dziwić się nie można, że wreszcie zatruwa się powoli tym złym powietrzem, że traci szybko dobry wygląd, z jakim po wakacjach przybyła, traci apetyt, siły, chęć, a nawet możliwość wytrwałej pracy. Ta młodzież potrzebuje więcej jak inna, w lepszych warunkach żyjąca, zabaw na wolnym powietrzu, a mianowicie takich, które z szybkim ruchem są połączone, bo one nie tylko wprowadzają ją ze złego w dobre powietrze, ale nadto przez ruch szybki przyspieszają i pogłębiają oddychanie, skutkiem czego w tym samym czasie nierównie więcej tlenu do płuc i do krwi się dostaje. Odnowa krwi odbywa się raźniej i dokładniej, skutkiem czego po każdej takiej zabawie czuje się chłopak odświeżonym i zdrowym.

Przy każdym ruchu kurczą się odpowiednie mięśnie, a praca ta, jeśli nie jest zbyt wyężdżającą lub jednostronną, wyrabia je i wzmacnia. Podczas zabawy żywej, wśród której chłopcy biegają, schylają się, ciskają i chwytają, pracują wszystkie mięśnie całego ciała równomiernie, wzmacniają się wszystkie, rośnie siła fizyczna całego człowieka. Serce pracuje podczas ruchu energiczniej i szybciej, krew lepiej tlenem odświeżona dochodzi i w lepszej jakości i częściej do wszystkich narządów, które się raźniej odżywiają i dokładniej spełniają swoje zadanie. Ruch wszystkich soków w ustroju jest szybszy, nie mniej przyswajanie i wydzielanie rozmaitych pierwiastków dokładniejsze, niż podczas spokoju. Poty zmęczeniem sprowadzone oczyszczają niejako ustrój i jego powłokę, szczególnie jeśli się jeszcze kąpielami dopomaga.

Niepomierny jest wreszcie wpływ na nerwy i mózg; jak inne części ciała, tak i one odżywiają się podczas ruchu lepiej niż kiedy indziej, a nadto łagodne ich pobudzenie przez zabawę, to chwilowe napięcie w okresach zabawy rozstrzygających, ta wreszcie wesołość, towarzysząca grom wspólnym, wywołują pewne łagodne podrażnienie, które bez korzystnego wpływu na ogólny stan zdrowia pozostać nie może, a ten wreszcie odpoczynek, jakiego podczas zabawy doznaje mózg chłopca, męczony długą pracą umysłową, to oderwanie od tych samych przedmiotów, czyż to bez znaczenia dla zdrowia? Lecz o tym później. A teraz po zreasumowaniu wszystkiego, co dotąd powiedziałem, każdy zapewne przyzna, że zabawy fizyczne na świeżym powietrzu są znakomitym środkiem do wyrobienia i utrzymania sił żywotnych oraz zdrowia, że są one obecnie przy niehigienicznych stosunkach życiowych w miastach, w szkołach, w warsztatach, w biurach lub fabrykach czynnikiem dla utrzymania zdrowia niezbędnym, że są doskonałym środkiem przeciw zniewieściałości, ociążałości i gnuśności ciała, że ustrój człowieka hartują i czynią go na najrozmaitsze szkodliwe wpływy oporniejszym. Lekceważyć wreszcie nie można i tego, że zabawy budzą pochop do czynu, młodzieży dodają odwagi i energii, wreszcie nadają zręczność, zwinność i przyjemniejszy wygląd, co dla powodzenia w życiu późniejszym niepoślednią jest rzeczą.

A teraz, przechodząc do omówienia tej kwestii ze stanowiska wychowawczego, najpierw mówić muszę o przeciążeniu naukowym, o którym u nas tyle się mówi i pisze. Nie chcę twierdzić, że skala wymagań szkoły dla naszej młodzieży nie jest za wysoką, ale mam to przekonanie, że te wymagania są tylko dlatego tak bardzo uciążliwe, bo w kształceniu umysłu a ciała żadnej nie ma harmonii, co się oczywiście źle odbić musi nie tylko na zdrowiu fizycznym, ale też na rozwoju umysłu i na postępach w nauce...

Wszędzie, gdzie młodzież obowiązkowo kilka godzin dziennie się bawi, skarg na przeciążenie bardzo mało się słyszy...

Chowajmy inaczej naszych synów i córki, nie pozwalajmy im mitrzyć dnia całego przy książkach; owszem, niech się uczą, ale dążmy do tego, by czas nauki inaczej rozłożono, by nasza młodzież... codziennie bawiła się rozsądnie, higienicznie, a przeciążenie zniknie i zdrowie się poprawi.

Nieocenioną dla wychowawcy zaletą zabaw jest ta okoliczność, że one mu pozwalają do młodzieży się zbliżyć i rzeczywiście zyskać jej zaufanie i wpływ na nią; iż nigdy łatwiej jak wśród zabawy niewymuszonej nie ujawniają się w całej pełni cechy charakteru młodzieńca, jak niemniej to, że pod wpływem zabaw urabia się charakter i że młodzież bez wielkiego wysiłku pozbywa się przez nie wielu swych wad, a nabywa zalety dla następnego życia bardzo potrzebne. Oczywiście, że pod względem wychowawczym nie wszystkie zabawy równą mają wartość; oprócz gimnastyki najodpowiedniejsze są zabawy wspólne ruchowe, a szczególnie te, które wprawą i ścisłego przestrzegania pewnych przepisów wymagają, np. angielski krykiet, football itd.

Uczą one wytrwałości i cierpliwości, niezbędnych dla nabycia potrzebnej wyprawy w grze, uczą skupienia myśli, by stosowną do działania chwilę upatrzeć; uczą rozwagi, panowania nad sobą, wykazując dowodnie, że poddawanie się bezmyślne pierwszemu popędowi jak każda niedobrze rozważona czynność niepowodzenie sprowadza, a równocześnie przecież zmuszają do szybkiego orientowania się i do szybkiej decyzji; rozwijają samodzielność w działaniu, budzą popęd do czynu, nadają wreszcie sposobność przekonania się, iż samo obmyślenie dobrego planu nie wystarcza, ale że nadto potrzebne są energia i wytrwałość, jako też zręczne, stosowne wzięcie się do rzeczy, które niemało o powodzeniu sprawy rozstrzygają. Wprawianie się w tym wszystkim przez długie lata, a dobrowolnie na boisku, nie w szkole, bez nacisku z góry, odbić się przecież musi na całym charakterze i w przyszłym życiu. Dlatego to... pedagogowie uważają boisko za najlepszą szkołę życia, bo tu wśród wolności i swobody łatwiej niż gdziekolwiek rozwinąć się w całej pełni i dojrzewać mogą wszystkie szlachetne i w życiu potrzebne pierwiastki duszy młodzieńca. Chłopak wreszcie krnąbrny, kłótlivy lub zarozumiały, arogancki musi nad swoimi wadami zapanować i powoli się

ich pozbywać, bo koledzy w zabawie wykluczeniem z swego grona lub w inny sposób czynnie dadzą mu poznać, że wady jego dla innych przykre, jemu samemu najwięcej szkody przynoszą. A co jeszcze ważne, że podczas zabawy łatwiej niż w szkole uczą się chłopcy posłuszeństwa, cnoty, w każdym społeczeństwie potrzebnej, a chyba najwięcej w naszym, gdzie ciągle jeszcze każdy chciałby dowodzić, a nikt słuchać nie umie. Zabawy wspólne, a szczególnie te, przy których chłopcy na oddziały się dzielą, wyrabiają koleżeństwo i karność, uczą jednostkę pracować i walczyć dla oddziału, dla całości, dążyć do wspólnego celu i poświęcenia własnego ja. Że to dla społeczeństwa ogromnej jest doniosłości, dowodzić nie trzeba; chłopak, który w młodości przywykł do tego, poświęci z czasem z pewnością swój interes interesowi wielkiego oddziału — ojczyźnie.

Wszystko to działa na młodą duszę bardzo uzacniająco, ale to jeszcze podnieść należy, że zabawy, wzmacniając ciało, duszy panowanie nad ciałem ułatwiają, bo im ciało zdrowsze, tym mniej doznaje ono chorobliwych namiętności, tym łatwiejsza zgoda między nim a wolą. »Mens sana in corpore sano«, zaiste, to nie frazes, to zdanie bardzo głębokiego dla moralisty znaczenia. Mimo starannego wpajania słowem zasad moralnych chłopak fizycznie słaby, pędzący wolne chwile samotnie lub w niestosownym towarzystwie... będzie z wszelką pewnością miał więcej złych myśli... i łatwiej ulegnie im, niż chłopak fizycznie dzielny, a moralnie dobrze chowany, który nie tylko będzie chciał, ale i umie i może nerwami swymi panować. Zdaniem moim przyczyna upadku moralnego niejednego młodzieńca leży w zaniedbaniu hartowania ciała jego. A wreszcie, czy myślą u nas o tym, by się młodzież nie nudziła? Wszakże nieustannie nie pracuje, choć dzień cały przemitreży przy książce. A ileż to złego pochodzi z niestosownego użycia czasu?

To rozważywszy, każdy musi przyjść do przekonania, że i pod względem wychowawczym zabawy są bardzo dzielnym i skutecznym czynnikiem...

A teraz jeszcze parę słów o dziewczętach, które nie mniej od chłopców potrzebują zdrowia, a mniej go mają... Jako lekarz, wsparty moim własnym i moich kolegów doświadczeniem, twierdzę, iż u nas pomiędzy dziewczętami starszymi szkół... ledwo 30% jest zupełnie zdrowych. Dla nich pod względem zdrowotnym nic się nie robi! Chłopak wyskacze się bodaj na ulicy, im każą iść do szkoły grzecznie i pięknie, a dla wielu jest to jedyną przechadzką. Inne godzinami czekać muszą, aż mama lub papa czas znajdzie, by wyprowadzić je na spacer. A jak spacerują, to tak spokojnie i poważnie, iż patrzącemu na szereg pensjonarek z dala zdaje się, że to siedemdziesięcioletnie babki towarzystwa dobroczynności z pogrzebu wracają. Przy takim postępowaniu i przy natarczywym przeciążaniu dziewcząt, mianowicie starszych, pracą z najzupełniejszym lekceważeniem ich zdrowia, nic dziwnego, iż znaczna ich większość

stosowniejsza w ramki za szkło, jako ładny obrazek, niż na zdrowe żony i matki, że stają się z czasem sobie ciężarem, dla męża źródłem ciągłego niepokoju, a dla społeczeństwa nie tym, czym zdrowa niewiasta być może. Więc przez miłość dla nich, przez wzgląd na społeczeństwo, chowajcie je panie — matki inaczej, rozumniej! I one powinny jeść dobrze, kąpać się, gimnastykować, mniej, znacznie mniej się uczyć, a więcej się bawić, codziennie się bawić, byle mądrze i dobrze. Więc jak? Tak, by nie wyrastały na półmężczyznę — półkobietę, lecz zachowując cały wdzięk niewieści, mimo to dzielnymi kobietami zostały — więc w zimie na ślizgawce, w sali gimnastycznej lub wreszcie przy lekcji tańca umiejętnie prowadzonej — w lecie na koniu lub z wiosłem w rękę, a najlepiej na łące lub na boisku biegając, skacząc, ruszając się dowoli, jak najwięcej. Form zabaw, tzw. gier nie zabraknie; bardzo wiele wyliczyłem, mówiąc o zabawach dawniej w Polsce uprawianych...

Nie wątpię, że znajdzie się miejsce także dla najbiedniejszej, a niesłusznie dotychczas lekceważonej młodzieży rzemieślniczej, której znaczenie dla społeczeństwa chyba niemałe. Praca nad nią jest konieczna, a jest ona równie łatwa jak wdzięczna, bo może dlatego, że dotychczas tak byli opuszczeni, chłopcy ci, spostrzegłszy, że się ktoś nimi zajmuje, głębiej odczuwają to, co się dla nich robi i łatwiej urabiają się niż młodzież szkolna...

Zanim rzecz zakończę, muszę jeszcze bodaj w krótkich słowach omówić stosunek zabaw ruchowych do ćwiczeń, czyli korpusów wojskowych, które u nas lepsze, niż wszelkie inne tego rodzaju urządzenia znalazły przyjęcie... Ze stanowiska pedagogicznego na rzecz się zapatrując, ćwiczenia te mają bardzo wiele zalet, ale tylko w takim razie, jeżeli się je serio pojmuje i z całym rygorem prowadzi; w takim razie jednak są one niewątpliwie niehigieniczne, mianowicie dla młodych chłopców, których nużą i denerwują. Zdaniem moim, są one bardzo szlachetną, a nawet w warunkach, wśród których żyjemy, potrzebną okrasą innych zabaw, są doskonałą przynętą dla chłopców, powinny więc być uprawiane — jednak w miarę...

Co się tyczy stosunku zabaw do gimnastyki, to przede wszystkim zaznaczyć wypada, że cel mają jednaki, zdążają jednak do niego w nieco odmienny sposób, bo gimnastyka za pomocą ruchów ujętych w pewne karby, w pewien system, który ilość i jakość tych ruchów reguluje, zabawy zaś za pomocą ruchów zupełnie wolnych, swobodnych, motywem zabawy tylko ograniczonych. W tym leży cała różnica między nimi, a z tej płyną zalety i korzyści obydwóch. Gimnastyka jako system może wpływ swój na pewne części ciała, na pewne organa dowolnie kierować, dlatego do celów leczniczych doskonale się nadaje; może ona umiejętnie prowadzona na wszystkie organa ciała bez wyjątku dodatnio, równomiernie wpływać, ale pod warunkiem, że umiejętnie będzie prowadzoną. Zabawy dla celów leczniczych, w ścisłym znaczeniu tego słowa, nie

Uroczyste otwarcie Pierwszych w Polsce Urządzeń Sportowych dla Ogółu Młodzieży Akademickiej, łącznie z Obchodem 10-lecia Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Zjazdem Absolwentów.

PROGRAM:

3 czerwca 1938 r. (piątek)

Przedpołudniem:

Msza Święta w kościele św. Anny o godz. 8:00 — odprawy Dziekan Wydziału Teologicznego, ks. prof. dr W. Wicher — Chór akademicki wykona pieśni kościelne.

Akademickie urządzenia Sportowe — Grzegorzeczka 20
godz. 9:30

1. Poświęcenie boisk i położenie kamienia węgielnego pod budowę hali sportowej
2. Uroczyste otwarcie Akademickich Boisk Sportowych przez wciągnięcie sztandaru na maszt — dokona Jego Magnificencja Rektor U. J. prof. dr W. Szafer
3. Przemówienia
4. Chór akademicki
5. Defilada studentów i studentek Stud. W. F. U. J. i delegacji Legii Akad.

Popołudniu:

Pływalnia Y. M. C. A. — Krowoderska 8
godz. 14:30

Pokaz pływacki (studentki i studenci Studium W. F. U. J.)

Akademickie urządzenia Sportowe — Grzegorzeczka 20
godz. 16:00

1. Zawody w siatkówce (studenci i studentki Stud. W. F. U. J.)
2. Zawody w koszykówce (studenci Stud. W. F. U. J.)
3. Równocześnie pokazy i. atletyczne (studenci i studentki Stud. W. F. U. J.)
4. Pokaz gimnastyki z współudziałem orkiestry (studentki Stud. W. F. U. J.)
godz. 18:30
5. Pokaz gimnastyki (studenci Stud. W. F. U. J.) — godz. 19:00
6. Ognisko z programem harcerskim wraz z „Dożynkami” (studentki Stud. W. F. U. J.) z udziałem orkiestry — godz. 19:30

4 czerwca 1938 r. (sobota)

Przedpołudniem:

Akademickie urządzenia Sportowe — Grzegorzeczka 20
godz. 8:30

1. Naturalna metoda nauczania koszykówki męskiej ze wstępem teoretycznym i demonstracją gry — mgr J. Lubowiecki
2. Naturalna metoda nauczania piłki ręcznej dla kobiet ze wstępem teoretycznym i demonstracją gry — mgr M. Lubaczewska
3. Pokaz gry „Pliszka” układu wizyt Z. Wyrobka (uczniowie gimn. w Gorlicach — prof. J. Dziepeck)

Popołudniu:

Sala Kopernika — Collegium Novum
godz. 16:00

1. Omówienie demonstrowanych metod nauczania gier sportowych
2. Przegląd nowej bibliografii z zakresu wych. fiz. i sportu — dr J. Lipka
3. Zagajnik dyskusji na aktualne tematy: a) drugi przedmiot nauczania obok wychowania fizycznego; b) doskonalenie
4. Organizacja Związku Absolwentów Studium W. F. U. J.

Sala Marmurowa — Dom Medyków, ul. Grzegorzeczka 20
godz. 20:00

5. Zebranie twórcy Uczeństwa Zjazdu wraz ze zwornikami

(W razie deszczu w dniu 5. VI program tego dnia zostanie przeniesiony na 4. VI) a program z dnia 4. VI odłożony na 5. VI w Urzędku Wych. Fiz. Zwierzyniecka 251.

nadają się; są one atoli wyborynym środkiem dietetycznym, właściwym (w pewnej mierze) jeszcze i dla tych, którzy się gimnastykować nie mogą. Dla nie rozwiniętego umysłu gimnastyka jest niestosowną, podczas gdy zabawy mądrze prowadzone umysł niewątpliwie rozwijają. Gimnastyka uczy odwagi, wytrwałości, karności, przytomności umysłu i pod tym względem jest szkołą wyborną, ale ona krępuje wolność, swobodę młodzieńca, dla prawidłowego rozwoju jego ducha niezbędne. Krótko mówiąc: zabawy są najlepszą i najzdrowszą rozrywką, której każdy potrzebuje i która przygotowuje młodzież do gimnastyki, a gimnastyka jest znakomitą szkołą, przez którą każdy przejść powinien. Między obiema nie da się wreszcie ścisłych przeprowadzić granic, bo są zabawy, w których ruchy regularnie się powtarzają i vice versa, obie są w równym stopniu dla zdrowia potrzebne i uzupełniać się powinny. Sama przyroda zmusza do tego, boć zima i dni deszczowe mniej są dla zabaw stosowne niż sala gimnastyczna...

Jak w naturze w ogóle, tak i w życiu narodów ciągła walka o byt; wszędzie silniejsi, zdrowsi napierają, słabi ustępują, bo dwóch na jednym miejscu stać nie może...

Starajmy się być mądrymi... Ale przede wszystkim myślimy o tym, byśmy fizycznie byli dzielniejsi, byśmy nie zginęli, by nas było coraz więcej, a nie mniej. Więc o zdrowie naszego ludu, o dzielność naszej młodzieży dbajmy przede wszystkim, a starajmy się o to dla nich szczęście — dla przyszłości ojczyzny”³⁵.

Tak więc przedstawiają się założenia i poglądy teoretyczne Henryka Jordana na wychowanie fizyczne dzieci i młodzieży. Poglądy te są dalej żywotne i aktualne.

Powyższe poglądy na wychowanie fizyczne Jordan nie tylko głosił, ale je wprowadził w życie na terenie stworzonego przez siebie Parku, gdzie tysiące dzieci i młodzieży Krakowa mogło w pełni rozwijać się fizycznie i wychowywać moralnie, patriotycznie na pełnowartościowych ludzi, mając jednocześnie przed oczyma wzory bohaterów narodowych — popiersia — które zdobiły Park Jordana.

Urządzenia i organizacja pracy w Parku Jordana przedstawiały się następująco:

* Wszędzie³⁶, na każdym kroku, w Parku Jordana przebiegała troska o dobro dzieci i młodzieży. Aby utrzymać tu potrzebny ład i porządek, już przy wejściu do Parku młodzież spotykała się z umieszczonym na tablicy regulaminem, który przypominał stale, jakie są na tym terenie jej obowiązki.

³⁵ H. Jordan, *O zabawach młodzieży*. Odczyt, „Przewodnik Higieniczny” 1891, nr 2, s. 33—52.

³⁶ Wszystkie wiadomości i opisy zawierające się między asteriskami pochodzą z pracy: H. Jordan, *Miejski Park dra Jordana w Krakowie*, Kraków 1894, cz. I, s. 1—96.

Regulamin ten głosił:

„1. Młodzież zamierzająca brać udział w zabawie, zechce zgromadzić się o oznaczonej godzinie w miejscach odpowiednimi tablicami oznaczonych.

2. Na boisko tylko uczestnicy zabaw chodzić mogą.

3. Zabawami i ćwiczeniami kierują tylko przewodnicy, których polecenia wykonane być muszą. Nieposłusznych wyklucza się od zabaw.

4. Dziecko słabowite, którego zdrowie większego umęczenia nie znośi, powinno być przewodnikowi przed rozpoczęciem zabawy wskazane.

5. Przewodnik oznacza, kiedy i jakie przybory mają być do zabawy użyte.

6. Przyborów tych nie wolno z miejsca na zabawę przeznaczoną wynosić.

7. Dozorcy ogrodu napiwku dawać nie należy”.

Po wejściu do Parku spotykamy się z drewnianym obszernym budynkiem, wystawionym w 1887 roku i podmurowanym następnie 1893 r. W budynku tym mieściła się hala główna chłopców, oszklona o długości 17 m, a szerokości 13 m, stanowiąca zbrojownię oraz miejsce ćwiczeń i zabaw młodzieży w czasie deszczu. Na hali tej na ścianie naprzeciw drzwi wejściowych był umieszczony portret założyciela Parku, Henryka Jordana, wykonany przez jednego z uczniów i uczestników ćwiczeń w Parku. Poza tym na tej głównej ścianie w hali były porozmieszczane fotografie, przedstawiające grupy przewodników z lat minionych i ciekawsze sceny z zabaw młodzieży. Wzdłuż innych dwóch ścian na hali były ustawione w cztery rzędy karabiny i chorągwie pułku dzieci krakowskich.

W wyżej wymienionym budynku znajdowała się także hala dziewcząt, znacznie mniejsza od hali chłopców. Obok tej hali mieściła się kancelaria Parku — miejsce wpisów chłopców i dziewcząt, chcących uczestniczyć we wszystkich zabawach. W kancelarii tej były przechowywane prawdziwe karabiny, używane przez starszą młodzież pułku dzieci krakowskich na ćwiczeniach wojskowych. Naprzeciw wejścia do hali znajdował się magazyn przyborów do zabaw i przyrządów gimnastycznych, a obok była szatnia zastępów rzemieślniczych i dwie szatnie uczniowskie. W pobliżu pawilonu znajdował się budynek przeznaczony na kąpiele natryskowe. Środkową część tego budynku zajmowały podczas kąpieli zastępy 30-osobowe, boczne zaś części były przeznaczone na kąpiele indywidualne dla osób starszych. Dach budynku kąpielowego stanowił obszerny, płytki zbiornik (10 m długości, 4,5 szerokości, 30 cm wysokości, o objętości 16 m³). Wodę do tego zbiornika czerpano pompą ze studni w godzinach rannych tak, aby woda w ciągu dnia nagrzała się od słońca należycie i była gotową do kąpieli natryskowych nad wieczorem, po zajęciach w Parku. W lewej części budynku znajdo-

wała się mleczarnia parkowa oraz szatnia nauczycielska. Przed frontem pawilonu, na obszernym półkolistym miejscu, był punkt zborny zastępów młodzieży młodszej, ruszającej stąd na zajęcia na boiska. Po lewej stronie pawilonu zwykle gromadzili się goście i młodzież, korzystająca z mleczarni, w której był zakaz sprzedawania wódki i piwa. Młodzież, która brała udział w grach i zabawach oraz w ćwiczeniach w Parku, otrzymywała kwitki na mleko od zarządu Parku, aby po zajęciach pokrzepić swój organizm.

Od wejścia głównego do Parku ciągnie się piękna aleja, wysadzona jaworami, długa 275 m, a szeroka 9 m.

Na terenie Parku znajdowało się w czasach Jordana 12 boisk sportowych.

Na boisku I ćwiczyła się młodzież w pochodzie na szczydłach, w skokach o tyczce, z wywijadłami, na poręczach, koźle i koniu. Przestrzenie, przeznaczone dla ćwiczeń na każdym z wyżej wymienionych przyrządów, były oznaczone tablicami; w miejscach na skoki znajdowały się doły głębokie na pół metra, wypełnione garbówką (używaną korą dębową). W tylnej części tego boiska ćwiczyły się i bawiły dziewczęta. Przednia część I boiska przeznaczona była dla chłopców i oddzielona była sznurami od części przeznaczonej dla dziewcząt.

W sąsiedztwie I boiska znajdowało się boisko II w formie kolistej o promieniu 15 m, obsadzone jaworami. Powierzchnia tego boiska wynosiła 1256 m². Boisko to było przeznaczone na zabawy dla dziewcząt.

Boisko III, sąsiadujące również z II, ocienione było jesionami, które rosły na klombach. Boisko to miało kształt koła i również było przydzielone na zabawy dla dziewcząt.

Boisko IV, o powierzchni 109 m², obsadzone brzożami i klonami, było miejscem ćwiczeń gimnastycznych także dla samych dziewcząt. Na boisku tym znajdował się następujący sprzęt sportowy: rusztowanie do zawieszania kólek, drabina pozioma, pomost, kładka belkowa i deskowa.

Zachodnia więc część Parku, tj. część boiska I oraz całe boisko II, III i IV były przeznaczone dla dziewcząt. Na te boiska był zakazany wstęp młodzieży męskiej.

W północnej stronie, przy pawilonie, rozciągało się boisko V, w kształcie prostokąta o powierzchni 472 m², obsadzone klonami.

Dalej, w północnej części Parku, za pomnikiem Jordana, znajdowało się boisko VI, w kształcie prostokąta, o powierzchni 472 m², obsadzone akacjami. Boisko to było przeznaczone dla młodzieży męskiej do ćwiczeń na przyrządach takich, jak: drażek, most, drażek przenośny, pojedynczy, podwójny i potrójny, rusztowanie do umieszczania kólek, spinalnia (z 4 żerdziami i liną), drabina równoważna (kładka belkowa i deskowa). Przy każdym przyrządzie były wykopane dołki, wypełnione korą dębową.

W północnej stronie Parku, nieco dalej, leżało boisko VII, w kształcie prostokąta o powierzchni 480 m², przeznaczone na zabawy bez przyrządów dla młodzieży męskiej.

Również w północnej części Parku, najdalej wysuniętej, było boisko VIII, w kształcie elipsy (o osiach 71 m i 50 m). Boisko to miało twardo ubitą ziemię i dookoła niego biegła ścieżka oddzielona od właściwego boiska wąskim paskiem trawnika. Na krańcach tego boiska znajdowały się bramki do gry w piłkę nożną.

We wschodniej stronie Parku rozciągało się boisko IX, o powierzchni 480 m², przeznaczone tylko na same zabawy.

W pobliżu wału było urządzone boisko X, o powierzchni 390 m², przeznaczone na zabawy oraz wspólne ćwiczenia z maczugami dla starszych uczniów i młodzieży rzemieślniczej.

W południowej części Parku znajdowało się boisko XI, w kształcie koła o promieniu 9 m, przeznaczone na zabawy dla najmłodszych chłopców. Boisko to było otoczone lipami.

Między ramionami kąta, utworzonego przez Rudawę i strumyk, leżało XII boisko — największe w Parku, urządzone wielkim nakładem pracy na dawnych bagniskach. Boisko to pokryte murawą obsadzone było świerkami i brzoźami.

Oprócz powyższych dwunastu boisk numerowanych było jeszcze w Parku kilka innych boisk, jak: boisko lawn-tennisa, o powierzchni 450 m², leżące między pawilonem, a boiskami dziewcząt. Boisko to było dobrze ubite i starannie przygotowane do gry. W sąsiedztwie VIII boiska urządzona była strzelnica, na której młodzież starsza ćwiczyła się w rzucaniu dzidą. Również na tym boisku ćwiczone się w strzelaniu z łuku oraz w strzelaniu z karabinów do tarczy.

Obok boiska IX znajdowało się miejsce przeznaczone do gry w krokieta: poza tym było tu jeszcze boisko do krążnika, obsadzone świerkami. W sąsiedztwie pomnika Kościuszki był błędnik.

Wszystkie boiska były twardo ubite i wysypane piaskiem, z wyjątkiem boiska III i XII, które były pokryte murawą. Poza tym na każdym boisku były ulokowane wieszadła na zarzutki i okrycia głowy bawiącej się młodzieży.

Strona organizacyjna zajęć codziennych młodzieży w Parku Jordana przedstawiała się następująco:

Przewodniczącym zarządu Parku był sam Jordan, a jego zastępcą i kierownikiem Parku był przez szereg lat Kazimierz Homiński, który czuwał nad kierunkiem zabaw i ćwiczeń gimnastycznych młodzieży i był jednocześnie przełożonym grupy przewodników do gier, zabaw i ćwiczeń. W miesiącu kwietniu każdego roku kierownicy Parku robili staranne przygotowania do każdego nowego sezonu zajęć, rozpoczynającego się z dniem 1 maja.

Młodzież, która uczestniczyła w zajęciach w Parku, była podzielona na dwie grupy: na szkolną i rzemieślniczą. Młodzież szkolna brała udział w ćwiczeniach w dni powszednie, niedziele zaś i święta były przeznaczone na zajęcia w Parku dla młodzieży rzemieślniczej.

Na zajęcia dla każdej grupy dzieci i młodzieży w Parku było przeznaczone półtorej godziny dziennie. W maju i czerwcu rozpoczynały się one o godzinie 17,30, w okresie wakacji o godzinie 18, a po wakacjach o godzinie 17,30.

Wpisy dzieci i młodzieży na zajęcia w Parku Jordana przyjmował zarząd Parku w kwietniu (najczęściej około 20 kwietnia). Przy wpisie każdy kandydat na uczestnika ćwiczeń oraz gier i zabaw w Parku obowiązany był przynieść kartkę z podaniem swego nazwiska i imienia, wieku, szkoły i klasy, do której uczęszczał, oraz zawodu rodziców.

Kandydaci, którzy się spóźnili z wpisem w terminie, mogli być dodatkowo przyjęci po uiszczeniu datku na cele narodowe.

Po zakończeniu wpisów kierownictwo Parku dokonywało podziału dzieci i młodzieży na zastępy do ćwiczeń oraz gier i zabaw. Przy zestawianiu zastępów starano się o dobór uczniów z klas równorzędnych.

Na czele każdego zastępu stał przewodnik, który miał obowiązek organizować i prowadzić ćwiczenia oraz gry i zabawy, zgodnie z planem i otrzymanymi instrukcjami.

Do obowiązku przewodnika drużyny należało także czuwanie nad regularną frekwencją swych wychowanków. Aby podnieść autorytet przewodników drużyny, kierownictwo Parku ufundowało dla każdego przewodnika mundur z żaglowego płótna, składający się z bluzy, spodni i rogatywki. Bluza była zapinana na kryte guziki, miała wyłogi z niebieskiego aksamitu lub sukna amarantowego z jedną różyczką srebrną. Czapka rogatywka była wykonana na wzór dawnych polskich ułańskich rogatywek i jako ozdobę miała na dole rąbek aksamitny niebieski lub amarantowy sukienny, w zależności od tego czy miała służyć przewodnikowi młodzieży ze szkół niższych, czy też ze szkół średnich. Również dzieci i młodzież w czasie zajęć w Parku nosiły mundurki. I tak uczniowie ze szkół ludowych mieli prawo do noszenia takich samych mundurków, jak ich przewodnicy, z tą różnicą, że wyłogi bluzy nie posiadały różyczek. Uczniowie szkół średnich, biorący udział w ćwiczeniach oraz grach i zabawach, mieli bluzy z wyłogami sukiennymi amarantowymi i sokołówkami, uczniowie zaś starsi, którzy brali udział w ćwiczeniach wojskowych, mieli na swych bluzach rabaty amarantowe.

Mundurki wprowadzone przez Jordana do zajęć w Parku były wielką atrakcją dla dzieci i młodzieży, a zarazem doskonałym współczynnikiem w wyrabianiu karności i dyscypliny.

Każdorazowe półtoragodzinne zajęcia dzieci i młodzieży w Parku w pierwszej swej części (w czasie 45 minut) obejmowały ćwiczenia

gimnastyczne, druga zaś część (dalsze 45 minut) była przeznaczona na gry i zabawy.

Całokształt zajęć w Parku był zawsze starannie zaplanowany i dobrze zorganizowany. Obok planów ćwiczeń i zabaw ramowych — ogólnych były także zawsze opracowane plany szczegółowe tygodniowe oraz plany zajęć dziennych, z którymi kierownik Parku — przed ćwiczeniami oraz grami i zabawami — zaznajamiał w szczegółach podległych sobie przewodników dzieci i młodzieży.

Przewodnicy starszej młodzieży — na zajęciach w Parku — występowali w stroju ćwiczebnym, który składał się z białej koszulki z półrękawkami, obszytej około szyi i ramion rąbkiem czerwonym, granatowych spodni i czarnych trzewików skórzanych. Również na ćwiczeniach oraz grach i zabawach młodzież klas starszych występowała w podobnych mundurkach gimnastycznych, jak ich przewodnicy.

Zajęcia w Parku rozpoczynały się punktualnie na odgłos dzwonka. Wtedy to dziewczęta zbierały się na boisku III, uczniowie szkół ludowych przed pawilonem, uczniowie zaś szkół średnich na boisku I.

Po ustawieniu się w szeregu w swych zastępach młodzież z kolei maszerowała czwórkami pod kierownictwem swych przewodników na boiska ćwiczebne oraz gier i zabaw.

W czasie marszu śpiewano zawsze pieśni partyotyczne lub pieśni skomponowane dla dzieci i młodzieży w Parku Jordana. Do najulubieńszych należały: „Pierwszy pułk dzieci krakowskich”, „Powitanie Parku”, „O zachowaniu się w Parku”, „Do Parku Jordana”, „Parada lekarska”, „Dawniejsze wychowanie”, „Wieniec melodii polskich” i „Pieśń po zabawach”. Z powyższych pieśni najpiękniejsza i najbardziej popularna wśród wychowanków Jordana była pieśń „Pierwszego pułku dzieci krakowskich”.

Po przybyciu na swe boisko uczniowie zdejmowali okrycia głowy i bluzki, następnie umieszczali je na wieszadłach i rozpoczynali najpierw ćwiczenia, a po nich gry i zabawy.

Tok ćwiczeń przedstawiał się następująco:

Zgodnie z postulatami zasady pogładowości w nauczaniu przewodnik zastępu pokazywał sam szereg ćwiczeń na przyrządach, znajdujących się na boisku, a cała grupa wychowanków to obserwowała, po czym następowały krótkie wyjaśnienia na zapytania uczestników i z kolei najlepszy uczeń zastępu wykonywał próbne ćwiczenia uprzednio zaobserwowane przez cały zespół, a po nim dopiero wykonywali te ćwiczenia wszyscy inni kolejno lub cały zastęp.

Do najczęściej uprawianych w Parku ćwiczeń z młodzieżą należały: ćwiczenia na drążku, kółkach, drabinie, spinalni, krążniku, pomoście, równoważni, koniu, koźle, w skokach wolnych i o tyczce, z wywiadłem, w mocowaniu się liną lub pchadłem, a starsze zastępy nadto ćwiczyły się w zapasach i budowie skupin (piramid).

Obok ćwiczeń z pojedynczymi zastępami były także prowadzone ćwiczenia zespołowe kilku zastępów równocześnie na jednym wspólnym boisku pod przewodnictwem jednego kierownika. Ten rodzaj ćwiczeń zespołowych obejmował najczęściej ćwiczenia ciężkimi, laskami lub maczugami. Odbywały się one najczęściej na boisku III dla dziewcząt, na boisku X dla uczniów szkół ludowych i na boisku VIII dla uczniów szkół średnich.

Na głos dzwonka po 45 minutach kończyły się zwykle ćwiczenia i po nich następowała zmiana, tj. młodzież udawała się na inne boisko, by tam wziąć udział w grach i zabawach, a niekiedy także w innym rodzaju ćwiczeń. Przy przemarszu z jednego boiska na drugie zawsze śpiewano chóralnie pieśni patriotyczne lub jordanowskie.

Zabawy, które uprawiano w Parku Jordana, można podzielić na trzy rodzaje:

- 1) zabawy gimnastyczne,
- 2) zabawy, w których dwie strony ubiegały się o zwycięstwo,
- 3) zabawy, w których nie było zwycięzców i zwyciężonych.

Do pierwszej grupy zabaw, tj. do zabaw gimnastycznych należały: rzucanie krążkiem, bumerangiem, dzidami, oszczepami, strzelanie z łuku i karabinów, wywijadło krótkie, pochody na szczydłach, rzucanie krążkiem, mocowanie pchadłem, rozciąganie Largiadera, mocowanie liną.

Do zabaw drugiej grupy, budzących współzawodnictwo, należały: dzień i noc, chiński mur, pościg, podrywka, pogoń, wybijanka, ronders, cdrzucanka, piłka nożna, pięstówka, odbijanka, lawn-tennis, krykieta, krokiet.

Do trzeciej grupy zabaw zaliczano: pytkę, kota i mysz, lisa z jamy, trzeciaka, jastrzębia i kury.

Zabawy gimnastyczne przebiegały zwykle analogicznie jak ćwiczenia gimnastyczne, pod ścisłym kierownictwem przewodników zastępów.

Przy grach i zabawach drugiej i trzeciej grupy przewodniczący drużyn zwracali głównie uwagę na przestrzeganie przepisów gry, zapobiegali sprzeczkom i rozstrzygali wypadki wątpliwe.

W czasie zajęć z młodzieżą w Parku — zgodnie ze wskazówkami Jordana — przewodnicy zastępów nie tylko starali się o rozwój fizyczny swych wychowanków, ale w pełni ich wychowywali, a przede wszystkim troszczyli się o rozwijanie wśród nich samodzielności, czego wyrazem było wprowadzenie w 1893 r. w Parku Jordana zwyczaju wybierania przez młodzież szkół średnich spośród siebie przewodnika zastępu, który z kolei był zaprawiany do kierowania zastępem i prowadzenia z nim ćwiczeń oraz gier i zabaw, początkowo pod nadzorem swego przewodnika, a później samodzielnie. Przewodnikiem zastępu mógł jednak zostać z młodzieży ten, który był najbardziej karny i zdyscyplinowany. Obok tego w całym systemie zajęć w Parku, tj. podczas ćwiczeń, jak i w czasie trwania gier i zabaw, starano się budzić szlachetne współza-

wodnictwo wśród młodzieży i zapal do pracy oraz zaprawiano do zgodnego życia zespołowego i społecznego.

Po zajęciach w Parku przewodnicy zastępów składali na piśmie krótkie sprawozdanie z frekwencji, z przebiegu zajęć i zachowania się uczniów, wszyscy zaś uczestnicy w miesiącach letnich po ćwiczeniach oraz grach i zabawach korzystali kolejno zastępami z kąpeli natryskowych.

Po zakończeniu roku szkolnego w czasie wakacji letnich organizowano w Parku Jordana rokrocznie w lipcu „wielką zabawę ogrodową” na rzecz towarzystw polskich na Śląsku. Zabawa ta była dla wychowanków Parku Jordana prawdziwym świętym sportowym — pokazem dorobku sportowego. Podczas tej uroczystości muzyka przygrywała w Parku, a goście tłumnie zebrani zabawiali się loterią fantową i gramami towarzyskimi. Z całego programu tej uroczystości najbardziej atrakcyjną część dla wszystkich stanowiły „ćwiczenia zawodnicze, w których uczniowie Parku ubiegali się o palmę pierwszeństwa”. Wtedy to stawali publicznie do współzawodnictwa wychowankowie Jordana, już to wykonując szereg trudnych ćwiczeń na rozmaitych przyrządach gimnastycznych, już to biorąc udział w biegach zwykłych i z przeszkodami. Zawodnicy byli wtedy w białych koszulkach i przepasani różnokolorowymi wstęgami. Najlepsi współzawodnicy jordanowscy otrzymywali nagrody w formie białoniebieskich wstążeczek, na których było wypisane miejsce, czas i rodzaj zawodów.

Podobne zawody sportowe dla młodzieży szkół elementarnych i średnich odbywały się w Parku Jordana także z końcem wakacji letnich. Wtedy to „przy odgłosie muzyki odbywały się ćwiczenia uczniów tak właśnie, że publiczność widziała wszystkie zabawy uprawiane w Parku”. Święto sportowe w Parku Jordana kończyło się wówczas pokazem ćwiczeń wojskowych i popisem zaproszonego chóru rzemieślniczego, który przed popiersiem Kościuszki wykonywał repertuar pieśni patriotycznych, po czym Jordan zamykał całą uroczystość krótkim przemówieniem i wpisaniem do złotej księgi nazwisk najlepszych i najpilniejszych uczniów i uczennic. Uroczystości w Parku Jordana były pierwszymi prawdziwymi świętami sportowymi na ziemiach polskich i miały duże walory wychowawcze; brało w nich udział kilka tysięcy młodzieży krakowskiej i całe społeczeństwo Krakowa.

Park Jordana był nie tylko kuźnią nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce, ale również tu zrodziło się i tu ma swoją kolebkę pierwsze przysposobienie wojskowe młodzieży polskiej pod zaborami.

W pierwszych latach po założeniu Parku ćwiczenia wojskowe, jakie tu prowadzono, uważano za pawien rodzaj bardzo atrakcyjnej zabawy i młodzież uczęszczająca do Parku nie miała obowiązku brania udziału w musztrach wojskowych.

Kiedy jednak ćwiczenia wojskowe wzbudziły u ogółu młodzieży duże zainteresowanie, zarząd Parku rozszerzył ich zakres i zaczęto „młodzież

uczyć obrotów wojskowych”, początkowo w każdą sobotę tygodnia, ale mogli w nich brać udział w nagrodę tylko ci, którzy pilnie uczęszczali na gry i zabawy.

Wszyscy uczestnicy ćwiczeń wojskowych w Parku mieli obowiązek występować tu w mundurkach. Do ćwiczeń tych używano pierwotnie karabinów drewnianych. Pierwszy oddział chłopców, biorący udział w ćwiczeniach wojskowych w Parku Jordana, otrzymał nazwę „dzieci krakowskich”. W pierwszych latach istnienia Parku należeli do tego oddziału „dzieci krakowskich” w większości uczniowie szkół ludowych oraz pewna część młodzieży szkół średnich. Aby jednak zwiększyć frekwencję uczniów szkół średnich w oddziale wojskowym w Parku, wprowadzono zmianę w umundurowaniu, tj. uczniowie szkół ludowych zatrzymali swoje mundurki szkolne, zastępy zaś młodzieży szkół średnich „otrzymały odznaki w amarantowych wyłogach i podobnych rabatach oraz sokołówkach”. Z biegiem czasu uczniowie szkół średnich otrzymali do ćwiczeń wojskowych w Parku w miejsce karabinów drewnianych „odtylcówki Wentzla”. Dla młodzieży szkół ludowych ćwiczenia wojskowe w Parku miały głównie charakter zabawowy, natomiast ćwiczenia te u młodzieży szkół średnich przekształciły się z czasem z form zabawowych w prawdziwe ćwiczenia wojskowe, podczas których młodzież uczyła się nie tylko pochodów i obrotów, ale również nabywała sprawności obchodzenia się z prawdziwą bronią, bo każdy uczeń gimnazjalny po zgłoszeniu się do oddziału wojskowego w Parku otrzymał prawdziwy karabin z wszystkimi przyborami do niego i miał obowiązek utrzymania go w należytych porządku.

Poza ćwiczeniami wojskowymi w Parku odbywały się także ćwiczenia poza Parkiem, a nawet oddziały „dzieci krakowskich” urządzały manewry wojskowe poza Krakowem. Manewry te były doskonałą szkołą karność i dyscypliny oraz patriotyzmu. Młodzieżowe zastępy wojskowe Jordana miały także swój własny sztandar białoniebieski z herbem miasta Krakowa i napisem „I Pułk Dzieci Krakowskich”. Na ćwiczeniach i manewrach wojskowych uczestnicy „I Pułku Dzieci Krakowskich” zaprawiali się w należytych władaniu bronią — w celnym strzelaniu z karabinu Mannlicera i w ogniu rotowym. Młodzież wyróżniająca się w ćwiczeniach wojskowych mogła otrzymać stopień dobosza lub chorążego.

Tak powstał „I Pułk Dzieci Krakowskich” w Parku Jordana — jako przyszedł kontynuator polskich walk wyzwoleniczych z niewoli zaborców.

Najbardziej bliska sercu Jordana w Parku była młodzież rzemieślnicza, uczęszczająca tu także na ćwiczenia gimnastyczne oraz gry i zabawy w niedziele i święta. Początkowo praca na tym odcinku z młodzieżą rzemieślniczą w Parku była bardzo ciężka i trudna. Pierwotnie frekwencja młodzieży rzemieślniczej w Parku była słaba i obejmowała zaledwie kilkudziesięciu uczestników. Atrakcyjne jednak ćwiczenia gim-

nastyczne oraz gry i zabawy, w które wprowadzono tu młodzież rzemieślniczą oraz życzliwy i przyjacielski stosunek wychowawczy do młodzieży zrobiły swoje: Park Jordana w krótkim czasie zdobył sobie pełne zaufanie i tej części młodzieży. W pierwszym kontakcie pedagogicznym w Parku starano się o podniesienie higieny osobistej wśród młodzieży rzemieślniczej. Dla uatrakcyjnienia zajęć wśród tej młodzieży zarząd Parku wprowadził naukę śpiewu pod kierunkiem prof. Józefa Sierosławskiego. Ażeby w porze zimowej nie dopuścić do przerwy w pracy pedagogicznej nad młodzieżą rzemieślniczą, zorganizowano regularną naukę śpiewu chóralnego na cztery głosy wśród starszych terminatorów. Poza tym kierownictwo Parku zorganizowało także w okresie zimowym ślizgawkę, a na gwiazdkę obdarowywano młodzież pięknie oprawnymi książkami o bogatej treści wychowawczej.

W 1891 r. znacznie zwiększyła się liczba uczęszczającej młodzieży rzemieślniczej na ćwiczenia gimnastyczne oraz gry i zabawy w Parku. Duży wpływ na podniesienie się frekwencji młodzieży rzemieślniczej w Parku miało wprowadzenie mundurków ćwiczebnych, które młodzież mogła nabyć na raty, za niską opłatą. W ten sposób powstały dwa zastępy młodzieży dobrze umundurowanej i karnej. Ulubioną zabawą młodzieży rzemieślniczej w Parku była piłka nożna, w którą grywano z zapalem do późnej jesieni. Ażeby z kolei podtrzymać zapal do ćwiczeń gimnastycznych oraz gier i zabaw w okresie zimowym, zarząd Parku wystarał się o zezwolenie na korzystanie z sali gimnastycznej w Państwowym Seminarium Nauczycielskim męskim w Krakowie, gdzie także kontynuowano ćwiczenia w śpiewie chóralnym. Ponieważ frekwencja młodzieży rzemieślniczej stale się zwiększała, nawet w okresie zimowym, wobec tego zarząd Parku podzielił uczestników na dwa oddziały. Zajęcia zimowe kończyły się publicznym pokazem ćwiczeń oraz występami chóru z bogatym repertuarem pieśni patriotycznych.

W porze letniej 1892 roku nastąpił dalszy wzrost liczby młodzieży rzemieślniczej uczęszczającej na ćwiczenia gimnastyczne oraz na gry i zabawy do Parku Jordana. Dzięki temu utworzono w tym czasie trzy zastępy młodzieży rzemieślniczej, złożone ze starszych chłopców będących na praktyce i z czeladników oraz zorganizowano także cztery zastępy nieregularne, zwane pospolitym ruszeniem, do którego należeli chłopcy świeżo przyjęci na praktykę rzemieślniczą. Zajęcia młodzieży rzemieślniczej w Parku, podobnie jak młodzieży szkolnej, były przeplatane zawsze śpiewem chóralnym pieśni patriotycznych. Aby młodzież rzemieślniczą należycie zdyscyplinować, wprowadzono ćwiczebne stroje gimnastyczne, które uczestnicy chętnie nabywali na spłaty ratalne przy wydatnej pomocy zarządu Parku. Dla wzbudzenia współzawodnictwa wprowadzono też zróżnicowanie w gimnastycznych strojach ćwiczebnych. I tak stroje ćwiczebne czeladników miały wyłogi amarantowe aksamitne

i spodnie trykotowe barwy granatowej, wyłogi zaś terminatorów były tylko sukienne, spodnie natomiast szare.

Kiedy młodzież rzemieślnicza została dostatecznie zdyscyplinowana na ćwiczeniach gimnastycznych oraz grach i zabawach w Parku, Jordan wprowadził także w program ich zajęć ćwiczenia wojskowe, które były wielką atrakcją dla tej młodzieży i przyczyniły się do dalszego podniesienia frekwencji.

Aby nie przerywać zajęć w okresie zimowym w roku 1892/1893, zarząd Parku wynajął na ćwiczenia gimnastyczne oraz gry i zabawy dla młodzieży rzemieślniczej nową dużą salę w budynkach klasztoru franciszkanów. Sala ta mogła pomieścić na ćwiczeniach około 80 uczestników. Dzięki temu w porze zimowej młodzież rzemieślnicza mogła nadal uczestniczyć w swych ulubionych zajęciach. W tym czasie korzystały z tej sali dwa oddziały młodzieży rzemieślniczej: jeden niższy — złożony z nowozaciężnych i młodszych terminatorów, drugi wyższy — złożony z czeladników i starszych terminatorów. Pierwszy oddział młodzieży rzemieślniczej odbywał swe zajęcia w tej sali w godzinach 16 — 18, drugi, starszych, w godzinach 18—20. Jednocześnie w porze zimowej odbywano też próby śpiewu chóralnego w dwóch grupach: dla starszych w godzinach 17—18, dla młodszych od 18—19 w sali muzycznej Seminarium Nauczycielskiego Męskiego.

Sezon zajęć zimowych jordanowskiej młodzieży rzemieślniczej kończył się zwykle w kwietniu uroczystym pokazem dorobku na polu wychowania fizycznego. W obecności licznie zgromadzonych gości zaproszonych z Krakowa demonstrowano wtedy różnego rodzaju ćwiczenia gimnastyczne przy dźwiękach orkiestry „Harmonii”, jak np. „ćwiczenia ośmiotaktowe, w których skład wchodziły: postawy kuczne, przysiadane, podpory leżące przodem, bokiem w lewo i w prawo, tyłem”. Poza tym pokazywała też młodzież rzemieślnicza ćwiczenia na przyrządach tak obowiązkowe, jak i dowolne, które u obecnych gości wywoływały często podziw. Przerwy między ćwiczeniami na tej uroczystości wypełniała młodzież śpiewem chóralnym pieśni patriotycznych. Tego rodzaju uroczystość sportowa młodzieży rzemieślniczej kończyła się zwykle wręczeniem najpilniejszym i najgodniejszym wychowankom nagród w formie książeczek oszczędnościowych. Każda taka uroczystość miała duże znaczenie wychowawcze i ściągała też coraz to szersze rzesze młodzieży rzemieślniczej do Parku oraz zdobywała uznanie u mistrzów rzemiosła.

Do bardzo korzystnych form oddziaływania wychowawczego na młodzież rzemieślniczą należały również wycieczki organizowane przez Jordana. Do najlepszych i najmilszych we wspomnieniach wychowanków rzemieślniczych należała wycieczka zorganizowana w 1893 roku wozami do Mnikowa, przy uczestnictwie 120 osób młodzieży. Wtedy to młodzież rzemieślnicza zwiedzała piękne skały i grotty mnikowskie i rozentuzjzmowana wracała ze śpiewem pieśni patriotycznych do Krakowa.

Najgłębsze jednak i niezatarte przeżycia wśród jordanowskiej młodzieży rzemieślniczej pozostawił jej czynny udział w festynie Kościuszkowskim, w którym występowała w roli kosynierów, zdobywających armaty w bitwie raclawickiej. To piękne zadanie młodzież rzemieślnicza spełniła znakomicie i wyszła po przedstawieniu z przekonaniem, że również w prawdziwej bitwie potrafi zdobywać armaty*.

W ten sposób Jordan zaszczeplił i rozwijał w sercach młodzieży robotniczej patriotyzm i wskazywał całemu młodemu pokoleniu polskiemu drogi prowadzące do odrodzenia narodu, do odzyskania własnej niepodległości.

Tak więc Jordan nie tylko był doskonałym teoretykiem nowoczesnego wychowania fizycznego dla szerokich mas młodzieży, propagując ćwiczenia gimnastyczne oraz gry i zabawy na wolnym powietrzu, ale jednocześnie był tym, który umiał wprowadzić swą teorię w życie i objąć nowoczesnym wychowaniem fizycznym nie tylko współczesną sobie młodzież szkolną i robotniczą, lecz również wytyczyć nowe drogi nowoczesnemu wychowaniu fizycznemu na przyszłość, czego wyrazem są od pół wieku działające na ziemiach polskich „Ogródki Jordanowskie”.

Henryk Jordan był jednak nie tylko twórcą nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce, ale jednocześnie wskazał drogi kształcenia wychowawców fizycznych na poziomie akademickim, chcąc utrwalić na przyszłość dzieło swego życia. Dzięki usilnym staraniom i inicjatywie Jordana odbyła się w dniu 16 lutego 1893 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim narada naukowa poświęcona sprawie zorganizowania kursów wychowania fizycznego. W obradach tych — pod przewodnictwem prof. dra Franciszka Schwarzenberga Czernego, dziekana Wydziału Filozoficznego UJ i dyrektora Komisji Egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół średnich — wzięli udział: dr Leon Halban, dziekan Wydziału Lekarskiego UJ, dr Henryk Jordan, prof. medycyny UJ, dr Tadeusz Browicz, prof. medycyny UJ, dr Kazimierz Kostanecki, prof. medycyny UJ, dr Leon Cyfrowicz, prof. UJ, dr Wawrzyniec Styczeń, prezes stowarzyszenia „Sokół” i dwu nauczycieli z Krakowa³⁷.

Na posiedzeniu powzięto uchwałę zorganizowania przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie dwuletnich kursów dla nauczycieli wychowania fizycznego oraz opracowano program kursu i jako kierownika tego kursu wybrano Henryka Jordana.

W związku z powyższymi uchwałami wystąpił Uniwersytet Jagielloński do c.k. Rady Szkolnej Krajowej z wnioskiem o zezwolenie na otwarcie przy Uniwersytecie Jagiellońskim kursów dla nauczycieli wychowania fizycznego. Reskryptem z dnia 18 stycznia 1894 roku c.k. Rada Szkolna Krajowa wniosek ten zatwierdziła.

³⁷ Arch. UJ: Fasc. 116, 172, 240.

Tak więc wysiłki i starania Jordana i na tym polu zostały zrealizowane. W 1895 roku zostały otwarte przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie pierwsze dwuletnie kursy dla nauczycieli wychowania fizycznego.

Kursy te, których działalność przypadała na lata 1895 — 1915, były na ziemiach polskich pierwszym ośrodkiem naukowym, który kształcił nauczycieli wychowania fizycznego na poziomie akademickim. W ciągu pięciu lat kierownikiem tych kursów był Jordan; następcami jego byli: prof. dr Odo Bujwid i prof. dr Emil Godlewski — junior.

Na powyższe kursy wychowania fizycznego zapisywali się studenci Wydziału Filozoficznego, Wydziału Lekarskiego, a nawet niekiedy przyjmowano też na nie absolwentów seminariów nauczycielskich. Początkowo liczba słuchaczy nie przekraczała 30 osób. Wykładowcami tych kursów byli głównie profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego, przewodniczącym zaś Komisji Egzaminacyjnej tych kursów był Jordan. Pierwszymi członkami Komisji Egzaminacyjnej Kursów wychowania fizycznego byli: prof. dr Odo Bujwid — egzaminator z dietetyki, prof. dr Kazimierz Kostanecki — egzaminator z anatomii, dr Tadeusz Tyszecki — egzaminator teoretycznej i praktycznej gimnastyki.

Zajęcia na pierwszych jordanowskich kursach wychowania fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim obejmowały: na I roku studiów w I semestrze — 6 godzin tygodniowo, w II zaś semestrze — 10 godzin tygodniowo; na II roku studiów w I i II semestrze zajęcia wynosiły po 10 godzin tygodniowo. Program kursów składał się z trzech części i obejmował następujące przedmioty:

1. Praktyczną gimnastykę, tj. praktyczne ćwiczenia wolnej gimnastyki i gimnastyki na przyrządach, metodykę nauczania gier i zabaw;
2. Teorię, historię i metodykę gimnastyki;
3. Anatomię z fizjologią człowieka oraz dietetykę ³⁸.

Chociaż dr Henryk Jordan za swego życia nie zdołał w pełni rozwinąć swych kursów dla nauczycieli wychowania fizycznego i przekształcić ich w samodzielny Wydział Wychowania Fizycznego, jednak rzucone przez niego idee i plany zrealizowali jego koledzy i wychowankowie, których Jordan pierwszy na ziemiach polskich wprowadził do szkół jako lekarzy szkolnych i nauczycieli wychowania fizycznego.

Jak więc widzimy, Henryk Jordan, wielkiej miary wychowawca, nie tylko wskazywał perspektywy nowoczesnego wychowania fizycznego młodemu pokoleniu polskiemu, ale był również ich gorliwym realizatorem, a zarazem umiał zawsze promieniować na dzieci i młodzież polską głębokim patriotyzmem i wskazywać im drogi do wyzwolenia z niewoli własnej ojczyzny.

³⁸ Tamże.

HENRYK JORDAN JAKO RADCA MIASTA KRAKOWA I DELEGAT DO RADY SZKOLNEJ KRAJOWEJ

Swoją działalność społeczną rozpoczął Jordan jako radca miasta Krakowa w 1882 r. i godność tę piastował do końca swego życia, tj. do 1907 r. — przez okres 25 lat³⁹. W pracy swej na terenie Rady Miejskiej krakowskiej interesował się głównie sprawami wychowania fizycznego młodego pokolenia oraz zagadnieniami higieny społecznej.

W pierwszych latach swej działalności w Radzie Miejskiej krakowskiej Jordan zapoznał się z głównymi niedomaganiem społecznymi miasta i jego aktualnymi potrzebami. Wtedy to zwrócił uwagę na konieczność rozwiązania palącej i zaniedbanej zupełnie sprawy — podniesienia stanu zdrowotnego dzieci i młodzieży przez wprowadzenie nowoczesnego wychowania fizycznego na wolnym powietrzu oraz poprawy higieny ogólnej społeczeństwa polskiego.

W związku z tym przedłożył też Jordan Radzie Miejskiej w Krakowie w dniu 28 marca 1888 r. na posiedzeniu nadzwyczajnym pismo w sprawie urządzenia parku dla dzieci i młodzieży na terenach opuszczonych po wystawie rolniczo-przemysłowej na Błoniach w Krakowie.

Po przedniej dyskusji prasowej i po przerwie rocznej na posiedzeniu nadzwyczajnym w dniu 21 czerwca 1889 r. Rada Miejska krakowska uchwaliła akt fundacyjny — budowy parku dla dzieci i młodzieży przez dra Jordana.

Ponadto na powyższym posiedzeniu w dniu 21 czerwca 1889 r. na wniosek radnego miejskiego dra Paszkowskiego uchwalono wśród oklasków, „aby w uznaniu zasługi i wielkiej ofiarności dra Jordana około urządzenia parku na Błoniach Rada Miejska wyraziła mu za ten tak obywatelski czyn podziękowanie i w dowód wdzięczności nadała parkowi nazwę: Park dra Jordana”⁴⁰.

Jordan jednak nie zadowolił się dotychczasowymi wynikami swej pracy dla tworzącego się Parku, ale w dalszym ciągu starał się, aby go poszerzyć i rozbudować. Na nadzwyczajnym posiedzeniu z dnia 16 kwietnia 1891 r. z inicjatywy Jordana Rada Miejska uchwaliła przyłączenie do Parku dra Jordana powierzchni 4 morgi 250 sążni z gruntów na Błoniach wydierzżawionych Towarzystwu Wyścigów Konnych. Poza tym gmina miasta Krakowa powzięła na tymże samym posiedzeniu uchwałę nabycia i utrzymania dla celów muzycznych w Parku budynków: po-

³⁹ Akta Miasta Krakowa (dalej cyt. AMK), Dziennik Rozporządzeń dla Stołecznego Miasta Krakowa R. XXVIII, 1.7 z 10 VII 1907. Mowa Prezydenta Miasta dra J. Leo wypowiedziana dn. 20 maja 1907 r. na pogrzebie dra H. Jordana.

⁴⁰ Tamże; Dziennik Rozporządzeń R. X, 1.8, Kraków 7 lipca 1889. Posiedzenie nadzwyczajne z dn. 21 czerwca 1889, s. 78 i n.

restauracyjnego i altany pozostałych po Wystawie Krajowej z 1887 r., a dotąd znajdujących się w Parku. Poza tym uchwalono wtedy także budowę nowych obiektów w ramach kwoty 5000 złr. w ciągu lat dziesięciu⁴¹.

Aby zaznaczyć społeczeństwo polskie z dorobkiem dra Jordana w Parku na polu nowoczesnego wychowania fizycznego młodzieży, Rada miasta Krakowa uchwaliła w dniu 25 stycznia 1894 r. udzielenie zasiłku 300 złr. na pokrycie wydatków związanych z zorganizowaniem wystawy dorobku Parku miejskiego dra Jordana na Wystawie Krajowej we Lwowie w 1894 r.⁴²

Na posiedzeniu zwyczajnym w dniu 4 listopada 1894 r. uchwaliła Rada Miejska Krakowa „drowi Jordanowi jednorazowy zasiłek w kwocie 500 złr. na sprawienie do Parku dra Jordana przyrządów gimnastycznych w miejsce zniszczonych przez pożar”⁴³.

Wielkim sukcesem Jordana w Radzie Miejskiej w Krakowie było uzyskanie na posiedzeniu nadzwyczajnym w dniu 10 marca 1898 r. uchwały przyznającej kredyt w kwocie 21 000 złr. na budowę pawilonu gimnastycznego w Parku. Na posiedzeniu tym zatwierdzono także projekt budowy powyższego pawilonu⁴⁴.

Dalszą zdobyczą Jordana w Radzie Miejskiej krakowskiej było uzyskanie na posiedzeniu nadzwyczajnym w dniu 13 kwietnia 1899 r. zatwierdzenia planu na budowę mleczarni w Parku oraz przyznanie kredytów na koszty tej budowy z budżetu miejskiego z 1899 r.⁴⁵

Również na posiedzeniu nadzwyczajnym Rady Miejskiej w dniu 29 stycznia 1900 r. uzyskał Jordan uchwałę na pokrycie kosztów poprawy głównego pawilonu gimnastycznego w Parku w ramach kredytu 7400 koron⁴⁶.

Jak więc widzimy z powyższych danych, Jordan jako radny miasta Krakowa zadanie, które postawił przed sobą, rozpoczynając swe prace społeczne na terenie Rady Miejskiej, przeprowadził w zupełności: stworzył dla młodego pokolenia Park, a zarazem dał podwaliny systemowi nowoczesnego wychowania fizycznego dzieci i młodzieży.

Spółeczeństwo miasta Krakowa, wdzięczne Jordanowi za jego wiekopomne dzieło, zorganizowało w dniu 8 maja 1904 roku uroczysty obchód 15-lecia Parku Jordana, składając jego twórcy wraz z całą młodzieżą krakowską należny hołd mimo ostrych sprzeciwów ze strony samego Jordana, który był zawsze skromnym człowiekiem i nie lubił zaszczytów ani pochwał. W związku z organizowaniem tego obchodu

⁴¹ Tamże, R. XII, s. 52, 1.7 z dnia 10 sierpnia 1891.

⁴² Tamże, R. XV, s. 14, 1.3, posiedzenie nadzwyczajne z 25 stycznia 1894.

⁴³ Tamże, R. XVIII, s. 92, 1. 13, posiedzenie zwyczajne z dnia 4 listopada 1897.

⁴⁴ Tamże, R. XIX, s. 26, 1.5, posiedzenie nadzwyczajne z dnia 10 marca 1898.

⁴⁵ Tamże, R. XX, s. 77, I. 9, posiedzenie nadzwyczajne z dnia 13 kwietnia 1899.

⁴⁶ Tamże, R. XXI, s. 13, 1.2, posiedzenie nadzwyczajne z dnia 29 stycznia 1900.

jeden z redaktorów „Czasu” przeprowadził w przeddzień uroczystości z Jordanem bardzo ciekawy następujący wywiad na temat rozwoju Parku:

Redaktor: — Ile dzieci w upłynionym 15-leciu mogło uczęszczać do Parku i korzystać z jego urządzeń?

Jordan: — Najmniej 50 000. Z początku frekwencja była słaba: w pierwszym i drugim roku uczęszczało 500—600 dzieci. Obecnie policzmy: uczniowie dwóch szkół realnych, część uczniów gimnazjalnych, ze szkół ludowych dziewczęta i chłopcy, rzemieślnicy. Przypuścić można, że liczba dziennej frekwencji dojdzie do 2000.

Redaktor: — Zapewne pan profesor zadowolony z tej frekwencji?

Jordan: — Tego nie mogę powiedzieć. Uznania teoretycznego, rozumie mnie pan, mam dużo więcej, aniżeli na nie zasłużyli; ale to mi nie daje jeszcze pełni zadowolenia, bo nie korzysta z Parku taka liczba dzieci i młodzieży, jaka by korzystać powinna. Do Parku powinno chodzić trzy razy tyle uczestników zabaw, ile uczęszcza obecnie. Gdy przyjdzie czas wakacji, to widzę na ulicach miasta, na Plantach dużo młodzieży szkół średnich. Ma więc ta młodzież w wakacje czas, na jego brak w tej porze narzekać nie może, a przecież do Parku nie przychodzi, woli ze szkodą dla zdrowia zbijać bruki.

Redaktor: — Cóż na to zaradzić?

Jordan: — Zrobiłem wszystko, co mogłem. Nigdy nie ociągałem się, gdy szło o to, by do Parku wprowadzić wszelkie ulepszenia i wynalazki, mogące zająć młodzież i pociągnąć ją do ćwiczeń. Obecnie zaprowadziłem zwyczaj, że młodzież szkół średnich sama sobie wybiera przewodników, do których ma zaufanie, gdy dawniej nie zawsze była zadowolona z przewodników akademickich; sądziłem, że kolega lubiany łatwiej pociągnie kolegów. Urządziłem w kwietniu kurs dla przewodników wybieranych przez młodzież. Przewodnikami dla szkół średnich z klas niższych są więc teraz koledzy z klas wyższych, z klas wyższych — uczniowie tych samych klas. Ideałem moim jest sprowadzić całą młodzież do Parku; pragnąłbym, aby tam ćwiczyło się i bawiło równocześnie po 30 zastępów, obejmujących parę tysięcy młodzieży.

Redaktor: — Zdaje mi się, że wielką pomoc w tej mierze przynieść by mogli nauczyciele i dyrektorowie szkół średnich i ludowych, gdyby utworzyli związek, popierający Park i obmyślili środki, aby jak największa liczba dzieci i młodzieży uczęszczała do Parku. Mógłby tym się zająć komitet organizujący jutrzejszą uroczystość, a to byłoby najlepszym utrwaleniem rocznicy obchodu.

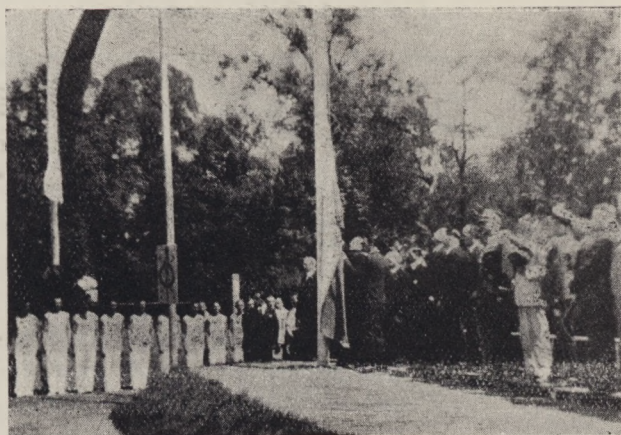
Jordan: — Dużo w tej mierze mogą także i powinni działać rodzice.

Redaktor: — Czy p. Profesor ma jakie dalsze zamiary co do urządzenia Parku?

Jordan: — Tak jest. Zamiierzam, celem sprowadzenia jak największej liczby młodzieży i uwzględnienia rozmaitych ich życzeń, zaprowadzić

32. Odznaka wybita z okazji 10-lecia Studium WF UJ dla uczestników zjazdu absolwentów. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*

33. Fragment uroczystości otwarcia urządzeń sportowych. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*

PROGRAM

DOSZKOLENIOWEGO ZJAZDU ABSOLWENTÓW STUDIUM WYCH. FIZ. U. J.

w czasie od 31 maja do 2 czerwca 1948 r.

I. dzień zjazdu 31 maja 1948 r.

Godzina	7.30—8	—	Cicha Msza św. żałobna w kościele akademickim św. Anny za pomordowanych przez Niemców profesorów, instruktorów i studentów.
"	8	— 9	— a) Wspólna fotografia przed Collegium Novum. b) Powitanie i otwarcie zjazdu przez Rektora U. J. prof. dra Franciszka Waltera — <i>aula U. J.</i> c) 20 lat Studium W. F. U. J. — dr Józef Figna — <i>aula U. J.</i>
"	9.30—10.30	—	Organizacja S. P. i jej realizacja Pplk mgr. Mieczysław Piątkowski, Dyrektor Biura S.P. w Min. Oświaty — <i>Coll. Medicum Zakład Fizjol. ul. Grzegorzeczka 16 II p.</i>
"	10.30—12	—	Odruchy warunkowe w wychowaniu fizycznym. Prof. U. J. Dr Bożydar Szabuniewicz. — <i>Coll. Medicum Zakład Fizjol. ul. Grzegorzeczka 16 II p.</i>
"	12	—13	— Nowe drogi kultury fizycznej w Polsce ludowej — Plk. inż. Tadeusz Kuchar, Dyrektor Głównego Urzędu Kultury Fiz. — <i>Coll. Medicum Zakład Fizjol. ul. Grzegorzeczka 16 II p.</i>
"	13	—14	— Zawroty głowy — Kinetozy — Prof. U. J. dr Jan Mindoński. — <i>Coll. Medicum Zakład Fizjol. ul. Grzegorzeczka 16 II p.</i>

w Parku ćwiczenia w robotach ogrodniczych i przeznaczyć na ten cel jeden i drugi gazon. To także szlachetne a dobre ćwiczenia fizyczne na świeżym powietrzu. Zamierzam też wprowadzić warsztaty stolarskie, ale ten pomysł musi być jeszcze dobrze rozpatrzony”⁴⁷.

Obchód 15-lecia Parku Jordana odbył się niezwykle uroczyście w dniu 8 maja 1904 roku w Krakowie. Słusznie też ci, co brali w uroczystości tej udział, nazwali ją „świętem młodzieży, bo był to obchód 15-tej rocznicy rozpoczęcia zabaw w Parku Jordana, stworzonym dla kształcenia i rozwijania dzielności fizycznej i moralnej młodych pokoleń”⁴⁸.

Nic też dziwnego, że zaraz po śmierci Jordana Rada Miejska Krakowa powzięła uchwałę zbudowania w Parku Jordana pomnika jego Twórcy⁴⁹. Pomnik ten wkrótce stanął w Parku Jordana jako wyraz uznania i hołdu społeczeństwa polskiego wielkiemu wychowawcy młodych pokoleń.

Henryk Jordan cieszył się uznaniem wśród ludności Krakowa nie tylko jako wybitny profesor medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego, jeden z najaktywniejszych radców Rady Miejskiej i twórca Parku dla młodzieży. Społeczeństwo krakowskie obdarzyło go swym najwyższym zaufaniem i godnością, wybierając go w 1895 roku na posła na Sejm Krajowy.

Jak wielkim uznaniem i zaufaniem cieszył się Jordan wśród społeczeństwa w Krakowie, świadczy również o tym wybór jego na delegata Rady m. Krakowa do Rady Szkolnej Krajowej w dniu 30 X 1902 r.⁵⁰ Na tym stanowisku społecznym pracował Jordan do końca życia z niezwykłym zapałem i zasłużył się dobrze na polu rozwoju szkolnictwa i wychowania, nie tylko dla Krakowa, ale także dla całej Małopolski. Walczył on na terenie Rady Szkolnej Krajowej o rozbudowę szkół ludowych, średnich — ogólnokształcących i zawodowych. Na plan pierwszy wysuwał jednak potrzebę zakładania szkół zawodowych, w których widział podstawowy środek do podniesienia gospodarczego kraju.

Najwięcej jednak interesował się Jordan jako lekarz w ramach pracy swej w Radzie Szkolnej Krajowej sprawami higieny szkolnej oraz wychowania fizycznego młodzieży. „Z polecenia Rady Szkolnej Krajowej badał stan gimnastyki i zarządzeń podejmowanych w interesie rozwoju fizycznego młodzieży szkolnej w gimnazjach i w szkołach realnych Krakowa, Podgórze i Lwowa oraz w państwowych seminariach nauczycielskich”⁵¹. Na podstawie przeprowadzonych w szkołach średnich lustracji

⁴⁷ „Czas” 1904 nr 105.

⁴⁸ Tamże, nr 106.

⁴⁹ AMK: Dziennik Rozporządzeń R. XXVIII, 1.8, posiedzenie nadzwyczajne z dnia 13 czerwca 1907, R. XXVIII, 1.14, posiedzenie z dnia 30 grudnia 1907, R. XXIX, 1.2, posiedzenie zwyczajne z dnia 9 stycznia 1908.

⁵⁰ Akta Arch. Biblioteki Akademii Medycznej w Krakowie, H. Jordan, fasc. 57.

⁵¹ *Sprawozdanie delegata Rady m. Krakowa (H. Jordana) do Rady Szkolnej Krajowej za czas od 1 listopada 1902 do końca maja 1905*, Kraków 1905, s. 3.

Jordan stwierdził, że w wielu szkołach nauka gimnastyki odbywa się już prawidłowo i że wielu dyrektorów zajęło się „szczerze sprawami odnoszącymi się do wychowania fizycznego młodzieży, które jednakowoż nie zawsze osiąga pożądane rezultaty”⁵².

W związku z tym Jordan zainteresował całą Radę Szkolną Krajową sprawą podniesienia stanu wychowania fizycznego młodzieży w szkołach i spowodował, że inspektorzy szkolni zaczęli zwracać uwagę w czasie swych wizytacji na poprawę stanu wychowania fizycznego. Na skutek oddziaływania Jordana na Radę Szkolną Krajową i na społeczeństwo polskie w Galicji został założony wtedy na wzór krakowski park dla zabaw młodzieży na przestrzeni 10-morgowej ofiarowanej przez gminę w Stryju, następnie w Stanisławowie, a w kilku innych miastach rozpoczęto także sprawą tą się zajmować.

W czasie swej działalności w Radzie Szkolnej Krajowej interesował się też Jordan całokształtem życia w szkołach w oparciu o sprawozdania z lustracji zakładów szkolnych i okręgów i wnikał w ich potrzeby. Cieszył się niezwykle osiągnięciami polskich szkół w Galicji i spieszył z pomocą szkołom, które miały trudności. Specjalnie zwracał też uwagę na dobór dobrych nauczycieli po wyższych studiach filozoficznych i po praktyce pedagogicznej, a zwłaszcza dla szkół prowincjonalnych, do których winno się wysyłać intelektualnie najdzielniejsze młode siły nauczycielskie. Zwracał też uwagę na potrzebę podniesienia karności wśród młodzieży szkolnej. Aby ustrzec młodzież od złego wpływu środowiska, a zwłaszcza od niebezpieczeństwa chorób płciowych, zalecał Jordan nauczycielstwu starać się o dostarczenie młodzieży dorastającej jak najwięcej sposobności do użytecznego i miłego spędzenia czasu. Zwracał też uwagę na potrzebę współdziałania społeczeństwa ze szkołą i na zorganizowanie opieki pedagogicznej nad młodzieżą w godzinach pozalekcyjnych. Podkreślał zawsze też, że w szkołach nie ma miejsca na pobłażliwość w stosunku do młodzieży za wykroczenia publiczne przeciw przepisom.

Wiele starań włożył także Jordan za pośrednictwem Rady Szkolnej Krajowej w Sejmie, aby podnieść płace nauczycielskie i poziom życia kulturalnego nauczycieli.

Z przeprowadzonej analizy pracy społecznej Jordana — jako członka Rady Miasta Krakowa i jako delegata do Rady Szkolnej Krajowej — wynika, że Jordan był człowiekiem wielkiej miary, że praca dla społeczeństwa była dla niego ideą przewodnią całego jego pięknego i ofiarnego życia. W pracy tej zawsze wysuwała się na plan pierwszy troska o pełne nowoczesne wychowanie fizyczne młodzieży i o jej zdrowie. Nie tylko troszczył się on o młodzież Krakowa, ale wielkim swym sercem obejmował

⁵² Tamże.

mował młodzież całej Polski. Jordan w pracach swych daleko wybiegał naprzód, umiał patrzeć perspektywicznie w przyszłość i dzięki temu stał się pionierem nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce i wybitnym wychowawcą młodych pokoleń, którym życie całe poświęcił.

4.

POGLĄDY PEDAGOGICZNE HENRYKA JORDANA I WPŁYW ICH NA WSPÓŁCZESNE WYCHOWANIE FIZYCZNE I ROZWÓJ OGRODÓW JORDANOWSKICH W POLSCE

Henryk Jordan to nie tylko pionier nowoczesnego wychowania fizycznego, ale jednocześnie wybitny wychowawca młodego pokolenia polskiego w końcu XIX i w pierwszych latach XX wieku.

Podstawowym założeniem systemu wychowawczego Jordana była teza: „Każdemu, który w przyszłość patrzy i pragnie, byśmy jako naród polski wśród burz wieków ostali się i żyli, musi na tym zależeć, byśmy fizycznie byli tężdy i by nas było coraz więcej”⁵³.

„Wielkość narodu zależy przede wszystkim od rozwoju fizycznego jego mieszkańców, a wszystkim tym, co się robi dla zdrowia ludu, utrwalamy fundamenta potęgi i chwały całego narodu”⁵⁴. Zgodnie też z powyższymi założeniami Jordan formułował cały swój system wychowawczy, przyjmując za punkt wyjściowy w wychowaniu młodego pokolenia — rozwój fizyczny.

Obok tego Jordan, patrząc krytycznie na nadmierny i szkodliwy indywidualizm przejawiający się w charakterach Polaków, dążył zawsze w swej pracy wychowawczej do przeciwdziałania tej wadze narodowej przez kształtowanie i wyrabianie nawyków i przyzwyczajzeń do życia zespołowego, harmonijnego i zgodnego. Poza tym Jordan miał zawsze na uwadze w swych pracach wychowawczych całą polską młodzież wraz z młodzieżą robotniczą.

W oparciu o te założenia Jordan wysuwał zawsze jako podstawowe cele wychowania — wychowanie zespołowe i kształtowanie wszechstronnej jednostki pod względem: fizycznym, umysłowym, politechnicznym, moralnym i estetycznym.

Cała praca wychowawcza w Parku Jordana — to było zaprawianie dzieci i młodzieży do życia w zespole. Wdrażano tu młode pokolenie do karność i dyscypliny oraz do realizacji wspólnych celów i zadań czy

⁵³ Przemówienie dra H. Jordana, kandydata na posła z m. Krakowa, wypowiedziane dn. 7 XII 1900 na zgromadzeniu przedwyborczym w sali Rady Miejskiej, Kraków 1900.

⁵⁴ H. Jordan, *O wpływie higieny na zdrowie, życie i pracę człowieka*, „Przewodnik Higieniczny” 1889, s. 13.

to na ćwiczeniach gimnastycznych, czy też podczas gier i zabaw zespołowych.

Spośród wszystkich czynników składających się na rozwój indywidualny wychowanka, Jordan stawiał na planie pierwszym zawsze rozwijanie prężności fizycznej. „W wychowaniu fizycznym — mówił — nie chodzi tylko o ochronę dziecka od chorób i utrzymanie go przy życiu. Celem przeciwdziałania przeciążeniu umysłowemu i następstwu długiego siedzenia przy książkach konieczne jest, by młodzież poświęcała codziennie 2 — 3 godzin ćwiczeniom cielesnym. Tyko w ten sposób można utrzymać harmonię między różnymi czynnościami młodego organizmu ludzkiego. Najlepszym sposobem wyładowania nadmiernej energii życiowej są dla młodzieży ćwiczenia fizyczne, a spomiędzy tych nadają się dla młodzieży najwięcej w lecie gry i zabawy ruchowe oraz gimnastyka, w zimie zaś ślizgawka i praca ręczna. Spacerowanie po ulicach i ogrodach publicznych wystarczają starszym osobom, nie mogą atoli młodzieży zastąpić ćwiczeń wymienionych, zresztą wałęsanie się po ulicach i z wielu innych względów nie jest właściwe ani korzystne dla młodzieży dorastającej”⁵⁵.

Obok tego zwracał Jordan uwagę, ażeby przy wychowaniu fizycznym „chronić... młodzież od wszystkiego, co samo przez się szkodliwie wpływa na ciało i umysł jej, a więc od używania napojów alkoholowych, od rozpusty, od palenia tytoniu...”⁵⁶

Z wychowaniem fizycznym dzieci i młodzieży wiązał też Jordan zagadnienie uświadamiania seksualnego dzieci i młodzieży przez rodziców we właściwym czasie. Uchylenie się od tego obowiązku rodziców względem swych dzieci Jordan potępiał. Obok wstępnego uświadamiania dzieci w okresie przedpokwitania wskazywał jeszcze Jordan na obowiązek rodziców — uświadamiania właściwego młodzieży w okresie pełnego dojrzewania fizycznego, ażeby ustrzec młodzież przed niebezpieczeństwami przedwczesnego wchodzenia w życie seksualne.

Jak więc widzimy, Jordan głęboko i z poczuciem dużej odpowiedzialności podchodził do zagadnienia wychowania fizycznego dzieci i młodzieży i nie tylko wskazywał na środki prowadzące do pełnego rozwoju fizycznego młodego pokolenia, ale również mówił o niebezpieczeństwach grożących pełnemu rozwojowi fizycznemu jednostki.

Obok strony fizycznej miał też Jordan na uwadze wychowanie umysłowe każdego dziecka, które uczęszczało na zajęcia do Parku. Ponieważ szkoła pod zaborem nie zawsze spełniała należycie swe zadania w zakresie pełnego wychowania umysłowego w duchu polskim, Jordan zwrócił uwagę na pogłębienie wychowania na tym odcinku poprzez

⁵⁵ Archiwum Akademii Medycznej w Krakowie: H. Jordan, *Kilka uwag lekarza w sprawie wychowania*. Wykład wygłoszony na zebraniu Towarzystwa Matematyków w Krakowie, marzec 1905.

⁵⁶ Tamże.

naukę historii ojczystej u stóp pomników bohaterów narodowych w Parku, przy wtorze pieśni narodowych, które także towarzyszyły wszystkim zajęciom jego wychowanków. Żywą księgą historii polskiej były także dla młodzieży Jordana pamiątki historyczne Krakowa, a zwłaszcza Wawel i Kopiec Kościuszki, których piękną panoramę mieli przed sobą zawsze wychowankowie Parku Jordanowskiego. Tak więc Jordan nie szczędził ani własnych pieniędzy, ani sił, aby dać dzieciom i młodzieży w Parku prawdziwą wiedzę o historii ojczystej⁵⁷.

Na wskroś jednak oryginalnym pomysłem było wprowadzenie przez Jordana w 1906 roku kształcenia politechnicznego swych wychowanków poprzez zajęcia w założonych przez siebie warsztatach stolarskich i tokarskich dla młodzieży szkół średnich oraz prace w ogrodzie kwiatowym i warzywnym w Parku. Przez kształcenie politechniczne pragnął Jordan rozwijać młodzież fizycznie i budzić w niej zainteresowania ku zawodom praktycznym i ku właściwemu wyborowi przyszłego swego planu życiowego oraz kierunku studiów realnych — technicznych. Poza tym Jordan widział jeszcze wiele innych walorów wychowawczych w pracy fizycznej młodzieży w warsztatach i na działkach ogrodowych: w godzinach pozalekcyjnych mogła ona godnie spędzić wolny czas przy tych zajęciach pod opieką dobrych wychowawców, a zwłaszcza ta młodzież, która pozbawiona była należytej opieki pedagogicznej w domu. Również praca fizyczna w warsztatach i w ogrodzie uczyła młodzież właściwie oceniać ludzi pracujących fizycznie, wyrabiała praktyczność i samodzielność życiową, kształciła bystrość obserwacji, budziła zamiłowanie do porządku i dokładności w wykonywaniu podjętej czynności, kształciła wytrwałość, hartowała wolę, budziła zaufanie we własne siły.

„Praca w warsztatach i ogrodach — pisano we współczesnej prasie krakowskiej — to nowy zwrot w wielkim dziele wychowania młodzieży. Próby, podjęte przez prof. Jordana, podyktowane głęboką miłością młodzieży i wielkim doświadczeniem, przynoszą tak piękne owoce, że starczyć już mogą na wzór do naśladowania”⁵⁸.

Swie prace pedagogiczne wśród dzieci i młodzieży prowadził Jordan zawsze z dużymi rezultatami dzięki wielkiej umiejętności doboru należytych i właściwych metod wychowawczych.

Do podstawowych metod pedagogicznego oddziaływania Jordana na wychowanków należały: przykład jego własnego, kryształowego życia, jego wielki takt pedagogiczny, systematyczność i rytmiczność w pracy, talent przekonywania i zjednywania sobie wychowanków, optymizm pedagogiczny, niezwykły zmysł organizacyjny życia zespołowego wśród wychowanków w Parku, umiejętność kształcenia karność, dyscypliny i poczucia obowiązkowości. Dzięki prawidłowemu stosowaniu tych metod

⁵⁷ W. Bujak, op. cit. s. 6.

⁵⁸ „Czas” 1906 nr 140.

w swej pracy wychowawczej i dzięki zarazem niezwykłym zaletom swego charakteru miał zawsze Jordan u swych wychowanków olbrzymi autorytet pedagogiczny, który też zawsze umiał wykorzystać dla nadawania właściwego kierunku wychowawczego młodzieży i wskazywać jej perspektywy nowego i lepszego życia. Jordan był dużej miary mistrzem pedagogicznym i mistrzostwem swym umiał zdobywać sobie serca młodego pokolenia. Dzięki tym zaletom umiał Jordan stawiać swym wychowankom wysokie wymagania w wypełnianiu swych obowiązków. Wszystkie formy i metody oddziaływania na wychowanków były oparte na jednolitych i konsekwentnych zasadach moralnych.

Idee pedagogiczne Jordana miały nie tylko wielką swą moc i prężność w ostatnich dziesiątkach XIX i w pierwszych latach XX wieku, ale także zaważyły na zdecydowanie na rozwoju wychowania fizycznego w następnych latach i oddziałują nadal na współczesne wychowanie fizyczne w Polsce Ludowej i będą oddziaływały także na jego rozwój w przyszłości.

Jordan był tym, który jako jeden z pierwszych w świecie i w Europie, a pierwszy na ziemiach polskich, wyprowadził wychowanie fizyczne z zamkniętych i dusznych sal gimnastycznych na wolne powietrze i słońce oraz wskazał na nowoczesne środki wychowania fizycznego, tj. na ćwiczenia gimnastyczne oraz gry i zabawy w środowisku naturalnym przy pełnym wykorzystywaniu świeżego, czystego powietrza i słońca. Jordan był pionierem, który przełamał bierną postawę społeczeństwa polskiego na polu kultury fizycznej i wskazał na potrzebę powszechnego i masowego wychowania fizycznego młodego pokolenia — zdrowego i zdolnego nie tylko do pracy, ale i do walki o wolną ojczyznę.

Te idee pedagogiczne, wskazane przez Jordana społeczeństwu polskiemu, zostały zrozumiane.

„Czyn dra Jordana znalazł w kraju licznych naśladowców. Powstały ogrody — boiska: w Nowym Sączu, Kołomyi, Stryju, Częstochowie, Kaliszu, Lublinie, Środzie, Włocławku, Lwowie, Cieszynie i w innych miejscowościach.

W Warszawie naśladowcą idei Jordana było Warszawskie Towarzystwo Higieniczne, które z zapisu przemysłowca Raua otwierało ogrody dla dzieci..., prowadzone przez Komitet Ogrodów im. Raua przy Tow. Higienicznym w Warszawie.

W maju roku 1899 dr Tadeusz Balicki wygłosił na Wydziale Wychowawczym Warszawskiego Towarzystwa Higienicznego odczyt »O ogrodach dziecięcych«. Na tym posiedzeniu zapadła uchwała o utworzeniu komisji gier i zabaw dla dzieci przy Towarzystwie Higienicznym. Tow. Higieniczne postanowiło (wówczas) zwrócić się do magistratu m. Warszawy o użyczenie placów i ogrodów na zabawy dla dzieci.

W sierpniu tego roku otwarto pierwszy w Warszawie plac zabaw dla dzieci na terenie Agrykoli. We wrześniu (otwarto też) następny plac

w Ogrodzie Saskim. Place te czynne były do końca października 1899 r. W okresie tych paru miesięcy działalności (Tow. Higienicznego) bawiło się na terenie wymienionych placów 3044 dzieci w wieku od 6 do 12 lat.

Z powodu konieczności załatwienia wielu formalności z ówczesnymi władzami zaborczymi w jesieni 1899 r. praca komisji uległa przerwie na okres dwóch lat. Okres przerwy przeznaczono na studia, związane z ruchem boiskowym w Szwajcarii, Niemczech, Francji i Belgii, na opracowanie przepisów o ogrodach im. Raua i regulaminu ogrodu oraz na konieczne wówczas zatwierdzenie ich przez władze zaborcze.

Fundusze na działalność czerpało Towarzystwo przede wszystkim z zapisu warszawskiego przemysłowca, Wilhelma Ellisa Raua, w sumie 300 000 rb.

W dniu 2 sierpnia 1901 r. działalność ogrodów im. W. Raua została uroczyście wznowiona.

Komitet Ogrodów im. Raua z każdym rokiem rozszerzał swą działalność i doszedł w roku 1905 do poważnej liczby 14 ogrodów i placów dla dzieci, w tym 5 ogrodów, urządzonych według najnowszych wymagań ówczesnych. W roku 1906 rozszerzono program ogrodów, wprowadzając: a) trzy typy gier ruchowych: dowolne, zespołowe i sportowe, b) gimnastykę, c) pływanie. W okresie zimowym Towarzystwo urucho-miło ślizgawkę, w późniejszych latach Towarzystwo urządzało wycieczki i śpiewy...

Po I wojnie praca ogrodów im. Raua uległa zmianie. Z licznych, bo 14 terenów, pozostają tylko lepiej urządzone i dostosowane do potrzeb młodzieży. Ogrody te przeznaczono jedynie dla grup szkolnych i świetlicowych. Poza tym Towarzystwo prowadziło plażę nad Wisłą dla młodzieży, gdzie zorganizowano naukę pływania i wiosłowania.

Po całej więc Polsce rozrzucone zostały ogrody dziecięce, powstałe w okresie działalności dra Jordana lub bezpośrednio potem. Jednak w kilka lat po jego śmierci Park Jordana w Krakowie zaczął pustoszeć, a ruch przez niego rozpoczęty, tracił na rozpędzie.

Nowy etap i w tej dziedzinie zaczął się w roku 1928, kiedy to Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przeposobienia Wojskowego podjął ideę i prace dra Jordana...

Dla należytego postawienia sprawy ogrodów dziecięcych w Polsce Państwowy Urząd przeprowadził specjalne studia techniczne i organizacyjne zarówno w krajach europejskich, jak i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Na wiosnę roku 1929 został otwarty w Warszawie... pierwszy Ogród Jordanowski...

Ogród na Bagateli stał się celem licznych wycieczek, zaznajamiających się z koncepcją organizacyjną i techniczną tego rodzaju ogrodów. Przy ogrodzie powstało nieoficjalne biuro porad, które niezmiernie udzielało informacji i wskazówek zainteresowanym z całej Polski. Wkrótce przy ogrodzie założone zostało Towarzystwo przyjaciół I Ogrodu

Jordanowskiego, przekształcone w r. 1932 na Warszawskie Towarzystwo Ogrodów Jordanowskich, które w ciągu 5 lat założyło w różnych punktach stolicy dziewięć ogrodów od 1,5 do 2 ha każdy, racjonalnie zaprojektowanych i wyposażonych w niezbędne urządzenia i budynki.

W Łodzi energiczną akcją prowadził Zarząd Miejski. Już przed kilku laty powstało w centrum polskiego przemysłu włókienniczego kilkadziesiąt tymczasowych placów do zabaw. Na placach tych przebywało tysiące dzieci.

W Poznaniu Zarząd Miejski założył ośmiohektarowy park dla dzieci i kilka ogrodów.

W Katowicach miejski wydział ogrodniczy szczęśliwie wyzyskał zielone miejskie dla dzieci.

Według statystyki Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego z roku 1936 liczba istniejących w kraju terenów zabawowych dla dzieci wszelkich typów sięgała cyfry 160...

W roku 1934 założone zostało w Warszawie Centralne Towarzystwo Ogrodów Jordanowskich, którego zadaniem było współpracować z Państwowym Urzędem Wychowania Fizycznego w zakresie zakładania i prowadzenia Ogrodów Jordanowskich w całym kraju...

Najważniejsze zadania Towarzystwa były następujące:

1) krzewienie idei Ogrodów Jordanowskich wśród całego społeczeństwa;

2) inicjowanie zakładania i prowadzenia Ogrodów Jordanowskich, placów do zabaw dziecięcych, boisk szkolnych przy świetlicach i przedszkolach;

3) szerzenie idei opieki nad dziećmi i młodzieżą, uczęszczającą do Ogrodów;

4) otoczenie opieką istniejących Ogrodów Jordanowskich i prowadzenie ich ewidencji”⁵⁹.

Centralne Towarzystwo Ogrodów Jordanowskich w Warszawie w ostatnich latach przed II wojną światową zamierzało też powołać wojewódzkie i lokalne Towarzystwa Ogrodów Jordanowskich, które na swoich terenach miały zakładać i prowadzić Ogrody Jordanowskie, ogrody dziecięce i place zabaw⁶⁰.

Również Centralne Towarzystwo Ogrodów Jordanowskich rozpoczęło w 1937 roku swoją działalność — organizowania wiejskich ogrodów dziecięcych i placów do zabaw typu jordanowskiego na terenie całej Polski w porozumieniu z Centralną Organizacją Kół Gospodyń Wiejskich. Wzorcową i doświadczalną placówką tego rodzaju dla wsi miał być ogród dziecięcy w Wacynie, koło Radomia⁶¹.

⁵⁹ H. Śliwowska, K. Wędrowski, *Ogrody Jordanowskie*, Warszawa 1937, s. 10—15.

⁶⁰ Tamże, s. 16.

⁶¹ Tamże,

Wybuch II wojny światowej przeszkodził dalszemu rozwojowi Ogrodów Jordanowskich miejskich i wiejskich, ale idea Jordana żyła nadal w społeczeństwie polskim.

Po zakończeniu II wojny światowej idea Ogrodów Jordanowskich na ziemiach polskich odrodziła się znowu i dalej intensywnie się rozwija. Wedle zestawień „Rocznika Statystycznego” z 1955 roku posiadaliśmy w Polsce Ludowej w 1953 roku 165 Ogrodów Jordanowskich, w roku zaś 1954 było ich już 204. Korzystało z nich 27 000 dzieci i młodzieży

Obecnie liczba ta nadal wzrasta i dalej wzrastać będzie jako żywy pomnik Henryka Jordana — wcielenie w życie jego wielkich idei wychowawczych⁶².

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPISMIENNE

1. — Archiwum Zakładu Historii Medycyny Akademii Medycznej w Krakowie. Akta osobiste pozostałe po Henryku Jordanie. Świadectwo maturalne.
2. — Świadectwo asystentury przy klinice położniczo-ginekologicznej w Krakowie za lata 1870—1874.
3. — Zatwierdzenie w r. 1881 przez Ministerstwa W.R. i O.P. uchwały Wydz. Lek. UJ uznającej Jordana docentem.
4. — Mianowanie na nadzwyczajnego profesora położnictwa i ginekologii przy UJ w r. 1890.
5. — Poruczenie Jordanowi przez Wydz. Lek. UJ zastępstwa profesora położnictwa i kierownictwa kliniki położniczo-ginekologicznej.
6. — Poruczenie Jordanowi przez Wydział Krajowy zastępczo obowiązków prymariusza oddziału położniczo-ginekologicznego w Szpitalu św. Łazarza w Krakowie w r. 1894.
7. — Mianowanie przez Ministerstwo Oświaty na zwyczajnego profesora położnictwa i ginekologii przy UJ w r. 1895.
8. — Poświadczenie z namiestnictwa we Lwowie o wyborze na posła na Sejm Krajowy w r. 1895.
9. — Dokumenty wyborów Jordana na dziekana Wydz. Lek. UJ w latach 1898/9 i w r. 1904/5.
10. — Poświadczenie wyboru przez Radę Miejską Krakowską na delegata m. Krakowa do Rady Szkolnej Krajowej.
11. — Mianowanie Jordana członkiem zwyczajnym Rady Zdrowia w r. 1906.
12. — Archiwum Zakładu Historii Medycyny Akademii Medycznej w Krakowie: H. Jordan, *Kilka uwag lekarza w sprawie wychowania*. Rękopis wykładu ogłoszonego na zebraniu matek chrześcijańskich w marcu 1903 r. w Krakowie.

⁶² Szersze i dokładniejsze omówienie działalności Henryka Jordana znaleźć można w pracy H. Smarzyńskiego, *Henryk Jordan*, PWN, Kraków 1958.

13. — Archiwum Państwowe m. Krakowa i Województwa Krakowskiego (Archiwum Akt dawnych m. Krakowa) Dzienniki Rozporządzeń Rady Miejskiej z lat 1888—1912.
14. — Zakład Pedagogiki WSWF w Krakowie: B. Drobner, poseł. Wspomnienia o profesorze UJ H. Jordanie, Kraków 1956 (list).
15. — J. Maślankiewicz, Wspomnienia o H. Jordanie, Kraków 1944 (wywiad).
16. — S. Rowiński, Wspomnienia o H. Jordanie, Kraków 1944 (wywiad).
17. — W. Wichman, Wspomnienia o H. Jordanie, Kraków 1956 (list).
18. — F. Wolski, Wspomnienia o H. Jordanie, Kraków 1944 (wywiad).
19. — K. Zajdzikowski, Wspomnienia o H. Jordanie, Kraków 1944, (wywiad).

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — J. Jaworski, *Henryk Jordan (wspomnienie)*, Warszawa 1907, s. 104. Odbitka z „Gazety Lekarskiej”.
2. — *Kronika Towarzystwa Spiewackiego „Hasło” im. H. Jordana w Krakowie.* (Opr. zbiorowe). Kraków 1939.
3. — Henryk Jordan, *Nauka położnictwa dla użytku położnych*, Kraków 1874.
4. — tenże, *Fizjologia ciąży, porodu i położu dla użytku uczniów i lekarzy*, Kraków 1881.
5. — tenże, *Uwagi z powodu szerzenia się chorób położowych między ludnością żydowską w Krakowie*, Kraków 1881.
6. — tenże, *Jakim postępowaniem można gnać zęce położowej zapobiec*, Kraków 1884.
7. — tenże, *O Thure Brandcie i jego metodzie leczenia cierpień ginekologicznych*, Kraków 1888.
8. — tenże, *O wpływie higieny na zdrowie, życie i pracę człowieka*, „Przewodnik Higieniczny. Organ Towarzystwa Opieki Zdrowia” 1889 nr 8.
9. — tenże, *Przed Sejmem*, tamże, 1889 nr 6.
10. — tenże, *Uwagi objaśniające do projektu ustawy o urządzeniu służby zdrowia w gminach*, tamże, 1889 nr 7.
11. — tenże, *O blednicy*, tamże, 1890 nr 4.
12. — tenże, *O tanich mieszkaniach*, tamże, 1891 nr 11.
13. — tenże, *O zabawach młodzieży*. Odczyt wygłoszony we Lwowie, w sali „Sokoła” dnia 4 stycznia 1891, tamże, 1891 nr 2.
14. — tenże, *Uwagi nad postępowaniem lekarza w przypadkach łożyska przodużanego*, Kraków 1893.
15. — tenże, *Miejski Park dra Jordana* (nakł. autora) Kraków 1894.
16. — tenże, *Sześć przypadków ciąży pozamacicznej*, Kraków 1895.
17. — tenże, *Przemówienie prof. dra Henryka Jordana, kandydata na posła z m. Krakowa*, Kraków 1895.
18. — tenże, *O wartości rozmaitych sposobów myomektomii*, Kraków 1896.
19. — tenże, *Towarzystwo Tanich Mieszkań*, (nakł. autora), Kraków 1898.
20. — tenże, *Przemówienie prof. dra Henryka Jordana, kandydata na posła z m. Krakowa, wygłoszone dnia 7 grudnia 1900 r. na zgromadzeniu przedwyborczym w sali Rady Miejskiej*, Kraków 1900.
21. — tenże, *W sprawie przymusowego ubezpieczenia lekarzy. Sprawozdania Wydziału Towarzystwa Samopomocy Lekarzy*, Kraków 1901.

22. — tenże, *O szpitalnictwie krajowym*, Kraków 1903. Odbitka z „Przeglądu Polskiego” 1903.
23. — tenże, *Sprawozdanie delegata Rady m. Krakowa do Rady Szkolnej Krajo-
wej za czas od 1 listopada 1902 do końca maja 1905*, Kraków 1905.
24. — tenże, (wspólnie z S. Dobrowolskim). *Nauka o położnictwie dla użytku
uczniów i lekarzy*, Kraków 1906.

OPRACOWANIA

1. — K. Bąkowski, *Rozwój gospodarczy Krakowa w ostatnich stu latach*, Kra-
ków 1932, Bibl. Krak. nr 72, *Kraków w XIX w.*, t. I.
2. — W. Bujak, *Życiorys Henryka Jordana*. Odbitka z „Krytyki Lekarskiej”
1907.
3. — F. Bujak, *Galicja*, t. I—II, Warszawa 1908, 1910.
4. — A. Chmiel, *Ustrój miasta Krakowa w XIX wieku (w zarysie). Działalność
prezydentów miasta 1866—1926*, Kraków 1932, Bibl. Krak. nr 72, *Kraków
1932*, Bibl. Krak. nr 72, *Kraków w XIX w.*, t. I.
5. — St. Ciecchanowski, *Henryk Jordan (1842—1907). W czterdziestolecie
otwarcia Parku Jordana w Krakowie*, „Kurier Literacko-Naukowy” 1929
nr 24, Dodatek do „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” 1929 nr 163.
6. — S. Estreicher, *Znaczenie Krakowa dla życia narodowego polskiego
w ciągu XIX w.*, Kraków 1932, Bibl. Krak. nr 72, *Kraków w XIX w.*, t. I.
7. — W. Feldman, *Stronnictwa i programy polityczne w Galicji*, I—II Kra-
ków 1907.
8. — tenże, *Dzieje polskiej myśli politycznej*, Kraków 1933.
9. — J. Figna, *Henryk Jordan w świetle najnowszych prądów wychowania fi-
zycznego*, „Wychowanie Fizyczne” 1948 nr 5—6.
10. — B. Filiński, *Park dra Jordana i kilka uwag o wychowaniu*, Kraków 1891.
11. — Główny Urząd Statystyczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. *Rocznik
Statystyczny 1955*.
12. — M. Godycki, *50-lecie Parku Jordana*. „Higiena Szkolna”, 1939 nr 1.
13. — E. Haecker, *Historia socjalizmu w Galicji*, Kraków 1933.
14. — *Henryk Jordan*, „Czas” 1907 nr 113.
15. — J. Jaworski, *Sp. profesor Henryk Jordan*, „Gazeta Lekarska” 1907 nr 20.
16. — J. P., *Jordan Henryk*, [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*,
t. XXXIII, Warszawa 1903, s. 60—62.
17. — A. Kamiński, *Dr. Henryk Jordan, twórca nowoczesnego wychowania fi-
zycznego w Polsce*, Wiedza Powszechna, Łódź 1946.
18. — S. Kieniewicz, *Galicja w dobie autonomicznej (1850—1914)*, Wrocław
1952.
19. — W. Kozłowski, *Jordan Henryk*, [w:] *Encyklopedia Wychowania*, t. VI.
20. — *Krakauer Universitätsprofesor gestorben*, „Das Interessante Blatt”, 1907, nr 23.
21. — Z. Krzyżanowska Adamowa, *Dobroczynność w Krakowie*, Kraków 1932,
Bibl. Krak. nr 72, *Kraków w XIX w.*, t. I.
22. — K. S., *Park dra Jordana i zabawy dla młodzieży*, „Ilustracja Polska” 1902
nr 39.
23. — *Park Jordana w Krakowie*, „Przewodnik Gimnastyczny »Sokół«” 1890 nr 4.
24. — *Parki Jordanowskie*. Sprawozdanie dla stałej komisji zdrowotnej m. Lwowa,
„Muzeum” 1907, t. I.
25. — E. Piasecki, *Dzieje wychowania fizycznego*, Lwów — Warszawa — Kra-
ków 1925, s. 202—205.

26. — E. Piasecki, *Parki Jordanowskie*, „Muzeum” 1907, t. I.
27. — A. Piotrowski, *Park dra Jordana*, „Świat” 1889.
28. — *Park Jordana*, „Przewodnik Gimnastyczny „Sokół” 1890 nr 50.
29. — *Pogrzeb Henryka Jordana*, „Czas” 1907 nr 116.
30. — *Pogrzeb śp. prof. dra Henryka Jordana*, „Nowa Reforma” 1907 nr 229.
31. — Śp. prof. Henryk Jordan, „Nowiny Lekarskie” 1907 nr 6.
32. — *15-lecie Parku Jordana*, „Czas” 1904 nr 105.
33. — *15-lecie Parku Jordana*, „Czas” 1904 nr 106.
34. — *Robotnicy i ogrodnicy w Parku Jordana*, „Czas” 1906 nr 140.
35. — A. Rosner, *Henryk Jordan*, „Przegląd Lekarski” 1907 nr 21.
36. — J. Rostafiński, *Henryk Jordan. Z powodu 30-letniej rocznicy doktoryzacji dnia 22 stycznia*, Kraków 1900.
37. — P. Stolper, *Jordan in Krakau. Ein Beitrag zur Polenfrage*, „Schlesische Zeitung” 1903 nr 151.
38. — J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.)*, Warszawa 1953.
39. — W. Sala, *Jordanowe dzieło. W 60 rocznicę założenia Parku dra Jordana w Krakowie*, „Wychowanie Fizyczne” 1948 nr 5/6.
40. — H. Śliwowska, K. Wędrychowski, *Ogrody Jordanowskie*, Warszawa 1937.
41. — S. Szczepański, *Z dziejów ruchu ludowego w Polsce*, Kraków 1924.
42. — R. Talarczykówna, *Zasługi Henryka Jordana na polu higieny i wychowania fizycznego młodzieży*, „Higiena Szkolna” 1939 nr 1.
43. — K. Wyka, *Teka Stańczyka na tle historii Galicji w latach 1849—1869*, Wrocław 1951.
44. — Z. Wyrobek, *Jordan — ojciec ruchu boiskowego w Polsce*, „Kurier Literacko-Naukowy” 1929 nr 24.
45. — *Warsztat dla młodzieży szkół średnich w Parku dra Jordana*, „Czas” 1906 nr 93.
46. — W. Zaleski, *Dzieje gospodarcze Galicji*, Kraków 1927.
47. — F. Zych, *Park doktora Jordana*, „Muzeum” 1893.

JAN BUGAJSKI

PIONIERZY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO — ZASŁUŻENI
PRACOWNICY STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
UNIwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie:
STANISŁAW CIECHANOWSKI, ZYGMUNT WYROBEK,
JÓZEF FIGNA, TADEUSZ ROGALSKI

1.

STANISŁAW CIECHANOWSKI 1869—1945

W życiu i działalności Stanisława Ciechanowskiego można wyróżnić trzy zasadnicze okresy:

I obejmujący czas do wybuchu I wojny światowej i samą wojnę (razem 49 lat),

II międzywojenny (1918—1939),

III okupacyjny i krótki pookupacyjny.

Okres pierwszy przypada na czasy zaborcze i schyłek panowania Monarchii Austro-Węgierskiej. Dla Ciechanowskiego był to okres szkoły średniej, studiów wyższych, uzyskania doktoratu, docentury i profesury, okres pogłębienia wiedzy fachowej za granicą, okres pierwszych prac naukowych i społecznych.

W chwili odzyskania niepodległości Ciechanowski był już dojrzałym naukowcem, człowiekiem w pełni sił, o nadzwyczajnej dynamice i energii. Odrodzonej Polsce oddał w tym czasie ogromne usługi na różnych odcinkach życia państwowego i społecznego. Klęska wrześniowa i okupacja były dla niego bolesnym ciosem i koszmarem. Wprawdzie doczekał się wolności, ale wkrótce po jej odzyskaniu zmarł (1 VIII 1945).

Ciechanowski położył ogromne zasługi dla nauki polskiej, zdrowia publicznego, higieny społecznej i wychowania fizycznego. Jako wybitny

uczony, lekarz, profesor UJ powoływany był wielokrotnie do rad i komisji centralnych różnych dziedzin życia państwowego. Brał w nich wybitny udział, kładąc fundamenty państwowości polskiej.

Wśród wielu dziedzin życia, żywo go interesujących, wielką wagę przywiązywał do wychowania fizycznego i zdrowia młodzieży polskiej. Na tym polu położył wielkie zasługi, reaktywując Kursy Wychowania Fizycznego przy UJ, organizując Studium WF UJ, pracując intensywnie w Radzie Naukowej WF, publikując szereg artykułów na temat wychowania fizycznego. W krzewieniu wychowania fizycznego Ciechanowski stał się godnym spadkobiercą idei Bierkowskiego i Jordana, zakresem jednak swej pracy obejmując teren całej Polski i zagadnienia ogólnopaństwowe, znacznie ich przewyższył. W historii rozwoju kultury fizycznej w Polsce zapisał się trwałymi zgłoskami.

Stanisław Ciechanowski urodził się 28 kwietnia 1869 roku w Krakowie [1, 36]. Tu złożył egzamin dojrzałości w Gimnazjum św. Anny (22. VI. 1886). Tu na Uniwersytecie Jagiellońskim [1, 36] studiował medycynę w latach 1886—1894, uzyskał dyplom doktora wszech nauk lekarskich (16 III 1894), habilitował się w jesieni 1897 r. [1, 36]. W latach 1894—1897 pełni obowiązki asystenta przy katedrze Anatomii Patologicznej UJ [1, 36]. W roku 1897/98 przebywał na studiach w Paryżu jako stypendysta fundacji im. Kasprzaka [36]. W styczniu 1900 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym rzeczywistym bezpłatnym, a w maju 1907 roku profesorem nadzwyczajnym rzeczywistym płatnym [1, 36]. W roku 1912 otrzymał tytuł profesora zwyczajnego [2]. Rząd Polski mianował go profesorem zwyczajnym od 1 I 1919 roku, a od 16 V 1919 roku dyrektorem Zakładu Anatomii Patologicznej UJ [1, 36]. Na tym stanowisku pracował do wybuchu II wojny światowej. W czasie profesury pełnił trzykrotnie [36, 60] obowiązki dziekana Wydziału Lekarskiego (1919/20, 1927/28, 1928/29). Wywieziony wraz z innymi profesorami UJ do obozu koncentracyjnego [35], dzięki usilnym staraniom został zwolniony.

Ogłosił drukiem ponad 50 prac naukowych, przeważnie z zakresu anatomii patologicznej [60]. Wspólnie z profesorem Wachholzem opracował i wydał podręcznik techniki sekcyjnej, a wspólnie z profesorami Brówiczem, Domańskim i Kryńskim *Słownik Lekarski Polski*, opracował na nowo i uzupełnił *Anatomię* prof. Bochenka [60]. Od roku 1898 był członkiem komitetu redakcyjnego „Przeglądu Lekarskiego”, a w latach 1908—1919 głównym jego redaktorem [60].

Po połączeniu się wydawnictw lekarskich w „Gazetę Lekarską” był jej współredaktorem [60] do wybuchu II wojny światowej w roku 1939.

Założył i redagował wspólnie z Brudzińskim „Polski Przegląd Pediatriczny”. Od roku 1920—1923 był redaktorem wydawnictw b. Akademii Nauk Lekarskich w Warszawie, a od roku 1930 redaktorem wydawnictw lekarskich Polskiej Akademii Umiejętności [60].

Założył i redagował „Rocznik Lekarski”. Był długoletnim członkiem komitetu redakcyjnego „Nowin Lekarskich”, wydawanych w Poznaniu przez Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Jako naukowiec cieszący się wielkim autorytetem, był członkiem wielu Towarzystw Naukowych:

członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności,

sekretarzem jej Wydziału Lekarskiego (IV),

członkiem czynnym b. Akademii Nauk Lekarskich oraz Towarzystwa Naukowego Warszawskiego,

członkiem honorowym Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, Polskich Towarzystw Higienicznego i Balneologicznego, Stowarzyszenia Lekarzy Polskich w Warszawie, Towarzystw Lekarskich w Pradze Czeskiej i wielu miast w Polsce [36, 60],

członkiem Rady Naukowej WF,

członkiem Naukowej, Państwowej Rady Zdrowia Publicznego,

prezesem Towarzystwa Lekarskiego w Krakowie,

przewodniczącym XII Ogólnego Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Warszawie w roku 1925,

członkiem Rady Szkolnej Krajowej we Lwowie,

członkiem Miejskiej Rady Szkolnej w Krakowie.

Za działalność swą i zasługi został odznaczony Krzyżem Komandorskim Polonia Restituta i Złotym Krzyżem Zasługi [60].

STANISŁAW CIECHANOWSKI JAKO PIONIER I ZAŁOŻYCIEL STUDIUM WF UJ

Zainteresowanie się Stanisława Ciechanowskiego wychowaniem fizycznym sięga jeszcze czasów sprzed I wojny światowej. Wynikało ono przede wszystkim z jego wysokiej oceny wychowania fizycznego jako czynnika zdrowia społecznego, tężyzny fizycznej i siły narodu. Jako lekarz interesował się zdrowiem społeczeństwa, jako patriota — siłą i potęgą narodu. Podróże zagraniczne dały mu skalę porównawczą. Z jednej strony widział osiągnięcia i postęp, z drugiej braki i palące potrzeby. W obliczu narastających wydarzeń historycznych, interesował się wychowaniem fizycznym coraz bardziej i coraz większą wagę przywiązywał do niego. Pragnął, aby u nas było na tym polu coraz lepiej. Myśli te najlepiej sprecyzował w szeregu artykułów pt. *Rzecznicy wychowania fizycznego* [68] drukowanych w roku 1916 w „Głosie Narodu”, które zakończył w ten sposób: „...Wspólnym tłem wszystkich tych różnych metod, różnych poglądów była głęboka, przewidująca, trwożna miłość o przyszłość, o byt, o samo istnienie narodu. I dlatego rzecznicy wychowania fizycznego w Polsce porozbiorowej mają prawo do innego chlubniejszego tytułu: to są siewcy fizycznego, a przez nie także moralnego odrodzenia narodu”.

Orientował się doskonale w rozwoju historycznym wychowania fizycznego w Polsce. Doceniał wysiłki na tym polu Komisji Edukacji Naro-

dowej, rolę Śniadeckiego, wysiłki Bierkowskiego, dzieło Jordana, rolę sokolstwa i skautingu oraz organizacji sportowych. W tym wielowiekowym procesie kształtowania się wychowania fizycznego widział myśl zasadniczą: dobro ojczyzny.

Interesując się wychowaniem fizycznym i działając na tym polu chciał ze swej strony dorzucić cegiełkę do tego wielkiego dzieła. Wiedział, że nie chodzi tu o słowa, ale o czyny, o pracę i to na długą metę. Ludzi, którzy mają tę pracę prowadzić trzeba wykształcić. W rozwiązaniu tego zagadnienia widział punkt wyjścia do rozpoczęcia mądrej i celowej działalności na polu wychowania fizycznego. Tymi pobudkami kierowany rozpoczął wieloletnie starania o zorganizowanie uczelni w typie akademickiego.

Już w roku 1917 występuje z wnioskiem do Małopolskiej Rady Szkolnej Krajowej o reaktywowanie Kursów Nauczycielskich Wychowania Fizycznego, zorganizowanych i prowadzonych początkowo przez Jordana, później przez Godlewskiego, a przerwanych przez wojnę. Starania te wznowione po odzyskaniu niepodległości doprowadzają do otwarcia w dniu 21 VI 1920 Jednorocznego Kursu Nauczycielskiego WF przy Wydziale Filozoficznym UJ [45]. Kurs ten Ciechanowski prowadził do 1 XII 1922, przekazując następnie (z powodu choroby) kierownictwo Zygmuntovi Wyrobkowi (1922—1924) [34].

Doskonale jednak zdaje sobie sprawę, że Jednoroczne Kursy zaspokajając palące potrzeby w zakresie wychowania fizycznego, nie rozwiązują problemu kształcenia nauczycieli na miarę potrzeb odradzającego się państwa polskiego. Rozwiązanie widzi w studiach uniwersyteckich kształcących nauczycieli wychowania fizycznego na szerszą skalę i opartych na głębszych podstawach naukowych, dających absolwentom tych studiów pełne prawa absolwentów szkół wyższych.

Toteż niezależnie od wniosków o reaktywowanie Jednorocznych Kursów WF, wszczyna już w roku 1918 starania o zorganizowanie Studium WF [10]. Zachęcony otwarciem Studium WF w Poznaniu w roku 1919 ponawia wielokrotnie wnioski o otwarciu podobnego Studium w Krakowie przy Uniwersytecie Jagiellońskim. 19. VI. 1920 roku wystosowuje pismo do Senatu UJ w sprawie zorganizowania Studium WF [11]. W odpowiedzi na to Senat UJ zleca Wydziałom Lekarskiemu i Filozoficznemu (VI 1921) opracowanie wniosków w tej sprawie [12].

Szóstego XII. 1923 roku Ciechanowski przedstawia Wydziałom Lekarskiemu i Filozoficznemu wstępny projekt organizacji Studium [14]. W niedługim czasie potem zaznajamia z tym projektem Zarząd Miasta. W staraniach tych popiera Ciechanowskiego na terenie Rady Miejskiej dr Cetnarowski [42], stawiając wniosek o założenie w Krakowie Akademii Wychowania Fizycznego (15. I. 1922), a na terenie Ministerstwa W. R. i O. P. nauczycielstwo miasta Krakowa [50], wysyłając odpowiednie memorandum (1924).

PO POLUDNIU

a) w razie pogody:

- Godzina 16 — 16.45 — Kultura fizyczna na Dalekim Wschodzie — Prof. U. J. Dr Willman-Grabowska — *Coll. Accurum sala Kopernika.*
- „ 16.45 — 17.30 — Przerwa.
- „ 17.30 — 18.30 — a) Defilada absolwentów Studium U. J. — *Stadion Miejski Aleja 3 Maja.*
b) Pokaz gimnastyczny studentek Studium W. F. U. J. prowadzi mgr Halina Kubalska — *Stadion Miejski Aleja 3 Maja.*

b) w razie niepogody

- „ 16 — 16.45 — *bez zmian.*
- „ 17.15 — 18.30 — Pokaz gimnastyczny studentek Studium W. F. U. J. prowadzi mgr Halina Kubalska — *Ośrodek WF. Woj. Urzędu Kultury Fiz. ul. Piłsudskiego.*

II. dzień zjazdu 1 czerwca 1948 r.

- „ 8 — 9 — Zagadnienie ruchliwości. Prof. U. J. dr Stefan Szuman. — *Collegium Medicum Zakład Fizjologii ul. Grzegorzeczka 16 II p.*
- „ 9 — 10 — Typologia człowieka normalnego. Prof. U. J. Dr Eugeniusz Brzeziński. — *Coll. Medicum Zakład Fizjologii ul. Grzegorzeczka 16 II p.*
- „ 10 — 11 — Nauczyciel-wychowawca w Polsce demokratycznej. Dyrektor Dr Kaluski. — *Coll. Medicum Zakład Fizjologii ul. Grzegorzeczka 16 II p.*
- „ 11 — 13 — Organizacja Kola Absolwentów Studium W. F. U. J. — *Coll. Medicum Zakład Fizjologii ul. Grzegorzeczka 16 II p.*
- „ 13 — 14 — Gimnastyka wyrównawcza z pokazem. Doc. U. J. Dr J. Zaręba — Prof. E. Rudnicka — *ul. Wiślicko Szkoła Powszechna.*

PO POŁUDNIU:

a) w razie pogody: na Stadionie Miejskim Aleja 3 Maja.

Godzina	16	— 16.30	—	Lekcja boksu. Prof. L. Mazurek
..	16.30	— 17	—	Maly szczypiórniak — pokaz studentek. — Studium W. F. U. J. prowadzi mgr Alina Lukowska.
..	17	— 17.30	—	Ćwiczenia z piłkami lekarskimi (pokaz studentów Studium W. F. U. J. połączony z ćwiczeniami i usprawniającymi) prowadzi mgr Jan Bugajski. Gimnastyka przetrzędowa — pokaz prowadzi instr. Jerzy Lewicki.
..	17.30	— 18	—	Koszykówka — pokaz studentów Studium W. F. U. J. prowadzi mgr Tadeusz Satelt.

b) w razie niepogody

Pokazy i ćwiczenia odbędą się w sali gimnastycznej Ośrodka W. F. Woj. Urzędu Kultury Fiz. ul. Piłsudskiego.

III. dzień 2 czerwca 1948 r.

a) w razie pogody wycieczka do Tyńca
według następującego programu:

Godzina	7.30		Zbiórka przed Ośrodkiem W. F. Woj. Urzędu Kult. Fiz. ul. Piłsudskiego.
..	7.45		Wyjazd autami do Tyńca.
..	8.30	— 9.30	— Nowe zagadnienia wychowania fizycznego w teorii i praktyce — Prof. Ludwik Lezko.
..	9.30	— 10.30	— Gimnastyka terenowa, prowadzi prof. Ludwik Mazurek.
..	10.30	— 11.30	— II Śniadanie.
..	11.30	— 12.30	— Zwiedzanie Tyńca.
..	12.30	— 13.30	— Nauka pływania w terenie nieurządzonym. Prowadzi mgr Zula Retingerowa.

W roku 1924 ukazuje się (7 III) rozporządzenie Ministra W.R. i O.P. w sprawie organizacji Studiów Wychowania Fizycznego przy uniwersytetach [48]. Zdawałoby się, że kilkuletnie starania Ciechanowskiego urzeczywistnią się. Tymczasem mimo zarządzenia Ministerstwa, nie dochodzi do zorganizowania Studium WF w Krakowie w roku 1924. Co gorsze, na zarządzenie Ministerstwa W.R. i O.P. ulegają likwidacji Roczne Kursy WF, z wyjątkiem Warszawy [48].

Nie zraża to Ciechanowskiego. Walczy nadal nieugięcie o ideę powszechnego wychowania fizycznego w Polsce i właściwą formę kształcenia nauczycieli (artykuły: 1. *O współczesny zakres i sposoby wychowania fizycznego* [69], 2. *Wychowanie fizyczne w polskiej szkole* [70], 3. *Sport a wychowanie* [71, 72]).

Generalną kampanię o realizację swych zamierzeń przypuszcza na XII Zjeździe Lekarzy i Przyrodników w lipcu 1925 w Warszawie, któremu przewodniczy. Na Zjeździe tym wygłasza na temat wychowania fizycznego referat i precyzuje kilka wniosków, a między innymi [73, 74, 75]:

- „1. Zjazd uznaje za niezbędną ustawę o powszechnym wychowaniu fizycznym, które ze względu na pogotowie obronne kraju jest koniecznością państwową.
2. Zjazd uważa za niezbędne utworzenie lub przywrócenie Państwowych Szkół Wychowania Fizycznego (pod nazwą kursów lub instytutów) opartych o uniwersytety, we wszystkich miastach uniwersyteckich.
3. Zjazd zaleca włączenie do studiów uniwersyteckich (zwłaszcza wydziałów filozoficznego i lekarskiego), praktycznego i teoretycznego nauczania wychowania fizycznego, stworzenie w tym celu katedr wychowania fizycznego (o ile zaś to na razie jest niemożliwe, płatnych docentur lub lektoratów), oraz systemizowanie posad instruktorów wychowania fizycznego w szkołach wyższych.”

Mimo głębokiego uzasadnienia i rzeczywistych potrzeb, realizacja wniosków Ciechanowskiego postępuje wolno, ale krok za krokiem zbliża się do celu. W roku 1925 [16] powstaje Międzyuczelniana Komisja dla spraw wychowania fizycznego i ćwiczeń cielesnych młodzieży akademickiej, której przewodniczącym zostaje Ciechanowski. Na posiedzeniu tej Komisji w dniu 24 IV 1926 Ciechanowski podaje projekt organizacyjny Studium WF UJ w oparciu o rozporządzenie Ministerstwa W.R. i O.P. z roku 1924 i organizację Studium Poznańskiego [17]. Komisja uchwała dążyć do utworzenia Studium WF UJ w roku 1926 na podanych zasadach, przedstawić projekt dyrektorowi Departamentu Szkół Wyższych Ministerstwa W.R. i O.P. oraz wybrać Komisję Studium w osobach: Ciechanowski, Siedlecki, Maydell.

Na wstępnym posiedzeniu Komisji dla spraw WF młodzieży akademickiej uchwalono przedstawić wnioski w sprawie utworzenia Studium WF UJ Wydziałowi Filozoficznemu UJ [18]. Mimo tych starań nie udało

się uruchomić Studium w roku akademickim 1926/27. Pierwotny zamiar utworzenia Studium WF UJ przy Wydziale Filozoficznym [15] zarzucono na rzecz Wydziału Lekarskiego [19]. Dnia 18 III 1927 Rada Wydziału Lekarskiego występuje z wnioskiem do Senatu UJ o otwarciu Studium WF UJ z dniem 15 IX 1927 [20]. Senat UJ na posiedzeniu w dniu 17 V 1927 r. zatwierdza ten wniosek Wydziału Lekarskiego [21]. W tym miesiącu również zostaje powołana do życia Komisja Organizacyjna Studium WF UJ w składzie: prof. Kostanecki, Ciechanowski, Maydell, Godlewski, Gądzikiewicz oraz doc. Janiszewski i Rogalski z Wydziału Lekarskiego, Heinrich, Mysłakowski, Estreicher z Wydziału Filozoficznego, Kozak z Wydziału Rolnego, wiz. Wyrobek ze Studium Pedagogicznego

W czerwcu 1927 roku zostaje powołana Komisja Studium WF UJ (o charakterze rady wydziału), w której skład weszli profesorowie i docenci UJ, oraz wiz. Wyrobek, którzy mieli wykładać na Studium WF UJ. Komisja ta wybrała dyrektorem Studium prof. Gądzikiewicza [23, 26]. Prof. Ciechanowski uchylił się od wyboru ze względu na przeprowadzenie.

Pierwszego października Studium WF UJ zostaje otwarte.

Długoletnie starania Ciechanowskiego zostały uwieńczone pełnym sukcesem. Rozpoczęła działać w Krakowie uczelnia wychowania fizycznego typu akademickiego. Zdawałoby się, że rola Ciechanowskiego na tym odcinku została zakończona. Ale był to dopiero start. Droga rozwoju Studium najeżona była wieloma trudnościami. Widział je Ciechanowski. I choć nie podjął się bezpośredniego kierowania Studium ze względu na przeprowadzenie i inne obowiązki (funkcja dziekana Wydziału Lekarskiego 1927—1929), to jednak nie zaprzestał walki o ugruntowanie bytu Studium. Dzięki jego osobistym staraniom Studium uzyskuje z Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego wydatną subwencję w kwocie 18 900 zł na rozpoczęcie działalności [28]. Czyni również energiczne starania w Ministerstwie W. R. i O. P. o zatwierdzenie Studium WF UJ i przyznanie kredytów na następny rok akademicki [29].

Trudności są znaczne. Ale dzięki jego staraniom Studium zostaje zatwierdzone (kwiecień 1928) przez Ministerstwo W. R. i O. P., a jego absolwenci otrzymują prawo uzyskiwania tytułu magistra wychowania fizycznego [30].

Ale i na tym Ciechanowski nie poprzestaje. Pragnie Studium zapewnić pełnię warunków rozwoju. Toteż w roku 1929 opracowuje plany budowy gmachu Studium WF UJ między Parkiem Jordana a Alejami Mickiewicza. Plany przewidywały: 2 normalne sale gimnastyczne, halę do lekkiej atletyki, salę do szermierki, krytą pływalnię, pracownię antropometryczną, fizjologiczną, chemiczną, salę biblioteczną, kancelarię dyrektora, pokój dla asystentów, 2 sale wykładowe (na 120 słuchaczy każda), magazyny biura, pomieszczenia dla służby, natryski. Obok bu-

dynku przewiduje boiska dla ćwiczeń gimnastycznych i lekkiej atletyki. W tej sprawie czyni starania w Ministerstwie W. R. i O. P. i Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w Krakowie [32]. Niestety, ze względu na brak odpowiednich kredytów planu nie udaje się zrealizować. Dzieło jego jednak mimo trudności rozwija się. Czuwa nad nim troskliwie i skoro tylko zachodzi potrzeba, spieszy z pomocą. Tak więc po śmierci prof. dra Maydella, a drugiego z kolei dyrektora Studium, czuwa nad wyborem następcy, doc. Tadeusza Rogalskiego, przewodnicząc posiedzeniu Komisji Studium w dniu 23 IX 1929 r.

Kiedy Studium WF UJ znajdzie się w roku 1937 w trudnej sytuacji finansowej, interweniuje osobiście u gen. Roupperta [33] o potrzebne fundusze, uzyskując wydatną pomoc dla Studium. Zasługi Stanisława Ciechanowskiego jako głównego rzecznika, pioniera i organizatora Studium WF UJ są niezaprzeczalne.

Kierowany nie lokalnymi czy osobistymi ambicjami, ale racją stanu, obronnością kraju, palącymi potrzebami społeczeństwa dąży nieustannie do organizacji w Krakowie uczelni wf typu akademickiego. Nie zraża się wielokrotną odmową i niepowodzeniami, niezrozumieniem społeczeństwa, a nawet czynników państwowych. Słowem żywym i piórem oraz całą swoją działalnością dąży do wytkniętego celu. Gdy dzieło doprowadza do skutku, prowadzenie Studium przekazuje innym, sam zaś czuwa nad dalszym rozwojem tej placówki i zabezpieczeniem jej podstaw materialnych. W następnych latach do końca swego życia pozostaje w kontakcie z Uczelnią. Dziś po 30 latach istnienia Uczelni, oddajemy hołd człowiekowi, który przez długie lata walczył nieugięcie, z najszlachetniejszych pobudek, o jej założenie. Ideę swą zrealizował, zakładając w roku 1927 Studium WF UJ — dziś Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego dla dobra państwa i społeczeństwa.

DZIAŁALNOŚĆ I ZASŁUGI STANISŁAWA CIECHANOWSKIEGO W INNYCH DZIEDZINACH WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Kilkuletnia walka o Studium WF UJ, a przedtem jeszcze reaktywowanie Rocznych Kursów Wychowania Fizycznego i kierowanie nimi, nie zamykają działalności Stanisława Ciechanowskiego na polu wychowania fizycznego. O jego głębokim zrozumieniu dobra człowieka i społeczeństwa, świadczy wymownie jego działalność na polu wychowania fizycznego na innych jego odcinkach. Wyjątkowo piękną kartą jego działalności na polu wychowania fizycznego jest praca w Radzie Naukowej Wychowania Fizycznego [52, 59].

Ciechanowski pracował w niej nadzwyczaj aktywnie od pierwszych chwil jej istnienia (1927) do wybuchu II wojny światowej. Rada Naukowa Wychowania Fizycznego, jako organ opiniotwórczy i pomocniczy Rządu w zakresie wychowania fizycznego, decydowała o całokształcie

wychowania fizycznego w Polsce, a w szczególności o jego kierunku, programach, metodach, kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego, opiece lekarskiej itp. Głos Stanisława Ciechanowskiego, jako wybitnego już wówczas profesora uniwersytetu, uczonego, lekarza, działacza społecznego był bardzo ceniony. Jemu też zawdzięcza wychowanie fizyczne z tego okresu wiele cennych myśli, projektów i realizacji. Już w początkowej fazie prac Rady Naukowej WF był gorącym rzecznikiem obowiązkowego i powszechnego wychowania fizycznego w Polsce [73, 75]. Jako przewodniczący komisji do opracowania tego zagadnienia włożył wiele pracy w przygotowanie projektu ustawy na ten temat. Niestety ze względów finansowych projekt ten został wycofany spod obrad Sejmu.

Już w roku 1928 domagał się uzdrowienia stosunków w zakresie wychowania fizycznego młodzieży akademickiej i powołania specjalnej komisji do przeprowadzenia tego zagadnienia [55]. Gdy sprawa ta nie spotkała się z należytyym oddźwiękiem, wniósł ją ponownie [56] pod obrady Rady w roku 1929. Do sprawy tej wrócił jeszcze raz w roku 1938, wygłaszając na ten temat wyczerpujący referat pt. *Zagadnienie sportu akademickiego* [59]. W referacie tym domagał się obowiązkowego wychowania fizycznego na wyższych uczelniach, w wymiarze 3 godzin tygodniowo, w zespołach 30 osobowych, ponadto organizowania dla młodzieży akademickiej obowiązkowych obozów letnich. W referacie tym nakreślił program obowiązkowego wf dla młodzieży akademickiej, program, w którym przewidywał gimnastykę, gry ruchowe, lekką atletykę, turystykę, ćwiczenia terenowe, boks, strzelanie, pływanie. Żądał, by ćwiczenia te prowadzili wyłącznie specjalnie dobierani magistrzy wychowania fizycznego. Domagał się również budowania boisk sportowych dla młodzieży akademickiej w pobliżu skupisk uniwersyteckich. Ten cenny wniosek doczekał się realizacji dopiero w roku 1950, kiedy wprowadzono obowiązkowe wychowanie fizyczne na I i II roku wszystkich uczelni w Polsce.

Na zlecenie Rady zajmował się również miernikiem wychowania fizycznego. Opracowywał go i referował na III posiedzeniu Rady Naukowej WF (22 VI 1929 r.) oraz ogłosił go drukiem w „Przeglądzie Sportowo-Lekarskim”) 1930 nr 1 i 2) [56, 78].

Interesował się żywo sprawami bytowymi nauczycieli wychowania fizycznego. Zagadnienie to omawiał na jednym z posiedzeń Rady [56], domagając się:

- a) wysokiego poziomu kształcenia nauczycieli wf,
- b) polepszenia ich warunków bytowych,
- c) właściwego ustawienia ich pracy,
- d) polepszenia warunków nauczania wychowania fizycznego,
- e) obniżenia godzin pracy nauczycieli wf lub podniesienia wynagrodzenia.

W walce o dobro i poziom wychowania fizycznego, zależało mu nie tylko na uruchomienie uczelni wf, ale również na zabezpieczeniu podstaw materialnych i dobrych warunków pracy jej absolwentom.

Cenna była również praca Ciechanowskiego w Komisji Lekarskiej Rady Naukowej WF [54 — 59]. Wnioski jego i postulaty stawiane na tej Komisji są pod każdym względem pionierskie. Nakreślał w nich ramy organizacyjne poradni sportowych. Opracowywał instrukcję do badań zdolności fizycznej młodzieży. Domagał się doksztalcenia lekarzy w zakresie specjalizacji sportowej i rozbudzenia wśród nich szerszego zainteresowania wychowaniem fizycznym. Żądał zorganizowania opieki lekarskiej nad sportem i wychowaniem fizycznym oraz podniesienia poziomu badań nad wpływem ruchu i wysiłku na ustrój ludzki. Dziś wiele z tych postulatów zostało zrealizowanych. Ale wówczas, przed 30 laty, były to twórcze, pionierskie myśli świadczące o głębokim zrozumieniu wagi wychowania fizycznego, a równocześnie będące miarą zasług Ciechanowskiego na polu kultury fizycznej.

Ciechanowski brał również udział [54 — 59] w pracach Komisji Projektu Budowy CIWF, Komisji dla zbadania stanu wychowania fizycznego działwy i młodzieży szkolnej, zajmował się sprawą wychowania fizycznego na wsi, domagał się inwestycji w zakresie sportu i wychowania fizycznego. W zainteresowaniach swoich wychodził nawet poza granice państwa polskiego, żądając otoczenia opieką w zakresie wf emigracji polskiej, przez skierowanie do ośrodków polonijnych w Danii, Brazylii i Chinach specjalnie wybranych i przygotowanych instruktorów wf. Jako wybitny znawca wychowania fizycznego brał udział w Kongresie wychowania fizycznego i sportu w Amsterdamie w roku 1929. Jak z powyższego widzimy, działalność Stanisława Ciechanowskiego na terenie Rady Naukowej WF była wielostronna, twórcza, płodna i pionierska w dziedzinach wychowania fizycznego.

Na terenie Krakowa Ciechanowski przewodniczył Międzyuczelnianej Komisji WF [16, 19] w której skład wchodziłi prócz niego: prof. Maydell i Siedlecki z UJ, prof. Goetel z AGH, prof. Kowarski z ASP, oraz przedstawiciele młodzieży akademickiej: Łobodyn i Włodarczyk. W Komisji tej był rzecznikiem objęcia o ile możliwości jak największej masy studentów wychowaniem fizycznym. Toteż sprawy te referował kilkakrotnie na Radzie Naukowej WF, zdając sobie sprawę, że AZS nie potrafi podjąć tym wielkim zadaniem. Forum Komisji wykorzystywał również do walki o Studium WF UJ w Krakowie.

Jak już wyżej wspomniano, zainteresowanie Ciechanowskiego sprawą zdrowia i wychowania fizycznego młodzieży sięga jeszcze czasów sprzed I wojny światowej. W tym czasie Ciechanowski, z pobudek czysto patriotycznych i głębokich uczuć społecznych szukał dróg skutecznej walki o zdrowie młodych pokoleń. Drogę tę widział w akcji kolonii letnich dla młodzieży szkół średnich. Ruch kolonijny był w tym czasie

w załączku, zdobywał dopiero pierwsze doświadczenia. Do tej pracy włączył się Stanisław Ciechanowski [36], pracując ofiarnie w Zarządzie Kolonii dla Młodzieży Szkół Średnich w Krakowie przez 9 lat: w roku 1911 jako członek Zarządu, od 1912—1917 jako wiceprezes, od 1917 do 1919 jako prezes. Pracę na tym polu traktował poważnie. Przeprowadzał systematyczne badania młodzieży na kolonii. Wyniki badań wraz ze swymi uwagami o koloniach letnich publikował w „Zdrowiu” w roku 1913 i 1914.

Jako prezes Towarzystwa Kolonii zdobywa dla kolonii w Porębie Wielkiej duży teren i mocno podniszczony, murowany dom. Wyremontował go i przebudował na obszerny jednopiętrowy gmach kolonijny [36]. Reorganizował w tym czasie również sposób prowadzenia kolonii [67].

Z działalnością na polu kolonii wiąże się jego praca w akcji półkolonii. W roku 1919 jako członek Związku do walki z gruźlicą w Krakowie prowadził w zastępstwie prezesa Związku, doc. Janiszewskiego, półkolonię w Parku Lasockich na Dębnikach i w Parku Jordana. W ten sposób Stanisław Ciechanowski odegrał w początkach ruchu kolonijnego rolę nie tylko jako działacz-pionier, ale również jako propagator tego ruchu.

W Polsce odrodzonej otwierają się przed Ciechanowskim nowe możliwości oddziaływania na zdrowie i wychowanie młodzieży. Nowym terenem pracy jest harcerstwo. Gdy Związek Harcerstwa Polskiego zwrócił się do Ciechanowskiego o zorganizowanie Wojewódzkiego Zarządu Oddziału ZHP w Krakowie, ten nie tylko podjął się tego zadania, ale pełnił obowiązki przewodniczącego Oddziału w latach 1921—1925. Trzeba dodać, że Ciechanowski był w tym czasie również członkiem Naczelnej Rady Harcerskiej i członkiem Głównej Kwatery [36]. W ten sposób brał jak najbardziej bezpośredni udział w kształtowaniu się i rozwoju ZHP po wojnie, za co został udekorowany harcerską odznaką „Za zasługę” i krzyżem harcerskim „Harcerza Rzeczypospolitej”.

Pełna dynamiki aktywność Stanisława Ciechanowskiego nie ograniczała się do spraw zawodowych i działalności na polu wychowania fizycznego. Jego głęboki patriotyzm, poczucie obowiązku, odpowiedzialności, wrażliwość społeczna i ofiarność kierują go wszędzie tam, gdzie paląca potrzeba, gdzie dobro społeczne tego wymagało. W pracy tej szczególnie bliskie są dla niego sprawy młodzieży i zdrowia społecznego.

Jako dziekan Wydziału Lekarskiego UJ pełnił obowiązki kuratora do spraw młodzieży akademickiej. Inicjował i organizował w tym czasie z ramienia Senatu UJ „Kasę Chorych” dla młodzieży UJ. Przewodniczył również Komisji uniwersyteckiej starającej się o rozwój fizyczny młodzieży [36].

Współpracował z Bratnią Pomocą Medyków, służąc jej radą i pomocą. Dzięki jego staraniom Komitet Budowy Domu Medyków uzyskał fundusze na dalsze prowadzenie budowy [36]. Z wdzięczności Związek Brat-

niej Pomocy obdarzył go „Złotą Odznaką Honorową”. Troskliwą opieką otaczał również Chór Akademicki który w podzięcie za to obdarzył go godnością członka chonorowego [36].

Cenna musiała być ta pomoc, szczerą i troskliwą opieką, skoro Ciechanowski zasługiwał sobie ze strony młodzieży na gorące wyrazy wdzięczności. Interesował się również żywo sprawami higieny społecznej, pracując aktywnie w różnych instytucjach i organizacjach tego typu, w ciągu kilkunastu lat. Szczególnie cennym był wkład jego pracy w okresie organizacji Państwa Polskiego po I wojnie światowej.

Przed I wojną światową zasiadał w Galicyjskiej Radzie Zdrowia. W czasie wojny (1915) brał udział w akcji szczepień przeciwospowych Krakowskiego Komitetu Biskupiego. W latach 1915—1917 przewodniczył Komisji do walki z chorobami wenerycznymi, wygłaszając na ten temat szereg wykładów. W roku 1918 był członkiem Tymczasowej Rady Zdrowia Polskiej Komisji Likwidacyjnej. Tuż po wojnie (1919—1920) pracował w Polsko-Amerykańskim Komitecie Pomocy dla Dzieci. W roku 1920 był członkiem Rady Wychowania Fizycznego przy Ministerstwie Zdrowia. W tym też czasie (1919—1921) brał udział w pracach Okręgowej Rady Zdrowia w Krakowie i we Lwowie. Do roku 1923 był Członkiem Naczelnej Rady Lekarskiej przy Ministerstwie Zdrowia i Najwyższej Rady Zdrowia przy tym Ministerstwie oraz członkiem Naczelnej Państwowej Rady Zdrowia przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych [36, 60].

Nieobce były mu również sprawy oświaty. Jako gorący patriota interesował się również i nimi [36, 60] będąc członkiem b. Galicyjskiej Szkolnej Rady Krajowej (1918—1921), członkiem Miejskiej Rady Szkolnej w Krakowie (1923—1925), członkiem zarządu i prelegentem objazdowym Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich (1917). Jak Ciechanowski pojmował swą pracę na tym polu, świadczy zakończenie jednego z cyklu wykładów na temat „Rzecznicy wychowania fizycznego” [68].

„Ta terazniejszość to obowiązek pracy. W naszym skromnym zakresie wykładów powszechnych poprowadzimy ją w roku przyszłym, pewni, że dorzucamy choć cząstkę do tego, co trzeba odzyskać, i nie tylko odzyskać, ale utrzymać — co odzyskamy i utrzymamy”.

Jak widać z powyższego przeglądu pracy społecznej Ciechanowskiego na polu wychowania fizycznego, zdrowia społecznego, młodzieży, oświaty, pracował on na różnych odcinkach i na różnych szczeblach życia społecznego. Najbliższe i najważniejsze były dla niego sprawy zdrowia. Im więc poświęcał najwięcej czasu. Szczególnie cenny był jego wkład pracy w pierwszych latach Polski Odrodzonej. Ciechanowski działał nie tylko bezpośrednio (szczepienia, wykłady, artykuły), ale, co ważniejsze, brał najżywszy udział w pracach centralnych organizacji zdrowia publicznego, wnosząc w tym okresie do tego zagadnienia swój cenny wkład. Jako profesor Uniwersytetu, pedagog, gorący patriota, otaczał

wielką serdecznością i życzliwością młodzież akademicką. Troszczył się nie tylko o jej zdrowie i rozwój fizyczny, ale również o jej sprawy bytowe i kulturalne. Nie zapominał o dzieciach i młodzieży szkół średnich, darząc ich również swym gorącym sercem i troskliwą opieką. Ale i na tym nie poprzestawał włączając się czynnie do spraw krzewienia oświaty, budzenia świadomości narodowej i uczuć społecznych. Wielki wkład pracy Ciechanowskiego w dzieło odbudowy odrodzonej Polski jest niezaprzeczalny.

PUBLICYSTYKA I POGLĄDY STANISŁAWA CIECHANOWSKIEGO W ZAKRESIE WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Główną domeną pracy Stanisława Ciechanowskiego była medycyna, a ściślej biorąc anatomia patologiczna. Z tego zakresu napisał szereg rozpraw naukowych, które zapewniły mu opinię wybitnego uczonego. Z medycyny wypływa jego zainteresowanie zdrowiem w ogóle, a zdrowiem społecznym w szczególności. I w tej dziedzinie Ciechanowski ma poważny dorobek [60].

Zainteresowanie Ciechanowskiego wychowaniem fizycznym wynikło niewątpliwie z jego zainteresowań zdrowiem publicznym. Wgłębiając się w istotę wychowania fizycznego, odkrył w nim ogromne możliwości wpływu na zdrowie jednostki i społeczeństwa, na siłę i możliwości obronne państwa, na kształtowanie charakteru młodych pokoleń, a przez nie na siłę moralną społeczeństwa. Toteż w życiu Ciechanowskiego, w jego zainteresowaniach i działalności, wychowanie fizyczne obok medycyny i zdrowia społecznego, zajmuje jedno z naczelných miejsc. Na tym polu był przede wszystkim rzecznikiem, natomiast w znacznie mniejszym stopniu działaczem. Rola jego polegała na tym, że pracując w centralnych organach wychowania fizycznego i to w okresie kształtowania się wychowania fizycznego w Polsce, miał na ten proces wybitny wpływ na terenie całego kraju i w zasadniczych kierunkach. Dowodem tego jest nadzwyczaj żywy udział w pracach Rady Naukowej Wychowania Fizycznego. Ciechanowski widział problemy, wysuwał je, opracowywał indywidualnie i kolektywnie, referował je i walczył o ich realizację z pasją, jeśli był do głębi przekonany o słuszności swych założeń. Przykładem tego jest między innymi Studium WF UJ, o które walczył szereg lat mimo trudności zdawałoby się nie do pokonania. Myśl swą doprowadził do realizacji, gdyż był do głębi przekonany, że placówka ta jest bezwzględnie potrzebna na obszarach Południowej Polski. Ogromna aktywność Ciechanowskiego na różnych odcinkach życia zawodowego, naukowego, społecznego, nie pozwoliła mu na opracowanie jakiegoś poważniejszego dzieła na temat wychowania fizycznego. Zabierał wielokrotnie głos na tematy wychowania fizycznego, opracował cały szereg zagadnień, wygłosił wiele odczytów, niestety na

twórczość naukową w zakresie wychowania fizycznego brakło mu już czasu.

Pozostawił po sobie kilkanaście artykułów, publikowanych w różnych czasopismach, które są w przewadze odbiciem jego działalności na polu wychowania fizycznego w danym czasie i na danym odcinku.

W artykule pt. *Stan sanitarny Galicji w świetle sprawozdań c. k. Krajowej Rady Zdrowia za lata 1908—1909* [63] zamieszczonym w „Słowie Lekarskim” w roku 1913 omawia m.i. sprawy wychowania fizycznego w tych latach. Wzmianka ta jest ważna z tego względu, że obrazuje stan wychowania fizycznego w szkołach galicyjskich w tym okresie.

W tym roku (16 III 1913) zamieszcza w „Czasie” artykuł pt. *Dwudziestopięciolecie Parku Jordana* [64], podkreślając zasługi Jordana dla wychowania dzieci i młodzieży. Z czasów jego wiceprezury w zarządzie Kolonii dla Uczniów Szkół Średnich w Krakowie pochodzą 3 artykuły na temat kolonii letnich: 1. *Zapiski z kolonii wakacyjnych dla uczniów szkół średnich w Porębie Wielkiej w roku 1911* („Zdrowie” 1912) [65 a], 2. *Kolonie letnie szkół średnich w Galicji* („Zdrowie” 1913) [65 b], 3. *Zapiski o koloniach letnich szkół średnich galicyjskich w roku 1913* („Zdrowie” 1914) [66]. W artykułach tych przedstawia organizację kolonii, wyniki badań lekarskich przeprowadzonych na kolonii. Zaleca szersze stosowanie gier i zabaw, pomoc w pracach polnych miejscowym rolnikom, ostrożność przy przeprowadzaniu kąpeli i prowadzenie ich pod nadzorem lekarza i wychowawcy. Podkreślić należy nowoczesny punkt widzenia na założenia, organizację i program kolonii, mocne akcentowanie opieki lekarskiej i badań dzieci, zalecanie ruchu pod postacią gier i zabaw, jako bodźca rozwojowego, a równocześnie dającego wiele przyjemności i odprężenie po pracy szkolnej, a wreszcie zalecanie pracy społecznej młodzieży w polu.

Z okresu jego działalności w ramach powszechnych wykładów uniwersyteckich, pochodzi szereg artykułów drukowanych w „Głosie Narodu” w roku 1916 pt. *Rzecznicy wychowania fizycznego w Polsce* [68]. W artykułach tych przedstawia w sposób jasny, zwięzły, rozwój myśli wychowania fizycznego w Polsce od czasów najdawniejszych do XIX wieku. Na tle rozwoju wychowania fizycznego w Polsce uwypukla postacie i zasługi tych, którzy do tego rozwoju się przyczynili. Rozwój wychowania fizycznego wiąże z tężyzną fizyczną i moralną narodu, z jego siłą i możliwościami wywalczenia niepodległości. Po wojnie w 1924 roku w 28 numerze „Przeglądu Współczesnego” publikuje szerszy artykuł na temat *Współczesny zakres i sposoby wychowania fizycznego* [69]. Spośród artykułów Ciechanowskiego na temat wychowania fizycznego jest to artykuł najważniejszy. W zwięzłym szkicu autor daje w nim pogląd na całość wychowania fizycznego i sportu, z punktu widzenia ówczesnej wiedzy. Na wstępie precyzuje, co to jest wychowanie fizyczne, wychodząc z pojęć i założeń Komisji i Edukacji Narodowej (wf

zapobiegawcze, wś czynne). Następnie w zwięzłym rysie przedstawia wpływ ćwiczeń na organizm ze szczególnym podkreśleniem ich wpływu nie tylko na mięśnie, ale również na narządy wewnętrzne i układ nerwowy. W analizie systemów wychowania fizycznego ostro krytykuje system niemiecki, pozytywnie natomiast oceniając system szwedzki oparty o podstawy naukowe. W podziale na grupy ćwiczeń: a) ćwiczenia systematyczne (gimnastyka), b) ćwiczenia swobodne (gry i zabawy), c) sport, d) praca ręczna, nie odbiega zasadniczo od podziału zastosowanego później w teorii wś przez Piaseckiego (ćwiczenia rozumowe, rozrywkowe, użytkowe) i dziś przez Gilewicza (gimnastyka, zabawa, sport). Analiza poszczególnych grup i elementów tych grup jest nader ciekawa. Szereg jego poglądów nie straciło nic na aktualności (np. pogląd na rolę gimnastyki, gier i zabaw, sportów, profesjonalizm w sporcie itp.). Inne po 35 latach zdezaktualizowały się (np. szermierka lancami, palcacy, krytyka boksu, ciężkiej atletyki, nowoczesnych olimpiad itp.). Jego ostrożność odnośnie do gimnastyki w niższych klasach szkoły podstawowej, jak również granice wieku w dostosowaniu niektórych ćwiczeń fizycznych mogą dziś budzić zastrzeżenia.

Krytycznie odnosi się do ciężkiej atletyki i boksu. Potępia rekordomanie i profesjonalizm w sporcie, szereg zastrzeżeń wysuwa pod adresem nowoczesnych olimpiad. Domaga się restytucji Kursów Wychowania Fizycznego, które w tym czasie zostały zlikwidowane. Artykuł ten kończy przeglądem tego, co zrobiono w zakresie wychowania fizycznego w Polsce na odcinku szkoły, wojska, organizacji oraz podaniem swych uwag, co należy w dalszym ciągu robić dla rozwoju wychowania fizycznego. W zakończeniu zwraca się do społeczeństwa: „Dlatego, mimo najusilniejszej nawet pracy armii i szkolnictwa, pozostanie w Polsce zawsze jeszcze niezmiernie wielkie zadanie dla samego społeczeństwa. Musi się ono zdobyć na kilkakroć większy wysiłek niż którykolwiek z sąsiadów. Musi poprzeć istniejące zrzeszenia i organizacje i tworzyć nowe. Musi dostarczyć ludzi i środków pieniężnych. Ale na to musi przede wszystkim zrozumieć doniosłość i aktualność zadania i zdać sobie jasno sprawę z dróg najkrócej wiodących do celu”.

Artykuł ten, jak i poglądy Ciechanowskiego w nim zawarte są dziś mało znane szerokiemu ogółowi. Toteż na tym miejscu trzeba mocno podkreślić, że Ciechanowski w tym artykule po raz pierwszy po pierwszej wojnie światowej rzuca pogląd na całość wychowania fizycznego i sportu. W kształtowaniu swych myśli i wniosków opiera się nie tylko na najnowszych, ówczesnych osiągnięciach nauki o człowieku i wychowaniu fizycznym, ale nawiązuje również do osiągnięć w tym zakresie Komisji Edukacji Narodowej. Artykuł ten można by traktować, jako pierwszy po wojnie zarys myśli polskiej w zakresie wychowania fizycznego, jako załączek przyszłej teorii wychowania fizycznego, którą w 10 lat później szerzej ujmie Piasecki.

Artykuł pt. *Wychowanie fizyczne w polskiej szkole* [70] drukowany w roku 1924 w 28 numerze „Czasu” poświęca z jednej strony na podsumowanie osiągnięć na polu wychowania fizycznego na terenie szkolnym, z drugiej strony na krytyczne omówienie zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P., likwidującego Roczne Kursy WF we Lwowie, Krakowie i Poznaniu. Nawołuje do rewizji tego zarządzenia i przystąpienia do organizacji Studiów Wychowania Fizycznego w oparciu o uniwersytety.

W artykule pt. *Sport a wychowanie* [71, 72], drukowanym 24 XII 1924 w „Ilustrowanym Kurierze Codziennym”, przestrzega przed jednostronnością w sporcie, żądając zrównoważenia jej gimnastyką systematyczną. Domaga się dostosowania ćwiczeń fizycznych i sportu do wieku i możliwości fizycznych osobnika i to na podstawie orzeczenia lekarskiego. Wzywa rodziców do zajęcia się wychowaniem fizycznym dzieci, celem uzupełnienia niewystarczającej jeszcze działalności szkoły na tym polu. Przestrzega przed gonitwą za rekordem ze szkodą dla organizmu oraz przed profesjonalizmem i sportem widowiskowym. Artykuł ten wywołał ostrą polemikę na łamach prasy, na którą odpowiedział Ciechanowski [72] w „Przeglądzie Sportowym” (1925 nr 3 i 4). Te krytyczne uwagi Ciechanowskiego, jako człowieka nauki, miały wielkie znaczenie wówczas, a wiele z nich i dzisiaj nie straciło na aktualności.

Na XII Zjeździe Lekarzy i Przyrodników w Warszawie w roku 1925 Ciechanowski wygłosił na wspólnym posiedzeniu Sekcji Medycyny Wojskowej i Sekcji Wychowania Fizycznego referat pt. *Powszechne wychowanie fizyczne jako postawa przygotowania ludzi do wojny*. Referat ten opublikował w czasopiśmie „Lekarz Wojskowy” (1925) [73], oraz w „Wychowaniu Fizycznym” (1925 nr 3—4) [74, 75]. Główną jego myślą jest uzasadnienie powszechnego wychowania fizycznego w Polsce ze względu na niekorzystne położenie strategiczne kraju i konieczność wzmocnienia siły obronnej państwa przez wychowanie fizyczne. Domaga się również w tym artykule reaktywowania Rocznych Kursów WF, otwarcia Studiów WF, szkolenia lekarzy w zakresie wychowania fizycznego jako punktu wyjścia do rozwiązania powszechności wychowania fizycznego w Polsce.

W artykule pt. *O narodowy Instytut Wychowania Fizycznego* [76] drukowanym w roku 1925 w 111 numerze „Czasu”, wraca jeszcze raz do sprawy kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego. Podkreśla szkodliwość zwinięcia Rocznych Kursów WF w Krakowie, Poznaniu i we Lwowie, przy równoczesnym zaniechaniu zorganizowania w ich miejsce Studiów WF. Odnosi się również nader krytycznie do projektu kół wojskowych, ogłoszonego w tygodniku „Stadion”, utworzenia w Warszawie Narodowego Instytutu WF. Zdaniem jego obszar i liczba ludności Polski wymaga kilku tego rodzaju Instytutów, które by kształciły nauczycieli wychowania fizycznego, a równocześnie wpływały na

podnoszenie poziomu wychowania fizycznego na drodze współzawodnictwa w zakresie badań naukowych, wypracowania najlepszych metod pracy i uzyskiwania najlepszych wyników w pracy.

W artykule drukowanym w roku 1930 w „Przeglądzie Lekarskim” pt. *W sprawie miernika wychowania fizycznego* [78], zaznajamia Ciechanowski ogół lekarzy i nauczycieli wychowania fizycznego z zagadnieniem miernika wychowania fizycznego. W artykule pt. *Uwagi w sprawie projektu ustawy o wychowaniu i przysposobieniu wojskowym* [80] opublikowanym w „Wychowaniu Fizycznym” (1936) przedstawia swoje wnioski zapewniające ustawie powodzenie po jej wprowadzeniu w życie.

Jak już wspomina wyżej, publicystyka Ciechanowskiego z zakresu wychowania fizycznego mało jest dzisiaj znana, jakkolwiek i na dziś zawiera wiele cennych myśli. Ale ówczasie miała dla rozwoju wychowania fizycznego ogromne znaczenie. Trzeba sobie zdać jasno sprawę, że pierwsze lata żywszej działalności publicystycznej Ciechanowskiego w zakresie wychowania fizycznego, przypadają na pierwsze lata kształtowania się państwowości polskiej po I wojnie światowej. Tak jak wszystko, tak i wychowanie fizyczne było w załączku, w stadium poszukiwania i formowania najlepszych dróg i kierunków. W okresie tym występuje i działa Ciechanowski. Nie kierowany ani stanowiskiem, ani ambicją czy względami materialnymi, ale najszczerzym patriotyzmem, poczuciem odpowiedzialności za losy państwa, zabiera wielokrotnie głos na tematy wychowania fizycznego.

Problem widzi jasno: odrodzona Polska, organizująca się, budująca nowe życie, musi stworzyć mocne fundamenty dla zdrowia narodu, dla jego tężyzny fizycznej i moralnej. Wychodząc z tego założenia, rozwiązanie widzi w masowym, powszechnym, ogarniającym całe społeczeństwo wychowaniu fizycznym. Zdaje sobie sprawę z trudności tego rozwiązania, ale równocześnie widzi twardą konieczność, wynikającą z niebezpieczeństw czyhających na Polskę.

Umysłem swym ogarnia całość zagadnienia. Ale widząc je ostro i rozumiejąc do głębi, doskonale zdaje sobie sprawę z poszczególnych jego elementów i wzajemnych związków. Umie je zwartościować i zhierarchizować. Widząc nieustannie całość i cel pracy, walczy o realizację poszczególnych zagadnień. Mimo rozległej skali zainteresowań nie gubi się w ciasnym kręgu szczegółów. Jako lekarz, człowiek nauki i głębokiej wiedzy widzi fundamenty naukowe wychowania fizycznego zarówno w naukach przyrodniczych, jak humanistycznych. Poglądy swe na wychowanie fizyczne wywodzi z tych nauk. Uzasadnia je naukowo i argumentacją naukową stara się drugich przekonać.

Czerpie nie tylko ze wzorów i osiągnięć zagranicznych, ale w pełni wykorzystuje nasz polski dorobek na polu wychowania fizycznego (Komisja Edukacji Narodowej, Śniadecki, Bierkowski, Jordan i i.). Nie przyjmuje wszystkiego bezkrytycznie, wybiera to, co najlepsze, naj-

wartościowsze. Zdaje sobie sprawę, że to dopiero początek drogi naukowej wychowania fizycznego w Polsce. Nawołuje więc do badań naukowych, skierowując swój apel przede wszystkim do lekarzy. W tym ujęciu poglądy Ciechanowskiego są na wskrós nowoczesne.

Wychowanie fizyczne wiąże z całokształtem wychowania w ogóle. Ale oddziaływanie wychowania fizycznego na człowieka rozumie szeroko. Docenia wszechstronny wpływ wychowania fizycznego na organizm, ale widzi również wielki jego wpływ na psychikę człowieka. Wpływ ten jednak rozumie znacznie szerzej niż ogół społeczeństwa ówczesnie. W wychowaniu fizycznym widzi źródło zdrowia fizycznego i moralnego jednostki i społeczeństwa, źródło prawidłowego rozwoju i siły obronnej państwa. Takie rozumienie wychowania fizycznego dawało mu nieustanną podniechęć do walki o jego mądre ukierunkowanie i założenie mocnych fundamentów pod dalszy jego rozwój. Z tych założeń wychodząc domaga się obowiązku powszechnego wychowania fizycznego. Początkowo (1925 r.) w formie postulatu publicystycznego, później w formie projektu odpowiedniej ustawy. Zdaje sobie sprawę z trudności realizacji tego projektu, ale równocześnie z konieczności takiego rozwiązania. Wie, że społeczeństwo ówczesne jeszcze nie dorosło do takiego rozumienia wychowania fizycznego. Popularyzuje więc wśród społeczeństwa sprawę wychowania fizycznego słowem i piórem przez szereg lat. Poparcia dla swego rozumowania i motywacji szuka nie tylko w teraźniejszości, ale również w przeszłości i przyszłości Polski.

Działanie na polu wychowania fizycznego pojmuje jako działalność na szerokim froncie. Punkt ciężkości oddziaływania wychowania fizycznego na społeczeństwo widzi przede wszystkim w rękach państwa, ale w mocnych słowach zwraca się do społeczeństwa o współdziałanie na tym polu. Nie zapomina również o roli rodziców i domu rodzinnego w wychowaniu fizycznym młodych pokoleń.

Zdaje sobie sprawę, że nie pomogą najpiękniejsze hasła i tezy, bez ich realizatorów. Rozwiązanie problemu widzi w kształceniu kadr nauczycielskich wychowania fizycznego na wysokim poziomie. Z podziwu godną wytrwałością walczy o jakąkolwiek formę kształcenia nauczycieli wf. W pierwszym rządzie chodzi mu o studia wychowania fizycznego przy uniwersytetach, ale nie wyklucza Rocznych Kursów WF czy Dwuletnich Instytutów. Wie, że kadry nauczycielskie na wysokim poziomie to nieodzowny warunek dobrego startu. Szuka więc wszelkich dróg, by zaznajomić, zainteresować, przekonać i zdobyć akceptację. Nie waha się sam stanąć przy warsztacie pracy, jako dyrektor Rocznych Kursów WF w Krakowie (1920 — 1922). Swymi niezmordowanymi staraniami doprowadza do zorganizowania Studium WF UJ w Krakowie w roku 1927.

Nie poprzestaje jednak na tym. Walczy o pozycje nauczyciela wf, o jego należyte wynagrodzenie, o zmniejszenie godzin etatowych. Do-

maga się poprawy warunków jego pracy. Zdaje sobie bowiem doskonale sprawę, że dobrze wynagrodzony nauczyciel będzie cenił swój zawód, swą pracę, będzie starał się o jej wysoki poziom. Stawia jednak nauczycielstwu wł wysokie wymagania. Żąda wysokiego poziomu przygotowania do zawodu, zrozumienia psychiki i właściwości rozwojowych wychowanków, kultury, taktu, subtelności w postępowaniu z młodzieżą, w pracy dydaktycznej stosowania najnowszych metod i zdobyczy wiedzy, własnej twórczości i koncepcji pedagogicznych. Wielokrotnie podkreśla konieczność dostosowania wychowania fizycznego i sportu do płci, wieku, możliwości i potrzeb fizycznych ćwiczących. W swych zaleceniach jest raczej ostrożny, a wprost przewrażliwiony na zbyt wczesne wciąganie młodzieży do sportu. Interesuje się żywo wychowaniem fizycznym dzieci i młodzieży. Nie jest to zainteresowanie zdawkowe. O kadry nauczycielskie wł dla szkoły średniej walczy szereg lat. Wie, że całego szkolnictwa nowymi kadrami od razu objąć nie można. Toteż punkt ciężkości kształcenia nauczycieli wł dla szkolnictwa powszechnego widzi podówczas w seminariach nauczycielskich. Ale uważa, że wychowanie fizyczne w szkole powszechnej winni prowadzić najinteligentniejsi nauczyciele, doskonale rozumiejący psychikę i potrzeby dzieci. Nie ogranicza oddziaływania wychowania fizycznego na młodzież szkolną murami szkolnymi. Przywiązuje wielką wagę do wychowania fizycznego na wolnym powietrzu. Szczególnie gorąco propaguje kolonie letnie, półkolonie, a dla młodzieży szkolnej obozy. Jak wielkie wartości widział w wychowaniu fizycznym dla zdrowia i rozwoju fizycznego młodzieży świadczy fakt, że już w 1925 r. domagał się obowiązkowego wychowania fizycznego dla młodzieży akademickiej. Nie operował frazesami, ale nakreślił konkretny program, normę tygodniową ćwiczeń wł, organizację pracy i dobór kadry. Żądał budowy boisk sportowych dla młodzieży akademickiej w pobliżu skupisk uniwersyteckich, a w czasie wakacji organizowania obozów letnich. Zajmował się badaniem stanu rozwoju fizycznego młodzieży akademickiej oraz organizacją życia sportowego tej młodzieży (Komisja Międzyuczelniana WF, współpraca z AZS). Bliska mu była praca na odcinku młodzieżowym — szczególnie w harcerstwie, gdzie oddziaływanie na zdrowie i sprawność młodzieży wiązała się najściślej z kształtowaniem charakterów.

Wie, że najślusniejsze postulaty i wnioski w sprawie wychowania fizycznego, zawisną w próżni, jeśli nie stworzy się dla jego realizacji konkretnych warunków. Domaga się więc budowania sal gimnastycznych, boisk i urządzeń sportowych tak dla potrzeb szkolnictwa, jak dla młodzieży akademickiej, organizacji sportowych i szerokiego ogółu społeczeństwa.

Na sport patrzy przede wszystkim z punktu widzenia zdrowia i oddziaływania na charakter. Wszystko to, co w sporcie oddziaływa korzystnie na ustrój, uważa za pożyteczne, co źle, uważa za szkodliwe i nie-

wskazane. Jest przeciwnikiem sportu za cenę zdrowia, rekordu — za cenę pychy, zarozumiałstwa, niezdrowej ambicji i wypaczenia charakteru. Z punktu widzenia zdrowia uważa za szkodliwe: saneczkarstwo wyczynowe, bobsleje, ciężką atletykę, automobilizm oraz zbyt wczesne angażowanie organizmu do sportu wyczynowego. Nie pochwała sportu widowiskowego, odnosi się również krytycznie do nowoczesnych olimpiad, nie będących wg niego miarą rozwoju i stanu wychowania fizycznego danego kraju. Ostro krytykuje profesjonalizm w sporcie, jako nieetyczny i wyjątkowo szkodliwy.

Niezmiernie cenny jest jego pogląd na rolę lekarza w wychowaniu fizycznym. Jeśli w procesie wychowania fizycznego zdrowie jest tym pierwszym celem, czyż może w nim braknąć lekarza? Widzi go na tym polu w szkole, na kolonii, w obozie, w kwalifikowaniu do ćwiczeń, do uprawiania sportu, w badaniu wpływu wychowania fizycznego i sportu na organizm, w kształtowaniu dróg i kierunków wychowania fizycznego. Wie, że ówczesne studia medyczne nie zajmują się tym zagadnieniem. Żąda włączenia zagadnień wf i sportu w studia medyczne względnie dokształcania lekarzy na specjalnych kursach.

Wachlarz zagadnień z zakresu wychowania fizycznego, którymi interesował się Ciechanowski jest ogromny. Wychowanie fizyczne było dla niego nadzwyczaj ważnym problemem państwowym. Doceniając do głębi jego znaczenie, walczył o jego właściwe rozwiązanie na różnych polach i różnymi metodami. Nie zrażał się niepowodzeniami. Do wytkniętego celu zdążał konsekwentnie. Wiele z jego założeń zrealizowano jeszcze za jego życia, wiele dopiero w Polsce Ludowej.

Wychowanie i sport rozumiał, jako środki kształtowania pełnego człowieka. W działalności na polu wychowania fizycznego widział cel jasny: Polskę. Drogą do tego celu było wg niego: zdrowie fizyczne i moralne jednostki — społeczeństwa — narodu. To, co sprzeciwiało się i sprzeciwia tym założeniom, nie jest zgodne z poglądami na wychowanie fizyczne i sport tego wielkiego patrioty, rzecznika, pioniera, organizatora i działacza na polu kultury fizycznej w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum UJ. Akta osobiste Stanisława Ciechanowskiego. S II 619: Ankieta personalna L. 73. W.
2. — Nominacja na stanowisko profesora zwyczajnego z r. 1912.
3. — Pismo do rektoratu UJ w sprawie prawa do wysługi emerytalnej z dnia 10. VI. 1933. Prośba Rady Wydziału Lekarskiego UJ w sprawie pozostawienia

- na katedrze prof. dra Stanisława Ciechanowskiego z roku 1934, 1935, 1936, 1937, 1938.
4. — Pismo Min. W.R. i O.P. w sprawie pozostawienia prof. St. Ciechanowskiego na katedrze z r. 1934, 1935, 1936, 1937, 1938.
 5. — Pismo prof. St. Ciechanowskiego w sprawie udzielenia emerytury z 1939 r.
 6. — Pismo Min. W.R. i O.P. z r. 1939 nr BP 14279/39 przenoszące prof. dra Stanisława Ciechanowskiego w stan spoczynku.
 7. — Pismo dziekanatu Wydziału Lekarskiego UJ do Min. W.R. i O.P. z dnia 22. VI. 1939 L. 819 o zamianowanie prof. dra St. Ciechanowskiego profesorem honorowym.
 8. — Życiorysy i działalność prof. Ciechanowskiego (maszynopis).
 9. — Prof. dr St. Ciechanowski: oryginalne przyczynki naukowe (maszynopis).
 10. — Zbiór akt Studium WF UJ. Teczka nr WL II — 21 a. Referat St. Ciechanowskiego w sprawie wf i wykładów higieny wygłoszony w Senacie UJ przez dziekana Wydz. Lekarskiego prof. dra E. Godlewskiego. Protokół zwyczajnego posiedzenia Senatu akad. UJ z dnia 25. V. 1918.
 11. — Pismo prof. dra Stanisława Ciechanowskiego do Senatu akad. UJ z dnia 19. VI. 1920 w sprawie utworzenia Studium WF UJ.
 12. — Pismo rektora UJ prof. dra Estreichera do Wydziału Lekarskiego z dnia 26. VI. 1920 r. w sprawie skonsultowania się z Wydziałem Filozoficznym i opracowaniem odpowiednich wniosków dotyczących organizacji Studium WF UJ.
 13. — Powołanie Komisji na Wydziale Lekarskim UJ celem opracowania wniosków dotyczących Studium WF UJ.
 14. — Referat prof. dra Stanisława Ciechanowskiego na plenarnym posiedzeniu Wydziału Lekarskiego, następnie na plenarnym posiedzeniu Wydziału Filozoficznego na temat uniwersyteckich studiów wf (6. XII. 1923) i wybór komisji.
 15. — Protokół z posiedzenia Komisji dla spraw wf i ćwiczeń cielesnych młodzieży akademickiej z dnia 24. IV. 1926.
 16. — Protokół z posiedzenia Komisji dla spraw wf i ćwiczeń cielesnych młodzieży akademickiej z dnia 16. VI. 1926.
 17. — Wniosek Komisji dla spraw wf i ćwiczeń cielesnych młodzieży akademickiej z marca 1927 r. do Wydziału Lekarskiego o przedłożenie w Senacie UJ sprawy otwarcia Studium WF UJ.
 18. — Uchwała Rady Wydziału Lekarskiego z dnia 18. III. 1927 przedłożenia wniosku Senatowi akad. UJ. Pismo Wydz. Lek. do Senatu akad. UJ z dnia 22. III. 1927 r.
 19. — Zatwierdzenie wniosku Wydz. Lek. przez Senat AK. UJ w dniu 17. V. 1927 r. Pismo Rektoratu UJ do Min. WR i OP w sprawie Studium WF UJ z dnia 21. VI. 1927 L. 5289.
 20. — Powołanie Komisji organizacyjnej Studium WF UJ przez Senat akad. UJ w dniu 17. V. 1927.
 21. — Komisja Studium WF UJ.
 - a) pismo rektoratu UJ do Ministerstwa W.R. i O.P. z dnia 21. VI. 1927. L. 5889.
 - b) pismo dyrektora Studium WF UJ do Wydz. Lek. z dn. 23. VI. 1927 r.
 22. — Pismo rektoratu UJ z dnia 23. V. 1927 L. 153/27 zapraszające prof. dra Stanisława Ciechanowskiego na posiedzenie Komisji w sprawie organizacji Studium WF UJ.
 23. — Poświadczenie wyboru St. Ciechanowskiego do Komisji organizacyjnej Studium WF UJ.

Godzina	13.30—15.30	—	Obiad — przerwa obiadowa.
„	15.30—19	—	Gry terenowe — prowadzi mgr Bugajski Jan.
„	19 — 20	—	Ogólniko — Zamknięcie zjazdu.
„	20 — 21	—	Powrót autami do Krakowa.

b) w razie deszczu:

„	8—9	—	Nowe zagadnienia wychowania fizycznego w teorii i praktyce. — Prof. L. Leszko — <i>Coll. Medicum Zakład Fizjologii ul. Grzegorzewska 16 II p.</i>
„	9—10	—	Nowości bibliograficzne w dziedzinie wych. fiz. i sportu — Dr. Józef Figna. — <i>Coll. Medicum Zakład Fizjologii ul. Grzegorzewska 16 II p.</i>
„	10—11	—	Gimnastyka terenowa — Prof. L. Mazurek. <i>Coll. Medicum Zakład Fizjologii ul. Grzegorzewska 16 II p.</i>
„	11—12	—	Pokaz mało znanych płasów i tańców — mgr H. Kubalska. — <i>Sala gimnastyczna Studium W. F. U. J. ul. Grzegorzewska 24a.</i>
„	12—14	—	Zamknięcie zjazdu.

38. Uczestnicy zjazdu z okazji 20-lecia Studium WF UJ przed gmachem Collegium Novum UJ. W środku rektor UJ prof. dr Franciszek Walter i dyr. Studium prof. dr Bożydar Szabuniewicz. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

KOMITET ORGANIZACYJNY ZJAZDU ABSOLWENTÓW STUDIUM W. F. U. J

ZAPRASZA UPRZEJMIE

Ob. *Dr. Stefana Białasa Kuratora G.S.K.*

na

ZJAZD

KTÓRY ODBĘDZIE SIĘ W DNIACH OD 31 MAJA
DO 2-go CZERWCA 1948 ROKU
Z OKAZJĄ 20-LECIA STUDIUM W. F. U. J.

ZA KOMITET ORGANIZACYJNY

Mjr. IAN RUCIA

Mjr. CECYLIA SZLENKOWA

Program Zjazdu w załączeniu

M 457/47

39. Fotokopia zaproszenia na zjazd absolwentów z okazji 20-lecia Studium WF UJ. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

24. — Protokół z posiedzenia Komisji Organizacyjnej Studium WF UJ z dnia 23. V. 1927 r.
25. — Pismo prof. Ciechanowskiego do Państwowego Urzędu WF i PW z dnia 23. VI. 1927 r.
26. — Starania Ciechanowskiego o zatwierdzenie Studium WF UJ przez Ministerstwo W.R. i O.P. i przyznanie kredytów na rok ak. 1928/1829.
 - a) pismo Państwowego Urzędu WF i PW do prof. Ciechanowskiego z dnia 26. X. 1927 r.
 - b) pismo prof. Ciechanowskiego do Państwowego Urzędu WF i PW i Ministerstwa W.R. i O.P. z dnia 24. XII. 1927 r.
27. — Zatwierdzenie Studium WF UJ przez Ministerstwo W.R. i O.P. i przyznanie absolwentom prawa do niższego stopnia naukowego magistra WF. Pismo Ministerstwa W.R. i O.P. z dnia 12. IV. 1928 nr. IV S.W. 3549/28.
28. — Projekt prof. dra Stanisława Ciechanowskiego z 1929 r. budowy Studium WF UJ.
29. — Starania prof. dra Stanisława Ciechanowskiego w sprawie budowy Studium WF UJ.
 - a) pismo dziekana Wydz. Lek. UJ prof. dra St. Ciechanowskiego do Ministerstwa W.R. i O.P. z dnia 16. VII. 1929 r.
 - b) pismo dziekana Wydziału Lek. UJ do Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego z dnia 24. VI. 1929 r.
30. — Starania o kredyty dla Studium WF UJ.
 - a) pismo prof. dra Ciechanowskiego do gen. Roupperta z dnia 11. VI. 1937 r.
 - b) pismo gen. Roupperta do prof. Ciechanowskiego z dnia 16. VI. 1937 r.
31. — Kursy WF w latach 1920/1921 — 1924/1925. Ministerstwo W.R. i O.P. z dnia 16. XI. 1931. Nr I WF — 8611/31. Sprawozdanie: Nauczyciele ćwiczeń cielesnych w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich.
32. — Wywiad z córką prof. dra Stanisława Ciechanowskiego doc. dr Zofia Ciechanowską.
33. — Własnoręczny życiorys Stanisława Ciechanowskiego

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — W. Osmólski, *Wychowanie fizyczne w szkole powszechnej*, „Wychowanie Fizyczne” 1920 z. 1—2.
2. — Zjazd Organizacji młodzieży akademickiej w Warszawie. Domaganie się utworzenia katedr wf przy uniwersytetach, „Wychowanie Fizyczne” 1920 z. 1—2.
3. — Wniosek utworzenia przy uniwersytetach katedr wf, „Wychowanie Fizyczne” 1920 z. 7—9, 1921 z. 9—12.
4. — Powołanie Rady wf i kultury cielesnej przy Ministerstwie Zdrowia, „Wychowanie Fizyczne” 1920 z. 1—2.
5. — Uchwała Zjazdu nauczycielskiego w Krakowie w r. 1918 w sprawie organizacji studiów wf przy uniwersytetach, „Wychowanie Fizyczne” 1920 z. 1—2.
6. — Wniosek dra Cetnarowskiego o założenie Akademii WF w Krakowie, „Przeгляд Sportowy” 1922 nr 5,
7. — Memoriał Komisji egzaminacyjnej na nauczycieli szkół średnich przy Wydziale Filozoficznym UJ wniesiony do Ministerstwa W.R. i O.P. w dniu 2. II. 1921 r. *W sprawie egzaminu na nauczyciela wf szkół średnich*, „Wychowanie Fizyczne” 1921 z. 5—8.

8. — W sprawie kształcenia wychowawców fizycznych, „Wychowanie Fizyczne” 1921 z. 9—12.
9. — Pierwszy Roczny państwowy kurs wf w Krakowie pod dyrekcją prof. dra Stanisława Ciechanowskiego, „Wychowanie Fizyczne” 1922 z. 7—9.
10. — Statut Rocznych państwowych kursów wf, Dziennik Urzędowy Ministerstwa W.R. i O.P. nr 17 z roku 1921, poz. 175.
11. — Uprawnienia do prowadzenia wf po Rocznych państwowych kursach wf, Dziennik Urzędowy Ministerstwa W.R. i O.P. nr 16 z roku 1922, poz. 155.
12. — Regulacja sprawy kształcenia nauczycieli wf, Dziennik Urzędowy Ministerstwa W.R. i O.P. nr 18 z roku 1924, poz. 183.
13. — Przekształcenie Rocznych państwowego kursu wf w Warszawie na Dwuletni Państwowy Instytut WF, Dziennik Urzędowy Ministerstwa W.R. i O.P. nr 18 z roku 1924, poz. 183.
14. — Memoriał nauczycieli wf miasta Krakowa do Ministerstwa W.R. i O.P. w sprawie czteroletniego Studium WF UJ, „Przegląd Sportowy” 1924 nr 35.
15. — Zmiana statutu Państwowych kursów wf, Dziennik Urzędowy Ministerstwa W.R. i O.P. nr 15 z roku 1923, poz. 167.
16. — Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25. IV. 1925 r. w sprawie utworzenia Rady Naczelnej Wych. Fiz. i Przystosowania Wojskowego.
17. — Protokół 1 posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 15. II. 1927.
18. — Protokół 2 posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 16. IV. 1928.
19. — Protokół 3 plenarnego posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 22. VI. 1929.
20. — Protokół 4 posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 22. V. 1932.
21. — Protokół 5 posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 12. XII. 1936.
22. — Protokół 6 posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 12. II. 1938.
23. — Polish Medical and Dental Association of America „The Bulletin”. Editor Walter F. Kalisz. Vol. IV. nr 6. Chicago, Illinois, April I 1932. Notatki bibliograficzne s. 136.
24. — Stanisław Ciechanowski, *Stan sanitarny Galicji w świetle sprawozdania c.k. Krajowej Rady Narodowej Zdrowia za lata 1908 i 1909*, „Przegląd Lekarski” 1913.
25. — tenże, *Dwudziestopięciolecie Parku Jordana*, „Czas” 1913 z dnia 13. III.
26. — tenże, *Zapiski z kolonii wakacyjnej dla uczniów szkół średnich w Porębie Wielkiej*, „Zdrowie” 1912 nr 3.
27. — tenże, *Kolonie wakacyjne szkół średnich w Galicji*, „Zdrowie” 1913 nr 6—7.
28. — tenże, *Zapiski o koloniach szkół średnich galicyjskich w roku 1913*, „Zdrowie” 1914 nr 5.
29. — tenże, *Uwagi o ustroju kolonii wakacyjnych*, „Muzeum” 1917.
30. — tenże, *Rzecznicy wychowania fizycznego w Polsce*, „Głos Narodu” 1916 nr 299—306 z dnia 14—18. VI.
31. — tenże, *Współczesny zakres i sposoby wychowania fizycznego*, „Przegląd Współczesny” 1924 nr 28.
32. — tenże, *O wychowanie w polskiej szkole*, „Czas” 1924 nr 28.
33. — tenże, *Sport a wychowanie fizyczne*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1924 z dnia 25. XII.
34. — tenże, *Sport a wychowanie*, „Przegląd Sportowy” 1925 nr 3 i 4.
35. — tenże, *Powszechne wychowanie fizyczne jako podstawa przygotowania ludzi do wojny*, „Lekarz Wojskowy” 1925.
36. — tenże, *Powszechne wychowanie fizyczne jako podstawa przygotowania ludzi do wojny*, „Wychowanie Fizyczne” 1925 z. 3—4.
37. — tenże, *Rola lekarza w wychowaniu, w szczególności w wychowaniu fizycznym*, „Wychowanie Fizyczne” 1925 z. 3—4.
38. — tenże, *O narodowy Instytut Wychowania Fizycznego*, „Czas” 1925 nr 111.

39. — tenże, *Trzydziestolecie pracy prof. Piaseckiego*, „Wychowanie Fizyczne” 1930 z. 1.
40. — tenże, *W sprawie miernika wychowania fizycznego*, „Przegląd Sportowo-Lekarski” 1930 nr 1—2.
41. — tenże, *Marszałek Józef Piłsudski jako przewodniczący Rady Narodowej Wychowania Fizycznego*, „Przegląd Fizjologii Ruchu” 1935.
42. — tenże, *Uwagi w sprawie projektu ustawy o wychowaniu fizycznym i przysposobieniu wojskowym*, „Wychowanie Fizyczne” 1936.

OPRACOWANIA

1. — J. Kowalczykova, *Stanisław Ciechanowski (wspomnienie)*, „Przegląd Lekarski” 1945 nr 7.
2. — K. Stojalowski, *S.p. Stanisław Ciechanowski*, „Nowiny Lekarskie” 1945 nr XI—XII.

ZYGMUNT WYROBEK 1872—1939

Życie i działalność Zygmunta Wyrobka przypada na okres poprzedzający I wojnę światową i okres międzywojenny. Na progu jego życia wychowanie fizyczne, w dzisiejszym rozumieniu, było w całkowitym załężku, u schyłku jego życia, w pełnym rozkwicie. W okresie jego prawie 50-letniej działalności, dokonuje się ogromny rozwój wychowania fizycznego w Polsce. W procesie tym Zygmunt Wyrobek odegrał wybitną rolę, jako pionier, krzewiciel i pedagog.

Urodził się 31 III 1872 r. w Krakowie [12]. Tu uczęszczał do Szkoły Ludowej [15], a potem do Gimnazjum św. Anny [16], które kończy egzaminem dojrzałości w roku 1890. W następnym roku 1890/91 studiuje na Wydziale Filozoficznym UJ [17], ale studia te przerywa, by odbyć w roku 1891/92 obowiązkową służbę wojskową [14], zakończoną egzaminem oficerskim. Po powrocie z wojska nie podejmuje studiów filozoficznych, ale zapisuje się na Wydział Lekarski UJ [17], odbywa studia medyczne w latach 1892 — 1898, uzyskując w roku 1900 absolutorium [17].

Rozmiłowany [44] w grach, gimnastyce i innych ćwiczeniach ruchowych, zapisuje się wcześniej do „Sokoła” (1890). Tu ćwicząc systematycznie i z wielkim zapałem, dochodzi w krótkim czasie do dużej wprawy i sprawności, wysuwając się na czoło młodzieży sokolej. Władze „Sokoła” widząc jego zainteresowanie gimnastyką, wyjątkowe uzdolnienia ruchowe i wysokie opanowanie ćwiczeń, w niedługim czasie obdarzają go zaszczytną funkcją [44] prowadzenia ćwiczeń w charakterze nauczyciela (1892). W trzy lata po objęciu tej funkcji, składa egzamin na nauczyciela gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich, przed odpowiednią Państwową Komisją Egzaminacyjną [18]. Nauczycielskiej pracy w „Sokole” poświęci 14 lat (1892 — 1906) [14]. W tym czasie żywo interesuje się stroną teoretyczną ćwiczeń. Zostaje więc współpracownikiem redakcji „Przeglądu Gimnastycznego” [44], na którego łamach publikuje szereg artykułów z zakresu gimnastyki, gier i zabaw, ćwiczeń terenowych, organizacji zlotów itp. W ten sposób wprzęga się w pionierską pracę na polu wychowania fizycznego jako

praktyk i jako teoretyk. Równocześnie kończy studia lekarskie na Uniwersytecie Jagiellońskim (1898).

Ma już za sobą w tym czasie 10 lat pracy w „Sokole”, w tym 8 lat pracy nauczycielskiej, szereg opublikowanych artykułów, a przede wszystkim skryształowaną ideę życia: *w y c h o w a n i e f i z y c z n e*.

Mimo ukończenia studiów lekarskich nie poświęca się zawodowi lekarza, ale wybiera wychowanie fizyczne. Zachodzi pytanie, co skłoniło Wyrobka do takiej decyzji? Wszak wychowanie fizyczne było w owym czasie w zarodku i nie przedstawiało szerszych możliwości życiowych i zawodowych? Nie uczynił tego zatem ani z pobudek materialnych, ani też ambicjonalnych. Cóż więc skłonić go mogło do wyboru tego kierunku? Atmosfera, w jakiej się wychował Wyrobek w domu, w szkole, na uniwersytecie, w „Sokole”, to gorąca miłość Ojczyzny. To chęć zbrojnego jej wyzwolenia. Walczyć może człowiek silny, zdrowy, sprawny, zahartowany na trudy i niewygody. Ale, aby zdobyć te wartości, trzeba ćwiczyć siebie i wielu innych. Tę pracę trzeba podjąć i prowadzić ją uporcezywe do zwycięstwa. Wyrobek podjął się tej pracy i pozostał jej wierny do końca swego życia.

Nie przerywając pracy pedagogicznej w „Sokole”, Wyrobek podejmuje w roku 1901 pracę nauczycielską w Męskim Seminarium Nauczycielskim w Krakowie [19]. Tej pionierskiej pracy w zakresie kształcenia nauczycieli wf dla Szkół Ludowych, później powszechnych, poświęci Wyrobek 24 lata życia (1901 — 1925) [19, 20, 21, 22].

Szkoła jednak nie zamyka jego zainteresowań w zakresie wf. W dalszym ciągu jest nadzwyczaj aktywnym członkiem i nauczycielem „Sokoła”. W sprawach wychowania fizycznego wypowiada się wielokrotnie na łamach „Przeglądu Gimnastycznego” [74 — 83] i „Przeglądu Sokolego” [84 — 87].

Równocześnie w orbitę jego zainteresowań wchodzi działalność w Parku Jordana. Jordan zna Wyrobka jako wybitnego członka „Sokoła” i nauczyciela wf, toteż włącza go w orbitę swojej działalności, w Parku swego imienia. Wyrobek pełni tu przez szereg lat obowiązki [14, 57] przodownika gier i zabaw, a po śmierci Jordana obejmuje zaszczytną funkcję kierownika Parku (1907 — 1914).

Na kilka lat przed wybuchem I wojny światowej rozentuzjazuje się nową dziedziną pracy: skautingiem. Wizja nowej siły, która może wpłynąć na odzyskanie niepodległości ustokrotni jego działalność. Organizuje więc we wrześniu 1911 roku skauting w Krakowie i prowadzi go z ogromnym poświęceniem i ofiarnością do wybuchu wojny [54]. Z tego czasu datuje się jego pierwszy podręcznik skautowy *Vademecum skauta* [54].

W wojnie nie bierze udziału, gdyż odmawia przysięgi na wierność cesarzowi austriackiemu [44]. Lata wojenne spędził w Krakowie, pracując w Seminarium Nauczycielskim jako nauczyciel wf [14].

Po wojnie włącza się żywo w nurt odbudowy Polski. Do roku 1925 pracuje w Seminarium Nauczycielskim w Krakowie [22], ale równocześnie jest wykładowcą na Państwowych Kursach WF prowadzonych przez prof. Ciechanowskiego, by w roku 1923/24 objąć ich kierownictwo [33, 64]. Rok 1925 otwiera jego działalność w Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w Krakowie. W latach 1925 — 1929 pełni tutaj obowiązki instruktora wychowania fizycznego [23, 24, 25, 26], a w latach 1929 — 1935 obowiązki wizytatora wychowania fizycznego [27]. Swą ofiarną i owocną pracą zasługuje na wyrazy pełne uznania, których władze szkolne mu nie szczędzą [28, 29, 30]. W roku 1935 na własną prośbę przechodzi na emeryturę [31]. Zanim to jednak nastąpi, Wyrobek odegra jeszcze wybitną rolę [1—5, 8—11] w organizowaniu i pracy Studium Wychowania Fizycznego UJ (1927 — 1939). Jako zasłużony pedagog na polu wychowania fizycznego zostaje powołany przez Senat UJ do Komisji Organizacyjnej Studium [1], a potem do prowadzenia wykładów i ćwiczeń [2—5]. I tu ze swych obowiązków wywiązuje się wzorowo [36].

W latach 1927 — 1939 pracuje jako członek czynny Rady Naukowej WF [35], a w latach 1924 — 1939 jako wykładowca wf na Studium Pedagogicznym UJ [6,7]. Bierze również czynny udział w pracy Sekcji WF Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych [65—68].

Wznawia trzykrotnie *Vademecum*, opracowuje i wydaje czterokrotnie *Harcerza w polu*, publikuje cały szereg artykułów i recenzji w „Wychowaniu Fizycznym” [88—106].

Za swą działalność niepodległościową oraz pełną poświęcenia, pionierską pracę na polu wychowania fizycznego został odznaczony Kawalerskim Krzyżem Odrodzenia Polski [45], Medalem Niepodległości [47], i Złotym Krzyżem Zasługi [46]. Zmarł 19. I. 1939 w 67 roku życia.

PRACA NA TERENIE „SOKOŁA”

Idea ruchu wykuwała się u niego szereg lat. Już w szkole średniej, choć nie było w owym czasie obowiązkowego ani nadobowiązkowego wychowania fizycznego, Wyrobek wybija się w grach i zabawach młodzieńczych. Na pauzach, na dziedzińcu szkolnym (dawny gmach Biblioteki Jagiellońskiej) uprawia szermierkę, na korytarzach gimnastykę, na Błoniach gry [44]. Nic też dziwnego, że rozwijający się i działający podówczas „Sokół” stał się dla młodego, pełnego życia i zapału Wyrobka organizacją, w której znalazł pełnię wyzycia się. Tu może ćwiczyć dowoli i w ćwiczeniach dochodzić do perfekcji. Tu jako jeden z najwybitniejszych, zostaje dopuszczony do grona nauczycielskiego „Sokoła” w roku 1882, co na owe czasy było dużym wyróżnieniem [44]. Grono to tworzyli ludzie, nie tylko o wysokim osobistym usprawnieniu, ale również o wysokich wartościach moralnych i intelektualnych. Oni to

będą kłaść zręby pod przyszły gmach wychowania fizycznego w Polsce, wciągając do tego procesu Wyrobka.

Trafiają na podatny grunt. Wyrobek nie tylko doskonale prowadzi ćwiczenia, ale pełen dynamizmu i twórczych myśli, pisze. Artykuły swoje umieszcza w „Przeglądzie Gimnastycznym” ówczesnym organie „Sokoła”. Nie zadowala się jednak tym, co jest, co się prowadzi na salach gimnastycznych „Sokoła”.

„Stare” systematyzuje w podręczniku opracowanym wspólnie z Rucińskim [69] pt. *Zapasy na tułów i ramiona* (1897) oraz w wielu własnych artykułach, podpisując je własnym nazwiskiem i imieniem lub skrótem Zyk, albo kryptogramem T.K. [44]. W czasopiśmie tym jest stałym referentem działu zabaw i gier dla młodzieży. Tego, co zastał w „Sokole”, nie uważa za dogmat. „Stare” usiłuje ulepszyć, ale do całości kształtu pracy pragnie wnieść nowe wartości.

W roku 1897 drukuje wzrce ćwiczeń pt. *Poręcze — woltyże okroczone i odwrotne* [74], w innym numerze miesięcznika *Poręcze — podpory, zmiany tychże w miejscu i wywijaniu* [75]. W roku 1900 ukazuje się szereg jego artykułów [79—81] pt. *Piramidy w trzech, Rząd żerdzi, Koń bez lęków — woltyże okroczone, W sprawie prowadzenia ćwiczeń*. W ostatnich artykułach krytykuje dotychczasowy tok lekcyjny, domagając się jego zmiany w tym kierunku, by układ ćwiczeń toku wpływał wszechstronnie na organizm. W roku 1901 pisze na temat *Pomocy i ochrony przy ćwiczeniach* oraz *W sprawie ćwiczeń podczas Zjazdu Wszechsokolego we Lwowie* [83]. W roku 1909 *W sprawie Złotu Krajowego* [84]. Wszystkie te artykuły tyczą gimnastyki. Wyrobek stara się znane ćwiczenia gimnastyczne ujmować w pewne grupy, systematyzować je, układać wg stopnia trudności, przez opis doskonalić, ale, co najważniejsze, tak je ułożyć w toku lekcyjnym, by wszechstronnie wpływały na ustrój.

W innej grupie artykułów jest bardziej rewolucyjny. Żąda ruchu na wolnym powietrzu pod postacią gier, zabaw i wycieczek. Jako lekarz z wykształcenia, nie chce zasklepiać się w czterech ścianach sali gimnastycznej, ale chce wyprowadzić ćwiczących na słońce i powietrze i działać na nich nieskrępowanym ruchem. Pierwszy jego artykuł na ten temat ukazał się w roku 1898 pt. *Gry i zabawy* [76]. Omawia w nim wartość ćwiczeń i zabaw na wolnym powietrzu, znaczenie gier i wycieczek, zalecając gorąco ten kierunek i dział wychowania fizycznego, jako niezbędny dla uzupełnienia gimnastyki na salach. Artykuł ten jest punktem wyjścia do 10 następnych artykułów [77], w których opisuje 2 gry i 18 zabaw. Czym są gry i zabawy dzisiaj — wiemy, wówczas nie były niczym. Wyrobek je swymi opisami konkretyzuje i domaga się prowadzenia. Ale co ważniejsze, żąda aby je prowadzono w środowisku naturalnym: w słońcu i powietrzu. I to jest jedno z najcenniejszych jego pociągnięć nowatorskich i pionierskich.

WSPÓLPRACA Z JORDANEM

W realizacji swych postulatów nie poprzestaje na słowach i propagandzie nowego kierunku w wychowaniu fizycznym. Nie zadowala go nawet podanie bogatego materiału ćwiczebnego z tego zakresu z wyczerpującym opisem. Pragnie czynem udowodnić słuszność swoich poglądów — dokonuje tego w bardzo szerokim jak na owe czasy zakresie.

W pracy tej dużą rolę odegrał w życiu Wyrobka Henryk Jordan. Jordan jest członkiem „Sokoła”. Tu spotyka Wyrobka i poznaje go jako utalentowanego nauczyciela. Wciąga go więc do prowadzenia gier i zabaw z młodzieżą w Parku swego imienia. Tu Wyrobek pracuje pod kierownictwem Jordana przez szereg lat [43, 57]. Tu daje się poznać jako wybitny organizator gier i zabaw dla młodzieży. Nic też dziwnego, że po śmierci Jordana w r. 1907 obejmuje kierownictwo Parku, kontynuując dzieło tego zasłużonego patrioty [43].

Współpracując z Jordanem w Parku, a potem prowadząc go osobiście, Wyrobek realizuje to, co głosił w swych artykułach: wyprowadza młodzież szkolną na słońce i powietrze, prowadzi z nią gry i zabawy, włącza ją w proces wychowania fizycznego, którego nikt w tym czasie dla niej nie organizował. Wyrobek razem z Jordanem otwierają szeroko wrota wychowania fizycznego dla dziatwy szkolnej, a pracą swą wykuwają w mentalności społeczeństwa fundamenty dla obowiązkowego w przyszłości wychowania fizycznego dzieci i młodzieży.

Z działalności Wyrobka, z okresu czynnej pracy w „Sokole” należy wyróżnić jeszcze kilka ważnych dziedzin, a mianowicie: zloty, obozy i gry polowe. Odegrały one bardzo ważną rolę współcześnie, ale wywarły również wielki wpływ na późniejszą działalność Wyrobka.

Zlotów sokolich odbyło się w tym czasie kilka. Wyrobek bierze nie tylko bezpośredni w nich udział, ale wpływa na ich program. Świadczą o tym jego artykuły w „Przeglądzie Gimnastycznym”: w roku 1901 *W sprawie ćwiczeń podczas Zjazdu Wszechsokolego we Lwowie* [83], *W sprawie Zlotu Krajowego* [84], *Ćwiczenia polowe w czasie zlotu I Okręgu* [86].

Trzeba pamiętać, że zloty te odbywały się w czasie zaborów. Były to wielotysięczne zjazdy młodzieży sokolej, organizowane zwykle z okazji pewnych rocznic narodowych np. Złot Grunwaldzki w roku 1910 w Krakowie. Młodzież demonstrując swoją tężyznę fizyczną w pokazach masowych, wywoływała nie tylko zachwyt i propagowała wychowanie fizyczne, ale również budziła ducha narodowego i krzepiła siły do walki z zaborcami. Zasługi Wyrobka w tym zakresie, zwłaszcza na terenie krakowskim, są niemałe. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że późniejsze pokazy młodzieży szkolnej, organizowane z takim mistrzostwem [28—30] przez Wyrobka w latach 1925 — 1935, korzeniami swymi sięgają zlotów sokolich. Na nich to Wyrobek zdobył doświadczenie w orga-

nizowaniu masowych pokazów i oddziaływaniu na masy. Przeszczepił je później na grunt szkolny, budząc w młodzieży zaufanie we własne siły, propagując w społeczeństwie wychowanie fizyczne, ucząc młode pokolenia nauczycieli wf oddziaływania na młodzież i społeczeństwo tą formą pracy [28, 30].

Obozownictwo dziś tak szeroko rozwinięte i tak wielką rolę spełniające w wychowaniu fizycznym młodzieży, stawiało w owym czasie swe pierwsze kroki. Mamy o tym wzmiankę w „Przeglądzie Sokolim” w roku 1910 pt. *Z kursu gier i zabaw w Skolem* [85]. Kurs ten w artykule Wyrobka znajduje bardzo dobrą ocenę, ze względu na należyty i nowoczesnie ujęty program i wzorowe prowadzenie. Wyrobek na tym kursie jest nie tylko uczestnikiem ale i instruktorem. Tu niewątpliwie oprócz gier i zabaw, wypróbowuje swoje przyszłe gry terenowe. Tu zdobywa doświadczenie i materiały dla przyszłego swego podręcznika skautowego *Vademecum skauta*. Tu wreszcie zdobywa swe pierwsze doświadczenia w zakresie obozownictwa, którego w przyszłości stanie się wielkim propagatorem.

A wreszcie ćwiczenia polowe. Píše o nich w roku 1911 w „Przeglądzie Gimnastycznym” w artykule pt. *Ćwiczenia polowe w czasie Złotu I Okręgu* [86].

Jeśli píše, to już na podstawie doświadczenia i praktyki. Zdobywa je w pracy z polowymi sokolimi drużynami, które po Złocie Grunwaldzkim w roku 1910 masowo powstają i intensywnie działają. Wyrobek jako oficer rezerwy, należy do sztabu kierownictwa tych drużyn [44]. Opracowuje manewry, potyczki, zasadzki, zdobywając doświadczenie i materiał, który po latach ujrzy światło dzienne, jako zbiór gier terenowych pt. *Harcierz w polu*. Niemniej trzeba mocno podkreślić, że ćwiczenia te wówczas miały charakter wojskowy, przygotowujący młodzież do walki orężnej o niepodległość Polski. Wyrobek jako specjalista w tym dziale, a równocześnie wytrawny już pedagog, odegrał wybitną rolę w przygotowaniu młodzieży do tej walki, nie tylko z punktu widzenia fizycznego i technicznego, ale również psychicznego.

„Sokołowi” służy wiernie — czynnie do 1914 roku — ideowo do końca swego życia. W uznaniu zasług dla tej organizacji zostaje odznaczony w roku 1938 „Złotą Odznaką Sokolą” [49], a przez Polskie Sokolstwo w Ameryce „Krzyżem Zasługi Legii Honorowej” [50].

SKAUTING

Po roku 1911 pochłaniają go inne nie mniej ważne sprawy. Na ziemiach polskich rodzi się skauting. Ruch jak najściślej wiążący się z jego życiową ideą, jak najbardziej odpowiadający jego psychice, zainteresowaniom i uzdolnieniom. Z rąk dra Wyrzykowskiego otrzymuje misję

zorganizowania skautingu krakowskiego [54]. Podejmuje się jej bez wahania wobec ważnych, historycznych wydarzeń i wywiązuje się z niej wzorowo. Z sobie właściwą energią tworzy w Krakowie w krótkim czasie kilkanaście drużyn skautowych [54 a]. Drużynom tym przewodzi [38] jako drużynowy w latach 1911 — 1912 i jako komendant w latach 1911 — 1914, organizując pełnię życia skautowego pod postacią [54, 54 a] obozownictwa, ćwiczeń polowych, samarytanki, terenoznawstwa, sygnalizacji, gimnastyki, musztry, strzelectwa, krajoznawstwa, skautowej kasy oszczędności, bojkotu towarów obcych, komisji dostaw skautowych itp. Tak szeroko zakrojona praca wymagała z jego strony wiele trudu i poświęcenia. Nie żałuje ich jednak, gdyż idea, której służy, to walka o wolność, do której przygotowuje młodzież z niesłabnącą energią. Z czasów tych pochodzi pierwsze wydanie *Vademecum skauta* jako podręcznika techniki skautowej.

Nie ulega wątpliwości, że jego zasługą jest założenie skautingu na terenie Krakowa, jego rozkwit w latach 1911 — 1914, przygotowanie młodzieży krakowskiej do walki o niepodległość i jej masowy udział w tych walkach [54, 54 a].

Po roku 1914 przenosi się do pracy z młodzieżą w szkole. Z harcerstwem utrzymuje najściślejszy kontakt, jako jego przyjaciel i działacz. W roku 1926 wydaje pierwszy w Polsce opracowany podręcznik gier terenowych *Harcerz w polu* [71]. Podręcznik ten doczekał się wielu wydań, również po wojnie światowej, co jest najlepszym dowodem jego wartości i aktualności. Nie trzeba dodawać, jak bardzo podręcznik ten wzbogacił życie polowe i obozowe harcerzy, i jak ważną rolę odegrał w wychowaniu fizycznym młodzieży w szkole, w której gry terenowe zdobyły prawo obywatelstwa.

W uznaniu jego zasług Związek Harcerstwa Polskiego dekoruje go 3 VII 1921 r. zaszczytną Odznaką Wdzięczności [48].

PRACA W SZKOLNICTWIE

Tę piękną kartę pracy Wyrobka sprzed pierwszej wojny światowej, uzupełnia praca nauczycielska [19—21], którą rozpoczął w 1901 roku. Na życiu i pracy Wyrobka tego okresu wyciska swe piętno jego młodzieńczy zapał, dynamizm życiowy, ofiarność w pracy, patriotyzm, idea walki o niepodległość. Służbę Polsce rozumie i realizuje przede wszystkim przez potęgowanie tężyzny fizycznej i moralnej społeczeństwa, a młodzieży i dzieci w szczególności.

Wybuch I wojny światowej otwiera nowy etap w jego życiu i działalności. Zainteresowania swoje skupi obecnie głównie na pracy pedagogicznej, której poświęci 34 lata życia.

Jeszcze w czasie studiów (w roku 1895), w 23 roku swego życia

uzyskuje dyplom nauczyciela szkół średnich w zakresie gimnastyki [18]. Uprawnienia te wykorzystuje początkowo w pracy nauczycielskiej w „Sokole” [44]. Pracę w szkolnictwie rozpocznie w roku 1901 w Męskim Seminarium Nauczycielskim w Krakowie, jako nauczyciel gimnastyki w zastępstwie Jordana [19]. W tym charakterze pracuje do roku 1905, potem jako nauczyciel [20] tymczasowy (1905 — 1912) stały (1912 — 1919) [21], a wreszcie główny (1919 — 1925) [22]. Dwadzieścia cztery lata pracy w Seminarium Nauczycielskim, to prawie ćwierć wieku pracy nad zdrowiem młodych pokoleń, a równocześnie nad wychowaniem kadr nauczycielskich wychowania fizycznego nowego typu.

DZIAŁALNOŚĆ WIZYTATORSKA

Mając tak gruntowne, teoretyczne przygotowanie na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, a praktyczne w pracy w „Sokole”, w Parku Jordana i w skautingu, Wyrobek niewątpliwie znakomicie wywiązał się ze swych nauczycielskich obowiązków. O jego wyróżniającej się pracy niech świadczy fakt, że od września 1925 roku zostaje powołany do Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w charakterze instruktora wychowania fizycznego [23—26], a od 12 VII 1929 w charakterze wizytatora [27]. Funkcję tę pełni do 31 X 1935 roku, tj. do czasu przejścia na emeryturę, na własną prośbę [31].

Praca w Kuratorium rozszerza znacznie krąg jego pracy, daleko wykraczający poza obszar dzisiejszego województwa krakowskiego. Podlegają mu setki nauczycieli. Ma znaczny wpływ na ich dobór, a jeszcze większy i decydujący na ich pracę na polu wychowania fizycznego. Jako wizytator wymaga wiele, bo pracę nauczycieli wychowania fizycznego doskonale zna, docenia w najwyższym stopniu jej wartość dla młodzieży i społeczeństwa. Toteż walczy nieustannie o jej najwyższy poziom.

W pierwszej fazie swej pracy w Kuratorium organizuje osobiście kilkakrotnie okręgowe igrzyska sportowe młodzieży szkolnej, które dopingują w pracy młodzież i nauczycielstwo, a społeczeństwu ukazują dorobek szkolnictwa na polu wychowania fizycznego. Za znakomitą organizację igrzysk i wysoki poziom sportowy młodzieży uzyskuje gorące słowa uznania ze strony władz szkolnych [28—30]. Igrzyska te organizowane później rokrocznie staną się żywą propagandą wychowania fizycznego wśród społeczeństwa.

Oprócz wizytacji i osobistego wpływu na pracę nauczycieli, ważnym czynnikiem jego pracy nad podnoszeniem poziomu wychowania fizycznego w okręgu staną się Ogniska Metodyczne Wychowania Fizycznego. Zakłada je we wszystkich większych ośrodkach Kuratorium. Do prowadzenia ich dobiera wybitnych nauczycieli wychowania fizycznego. Poprzez konferencje nauczycielskie, organizowane przez ogniska, lekcje pokazowe, referaty, dyskusje, rady i wskazówki dąży do coraz to lep-

szych wyników w pracy nauczycieli wychowania fizycznego swego okręgu.

W czasie ferii wakacyjnych organizuje szereg kursów nauczycielskich wychowania fizycznego, celem usprawnienia samych nauczycieli, praktycznego zapoznania się z programem i nowoczesnymi metodami wychowania fizycznego.

Inną dziedziną działalności Wyrobka, poprzez którą wpływał na rozwój i poziom wychowania fizycznego, to Sekcja Wychowania Fizycznego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. W sekcji tej działa aktywnie od początku jej istnienia: wygłasza referaty, zabiera głos w dyskusjach, bierze udział w pracach komisji przez sekcję np. komisja budowy domu wycieczkowego w Krakowie, komisja doboru ćwiczeń gimnastycznych Bukha dla potrzeb gimnastyki szkolnej itp. [64—68].

Wychowanie fizyczne uzyskało tymczasem prawo obywatelstwa w szkole, stało się przedmiotem obowiązkowym, ogarnęło masy młodzieży.

Problem kształcenia kadr nauczycielskich wychowania fizycznego stał się palący. I na tym odcinku Wyrobek odegrał bardzo ważną rolę. Jako wybitny specjalista w zakresie wychowania fizycznego współpracuje na tym polu na Rocznych Kursach Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim z prof. UJ drem Stanisławem Ciechanowskim, w latach 1921 — 1923 jako wykładowca, a w roku 1923/24 jako kierownik tych kursów [33, 64]. W ten sposób, w zakresie kształcenia kadr nauczycielskich wf, pracuje już na dwóch odcinkach: w Seminarium Nauczycielskim dla potrzeb szkolnictwa powszechnego i na Uniwersytecie Jagiellońskim dla potrzeb szkolnictwa średniego.

STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UJ

Ale zapotrzebowanie na kadry nauczycielskie wf jest znacznie szersze, daleko wykraczające poza ramy Rocznych Kursów. Sprawa specjalistycznego kilkuletniego Studium Wychowania Fizycznego w Krakowie staje się nadzwyczaj pilna. Kategoryczne wnioski w tej sprawie wychodzą już od roku 1920, a starania o Studium Wychowania Fizycznego trwają już 7 lat. Niezmordowanym szermierzem tej sprawy jest prof. UJ dr Stanisław Ciechanowski. Do gorących rzeczników Studium należy również Zygmunt Wyrobek. Toteż w maju 1927 roku zostaje powołany do utworzonej wówczas Komisji Organizacyjnej Studium WF UJ [1].

Studium to rozpoczyna pracę w październiku 1927 roku. Od pierwszej chwili powstania Studium do swojej śmierci, Wyrobek kieruje działem praktycznym, wyklada teorię wychowania fizycznego, prowadzi seminarium z teorii wf, a w pierwszych latach istnienia Studium prowadzi również osobiście gry i zabawy ruchowe, na obozach zaś letnich gry terenowe. W Komisji Studium WF UJ, zastępującej Radę Wydziału,

cieszy się dużym autorytetem. Szanowany przez młodzież dzieli się z nią swoim bogatym doświadczeniem pedagogicznym na ćwiczeniach, wykładach, seminariach i obozach. Był znakomitym metodykiem i dydaktykiem. W ćwiczeniach umiał nauczyć i wyegzekwować, w wykładach — zainteresować i rozentuzjzmować słuchaczy. Będąc równocześnie wizytatorem szkół, miał możność jak najlepiej wykorzystać absolwentów Studium WF UJ na terenie Okręgu Szkolnego Krakowskiego [2—6, 7—11].

Na Studium WF UJ pracował 12 lat (1927 — 1939). Powstanie Studium, ugruntowanie podstaw tej placówki, nadanie kierunku pracy, zwłaszcza w kierunku praktycznym, uzyskanie wysokiego poziomu pracy przez Uczelnię w tym czasie, współdziałanie w wykształceniu 10 roczników młodych absolwentów — przyszłych nauczycieli wf, to między innymi duża zasługa Zygmunta Wyrobka. Toteż śmiało można go zaliczyć do pionierów i wybitnych pracowników tej Uczelni.

Gdy mowa o pracy Wyrobka na odcinku szkolnictwa wyższego trzeba wspomnieć jeszcze o Studium Pedagogicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obowiązywało ono studentów IV roku wszystkich wydziałów i kierunków, którzy zamierzali pracować w szkolnictwie średnim. Ukończenie tego Studium dawało im do tego uprawnienia. Cykl wykładów trwał rok i obejmował pedagogikę, historię wychowania, organizację szkolnictwa, higienę i wychowanie fizyczne oraz metodykę poszczególnych przedmiotów. Wyrobek wykladał tu od roku 1924 aż do swego zgonu. Wykłady jego miały za zadanie wprowadzić w zagadnienie wychowania fizycznego w szkole słuchaczy Studium. Jasną jest rzeczą, że oddziaływanie na tak znaczną rzeszę absolwentów UJ nie pozostawało bez wpływu na zrozumienie przez nich zadań wychowania fizycznego i zainteresowania się nim na terenie szkoły. Absolwenci Studium Pedagogicznego składali egzamin na nauczyciela szkół średnich przed komisją państwową, której Wyrobek był długoletnim członkiem i egzaminatorem z zakresu wychowania fizycznego [34].

W ten sposób udział Wyrobka w kształceniu kadr nauczycielskich wychowania fizycznego, w okresie formowania się wychowania fizycznego w szkolnictwie, poprzez pracę na Studium WF UJ i Studium Pedagogicznym UJ niepomiernie się powiększył. Zwiększając się oczywiście poważnie jego zasługi na tym polu dla dobra szkolnictwa, a dla wychowania fizycznego w szczególności.

RADA NAUKOWA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Bardzo ważnym terenem działalności Wyrobka była Rada Naukowa Wychowania Fizycznego [35]. Powołany do niej jako członek 7 II 1927 roku, pracował w niej bez przerwy w tym charakterze aż do zgonu. W obradach brał czynny udział, często zabierał głos, dorzucając ze

swego bogatego doświadczenia wiele cennych uwag. Bezpośrednio interesował się i opracowywał z ramienia Rady Naukowej zagadnienie wychowania fizycznego młodzieży szkolnej, wychowania fizycznego na wsi, oraz gier i zabaw regionalnych [58—63]. Szerszych opracowań na te tematy nie pozostawił po sobie, jakkolwiek nosił się z takimi zamiarami, wypowiadając się jedynie na łamach „Wychowania Fizycznego” na temat *Usportowienia wsi polskiej* [93] oraz *Zarysu struktury i organizacji sportu w szkole* [94].

PUBLICYSTYKA ZYGMUNTA WYROBKA

Bogatą i wszechstronną działalność Zygmunta Wyrobka na polu wychowania fizycznego wieńczy jego publicystyka.

Można w niej wyróżnić: a) prace o charakterze podręcznikowym, b) artykuły, c) recenzje.

Podręczniki *Vademecum skauta* i *Harcercz w polu* z dziedziny harcerstwa, odegrały poważną rolę w pracy młodzieży harcerskiej. *Vademecum* [70] zawierało podstawowe wiadomości z zakresu techniki skautowej. Śmiało można powiedzieć, że niezależnie od roli jaką ten podręcznik odegrał w pracy harcerskiej, stał się on zaczynem całej późniejszej literatury z zakresu techniki harcerskiej. Pionierska rola Wyrobka na tym odcinku jest bezsprzeczna. *Harcercz w polu* [71] jest oryginalnym dziełem Wyrobka i pierwszym szerszym podręcznikiem gier terenowych w Polsce. Podręcznik ten wyrósł z bogatej praktyki Wyrobka, gdy prowadził ćwiczenia polowe z drużynami polowymi, sokolimi, później skautowymi. Gry te wówczas miały charakter wojskowy (przygotowanie do walki zbrojnej), później jednak w opracowaniu i interpretacji autora stały się wspaniałym instrumentem wychowania setek tysięcy młodzieży polskiej. Podręcznik bowiem zyskał ogromną popularność nie tylko w harcerstwie, ale również w szkolnictwie, przysposobieniu wojskowym, a nawet w wojsku.

Idea nieskrępowanego ruchu na otwartej przestrzeni, w słońcu, powietrzu, tak gorąco propagowana przez Wyrobka urzeczywistniła się jak najszerzej. W ten sposób Wyrobek stał się twórcą nowego działu wychowania fizycznego w Polsce. Jeszcze za jego życia dział ten zyskuje prawo obywatelstwa nie tylko w harcerstwie, ale również w szkolnictwie. Jest to jego bezsporna zasługa. Prace z tego zakresu, które ukazały się później, są jedynie kontynuacją względnie rozszerzeniem podstawowej koncepcji Wyrobka. Dalsza praca podręcznikowa Wyrobka pt. *Zapasy na tułów i ramiona* [69], opracowana i wydana wspólnie z Rucińskim w formie osobnego dodatku do „Przeglądu Gimnastycznego” (1897) jest mniej znana i ma mniejsze znaczenie. Natomiast *Prawidła gier drużynowych* [72]: palanta, kwadranta, siatkówki, koszykówki, szczypiórniaka, jordanki (hazeny), opracowane przez Wyrobka a wydane przez Minister-

stwo W.R. i O.P. w latach 1930 i 1931 w oddzielnych książeczkach, odegrały poważną rolę w krzewieniu gier sportowych na terenie szkoły w okresie międzywojennym. Dziś wobec zunifikowanych przepisów gier sportowych, oczywiście nie mają żadnego znaczenia.

Artykuły Wyrobka pochodzą z dwóch okresów: a) z przed pierwszej wojny światowej (1897—1914), b) z okresu po pierwszej wojnie światowej (1925—1935).

Problematyka artykułów okresu pierwszego wynika z jego pracy w „Sokole” i skautingu. Znaczenie tych artykułów omówiliśmy wyżej. W artykułach okresu drugiego, prócz kilku sprawozdań z kongresów [91] czy kursów [90], pojawiają się zagadnienia ogólniejsze, jak *O wartości wychowania fizycznego* [92], *Organizacja gier i zabaw* [88], *Pojęcie idei jordanowskiej* [89], *Usportowienie wsi polskiej* [93], *Zarys struktury i organizacji sportu w szkole* [94]. Artykuły tego okresu wiążą się z jego pracą w szkolnictwie względnie w Radzie Naukowej Wychowania Fizycznego.

Ważnym działem jego publicystyki były recenzje [95—106], których 12 ogłosił drukiem w latach od roku 1923—1930. Artykuły swoje ogłaszał w okresie przedwojennym w „Przeglądzie Gimnastycznym” i w „Przeglądzie Sokolim”, po wojnie w miesięczniku „Wychowanie Fizyczne”.

PIONIERSKIE ZASŁUGI ZYGMUNTA WYROBKA NA POLU WF

W życiu Wyrobka zaznaczają się wyraźnie dwa okresy: przedwojenny i powojenny. W okresie pierwszym ideaą, która go pochłonęła, było przygotowanie do walki zbrojnej o niepodległość Polski. Pod jej wpływem prawdopodobnie wybiera wychowanie fizyczne mimo ukończenia studiów lekarskich. W wychowaniu fizycznym widzi drogę do tężyzny fizycznej i moralnej narodu, te zaś jako fundament powodzenia w walce o wolność.

Punktem wyjścia dla niego staje się „Sokół”. Tu walczy o swe ideały: czynem jako nauczyciel, piórem jako autor. Nie zadowala się tym, co zastał. Do pracy wnosi nowe wartości. Niektóre jego tezy jeszcze i dzisiaj nie straciły nic ze swej aktualności.

Prawdziwym „rewolucjonistą” okazuje się Wyrobek drukując swój artykuł na temat gier i zabaw i ruchu na wolnym powietrzu w roku 1898. Nie zadowala go wyłączność gimnastyki, jako środka wychowania fizycznego, domaga się nieskrępowanego ruchu na wolnym powietrzu pod postacią gier, zabaw i wycieczek. W tym żądaniu jest na wskroś nowoczesny. Jest nie tylko rzecznikiem nowych działań w wychowaniu fizycznym: gier, zabaw, wycieczek, ale przede wszystkim i co najważniejsze, w ogóle ruchu na wolnym powietrzu. W arsenał środków oddziaływania na organizm wprzęga słońce, powietrze i nie-

skrępowany ruch na otwartych przestrzeniach. Co więcej, słuszność swoich poglądów dokumentuje czynem, prowadząc przez szereg lat w Parku Jordana gry i zabawy.

W idei krzewienia ruchu na wolnym powietrzu nie poprzestaje tylko na grach i zabawach. W pracy z drużynami polowymi „Sokoła”, a później drużynami skautowymi odkrywa nową dziedzinę oddziaływania na młodzież: gry polowe. W latach 1910—1914 zdobywa na tym polu duże doświadczenie. Widzi, jak wielkie znaczenie mają te gry dla zdrowia i wychowania młodzieży. Toteż poświęca im oryginalną pracę pt. *Harcercz w polu*, którą wywalcza prawo obywatelstwa dla tego działu w wychowaniu fizycznym młodzieży. Nie trzeba dodawać, jaki wielki wpływ wywarły gry polowe Wyrobka na pracę drużyn harcerskich, na wycieczkach, obozach, koloniach oraz na wychowaniu fizycznym młodzieży szkolnej. Wpływ Wyrobka zaznaczył się niewątpliwie również w pracach innych autorów z tego zakresu, które ukazały się później.

Z prac drukowanych, które wywarły poważniejszy wpływ na wychowanie fizyczne młodzieży, należy wymienić jeszcze *Prawidła gier drużynowych*. Prawidła te opracowane przez Wyrobka bardzo starannie, wydane w roku 1930 i 1931 sprecyzowały zagadnienie gier drużynowych w szkołach i unormowały przepisy, które dotychczas były w rozmaity sposób stosowane.

Artykuły Wyrobka, drukowane po pierwszej wojnie światowej, głównie w miesięczniku „Wychowanie Fizyczne” wnoszą do skarbcza kultury fizycznej w Polsce szersze jego poglądy na temat wf i sportu.

Obok tych wartości, które wniósł Wyrobek w swych pracach drukowanych, nie sposób nie wspomnieć o jego wielkich zasługach w przygotowaniu młodzieży do walki o niepodległość Polski, w krzewieniu idei jordanowskiej, w założeniu skautingu krakowskiego i położeniu fundamentów pod dalszy rozwój tej organizacji, w kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego dla potrzeb szkolnictwa podstawowego (Seminarium Nauczycielskie), średniego (Roczne Kursy Nauczycielskie WF, Studium WF UJ), w zorganizowaniu i postawieniu na wysokim poziomie wychowania fizycznego w Okręgu Krakowskim, w zorganizowaniu, ugruntowaniu bytu i nadaniu kierunku Studium WF UJ (dziś WSWF), w pracach w Radzie Naukowej Wychowania Fizycznego.

Te wielkie wartości, jakie wniósł Wyrobek do skarbcza kultury fizycznej w Polsce, widzimy nie tylko dzisiaj, ale doceniano je w wysokim stopniu współcześnie. Świadczą o tym odznaczenia przyznane mu za działalność niepodległościową i zasługi położone na polu wychowania fizycznego, jak: Kawalerski Krzyż Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Odzyskania Niepodległości Polski, Złota Harcerska Odznaka Wdzięczności, Złota Odznaka Sokoła, Krzyż Zasługi Legii Honorowej Sokolstwa w Ameryce.

Jubileusz 30-lecia

Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego
w Krakowie

Zaproszenie

40 — 43. Fotokopia zaproszenia i programu jubileuszowego Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w roku 1958. Ze zbiorów J. Bugajskiego.

KOMITET HONOROWY:

Włodzimierz RECZEK Przewodniczący GKKE
Aleksander GUTOWSKI Dyrektor Departamentu WF GKKE
Lucjan MOTYKA I Sekretarz KW PZPR w Krakowie
Prof. Dr Wiktor BONIECKI Przewodniczący MRN w Krakowie

Prof. Dr Eugenia STOLYHOWA b. Rektor WSWF
Prof. Dr Witold GADZIKIEWICZ b. Dyrektor Studium WF UJ
Prof. Dr. Bożydar SZABUNIEWICZ b. Dyrektor Studium WF UJ
Prof. Józef DYCHTON b. Wykładowca Studium WF UJ

Prof. Dr Zygmunt GRODZIŃSKI Rektor UJ
Prof. Dr Zygmunt GILEWICZ Profesor AWF
Doc. Dr Artur JURAND Rektor WSWF
Z ca Prof. Mgr Ludamir MAZUREK Proroktor WSWF

KOMITET ORGANIZACYJNY:

Mgr J. Bugajski, mgr E. Dudziński, mgr A. Gryglewska, mgr T. Janasz, mgr A. Kłasińska,
mgr H. Kubalska, mgr M. Laberschek, mgr A. Lukowska, mgr F. Miłowska, mgr T. Nowicki,
mgr A. Orchowicki, mgr H. Oszust, mgr S. Panek, mgr J. Pykosz, mgr A. Rybka, mgr
W. Stawiarski, dr P. Stok, dr S. Suchon, mgr C. Szlenkowska.

P R O G R A M

I dzień czwartek, 22 maja 1958

8.30–10.00 Zbiórka Uczestników Zjazdu na boisku Szkoły przy ul. Grzegorzeckiej 24a
otwarcie Zjazdu — wspólna fotografia roczników — zwiedzanie Zakładów
i urzędzeń Szkoły.

11.00–13.30 AKADEMIA w auli Uniwersytetu Jagiellońskiego

Słowo wstępne — Prorektor Mgr L. Mazurek

Wykład Prof. Dr Z. Gilewicza: Aktualne problemy teorii wych. fizycznego.

Wykład Prof. Dr S. Szumana: Rozwój orientacji dziecka w budowie
i czynnościach ciała ludzi i zwierząt.

15.30–18.30 LEKCJE METODYCZNE I POKAZY

15.30 gimnastyka podstawowa męska — mgr Z. Miernik (Zakład Gimnastyki)

16.15 gimnastyka podstawowa żeńska — mgr. Cz. Miernikowa (Zakład Gimn.)

17.15 gimnastyka artystyczna — as. B. Szegłowska (Z-d Cw. Muz. Ruchowych)

17.45 dżudo — mgr. F. Hapek (Zakład Sportów Różnych)

18.10 ćwiczenia muzyczno-ruchowe — mgr H. Kubińska (Z-d Cw. Muz.-Ruch)

20.00 Wspólna kolacja (sala Kasyna Oficerskiego, ul. Odrowąża 5)

22.00 Zabawa taneczna.

II dzień piątek, 23 maja 1958

8.00–10.00 Zwiedzanie Zakładów Szkoły przy Al. Stowackiego 46)

11.00–13.30 Wykłady i wyświetlanie filmów (sala wykład. AM. Kopernika 12)

11.00 Film z uroczystości zjazdowych i życia Szkoły

12.00 Wykład Doc. Dr. B. Jasińskiego: Zagadnienie rozwoju ontogenetycznego
człowieka a wychowanie fizyczne

12.45 Wykład Dr. P. Stoka: Historia rozwoju Studium WF UJ i WSWF w Krakowie

15.00–18.00 Pokazy i zawody sportowe (boisko przy ul. Grzegorzeckiej)

15.00 lekcja metodyczna piłki ręcznej — mgr J. Żarek (Z-d ZGS)

15.45 zawody w piłce koszykowej: absolwenci — studenci Szkoły

16.15 zawody lekkoatletyczne: WSWF Poznań — WSWF Kraków

18.00 Zebranie towarzyskie poszczególnych roczników

III. dzień sobota, 24 maja 1958

9.00 Wycieczka autokarami do Ojcowa (zwiedzanie — biwak — gry — wspom-
nienia). Powrót do Krakowa godz. 15.—

Ministerstwo Oświaty pismem z dnia 8. IV. 58 Nr: K-2-445/58 udzieliło na okres
zjazdu urlopów płatnych nauczycielom wf — absolwentom krakowskiej uczelni.

Dwadzieścia lat temu odszedł wybitny człowiek idei i czynu na polu wychowania fizycznego, ale dzieło jego żyje w poglądach, które rzucił, w dziedzinach wychowania fizycznego, które stworzył, w pracy wielu jego wychowanków.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum UJ. Zbiór akt Studium WF UJ. Teczka nr WL II — 21 a. Senat UJ. Pismo z dnia 19. V. 1927 nr 2598/28. Powołanie Zygmunta Wyrobka do Komisji organizacyjnej Studium WF UJ.
2. — Sprawozdanie roczne Studium WF UJ za rok 1927/28.
3. — Sprawozdanie roczne Studium WF UJ za rok 1928/29.
4. — Sprawozdanie roczne Studium WF UJ za rok 1929/30.
5. — Pismo dyrektora Studium WF UJ z dnia 22. XI. 1928.
6. — Umowy zawarte między dziekanatem Wydziału Filozoficznego UJ a Zygmuntem Wyrobkiem z dnia 25. X. 1937 i 1. IX. 1938.
7. — Protokół posiedzenia I Komisji Studium WF UJ z 14. VI. 1927.
8. — Archiwum Studium WF UJ (WSWF w Krakowie). Księgi protokołów posiedzeń Komisji Studium WF UJ za lata 1927—1939.
9. — Księgi wpisowe Studium WF UJ za lata 1927—1939.
10. — Protokoły egzaminacyjne za lata 1927—1939.
11. — Biblioteka WSWF. Indeks prac magisterskich.
12. — Dokumenty rodzinne Wyrobków. Metryka urodzenia Zygmunta Wyrobka.
13. — Metryka ślubu.
14. — Własnoręczny życiorys.
15. — Świadczenia 4-klasowej Szkoły Ludowej w Krakowie.
16. — Świadczenia szkolne od klasy II do VII szkoły c. k. Św. Anny w Krakowie.
17. — Index lectionum nr 636 die 8. X. 1890 od 1890—1893.
18. — Świadcstwo c. k. Komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich z dnia 23. VIII. 1895, l. 63.
19. — Pismo dyrekcji Seminarium Nauczycielskiego w Krakowie z dnia 16. VII. 1919 nr 301. Zaświadczenie pracy w charakterze nauczyciela gimnastyki w zastępstwie dra Jordana w latach 1901—1905.
20. — C. k. Rada Szkolna Krajowa. Reskrypt z dnia 6. II. 1905, l. 49571. Poruczenie udzielania nauki gimnastyki w Seminarium Nauczycielskim w Krakowie od 1. I. 1905.
21. — C. k. Rada Szkolna Krajowa. Reskrypt z dnia 17. VI. 1912, l. 4844/III. Mia-
nowanie nauczycielem stałym gimnastyki w c. k. Seminarium Nauczycielskim w Krakowie.
22. — Rada Szkolna Krajowa, l. 2525/III z 14. XI. 1919. Mianowanie nauczycielem
głównym dla nauki gimnastyki w Państwowym Seminarium Nauczycielskim
Męskim w Krakowie z ważnością od 1. XII. 1919.
23. — K. O. S. K. Pismo z dnia 5. VIII. 1925, l. 1541/0. Powierzenie obowiązków in-
struktora wychowania fizycznego w roku szkolnym 1925/26 w szkołach śred-
nich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich w Okręgu Szkolnym
Krakowskim.

24. — K. O. S. K. Pismo z dnia 15. XI. 1926, l. O. 1282/26. Powierzenie obowiązków instruktora wychowania fizycznego na rok szkolny 1926/27, jak wyżej.
25. — K. O. S. K. Pismo z dnia 8. IX. 1927, l. O. 1391/27. Powierzenie obowiązków instruktora wychowania fizycznego na rok szkolny 1927/28, jak wyżej.
26. — K. O. S. K. Pismo z dnia 22. IX. 1928, l. O. 1822/28. Powierzenie obowiązków instruktora wychowania fizycznego na rok szkolny 1928/29, jak wyżej.
27. — Ministerstwo W. R. i O. P. Pismo z dnia 12. VI. 1929 nr 1 Prez. 3927/29. Mianowanie wizytatorem szkół K. O. S. K. z dniem 1. VII. 1929.
28. — K. O. S. K. Pismo z dnia 30. V. 1924, l. 990/prez. 1924. Podziękowanie za zorganizowanie zawodów szkolnych.
29. — K. O. S. K. Pismo z dnia 27. VI. 1923, l. 1524/prez. 1923. Podziękowanie za zorganizowanie „Igrzysk Młodzieży Szkolnej”.
30. — K. O. S. K. Pismo z dnia 11. VII. 1925, l. 1428/01925. Podziękowanie za zorganizowanie zawodów.
31. — Ministerstwo W. R. i O. P. Pismo z dnia 24. IX. 1925 nr BP-19918/35. Przeniesienie na własną prośbę w stan spoczynku.
32. — Ministerstwo W. R. i O. P. Pismo z dnia 4. X. 1935 nr BP. 22132/35. Podziękowanie za owocną pracę w dziedzinie szkolnictwa.
33. — Ministerstwo W. R. i O. P. Pismo z dnia 11. IX. 1923 nr 861/23/H. Mianowanie dyrektorem Państwowego kursu wf w Krakowie z dniem 1. IX. 1923.
34. — Pismo Prezydium Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich w Krakowie z dnia 17. X. 1921 nr 198. Mianowanie członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich i egzaminatorem.
35. — Ministerstwo Spraw Wojskowych. Pismo z dnia 7. II. 1927, l. 16. Powołanie do Rady Naukowej Wychowania Fizycznego w charakterze członka.
36. — Rada Naukowa Wychowania Fizycznego z dnia 24. III. 1936, l. 113/36. W sprawie prac magisterskich.
37. — Wojewódzki Oddział ZHP w Krakowie. Pismo z dnia 1. VI. 1936, l. 307/36. Mianowanie działaczem harcerskim.
38. — Koło Harcerzy z Czasów Walk o Niepodległość. Orzeczenie weryfikacyjne z dnia 10. XI. 1937 nr 1.
39. — Sydsvenska Gymn. Instytutel. 23. VIII. 1928. Mjr. J. G. Thulin. Prakt-Theoret. Sommerkursus in schwed. Gymn. 3. VIII. — 23. VIII. 1928.
40. — Ministerstwo Spraw Wojskowych. PUWF i PW nr 259 — 99/Wyszk. z dnia 29. IX. 1932. Podziękowanie za bezinteresowną i ofiarną pracę na obozie letnim w Brasławiu.
41. — Ministerstwo Spraw Wojskowych. PUWF i PW nr 1239/Wyszk. z dnia 4. III. 1932. Podziękowanie za pracę nad stworzeniem nowych wzorów gimnastycznych POS.
42. — Projekt odznaki sportowej SOSF (rękopis autora).
43. — Magistrat stoł-król. Miasta Krakowa. Wydział do Spraw Opieki Społecznej. Pismo z dnia 19. IV. 1925, l. 017/21. Podziękowanie za pracę na stanowisku kierownika Parku Jordana.
44. — E. Kubalski, *Zygmunt Wyrobek w Sokolstwie* (maszynopis).
45. — Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski. Dekret Prez. RP 9. XI. 1932.
46. — Złoty Krzyż Zasługi za zasługi na polu wf i pw. Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 19. III. 1937.
47. — Medal Niepodległości za pracę w dziele odzyskania niepodległości. Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 21. IV. 1937.
48. — Odznaka wdzięczności. Rozkaz Naczelnictwa ZHP z dnia 3. VII. 1921. Pismo ZHP z dnia 3. VII. 1921, l. 7414/5751.

49. — Zaszczytna Odznaka Sokola w uznaniu wybitnych zasług położonych w szerzeniu i ugruntowaniu idei Sokolej. Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokol” w Polsce. Pismo z dnia 10. VII. 1938.
50. — Brązowy Krzyż Zasługi Legii Honorowej Sokolstwa Polskiego w Ameryce.
51. — Odznaka Komentanta PW.
52. — Dyplom honorowy za zasługi położone dla rozwoju sportu w Polsce. Związek Polskich Związków Sportowych — Polski Komitet Olimpijski. Warszawa 23. I. 1930, l. 101/30.
53. — Tytuł członka honorowego Polskiego Związku Gier Sportowych. W uznaniu zasług na polu ideologii gier sportowych. Pismo Polskiego Związku Gier Sportowych 2. IV. 1929 L. 57.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1927 — 1939.*
2. — *Spisy wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1927 — 1939.*
3. — Protokół III posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 15. II. 1927.
4. — Protokół II posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 16. IV. 1928.
5. — Protokół III posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 22. VI. 1929.
6. — Protokół IV posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 12. V. 1932.
7. — Protokół V posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 12. XII. 1936.
8. — Protokół VI posiedzenia Rady Naukowej WF z dnia 12. II. 1938.
9. — Zygmunt Wyrobek, *Sprawozdanie z Państwowego kursu wf w Krakowie, „Wychowania Fizycznego” 1924 nr 7—12.*
10. — tenże, *I Walny Zjazd Sekcji WF i Higieny Szkolnej TNSW, „Wychowanie Fizyczne” 1927 nr 4.*
11. — tenże, *Sprawozdanie z działalności Sekcji WF i Higieny Szkolnej Krakowskiego Koła TNSW za rok 1929, „Wychowanie Fizyczne” 1930 nr 3.*
12. — tenże, *Sprawozdanie z działalności Prezydium Okręgowej Sekcji WF i Higieny Szkolnej TNSW w Krakowie za rok 1932/33, „Wychowanie Fizyczne” 1933 nr 5.*
13. — tenże, *Sprawozdanie z działalności Sekcji WF i Higieny Szkolnej Krakowskiego Koła TNSW w Krakowie, „Wychowanie Fizyczne” 1936 nr 5—6.*
14. — tenże, (wspólnie z S. Rucińskim) *Zapasy na tułów i ramiona.* Dodatek do „Przeglądu Gimnastycznego”, Kraków 1897. Nakładem „Przeglądu Gimnastycznego”.
15. — tenże, *Vademecum. Techniczny podręcznik harcerski*, wyd. III, Kraków-Wilno 1921. Nakładem Harcerskiej Spółki Wydawniczej w Krakowie.
16. — *Harcerz w polu. Zabawy i gry terenowe*, wyd. IV, Lwów 1937. Wydawnictwo Zakładu Narodowego Im. Ossolińskich.
17. — tenże, *Prawidła gier drużynowych: palant, kwadrant, jordanka, siatkówka, koszykówka, szczypiórniak*, wyd. II, Poznań 1931. Wydawnictwo Ministerstwa W.R. i O.P.
18. — *Wychowanie fizyczne.* Wg wykładów Z. Wyrobka opracował M. CH., Kraków 1929. Nakładem Koła Pedagogicznego UJ.
19. — Z. Wyrobek, *Pochód ozdobny*, „Przegląd Gimnastyczny” 1897 nr 1.
20. — Z. W., *Cwiczenia z laskami*, „Przegląd Gimnastyczny” 1897 nr 5.
21. — Zyk, *Poręcze: Woltyże okroczone i odwrotne*, „Przegląd Gimnastyczny” 1897 nr 6.

22. — Zyk * *Poręcze: podpory i zmiany tychże w miejscu i w wywijaniu*, „Przegląd Gimnastyczny” 1897 nr 12.
23. — Zyk, *Koń wzdłuż bez łęków: Woltyże okroczone — zawrotne*, „Przegląd Gimnastyczny” 1898 nr 5.
24. — T.K., *Jeszcze kilka słów o gimnastyce a pięknie*, „Przegląd Gimnastyczny” 1898 nr 12.
25. — Z. Wyrobek, *Gry i zabawy*, „Przegląd Gimnastyczny” 1898 nr 1—8.
26. — Z. Wyrobek, *Gry i zabawy*, „Przegląd Gimnastyczny” 1898 nr 10.
27. — T.K., *Gry i zabawy*, „Przegląd Gimnastyczny” 1899 nr 2—3.
28. — T.K., *Gry i zabawy*, „Przegląd Gimnastyczny” 1899 nr 5—10.
29. — Z. Wyrobek, *Jeszcze o ćwiczeniach wojskowych młodzieży gimnazjalnej*, „Przegląd Gimnastyczny” 1899 nr 7.
30. — T.K., *Piramidy w trzech*, „Przegląd Gimnastyczny” 1900 nr 1—2.
31. — Z. Wyrobek, *Rząd żerdzi*, „Przegląd Gimnastyczny” 1900 nr 3.
32. — T.K., *Gry i zabawy*, „Przegląd Gimnastyczny” 1900 nr 6—9.
33. — Z. Wyrobek, *W sprawie prowadzenia ćwiczeń*, „Przegląd Gimnastyczny” 1900 nr 11.
34. — Z. Wyrobek, *Pomoc i ochrona w ćwiczeniach*, „Przegląd Gimnastyczny” 1901 nr 2—3.
35. — Z. Wyrobek, *W sprawie ćwiczeń podczas Zjazdu Wszechszkolskiego we Lwowie*, „Przegląd Gimnastyczny” 1901 nr 9—10.
36. — Z.W., *W sprawie zlotu krajowego*, „Przegląd Sokoli” 1909 nr 2.
37. — Z.W., *Trójkąt*, „Przegląd Sokoli” 1909 nr 13.
38. — Z. Wyrobek, *Z kursu gier i zabaw w Skolem*, „Przegląd Sokoli” 1910 nr 17—20.
39. — Z. Wyrobek, *Cwiczenia polowe w czasie doraźnego zlotu I Okręgu Sokolego w Chrzanowie*, „Przegląd Sokoli” 1911 nr 7.
40. — Z. Wyrobek, *Z ruchu skautowego*, „Przegląd Sokoli” 1913 nr 10.
41. — Z. Wyrobek, *Organizacja gier ruchowych*, „Wychowanie Fizyczne” 1922 nr 1—6.
42. — Z. Wyrobek, *Gra w oczko*, „Wychowanie Fizyczne” 1924 nr 1—6.
43. — Z. Wyrobek, *Organizacja gier i zabaw w Rzeczypospolitej*, „Wychowanie Fizyczne” 1925 nr 3—4.
44. — Z. Wyrobek, *Podjęcie idei Jordanowskiej zadaniem sekcji wf i hig. szkolnej*, „Wychowanie Fizyczne” 1927 nr 7—8.
45. — tenże, *Wartość wychowawcza ćwiczeń cielesnych*, „Wychowanie Fizyczne” 1930 nr 7—9.
46. — tenże, *Sprawa tzw. usportowienia wsi polskiej i małego miasta*, „Wychowanie Fizyczne” 1933 nr 10.
47. — tenże, *Zarys struktury organizacji sportu w szkole*, „Wychowanie Fizyczne” 1935 nr 1—2.
48. — Ministerstwo Spraw Wojskowych, *Regulamin wychowania fizycznego* Warszawa 1923, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1923, nr 1—4.
49. — W. Sikorski, *Gimnastyka. System Linga w zarysie*, wyd. III, Lwów 1922, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1923 nr 1—4.
50. — W. Sikorski, *Przykłady osnów lekcji gimnastyki dla młodzieży męskiej*, Warszawa 1922, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1923 nr 1—4.
51. — Kowalewski, *Flancman, Ćwiczenia cielesne*, Warszawa 1922, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1923 nr 1—4.

* Zygmunt Wyrobek obok pełnego swego imienia i nazwiska używał również w podpisywaniu swych artykułów pseudonimów: „Zyk”, „Z.W.”, „T.K.”.

52. — E. Piasecki, *Biblioteka podręczna wychowawcy fizycznego*, Warszawa 1924, rec. „Wychowanie Fizyczne 1924 nr 7—12.
53. — C. Kłoś, *Boisko sportowe*, Warszawa 1923, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1925 nr 1.
54. — J. Baran, *Lekka atletyka*, Warszawa 1924, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1925 nr 1.
55. — C. Kłoś, *Lekka atletyka* Warszawa 1924, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1925 nr 2.
56. — W. Sikorski, *Gimnastyka. Część I. Podręcznik metodyczny dla seminariów i kursów nauczycielskich*, Lwów 1927 rec. „Wychowanie Fizyczne” 1927 nr 6.
57. — W. Osmólski, *Zaniedbane drogi wychowawcze*, Warszawa 1928, rec. „Wychowanie Fizyczne”, 1928 nr 11.
58. — M. Germanówna, *Gry i zabawy w szkole powszechnej*, Lwów 1928, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1928 nr 11.
59. — Polski Związek Gier Sportowych, *Piłka siatkowa i koszykowa*, Warszawa 1928, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1928 nr 12.
60. — Państwowy Urząd WF i PW, *Ogrody jordanowskie*, Warszawa 1928, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1928 nr 12.
61. — W. Sikorski, *Gimnastyka. Część II*, Lwów 1930, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1930 nr 4.
62. — W. Sikorski, *Gry i zabawy dla szkoły*, wyd. III, Poznań 1929, rec. „Wychowanie Fizyczne” 1930 nr 4.
63. — *Ocena programów wychowania fizycznego Min. W.R. i O.P.*, „Muzeum” 1935.
64. — *Jordan, ojciec ruchu boiskowego w Polsce*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1929 z dnia 17. VI.
65. — *Opowiadania dla dzieci*.

OPRACOWANIA

1. — H. Smarzyński, *Henryk Jordan pionier nowoczesnego wychowania fizycznego*, PWN, Kraków 1958, s. 234 i 254.
2. — J. i K. Bugajscy, *Harcerska służba III Krakowskiej Drużyny im. Kazimierza Pułaskiego*, [w:] *Księga pamiątkowa III Gimnazjum...*, Kraków 1958, 127—156.
3. — T. Wąsowicz, *Zygmunt Wyrobek*, ZHP — Okręg Krakowski — Rozkazy i Okólniki — Kraków, l. II, 1935 nr 5.
4. — J. Bugajski, *Zygmunt Wyrobek (1872—1939)* „Kultura Fizyczna” 1960 nr 3
5. — F. Fidziński, *Zygmunt Wyrobek*, „Wychowanie Fizyczne w Szkole” 1958 nr 4.

JÓZEF FIGNA 1886—1949

Zycie i działalność Józefa Figny przypada na burzliwy okres naszej historii obejmujący:

a) ćwierćwiecze poprzedzające I wojnę światową (1886—1914), b) I wojnę światową (1914—1918), c) odzyskanie niepodległości Polski i walki o ustalenie jej granic (1918—1921), d) okres międzywojenny (1919—1939), e) II wojnę światową i okupację (1939—1945), f) odbudowę Polski (1945—1949). Na tle tych czasów Józef Figna występuje przede wszystkim jako Polak-patriota, który nie tylko z bronią w ręku walczy o jej niepodległość i granice, ale całym swoim życiem i pracą składa dowody swej gorącej i niezłomnej miłości Ojczyzny.

Życie swe poświęca wychowaniu młodzieży polskiej. Rozumiał je szeroko i głęboko, czego dowodem jest jego bogata działalność pedagogiczna. Mimo wielu zainteresowań, wybrał wychowanie fizyczne jako główną dziedzinę swej pracy pedagogicznej i jemu poświęcił całe swoje życie. Jego działalność na polu wychowania fizycznego wynikała również z głębokiego patriotyzmu. Mógł wybrać inną drogę. Miał za sobą studia filologiczne, zakończone doktoratem, wybrał jednak wychowanie fizyczne. Wiedział, że odrodzona, ale słaba jeszcze ojczyzna, potrzebuje zdrowych, silnych, dzielnych, młodych pokoleń. W wychowaniu fizycznym widział drogę do tego celu. Zarzuca więc kierunek filologiczny i poświęca się wychowaniu fizycznemu młodzieży. Służbę zawodową rozpoczął i skończył jako nauczyciel wychowania fizycznego.

Terenem jego działalności pedagogicznej jest szkolnictwo. Pracuje w nim w latach 1908—1914 oraz w latach 1922—1939 jako nauczyciel wychowania fizycznego, a w latach 1945—1948 jako wizytator wychowania fizycznego. Na obydwu stanowiskach wykazał maksimum ofiarności i poczucia obowiązku, zyskując sobie najwyższe słowa uznania.

Drugą dziedziną jego pracy pedagogicznej jest Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Pracuje w nim od założenia go (1927) do swego zgonu (1949), w latach międzywojen-

nych (1927—1939) jako wykładowca i sekretarz, po wojnie jako inicjator jego restytucji, współorganizator, wykładowca i wicedyrektor. Swą ofiarną pracą na tym odcinku wpisał się na listę pionierów, organizatorów i zasłużonych pracowników tej Uczelni.

Józef Figna urodził się 16 marca 1886 roku w Trzanowicach Dolnych powiatu cieszyńskiego, pod zaborem austriackim [6]. Ojcem jego był Andrzej Figna, rolnik i wójt miejscowej gminy, matką — Anna z domu Musioł. Obydwoje rodzice byli rodowitymi Ślązakami, ale również rdzennymi Polakami.

Po ukończeniu 4-klasowej Szkoły Ludowej, uczęszczał do polskiego gimnazjum w Cieszynie, gdzie złożył [7] egzamin dojrzałości 18 lipca 1908 r. W latach 1905/1907 studiuje filologię niemiecką i klasyczną na Wydziale Filologicznym UJ w Krakowie [10]. Równocześnie (1905 do 1907) odbywa 2-letni kurs naukowy gimnastyki dla kandydatów na nauczycieli, składając z odnaczeniem egzamin końcowy w dniu 26 czerwca 1907 r. przed Komisją Egzaminacyjną na Nauczycieli Szkół Średnich i Seminariów Nauczycielskich w Krakowie [9]. W ten sposób zamyka pierwszy etap swoich studiów wyższych, uzyskując kwalifikacje do nauczania gimnastyki i zaliczając dwa lata studiów filologicznych.

W następnym roku (1907/1908) przerywa studia, odbywając obowiązkową służbę wojskową, jako jednoroczny ochotnik w 100 pułku piechoty [52]. Po zwolnieniu z wojska wraca z powrotem do Krakowa, gdzie studiuje w dalszym ciągu filologię niemiecką [10] i klasyczną w latach 1908/1909—1910/1911. Na skutek wcześniej podjętej [16] pracy zawodowej (1. X. 1908), a później wojny, nie uzyskuje absolutorium we właściwym czasie, ale dopiero w styczniu 1932 [12], w rok później promuje się na doktora filozofii, na podstawie pracy *Über Kleists Dramatisches Fragment Robert Guiskard* [13]. W roku 1921 kończy kurs handlowy dla oficerów w Akademii Handlowej w Krakowie [15]. Świadectwo ukończenia tego kursu umożliwi mu w czasie okupacji pracę w Szkole Handlowej [24]. Studia w zakresie wychowania fizycznego uzupełnił w roku 1928 kursem gimnastycznym w Lund w Szwecji pod kierunkiem J.G. Thulina [20] oraz kursem gier terenowych odbytych w roku 1934 pod kierunkiem Zygmunta Wyrobka [23]. Kuźnią jego pracy nad sobą była bogata osobista biblioteka, którą gromadził z ogromnym zamiłowaniem i znanstwem przez całe życie. Ugruntowanie wiedzy i szerokie spojrzenie na świat dały mu liczne podróże zagraniczne: siedmiokrotnie do Niemiec, dwukrotnie do Szwecji oraz do Danii, Francji, Włoch i Hiszpanii [8].

Tak jak jego rodzice, tak i Józef Figna czuje się z krwi i kości Polakiem. Trzeba jednak pamiętać, że Polska była w tym czasie pod zaborami, a Trzanowice Dolne, miejsce rodzinne Józefa Figny administracyjnie pod wpływami czeskimi, należały do Austrii.

W sercu Józefa Figny bije jednak od najmłodszych lat gorąca miłość do Polski, która nie zgaśnie aż do śmierci. Niewątpliwie dom rodzinny odegrał tutaj najważniejszą rolę. Ale jego patriotyzm ugruntował się w polskim gimnazjum w Cieszynie. Tu nasiąka atmosferą polskości, w której krzewieniu bierze czynny udział. Mimo zakazu władz należy do tajnej polskiej organizacji młodzieży, która budzi i umacnia ducha narodowego na Śląsku Cieszyńskim. Wraz z kolegami organizuje po wsiach i miasteczkach śląskich czytelnie, urządza przedstawienia i wygłasza odczyty [8]. Pracę tę kontynuuje w czasie studiów uniwersyteckich. Głębokie poczucie przynależności narodowej i gorący patriotyzm, oto dwa charakterystyczne rysy Józefa Figny, jako ucznia gimnazjum i studenta uniwersytetu.

W latach 1908—1914 pełni obowiązki nauczyciela wychowania fizycznego a częściowo języka niemieckiego w Państwowym III Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Krakowie [16]. Wojna przerywa jego działalność pedagogiczną na okres 8 lat (1914—1922). W wojnie bierze udział jako oficer armii austriackiej, a w latach 1918—1922, po wstąpieniu do armii polskiej odgrywa ważną rolę w walkach o Cieszyński i Górny Śląsk [52, 53].

Po zdemobilizowaniu w roku 1922, wraca do Gimnazjum III w Krakowie [17], w którym pracuje nieprzerwanie do wybuchu II wojny światowej, jako nauczyciel wychowania fizycznego [17, 18, 19]. W latach 1933—1939 pełni równocześnie obowiązki kierownika Ogniska Metodycznego WF i PW w Krakowie [22], a w latach 1927—1939 obowiązki wykładowcy na Studium WF UJ oraz sekretarza (1929—1935) [31, 32, 33].

Druga wojna światowa ponownie przerywa jego pracę nauczycielską. W kampanii wrześniowej bierze udział jako ochotnik [60]. Unikając niewoli i internowania wraca do Krakowa. Tu pracując [24] na prywatnych kursach handlowych (1940—1943) oraz w Szkole Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej (1941—1945) [25] włącza się równocześnie w pracę podziemną. Współpracuje w redagowaniu i wydawaniu konspiracyjnego pisma „Dziennik Polski” [50, 51].

Po odzyskaniu niepodległości w roku 1945, zgłasza się jako jeden z pierwszych do III Liceum w Krakowie [26]. Pracuje tutaj jednak krótko jako nauczyciel wychowania fizycznego (luty do kwietnia 1945), wkrótce bowiem przechodzi do pracy w Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego jako wizytator wychowania fizycznego [27, 28]. Na tym stanowisku położył po wojnie wielkie zasługi w organizacji wychowania fizycznego w szkołach Okręgu Szkolnego Krakowskiego. W czerwcu 1948 r. zwalnia się z tego stanowiska, by jeszcze na rok wrócić do swego macierzystego zakładu pracy II Liceum (dawniej III Gimnazjum) w Krakowie [29].

W latach powojennych odgrywa ważną rolę w życiu i rozwoju Studium WF UJ, jako inicjator restytucji Uczelni i jej współorganizator

[32, 33, 34]. Józef Figna był człowiekiem pracy. Miarą jego zasług są jego czyny. Za ofiarną pracę otrzymał wiele wysokich odznaczeń wojskowych i cywilnych.

SLUŻBA WOJSKOWA JÓZEFA FIGNY I JEGO UDZIAŁ W WALKACH O GRANICE POLSKI

Służba wojskowa Józefa Figny jest wyjątkowo piękną kartą jego życia. Patriotyzm, który zaznaczał się już w szkole średniej, znalazł najpiękniejszy wyraz w walkach o ziemię śląskie.

Obowiązkową służbę wojskową odbywa Józef Figna w roku 1907/1908 w 100 pułku piechoty austriackiej, jako jednoroczny ochotnik [52, 53]. Po odbyciu obowiązkowych ćwiczeń rezerwy zostaje mianowany podporucznikiem rezerwy 29 XII 1912 i porucznikiem 1 VIII 1915 r. Zmobilizowany 1. VIII. 1914 r. pełni służbę w armii austriackiej, jako oficer w komendzie etapowej (do 1 I 1916), potem w komendzie stacyjnej miasta Cieszyna do dnia 31 grudnia 1918 r. [59].

Jego działalność niepodległościowa rozpoczyna się z chwilą obalenia rządów austriackich. Józef Figna jest jednym z inicjatorów i dowódców przewrotu na Śląsku Cieszyńskim. O czynie tym mówi rozkaz nr 114 VI Dywizji Piechoty z dnia 15. X. 1919 r. [54].

„Por. Józef Figna odchodzi ze sztabu VI Dywizji Piechoty do sztabu VII Dywizji Piechoty. Pamiętnej nocy z 31 X na 1 XI 1918 r. stanął on jako jeden z pierwszych z garstką polskich żołnierzy w Cieszynie, by zrzucić austriackie jarzmo, rozbrajając w wyjątkowo trudnych warunkach silną załogę garnizonu cieszyńskiego, akceptując tym faktem polskość Śląska Cieszyńskiego.”

Po objęciu władzy przez dowództwo wojsk polskich na Śląsku Cieszyńskim zostaje adiutantem dowódcy VI Dywizji Piechoty i referentem personalnym przy DOW (1 XI 1918 — 12 X 1919).

W pracy tej odznacza się „niezwykłym zrozumieniem swych obowiązków, sumiennością i pracowitością. Przez swoje zachowanie był wzorem tęgiego oficera i dobrego kolegi, przez co też zyskał sobie ogólną miłość i szacunek kolegów” [54].

Z kolei pełni Józef Figna służbę w VII Dywizji Piechoty, jako adiutant, a później jako referent do spraw plebiscytowych (13 X—13 XII 1919) w stopniu kapitana. I na tym stanowisku położył wielkie zasługi i zyskał uznanie swych przełożonych, którzy w ten sposób o nim się wyrażają [55]:

„Kpt. Figna pełnił na Froncie Śląskim od jesieni 1918 r. służbę przeważnie jako adiutant, a w końcu jako referent dla spraw plebiscytowych. Kapitan Figna odznaczał się podczas swej służby tak organizacyjnej, jak bojowej, jako też politycznej niezwykłą sumiennością, poświęceniem i nadzwyczajnym zrozumieniem rzeczy i rutyną. Był nie

tylko dzielnym żołnierzem, ale także wysoko cenionym kolegą, którego tak przełożeni, jako też równi i podwładni czcili i kochali.”

Na skutek likwidacji Dowództwa Frontu Śląskiego, Józef Figna zostaje przeniesiony do Dowództwa Okręgu Generalnego (D. O. Gen.) w Krakowie [55], gdzie pełni obowiązki referenta do spraw plebiscytowych. W pracy tej odegrał ważną rolę w przyłączeniu Górnego Śląska do Polski. W tym czasie pełni również obowiązki Inspektora WF D.O. Gen. Kraków [56]. O jego pracy i zasługach na tych stanowiskach, tak mówi rozkaz D.O. Gen. Kraków nr 154 z dnia 28 X 1921 r.:

„Kpt. Józef Figna przeniesiony został obecnie do rezerwy armii. Od chwili powstania Polski w roku 1918 kpt. Figna brał czynny i kierujący udział przy objęciu władzy na Śląsku Cieszyńskim, gdzie odbył całą kampanię w roku 1919 (...). Obznajomiony doskonale z tamtymi stosunkami pracował jako referent plebiscytowy z ramienia wojskowości, najpierw dla spraw Cieszyńskiego następnie Górnego Śląska. Pracą tą, głęboko patriotycznie i obywatelsko pojętą, zyskał sobie niewątpliwie osobną kartę w historii bezkrwawych walk, w okresie plebiscytów, nad przyłączeniem kresów zachodnich do Polski. W sztabie tutejszego D. O. Gen. prowadził agendy inspektora wychowania fizycznego, następnie był referentem w tychże sprawach. Miło mi jest podnieść zasługi kpt. Figny, bardzo dobrze zawodowo w tym kierunku przygotowanego, które położył koło rozwoju życia sportowego i zrozumienia ważności wychowania fizycznego w oddziałach tut. D. O. Gen. Z okazji jego odejścia z szeregów armii, dziękuję temu przejętemu duchem miłości Ojczyzny, doskonałemu oficerowi i obywatelowi za jego pełną poświęcenia pracę, wyrażam mu z tego powodu najwyższą pochwałę w imieniu służby i życzę mu również takiego powodzenia w pracy, którą obejmie w obecnym zawodzie cywilnym” [58].

Za zasługi na polu walki i w pracy nad przyłączeniem kresów zachodnich do Polski wyróżniony został Józef Figna licznymi odznaczeniami wojskowymi i państwowymi jak: *Virtuti Militari* V kl. [6], Krzyżem Walecznych [62], Medalem Pamiątkowym za wojnę 1918—1921 [67], Medalem 10-lecia Odzyskania Niepodległości [73], Krzyżem II klasy za Obronę Śląska [62], Krzyżem Plebiscytowym Górnośląskim [66], Medalem Pamiątkowym za Obronę Śląska [68]), Górnośląską Wstęgą Waleczności [64], Gwiazdą Górnośląską [65], Śląskim Krzyżem Powstańczym (pośmiertnie) [69]. Czynił to jednak nie dla zaszczytów i zasług, ale z najgłębszych uczuć patriotycznych. Drogą mu była polska ziemia, drogim rodzinny Śląsk, dla nich oddał wszystko, co miał najlepsze.

Jeszcze raz we wrześniu 1939 r. zgłosi się ochotniczo w obronie zagrożonej ojczyzny. Przydzielony do Szpitala Polowego nr 100 odbędzie z nim kampanię wrześniową [60]. Po klęsce wróci do Krakowa, by podjąć walkę podziemną. Zostaje współpracownikiem w redagowaniu

i wydawaniu podziemnego „Dziennika Polskiego”. Pełni służbę w nasłuchu radiowym, kolportażu, zbiera fundusze na prasę podziemną, oddaje swe prywatne mieszkanie na kontakty podziemne [50, 51]. Za zasługi położone w walce z okupantem i udział w pracy konspiracyjnej odznaczony zostaje uchwałą KRN z dnia 12 VI 1946 Złotym Krzyżem Zasługi [74].

JÓZEF FIGNA JAKO PEDAGOG I KRZEWICIEL WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Józef Figna był urodzonym pedagogiem. Korzeni jego zainteresowań pedagogicznych należy szukać jeszcze na ławie szkolnej. Krzewienie polskości na Śląsku Cieszyńskim poprzez wygłaszanie referatów, odczytów, zakładanie czytelni [8], wpływało nie tylko z jego uczuć patriotycznych, ale również z jego talentu pedagogicznego.

W wyborze kierunku studiów wyższych, zdecydował o swej pedagogicznej drodze życia. Ale na progu tej drogi następuje rozdzielenie: filologia i wychowanie fizyczne. Studium filologicznym poświęca znacznie więcej czasu [10, 11] niż wychowaniu fizycznemu. Wieńczy je nawet doktoratem [13]. Mimo to trzonem jego pracy pedagogicznej stało się wychowanie fizyczne. Jemu poświęci wszystkie swe siły, umiejętności, talent pedagogiczny, zmysł organizacyjny, istotę swego życia.

Być może, że w fazie początkowej motywem głównym obok zainteresowania była chęć zdobycia w krótkim czasie zawodu i środków materialnych do dalszych studiów. Później jednak, zwłaszcza po doświadczeniach wojennych i trudach życia żołnierskiego, rodzi się u niego jasny pogląd: przez wychowanie fizyczne do zdrowia, tężyzny fizycznej i moralnej młodzieży, a przez nią do siły i potęgi odrodzonej ojczyzny. Wybiera więc wychowanie fizyczne — wówczas jeszcze bezdroże. Przed sobą jednak widzi jasny cel. Całym swym życiem dąży do niego uparcie, torując pioniersko drogę następnym pokoleniom wychowawców fizycznych.

Pracę na polu wychowania fizycznego rozpoczął 1 IX 1908 r. w III Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Krakowie [8, 16]. Tu pracował do dnia 1 VIII 1914 r., tj. do wybuchu I wojny światowej. Wyrwany z pracy szkolnej spędzi w wojsku 8 lat [52, 53, 59]. Zdemobilizowany w październiku 1922 roku [58] wraca z powrotem do III Gimnazjum w Krakowie [8, 17], obejmując ponownie obowiązki nauczycielskie, w charakterze nauczyciela etatowego, pełniąc je nieprzerwanie do 1939 roku. Jako nauczyciel wf w III Gimnazjum [1], doprowadza przede wszystkim do porządku zniszczoną w czasie wojny salę gimnastyczną, zaopatrując ją w nowoczesny sprzęt gimnastyczny. Wywalcza następnie od Uniwersytetu Jagiellońskiego część ogrodu przylegającego do szkoły i urządza tam szkolne boisko sportowe,

z boiskiem siatkówki, koszykówki, skoczną wzwyż i w dal oraz rzutnią do pchnięcia kulą.

Zakłada i prowadzi przez szereg lat Szkolne Koło Sportowe, propagując w nim różne dziedziny sportu, jak lekką atletykę, gry sportowe, szermierkę, pływanie, łyżwiarstwo, hokej itp. Do prowadzenia tych ćwiczeń angażuje wybitnych specjalistów, którzy uzyskują z młodzieżą na różnych odcinkach doskonale rezultaty. Dla większego zainteresowania młodzieży sportem zakupuje znaczne ilości sprzętu sportowego, z którego młodzież masowo korzysta.

Z żywym zainteresowaniem śledzi rozwój harcerstwa. Bezpośrednio po powrocie z wojska w roku 1922 obejmuje obowiązki opiekuna III Krakowskiej Drużyny Harcerskiej im. Kazimierza Pułaskiego [1]. Drużyna przechodziła zmienne koleje losu. Ale jeśli się chlubić może pięknym dorobkiem z tego okresu, to duża w tym zasługa jej opiekuna Józefa Figny. Nie żałował swych rad, wskazówek, pomocy tak dla młodzieży, jak dla Koła Przyjaciół tej drużyny. W uznaniu tych zasług, harcerze III Drużyny na 25-lecie swej pracy wybrali go honorowym członkiem drużyny [1].

Na terenie szkoły otaczał również serdeczną troską hufiec przysposobienia wojskowego oraz inne organizacje szkolne, zwłaszcza o charakterze artystycznym [1].

Jako nauczyciel wychowania fizycznego III Gimnazjum pełnił przez długie lata (1933—1939) obowiązki kierownika Ogniska Metodycznego Wychowania Fizycznego w Krakowie [22], organizując liczne konferencje nauczycielskie, lekcje pokazowe, wykłady itp. Mając bogatą wiedzę i ogromne doświadczenie na polu wychowania młodzieży, oddawał nauczycielstwu nieocenione usługi. Owocem jego pracy z nauczycielstwem na polu wychowania fizycznego były wielokrotne, publiczne, piękne pokazy wychowania fizycznego młodzieży szkolnej [21], których jako kierownik Ogniska Metodycznego był głównym organizatorem. Pokazy te były niejako publicznym egzaminem sprawności fizycznej i umiejętności młodzieży, a równocześnie żywą propagandą wychowania fizycznego wśród społeczeństwa. Do całości obrazu trzeba dodać, że pierwsze takie zawody i pokazy młodzieży szkolnej organizował Józef Figna już w roku 1914.

Od roku 1928 do wybuchu II wojny światowej, a potem jeszcze kilka lat po jej zakończeniu był członkiem Komisji Egzaminacyjnej Wyższych Kursów Nauczycielskich Wychowania Fizycznego w Krakowie [30].

W okresie od 1922—1939 ośmiokrotnie otrzymuje z Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego pochwały i uznania, a za całokształt zasług na polu wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego zostaje odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi w roku 1929.

Druga wojna światowa i okupacja przerywa jego działalność na polu wychowania fizycznego i sportu. Dla zdobycia środków do życia pra-

cuje w latach 1940—1943 na prywatnych kursach handlowych [24], jako nauczyciel przedmiotów handlowych, a od roku 1941—1945 również w Szkole Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej [25].

Po wojnie w roku 1945 jako jeden z pierwszych zgłasza się do pracy w III Gimnazjum w Krakowie [26], ale po dwóch miesiącach pracy zostaje powołany do Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego na stanowisko wizytatora wychowania fizycznego [27, 28]. Na barki jego spada ciężar odbudowy wychowania fizycznego w szkołach okręgu krakowskiego. Przedstawiało ono wówczas obraz kompletnego zniszczenia. Zrujnowane lub zburzone sale gimnastyczne, zniszczone boiska i urządzenia sportowe, wyrabowany sprzęt, kadra nauczycielska rozproszona. Z drugiej strony wyniszczone wojną i okupacją społeczeństwo, a w szczególności młodzież, wymagały jak najtroskliwszej opieki. Józef Figna podejmuje się tej nadzwyczaj ciężkiej i trudnej pracy. W okresie od 1 IV 1945 roku do 30 VI 1948 roku, z wrodzoną sobie sumiennością, zaciętością i uporem, zadanie to wypełnia wzorowo. Gdy po trzech latach tej mozolnej pracy stwierdził, że z powierzonych obowiązków wywiązał się, że odbudował i uruchomił potężną maszynę kształtowania zdrowia i sprawności młodych pokoleń, na własną prośbę przenosi się do swego macierzystego zakładu — III Gimnazjum w Krakowie [29]. Tu pracuje jeszcze rok jako nauczyciel wychowania fizycznego, ale wyczerpany i trawiony ciężką chorobą 1 VIII 1949 roku umiera [84].

Zasługi jego dla wychowania fizycznego w szkolnictwie są ogromne. Sam fakt, że od 1908 do 1914, a potem od 1922 do 1939, a więc przez 21 lat prowadził na wysokim poziomie wychowanie fizyczne młodzieży, ma swój ciężar gatunkowy. Ale Józef Figna daleko wykraczał w swej pracy poza zakres swoich obowiązków. Odremontował zniszczoną przez wojnę salę gimnastyczną, wyposażył ją w nowoczesny sprzęt gimnastyczny, zdobył i urządził boisko szkolne, rozwijał z powodzeniem sport szkolny i budził u młodzieży zainteresowanie gimnastyką, otaczał troskliwą opieką harcerstwo i przysposobienie wojskowe, które wówczas nie było jeszcze obowiązkowe, jednym słowem zorganizował wszechstronne oddziaływanie na młodzież dla jego dobra i dobra państwa. Kierowanie Ogniskiem Metodycznym Wychowania Fizycznego, obejmującym nauczycielstwo wychowania fizycznego miasta Krakowa (1933—1939) było znacznym rozszerzeniem pionierskiej i krzewicielskiej działalności Józefa Figny na polu wychowania fizycznego. To, co widział i poznał w licznych swych podróżach zagranicznych, co zgłębił w swej bogatej bibliotece, do czego sam doszedł w ciągu swej długoletniej praktyki pedagogicznej od roku 1908, tym się dzielił z szerokimi rzeszami nauczycielstwa krakowskiego. Walczył o postęp, rozwój, nowoczesny kierunek, o poziom wychowania fizycznego. Miał ambicję dojść do szczytowych osiągnięć. Osiągnięcia te pokazywał społeczeństwu na świętach wychowania fizycznego, dla publicznej oceny i propagandy wychowania fizycznego. Dzia-

łałnością tą pobudzał nauczycielstwo do stałego podnoszenia poziomu swej pracy.

Drugim nadzwyczaj ważnym ogniwem jego pracy na szerszym terenie, była praca wizytatorska. Na tym stanowisku wykazał najdobitniej swoje poświęcenie, ofiarność i oddanie sprawie wychowania fizycznego. Obejmując to stanowisko miał lat 59. Nie zaszczyt ani wzgląd materialny kierował nim w decyzji podjęcia się tej pracy, ale dobro sprawy. Podejmuje się dzieła odbudowy leżącego w gruzach wychowania fizycznego w Okręgu Krakowskim i dokonuje tego w ciągu trzech lat. To, co dziś żyje i rozwija się na tym polu, co później powstało, wspiera się na fundamentach, które on położył w latach 1945—1948.

Działalność w Komisji Egzaminacyjnej Wyższych Kursów Wychowania Fizycznego ma już na tym tle mniejsze znaczenie.

PRACA I ZASŁUGI JÓZEFA FIGNY DLA KRAKOWSKIEJ UCZELNI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Krakowska Uczelnia WF od pierwszych dni swojego istnienia borykała się z dużymi trudnościami. Często zdawało się, że są one nie do pokonania i nie do usunięcia. Jeśli dziś Uczelnia istnieje i rozwija się, zawdzięcza to w głównej mierze ofiarności i poświęceniu garstki ludzi, oddanej bez reszty Uczelni. Obok zasłużonych pionierów Uczelni takich, jak Ciechanowski, Wyrobek, Gądzikiewicz, Maydell, Rogalski, Szabuniewicz, Stołyhkowa, niewątpliwie Józef Figna zajmuje poczesne miejsce. W działalności jego dla Uczelni można wyróżnić dwa okresy: a) okres międzywojenny 1927—1939, b) okres powojenny 1945—1949.

W okresie międzywojennym, gdy żyją jeszcze główni rzecznicy Uczelni (Ciechanowski, Wyrobek, Rogalski) postać Józefa Figny pozostaje nieco na uboczu. Niemniej jednak należy on do grupy ludzi, którzy są motorem życia i rozwoju Uczelni. Józef Figna pracuje wówczas na dwóch odcinkach: a) na polu dydaktycznym, jako wykładowca, b) na polu organizacyjnym, jako sekretarz Studium. Od założenia Uczelni do II wojny światowej wykłada: dzieje wf, zasady i organizację wf, teorię i sportu, budowę i urządzenia sal gimnastycznych i boisk, prowadzi ćwiczenia w lekkiej atletyce [31].

Jako humanista z wykształcenia, poświęca wiele pracy i wysiłku wykładom z dziejów wf. Prowadzi je z wrodzoną sobie sumiennością i skrupulatnością, dając słuchaczom szerokie podstawy tej rozległej dziedziny wiedzy. Poświęcał również wiele uwagi wykładom na temat budownictwa i urządzeń sportowych. Widział ich wiele za granicą, pragnął ich widzieć coraz więcej i coraz lepsze w Polsce. W tym duchu prowadzi wykłady, udziela rad i wskazówek, zachęca do inicjatywy. W pozostałych wykładach zapoznaje słuchaczy ze współczesną organi-

zacją i teoretycznymi podstawami sportu. Ćwiczenia praktyczne były raczej na marginesie jego zainteresowań.

Ważną rolę odgrywa Józef Figna jako sekretarz Studium WF UJ [32] w latach 1929—1939. Studium WF UJ stawiało wówczas pod względem organizacyjnym pierwsze swe kroki. Zharmonizowanie różnorodnej działalności Studium w sprawnie działający organizm, dokumentowanie pracy, położenie podstaw pod biuro i archiwum Studium, to bezsprzeczna zasługa Józefa Figny. Wspomnieć należy jeszcze o jego pracy w Komisji Wydawniczej Studium¹, w Komitecie Organizacyjnym obchodu 10-lecia Studium w roku 1938. Oczywiście prac tych jest znacznie więcej. Józef Figna jako wykładowca, sekretarz Studium, członek Komisji Studium brał żywy udział w życiu i pracy Uczelni. Nie sposób wszystkiego w tym krótkim szkicu zarejestrować. Niewątpliwie jednak w życiu i rozwoju Uczelni, od jej założenia do roku 1939 odgrywał ważną rolę.

Wojna brutalnie niszczy z wielkim trudem wzniesione dzieło. Uczelnia zamiera na okres okupacji. Duża część grona wykładowców bierze udział w działaniach wojennych, część ginie, wielu rozprasza się po świecie. W roku 1939 umiera Wyrobek, w roku 1945 Ciechanowski. Ostatni dyrektor Studium, prof. dr Tadeusz Rogalski znajduje się za granicą. Sytuacja Uczelni w chwili odrodzenia Polski w roku 1945 jest tragiczna. Dzieło rozbite, brak ludzi, sprzętu, urządzeń, funduszy. W tej ciężkiej sytuacji wysuwa się na czoło Józef Figna. Grupuje wokół siebie grono dawnych pracowników Studium z prof. Szabuniewiczem na czele i wspólnie z nimi podejmuje gorączkową akcję mającą na celu reaktywowanie Uczelni. Mimo ogromnych trudności akcja udaje się. Uczelnia zostaje powołana do życia. Dyrektorem zostaje prof. Szabuniewicz, jego zastępcą (od 1.X.1945) dr Figna [31, 32]. Obydwaj podejmują trud uruchomienia Uczelni w najcięższych warunkach. Wywalczają dawne obiekty sportowe dla Uczelni przy ul. Grzegórzeckiej 24a, remontują salę gimnastyczną i halę sportową. Rok 1948 — rok jubileuszowy 20-lecia Uczelni — zastaje ją już w pełnym toku pracy.

Józef Figna spełnia w tym trudnym i ciężkim okresie życia Uczelni bardzo ważną rolę. On staje się głównym rzecznikiem dalszego istnienia i rozwoju Uczelni. Nie szczędzi wysiłków i pracy. Jako wicedyrektor oddał Uczelni nieocenione usługi, a dla ówczesnego dyrektora Studium był prawdziwą podporą i pomocą w pracy. Nadmienić trzeba, że wykladał w tym czasie dzieje wf, teorię wf, prowadził seminarium z teorii wf i to w pewnym okresie bezpłatnie, gdy Uczelni nie starczyło funduszy na opłacanie pracowników [36].

¹ Dział Wydawniczy Studium WF UJ wydał: Ella Björkstén, *Gimnastyka kobiet*, tłum. Jadwiga Mayówna, Kraków 1928; J. G. Thulin, *Atlas gimnastyczny*, Kraków 1929; J. G. Thulin, *Gimnastyka małych dzieci*, tłum. Tadeusz Biernakiewicz, Kraków 1931.

Niestety, nie doczekał się ugruntowania bytu Uczelni, jako samodzielnej placówki naukowej. Do końca pełen optymizmu i planów na przyszłość, umiera dnia 1 VIII 1949. Dzieło jednak, którego był współtwórcą i renowatorem, żyje i rozwija się nadal.

INNE DZIEDZINY DZIAŁALNOŚCI JÓZEFA FIGNY

Józef Figna należał do ludzi o wyjątkowej aktywności. Różnorodną swą działalność przejawiał nie tylko w szkolnictwie i Studium WF UJ, ale również na wielu innych odcinkach. Do najważniejszych należą: Studium Pedagogiczne UJ, Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych i Średnich, Komitet Powiatowy WF i PW, sport i publicystyka sportowa, bibliofilstwo.

Na Studium Pedagogicznym UJ wykładał [39] w latach 1945—1949 wychowanie fizyczne, będąc równocześnie egzaminatorem tego przedmiotu. Dzięki tej pracy znacznie rozszerzył krąg swego oddziaływania na młodzież uniwersytecką w zakresie zaznajamiania jej i propagowania wychowania fizycznego.

Interesował się żywo sprawami zawodowymi. Przez długie lata do roku 1939 był aktywnym członkiem Sekcji Wychowania Fizycznego TNSW, a w latach 1929—1939 przewodniczącym tej Sekcji [38]. Na tym odcinku wykazał ożywioną działalność, uzyskując uznanie zarządu Towarzystwa.

Jako oficer rezerwy, opiekun hufca szkolnego pw [1], a później kierownik Ogniska Metodycznego WF i PW współpracował blisko z Wojewódzkim i Powiatowym Komitetem WF i PW [39, 40]. Szczególne zasługi położył na tym polu w zakresie organizacji świąt wf, propagandy tej dziedziny wśród społeczeństwa i rozwoju pw na terenie szkół [41].

Był jednym z organizatorów i czynnych działaczy klubu sportowego „Cracovia”, pracując w nim do ostatnich chwil swego życia. W uznaniu zasług został odznaczony Złotą Odznaką na 40-lecie klubu. Jest również sędzią lekkoatletycznym i pływackim [43, 44, 46].

Interesuje go żywo prasa sportowa. W latach 1946 i 1947 redaguje dodatek sportowy „Dziennika Polskiego” pt. „Życie Sportowe” [5]. Ogłasza również swoje artykuły w „Sporcie i Wczasach” i „Wychowaniu Fizycznym” [2].

Umiłowaną dziedziną jego życia były książki, a w szczególności z zakresu wychowania fizycznego. Zgromadził ich w ciągu całego swojego życia 3305, w tym z zakresu wychowania fizycznego prawie 3000. Książki te po jego śmierci wydatnie zasilily biblioteki WSWF w Krakowie i Akademii WF w Warszawie. Jako wybitny znawca tego zakresu był członkiem Rady Bibliotecznej przy Centralnej Bibliotece Nauczycielskiej Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego [42] oraz członkiem Towarzystwa Miłośników Książki w Krakowie.

44. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1927 — 1930. Fot. S. Kula.

45. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1929 — 1931. Fot. S. Kula.

46. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1929 — 1932. Fot. S. Kula.

47. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1930 — 1933. Fot. S. Kula.

Patrząc na całokształt życia i działalności Józefa Figiny trzeba stwierdzić, że był wzorem obywatela, patrioty i działacza na polu wychowania fizycznego. Był jednym z pierwszych absolwentów Naukowych Kursów Wychowania Fizycznego. Mimo drugiej specjalności — filologii niemieckiej uwieńczony doktoratem — wybrał wychowanie fizyczne, jako główny kierunek swego życia zawodowego i społecznego. Na tym polu — na różnych odcinkach życia społecznego pracuje nieustrudzenie 41 lat (1908—1949).

Jest pionierem nowoczesnego wychowania fizycznego w szkole średniej. Pracę na tym polu rozpoczyna już w roku 1908. O rozmachu tej pracy niech świadczy fakt, że w roku 1914 organizuje pierwsze masowe zawody dla młodzieży szkolnej na obszarze Polski Południowej od Krakowa po Rzeszów.

Podczas swej służby w wojsku polskim pełni odpowiedzialną funkcję inspektora wf Okręgu Generalnego w Krakowie (1921), kładąc podwaliny pod wychowanie fizyczne i sport w wojsku.

Po powrocie z wojska (1922), na progu życia odradzającego się państwa polskiego oddaje wszystkie swe siły dla ugruntowania i rozwoju wychowania fizycznego w szkolnictwie. Nie poprzestając na bogatej działalności na tym polu w swym macierzystym zakładzie, III Gimnazjum w Krakowie, działa na szerszym terenie, jako propagator wychowania fizycznego poprzez święta wf.

Jako kierownik Ogniska Metodycznego WF w Krakowie (1933—1939), a równocześnie przewodniczący Sekcji WF TNSW dąży niezłomnie do rozwoju i wysokiego poziomu wychowania fizycznego w szkolnictwie krakowskim. Jako wizytator wf Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w latach 1945—1948, swą ofiarną pracą odbudował, ugruntował i rozwinął wf.

Odegrał bardzo ważną rolę w życiu krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego. W okresie międzywojennym był nie tylko wykładowcą, ale również organizatorem i sekretarzem tej uczelni. Po II wojnie był głównym inicjatorem i rzecznikiem reaktywowania Uczelni, w jej uruchomieniu, ugruntowaniu bytu i rozwoju w latach 1945—1949, położył niezaprzeczone i wielkie zasługi. W kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego brał udział nie tylko w obrębie Studium WF, ale również bezpośrednio na Państwowych Rocznych Kursach WF, potem na Wyższych Kursach Nauczycielskich WF oraz w pewnym sensie na Studium Pedagogicznym UJ.

Położył zasługi w rozwoju klubu sportowego „Cracovia”, jak również w ogóle sportu, jako działacz i sędzia sportowy. Sport i wychowanie fizyczne propagował piórem, redagując dodatek sportowy „Dziennika Polskiego” i publikując w prasie sportowej swoje artykuły. Niestety mimo bogatej i cennej biblioteki własnej, mimo rozpoczęcia szeregu

prac, a w szczególności z zakresu bibliografii teorii wf w nowym ujęciu, nie pozostawił po sobie ważniejszej publikacji.

Ponad jego nadzwyczaj owocną i pełną zasług działalność wybijają się gorący i najszczerzy patriotyzm. O Polskę walczył jako uczeń gimnazjalny, student UJ, jako Polak w mundurze żołnierza armii austriackiej, jako oficer polski i działacz plebiscytowy, jako nauczyciel i wizytator, jako wykładowca i wicedyrektor Studium WF UJ, jako ochotnik w kampanii wrześniowej, jako działacz konspiracyjny i renowator życia państwowego po wojnie. Pozostawił po sobie pamięć człowieka nieskazitelnego charakteru, ofiarnego pracownika, gorącego patrioty, którego dewizą życia było: „Salus rei publicae suprema lex”.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum UJ. Zbiór akt Studium WF UJ. Teczka nr WL II — 21 a. Pismo dyrektora Studium WF UJ doc. dra Bożydara Szabuniewicza do dziekana Wydz. Lekarskiego UJ z dnia 5. XI. 1945 nr 245/45 w sprawie wyboru dyrektora i wicedyrektora Studium WF UJ.
2. — Uznanie dyrekcji Studium WF UJ za ofiarną pracę dla dra Józefa Figny z dnia 1. VII. 1949 nr 593/49.
3. — Archiwum Studium WF UJ (WSWF w Krakowie). Księgi protokołów Komisji Studium WF UJ za lata 1927 — 1939 i 1945 — 1949.
4. — Księgi wpisowe Studium WF UJ za lata 1927 — 1939 oraz 1945 — 1949.
5. — Protokoły egzaminacyjne za lata 1927 — 1939 oraz 1945 — 1949.
6. — Dokumenty rodzinne Fignów. Metryka urodzenia Józefa Figny. Odpis wierzitelny; kancelaria Sądu Powiatowego w Cieszynie 29. X. 1921.
7. — Świadcstwo dojrzałości. C. k. Gimnazjum Polskie w Cieszynie 18. VII. 1905.
8. — Własnoręczny życiorys.
9. — Świadcstwo c. k. Komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich. Kraków, dnia 26. VI. 1907, nr 136.
10. — Index lectionum UJ w latach 1905 — 1911.
11. — Świadcstwa złożonych kolokwii na Wydziale Filozoficznym UJ w latach 1906 — 1911.
12. — Absolutorium. Uniwersytet Jagielloński, l. 44 (Filozofia) z dnia 15. I. 1932.
13. — Dyplom doktora filozofii. Uniwersytet Jagielloński 14. I. 1933.
14. — Dyplom uprawniający do nauczania języka niemieckiego w szkołach średnich. Ministerstwo W. R. i O. P. l. 1000, Warszawa 28. X. 1929.
15. — Świadcstwo kursu handlowego. Akademia Handlowa w Krakowie, lp. 2668, dn. 21. XII. 1921.
16. — Mianowanie zastępcą nauczyciela. C. k. Rada Szkolna Krajowa we Lwowie, l. 6073, Lwów 22. IX. 1912.
17. — Mianowanie rzeczywistym nauczycielem. K. O. S. K. l. 6160/II, Kraków 22. IX. 1922.

18. — Mianowanie nauczycielem stałym. K. O. S. K., nr II. 5061/29 dnia 10. V. 1929.
19. — Przyznanie tytułu profesora. K. O. S. K., nr BP — 4258/33 dnia 15. II. 1933.
20. — Zaświadczenie ukończenia kursu gimnastycznego w Szwecji. Lund dnia 23. VIII. 1928.
21. — Podziękowanie za przeprowadzenie zawodów szkolnych:
 - a) K. O. S. K. Kraków 6. VI. 1924.
 - b) K. O. S. K. Kraków 6. VII. 1925.
22. — Powierzenie kierownictwa Ośrodka Metodycznego WF w Krakowie:
 - a) K. O. S. K. nr O 1408/33 26. XI. 1933.
 - b) K. O. S. K. nr O 29122/34 28. XI. 1934.
 - c) K. O. S. K. nr O 26046/37 23. X. 1937.
23. — Zaświadczenie ukończenia Kursu zabaw i gier terenowych oraz zabaw świetlicowych. K. O. S. K., nr O 1345/34.
24. — Zaświadczenie o nauczaniu języka niemieckiego i korespondencji handlowej. Szkoła Przynależności Admin.-Handl. im. Staszica w Krakowie, l. dz. 1/46, Kraków 13. I. 1946.
25. — Zaświadczenie o pracy nauczycielskiej w Powiatowej Szkole Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej, AGH Rektor, nr 2/46, dnia 2. I. 1946.
26. — Oświadczenie o złożeniu się do pracy w III Gimnazjum. Dyrekcja III Państw. Gimn., Kraków 22. IX. 1948.
27. — Powierzenie tymczasowo obowiązków wizytatora szkół w Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego. K. O. S. K., nr 4025/45, Kraków 3. IV. 1945.
28. — Mianowanie prowizorycznym wizytatorem wf. Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Oświaty, nr Ip 201/45-N.
29. — Przeniesienie na stanowisko nauczyciela do III Państw. Gimnazjum. Min Oświaty, nr I pers. 1671/48, Warszawa 29. VII. 1948.
30. — Mianowanie członkiem Komisji egzaminacyjnej dla eksternów Wojew. Kursu Naucz. Pismo K. O. S. K. z dnia 26. II. 1929 nr 775/29 oraz pismo z dnia 27. VII. 1931 nr I. KN. 4312/31.
31. — Jw. Pismo z dnia 25. X. 1934 nr I.-25911.
32. — Jw. Pismo z dnia 19. VIII. 1937 nr I.-21903/37.
33. — Jw. Pismo z dnia 19. VII. 1945 nr KN-13941/45.
34. — Studium WF UJ — Studium Pedagogiczne UJ. Podziękowanie Studium WF UJ z dnia 2. VII. 1934 nr 710/34.
35. — Podziękowanie Studium WF UJ z dnia 12. XII. 1947 nr 863/49.
36. — Powołanie na wykładowcę Studium WF UJ z dnia 21. II. 1949. Nr Pisma 443/49.
37. — Powołanie na wykładowcę Studium Pedagogicznego Wydziału Humanistycznego UJ, Kraków, l. dz. 838/49.
38. — Podziękowanie Zarządu Głównego TNSW, l. dz. 1739, Warszawa 16. V. 1927.
39. — Zaproszenie na członka Sekcji WF Woj. Komitetu WF i PW, Kraków 11. XI. 1927.
40. — Powołanie na członka Komitetu WF i PW, Kraków 18. III. 1938.
41. — Podziękowanie:
 - a) Pcw. Kom. WF i PW nr SPR 250, Kraków 17. VI. 1937.
 - b) Pow. Kom. WF i PW nr SPR 250, Kraków 30. VI. 1938.
42. — Zaproszenie na członka Rady Bibliotecznej K. O. S. K. l. 116121/26, Kraków 2. XI. 1926.
43. — Legitymacja sędziowska nr 68, Warszawa 2. XII. 1925.
44. — Zaświadczenie sędziowskie (pływanie, skoki). Krak. Okręg. Związek Pływacki, nr 8, Kraków 1. VIII. 1928.
45. — Podziękowanie Klubu Sportowego „Jutrzenka”, Kraków, l. p. SEL. 38/26 dnia 27. I. 1938.

46. — K. S. „Cracovia” przyznaje prof. Józefowi Fignie odznakę jubileuszową z okazji 25-lecia klubu (dyplom z maja 1932) i 40-lecia klubu (dyplom z I. VI. 1946).
47. — Uznanie wyrażone przez Towarzystwo Obrony Zachodnich Kresów Polski za udział w akcji plebiscytowej, l. I. 835/21. Kraków 2. IV. 1921.
48. — Przyjęcie w poczet grupy Powstańców Śląskich. Związek Powstańców Śląskich, Grupa Miejskowa w Krakowie, l. dz. 329/38.
49. — Podziękowanie Zw. Powst. Śląskich. Zarząd Okręgu w Krakowie, l. dz. 9/38, Kraków 11. X. 1938.
50. — Zaświadczenie. Stronnictwo Demokratyczne, Zarząd Okręgowy w Krakowie, Kraków 17. II. 1945.
51. — a) Zaświadczenie redaktora o pracy w „Dzienniku Polskim”, Kraków 10. XII. 1945.
b) Poświadczenie „Dziennika Polskiego” o współpracy z redakcją, Kraków 4. I. 1946.
52. — Zaświadczenie o służbie wojskowej. P. K. U. Cieszyn, l. dz. 1240, z dnia 1. VIII. 1919.
53. — Zaświadczenie o służbie wojskowej. D. O. Gen. Kraków Wydział Va Szt. L. 1287/adj., Kraków 25. X. 1921.
54. — Rozkaz 6 Dywizji Piechoty, nr 114 z dnia 15. X. 1919, pkt 2 pożegnanie i uznanie.
55. — Rozkaz 7 Dywizji Piechoty z dnia 23. II. 1920, pkt 1, przydział kpt. Figny do D. O. Gen. w Krakowie.
56. — Rozkaz D. O. Gen. Kraków, nr 81 z dnia 13. IV. 1920, mianowanie inspektorem wf.
57. — D. O. Gen. Kraków, rozkaz nr 49 z dnia 13. IV. 1921, pkt I, pochwała.
58. — D. O. Gen. Kraków, rozkaz nr 154 z dnia 28. X. 1921, pkt I, pochwała.
59. — Wyciąg z karty ewidencyjnej kpt. rez. Józefa Figny, 3 Pułk Strzelców Podhalańskich 13. IX. 1932.
60. — Oświadczenie w miejsce przysięgi uwierzytelnione notarialnie: Udział Józefa Figny w kampanii wrześnieowej. Dr Franciszek Szymanowicz notariusz w Krakowie, nr repertorium 989/1946, dnia 22. VIII. 1946 w Krakowie. Rudolf Karpiniec notariusz w Krakowie, nr repertorium 1052/46. 27. VIII. 1946 r. w Cieszynie.
61. — Virtuti Militari kl. V, nr leg. 6969. Dekret Nacz. Wodza. Nr 1327/V. M. Adj. Gen. z dnia 17. V. 1922. Dz. Pers. Nr 20/1922.
62. — Krzyż Walecznych, nr leg. 19448. Rozkaz Min. Spraw Wojsk. Nr 6300 z dnia 1. X. 1921.
63. — Krzyż II klasy za Obronę Śląska. Rozkaz Dowódcy Frontu śląskiego nr 17 z 13. II. 1919. Dz. Urzędowy Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego nr 17a z dnia 10. XI. 1919.
64. — Górnośląska Wstęga Waleczności nadana przez Naczelną Komendę Wojsk Powstania nr 1150. Min. Spraw Wojskowych nr 6300/21.
65. — Gwiazda Górnośląska. Kapituła Gwiazdy Górnośląskiej dz. rozk. 24/25. l. 248. GM 16890, Katowice, maj 1931.
66. — Krzyż Plebiscytowy Górnośląski nadany przez Polski Komisariat Plebiscytowy dla Górnego Śląska, l. 49 z 13. IX. 1921.
67. — Medal Pamiątkowy za wojnę 1918 — 1921. DOK V. Nr 9/29.
68. — Medal Pamiątkowy za obronę Śląska.
69. — Śląski Krzyż Powstańczy (pośmiertnie).
70. — Złoty Krzyż Zasługi za zasługi na polu wf i pw. Prezes Rady Ministrów, Krzyż Zasługi nr 4038/29, 27. XII. 1929.

71. — Brązowy medal za długoletnią służbę. Dyplom Kuratorium Okr. Szk. Krak. z dnia 7. V. 1938.
72. — Srebrny medal za długoletnią służbę. Dyplom Kuratorium Okr. Szk. Krak. z dnia 12. XI. 1938.
73. — Medal 10-lecia Odzyskanej Niepodległości. Pismo Kuratorium Okr. Szk. Krak. z dnia 20. XII. 1929.
74. — Złoty Krzyż Zasługi. Monitor Polski dz. URP nr 140, Łódź 13. XII. 1946.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — Józef Figna, Henryk Jordan w świetle najnowszych prądów wf, „Wychowanie Fizyczne” 1948 nr 5—6.
2. — tenże, „Życie Sportowe”. Kraków 1946—1947. Artykuły.
3. — tenże, „Dziennik Sportowy”. Kraków 1948. Artykuły.
4. — tenże, *Gimnastyka w charakterze lekarstwa*, „Dziennik Polski” 1949 nr 340.
5. — *Spisy wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego z lat 1927—1939 oraz 1945—1949*.
6. — *Skład nowego Prezydium Krakowskiej WF TNSW*, „Wychowanie Fizyczne” 1927, nr 12.
7. — *Sprawozdanie Sekcji WF Krakowskiego Koła TNSW za rok 1924/25*, „Wychowanie Fizyczne” 1925 nr 2.
8. — *Z sekcji Wych. Fiz. i Hig. Szk. przy TNSW. Sekcja Wychowania Fizycznego TNSW w Krakowie*. Posiedzenie z dnia 17. XI. 1926. Posiedzenie dnia 7. II. 1926. Posiedzenie 11. I. 1927. „Wychowanie Fizyczne” 1927 nr 4.
9. — *Sekcja WF i Hig. Szk. przy TNSW. Okręg Krakowski*. Posiedzenie dnia 8. II. 1927. Posiedzenie dnia 24. II. 1927. „Wychowanie Fizyczne” 1927 nr 5.
10. — *Z Sekcji Wych. Fiz. i Hig. Szk. przy TNSW Okręgu Krakowskiego*. Posiedzenie dnia 29. III. 1927 r. „Wychowanie Fizyczne” 1927 nr 6.
11. — *Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu Głównego Sekcji WF TNSW*, „Wychowanie Fizyczne” 1929 nr 3.
12. — *Działalność Prezydium Okręgowej Sekcji WF i Hig. Szkolnej TNSW w Krakowie za rok 1931*, „Wychowanie Fizyczne” 1932 nr 1—4.
13. — H. Smarzyński, *Henryk Jordan pionier nowoczesnego wychowania fizycznego*, PWN, Kraków 1958, s. 234.
14. — J. i K. Bugajscy, *Harcerska służba III Krakowskiej Drużyny im. Kazimierza Pułaskiego w latach 1911—1958* [w:] *Księga pamiątkowa III Gimnazjum*, s. 140, 142, 155.
15. — Klepsydra Józefa Figny.

OPRACOWANIA

1. — J. Bugajski, *Pamięci prof. dra Józefa Figny* [w:] *Księga pamiątkowa III Gimnazjum (obecnie II Liceum) im. króla Jana Sobieskiego w Krakowie 1883—1958*, Kraków 1958. Nakładem Komitetu Rodzicielskiego II Liceum Ogólnokształcącego im. króla Jana Sobieskiego w Krakowie.
2. — A. Gutowski, *Pamięci dra Józefa Figny*, „Wychowanie Fizyczne” 1949 nr 8—9.
3. — L. Leszko, *Sp. Józef Figna*, „Życie Sportowe” 1949
4. — M., *Wspomnienia o Józefie Fignie*, „Dziennik Polski” 1949 nr 212.
5. — A. Targosz, *Przyjaciel młodzieży prof. Józef Figna*, „Dziennik Polski” 1949

TADEUSZ ROGALSKI 1881—1957

Jedynym z wybitnie zasłużonych dyrektorów krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego jest prof. dr Tadeusz Rogalski. Działalność jego na Studium WF UJ datuje się od powstania Studium do wybuchu II wojny światowej, a jako dyrektora Studium od roku 1930—1939. Początkowo styka się ze Studium WF UJ jako docent anatomii, w roku akad. 1929/1930 jako zastępca dyrektora prof. dra Ernesta Maydella, a po jego śmierci, od września 1930 roku jako dyrektor Studium aż do wybuchu II wojny światowej.

Z chwilą objęcia dyrektury przez Rogalskiego w roku 1930, Studium WF UJ weszło już w czwarty rok swego istnienia. Zdążyło się już zorganizować, okrzepnąć, skupić wokół siebie wybitnych teoretyków, profesorów UJ i specjalistów-praktyków, wytworzyć własny styl i metody pracy, wykształcić pierwszych absolwentów i magistrów i rozpocząć kształcenie dalszych trzech roczników.

Niestety warunki pracy Studium, w ciągu tych pierwszych lat nie uległy żadnej poprawie. Studium w dalszym ciągu nie posiadało własnego gmachu, pracowni naukowych, urzędzeń sportowych, własnych sal gimnastycznych i boisk, a nawet własnego lokalu biurowego. Prowadzenie WF UJ w tych warunkach napotykało na szereg poważnych trudności. Nie zrażał się nimi nowowybrany dyrektor Studium Tadeusz Rogalski. Podjął się odważnie i ofiarnie kierowania Studium w tak trudnych warunkach i wywalczenia dla niego lepszych możliwości pracy. Rozwiązanie widział jedno: własne gmachy, własny ośrodek naukowy i sportowy. Zadanie nie było łatwe, ale Rogalski postanowił go bezwzględnie zrealizować. Do pracy zabrał się z wrodzoną sobie energią, zapałem, talentem organizacyjnym i uporem. Przez długich 10 lat (1930—1939) prowadził Studium WF UJ w najtrudniejszych warunkach, łamał przeszkody, pokonywał trudności, stwarzał coraz lepsze warunki do pracy, stabilizował ją, rozwijał Uczelnię, podnosił jej poziom, a przede wszystkim walczył niezmordowanie o trwałe podstawy działalności Uczelni. Dzieła tego dokonał: zdobył tereny dla Studium, odpo-

wiednie fundusze, teren zniwelował, urządził i postawił zasadnicze budynki w stanie surowym. Niestety wojna przeszkodziła dokończeniu rozpoczętego dzieła, a jego samego rzuciła na wojenną tułaczkę.

Po wojnie nie wrócił do Studium, ale stworzony przez niego ośrodek stał się punktem wyjścia do restytucji Uczelni po wojnie, rozpoczęcia pracy w nowych warunkach.

Jeśli bezsporną zasługą Ciechanowskiego jest wywalczenie bytu i zorganizowanie Studium WF UJ, to zasługą Rogalskiego jest ugruntowanie bytu Uczelni w okresie pierwszego dziesięciolecia, a częściowo również drugiego.

Tadeusz Rogalski urodził się 20 września 1881 w Krakowie, gdzie uczęszczał do szkoły ludowej i średniej (Gimnazjum św. Anny), którą ukończył z odznaczeniem w roku 1901 (egzamin dojrzałości) [33]. W latach 1901—1906 studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim, którą ukończył z najwyższym odznaczeniem [31]. Wcześniej osierocony, już w czasie nauki w szkole średniej, a później w czasie studiów na UJ, zdobywa środki materialne do dalszego kształcenia się korepetycjami. Od III roku studiów medycznych jest demonstratorem w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ [2, 31].

Po uzyskaniu dyplomu doktora wszech nauk lekarskich w marcu 1908 [34], przez kilka miesięcy pracuje w Szpitalu św. Łazarza, jako sekundariusz na oddziale chorób nerwowych i umysłowych. Jednakże wkrótce uzyskuje stypendium na dalsze studia zagraniczne. W latach 1909—1911 przebywa w Szwajcarii, Niemczech i Francji, specjalizując się w neurologii i psychiatrii [32, 33]. Po powrocie z zagranicy zostaje starszym asystentem prof. Piltza w Klinice Neurologicznej UJ, które to obowiązki pełni w latach 1911—1914 [31].

Wybuch I wojny światowej wyrывa go z kręgu pracy uniwersyteckiej i naukowej, rzucając go w wir wojny, jako oficera — lekarza, początkowo w stopniu podporucznika, potem porucznika, a w końcu kapitana [32, 33]. W szeregach armii austriackiej pozostaje od roku 1914 do 1918, po czym przechodzi do armii polskiej (I XI 1918), jako ordynator oddziału chorób nerwowych w Szpitalu Zapasowym nr 3 w Krakowie [39]. Reklamowany przez Uniwersytet Jagielloński, zostaje zwolniony z wojska 1 XI 1919 roku [39]. Wraca wówczas do pracy uniwersyteckiej, ale już nie do psychiatrii, ale anatomii opisowej. Jeszcze w lipcu 1920 roku zgłosił się na ochotnika do wojska, w którego szeregach spędzi 5 miesięcy, by znowu po reklamacji Uniwersytetu Jagiellońskiego, wrócić do pracy naukowej (11 XII 1920 [39]). Odtąd już nieprzerwanie pracuje na UJ do roku 1939: jako starszy asystent [3—16] w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ do 1935 r., a od roku 1936 jako profesor nadzwyczajny wychowania fizycznego i anatomii stosowanej [20]. Wiedzę swą i kwalifikacje naukowe systematycznie wzbogaca. W roku 1924 (czerwiec) habilituje się na docenta, [17, 18] a w roku 1925 udaje się na rocz-

ne studia do Francji, jako stypendysta fundacji Rockefellera [33]. Za granicę wyjedzie ponownie w roku 1929, by zwiedzić zakłady anatomii i instytuty wychowania fizycznego w Berlinie, Monachium, Paryżu, Genewie, Mediolanie i Florencji [33].

Wiedzę swą i doświadczenie w zakresie psychiatrii i neurologii wykorzysta zakładając i prowadząc przez kilka lat Lecznicę dla nerwowo chorych i narkomanów w Batowicach koło Krakowa [31].

Równocześnie żywiej wiąże się ze Studium Wychowania Fizycznego UJ: w roku 1929/1930 jako zastępca dyrektora, a od roku 1930 jako dyrektor. Funkcję tę pełni do sierpnia 1939 roku [29, 30].

Druga wojna światowa [3] wyrывa go ponownie z kręgu pracy naukowej. Mimo zaawansowanego wieku (57 lat), zostaje zmobilizowany [33]. Bierze udział w kampanii wrześniowej jako kapitan lekarz V Szpitala Okręgowego. Ewakuowany z nim na wschód, otrzymuje rozkaz przejścia do Rumunii, skąd wkrótce dostaje się do Francji. Tu zgłasza się do Armii Polskiej i bierze udział w kampanii francuskiej. W przededniu klęski i upadku Francji ewakuuje się wraz z chorymi do Anglii, gdzie zostaje przydzielony na oddział polski szpitala brytyjskiego jako major-lekarz. W roku 1940 zostaje służbowo przeniesiony do Edynburga, celem zorganizowania polskiego Wydziału Lekarskiego przy tamtejszym Uniwersytecie. Dzieła tego dokonuje razem z prof. Juraszem i innymi kolegami. Tu do roku 1946 wykłada anatomię i embriologię, a przez pewien czas pełni również obowiązki dziekana wydziału [33]. Wezwany przez Uniwersytet Jagielloński, wraca do kraju w lipcu 1946 roku i obejmuje obowiązki profesora anatomii opisowej UJ [25]. W roku 1947 zostaje mianowany profesorem zwyczajnym anatomii opisowej [27], które to obowiązki pełni do końca swego życia. Wyczerpany życiem pełnym pracy i trudów umiera 14 września 1957 roku.

PRACA NAUKOWA I DYDAKTYCZNA TADEUSZA ROGALSKIEGO

Tadeusz Rogalski był wybitnie uzdolnionym człowiekiem. Zdolności jego zaznaczają się już w szkole średniej, a potem w czasie studiów uniwersyteckich, które kończy z najwyższym odznaczeniem [35]. Dyplom doktora medycyny uzyskuje w roku 1908, tj. w dwa lata po ukończeniu studiów [34]. Wybraną dziedziną nauki swego życia interesuje się dość wcześnie, bo już na III roku studiów medycznych. Od tego bowiem czasu, aż do ukończenia studiów jest demonstratorem w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ [2, 31]. Uzyskawszy dwuletnie stypendium naukowe, wyjeżdża zagranicę [32, 33], celem pogłębienia swych studiów (1909 do 1911). Czternaście miesięcy spędza w Rheinau w Szwajcarii, jako asystent w zakładzie kantonalnym dla nerwowo i umysłowo chorych, pół roku w Monachium w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej prof. Kraepelina i prof. Alzheimera, pół roku w Paryżu we Francji w Hôpital

de la Pitié u prof. Babińskiego (pracownie rentgenologiczne i anatomiczne) [32, 31].

Po powrocie do kraju poświęca się psychiatrii. Objąwszy obowiązki starszego asystenta u prof. Piltza na Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej UJ w roku 1911 [31], pełni je do wybuchu I wojny światowej. Wojna przerywa jego pracę naukową. Po zwolnieniu z wojska rezygnuje z dotychczasowej specjalizacji w zakresie psychiatrii i kieruje się ponownie ku anatomii. Obejmuje wówczas obowiązki starszego systemta w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ [3—16], które pełni do roku 1935, z krótką przerwą na ochotniczą służbę wojskową w czasie od 26 VII 1920 do 11 XII 1920 [39]. Równocześnie pogłębia swoje studia i podnosi kwalifikacje naukowe. W roku 1924 (czerwiec) zostaje habilitowany jako docent anatomii opisowej na Wydziale Lekarskim UJ [17, 18]. Uzyskawszy w roku 1925 roczne stypendium Rockefellera, udaje się do Francji dla pogłębienia swoich dotychczasowych studiów [33]. Przebywa wówczas kolejno: w Strassburgu (Instytut d'Embriologie — prof. Anceł), w Paryżu (Laboratoire d'Histologie — prof. Prenant), w Roscoff (Station Maritime — prof. Perez), w Banyuls sur Mer (Laboratoire — prof. Du-bois) [33].

Po powrocie do kraju, wykłada jako docent: anatomię topograficzną dla IV roku medycyny, anatomię plastyczną dla studentów Akademii Sztuk Pięknych [33], anatomię żywego człowieka i mechanikę ruchów na Studium Wychowania Fizycznego [30] (od roku 1927). Zakres jego pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej zwiększył się znacznie po objęciu obowiązków dyrektora Studium WF UJ [29] w roku 1930. Zagadnienie to zostanie omówione na innym miejscu. Tu dla całości obrazu wspomnieć należy o jego następnej podróży zagranicznej w roku 1929 do Berlina, Monachium, Paryża, Genewy, Mediolanu, Florencji, celem zwiedzenia zakładów anatomii i instytutów wychowania fizycznego [33]. Podróż tę podjął z upoważnienia Państwowego Urzędu WF i PW, dla uzyskania szerokiego poglądu na sprawy wychowania fizycznego w innych krajach. Oczywiście zagadnienia te wiązały się już z nowymi zainteresowaniami Rogalskiego: wychowaniem fizycznym.

Pewnego rodzaju etapem w życiu i pracy naukowej Rogalskiego była nominacja [20] na profesora nadzwyczajnego wychowania fizycznego i anatomii stosowanej (1936). Od tego momentu bowiem ma pełne prawo do samodzielnego zakładu naukowego i samodzielnej pracy naukowej i dydaktycznej. Niestety zakładu takiego nie ma, musi więc o niego walczyć i zaczynać pracę od podstaw. Gdy dochodzi już pewnych rezultatów, wojna przerywa jego dalszą działalność. Sam wciągnięty w jej wir, odbywa jako oficer-lekarz najpierw kampanię wrześniową, potem kampanię francuską w Wojsku Polskim i ewakuację do Anglii.

Wezwany przez Uniwersytet Jagielloński wraca do Polski w lipcu 1946 r. i obejmuje z powrotem obowiązki profesora Uniwersytetu Ja-

giellońskiego [25]. Niestety do Studium WF UJ już nie wraca — pałace potrzeby medycyny anatomii zatrzymały go w obrębie Wydziału Lekarskiego jako profesora anatomii opisowej. 15 X 1946 obejmuje kierownictwo Katedry i Zakładu Anatomii Opisowej, a 2 września 1947 roku zostaje mianowany profesorem zwyczajnym [27]. Z wyjątkiem krótkiego okresu czasu w roku 1950, w którym pełni obowiązki pierwszego rektora Akademii Medycznej, poświęca się do końca życia anatomii opisowej.

Ale i na tym polu start powojenny Rogalskiego nie był łatwy. Zakład Anatomii Opisowej był użytkowany w czasie wojny jako koszary dla wojska [35]. W związku z tym został mocno zdewastowany, a cenniejsze aparaty wywiezione. Pracę należało rozpocząć od gruntownego remontu, a więc od podstaw, niezależnie od prowadzenia normalnej działalności dydaktycznej. Mimo ogromu pracy i piętrzących się trudności, Rogalski podejmuje się tego zadania. Lata od powrotu Rogalskiego do kraju (1946) do jego śmierci (1957) to nieustanna walka o kredyty, remonty, przebudowę i rozbudowę Zakładu, to praca naukowa wśród gruzów i rusztowań. W wyniku tych mozolnych i uciążliwych prac w ciągu prawie 10 lat, Zakład otrzymał: przebudowaną salę wykładową dla zwiększonej ilości studentów, szatnie i rozbieralnie, nowe skrzydło dla muzeum anatomicznego, nadbudowane piętro z salami sekcijnymi dla studentów, pomocniczymi salami wykładowymi, pracowniami, biblioteką i pokojami asystentów. W przebudowanym gmachu znalazły się mieszkania dla laborantów, pomieszczenia dla zwierząt doświadczalnych, warsztaty i pracownie mechaniczne [36]. W ten sposób Zakład Anatomii Opisowej dzięki niezmiernym wysiłkom Rogalskiego przeobraził się w nowoczesny zakład naukowy. Niestety on sam już niewiele skorzystał z tych udogodnień i ulepszeń. Wyczerpany trudami życia i nadmiarem pracy umiera 14 września 1957 roku w 76 roku życia.

Jako człowiek nauki był członkiem następujących Towarzystw Naukowych [33]: a) członkiem zwyczajnym Polskiego Towarzystwa Anatomów w Warszawie, b) członkiem Société des Anatomistes w Paryżu, c) członkiem Société de Biologie w Strasburgu, d) członkiem zwyczajnym Anatomical Society of Great Britain and Ireland w Londynie, e) członkiem Royal Society of Medicine w Londynie.

Napisał i opublikował szereg rozpraw naukowych [31], a mianowicie: 1) *Zur Kasuistik der juvenilen Form der amaurotischen Idiotie mit histopathologischen Befund*. Archiv. für Psychiatrie. 1911 Bd. 47. H. 3. 2) *Endarteritis luetica subcorticalis*. „Przegląd Lekarski” 1918. 3) *La structure et le développement de la cloison transparente et de sa cavité dans la cerveau humain*. Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Classe de Médecine 1922. 4) *Rozwój i budowa przegrody przeźroczystej i jej jamki u człowieka*. Rozprawy Wydziału Mat.-Przyr. PAU Seria. B. T. LXII. 1922. 5) *Wrodzony brak spoidła wielkiego (Agenesia corporis callosi)*. Kraków 1924. 6) *Sen i somnambulizm (szkic*

anatomo-fizjologiczny). „Przyroda i Technika” 1924. 7) *Absence congenitale du corps calleux* Archives d'Anatomie, d'Histologie, et d'Embriologie. 1925. Vol. IV. 8) *Action de l'acide carbinique sur le développement de l'oeuf de poule*. Comptes rendus des Séances de la Société de Biologie. 1925. Vol. XCII. 9) *Anatomia a plastyka*. „Hallo. Głos Plastyków” 1930. VI—VIII/2—4. 10) *Myeloschisis — Hernia spinalis*. Folia Morphologica 1932. T. 4. 11) *Dojrzewanie nerwów mózgowych u ryb kostnoszkieletowych w łączności z ich funkcją [k]*. Pamiętnik XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich. Poznań 1933. 12) *Das Ausreifender Gehirnnerven bei Knochenfischen (Salmo trutta) im Zusammenhang mit dem Eintritt der Nervenfunktionen*. Zeitschrift für Anatomie und Entwicklungsgeschichte. 1933. 191. 13) *Szkielet ludzki zestawiony rucho*. „Polska Gazeta Lekarska” 1934 nr 11. 14) *Beweglich zusammengesetztes menschliches Skelets (zum Gebrauch bei dem Studium der Gelenks- und Muskelmechanik)*. Anatomischer Anzeiger 1934 Bd. 78, nr 1/3. 15) *Zagadnienie „normalnej” postawy stojącej człowieka*. „Przegląd Fizjologii Ruchu” 1935 nr 1—2. 16) *Anatomie der aufrechten Haltung des Menschen*. Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Classe de Médecine. 1935. 17) *Anatomie de la station droite chez l'homme*. Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. CRM des séances de la Classe Médecine. 1935. 18) *A Contribution to the Study of Anophthalmia with Description of a Case*. The British Journal of Ophthalmology. 1944. 19) (Wspólnie z J. Rymaszewskim) *Crossed and Uncrossed Optic Fibres of the Dog*. Proceeding of the Anatomical Society. June. 1945. 20) *The Visual Paths in a Case of Unilateral Anophthalmia with Special Reference to the Problem of the Crossed and Uncrossed Visual Fibres*. Journal of Anatomy. Vol. 80. 1946. 21) *Rola witaminu E w organizmie* (praca zespołowa z Menschiliem, Munkiem, Rymaszewskim, Szcześniakiem) Folia Morphologica. 1952. T. III/2. 22) *Demonstracje z zakresu stosowania anatomii do życia człowieka*. Folia Morphologica. 1952. T. III/4. 23) (Wspólnie z J. Sporek-Libman) *Podwójna żyła próżna doogonowa (główna dolna)*. „Przegląd Lekarski” 1953 nr 4. 24) *Ludwik Karol Teichmann. Prace największego polskiego anatoma na tle dawniejszych i współczesnych mu osiągnięć w zakresie wiedzy morfologicznej*. Archiwum Historii Medycyny nr 1—2/57. 25) *Podręcznik Anatomia człowieka*. I. *Wiadomości ogólne*. Kraków 1947, „Czytelnik”. II. *Sciany tułowia*. Kraków 1948, „Czytelnik”. III. *Zawartość klatki piersiowej*. Kraków 1949, „Czytelnik”. IV. *Zawartość jamy brzusznej*. Kraków 1952 „Czytelnik”. V. *Zawartość jamy miednicznej*. Warszawa 1954, PZWL. VI. *Anatomia mózgowia i rdzenia kręgowego* (nie wykończone).

„Cechą zasadniczą prac naukowych prof. Rogalskiego [31] jest szeroki zakres zainteresowań. Wnikliwa analiza dorosłego organizmu oparta na badaniach rozwojowych pozwala mu na wyjaśnienie i sprostowanie sze-

regu pojęć używanych w anatomii, swój zmysł praktyczny zużytkowuje do nastawienia anatomii jako nauki mającej także bezpośrednie zastosowanie do życia codziennego.”

DZIAŁALNOŚĆ TADEUSZA ROGALSKIEGO NA STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

Tadeusz Rogalski styka się ze Studium WF UJ i działa na jego terenie od założenia go do wybuchu II wojny światowej (1917—1939) [29, 30]. W pierwszych latach (1917—1929) działa jako docent, wykładowca anatomii opisowej i prowadzący ćwiczenia anatomiczne. Z tego też tytułu wchodzi w skład Komisji Studium, będącej odpowiednikiem Rady Wydziału, wnikając od samego początku w zasadnicze sprawy Studium. Jednakże kontakt Rogalskiego z Uczelnią w tym czasie jest raczej luźny, nie wykracza bowiem poza wykłady, ćwiczenia, egzaminy i zebrania Komisji Studium.

W roku 1929 kontakt ze Studium zacieśnia się. Jego zainteresowanie losami Studium, jak również aktywność musiała znacznie wzrosnąć, skoro dnia 8 czerwca 1929 roku zostaje wybrany na III posiedzeniu Rady Studium zastępcą dyrektora Studium na rok akademicki 1929/30 [29]. Z wyborem tym Rogalski przejmuje współodpowiedzialność za dalszy tok pracy i rozwój Studium. Jak poważnie traktował swoją funkcję i rolę na uczelni świadczy jego podróż w roku 1929 do Berlina, Monachium, Paryża, Genewy, Mediolanu i Florencji, celem zapoznania się z zakładami anatomii i instytucjami wychowania fizycznego [33].

Wybór jego na zastępcę dyrektora Studium na rok akad. 1930/31 zostaje ponowiony na posiedzeniu Komisji Studium w dniu 26 maja 1930 r. [29]. Jednakże nie na długo. W czasie ferii wakacyjnych umiera dyrektor Studium prof. dr E. Maydell. Dwudziestego trzeciego września 1930 roku, na posiedzeniu Komisji Studium [29], któremu przewodniczy prof. Ciechanowski, dyrektorem Studium na rok akad. 1930/31 zostaje wybrany Tadeusz Rogalski, a jego zastępcą doc. dr Jerzy Kaulbersz. Wybór ten Komisja Studium ponawia rokrocznie [29], obdarzając Rogalskiego wielokrotnie swoim pełnym zaufaniem, którego nie zawiódł, dając w ciągu 10 lat liczne dowody swej ofiarnej i owocnej pracy.

Pierwsze lata po objęciu dyrektury przez Rogalskiego (1930—1931) były niestabilizowane i pełne przeszkód. Kierowanie Uczelnią polegało wtedy na zaspokajaniu palących, aktualnych potrzeb (wpisy, walka o sale na wykłady i ćwiczenia, egzaminy, obozy letnie i zimowe). Toteż Rogalski usilnie starał się o uzyskanie takiego lokalu, który był dawał większe możliwości rozwinięcia pracy dydaktyczno-naukowej. Starania jego zostają uwieńczone dobrymi wynikami. W roku 1932 Studium uzyskuje bardzo dobre pomieszczenie w gmachu Okręgowego Urzędu WF i PW [29] przy ul. Zwierzynieckiej 26. Tu w prawym skrzydle gma-

chu na I p. Studium zdobywa kilka pokoi, w których lokuje Sekretariat bibliotekę, salkę wykładową, a nawet załączek pracowni naukowej. Ćwiczenia praktyczne odbywają się tuż obok w nowo wyremontowanej sali gimnastycznej i hali sportowej Okręgowego Ośrodka WF. Po raz pierwszy w historii Uczelni życie Studium skoncentrowało się w jednym miejscu. Wprawdzie wykłady i ćwiczenia z przedmiotów teoretycznych odbywają się jeszcze w kilku punktach Krakowa, ale przewaga zajęć skupia się przy ul. Zwierzynieckiej 26.

Stan ten trwa pięć lat (1932—1937). Tu Studium zyskuje szerszy oddech, stabilizację pracy, możliwość walki o podniesienie poziomu, zwłaszcza w dyscyplinach praktycznych, możliwość lepszego przygotowania absolwentów do pracy w szkole, dopracowywania się własnych metod, rzucenia okiem wprzód i podjęcia starań o własne obiekty. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że jest to zasługa przede wszystkim dyrektora Studium, doc Rogalskiego.

Tymczasem zachodzą bardzo poważne zmiany. Studium WF UJ otrzymuje w roku 1935 Katedrę Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej, którą kieruje Rogalski początkowo jako docent, a od roku 1936 (kwiecień) jako profesor nadzwyczajny [28]. W ten sposób naukowy charakter Uczelni jeszcze mocniej został podkreślony.

Rogalski obecnie czyni starania o ulokowanie nowo utworzonego zakładu w takim miejscu, by mógł należycie funkcjonować. Miejsce takie uzyskuje w Collegium Medicum [28] przy ul. Grzegórzeckiej 16, w lewym skrzydle na parterze. Pomieszczenie jest skromne; zaledwie kilka sal, ale wykorzystuje je maksymalnie. Znajduje się tutaj: sala wykładowa, sala ćwiczeń, biblioteka, a w podziemiach prosektorium. Wymagało to wiele pracy i sił ze strony Rogalskiego, ale w rezultacie powstało nowe ognisko nauki i myśli wychowania fizycznego. W tym czasie symbioza z Okręgowym Urzędem WF i PW nieco się rozluźnia. Lokale zajmowane przez Studium przeznacza się na inne cele. Dyrekcja Studium opuszcza w roku 1937 Okręgowy Urząd WF i PW przy ul. Zwierzynieckiej i przenosi się do Gmachu PKO przy ul. Zybkiewicza 5 (dziś ul. Bitwy pod Lenino) [23]. Pomieszczenie tu jest skromne — składa się bowiem z sekretariatu Studium, biblioteki i dwóch małych salek wykładowych oraz mieszkania woźnego. Jednakże w połączeniu z Zakładem Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej, prowadzonym przez prof. Rogalskiego oraz pracownią fizjologiczną, prowadzoną przez doc. Kaulbersza przy ul. Grzegórzeckiej 16 stanowiło już własną bazę naukową i dydaktyczną Studium. Zaznaczyć trzeba, że wszystkie ćwiczenia praktyczne nadal odbywały się w Okręgowym Ośrodku WF przy ul. Zwierzynieckiej 26. To pozorne rozbitcie bazy Studium w roku 1937 (Zwierzyniecka, Zybkiewicza, Grzegórzecka) nie jest takie groźne, jeśli się zważy, że ćwiczenia praktyczne koncentrowały się w jednym miejscu (Zwierzyniecka 26), a teoria prawie w całości już we własnych

pomieszczeniach przy ul. Grzegórzeckiej 16. Stan ten należy uznać za sukces, który Studium zawdzięcza bez wątpienia Rogalskiemu. Jego samego jednak ten stan nie zadowalał.

Rogalski, człowiek czynu, organizator, twórca, naukowiec nie mógł się pogodzić z myślą vegetacji Uczelni w kilku pokoikach i przenoszenia się co pewien czas z miejsca na miejsce. Jako uczony dążył do stworzenia placówki naukowej o trwałych podstawach, doskonałym wyposażeniu i perspektywach rozwojowych. Toteż podejmuje zmusne starania o własne obiekty. Gotowych, dogodnych i osiągalnych dla Studium brak było wówczas w Krakowie. Wyłonił się więc problem budowy nowych własnych gmachów i urządzeń sportowych. Nie był to łatwy problem do rozwiązania, ze względu na wysokie koszty budowy, przy równoczesnym braku odpowiednich kredytów. Nie zraża to jednak Rogalskiego. Studium istnieje już prawie 10 lat. Mimo trudnych warunków pracuje wzorowo i dobrze spełnia swoją funkcję, toteż w pełni zasługuje na własną bazę naukową i sportową.

Z tych założeń wychodząc, Rogalski rozpoczyna starania o odpowiednie tereny i fundusze na budowę. O tereny zwraca się do Uniwersytetu Jagiellońskiego, a o fundusze do wojska. Dla zwiększenia wagi swych starań, do argumentów i potrzeb Studium włącza również potrzeby młodzieży akademickiej w zakresie wychowania fizycznego i sportu [28].

Na wniesiony wniosek do Rady Wydziału Lekarskiego UJ, o odstąpienie terenów dla celów Studium WF UJ i sportu ogólnoakademickiego, między Domem Medyków a Ogrodem Botanicznym, otrzymuje w dniu 25 X 1953 r. pozytywną odpowiedź [28]. Pozostaje obecnie sprawa zdobycia funduszy na budowę. O te stara się w Ministerstwie Spraw Wojskowych, któremu podlega Państwowy Urząd WF i PW, odpowiedzialny za rozwój wychowania fizycznego w Polsce. Sprawa nie jest ani łatwa, ani prosta, toteż ciągnie się przez parę lat. Kończy się jednak sukcesem.

Ponieważ przyznany teren jest niewystarczający, Ministerstwo W. R. i O.P. za staraniem Rogalskiego wydzierżawia od Marii Pacanowskiej parcelę przylegającą do przyznaczonych terenów [28]. Ale to dopiero początek. Tereny te bowiem to wądoły, stawy wymagające zdrenowania i niwelacji. Do prac tych zapala i wprzęga nie tylko studentów wychowania fizycznego, ale również ogół młodzieży akademickiej. Akcję tę inauguruje ogólnoakademickim meetingiem w dniu 17 X 1936 pod hasłem „Budujemy boiska akademickie” [41]. Akcja udaje się. Prace niwelacyjne i drenażowe wykonuje młodzież akademicka pod kierownictwem inż. Russera [28], który sprawuje je honorowo. Na tak przygotowanym terenie urządzono bieżnię, boiska do gier i lekkiej atletyki. Było to poważne osiągnięcie. Obecnie na pierwszy plan wysuwa się sprawa budowy gmachu Studium. By podobać zadaniu, Rogalski tworzy w roku 1937 Komitet Budowy Urządzeń Sportowych [1], na którego

czele staje ówczesny minister W.R. i O.P., a pierwszym zastępcą zostaje rektor UJ, prof. dr W. Szafer [28]. Rogalski obejmuje kierownictwo komisji budowlanej. Plany budowy opracował bezinteresownie prof. inż. arch. Wacław Krzyżanowski [28].

Rozpoczęte dzieło budowy własnych urządzeń sportowych wieńczą uroczystości jubileuszowe 10-lecia założenia Studium WF UJ, 3 i 4 czerwca 1937 r. [42, 43]. W dniu 3 czerwca 1937 r. następuje historyczny moment w życiu Uczelni: zostają oficjalnie otwarte boiska sportowe i położony kamień węgielny pod budowę sali gimnastycznej i hali sportowej Studium. Jubileusz Studium był oczywiście doskonałą okazją do zmobilizowania ludzi i środków finansowych do dalszych prac. Te zaś postępują szybko naprzód.

Wojna przerwała i zniweczyła plany Rogalskiego. Po wojnie gmachy te odremontowane stają się punktem wyjścia do dalszej pracy Uczelni. Jakkolwiek Rogalski nie doprowadził swych planów budowy i urządzenia Studium do końca, to jednak obiekty przy ul. Grzegórzeckiej 24a są jego niezaprzeczalnym dziełem i jego wielką zasługą dla dalszego rozwoju Uczelni.

Rogalski patrzył na wychowanie fizyczne przede wszystkim z punktu widzenia medycyny. Niestety nie znamy jego szerszych poglądów na ten temat, gdyż poza pracą o postawie [31, 15], nic z zakresu wychowania fizycznego nie opublikował. Z wyjątków listów i maszynopisu audycji radiowej [37] na 10-lecie Studium możemy odtworzyć jego ogólny sąd o wychowaniu fizycznym. Traktuje je jako część medycyny zapobiegawczej. Ujmuje je szeroko:

„Sporty czy gry sportowe nie są identyczne z wychowaniem fizycznym. Istnieją same dla siebie, a w wychowaniu fizycznym stanowią jedynie jedno z ćwiczeń, jakimi posługuje się wychowanie fizyczne dla swoich celów”. Te dwa terminy sport i wychowanie fizyczne miesza się często ze sobą, używając niewłaściwie jednego w miejsce drugiego. Nieporozumienie to należy usunąć. Będzie to łatwe, jeśli przyjrzymy się tej pracy, jaką określamy terminem wychowanie fizyczne. Praca to duża i stawia wielkie wymagania temu, który jej się poświęca. Celem jej jest zdrowie wychowanków, jest chęć doprowadzenia ich rozwoju fizycznego do możliwej doskonałości. „Wychowanie fizyczne dąży tylko do produkowania zdrowych ludzi, a nie ludzi o nadmiernie rozwiniętych mięśniach, często ze szkodą dla umysłu. Wychowanie fizyczne to inaczej ujęte leczenie zapobiegawcze w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Praca to bardzo ciekawa”.

Człowieka traktuje Rogalski jako psychofizyczną całość, dlatego też uważa, że wpływać na niego należy wszechstronnie:

„Jak bardzo krzywdzi się dzieci, troszcząc się tylko o rozwój ich umysłu, a każąc przebijać się ich rozwijającym się organizmom niedo-

skonałym jeszcze, przez nie zawsze pomyślne warunki życiowe, bez żadnej pomocy, której one niejednokrotnie bardzo potrzebują”.

Wychowanie fizyczne należy umiejętnie dostosować do okresów rozwojowych rosnącego organizmu:

„Umieć stworzyć narządom ciała takie warunki pracy, by w każdym okresie rozwoju należycie się kształtowały, to znaczy właśnie umieć wychować fizycznie. To poważna i ciężka praca wymagająca zasobu nabytej uprzednio wiedzy. Praca to wychowawcy fizycznego, który zna budowę i funkcję poszczególnych narządów, wie, że co rok wykazują one inny stopień wykształcenia i inną wydajność pracy, że z biegiem lat stwierdza się w nich odchylenia od prawidłowego rozwoju i czasowe niedomagania w sprawności działania”.

Jako lekarz widzi Rogalski wielkie możliwości dla wychowania fizycznego w gimnastyce leczniczej:

„(Wychowawca fizyczny) ma wielkie pole pracy nawet wśród ciężej chorych. Prowadzący wychowanie fizyczne w porozumieniu z profesorem i lekarzami obmyśla specjalne ćwiczenia dla różnego typu chorych. Jak bardzo wdzięczni są chorzy za pociechę psychiczną, którą im te fizyczne ćwiczenia niosą! Chory leżący bezwładnie popada w depresję, a możliwość ćwiczenia, choćby niewielu mięśniami, wykazuje mu jego sprawność i odsuwa od niego myśl, że jest zupełnym kaleką. Wielu też już w czasie leżenia przy tej gimnastyce nabywa sprawności w ruchach potrzebnych im do późniejszego wykonywania zawodu”.

Rogalski nie był teoretykiem wychowania fizycznego. Nie wnikął głębiej i szerzej w wychowanie fizyczne. W swej trudnej pracy na stanowisku dyrektora Studium WF UJ nie miał na to czasu. Wychowanie fizyczne rozumiał i podchodził do niego przede wszystkim od strony medycyny. Toteż punktem centralnym procesu fizyczno-wychowawczego wg niego jest zdrowie wychowanka. Rozumie rolę nauczyciela wychowania fizycznego i docenia jego trudną pracę, ale równocześnie stawia mu wysokie wymagania, w szczególności w wychowaniu fizycznym dzieci i młodzieży.

ZASŁUGI TADEUSZA ROGALSKIEGO DLA STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UJ I WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Dziesięć lat pracy Rogalskiego na stanowisku dyrektora Studium WF UJ to nieustanne pasmo starań, zabiegów i zmagañ o ugruntowanie bytu Uczelni, stabilizację pracy, podstawy materialne i coraz to wyższy poziom. To olbrzymi jego wysiłek włożony w dzieło, które powierzono jego pieczy.

Zainteresowanie się Rogalskiego wychowaniem fizycznym wynikało z funkcji, jaką pełnił. Przed związaniem się ze Studium WF UJ nie interesował się specjalnie wychowaniem fizycznym i sportem. Nie pisał

48. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1931 — 1934. Fot. S. Kula.

49. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1932 — 1935. Fot. S. Kula.

50. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1933 — 1936. Fot. S. Kula.

51. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1934 — 1937. Fot. S. Kula.

na ten temat ani też nie działał na tym polu. Domeną jego zainteresowań naukowych i życiowych była anatomia i neurologia. Jako człowiek o wyjątkowej energii, dynamice, inicjatywie, o wybitnym talencie organizatorskim i twórczym, nie miał pola do wyżycia się w wybranej dziedzinie wiedzy. Przez długie lata pełnił obowiązki starszego asystenta w Zakładzie Anatomii Opisowej, mimo aktywności naukowej, specjalizacji zagranicznej i habilitacji.

Z wychowaniem fizycznym zetknął się z racji swych wykładów i ćwiczeń z zakresu anatomii opisowej, jakie prowadził dla studentów wychowania fizycznego. Wychowanie fizyczne nie było celem jego dążeń życiowych, ale stało się drogą do usamodzielnienia się i do twórczej pracy. Leżało w sferze nauk przyrodniczych, a ściślej lekarskich, a więc w zakresie jego zainteresowań (anatomia, biologia, fizjologia). Toteż zetknąwszy się ze Studium WF UJ początkowo tylko na odcinku dydaktycznym, wnika z czasem coraz głębiej w jego zagadnienia organizacyjne. Już w trzecim roku istnienia Uczelni zostaje obdarzony funkcją zastępcy dyrektora, niewątpliwie na skutek swej aktywności i inicjatywy. Pełnię działalności otwiera mu dyrektura. W tej fazie istnienia i rozwoju Uczelni Rogalski był wyjątkowo cennym człowiekiem dla Studium. Niewielu by się podjęło tak odpowiedzialnej pracy, w tych warunkach, a jeszcze mniej wytrwałoby na tym stanowisku tak długi okres czasu, Rogalski podjął się tej pracy i z nadzwyczajną energią zaczął działać. Nie zrażał się brakiem pomieszczeń, sal wykładowych, pracowni, sal gimnastycznych, boisk, szczupłością funduszków, często niezrozumieniem społeczeństwa, a nawet władz. Niezmordowanie i uporczywie działał. Dążył konsekwentnie do wytkniętego celu: do samodzielnego bytu Studium.

Pierwszy i drugi rok jego dyrektury (1930—1931), to walka o stabilizację, o zdobycie przejściowo takich warunków pracy, które by wprowadziły ład i ekonomię pracy grona profesorskiego, katedry instruktorskiej, studentów i administracji Uczelni. Rozproszenie działania Studium w wielu punktach Krakowa dysharmonizowało pracę i uniemożliwiało koordynację.

Stabilizację tę Rogalski uchwycił. Ulokowanie dyrekcji Studium w gmachu Okręgowego Urzędu WF i PW przy ul. Zwierzynieckiej, dało mu kilkuletni „oddech” (1932—1937) i szereg cennych osiągnięć; a) koncentrację życia i pracy Studium w jednym miejscu (dyrekcja Studium, zajęcia praktyczne, przewaga zajęć teoretycznych), b) załazek pracy naukowej pod postacią pracowni morfologicznej i fizjologicznej, c) pracownię sprzętu sportowego, d) zlokalizowanie obozów letnich w jednym miejscu oraz skryształowanie kierunku obozownictwa i jego metody, e) dopracowanie się własnych programów kursów narciarskich i metody ich prowadzenia, f) podniesienie poziomu przedmiotów praktycznych, a w szczególności gimnastyki, g) stworzenie syntezy nowoczesnego kie-

runku wychowania fizycznego, łączącego harmonijnie gimnastykę i sport w jedną uzupełniającą się całość, h) uzyskanie dla Studium Katedry Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej, i) podjęcie starań o własne obiekty i uzyskanie terenów przy ulicy Grzegórzeckiej, j) uzyskanie nominacji na profesora nadzwyczajnego UJ.

Nominacja na profesora nadzwyczajnego otwiera przed Rogalskim nowe możliwości i stwarza nową sytuację. Ma teraz pełne prawo do własnego zakładu i odpowiednich kredytów. Zakład swój lokuje w Collegium Medicum i urządza go z dużym nakładem pracy i kosztów. Lata 1937—1939 to dalsze pasmo sukcesów Rogalskiego: a) organizuje on Komitet Budowy Urządzeń Sportowych, i wciąga do niego wybitne osobistości, b) urządza boiska sportowe, c) organizuje jubileusz 10-lecia Studium z otwarciem boisk i założeniem kamienia węgielnego pod halę sportową i salę gimnastyczną, d) wywalcza dla Studium wysoki autorytet na terenie krakowskim (UJ, miasto, województwo) i ogólnopolskim (Ministerstwo W. R. i O. P., Państwowy Urząd WF i PW, oraz inne uczelnie wf), e) doprowadza budowę gmachów Studium do stanu surowego.

Oczywiście wiele z tych sukcesów miało aktualne znaczenie. Ale każdy z nich wywalczony z wielkim nakładem pracy, stawał się cegiełką do dzieła tworzonego przez Rogalskiego. Dziś z perspektywy 25 lat, osiągnięcia te mogą się wydawać mało ważne, jednakże na owe czasy zakładania, torowania i wywalczenia fundamentów i dróg rozwoju Studium, były to sukcesy bardzo poważne. Wiele z nich dzisiaj się zdezaktualizowało. To, co dziś jest łatwe, kiedyś było trudnością nie do pokonania. Różnica leży w tym, że drogi dziś przetarte, 20 lat temu trzeba było torować, a do tego w wysokim stopniu przyczynił się Rogalski.

Jeśli by nawet pominąć to, co się zdezaktualizowało, pozostało to, co dziś żyje i trwa: a) 10 lat dyrektury Rogalskiego, to 10 lat pracy nad szeregiem pokoleń wychowawców fizycznych, którzy dzisiaj jeszcze wydatnie i ofiarnie pracują dla dobra Polski i wychowania fizycznego. Ten siew długo będzie jeszcze owocował, choć brakło już siewcy, b) pozostał ośrodek sportowy Uczelni: hala sportowa, sala gimnastyczna, sala wykładowa, pomieszczenia dla zakładów anatomii, kontroli lekarskiej, zakładów sportów, administracji, boiska do gier sportowych i lekkiej atletyki. Ośrodek ten stał się punktem wyjścia do startu powojennego Uczelni. Dziś, choć na potrzeby Uczelni jest już za szczupły i niewystarczający, ma jednakże dla niej ciągle decydujące znaczenie.

Dziś, z perspektywy 25 lat, patrzymy na Rogalskiego jako na nieustrudzonego pioniera i organizatora krakowskiej Uczelni WF, twórcę jej fundamentów, wychowawcą wielu pokoleń nauczycieli wychowania fizycznego, ojca restytucji i rozwoju Uczelni po wojnie.

Rogalski był człowiekiem wielkiej wiedzy i nauki, człowiekiem o wyjątkowej energii, inicjatywie i talencie organizatorskim. Życie całe stra-

wił na budowaniu i tworzeniu tego, co los raz po raz niszczył. Gdy stworzył, piękny, nowoczesny Zakład Anatomii Opisowej, musiał odejść na zawsze.

Ale dzieła jego życia żyją. Jego prace naukowe są trwałym wkładem do nauki polskiej. Gmachy Studium WF UJ i boiska sportowe odbudowane po wojnie, stanowią dziś podstawę bytu i rozwoju samodzielnej już Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, ośrodka nauki i nowoczesnej myśli wychowania fizycznego. Gruntownie przebudowany i unowocześniony Zakład Anatomii Opisowej służy i długo służyć będzie pokoleniom przyszłych polskich lekarzy. Te pomniki jego pracy, zrodzone w wielkim trudzie i w ogromnym wysiłku, będą mówić pokoleniom o życiu i zasługach tego uczonego, niestrudzonego i ofiarnego organizatora, budowniczego i gorącego patrioty.

ZAKOŃCZENIE

W 90 lat po założeniu Szkoły Gimnastycznej Bierkowskiego w Krakowie, powstało tu Studium WF UJ, dziś Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego. Idea walki o zdrowie, tężyznę fizyczną i moralną społeczeństwa podjęta samotnie i w najtrudniejszych warunkach przez Ludwika Bierkowskiego w roku 1837 urzeczywistniła się dopiero prawie w 100 lat później pod postacią WSWF ogniska nauki i kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego.

Droga i warunki do urzeczywistnienia tej idei nie były łatwe. Jednakże wiara w słuszność sprawy, głęboka miłość ojczyzny, ofiarność w pracy i poświęcenie wielu ludzi, a wśród nich szczególnie wymienionych pionierów, stworzyło możliwości głębokiej, wielostronnej i owocnej pracy dla dobra narodu i państwa, nie tylko na dziś, ale i na przyszłość.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum UJ. Akta osobiste Tadeusza Rogalskiego. S II 619: Ankieta personalna (1921) do Min. W. R. i O. P.
2. — Stypendium roczne 600 kr. od 7. IV. 1904 — IX. 1905. Reskrypt z dnia 24. II. 1904 L. 13818/03.
3. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Senatu UJ z 10. X. 1921.
4. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Senatu UJ z 30. VI. 1922.
5. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Senatu UJ z 21. VII. 1923.
6. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Wydz. Lek. UJ z 12. VII. 1924.
7. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Wydz. Lek. UJ z 5. VI. 1925.

8. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Wydz. Lek. UJ z 1. X. 1926.
9. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Wydz. Lek. UJ z 30. IX. 1927.
10. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Wydz. Lek. UJ z 16. VI. 1928. L 1201.
11. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Min. W. R. i O. P. z 14. VI. 1929. Nr IV. N. SW — 8241/29.
12. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Wydz. Lek. UJ z 30. V. 1930. L. 1112.
13. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Wydz. Lek. UJ. 1931. L. 8449/31.
14. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Min. W. R. i O. P. z 28. IX. 1932. Nr BP 11105/32.
15. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Min. W. R. i O. P. z 7. IX. 1933. Nr BP 10092/33.
16. — Prolongata starszej asystentury. Pismo Min. W. R. i O. P. z 25. IX. 1934. Nr BP 15238/34.
17. — Zawiadomienie o wykładzie habilitacyjnym dra Rogalskiego.
18. — Pismo Rektoratu UJ do Min. W. R. i O. P. z dnia 10. VII. 1924, w sprawie zatwierdzenia habilitacji dra Rogalskiego.
19. — Pismo Rektoratu UJ z dnia 12. IV. 1934 L. 394/34 o przyznaniu dodatku za kierownictwo Studium.
20. — Pismo Min. W. R. i O. P. z dnia 17. IV. 1936. Nr BP 6919/36. Nominacja doc. dra Tadeusza Rogalskiego na profesora nadzwyczajnego.
21. — Pismo Rektoratu UJ z dnia 15. IX. 1938. Nr. 9805/38. Powierzenie prof. drowi T. Rogalskiemu obowiązków generalnego referenta spraw wychowania fizycznego i Legii Akademickiej na Uniwersytecie Jagiellońskim.
22. — Pismo Min. W. R. i O. P. z dnia 9. VIII. 1939 r. Nr BP. 15938/39. Zatwierdzenie prof. dra. T. Rogalskiego na dyrektora Studium WF UJ, doc. dra J. Kaulbersza na zastępcę dyrektora.
23. — List prof. dra Rogalskiego do dziekanatu Wydziału Lek. UJ z dnia 20. VIII. 1937 r. w sprawie lokalu przy ul. Zybkiewicza 5.
24. — Pismo Min. Oświaty z dnia 2. III. 1946. Nr P. 3726/46, w sprawie bezpłatnego urlopu dla prof. dra Rogalskiego na r. 1945/46.
25. — Pismo Wydziału Lek. UJ do rektoratu UJ o objęciu przez prof. dra Rogalskiego obowiązków służbowych z dniem 23. lipca 1946 r. Nr pisma 1726 z dnia 23. VII. 1946 r.
26. — Pismo rektoratu UJ do prof. dra Rogalskiego potwierdzające objęcie obowiązków służbowych na UJ.
27. — Pismo Prezydenta RP z dnia 2. IX. 1947 r. Mianowanie dra Rogalskiego profesorem zwyczajnym anatomii opisowej na Wydziale Lekarskim UJ.
28. — Archiwum Studium WF UJ (WSWF w Krakowie). Księga protokołów posiedzeń Komisji Studium WF UJ z lat 1927 — 1939.
29. — Księgi i dokumenty Studium WF UJ z lat 1927 — 1939.
30. — Dokumenty, rodzinne rodziny Rogalskich. Curriculum vitae do roku 1930.
31. — Curriculum vitae do roku 1946.
32. — Oryginał dyplomu dra medycyny.
33. — Wspomnienia pośmiertne — maszynopis.
34. — List prof. dra T. Rogalskiego do dziekanatu Wydziału Lekarskiego UJ z dnia 15. II. 1946 z Edynburga.
35. — Maszynopis audycji radiowej wygłoszonej z okazji 10-lecia Studium WF UJ.
36. — Prof. inż. arch. Wacław Krzyżanowski: „Przybliżony kosztorys rozbiórek, usunięcia zniszczeń, zabezpieczenia i dokończenia budowy Studium WF UJ” — maszynopis z dnia 24. III. 1947 r.
37. — Pismo Działu Sanitarnego DOGen w Krakowie z dnia 17. I. 1921 stwierdzające służbę wojskową dra Rogalskiego.
38. — Zaświadczenie Szpitala Zapasowego w Krakowie.

39. — Ulotka w sprawie mitingu młodzieży akademickiej w dniu 17. X. 1936 r.
40. — Zaproszenie na otwarcie Urzędzeń sportowych dla młodzieży akademickiej.
41. — Zawiadomienie o zjazdach absolwentów.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1927—1939.*
2. — *Archiwum UJ. Spisy wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1927—1939.*

OPRACOWANIA

1. — F. Kłapkowski, J. Kuś, *Prof. dr Tadeusz Rogalski*, „Przegląd Lekarski” 1957, nr 12.

HENRYK SMARZYŃSKI

JAN BUGAJSKI 1908—1963

W trakcie przygotowania do druku niniejszego Rocznika Naukowego, dnia 28 stycznia 1963 roku, zmarł dr Jan Bugajski, wybitny pedagog, harcerz, kierownik Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego, Obozownictwa i Turystyki Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, autor szeregu prac naukowych, m. in. opracowań zawartych w niniejszym Roczniku Naukowym.

Jan Bugajski urodził się dnia 20 października 1908 r. w Krakowie. Po ukończeniu Gimnazjum III im. Sobieskiego w Krakowie i uzyskaniu dyplomu magistra w zakresie geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz dyplomu magistra wychowania fizycznego w Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie poświęcił się pracy pedagogicznej w szkolnictwie średnim, a następnie wyższym, oraz działalności w organizacjach młodzieżowych, a zwłaszcza w harcerstwie.

W okresie przedwojennym był nauczycielem w kilku gimnazjach krakowskich, a od 1934 r. objął wykłady na Studium Wychowania Fizycznego UJ w Krakowie.

W 1939 r. po odbyciu kampanii wrześniowej jako podporucznik rezerwy dostał się do niewoli niemieckiej i przebywał w okresie II wojny w obozach jenieckich w Braunschweigu i Woldenbergu, gdzie prowadził przez cały okres niewoli tajne nauczanie, przygotowując do matury kilkuset słuchaczy z geografii w zakresie szkoły średniej. Poza tym prowadził w tych obozach zespoły wychowania fizycznego.

Po odzyskaniu niepodległości od lutego 1945 roku stanął do pracy w szkolnictwie — początkowo jako wizytator Kuratorium Okręgu Szkolnego krakowskiego, organizując wf i przysposobienie wojskowe w szkołach woj. krakowskiego, a następnie przeszedł z powrotem do szkolnictwa wyższego, tj. jako wykładowca do Studium Pedagogicznego UJ na stanowisko kierownika Studium Wychowania Fizycznego UJ i z kolei do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, gdzie objął wy-

kłady z teorii wychowania fizycznego. W tym czasie pracował też w szkolnictwie średnim zawodowym, a ostatnio w Technikum Kolejowym.

Jako kierownik Studium Wychowania Fizycznego UJ w ciągu 6-letniej swojej działalności przyczynił się do jego rozwoju, inicjując budowę gmachu i stadionu. W ostatnich latach bardzo intensywnie pracował w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie — początkowo jako kierownik Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego, a następnie w ostatnich dwu latach również jako kierownik nowo powołanego do życia Zakładu Obozownictwa i Turystyki w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie. Poza pracą dydaktyczną i naukową wiele czasu poświęcał przez całe swe życie zajęciom w organizacjach młodzieżowych, a zwłaszcza w harcerstwie, w którym jako harcemistrz pracował w XVII drużynie do ostatnich prawie dni swego życia.

Spółeczeństwo krakowskie znało Jana Bugajskiego z pracy pedagogicznej jako komendanta hufców w Krakowie oraz komendanta chorągwi krakowskich. Jan Bugajski był przede wszystkim wybitnym działaczem na polu kultury fizycznej i pionierem nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce, nie tylko w sensie praktycznym, ale i naukowym, o czym świadczy jego bogaty dorobek naukowy.

Jan Bugajski szerzył nowoczesne idee wychowania fizycznego nie tylko w szkole, nie tylko na wykładach akademickich, ale propagował je na setkach obozów, na których wykształcił dziesiątki tysięcy młodzieży i działaczy sportowych, wśród których mamy dziś wielu znanych sportowców w skali światowej.

Duża grupa wychowanków Jana Bugajskiego zajmuje dziś wybitne stanowiska w sporcie i turystyce i kontynuuje idee wskazane przez swego mistrza, zwłaszcza w zakresie zimowisk i ćwiczeń zimowych na obozach i koloniach zimowych.

Jan Bugajski dobrze zasłużył się Polsce na polu wychowania i nowoczesnej kultury fizycznej. Jako wybitny wychowawca i pionier nowoczesnego wychowania fizycznego żyć będzie w pamięci i świadomości młodego pokolenia — jako wzór godny naśladowania.

BIBLIOGRAFIA

1. — Jan Bugajski, *Zimowiska*. Kraków 1945. Wydawnictwo Harcerskiego Klubu Narciarskiego w Krakowie.
2. — tenże, *Zimowe ćwiczenia i gry terenowe w szkole*. Warszawa 1956. Sport i Turystyka.
3. — tenże (spólnie z K. Bugajskim). *Harcerska służba III Krakowskiej Drużyny im. Kazimierza Pułaskiego w latach 1911—1958*, *Odbitka z Księgi pamiątkowej III Gimnazjum w Krakowie 1883—1958*. Kraków 1958.

W WYDAWNICTWACH ZBIOROWYCH

1. — Jan Bugajski, *Wycieczki* [w:] *Wychowanie fizyczne w szkole*. Praca zbiorowa pod redakcją Janiny Kutzner Warszawa 1947. Nasza Księgarnia.
2. — tenże, *Odżywianie na wycieczkach* [w:] *Szkolny informator Wycieczkowy na rok 1958*. Warszawa 1958. Ministerstwo Oświaty.
3. — tenże, *Pamięci prof. dra Józefa Figny* [w:] *Księga pamiątkowa III Gimnazjum w Krakowie 1883—1958*. Kraków 1958.
4. — tenże, *Pionierzy wychowania fizycznego, zasłużeni pracownicy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: Stanisław Ciechanowski, Zygmunt Wyrobek, Józef Figna Tadeusz Rogalski* [w:] *Rocznik naukowy WSWF w Krakowie*. R. 1962. T. I. Kraków 1963. PWN.
5. — tenże, *Jubileusze i zjazdy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie*. Tamże.
6. — tenże, *Obozy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1928—1948*. Tamże.

W CZASOPISMACH FACHOWYCH

1. — Jan Bugajski, *Obozy zimowe*. „Harcerstwo” R. 1934, nr 3.
2. — tenże, *Nauczycielski Kurs Narciarski*. „Wychowanie Fizyczne”, R. 1949, nr 1—2.
3. — tenże, *O należyłą ocenę ruchu zimowiskowego*. „Wychowanie Fizyczne” R. 1948, nr 4.
4. — tenże, *Jak zorganizować wycieczkę harcerską*. „Wychowanie Fizyczne w Szkole” R. 1957, nr 2.
5. — tenże, *O sekcję turystyczną w Szkolnych Kotach Sportowych*. „Wychowanie Fizyczne w Szkole”, R. 1957.
6. — tenże, *Lekcja wychowania fizycznego w zimie*. „Wychowanie Fizyczne w Szkole” R. 1958, nr 6.
7. — tenże, *Wycieczka jesienna z dziećmi klasy III—IV*. „Wychowanie Fizyczne w Szkole”, R. 1959, nr 9.
8. — tenże, *Zygmunt Wyrobek* „Kultura Fizyczna”, R. 1960, nr 3.
9. — tenże, *Zimowiska dzieci i młodzieży*. „Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna”, R. 1962, nr 10.

W DRUKU

1. — Jan Bugajski, *Ludwik Bierkowski, pionier nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce* [w:] *Rocznik naukowy WSWF w Krakowie*. R. 1962. T. II.

JAN BUGAJSKI

JUBILEUSZE I ZJAZDY STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

W roku 1927 rozpoczęła swe życie krakowska Uczelnia Wychowania Fizycznego. Jej zaistnienie poprzedziły zmusne, lecz konsekwentne i nieustępliwe starania, przede wszystkim prof. UJ dra Stanisława Ciechanowskiego. Mimo niezaprzeczalnej konieczności zorganizowania i działania Wyższej Uczelni Wychowania Fizycznego w Krakowie dla terenów południowej Polski były trudności, zdawałoby się nie do pokonania, w jej tworzeniu. Dowodem tego niech będzie fakt, że starania o założenie tego typu uczelni w Krakowie trwały 10 lat. Pomyślny wynik tych starań należy przypisać nie tylko prof. Stanisławowi Ciechanowskiemu i grupie ludzi wywodzących się z Uniwersytetu Jagiellońskiego, ale również niezmiernym pionierom i szermierzom wychowania fizycznego, działającym na terenie Krakowa uprzednio.

Pierwsze zaczątki myśli stworzenia w Krakowie jakiegoś zorganizowanego ośrodka wychowania fizycznego należy odnieść do działalności prof. UJ dra Ludwika Bierkowskiego. Założył on w roku 1837 pierwszą w Krakowie Szkołę Gimnastyczną. Trudne warunki gospodarcze i polityczne ówczesnego Krakowa, jak również zacofanie społeczeństwa nie pozwoliły na dłuższy żywot tego pierwszego ośrodka wychowania fizycznego. Niemniej jednak był to początek i to jak na ówczesne czasy, niespotykany.

Szlachetną inicjatywę i ideę Bierkowskiego podejmuje w 50 lat później dr Henryk Jordan, również profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dzięki jego staraniom i w dużej mierze jego funduszom powstaje na terenie Krakowa Park jego imienia, jako ośrodek gier i zabaw dla dzieci

i młodzieży¹. Park ten Jordan prowadził osobiście przez szereg lat, skupiając wokół siebie wielu oddanych sobie współpracowników. Jego również zasługą jest stworzenie przy Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1895 Dwuletnich Kursów Wychowania Fizycznego kształcących po raz pierwszy w sposób zorganizowany nauczycieli wychowania fizycznego. Kursy te wznowione po I wojnie światowej przez prof. Ciechanowskiego prowadzone przez niego w roku 1921—1922, potem przez Zygmunta Wyrobka w latach 1922—1924, należy uznać jako załążek przyszłego Studium Wychowania Fizycznego.

Tak więc w oparciu o pracę i dorobek ludzi najszlachetniejszych idei, powstała w roku 1927 krakowska Uczelnia Wychowania Fizycznego typu akademickiego. W r. 1960 Uczelnia weszła w czwarte dziesięciolecie swego istnienia, przeszła wielki cykl rozwojowy, wykształciła prawie dwa tysiące absolwentów, krzewiących wychowanie fizyczne i sport nie tylko w Krakowie, w woj. krakowskim i na południu Polski, ale również na całym obszarze Polski. Ten piękny, choć trudny cykl rozwojowy odmierzają poszczególne dziesięciolecia, z których każde ma odrębny charakter, jakkolwiek tyczą tej samej Uczelni.

I DZIESIĘCIOLECIE 1927—1937

I dziesięciolecie Studium WF UJ obejmuje dyrekturę: prof. dra W. Gądzikiewicza (1927—1928), prof. dra E. Maydella (1928—1930), doc. dra Tadeusza Rogalskiego (1930—1937). Pierwsze pięciolecie tego okresu upływa pod znakiem kształtowania się Studium jako placówki dydaktyczno-naukowej, precyzowania się organizacji i metod pracy, przy stosunkowo szczupłych funduszach i braku własnych obiektów, sal gimnastycznych, urządzeń sportowych itp.

Prowadzenie Uczelni w tych warunkach było nadzwyczaj trudne i uciążliwe. Toteż następne pięciolecie (1932—1937) upływa pod znakiem wzmoczonej aktywności dyrektora Studium doc. dra Tadeusza Rogalskiego w kierunku ugruntowania podstaw Studium przez zbudowanie własnych obiektów i stworzenie własnego ośrodka naukowo-dydaktycznego. Wysiłki te nie poszły na marne. Dyr. Rogalskiemu udało się zainteresować losem Studium WF UJ Państwowym Urzędem Wychowania Fizycznego i Przynależności Wojskowej, krakowskie władze wojewódzkie, Rektorat i Senat UJ, krakowską młodzież akademicką i społeczeństwo. Dzięki temu został stworzony Komitet Budowy Urządzeń Sportowych dla Młodzieży Akademickiej, Studium otrzymało tereny pod budowę gmachów Studium i boisk sportowych oraz przyznano mu odpowiednie kredyty na budowę.

¹ Henryk Smarzyński; *Henryk Jordan, pionier nowoczesnego wychowania fizycznego*. Kraków 1958, PWN.

Nic więc dziwnego, że jubileusz I dziesięciolecia Studium WF UJ, który odbył się w czerwcu 1938 roku, upłynął w radosnej atmosferze otwarcia własnych boisk sportowych i położenia kamienia węgielnego pod budowę gmachu Studium. Niezliczone trudności i braki zostały pokonane. Tempo pracy na Studium nie tylko nie osłabło, ale otrzymało potężny bodziec na dalsze lata. Kierownictwo Uczelni, grono profesorów, wykładowców i instruktorów, młodzież akademicka i liczna rzesza absolwentów święciła w dniach jubileuszu wielki sukces ugruntowania bytu Uczelni na długie lata. Uroczystości jubileuszowe wypadły wspaniale i były piękną propagandą nie tylko samej Uczelni, ale w ogóle wychowania fizycznego i kształtowania nauczycieli WF nowego typu na wysokim poziomie.

Pierwszy dzień jubileuszu, 3 czerwca 1938 r. przed południem, został poświęcony na uroczystości oficjalne, jak otwarcie boisk, położenie kamienia węgielnego pod budowę hali sportowej, przemówienia i defiladę młodzieży akademickiej Studium WF UJ. Uroczystości te zgromadziły wielu wybitnych przedstawicieli władz państwowych, uniwersyteckich, społeczeństwa krakowskiego, licznie przybyłych na zjazd absolwentów Studium i młodzież akademicką. Słoneczna pogoda i świeża wiosenna zieleń stanowiły piękną oprawę tych uroczystości.

Popołudnie pierwszego dnia poświęcono na pokazy studentów i studentek Studium WF UJ w różnych działach wychowania fizycznego i sportów prowadzonych na Uczelni. W ten sposób niejako Studium WF UJ prezentowało władzom uniwersyteckim, państwowym i społeczeństwu swój dorobek w zakresie nauczania i usprawnienia młodzieży Studium w działach praktycznych. Pokazy wypadły doskonale i wywołały szczerzy zachwyty zebranych.

Pierwszy dzień jubileuszu miało zakończyć ognisko ze specjalnym programem, którego punktem centralnym miały być „Dożynki” wykonane przez studentki Studium WF UJ. Niestety, skoro tylko ognisko rozpalono, nadeszła gwałtowna burza, wicher i deszcz, na skutek czego ognisko trzeba było przerwać, a ogień zagasić.

Przedpołudnie drugiego dnia, 4 czerwca 1938 r., poświęcono metodyce nauczania gier sportowych i gry drużynowej „pliszka”. Natomiast popołudnie — na omówienie i dyskusję nad zademonstrowanymi metodami, przegląd nowej bibliografii wychowania fizycznego i sportu, oraz organizację Związku Absolwentów Studium WF UJ.

Jubileusz 10-lecia i I Zjazd absolwentów zakończyło zebranie towarzyskie połączone ze skromną kolacją w sali marmurowej Domu Medyków. Przygotowanie do jubileuszu i Zjazdu absolwentów oraz bogaty program uroczystości jubileuszowych ilustrują załączone fotokopie i zdjęcia.

II DZIESIĘCIOLECIE (1938—1947)

Drugie dziesięciolecie było dla Studium WF UJ, jak w ogóle dla całego Narodu Polskiego tragiczne. Można w nim wyróżnić 3 okresy:

- a) ostatnie lata przed II wojną światową (1938—1939)
- b) okres wojny i okupacji (1939—1945)
- c) pierwsze lata powojenne (1945—1947).

Ostatnie lata przedwojenne (1938—1939) to w dalszym ciągu okres dyrektury prof. dra Tadeusza Rogalskiego. Są to lata pomyślne dla Studium. Boiska są stale ulepszane. Służą już w całej pełni praktycznym ćwiczeniom studenckim. Budynki Studium rosną, osiągając na wiosnę 1939 r. stan surowy, co wskazywałoby na to, że z wiosną 1940 zostaną całkowicie wykończone i odane do użytku. Praca na Uczelni stabilizuje się, wchłaniając w coraz to szerszym zakresie młodych absolwentów nie tylko do działów praktycznych, ale również teoretycznych i administracji.

Są jednak również i pierwsze ciosy. 19 stycznia 1939 r. umiera Zygmunt Wyrobek, jeden z pionierów, wybitnych wykładowców i metodyków Studium WF UJ. Jest to dla Uczelni bardzo bolesna strata, jak gdyby zapowiedź dalszych ciosów, które przyjdą za kilka miesięcy.

Okres wojny i okupacji. Wybuch drugiej wojny światowej paraliżuje całkowicie życie Uczelni. Mobilizacja włącza w szeregi wojska dyrektora Rogalskiego, większość pracowników Studium oraz wielu studentów. Do wojska zgłasza się również ochotniczo dr Figna. Uczelnia pustoszeje — życie na niej zamiera. Dorobek i majątek Studium zostaje rozgrabiony. Ginie duża część archiwum i część biblioteki. Budynki Studium, wzniesione już do stanu surowego, zostają przerobione na fabrykę margaryny przez firmę niemiecką „Deuma”.

Tak więc podmuch burzy dziejowej zburzył to, co z tak ogromnym trudem wiązano i budowano przez dziesiątki lat. Wojna pochłania wybitnego instruktora i ostatniego sekretarza Studium WF UJ, Ottona Christoffa, który ginie w walce pod Sądową Wisznią, Mariana Lubaczewskiego instruktora lekkiej atletyki, rozstrzelanego w Krzesławicach pod Krakowem. Innych wojna rozprasza — jednych do Armii Polskiej walczącej na Zachodzie (Rogalski, Lubowiecki, Michalek), drugich do obozów jenieckich, innych na emigrację. Pozostali w kraju włączają się przeważnie w konspirację (Figna, Leszko i in.).

Zbliżający się koniec wojny mobilizuje pozostałych przy życiu i w Krakowie pracowników Studium WF UJ, którzy skupiają się wokół prof. dra Józefa Figny. Ten zasłużony organizator i wykładowca Studium WF UJ z niezachwianą wiarą patrzy w przyszłość. Swoim zapalem i energią porywa innych i wciąga ich w wir prac organizacyjnych Studium WF UJ.

Pierwsze lata powojenne (1945—1947) najlepiej obrazuje wypowiedź dra Figny:

„Po wyzwoleniu w styczniu 1945 r. całą robotę trzeba było rozpocząć od nowa. Uproszony przeze mnie doc. dr Bożydar Szabuniewicz, fizjolog, zgodził się na prośbę dziekana Wydziału Lekarskiego prof. dra J. Supniewskiego zająć się Studium WF. Odebrano z powrotem budynki Studium, przydzielone tymczasem Narodowemu Instytutowi Astronomicznemu, następnie uruchomiono kancelarię przy ul. Grzegórzeckiej 16 oraz obsadzono przedmioty i ćwiczenia. W końcu otwarto skrócony rok akad. 1945 i odbyto pierwsze powojenne egzaminy magisterskie. W porozumieniu z Okręgowym Urzędem WF i PW powołano do życia Komitet Odbudowy Urządzeń Sportowych i budynku Studium. Otwarcie sali gimnastycznej i hali sportowej nastąpiło w dniu 1 lutego 1947 r.”²

W ten sposób, dzięki inicjatywie dra Józefa Figny i poświęceniu i pracy doc. dra Bożydara Szabuniewicza, Studium WF UJ zostało reaktywowane i rozpoczęło nowy etap swej działalności. Warunki pracy Studium w pierwszych latach powojennych były bardzo trudne. Zrujnowane Studium otrzymywało minimalne kredyty, z trudem zaledwie wystarczające na najkonieczniejsze potrzeby. Przetrwanie tego ciężkiego okresu należy zawdzięczać wielkiemu poświęceniu i ofiarności w pracy kierownictwu Uczelni oraz całego grona profesorskiego i instruktorskiego. Tak więc w wielkim, ale równocześnie owocnym trudzie Studium WF UJ dobiegło końca II dziesięciolecia. Okres ten zamyka jubileusz i Zjazd absolwentów Studium WF UJ z okazji 20-lecia Uczelni, który odbył się w dniach 31 maja, 1 i 2 czerwca 1948 r. Program jubileuszu i Zjazdu poza stroną koleżeńską objął cały szereg interesujących wykładów, referatów, pokazów ćwiczeń studentów i studentek, a nawet ćwiczenia absolwentów. Jubileusz Studium posłużył nie tylko do odświeżenia i zadzierżgnięcia jeszcze silniejszych węzłów koleżeńskich, ale rzucił snop światła na najnowsze zagadnienia kultury fizycznej w Polsce. Prawie 300 uczestników Zjazdu z ogromnym zainteresowaniem śledziło postępy wiedzy na polu wychowania fizycznego i sportu. Atmosfera Zjazdu była od pierwszych chwil aż do jego zamknięcia pełna serdeczności i koleżeństwa. Żaden zgrzyt, żadna przykrość nie zamąciła tego wspaniałego, szczerego nastroju. Można śmiało powiedzieć, że uczucie radości i przyjaźni, tak charakterystyczne dla każdego rocznika w czasie studiów, spłynęło wraz z uczestnikami z całej Polski na Zjazd i wystąpiło w sportowanej formie, nadając szczególnie miłe piętno całemu Zjazdowi.

I dzień Zjazdu, 31 maja 1948 r., rozpoczął się mszą żałobną odprawioną w kościele św. Anny za zmarłych i pomordowanych przez okupanta profesorów, wykładowców, instruktorów i absolwentów. Po mszy

² Maszynopis referatu prof. dra Józefa Figny pt. „20-lecie Studium WF UJ (1927—1947)”.

odbyła się wspólna fotografia przed gmachen Collegium Novum, po czym rektor UJ prof. dr Franciszek Walter dokonał uroczystego otwarcia Zjazdu w auli UJ. Z kolei prof. dr Bożydar Szabuniewicz, dyrektor Studium WF UJ, powitał przybyłych na Zjazd przedstawicieli Min. Oświaty, Głównego Urzędu Kultury Fizycznej, Studium Poznańskiego, Wrocławskiego, miejscowych władz, zaproszonych gości i absolwentów.

Z ramienia Min. Oświaty powitał Zjazd wizytator Denisiuk, podkreślając wielką rolę kształcenia nowych kadr nauczycieli WF i ogromny dorobek na tym polu krakowskiego Studium WF. Naczelnik mgr Zygmunt Nawrocki witał Zjazd w imieniu dyrektora Głównego Urzędu Kultury Fizycznej. Do przybyłych absolwentów przemówił w serdecznych słowach długoletni dyrektor Studium WF UJ prof. dr. Tadeusz Rogalski. Referat prof. dra Józefa Figny pt. „20 lat Studium WF UJ”, przedstawiający rozwój i dorobek Uczelni, zakończył część wstępną i oficjalną Zjazdu.

Następnie zebrani przeszli do Zakładu Fizjologii w Coll. Medicum, przy ul. Grzegórzeckiej 16, gdzie odbyły się dalsze wykłady i referaty, a) wizytatora Denisiuka: „Organizacja S. P. i jej realizacja”, b) prof. UJ dra B. Szabuniewicza: „Odruchy warunkowe w wychowaniu fiz.”, c) nacz. mgra Nawrockiego: „Nowe drogi kultury fizycznej w Polsce Lud.”, d) prof. UJ dra J. Miodońskiego: „Zawroty głowy — kinetozy”.

Między godziną 14—16 odbył się wspólny obiad w Kawiarni Akademickiej, gdzie w imieniu absolwentów przemówił mgr Jan Bugajski, po czym odczytał nadesłane telegramy gratulacyjne. Obiad minął w miłej i koleżeńskiejszej atmosferze.

W godzinach popołudniowych odbył się wykład prof. UJ dr Willman-Grabowskiej pt.: „Kultura fizyczna na Dalekim Wschodzie”, po czym pokaz gimnastyczny studentek Studium WF UJ pod kierunkiem mgr Haliny Kubalskiej. Ze względu na słotną pogodę, przewidziana defilada absolwentów nie odbyła się. Wspólna kolacja w godzinach wieczornych była znowu okazją do żywej wymiany wspomnień, wrażeń i przeżyć, toteż przeciągnęła się do późnych godzin.

II dzień Zjazdu, 1 czerwca 1948 r., rozpoczął prof. UJ dr Eugeniusz Brzezicki wykładem pt.: „Typologia człowieka normalnego”, po czym zademonstrował i omówił na Klinice Neurologicznej UJ typy patologiczne. Z kolei prof. Ludwik Leszko mówił o „Nowych zagadnieniach wychowania fizycznego w teorii i w praktyce”, a prof. UJ dr Stefan Szuman wygłosił wykład pt.: „Zagadnienie ruchliwości u dzieci”. Na zakończenie programu przedpołudniowego prof. E. Rudnicka przeprowadziła pokaz gimnastyki wyrównawczej, poprzedzony referatem na ten temat.

Po południu odbyły się pokazy połączone z ćwiczeniami usprawniającymi absolwentów, a mianowicie: mgr Alina Łukowska przeprowadziła ze studentkami Studium WF UJ pokaz małego szczypiórniaka, mgr Jan

Bugajski ze studentami Studium WF UJ pokaz ćwiczeń z piłkami lekarskimi, mgr Tadeusz Sztolf ze studentami Studium WF UJ pokaz koszykówki, instr. Jerzy Lewicki z uczniami szkół podstawowych pokaz gimnastyki przyrzadowej. Mgr Cecylia Szlenkowa przeprowadziła ćwiczenia usprawniające dla absolwentek w zakresie tańców regionalnych i narodowych. Program zajęć drugiego dnia Zjazdu zakończyła wspólna kolacja, po której odbyły się zebrania towarzyskie poszczególnych roczników.

Program III dnia Zjazdu, 2 czerwca 1948 r., przewidywał gimnastykę terenową, naukę pływania w terenie nieurządzonym oraz gry terenowe. Mimo niepewnej pogody uczestnicy Zjazdu wyjechali autami do Tyńca pod Krakowem, gdzie miały się odbyć ćwiczenia. Jednakże pogoda nie dopisała. Wobec tego z ćwiczeń w terenie zrezygnowano. Krótkie okresy przejaśnień wykorzystano na zwiedzenie Opactwa Tynieckiego, a pozostały czas na zebranie koleżeńskie absolwentów. Przewodniczący zebrania mgr Jan Bugajski poświęcił obszernie wspomnienie profesorom, instruktorom i absolwentom, którzy zmarli lub padli z rąk okupanta, po czym delegaci poszczególnych roczników odczytali listy strat swoich koleżanek i kolegów. Pamięć wszystkich zmarłych, poległych i zamordowanych uczczono chwilą milczenia.

Z kolei odczytano tekst rezolucji do Ministra Oświaty dra Skrzyszewskiego, która została przyjęta przez aklamację. Jednogłośnie przyjęto również wniosek o utworzenie Koła Absolwentów Studium WF UJ. Do zarządu tego Koła wybrano następujące osoby: mgra Tadeusza Nowickiego jako przewodniczącego, mgr Pykoszową i mgra Bronisława Pizsa jako wiceprzewodniczących, mgr Wandę Malinowską jako sekretarkę, mgr Alinę Kotównę, Halinę Kubalską, Cecylię Szlenkową, Ludwika Dużyka, Jana Bugajskiego i Tadeusza Sztolfa jako członków zarządu. Honorowym prezesem został wybrany przez aklamację dr Józef Figna. Jednogłośnie przyjęto również wniosek o organizowaniu corocznych zjazdów absolwentów, celem stałego doształcania się.

Na zakończenie zebrania uczestnicy Zjazdu wyrazili wszystkim członkom Komitetu Organizacyjnego gorące podziękowanie za żmudne przygotowanie, wzorowe i sprawne przeprowadzenie Zjazdu, który wszystkim biorącym w nim udział przyniósł wiele korzyści i pozostawił jak najmiłsze wspomnienia.

W godzinach wieczornych pogoda się poprawiła, uczestnicy Zjazdu zatem udali się do lasu, gdzie przy ognisku, wśród śpiewu i wspomnień Zjazd zamknięto.

III DZIESIĘCIOLECIE (1948—1958)

W III dziesięcioleciu Uczelnia wchodzi w zupełnie nowy etap życia i rozwoju. Wprawdzie pierwszy i drugi rok tego okresu należą jeszcze

do lat trudnych, ale następnie następuje radykalna zmiana na lepsze. W III dziesięcioleciu możemy wyróżnić dwa okresy:

- a) 1948—1950
- b) 1950—1958.

W okresie 1948—1950 dyrekturę Studium WF UJ w dalszym ciągu sprawuje prof. dr Bożydar Szabuniewicz. Są to dwa ostatnie lata jego kadencji. Mimo dużej stabilizacji życia Uczelni, warunki pracy i istnienia Uczelni nadal pozostały bardzo trudne. Brak zdecydowanej pomocy materialnej ze strony władz nadrzędnych nie tylko hamowały rozwój Uczelni, ale w wysokim stopniu utrudniały jej normalne funkcjonowanie i prowadzenie. Przejście Studium do resortu Ministerstwa Zdrowia, po przemianowaniu Wydziału Lekarskiego UJ na samodzielną Akademię Lekarską, nie wiele pomogło. W życiu i warunkach Uczelni nic się nie zmieniło.

Niewątpliwie był to najcięższy okres w życiu Uczelni, mimo to ma on dla niej decydujące znaczenie. Inicjatywa i decyzja dra Figny i doc. B. Szabuniewicza prowadzenia Uczelni przyczyniły się do reaktywowania jej. Ich zasługą jest wywalczenie i przejęcie dla Studium WF UJ budynków i obiektów sportowych przy ul. Grzegórzeckiej 24a, a następnie ich remont i dostosowanie do najkonieczniejszych potrzeb. Mimo trudności potrafili oni skupić wokół siebie ofiarnych wykładowców i instruktorów, razem z nimi zorganizować pracę na Uczelni i prowadzić ją przez pięć najtrudniejszych lat. Wprawdzie przeszkód hamujących rozwój Uczelni nie potrafili usunąć, ale wskrzesili ją do życia i dali podstawy pod dalsze jej istnienie, w czym leży główna ich zasługa.

W okresie 1948—1958 następują w życiu Uczelni zasadnicze zmiany. Studium WF Akademii Medycznej³ przechodzi pod opiekę Głównego Komitetu Wychowania Fizycznego i staje się samodzielną Wyższą Szkołą Wychowania Fizycznego. Sytuacja materialna Uczelni ulega radykalnej poprawie.

W latach 1950—1955 kierownictwo Uczelni sprawuje doc. dr Eugenia Stołyhwwowa, jako pierwszy rektor WSWF w Krakowie. Funkcję dziekana pełni przez pierwsze lata dr Henryk Smarzyński, przez późniejsze — dr Franciszek Kłapkowski. W okresie tym powstają na Uczelni pierwsze samodzielne Zakłady Naukowe i Katedry. Uczelnia uzyskuje cały szereg etatów samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki.

Przeprowadzony w roku 1951/1952 generalny remont nie tylko przekształca zaniedbane dotąd obiekty sportowe w najnowocześniejsze na terenie Krakowa, ale również unowocześnia i dostosowuje do nowych potrzeb sale wykładowe, pracownie naukowe i pomieszczenia biurowe. Ze względu na zwiększoną ilość studentów (nabór na pierwsze lata ponad 100 studentów) i nowe zadania, kierownictwo Uczelni energicznie

³ Taka nazwa Uczelni w roku akad. 1949/50.

52. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1935 — 1938. Fot. S. Kula.

53. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 80-lecia Uczelni. Rocznik 1936 — 1939. Fot. S. Kula.

54. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1937 — 1945. Fot. S. Kula.

55. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1938 — 1946. Fot. S. Kula.

zabiega o dalsze pomieszczenia i budowę własnych nowych obiektów sportowych i naukowych.

Doc. dr Eugenia Stołyhwo w ciągu 5-letniej swej pracy na stanowisku rektora WSWF w Krakowie zorganizowała Uczelnię na nowych zasadach, unowocześniła ją i wykorzystała w pełni możliwości, jakie stworzyły Uczelni nowe warunki.

W latach 1956—1958 obowiązki rektora pełnił doc. dr Jurand, prorektora mgr Ludomir Mazurek, dziekana dr Stefan Suchoń, prodziekana mgr Emil Dudziński.

W okresie tym nadal zaznacza się rozwój Uczelni. Napływ studentów do Uczelni jest duży. Pomieszczenia dotychczasowe są już niewystarczające. Toteż dzięki energicznym staraniom rektoratu, Uczelnia uzyskuje 3-piętrowy gmach przy Al. Słowackiego 46, gdzie znajdują pomieszczenia: dziekanat, biblioteka główna, czytelnia, Zakłady antropologii, biologii, fizjologii, chemii, tecerii WF, metodyki, pedagogiki, psychologii, pomocy naukowych, 3 obszerne sale wykładowe i magazyn. Niezależnie od tego Uczelnia otrzymuje dla studentów Dom Akademicki przy ul. Przemyskiej, który po generalnym remoncie i odpowiednim wyposażeniu należy do najlepszych w Krakowie. Wszystkie te nadzwyczaj korzystne dla Uczelni zmiany poprawiają w wysokim stopniu warunki pracy, jednakże nie rozwiązują wszystkich potrzeb Uczelni i na okres bieżący, i na przyszłość. Toteż usilne starania o dalszą poprawę nie ustają.

Tak więc po wielkich trudnościach II dziesięciolecia, nastąpił zdecydowany zwrot na lepsze w III dziesięcioleciu. Uczelnia uzyskując twardy grunt pod nogami nie tylko utrwaliła swoją pozycję, ale zdobyła również wielkie możliwości dalszego rozwoju.

W takim stanie rzeczy, z dużą dozą optymizmu na przyszłość zorganizowano jubileusz 30-lecia i III Zjazd absolwentów w 1958 roku.

JUBILEUSZ 30-LECIA I ZJAZD ABSOLWENTÓW

Przygotowania rozpoczęto dość wcześnie, bo już w roku 1957. W tym celu powołano wieloosobowy Komitet Organizacyjny, składający się z prezydium i szeregu komisji, a mianowicie:

prezydium: przewodniczący mgr Jan Bugajski, wiceprzew. mgr Cecylia Szlenkowa, mgr Emil Dudziński, sekretarka mgr Adela Kłasińska,

komisja programowa: mgr Ludomir Mazurek, mgr Alina Łukowska,
komisja imprezowa: mgr Halina Kubalska, mgr Maria Laberschek,
mgr Zygmunt Jesionka,

komisja organizacyjna: mgr Aleksander Rybka, mgr Franciszka Milówkowska, mgr Barbara Sztukowa,

- komisja wydawnicza: mgr Stanisław Panek, doc. dr Henryk Smarzyński, dr Paweł Stok,
 komisja gospodarcza: mgr Alina Gryglewska, mgr Pykoszowa,
 komisja finansowa: mgr Maria Cepurska, mgr Lecona Michalus, mgr Kazimierz Toporowicz,
 komisja propagandowa: mgr Aleksander Orchowski, mgr Halina Osztowa,
 komisja kwaterunkowa: mgr Teresa Janaszowa, mgr Potuczkowa.

Komitet Organizacyjny odbył cały szereg zebrań tak plenarnych, jak w poszczególnych komisjach, przygotowując Zjazd drobiazgowo. Dużą pomoc okazali przedstawiciele poszczególnych roczników, którzy współpracowali z Komitetem, organizując i przygotowując swoje roczniki do Zjazdu. Największą trudność stanowiło zebranie aktualnych adresów. W tym celu posłużono się radiem, prasą i wydano kilka komunikatów informacyjnych o Zjeździe. Dzięki tak zorganizowanej pracy, w Zjeździe mogło wziąć udział ponad 500 absolwentów, a sam Zjazd przeprowadzono precyzyjnie.

Pierwsze fale napływających absolwentów przyjął Komitet Organizacyjny już w przeddzień Zjazdu (21.V.), a następnie w godzinach rannych pierwszego dnia Zjazdu, przydzielając im kwatery, wydając karty na kolację, zabawę, wycieczkę, odznaki zjazdowe i udzielając informacji.

I dzień Zjazdu, czwartek 22 maja 1958 r. Pierwsze, wstępne uroczystości odbyły się na pięknie udekorowanym Stadionie WSWF przy ul. Grzegórzeckiej 24 a. Na trybunie honorowej zebrały się władze Uczelni i zaproszeni goście. Na zielonej murawie stadionu, w wielkim półkolu zgromadzili się rocznikami absolwenci. Dla lepszej orientacji umieszczono przed każdym rocznikiem tabliczkę z numerem rocznika, rokiem rozpoczęcia i zakończenia studiów. Z boku ustawiono kolumny aktualnych studentów WSWF w Krakowie.

Hymn państwowy odegrany przez orkiestrę wojskową i podniesienie flagi państwowej na maszt otwiera o godz. 8,30 uroczystości jubileuszowe i zjazdowe. W imieniu władz Uczelni wita zebranych prorektor mgr Ludomir Mazurek, a w imieniu Komitetu Organizacyjnego jego przewodniczący mgr Jan Bugajski w następujących słowach:

„W imieniu Komitetu Organizacyjnego witam najserdeczniej przybyłych na naszą uroczystość gości: przedstawiciele władz, urzędów, organizacji, wyższych szkół, władze i grono profesorskie naszej Uczelni i was drogie koleżanki i koledzy.

Przybyliśmy z różnych stron Polski, by uczcić nasze wspólne, radosne święto: 30-lecie założenia obecnej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Uczelnia nasza to dzieło entuzjazmu, żelaznej woli, niestrudzonej ofiarności ludzi idei, wielkich obywateli i patriotów. Jakkolwiek formalnie datą założenia Uczelni jest rok 1927, w rzeczywistości geneza

jej sięga znacznie wcześniejszych czasów. Postacie takie, jak Bierkowskiego, Jordana, Ciechanowskiego, Gądzikiewicza, Wyrobka, Maydella, Rogalskiego, Figny, Szabuniewicza, Stołyhwowej, dzisiejszych władz Uczelni i wielu, wielu ofiarnych pracowników i wykładowców — to kamienie milowe rozwoju Uczelni i jej fundamenty.

Matką naszą była najszlachetniejsza idea, entuzjazmu i żar służenia ojczyźnie, narodowi i społeczeństwu w najistotniejszych sprawach: zdrowia i wychowania młodych pokoleń. Ojcem naszym był codzienny trud, szara rzeczywistość, trudne warunki i nieustanna, uporczywa walka o byt, o rozwój. Idea i entuzjazm naszych wielkich pionierów dały nam zapał i żar. Trudne warunki i nieustanna walka o lepsze dały nam hart i wolę. Toteż z radością muszę stwierdzić, że Zjazd nasz nie jest czczą formalnością, ale żywym, gorącym, spontanicznym dowodem, że idea żyje, rozwija się i w miejsce samotnych pionierów i bojowników o jej realizację, dziś znajdują się nas tysiące.

Dziś po 30 latach stajemy wobec naszej ojczyzny i społeczeństwa z otwartym czołem i dumnym spojrzeniem. Dzieło naszych poprzedników i pionierów żyje, rozwija się i ma najpiękniejsze perspektywy. Z trudu i pracy małej komórki Studium WF UJ zrodziła się samodzielna Wyższa Uczelnia Wychowania Fizycznego, spełniająca również i dziś chlubnie swoje zadanie. W ciągu 30 lat Uczelnia wykształciła ponad 1600 absolwentów, z czego ponad 414 magistrów wychowania fizycznego. Tu na boisku widzimy was setki, drogie koleżanki i koledzy, ale za wami setki tysięcy młodzieży polskiej, którą wychowywaliście i wychowujecie. Dziełem waszym — może nie uczone dzieła o wychowaniu fizycznym, ale szara, codzienna i ofiarna praca nad zdrowiem i wychowaniem młodych pokoleń. To nasze najpiękniejsze, wspólne dzieło. Toteż dziś na Zjeździe składamy naszej ojczyźnie i społeczeństwu chlubny meldunek: trwamy, rozwijamy i pracujemy z poświęceniem nad wychowaniem młodzieży polskiej.

Trzydzieści lat pracy za nami. Oddaliśmy jej wszystko najlepsze, by obowiązek swój wypełnić jak najlepiej. Praca nasza trudna i nie zawsze wdzięczna, ale cel piękny i szlachetny: dobro naszej młodzieży, dobro naszej ojczyzny. Tak jak pionierów tej Uczelni, tak i nas owiewa żar i entuzjazm. Wierzimy, że służymy słusznej i szczytnej sprawie. Chcemy, by wychowanie fizyczne niesło każdemu człowiekowi w Polsce: zdrowie, siłę, dzielność, hart, radość i szczęście. Z tą wolą, wiarą i entuzjazmem rozpoczynamy Zjazd i następny etap naszej pracy w służbie ukochanej Ojczyzny”.

Po wstępnych przemówieniach następuje wzruszający moment przywitania przybyłych na Zjazd absolwentów przez młodzież akademicką WSWF. Do zebranych w półkołu rocznikami absolwentów podchodzi ławą młodzież i wręcza każdemu z przybyłych na Zjazd wiązaną kwiatów, witając ich i składając im życzenia. Z kolei orkiestra rozpo-

czyną grać marsza, co jest sygnałem defilady. Poszczególne roczniki, poczynając od pierwszego, ruszają wokół bieżni. Na tle wiosennej zieleni i kwitnących drzew, rozwija się długi wąż 21 roczników, które przy dźwiękach orkiestry przechodzą przed władzami Uczelni i zaproszonymi gośćmi. Przemarsz ten wywiera na obecnych duże wrażenie. Tu bowiem niejako „namacalnie” widzi się wielki dorobek Uczelni. Całość rejestruje na taśmie filmowej mgr Stanisław Kula, a na taśmie magnetofonowej red. Polskiego Radia Tadeusz Oszast.

Po przemarszu mgr Kula wykonuje zdjęcia poszczególnym rocznikom. Fotografie mają być gotowe już na następny dzień. Po defiladzie uczestnicy Zjazdu spieszą do Collegium Novum, gdzie w auli UJ ma się odbyć uroczysta akademia. Zagaja ją prorektor Ludomir Mazurek, po czym zebrani śpiewają *Gaudeamus*. Z kolei prof. AWF dr Zygmunt Gilewicz wygłasza referat na temat „Aktualne problemy teorii wychowania fizycznego”. Wykład prof. UJ dra Stefana Szumana na temat: „Rozwój orientacji dziecka w budowie i czynnościach ciała ludzi i zwierząt” kończy przedpołudniowe uroczystości jubileuszowe.

Popołudnie I dnia poświęcono na pokazy i lekcje metodyczne, które odbyły się w hali sportowej WSWF przy ul. Grzegórzeckiej 24 a, przy szczelnie wypełnionych miejscach. Lekcje i pokazy przeprowadzili:

- a) mgr Zbigniew Miernik, adiunkt WSWF — lekcję gimnastyki podstawowej męskiej,
- b) mgr Czesława Miernikowa, st. asyst. WSWF — lekcję gimnastyki podstawowej żeńskiej,
- c) mgr Halina Kubalska, zastępca prof. WSWF — pokaz gimnastyki artystycznej,
- d) Barbara Szeglowska, asystent WSWF — pokaz tańców.

W godzinach wieczornych, o godz. 20 odbyła się wspólna kolacja koleżeńska w Kasynie Oficerskim przy ul. Odrowąża, w której wzięło udział 500 osób. Po kolacji w tym samym kasynie odbyła się całonocna zabawa taneczna.

II dzień Zjazdu — piątek 23 maja 1958 r. Godziny poranne 8—10 przeznaczono na zwiedzanie Zakładów naukowych WSWF przy Al. Słowackiego 46. Dalsza część programu odbyła się w sali wykładowej Akademii Medycznej przy ul. Kopernika 23. Na wstępie mgr Stanisław Kula, kierownik Zakładu Pomocy Naukowych, wręczył zgodnie z zapowiedzią odbitki zdjęć wykonanych ubiegłego dnia. Następnie wyświetlił film, nakręcony poprzedniego dnia: w czasie otwarcia Zjazdu, defilady, akademii w auli UJ, pokazów w hali WSWF, kolacji i zabawy. Tak odbitki, jak film zostały przyjęte z dużym zadowoleniem i uznaniem dla organizatorów za wyjątkową sprawność organizacyjną.

Po wyświetleniu filmu doc. dr Bronisław Jasicki wygłosił bardzo interesujący wykład na temat: „Rozwój morfologiczny i ruchowy dzieci

i młodzieży'. Po czym dr Paweł Stok, przedstawił historię Studium WF UJ i WSWF w Krakowie w latach 1927—1958.

Godziny popołudniowe poświęcono na pokazy i zawody sportowe, które odbyły się na stadionie WSWF. Na wstępie mgr Żarek st. asystent WSWF przeprowadził pokazową lekcję metodyczną piłki ręcznej. Następnie odbył się mecz koszykówki między absolwentami a studentami WSWF, zakończony zwycięstwem absolwentów. Zaplanowany mecz lekkoatletyczny między WSWF — Kraków a WSWF — Poznań nie doszedł do skutku, gdyż studenci WSWF — Poznań na Zjazd nie przybyli.

W godzinach wieczornych odbyły się w bardzo serdecznym nastroju spotkania poszczególnych roczników według własnych programów.

III dzień Zjazdu, sobota 24 maja 1958 r. Dzień ten zgodnie z planem poświęcono na wycieczkę do Ojcowa pod kierownictwem mgra Zygmunta Jesionki, zastępcy profesora WSWF. W Ojcowie, u stóp zamku Kazimierza Wielkiego, uczestnicy wycieczki podzielili się na różne grupy, wg zainteresowań, udając się na zamek, do Groty Łokietka, na Chełmową Górę i w okoliczne lasy. O godzinie 12, zgodnie z zapowiedzią, wszyscy spotkali się na polanie w Bramie Krakowskiej, gdzie wśród śpiewu i wspomnień spędzano wspólnie ostatni dzień Zjazdu. Na zakończenie nastąpiły wzajemne podziękowania, owacje oraz serdeczne i rzewne słowa pożegnania. Wszystkie te miłe fragmenty utrwałał na taśmie filmowej mgr St. Kula, a na taśmie magnetofonowej red. Oszaśt.

Dzięki chętniej, zgodnej i serdecznej współpracy wszystkich członków Komitetu Organizacyjnego, przedstawicieli poszczególnych roczników, pracowników Uczelni, wydatnej pomocy władz Uczelni, Zjazd udał się znakomicie. Nastrój uczestników od początku Zjazdu do jego ostatnich chwil był pełen serdeczności i koleżeństwa. Organizacja sprawna sprężysta. Program interesujący. Toteż zadowolenie uczestników ogólne. Tym prawdziwym świętem radości, przyjaźni i dumy z dokonanego dzieła, zamknięto 30 lat pracy krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego i rozpoczęto z optymizmem czwarte z kolei dziesięciolecie.

Zjazdy i jubileusze, jak kamienie milowe znaczą historię i rozwój Uczelni. Jubileusz dziesięciolecia zamknął wstępne lata organizacji Uczelni i budowę jej podstaw.

Reaktywowanie i powrót jej do życia święcił jubileusz 20-lecia. Wejście Uczelni w jej samodzielnym bycie na nowe tory i podsumowanie pracy trzech dziesiątków lat dokumentował jubileusz 30-lecia.

Przed wywalczonym, a po wojnie przywróconym do życia dziełem Ciechanowskich, Godlewskich, WYROBKÓW, Rogalskich, FIGNÓW, Szabuniewiczów, Stołyhów i wielu, wielu innych — nowe drogi i nowe perspektywy. Jak zostaną wykorzystane, odpowie na to pytanie Jubileusz 40-lecia w roku 1968.

Rozdział VI

JAN BUGAJSKI

OBOZY STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIwersytetu Jagiellońskiego w latach 1928—1948

*Wspomnienia lecą daleko... daleko.
Kiedy dogasa ogniska żar.
Fragment pieśni obozowej
Słowa Mariana Lubaczewskiego
Melodia Stanisława Nowackiego*

uwagi wstępne

Idealem wychowawcy fizycznego jest oddziaływanie na wychowanka wszystkimi środkami wychowania. Pełnia środków daje wszechstronne rezultaty. Cenną syntezę środków wychowania fizycznego znajduje wychowawca fizyczny w dobrze prowadzonym obozownictwie. Staje się ono w jego rękach potężną bronią w walce o zdrowie i charakter wychowanków.

Obozownictwo jest jedną z młodszych dziedzin wychowania fizycznego w Polsce. Pierwsze obozy notujemy u schyłku XIX i w początkach XX w. Były to pierwsze obozy sokole¹. W tym też czasie organizowano pierwsze kolonie letnie dla młodzieży szkolnej². Były to jednak pierwsze próby nie obejmujące szerszych mas młodzieży. Niemniej jednak dały

¹ Zygmunt Wyrobek, *Z kursu gier i zabaw w Skolem*, „Przegląd Sokoli”, r. 1910.

² Stanisław Ciechanowski, *Zapiski z kolonii wakacyjnych dla uczniów szkół średnich*, „Zdrowie” R. 1912, nr 3; *Kolonie wakacyjne szkół średnich w Galicji*, „Zdrowie” R. 1913, nr 6—7; *Zapiski o koloniach szkół średnich galicyjskich w roku 1913*, „Zdrowie”, R. 1914, nr 5. *Uwagi o ustroju kolonii wakacyjnych*, „Muzeum” R. 1917.

one bardzo cenne doświadczenia z tego zakresu, wykorzystane później w następnych dziesiątkach lat.

Okres I wojny światowej nie sprzyjał rozwojowi tej nowej, wartościowej dziedziny wychowania fizycznego. Żywiłowy natomiast rozwój ruchu kolonijnego — obozowego w Polsce datuje się po I wojnie światowej. Nędza powojenna i wyniszczenie społeczeństwa, a zwłaszcza dzieci, domagały się podjęcia radykalnych środków przeciwdziałania. Wśród wielu środków wychowania fizycznego, obozy i kolonie wydawały się tym, co mogło najlepiej i w najszerszym zakresie spełnić oczekiwane nadzieje. Toteż poświęcono im wiele troski i uwagi, osiągając w krótkim czasie doskonałe rezultaty.

Rozwój kolonii i półkolonii ³					
	1923	1930	1935	1934 ⁴	1948
Ilość uczestników na koloniach ⁵	19,450	85,300	126,700	171,3	
Ilość uczestników na półkoloniach ⁶		44,100	110 600	246,0	353,525
Razem	19,450	129,400	237,300	417,0	353,525

O wadze i znaczeniu ruchu kolonijno-obozowego w okresie międzywojennym świadczą nie tylko wyżej podane liczby, ale również wielkie bogactwo form, zwłaszcza obozów tak stałych, jak wędrownych. Na tym polu pionierską rolę i wielkie zasługi ma między innymi Związek Harcerstwa Polskiego.

Rozwój obozownictwa w harcerstwie ⁷					
Rok	1932	1933	1934	1935	1936
Liczba uczest. ⁸	26,9	32,5	47,4	54,00	74,00

Dzięki tak szeroko zakrojonej akcji kolonijno-obozowej gruntowało się i wzmacniało nie tylko zdrowie setek tysięcy młodzieży polskiej, ale w znakomity sposób potęgowała się i jej tężyzna fizyczna i moralna. Obozy stały się wspaniałą kuźnią zdrowia i charakteru młodzieży, niewyczerpanym źródłem jej wypoczynku, radości i „przygody”.

³ Na podstawie *Roczników statystycznych* z lat 1923—1948.

⁴ Łącznie z obozami.

⁵ Uczestnicy w tysiącach.

⁶ Uczestnicy w tysiącach.

⁷ Na podstawie *Roczników statystycznych* z lat 1923—1948.

⁸ Uczestnicy w tysiącach.

Druga wojna światowa i okupacja hitlerowska zahamowały dalszy rozwój obozów i kolonii. Zbrodniczy okupant nie tylko nie dążył do wzmacniania zdrowia młodzieży polskiej, ale je niszczył i podcinał wszelkimi środkami. Wyniszczenie tak starszego, jak młodszego pokolenia społeczeństwa polskiego było po II wojnie światowej jeszcze większe niż po pierwszej. Toteż problem ratowania zdrowia narodu stał się jednym z najbardziej palących po wojnie.

Wśród wielu środków obozy i kolonie wysunęły się ponownie na czoło. Bezpośrednią opiekę nad tym ruchem objęło państwo. Na restytucję zdrowia i tężyzny moralnej tak młodego pokolenia (obozy i kolonie), jak starszego społeczeństwa (wczasy pracownicze) popłynęły milionowe sumy. Toteż ruch ten wkrótce ogarnął setki tysięcy młodzieży, przewyższając swym rozmiarem osiągnięcia przedwojenne.

Na tym tle wyraźnie się rysuje rola wychowawcy fizycznego jako organizatora, kierownika i realizatora tego ruchu. Zagadnienie obozownictwa winien on wszechstronnie znać, rozumieć i należycie rozwiązywać. Do tych zadań przygotowuje go całokształt studiów wychowania fizycznego, a w szczególności obozy letnie i zimowe Uczelni.

Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego poświęcało obozom szczególną uwagę, wykorzystując je nie tylko dla uzupełnienia braków w wyszkoleniu praktycznym, ale również uznając w nich najlepszą szkołę życia obozowego, gier terenowych, turystyki, praktycznego krajoznawstwa i sportów wodnych.

PIERWSZE OBOZY STUDENTÓW WF UJ W LATACH 1928—1930

Pierwsze obozy Studium WF UJ odbyły się w roku 1928:

- a) dla kobiet w Nowym Targu,
- b) dla mężczyzn w Hermanicach na Śląsku Cieszyńskim.

Studentki znalazły pomieszczenie w powojennych barakach, studenci w budynkach upaństwowionego folwarku. Trzonem programu obydwu obozów było uzupełnienie braków w zakresie lekkiej atletyki, gier i zabaw, gier sportowych, gimnastyki oraz zapoznanie się z grami terenowymi.

Obóz męski prowadził Tadeusz Biernakiewicz z pomocą Mariana Lubaczewskiego, Ottona Christoffa i Tadeusza Wajdy. Gry terenowe na obu obozach prowadził Zygmunt Wyrobek.

Obóz żeński prowadziła Cecylia Koczurówna Szlenkowa, z pomocą Haliny Kubalskiej, dr Czerwińskiej i innych.

Obozownictwo w ścisłym tego słowa znaczeniu nie znalazło możliwości realizacyjnych na obu pierwszych obozach, z powodu braku namiotów i odpowiedniego sprzętu obozowego. Natomiast w zakresie turystyki poczyniono już pierwsze kroki, organizując po zakończeniu obozu mę-

skiego obóz wędrowny po Beskidzie Śląskim i Małej Fatrze po czeskiej stronie, pod kierownictwem Tadeusza Biernakiewicza.

Jakkolwiek tak żeński, jak męski obóz spełniły całkowicie swoje zadanie w zakresie nakreślonym przez program i warunki, to jednak forma ta nie zadowoliła ówczesnych organizatorów i kierowników Studium. Twierdzono, że obóz letni nie może ograniczyć się tylko do uzupełniania całorocznych braków. Istotą obozu winno być właściwe obozownictwo, gry terenowe i wycieczkowanie, a potem dopiero realizowanie innych zadań.

Toteż następny obóz męski, który odbył się w roku 1930 w okolicach Czorsztyna był obozem pod namiotami. Zajęcia z obozownictwa, gry terenowe, wycieczki wysunęły się tutaj na pierwsze miejsce. Ale i ten obóz nie zadowolił kierownictwa Studium. Bystry i gwałtowny Dunajec nie nadawał się nie tylko do prowadzenia ćwiczeń pływackich, ale również wprowadzanych już wówczas sportów wodnych. Poza tym coroczna zmiana terenów obozowych pociągała za sobą wysokie koszty organizacyjne, na które Studium nie mogło sobie pozwolić, mając nader szczupłe fundusze. Postanowiono zatem wyszukać stałą bazę obozową, która by pod każdym względem odpowiadała warunkom i potrzebom obozowania oraz nakreślonemu programowi. Wybór padł na Wileńszczyznę.

Obozy pienińskie

Następne obozy odbyły się w roku 1931 u podnóża Pienin:

- a) obóz żeński w Sromowcach Wyżnych,
- b) obóz męski w Niedzicy koło Czorsztyna.

Obóz żeński trwał od 10 lipca do 7 sierpnia 1931 r. Obejmował 32 studentki z III roku i 34 studentki z II roku. Kierowniczką obozu była Olga Małkowska⁹, a grono instruktorskie stanowili: wiz. Zygmunt Wyrobek (gry i zabawy, gry ter.) mgr Maria Liszkowiczówna (gry i zabawy, gimnastyka, pływanie), Marian Lubaczewski (l. a.) instruktorki harcerskie: Maria Fiedlerówna i Maria Chmielowska, prowadzące ćwiczenia i wykłady z zakresu harcerstwa.

Obóz mieścił się częściowo w Domu Ludowym, częściowo w Dworcu Cisowym¹⁰, częściowo pod namiotami. Ze względu na przeciekanie namiotów służyły one tylko w dzień pogodne. Warunki do prowadzenia ćwiczeń były niekorzystne, ze względu na zbyt małe boisko, nadające się tylko na gry i zabawy ruchowe. Obóz był prowadzony na sposób harcerski, a uczestniczki podzielone na 2 drużyny i 12 zastępów.

Program obozu obejmował poza zaznajamianiem studentek z istotą, celem, zasadami i życiem harcerskim w teorii i praktyce, ćwiczenia z zakresu wychowania fizycznego, jak gry i zabawy ruchowe, gry terenowe, gimnastykę, ćwiczenia pływackie i lekkoatletyczne oraz wycieczki

⁹ Żona Andrzeja Małkowskiego, założyciela Harcerstwa Polskiego.

¹⁰ Szkoła harcerska prowadzona przez Olę Małkowską.

(półdniowe, całodzienne i kilkudniowe). Wyżywienie początkowo słabe, później po przejściu go we własny zarząd, poprawiło się.

Obóz nie spełnił pokładanych przez dyrekcję Studium nadziei, prawdopodobnie ze względu na chorobę kierowniczkę obozu Olgi Małkowskiej. Niemniej jednak zapoznał studentki z harcerstwem i jego metodami pracy, z ćwiczeniami harcerskimi, obozownictwem, wycieczkowaniem, grami terenowymi, a usprawnił w grach i zabawach ruchowych, lekkiej atletyce, gimnastyce i pływaniu.

Obóz męski odbył się w dniach od 10 lipca do 7 sierpnia 1931 roku. Objął 31 studentów, w tym 13 z I roku i 18 z II roku. Kierownikiem obozu był Tadeusz Redel, a grono instruktorskie stanowili: Antoni Kotulski jako zastępca, Zygmunt Wyrobek, Marian Lubaczewski, Kazimierz Maroszek (gospodarz). Obóz mieścił się w 7 namiotach, wypożyczonych z Okręgowego Urzędu WF i PW. Warunki dla życia obozowego, jak również dla prowadzenia ćwiczeń fizycznych i gier terenowych bardzo dobre. Obóz prowadzony był metodą harcerską. Studenci podzieleni na 4 zastępy zapoznawali się praktycznie w ciągu obozu z jego organizacją i prowadzeniem.

Wiz. Z. Wyrobek prowadził gry i zabawy oraz gry terenowe, Tadeusz Redel — obozownictwo praktyczne i teoretyczne, gry drużynowe, gimnastykę, wycieczki, pływanie, Marian Lubaczewski — lekką atletykę, gry sportowe, Antoni Kotulski — gimnastykę poranną.

Wyżywienie było dobre i smaczne, prowadzone we własnym zakresie.

Jeśli idzie o zadania postawione przez dyrekcję Studium WF UJ obóz całkowicie je spełnił, a szczególnie w zakresie zapoznania uczestników obozu z metodą harcerską, obozownictwem, grami terenowymi, wycieczkowaniem, usprawniając ich równocześnie w grach i zabawach ruchowych, w grach sportowych, lekkiej atletyce i pływaniu.

Podkreślenia godne jest oddziaływanie obozu na miejscową ludność poprzez ogniska obozowe i wzajemny serdeczny stosunek: obozu do ludności i ludności do obozu.

OBOZY BRASŁAWSKIE W LATACH 1932—1933

Tymczasem jednak wyłoniła się nowa koncepcja. Dyrekcja Centralnego Instytutu WF, Studium WF poznańskiego i krakowskiego postanowiły organizować i przeprowadzać wspólne obozy. Wybrano jeden z najpiękniejszych terenów obozowych: Brasławszczyznę na Wileńszczyźnie.

Realizacją tej myśli były w latach 1932 i 1933 w Brasławiu dwa wspólne obozy dla wszystkich ówczesnych uczelni wychowania fizycznego w Polsce (Warszawa, Poznań, Kraków). Obozy męskie i żeńskie odbywały się równocześnie i w tej samej okolicy. Całością życia obozowego kierował ówczesny dyrektor Centralnego Instytutu WF w Warszawie płk. dr Zygmunt Gilewicz, jednakże obozy poszczególnych uczel-

ni miały swój samorząd i swoje kierownictwa. Obozy korzystały ze wspólnego zaopatrzenia, sprzętu zwłaszcza obozowego i wodnego oraz kadry instruktorskiej.

Kierownictwo obozów krakowskich w tym czasie stanowili:

żeńskich: Halina Kubalska, Maria Lubaczewska, Maria Michalekowa, Latinikówna-Riegerowa;

męskich: Otto Christoff, Marian Lubaczewski, Antoni Michalek, Zygmunt Wyrobek.

Dzięki doskonałym warunkom obozowania, dobremu zaopatrzeniu tak żywnościowemu, jak sprzętowemu, dużej trosce ze strony Państwowego Urzędu WF i PW oraz sprężystemu kierownictwu, obozy stały na wysokim poziomie i dały studentom wielkie korzyści, szczególnie w zakresie obozownictwa pod namiotami, sportów wodnych (pływanie, kajakarstwo, żeglarstwo), gier terenowych i wycieczkowania.

Niestety symbioza ta trwała krótko, bo zaledwie dwa lata. Już w roku 1934 poszczególne uczelnie urządzają oddzielnie obozy. Warszawa pozostała w Brasławiu, Poznań przeniósł się w Poznańskie, Kraków usadowił się w odległości kilkudziesięciu kilometrów od Brasławia, w pobliżu miasteczka Dukszty.

OBOZY DUKSZTAŃSKIE W LATACH 1934—1939

W pięknych sosnowych lasach, z dala od skupisk ludzkich, założyło Studium krakowskie dwie stałe bazy obozowe:

- a) dla obozu żeńskiego nad jeziorem Berżona,
- b) dla obozu męskiego nad jeziorem Dukszty.

Obozy te miały wprost idealne warunki dla obozownictwa, sportów wodnych, gier terenowych i turystyki. W latach 1934—1939 przeprowadzono tu 6 wspaniałych obozów, którymi kierowali w tym czasie:

- a) żeńskim — mgr Halina Kubalska
- b) męskim — mgr Jan Bugajski (w roku 1939 mgr Otto Christoff).

Stałą kadrę obozową stanowili:

a) na obozie żeńskim — mgr Maria Lubaczewska, mgr Jarzynówna-Wiktorowa, mgr Alina Kotówna-Gryglewska, mgr Maria Bieniasówna-Gartnerowa,

b) na obozie męskim — mgr Otto Christoff, mgr Jakub Lubowiecki, dr Józef Biborski, dr Władysław Jaworski jako lekarz.

Kierownictwo obozów wychodziło z założenia, że przyszły kierownik i organizator obozów musi sam bezpośrednio obóz przeżyć, sam go zaplanować, przygotować, rozbić, wykonać wszystko to, co mu do życia i pracy jest potrzebne, opracować budżet finansowy i żywnościowy, zakupić produkty żywnościowe, ugotować posiłek, czuwać nad bezpieczeństwem obozu i zwinąć go w umiejętny sposób. Twierdzono, że słuchacze winni poznać różne sposoby obozowania, winni uczyć się zaradności

i umiejętności dostosowania się do różnych warunków. Założenia te w pełni zrealizowano.

Toteż nad Dukszdami i Berżoną przeżywano rokrocznie „misteria” obozowe. Dawały one nie tylko dużą sumę przeżyć, ale przede wszystkim bogactwo form obozowania i różne sposoby bytowania obozowego. Obozowano nie tylko pod namiotami, ale również w chatkach z płacht namiotowych i desek, z płacht namiotowych i okrągłaków, z okrągłaków i słomy, oraz wyłącznie ze słomy.

W ten sposób studenci poznawali różne sposoby obozowania, uczyli się zaradności, umiejętności wykorzystania różnych materiałów i dostosowania się do różnych warunków.

Tu przez życie i pracę rodziło się doświadczenie, zaradność, zmysł praktyczny, zmysł estetyki obozowej, a przede wszystkim uczucie pełnej i prawdziwej wartości obozownictwa jako środka wychowania fizycznego.

Obok tak pojętego obozownictwa wysunęły się na pierwszy plan: pływanie, kajakowanie i żeglarstwo. Pojmowano je równie szeroko i równie praktycznie. Studenci sami wykonywali w ciągu roku akademickiego kajaki, na których na obozie odbywali ćwiczenia, sami budowali przystanie pływackie i kajakowe, przechodzili praktyczną naukę żeglowania i kajakowania, połączoną z turystyką i ratownictwem wodnym. Toteż osiągnano nie tylko doskonałe rezultaty w zakresie czysto sprawnościowym i sportowym, ale również w zakresie życia się z wodą i płynącego stąd zaufania we własne siły.

Postulat wykorzystania obozów dla przeprowadzenia gier terenowych znalazł tutaj pełne zastosowanie. Podkreślić trzeba, że w tak pojętym obozownictwie gry terenowe nie były czymś oderwanym czy sztucznym. Wiązały się one ściśle z życiem obozowym i opierały się na nim. To, co przeprowadzono w obozie, znajdowało szerokie zastosowanie w formie współzawodnictwa w grach terenowych. Te momenty, jak również bliższe i urozmaicone tereny, całkowita swoboda poruszania się i wykonywania ćwiczeń, obfitość sprzętu pioniersko- obozowego, nastawienie obozowo-terenowe słuchaczy, umiejętne stopniowanie gier i wykorzystanie elementów obozowych i szkoleniowych w grach, umożliwiło rozwinięcie ich wszechstronne i osiągnięcie doskonałych rezultatów. Na szczególne podkreślenie zasługuje rozwinięcie i szerokie potraktowanie „biegów harcerek”, opartych m. in. również o elementy lekkiej atletyki, gier sportowych i sportów wodnych.

Również szeroko i poważnie potraktowano wycieczkowanie. Już daleka podróż z Krakowa do Duksz uczyla organizacji wyjazdów i prowadzenia transportów. Podróż z reguły wykorzystywano na zwiedzanie Warszawy i Wilna. W ciągu obozu odbywano najpierw wycieczki w małych grupach (zastępami), następnie po kilku dniach wycieczki jednodniowe w większych grupach, a wreszcie pod koniec obozu wycieczki

kilkudniowe. Pobudzano studentów do aktywności, współorganizacji i samodzielnego prowadzenia wycieczek. Obok momentów czysto turystycznych, jak marsz, biwakowanie, gotowanie, nocowanie pod namiotami lub szałasami, program wycieczek obejmował gry terenowe, krajoznawstwo i pracę społeczną. Na ostatnich kilku obozach zorganizowano również wycieczki na Łotwę do Dźwińska i Rygi.

Tak pojęta turystyka entuzjazmowała studentów, budziła najwyższe zainteresowania, dawała ogromne zadowolenie. Osiągano przy tym podwójny cel: nie tylko wpajano studentom zasady wzorowego wycieczkowania w różnych warunkach, ale również zapoznawano ich z nieznanymi, a pięknymi zakątkami Polski.

Na podkreślenie zasługuje również stosunek studentów do miejscowej ludności. Nawiązywano szczere i prawdziwe nici sympatii. Obozy darzyły ludność wielką serdecznością i życzliwością, i doświadczały tego samego. Stosunek ten nie był sztuczny i wymuszony, lecz nawiązywany w bezpośrednim zetknięciu się z ludnością na wycieczkach i grach terenowych. Ludność ciągnęła z zaufaniem do obozów Studium szukać porady lekarskiej, dzieci na gry i zabawy, starsi, by przeżywać wspólnie ogniska obozowe.

Obozy duksztańskie osiągnęły niewątpliwie właściwy sens życia obozowego w jego najczystszej i oryginalnej formie.

OBOZY ZŁOCINIECKIE 1947—1948

Po wojnie powrócono ponownie do koncepcji wspólnych obozów wyższych uczelni wf. Obozy skierowały się na Ziemię Odzyskane. Jako teren obozów wybrano Złociniec, położony nad pięknym jeziorem w woj. szczecińskim. W przeciwieństwie do Brasławia i Dukszt, teren ten był dla celów obozów i kursów wychowania fizycznego specjalnie urządzony. Były tu zatem budynki mieszkalne, gospodarcze, administracyjne, wspaniałe boiska do gier sportowych i lekkiej atletyki, jezioro dla sportów wodnych. Ze względu na bytowanie pod dachem i inny tryb życia, obozy te nabrały już innego charakteru. Elementy obozowo-wycieczkowe zeszyły na drugi plan, a na czoło wysunęły się gry sportowe, lekka atletyka i pływanie. W związku z tym życie sportowe uzyskało wysoki poziom. Nastąpiło wzajemne poznanie się tak kadry obozowej Warszawy, Poznania, Wrocławia i Krakowa¹¹ jak również życie studentów poszczególnych uczelni między sobą. Nawiązano bezpośrednio, a tak potrzebne kontakty i serdeczne węzły przyjaźni. Koncepcja wspólnych obozów w Złocińcu znalazła czystą i szlachetną formę opartą na wzajemnym zrozumieniu i szacunku.

¹¹ Na jednym z obozów w Złocińcu zawiązano nawet Koło Pracowników Wyższych Uczelni WF w Polsce. Niestety Koło to istniało krótko, ulegając w niedługim czasie samorozwiązaniu.

Stałą kadre obozów Studium WF UJ w Złocińcu w latach 1946—1948 stanowili:

a) dla obozów żeńskich — mgr Halina Kubalska, mgr Maria Burgielska, mgr Maria Laberschek, mgr Alina Łukowska. Funkcję komendantki krakowskich obozów w Złocińcu sprawowała mgr Halina Kubalska.

b) dla obozów męskich — mgr Jan Bugajski, mgr Emil Dudek-Dudziński, mgr Ludomir Mazurek, mgr Tadeusz Sztolf. Komendantem krakowskich obozów złocinieckich był w latach 1946 i 1947 mgr Jan Bugajski, w roku 1948 mgr Emil Dudek-Dudziński.

ZAKOŃCZENIE

W ten sposób, rozpoczynając od prymitywnych i prostych form obozownictwa w Hermanicach i w Nowym Targu, obozy Studium WF UJ przeszły w ciągu dwudziestolecia 1928—1948 piękny proces ewolucyjny — poprzez żeglarsko-wodne obozy w Braławiu, do finezyjnych form obozownictwa w Duksztach, opartych na związaniu się z terenem, obozownictwie w najściślejszym tego słowa znaczeniu, grach terenowych, wycieczkowaniu, krajoznawstwie i sportach wodnych — do sportowych obozów w Złocińcu.

Obozy Studium WF UJ pierwszego dwudziestolecia pozostawiły uczestnikom niezatarte wspomnienia. Ale wartość ich i piękno, to nie tylko czar ognisk obozowych, życie wśród pól, lasów i jezior, sporty wodne, wycieczki i biwaki, ale przede wszystkim przebogaty zasób środków oddziaływania na zdrowie, sprawność i charaktery wychowanków. Z tym poszli wychowankowie Studium WF UJ do pracy i to jest najcenniejsze.

56. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1945 — 1948. Fot. S. Kula.

57. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1946 — 1949. Fot. S. Kula.

58. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1947 — 1950. Fot. S. Kula.

59. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1948 — 1951. Fot. S. Kula.

Rozdział VII

KAZIMIERZ TOPOROWICZ

PRACE MAGISTERSKIE ABSOLWENTÓW STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UJ ZA LATA 1927—1939* I WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE ZA LATA 1945 — 1960

Działalność naukowa wychowanków Studium Wychowania Fizycznego UJ i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1960 sprowadzała się głównie do rozpraw magisterskich. W latach 1927—1954 pracę magisterską mógł podjąć każdy absolwent na zasadzie dobrowolności. W okresie późniejszym, tj. 1954—1960 w związku z wprowadzeniem czteroletnich studiów napisanie pracy magisterskiej przez każdego studenta kończącego czwarty rok studiów stało się wymogiem regulaminowym.

Jeśli idzie o opiekę i kierownictwo pracami magisterskimi, to w omawianym okresie czasu możemy wyróżnić dwa podokresy. Pierwszy do 1950 r., kiedy to pracami magisterskimi kierowali przedstawiciele Katedr i Zakładów teoretycznych, którzy w miarę potrzeby zasięgaliby opinii „praktyków”, oraz podokres drugi, w latach 1950—1960, kiedy obserwujemy coraz większy udział w kierowaniu pracami magisterskimi pracowników Zakładów praktycznych. W ostatnich dwóch latach udział ten znalazł wyraz w samodzielnym prowadzeniu prac, co uwidoczni poniżej zamieszczone zestawienie.

Dla wyjaśnienia chcemy podkreślić, że większość prac magisterskich, zwłaszcza w latach 1956—1960, jest owocem ścisłej współpracy i wspólnego wysiłku pracowników Zakładów teoretycznych i praktycznych. Jeśli w zestawieniu podajemy dane liczbowe co do wykonanych prac w Zakładach teoretycznych, czynimy to dlatego, że pracownicy tych Zakładów rzeczywiście kierowali pracami i odpowiadali za ich wyko-

* Zebrał Paweł Stok.

nanie. Z drugiej strony liczbowe zestawienie Zakładów praktycznych, których pracownicy jako konsultanci byli niejako współkierującymi tymi pracami, poważnie komplikowałoby całość zestawienia. Ponadto z przytoczonych poniżej tematów prac magisterskich wywnioskować można, które Zakłady praktyczne w jakich tematach miały swój udział.

W omawianym okresie czasu rozprawy magisterskie opracowywano z następujących przedmiotów:

antropologia z biologią	190 prac
teoria wychowania fizycznego	162 „
historia kultury fizycznej	97 „
fizjologia	52 „
anatomia	46 „
pedagogika	38 „
higiena	37 „
psychologia	31 „
gimnastyka lecznicza	7 „
zespołowe gry sportowe	5 „
pływanie	4 „
lekka atletyka	4 „
ćwiczenia muzyczno-ruchowe	3 „
gimnastyka	2 „
ogółem	678 prac

Szczegółowa tematyka prac magisterskich w latach 1927—1960 obejmowała następujące zagadnienia:

1. Michalek Antoni 19. VI. 1931 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyka ćwiczeń fizycznych.
2. Laberschek Maria 19. VI. 1931 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne w Polsce w XVI wieku.
3. Biernakiewicz Tadeusz 19. VI. 1931 (z teorii wychowania fizycznego).
Współczesne metody gimnastyczne oparte na zasadach I. H. Linga w świetle prac P. Demedyego.
4. Liszkowicz Maria 19. VI. 1931 (z historii kultury fizycznej).
Gimnastyka u Platona¹.
5. Dewosser Olga 15. XII. 1931 (z higieny).
Badania zmęczenia umysłu wywołanego ćwiczeniami cielesnymi.
6. Kubalska Helena 15. XII. 1931 (z teorii wychowania fizycznego).
Próba stworzenia gier i zabaw ruchowych dla szkół powszechnych na podstawie zwyczajów, podań i pieśni ludowych.
7. Latinik Antonina 15. XII. 1931 (z anatomii).
Z badań nad architekturą substancji kostnej gąbczastej.

¹ Protokół zebrania Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ z 19. VI. 1931, 7. X. 1931.

8. Woźniak-Lubaczewska Maria 15. XII. 1931 (z teorii wychowania fizycznego).
Próba stworzenia zabaw ruchowych dla dziatwy szkolnej na tle baśni, obrzędów i pieśni ludowych.
9. Paulty Janina 15. XII. 1931 (z historii kultury fizycznej).
Średniowieczne turnieje w Polsce z uwzględnieniem podobieństw i różnic z zagranicą.
10. Lubaczewski Marian 15. XII. 1931 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyka lekkoatletyki i jej zastosowanie w szkołach.
11. Baziukówna Helena 20. VI. 1932 (z higieny).
Zadania i właściwości higieniczne stroju gimnastycznego.
12. Grzegorzczak Helena 20. VI. 1932 (z teorii wychowania fizycznego).
Koncentracja nauki w szkole, korelacja nauki języka polskiego z wychowaniem fizycznym w I i II oddziale szkoły powszechnej.
13. Knauer Anna 20. VI. 1932 (z higieny).
Badania eksperymentalne nad wpływem odzienia na zmęczenie, występujące w czasie ćwiczeń fizycznych?
14. Koczurówna Cecylia 20. VI. 1932 (z historii kultury fizycznej).
Historia wychowania fizycznego w Polsce w XVII wieku.
15. Lewicki Roman 20. VI. 1932 (z higieny).
Badania ławek szkolnych pod względem higienicznym.
16. Oczko Józef 20. VI. 1932 (z higieny).
Promieniowanie słoneczne, jego znaczenie higieniczne oraz sposoby badania.
17. Pindusówna Stefania 20. VI. 1932 (z higieny).
Oczyszczanie wody w basenach pływackich.
18. Reichard Kazimierz 20. VI. 1932 (z biologii).
Znużenie.
19. Tabeńska Zofia 20. VI. 1932 (z higieny).
Badanie zapylenia sal gimnastycznych.
20. Wojtowicz Kamila 20. VI. 1932 (z historii kultury fizycznej).
Wpływy Rousseau na rozwój idei wychowania fizycznego w Polsce.
21. Wyrobkówna Janina 20. VI. 1932 (z biologii).
Zabawy i tańce u zwierząt i ludzi.
22. Biliński Kazimierz 14. VI. 1933 (z antropologii).
Sprinty w zależności od budowy klatki piersiowej, pojemności życiowej płuc i sprawności serca.
23. Christoff Otto 14. VI. 1933 (z teorii wychowania fizycznego).
Tabele ocen wyników sportowych młodzieży szkolnej przy uwzględnieniu jej wieku zawodniczego, na podstawie materiału zebranego przez Komisję Statystyczną R. N. WF i PW.
24. Fenczynówna Julia 14. VI. 1933 (z teorii wychowania fizycznego).

² Protokół zebrania Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ z 13. VI. 1931.

- Dostosowanie wychowania fizycznego do rozwoju psychiki młodzieży żeńskiej.
25. Florkiewicz Wojciech 14. VI. 1933 (z antropologii).
Wpływ czterotygodniowego pobytu na koloniach wakacyjnych na budowę młodzieży męskiej.
 26. Gergowichówna Janina 14. VI. 1933 (z pedagogiki).
Pozaszkolna opieka nad dzieckiem, jako część służby społecznej.
 27. Jarzynówna Jadwiga 14. VI. 1933 (z biologii).
Mimikry postawy i ruchy odstrasżające u zwierząt.
 28. Krajewska Maria 14. VI. 1933 (z anatomii).
Wychowanie fizyczne w starożytnej plastyce.
 29. Kowenicki Tadeusz 14. VI. 1933 (z psychologii).
Rozwój rzutów u dziecka w wieku przedszkolnym, jego formy i zainteresowania, jako podstawy do ćwiczeń rzutów w wieku szkolnym.
 30. Monne Łucja 14. VI. 1933 (z psychologii).
Udział wyobraźni w ćwiczeniach fizycznych.
 31. Nossolówna Alicja 14. VI. 1933 (z pedagogiki).
Wpływ bezrobocia na rozwój dziecka i na stosunki wychowania w rodzinie.
 32. Bożyńska Zofia 14. VI. 1933 (z teorii wychowania fizycznego).
Postawa.
 33. Wilkówna Anna 14. VI. 1933 (z pedagogiki).
Społeczne poglądy dziecka.
 34. Wajda Stanisław 14. VI. 1933 (z teorii wychowania fizycznego).
Krytyczne uwagi o metodyce i systematyce narciarstwa.
 35. Chałupnik Władysław 20. XII. 1933 (z pedagogiki).
Wychowanie do zespołowości w zakresie wychowania fizycznego.
 36. Czółowska Olga 20. XII. 1933 (z antropologii).
Badania antropologiczne i fizjologiczne nad młodzieżą szkolną w Pasiecznej.
 37. Dulęba Jadwiga 20. XII. 1933 (z antropologii).
Badania antropologiczne S.P.R.A.
 38. Herasymowicz Jarosława 20. XII. 1933 (z fizjologii).
Zmiany krzepnięcia krwi w zależności od zmęczenia.
 39. Jagielski Stefan 20. XII. 1933 (z teorii wychowania fizycznego).
Kolonie letnie.
 40. Krwawycz Daria 20. XII. 1933 (z higieny).
Korelacja między wzrostem, wagą i obwodem klatki piersiowej u mężczyzn sportowców.
 41. Lubowiecki Jakób 20. XII. 1933 (z antropologii).
Zależność wyników sportowych od danych antropologicznych i fizjologicznych.

42. Weichertówna Edmunda 20. XII. 1933 (z antropologii).
Tętno i temperatura a wskaźniki Pirqueta, Pigneta, Bornhardta u dziewcząt w okresie i po okresie pokwitania.
43. Bornstein Leona 5. VI. 1934 (z antropologii).
Sprawność serca w zależności od budowy u dziewcząt żydowskich przed okresem dojrzewania.
44. Coppik Alfred 5. VI. 1934 (z biologii).
Znużenie.
45. Stalion-Dobrzańska Honorata 5. VI. 1934 (z psychologii).
Naśladownictwo postawy i ruchu u dzieci w wieku przedszkolnym.
46. Kaczkowska Maria 5. VI. 1934 (z antropologii).
Skok wzwyż i w dal, a budowa dziewcząt w wieku od 12—19 lat.
47. Kocówna Janina 5. VI. 1934 (z teorii wychowania fizycznego).
Psychika dzieci i dostosowanie do niej wychowania fizycznego.
48. Gąsowski Kazimierz 5. VI. 1934 (z pedagogiki).
Monografia pedagogiczna uczniów drugorocznych w Państwowym Gimnazjum w Brześciu nad Bugiem oraz w Państwowym Gimnazjum w Drohiczynie.
49. Kupczykówna Aleksandra 5. VI. 1934 (z pedagogiki).
Uzasadnienie drugoroczności.
50. Rakoczy Janina 5. VI. 1934 (z higieny).
Jedwab sztuczny pod względem higienicznym oraz przepuszczalność tkanin dla promieni ultrafioletowych.
51. Spirówna Laura 5. VI. 1934 (z psychologii).
Badania nad ewolucją chwytów małej piłeczki u dzieci w wieku 3—9 lat.
52. Telichowska Ewa 5. VI. 1934 (z psychologii).
Badania nad rozwojem zmysłu równowagi u dzieci w wieku 2—8 lat.
53. Tislowitz Maryla 5. VI. 1934 (z fizjologii).
Zmiany ilości płytek po zmęczeniu.
54. Wójcicki Antoni 5. VI. 1934 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne w szkolnictwie kresowym za czasów kurtorii księcia Adama Czartoryskiego.
55. Zajączkowska Jadwiga 5. VI. 1934 (z teorii wychowania fizycznego).
Regionalne zabawy i gry ruchowe w powiecie grudziądzkim³.
56. Siekierzyński Karol 11. XII. 1934 (z antropologii).
Rasowe zróżnicowanie słuchaczy Studium Wychowania Fizycznego UJ.
57. Hermanówna Jadwiga 11. XII. 1934 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne w Polsce w wieku XVIII.

³ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1933/1934*, Kraków 1935, s. 58.

58. Kiszakiewicz Maria 11. XII. 1934 (z higieny).
Wilgotność człowieka i jej wpływ na ustrój człowieka.
59. Misiórska Jadwiga 11. XII. 1934 (z biologii).
Stosunek matki do płodu u człowieka w pierwszych okresach jego życia embrionalnego.
60. Ochrymowicz Maria 11. XII. 1934 (z psychologii).
Zmiany zabaw ruchowych związane z porą roku, w środowisku wiejskim.
61. Loevenstark Leon 20. III. 1935 (z fizjologii).
Wpływ ćwiczeń wstępnych w toku lekcyjnym gimnastyki na podstawie zmęczenia u wyćwiczonych i niewyćwiczonych.
62. Bereźnicka Zofia 19. VI. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne w powiecie czortkowskim.
63. Dzikowska Teresa 19. VI. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Tańce ziemi krakowskiej.
64. Fallman Adela 19. VI. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Ćwiczenia cielesne w wieku niemowlęcym i wczesnym dzieciństwa⁴.
65. Goldmark Mina 19. VI. 1935 (z antropologii).
Rozwój fizyczny i zróżnicowanie rasowe szesnastoletniej młodzieży żeńskiej miasta Krakowa.
66. Jaworska Janina 19. VI. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne powiatu krakowskiego.
67. Landesmann Ernestyna 19. VI. 1935 (z antropologii).
Rozwój fizyczny i skład rasowy piętnastoletniej młodzieży męskiej miasta Krakowa.
68. Matusiak Stanisław 19. VI. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Terenoznawstwo i kartoznawstwo w zastosowaniu do wychowania fizycznego w szkole.
69. Jesionka Zygmunt 31. X. 1935 (z antropologii).
Budowa ciała a wynik w biegu.
70. Tużiakówna Maria 31. X. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Zabawy i gry regionalne w powiecie będzińskim⁵.
71. Ptasiwicz Janina 4. XII. 1935 (z antropologii).
Badania antropologiczne nad lwowską młodzieżą szkolną z uwzględnieniem rozwoju fizycznego i sprawności.
72. Chachulska Alicja 4. XII. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).

⁴ Biblioteka WSWF w Krakowie: Spis prac magisterskich, pozycja 1—65. Protokół z posiedzenia Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ z 11 XII 1934; *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1934/1935, 1935/1936*, Kraków 1938, s. 71.

⁵ Protokoły posiedzeń Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ z 19. VI. 1935, 4. XII. 1935 zatwierdzające wyniki egzaminów magisterskich z 18, 19 VI; 31. X. 1935.

Rozwój fizyczny i psychiczny dziewcząt a program zajęć harcerskich.

73. Batko Zofia 4. XII. 1935 (z higieny).
Badanie map szkolnych i atlasów geograficznych pod względem higieny wzroku.
74. Bienias Maria 4. XII. 1935 (z antropologii).
Pojemność życiowa płuc, rozszerzalność klatki piersiowej u kobiet od osiemnastu lat.
75. Bujak Karolina 4. XII. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Ułożyć gry i zabawy ruchowe na podstawie obrzędów, zwyczajów ludowych oraz pieśni.
76. Dowbecka Maria 4. XII. 1935 (z antropologii).
Rozwój fizyczny i skład rasowy siedemnastoletniej młodzieży żeńskiej.
77. Dużyk Ludwik 4. XII. 1935 (z higieny).
Higiena wodociągów miasta Krakowa.
78. Dziadek Hermina 4. XII. 1935 (z fizjologii).
Pojemność życiowa płuc u młodzieży w wieku od 7 do 10 roku życia w zależności od budowy klatki piersiowej.
79. Goebel Natalia 4. XII. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Regionalne zabawy i gry ruchowe w powiecie nowotarskim.
80. Jeleniewska Janina 4. XII. 1935 (z psychologii).
Badania nad inteligencją motoryczną dzieci umysłowo niedorozwiniętych w porównaniu z dziećmi normalnymi.
81. Jochemczyk Alojzy 4. XII. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Regionalne zabawy i gry ruchowe w powiecie nowotarskim.
82. Morawska Regina 4. XII. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Technika skautowa i jej znaczenie wychowawcze w życiu młodzieży⁶.
83. Pisowicz Janina 4. XII. 1935 (z antropologii).
Rozwój fizyczny i skład rasowy siedemnastoletniej młodzieży męskiej miasta Krakowa.
84. Szczerbińska Maria 4. XII. 1935 (z higieny).
Wymagania higieniczne obuwia kobiecego.
85. Tokarski Witold 4. XII. 1935 (z teorii wychowania fizycznego).
Tradycyjne zabawy i gry ruchowe powiatu gorlickiego.
86. Zatorska Julia 4. XII. 1935 (z psychologii).
Badania ruchliwości w czasie lekcji szkolnych⁷.
87. Pelberg Ilse 11. XII. 1935 (z pedagogiki).
Żydowska rodzina kupiecka jako środowisko wychowawcze.

⁶ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1935/1936*, Kraków 1936, s. 154—160.

⁷ Protokół z posiedzenia Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ z 11. XII. 1934, 4. XII. 1935.

88. Schmelkes Beno 11. XII. 1935 (z fizjologii).
Przebieg wymiany oddechowej w czasie pływania.
89. Tchorzewski Bronisław 11. XII. 1935 (z pedagogiki).
Kształcenie zespołowości przez wychowanie fizyczne.
90. Czolągórski Leopold 3. III. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Organizacja i praca kół krajoznawczych młodzieży szkolnej.
91. Kopczyńska Zofia 3. III. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Zabawy i gry regionalne na terenie powiatu chrzanowskiego.
92. Szulc Teofila 3. III. 1936 (z antropologii).
Stosunek nogi do wzrostu i obwodu klatki piersiowej u kobiet od 18 do 29 roku życia.
93. Taub Maria 3. III. 1936 (z historii kultury fizycznej).
Pindar. piewca igrzysk panhelleńskich, wychowawca narodu greckiego.
94. Śmiałek Tadeusz 3. III. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Tradycyjne gry i zabawy ruchowe w powiecie miechowskim.
95. Cyrek Bogumiła 10. VI. 1936 (z pedagogiki).
Młynówka Królewska jako zbiornik, dostarczający wody otwartym basenom pływackim.
96. Czikiel Józefa 10. VI. 1936 (z pedagogiki).
Dziecko nerwowe na tle rodziny i szkoły.
97. Dudek Helena 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Sport w życiu kobiety.
98. Gąska Joanna 10. VI. 1936 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne kobiet w Polsce w XVI i XVII wieku.
99. Geła Helena 10. VI. 1936 (z higieny).
Menstruacja i ćwiczenia cielesne.
100. Hobler Ludwika 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Ogrody Jordanowskie.
101. Jasińska Stefania 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Zabawy i gry ruchowe w powiecie katowickim.
102. Juruś Helena 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy w powiecie myślenickim.
103. Kamińska Irena 10. VI. 1936 (z higieny).
Wzrost i waga dzieci miejskich i wiejskich.
104. Keller Jan 10. VI. 1936 (z higieny).
Czynniki meteorologiczne w salach gimnastycznych w Krakowie.
105. Kloszek Jan 10. VI. 1936 (z anatomii).
Analiza zmiany postaw i pracy mięśniowej przy grze w tenisa.
106. Liszka Irena 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyka i dydaktyka zabaw ruchowych.
107. Micherdzińska Janina 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Regionalne zabawy i gry ruchowe w powiecie żywieckim.
108. Milówka Kazimierz 10. VI. 1936 (z antropologii).

- Skład rasowy i typy morfologiczne ludności wsi Wola w powiecie pszczyńskim.
109. Nowak Stefan 10. VI. 1936 (z antropologii).
Stosunek wagi do wzrostu i pojemności klatki piersiowej u mężczyzn w wieku od 18 — 30 lat.
 110. Nyczek Cecylia 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Turystyka młodzieży szkolnej.
 111. Osuchowska Olga 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Regionalne zabawy i gry ruchowe w powiecie jarosławskim⁸.
 112. Pachon Stanisław 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Badania ruchliwości dzieci i młodzieży na kolonii w Węgierskiej Górze.
 113. Reizer Stanisław 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Wpływ ćwiczeń cielesnych na zmęczenie u młodzieży.
 114. Sawicka Stanisława 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne w powiecie mieleckim i ropczyckim.
 115. Scheuer Lidia 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy ruchowe uprawiane w powiecie limanowskim.
 116. Sikora Wiktor 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne powiatu pinczowskiego.
 117. Skrzypek Zofia 10. VI. 1936 (z psychologii).
Badanie rozwoju biegu u dzieci w wieku przedszkolnym.
 118. Skulska Zofia 10. VI. 1936 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne w szkołach Komisji Edukacji Narodowej.
 119. Steciuk Leokadia 10. VI. 1936 (z psychologii).
Różnice sprawności fizycznej dziewcząt i chłopców w pierwszej klasie szkoły powszechnej.
 120. Stawnyczyj Michał 10. VI. 1936 (z psychologii).
Rozwój biegu u dzieci w wieku od 3 — 10 lat.
 121. Wrońska Irena 10. VI. 1936 (z higieny).
Właściwości higieniczne chleba krakowskiego.
 122. Wójcik Tadeusz 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Walka wręcz i jej zastosowanie w wychowaniu fizycznym.
 123. Zabłocka Aniela 10. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy w powiecie bielskim.
 124. Zawila Stanisław 10. VI. 1936 (z historii kultury fizycznej).
Współczesne letnie taternictwo polskie, rys rozwoju w latach 1919 — 1930.
 125. Zbożil Franciszka 10. VI. 1936 (z antropologii).
Rozwój fizyczny i rasowy młodzieży męskiej w siedemnastym roku życia w Krakowie.

⁸ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1935/1936*, Kraków 1936, s. 154—160.

126. Zięba Andrzej 10. VI. 1936. (z psychologii).
Badania nad rozwojem skoku w dal u dzieci w wieku od 1 — 10 lat.
127. Zielska Wanda 10. VI. 1936 (z psychologii).
Jak się zmienia ruchliwość dzieci w wieku szkolnym⁹.
128. Kielar Julian 12. VI. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Regionalne zabawy i gry ruchome w powiecie częstochowskim.
129. Mościńska Irena 19. VI. 1936 (z antropologii).
Rozwój fizyczny i skład rasowy osiemnastoletniej młodzieży żeńskiej miasta Krakowa.
130. Nizińska Wanda 19. VI. 1936 (z pedagogiki).
Monografia dziecka wychowawczo zaniedbanego.
131. Srokówna Helena 19. VI. 1936 (z pedagogiki).
Czytelnictwo młodzieży szkoły średniej.
132. Tillesówna Celina 19. VI. 1936 (z antropologii).
Rozwój fizyczny i skład rasowy piętnastoletniej młodzieży szkolnej miasta Krakowa.
133. Tomaszewska Jadwiga 4. XII. 1936 (z pedagogiki).
Monografia dwojga dzieci wychowawczo zaniedbanych.
134. Błażowska Klementyna 18. XII. 1936 (z pedagogiki).
Matka Maria Marcelina Lasowska jako przedstawicielka pedagogiki katolickiej w Polsce.
135. Buś Maria 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Zasady układania planów ćwiczeń cielesnych dla gimnazjum.
136. Bugajski Jan 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Zimowiska harcerzy.
137. Dylski Antoni 18. XII. 1936 (z psychologii).
Badania nad spontanicznymi przejawami motoryki u dzieci w wieku od 1 — 4 lat.
138. Fedorowicz Edward 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Psychologia przywódcy młodzieży.
139. Harhat Maria 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Rytm w ćwiczeniach cielesnych.
140. Hrzebiczek Maria 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne powiatu sandomierskiego¹⁰.
141. Jasienicki Sabin 18. XII. 1936 (z psychologii).
Filogeneza ruchu.
142. Kozłowska Jadwiga 18. XII. 1936 (z higieny).
Badanie książek szkolnych pod względem higienicznym.

⁹ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1935/1936*, Kraków 1936, s. 154—160. Protokół Komisji Studium WF UJ z 26. VI. 1936 z egzaminów w dniu 10. VI. 1936.

¹⁰ *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1935/1936*, Kraków 1936, s. 154—160.

143. Lewicka Janina 18. XII. 1936 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne u Pestalozziego.
144. Malcher Mieczysław 18. XII. 1936 (z antropologii).
Typy morfologiczne a skład rasowy ludności wsi Jedlina i Bojczowa Dolna w powiecie pszczyńskim.
145. Maroszek Kazimierz 18. XII. 1936 (z historii kultury fizycznej).
Trentowski a wychowanie fizyczne.
146. Lewkonowicz Helena 18. XII. 1936 (z historii kultury fizycznej).
Poglądy Jędrzeja Śniadeckiego na wychowanie fizyczne.
147. Pajor Barbara 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Okres hormonizacji w psychologicznym rozwoju młodzieży żeńskiej i rola ćwiczeń cielesnych w tym okresie.
148. Prochal Jadwiga 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Podstawy psychologiczne i socjologiczne skautingu i harcerstwa.
149. Żytkowicz Władysław 18. XII. 1936 (z antropologii).
Piquet i Rohrer a sprawność fizyczna i ogólny postęp w szkole u młodzieży męskiej po 16 roku życia.
150. Meller Teofil 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Walki i ich zastosowanie w szkole.
151. Obrzydowska Maria 18. XII. 1936 (z higieny).
Sanitarно-statystyczne stosunki w Polsce w latach 1929—1933.
152. Rec Maria 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Tańce ludowe Podlasia.
153. Sekieła Olga 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Problem wychowania fizycznego w środowisku wiejskim.
154. Świtalski Kazimierz 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy ruchowe powiatu kieleckiego.
155. Szopski Władysław 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Regionalne gry i zabawy powiatu radomskiego.
156. Tomaszewska Janina 18. XII. 1936 (z higieny).
Specjalne chleby tzw. zdrowotne w oświetleniu higieny.
157. Wałęga Eugeniusz 18. XII. 1936 (z higieny).
Opis 25 szkół powiatu tarnopolskiego.
158. Zielonka Maria 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyka i dydaktyka zabaw ruchowych i gier.
159. Serafin Jadwiga 18. XII. 1936 (z pedagogiki).
Idealny życiowy młodzieży.
160. Ziemska Wanda 18. XII. 1936 (z teorii wychowania fizycznego).
Ankieta w sprawie tradycyjnych zabaw i gier ruchowych, przeprowadzona przez Radę Naukową Wychowania Fizycznego.
161. Lasocka Anna 18. XII. 36 (z teorii wychowania fizycznego). Praca w gromadach ruchowych i zastosowanie metody ruchowej w wychowaniu fizycznym¹¹.

¹¹ Protokół Komisji Studium z 18. XII. 36. Egz. mag. 15, 17, 18. VII. 1936.

162. Karp Zbigniew 28. I. 1937 (z antropologii).
Typy morfologiczne i skład rasowy ludności Bajszowy Górne w powiecie pszczyńskim.
163. Łucyk Maria 28. I. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyka i dydaktyka narciarstwa dla młodzieży w wieku 11 — 15 lat ze szczególnym uwzględnieniem zabaw narciarskich.
164. Malinowska Stefania 28. I. 37 (z pedagogiki).
Wzajemny stosunek szkoły i domu.
165. Zbozień Irena 28. I. 37 (z antropologii).
Wskaźniki Piqueta, Broca, Bragscha, Berhardta u dziewcząt śląskich w wieku 7 — 12 lat.
166. Kamińska Maria 28. I. 1937 (z antropologii).
Typy morfologiczne i skład rasowy ludności Pawłowic i Golasowic w powiecie pszczyńskim.
167. Bant Helena 19. VI. 37 (z antropologii).
Skład rasowy i rozwój fizyczny wsi Zarzeczce.
168. Bąk Józef 19. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim.
169. Borzemska Stanisława 19. VI. 37 (z higieny).
Analiza pracy mięśniowej oraz profilat ćwiczeń cielesnych robotnic w fabryce.
170. Certowicz Stefania 19. VI. 1937 (z teorii wychowania fizycznego).
System sprawnościowy w harcerstwie.
171. Cyrkowiec Jerzy 19. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Dobór i technika ćwiczeń fizycznych w starożytnej Grecji.
172. Gibała Alojzy 19. VI. 37 (z higieny).
Wentylacja kopalni z uwzględnieniem kopalni „Sobieski”.
173. Gutkowska Helena 21. VI. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Zabawy i gry regionalne w powiecie bielskim.
174. Jakóbik Czesława 21. VI. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Okres dojrzewania u dziewcząt a wychowanie fizyczne w tym okresie.
175. Jarema Stefania-Bazylewicz 21. VI. 37 (z teorii wychowania fiz.).
Równowaga i wyrabianie jej przez ćwiczenia cielesne.
176. Jesionek Antoni 21. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Agonistyka a wychowanie fizyczne u starożytnych Greków.
177. Jezierska-Barycz Maria 21. VI. 37 (z anatomii).
Rozwój osłonek korzonków rdzeniowych w związku z ukazaniem się pierwszych ruchów.
178. Karwat Aleksandra 21. VI. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Muzyka i śpiew w zastosowaniu do ćwiczeń cielesnych.
179. Kolarz Irena 19. VI. 37 (z higieny).
Miasto Kraków pod względem higienicznym.

180. Kołodziejczyk Antonii 19. VI. 37 (z psychologii).
Badania zmysłu równowagi u dzieci szkolnych.
181. Konieczny Adam 19. VI. 37 (z psychologii).
Rozwój ruchowy bliźniąt jednozardkowych.
182. Kowalska-Jamka Emilia 21. VI. 37 (z pedagogiki).
O czytelnictwie gazet wśród młodzieży szkolnej.
183. Kurdziel Cecylia 21. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Wpływy obce na twórców Komisji Edukacji Narodowej w zakresie wychowania fizycznego.
184. Lankosz Kazimiera 21. VI. 37 (z antropologii).
Skład rasowy a rozwój fizyczny ludności wsi Stara Wieś, Czarków.
185. Lichoń Genowefa 21. VI. 37 (z higieny).
Mleko na rynku krakowskim od roku 1920 — 1923.
186. Lux Emanuel 21. VI. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
System sprawnościowy w harcerstwie.
187. Łonicka Jadwiga 19. VI. 37 (z higieny).
Badanie porównawcze czytelności druku na białym i czarnym tle.
188. Łopuszański Józef 21. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Poglądy Sebastiana Petrycznego na wychowanie fizyczne.
189. Matuszewska Helena 21. VI. 37 (z psychologii).
Badania spontanicznej motoryki dziecka od 2 — 13 lat.
190. Nardelli Walter 21. VI. 37 (z pedagogiki).
Swobodne formy zrzeszeń dziecięcych.
191. Nowak Kazimiera 19. VI. 37 (z higieny).
Ser krakowski pod względem higienicznym.
192. Olczewska Maria 21. VI. 37 (z higieny).
O sposobie obliczania wymiarów wody bakteriologicznej w zależności od posiewu pożywek.
193. Patryło Olga 21. VI. 37 (z higieny).
Chałwa jako produkt spożywczy.
194. Pfefferberg Leopold 21. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Wpływ Linga na rozwój gimnastyki w Polsce.
195. Piękoś Aurelia 21. VI. 37 (z anatomii).
Obrzędy i zwyczaje w związku ze zjawiskami biologicznymi.
196. Rabsztyń Włodzimierz 21. VI. 37 (z anatomii).
Zagadnienia normalnej postawy u młodzieży szkolnej w Krakowie.
197. Russer Zdzisław 21. VI. 37 (z anatomii).
Zależność środka ciężkości ciała od uprawiania danej gałęzi sportu.
198. Socha Stanisław 21. VI. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Zasady układania rocznego planu ćwiczeń cielesnych w szkole powszechnej.
199. Staniszewski Albert 21. VI. 37 (z psychologii).
Sprawność w rzucaniu i chwytaniu piłeczki u chłopców i dziewcząt.
200. Wojnowska Maria 21. VI. 37 (z higieny).

- Urządzenia sanitarne dla potrzeb wychowania fizycznego.
201. Wietrzny Władysław 21. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Dzieje pojedynków w Polsce do końca wieku XVIII.
 202. Zamorska Maria 21. VI. 37 (z antropologii).
Wzrost, waga a czas wystąpienia pierwszej menstruacji¹².
 203. Bober Władysław 11. X. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyka nauki pływania w szkole.
 204. Grochał Józef 11. X. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Wpływ ćwiczeń terenowych wzrokowych na poprawę wzroku.
 205. Makarówna Olga 11. X. 37 (z fizjologii).
Wpływ ćwiczeń cielesnych na krążenie krwi.
 206. Wasilewska Helena 21. VI. 37 (z historii kultury fizycznej).
Prof. dr Jordan jako pionier kultury fizycznej w Polsce i jako wychowawca.
 207. Nowakowska Jolanta 11. X. 37 (z historii kultury fizycznej).
Działalność prof. dra Bierkowskiego na polu wychowania fizycznego w Polsce.
 208. Nowicki Tadeusz 11. X. 37 (z psychologii).
Rozwój chodzenia u dzieci w drugim i trzecim roku życia.
 209. Wojasówna Janina 11. X. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
System sprawnościowy w harcerstwie¹³.
 210. Biasion Irmina 17. XII. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Zastosowanie regionalnych gier i zabaw dla dziatwy szkolnej.
 211. Grochowalska Jadwiga 17. XII. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Podstawy socjologiczne i psychologiczne harcerstwa.
 212. Grzędzielski Stanisław 17. XII. 37 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne w Szkole Rycerskiej.
 213. Hüttner Aniuta 17. XII. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Rytm w ćwiczeniach cielesnych.
 214. Janik Wanda 17. XII. 37 (z historii kultury fizycznej).
Turnieje i gonitwy w Polsce.
 215. Kozłowski Adam 17. XII. 37 (z anatomii).
Czy kość krzyżowa jest wklinowana w kościach miednicy czy wisi na więzadłach.
 216. Miszko Krystyna 17. XII. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyka i dydaktyka zabaw i gier ruchowych.
 217. Stuczyński Mieczysław 17. XII. 37 (z anatomii).
Postawa kobiet w ciąży i porożu.
 218. Widera Felicja 17. XII. 37 (z teorii wychowania fizycznego).
Gra i zabawa piłką w pochodzie wieków.

¹² Protokół Komisji Studium z 22. VI. 1937. Egz. mag. w dn. 21, 22. VII. 1937.

¹³ Protokół Komisji Studium WF przy UJ z 11. X. 1937. Egzamininy magisterskie z 11. X. 1937.

219. Zawilski Zdzisław 17. XII. 37 (z historii kultury fizycznej).
Gimnastyka Jahna i wpływ jej na rozwój gimnastyki w Polsce¹⁴.
220. Jaglarz Józef 7. I. 38 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne powiatu zamojskiego.
221. Borzęcki Czesław 17. XII. 37 (z organizacji wychowania fizycznego).
Organizacja i prowadzenie wycieczek szkolnych i wędrówek turystycznych.
222. Czura Julian 17. XII. 37 (z historii kultury fizycznej).
Poglądy Arona Aleksandra Olizarowskiego.
223. Dubiel Anna 17. VI. 38 (z historii kultury fizycznej).
Towarzystwo Zabaw Ruchowych.
224. Frydlewska Irena 17. VI. 38 (z pedagogiki).
Wychowanie fizyczne w programie Komisji Edukacji Narodowej.
225. Kahan Natalia 17. VI. 38 (z antropologii).
Wzrost i waga dzieci miejskich i wiejskich.
226. Kokesz Janina 17. VI. 38 (z historii kultury fizycznej).
Ruch boiskowy w Polsce.
227. Kuhnen Zofia 17. VI. 38 (z antropologii).
Typy rasowe i antropologia górali polskich.
228. Paluć Wanda 17. VI. 38 (z antropologii).
Zmiany wskaźnika Wertcheimera z wiekiem i zależności jego od menstruacji.
229. Pękalska Władysława 17. VI. 38 (z antropologii).
Wpływ menstruacji na wzrost.
230. Rusiecka Halina 17. VI. 38 (z historii kultury fizycznej).
Poglądy wybitnych polskich pisarzy XVI w. na kulturę fizyczną.
231. Sapińska Jadwiga 17. VI. 38 (z antropologii).
Zmiany w morfologii głowy u dziewcząt w zależności od wieku.
232. Schremmer Herbert 17. VI. 38 (z antropologii).
Zmiany w proporcjach ciała u młodzieży śląskiej.
233. Stahlmach Stanisław 17. VI. 38 (z historii kultury fizycznej).
Wychowanie fizyczne w filantropinach niemieckich.
234. Sycz Marian 17. VI. 38 (z historii kultury fizycznej).
Piłkarstwo w Małopolsce do roku 1930.
235. Winogradzka Kazimiera 17. VI. 38 (z teorii wychowania fizycznego).
Obrzędowość w harcerstwie.
236. Wyka Tadeusz 17. VI. 38 (z historii kultury fizycznej).
Sport w Krakowie do roku 1918.
237. Zawisza Maria 17. VI. 38 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne powiatu radomszczańskiego¹⁵.

¹⁴ Protokół Komisji Studium z 18. XII. 37. Egz. mag. 17 i 18 XII. 1938.

¹⁵ Protokół Komisji Studium z 22. VI. 38. Egz. mag. 15, 17. VI. 38.

238. Czarnacki Józef 17. VI. 38 (z psychologii).
Korelacja testów Bineta Fermana a W. Ozierecki
239. Rybicki Stanisław 17. VI. 38 (z teorii wychowania fizycznego).
Ratownictwo pływackie i jego metoda nauczania¹⁶.
240. Buczek Wanda 7. XII. 38 (z antropologii).
Czy istnieją różnice wielkości Wertheimera u poszczególnych elementów rasowych.
241. Burbelka Józef 7. XII. 38 (z antropologii).
Zmiany wskaźnika Berhardta z wiekiem u młodzieży męskiej w Jaśle.
242. Burgielska Maria 7. XII. 38 (z antropologii).
Zmiany w proporcjach głowy i twarzy z wiekiem u żydówek.
243. Ehrlich Janina 7. XII. 38 (z antropologii).
Wskaźnik Skerlaja, Oedera i Rohrera u dziewcząt żydowskich w wieku od 13 do 18 lat.
244. Hellmann Józef 7. XII. 38 (z historii kultury fizycznej).
Rozwój sportu polskiego na Śląsku.
245. Hornberger Jan 7. XII. 38 (z antropologii).
Zmiany proporcji ciała z wiekiem u młodzieży śląskiej.
246. Kiesler Helena 7. XII. 38 (z anatomii).
Wpływ 10 minutowej przerwy czynnej na robotnice fabryki muchołapek.
247. Lisiniecki Orest 7. XII. 38 (z historii kultury fizycznej).
Wybitni pisarze polscy XVI wieku o kulturze fizycznej.
248. Pągowski Bolesław 7. XII. 38 (z antropologii).
Struktura antropologiczna Podgórzan polskich.
249. Pyrc Józef 7. XII. 38 (z antropologii).
Sprawność fizyczna a proporcje ciała.
250. Wachsmann Eleonora 7. XII. 38 (z antropologii).
Współzależność okresu pojawienia się pierwszej menstruacji z typami rasowymi żydówek.
251. Skwarczyński Eugeniusz 7. XII. 38 (z teorii wychowania fizycznego).
Najnowsze metody nauczania pływania w szkołach średnich¹⁷.
252. Jurkowska Irena 28. I. 39 (z higieny).
Wpływ warunków higienicznych na rozwój fizyczny młodzieży.
253. Smółka Eustachy 11. VI. 39 (z antropologii).
Zróznicowanie rasowe a sprawności lekkoatletyczne.
254. Antonowicz Olga 23. VI. 39 (z antropologii).
Badanie nad zmiennością wskaźnika Rohrera u dziewcząt śląskich w wieku od 7 do 18 lat.

¹⁶ Protokół Komisji Studium z 24. IX. 38.

¹⁷ Protokół Komisji Studium z 7. XII. 38. Egz. mag. 17. XII. 38.

60. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1949 — 1952. Fot. S. Kula.

61. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1950 — 1953. Fot. S. Kula.

62. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1951 — 1954. Fot. S. Kula.

63. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1952 — 1955. Fot. S. Kula.

255. Belewa Anna 23. VI. 39 (z antropologii).
Rozwój wskaźnika czołowo-jarzmowego u dziewcząt krakowskich.
256. Biała Zuzanna 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika tuszy Skerlja w wieku lat od 3 do 18.
257. Biernat Franciszek 23. VI. 39 (z teorii wychowania fizycznego).
Problem wychowania fizycznego w środowisku wiejskim.
258. Cierniak Jerzy 23. VI. 39 (z historii kultury fizycznej).
Powstanie i rozwój prasy polskiej sportowej.
259. Ekiert Zofia 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Wertheimera u dziewcząt krakowskich.
260. Frey Joanna 23. VI. 39 (z antropologii).
Wskaźnik Skerlja, Rohrera i Oedera u dziewcząt żydowskich.
261. Harcuła Kazimierz 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Piqueta u chłopców.
262. Klaszińska Adela 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Oedera u dziewcząt krakowskich w wieku od lat 3 do 18 włącznie.
263. Krasnyk Jan 23. VI. 39 (z antropologii).
Zmiany wskaźnika Oedera, Rohrera i Skerlja z wiekiem u męskiej młodzieży szkolnej w Węgrowie Podlaskim.
264. Krześcian Janina 23. VI. 39 (z antropologii).
Zróznicowanie rasowe a czas pojawienia się pierwszej menstruacji u dziewcząt krakowskich.
265. Majewska Alodia 23. VI. 39 (z antropologii).
Zmiany w proporcjach kończyny górnej u dziewcząt krakowskich.
266. Makosik Władysława 23. VI. 39 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy w powiecie łańcuckim.
267. Malinka Maria 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika ruchomości klatki piersiowej u dziewcząt.
268. Malinowska Wanda 23. VI. 39 (z antropologii).
Typy szkół a zróznicowanie rasowe.
269. Miller Ewa 23. VI. 39 (z antropologii).
Czy i w jaki sposób wystąpienie pierwszej menstruacji wpływa na zmianę proporcji ciała u dziewcząt krakowskich.
270. Oberleder Janina 23. VI. 39 (z antropologii).
Badanie nad zmiennością wskaźnika Rohrera u dziewcząt krakowskich.
271. Paczkowski Hubert 23. VI. 39 (z teorii wychowania fizycznego).
Estetyka ćwiczeń cielesnych.
272. Pazowska Olga 23. VI. 39 (z antropologii).
Rozwój dłoni i stopy z wiekiem u chłopców i dziewcząt.

273. Pisarczyk Olga 23. VI. 39 (z antropologii).
Zależność wzrostu, wagi oraz szerokości barków i miednicy u Polek z Krakowa.
274. Puder Krystyna 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Andrejewa u dziewcząt krakowskich.
275. Ruppenthal Wilhelm 23. VI. 39 (z teorii wychowania fizycznego).
Krytyczna ocena metod nauczania narciarstwa w szkole.
276. Stokłosa Elżbieta 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika piersiowego u dziewcząt krakowskich.
277. Tchórzewska Krystyna 23. VI. 39 (z antropologii).
Zmiany w proporcjach części składowych wysokości ciała u dziewcząt.
278. Wegner Iser 23. VI. 39 (z teorii wychowania fizycznego).
Badania postawy młodzieży trzynastoletniej oraz ćwiczenia zapobiegawcze i poprawiające złą postawę.
279. Wiśniewski Lesław 23. VI. 39 (z teorii wychowania fizycznego).
Łuk i kusza.
280. Zając Hildegarda 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Piqueta u dziewcząt śląskich w wieku od lat 3 do 18 włącznie.
281. Ziemiński Zbigniew 23. VI. 39 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Rohrera u chłopców krakowskich.

WYKAZ PRAC MAGISTERSKICH WYKONANYCH W STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UJ I WYŻSZEJ SZKOLE WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE W LATACH 1945 — 1960

282. Grychowska Małgorzata 4. IV. 1945 (z teorii wychowania fizycznego).
Rozwój zachowy (na podstawie własnego doświadczenia).
283. Wójcik Kazimierz 11. VI. 1945 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Kretschmera u chłopców krakowskich.
284. Małko Janina 11. VI. 1945 (z historii kultury fizycznej).
Historia sportu w Warszawie do roku 1918.
285. Szeligiewicz Marian 13. VI. 1945 (z anatomii).
(brak tytułu pracy).
286. Garbusińska Jadwiga 11. VIII. 1945 (z antropologii).
Wskaźnik Wertheimera a waga i wzrost u dziewcząt krakowskich w wieku od 3 do 18 lat.

287. Wąs Janina 11. VIII. 1945 (z antropologii).
Wskaźnik Kretshmera a waga i wzrost u dziewcząt krakowskich w wieku od 3 do 18 lat.
288. Jeziorska Stanisława 15. IX. 1945 (z teorii wychowania fizycznego).
Wycieczki szkolne z Żywca.
289. Kijaniówna Janina 16. XI. 1945 (z teorii wychowania fizycznego).
Muzyka w wychowaniu fizycznym.
290. Gniadek Jan 12. XII. 1945 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika klatki piersiowej u chłopców w wieku od 3 do 20 lat.
291. Kasprzyk Artur 12. XII. 1945 (z teorii wychowania fizycznego).
Sucha zaprawa narciarska.
292. Bielczyk Zygmunt 14. II. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy z regionów górskich zastosowane dla młodzieży szkolnej do lat 12.
293. Bonczek-Paczkowska Irena 14. II. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Korelacja wychowania fizycznego z przedmiotami szkolnymi.
294. Chrzczonowicz-Retinger Zofia 14. II. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Nowoczesna metoda nauki pływania.
295. Ustupski Jerzy 14. II. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Turystyka w Polsce.
296. Wojna Marian 14. II. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Zasady i wskazówki jazdy na nartach w szkole średniej.
297. Zubek Julian 14. II. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Gry i zabawy regionalne sądeczyzny.
298. Madej Helena 20. III. 1946 (z biologii).
Typy konstytucyjne i ich podłoże genetyczne.
299. Dudek Emil 15. V. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Program i metodyka ćwiczeń lekkoatletycznych w szkole średniej.
300. Karpf Zofia 15. V. 1946 (z antropologii).
Wzrost a długość kończyny dolnej u dziewcząt krakowskich w wieku od 3 do 18 lat.
301. Koślacz Helena 15. V. 1946 (z antropologii).
Wzrost a długość kończyny górnej u dziewcząt krakowskich w wieku od 3 do 18 lat.
302. Maksymowicz Zofia 15. V. 1946 (z antropologii).
Rozwój wskaźników twarzy: morfologicznego całkowitego, morfologicznego górnego u chłopców krakowskich w wieku od 3 do 20 lat.
303. Musiał Tadeusz 15. V. 1946 (z antropologii).
Stosunek długości kończyny dolnej do wzrostu u chłopców krakowskich w wieku od 3 do 20 lat.

304. Perczyńska Halina 15. V. 1946 (z antropologii).
Stosunek długości kończyny dolnej do wzrostu u dziewcząt krakowskich w wieku od 3 do 18 lat.
305. Preisner Maria 15. V. 1946 (z antropologii).
Stosunek długości tułowia do wzrostu u dziewcząt krakowskich w wieku od 3 do 18 lat.
306. Skrocki Zbigniew 15. V. 1946 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika długości-szerokości głowy i wskaźnika morfologicznego całkowitego u chłopców krakowskich w wieku od 3 do 20 lat.
307. Fryś Ewa 3. VII. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Zapobieganie nieszczęśliwym wypadkom na sali gimnastycznej.
308. Łukowska Alina 3. VII. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Wychowanie fizyczne w akcji wczasów.
309. Ogiela Jan 3. VII. 1946 (z antropologii).
Wskaźniki ruchomości klatki piersiowej w zależności od wzrostu u chłopców krakowskich w wieku od 3 do 20 lat.
310. Plata Adam 4. VII. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Zapobieganie nieszczęśliwym wypadkom w sporcie.
311. Sibistowicz Cecylia 4. VII. 1946 (z antropologii).
Zmiany proporcji ciała z wiekiem w zależności od środowiska u dziewcząt tarnowskich.
312. Polak Eugeniusz 4. VII. 1946 (z teorii wychowania fizycznego).
Ewolucja opanowywania ćwiczeń gimnastycznych u studentów pierwszego roku Studium Wychowania Fizycznego UJ na podstawie osiągniętych statystycznych.
313. Apollo Henryk 21. VI. 1947 (z teorii wychowania fizycznego).
Metodyczny kurs narciarski dla młodzieży i dorosłych.
314. Osterczy Henryk 21. VI. 1947 (z antropologii).
Budowa ciała a sprawność w biegu na 100 m u chłopców w wieku 16, 17 i 18 lat.
315. L'Etanche-Sztołfowa Łucja 21. VI. 1947 (z antropologii).
Wskaźnik Piqueta-Vervaeka a menstruacja u dziewcząt krakowskich.
316. Sztołf Tadeusz 21. VI. 1947 (z antropologii).
Wpływ budowy ciała na sprawność w konkurencjach lekkoatletycznych.
317. Wyrwicz Roman 21. VI. 1947 (z antropologii).
Rozwój wskaźników twarzewego całkowitego i nosa u chłopców krakowskich w wieku lat 3 do 20 .
318. Baranowska Stanisława 27. I. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Praca fizyczna robotnic w zakładach drzewnych Państwowych Lasów w Hajnówce, oraz projekt ćwiczeń fizycznych dla nich.
319. Cabaj Klemens 27. I. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Cele i wytyczne wychowania fizycznego na wsi.

320. Demel Maciej 27. I. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Etyka sportu.
321. Jazowski Andrzej 27. I. 1948 (z antropologii).
Pojemność mózgo-czaszki, wiek dojrzewanja a rasy.
322. Lewicki Michał 27. I. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Zabawy w przedszkolu i ich wpływ na rozwój psychiczny dziecka.
323. Mitusiński Tadeusz 27. I. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Zalety i wady piłki nożnej.
324. Jaworz-Dudka Julian 8. V. 1948 (z antropologii).
Budowa ciała a sprawność w skoku wzwyż.
325. Markowska Lucyna 8. V. 1948 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika długościowo-szerokościowego
głowy i wskaźnika twarzy morfologicznego całkowitego u dziewcząt
krakowskich w wieku 3—18 lat.
326. Pancierz-Grabowska Irena. 8. V. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Dziennikarstwo sportowe w Polsce.
327. Spanlang Helena 8. V. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Nauka pływania w szkole.
328. Tasler Janina 8. V. 1948 (z fizjologii).
Zachowanie się tętna i ciśnienia krwi w czasie pracy mięśniowej
o różnej intensywności.
329. Trześniowski Roman 8. V. 1948 (z teorii wychowania fizycznego).
Wychowanie fizyczne na wsi.
330. Kot-Gryglowska Alojza 2. IX. 1948 (z antropologii).
Wpływ dojrzewanja na wskaźniki konstytucyjne Piqueta i Bornhardta.
331. Baran Bolesław 24—26. I. 1949 (z fizjologii).
Badania nad zachowaniem się liczby leukocytów podczas pracy na
ergometrze rowerowym Krogha.
332. Żeromska-Bocheńska Zofia 24—26. I. 1949 (z antropologii).
Wiek występowania pierwszej menstruacji w zależności od zróżnicowania społecznego i rasowego.
333. Drzewińska Anna 24—26. I. 1949 (z antropologii).
Wielkość Iordzozy a zróżnicowanie rasowe i płciowe.
334. Dudrak Zofia 24—26. I. 1949 (z fizjologii).
Zmiany ciśnienia krwi w czasie i po pracy fizycznej.
335. Hanula Franciszek 24—26. I. 1949 (z antropologii).
Zmiany w proporcjach kończyny dolnej u młodzieży krakowskiej
w wieku od 3 do 20 lat.
336. Łabno Mieczysław 24—26. I. 1949 (z antropologii).
Analiza rasowa młodzieży szkolnej.
337. Mochnacki Michał 24—26. I. 1949 (z antropologii).

- Zmienność wskaźnika Oedera z wiekiem w stosunku do wagi i wzrostu.
338. Panek Stanisław 24—26. I. 1949 (z antropologii).
Wyrzynanie się zębów ostatecznych.
339. Popek Miron 24—26. I. 1949 (z fizjologii).
Badanie zachowania się obrazu białokrwinkowego podczas pracy na ergometrze rowerowym.
340. Prus Stanisław 24—26. I. 1949 (z antropologii).
Wpływ dojrzewania na wskaźnik Pigneta-Werwaecka.
341. Sum Leon 24—26. I. 1949 (z fizjologii).
Liczba czerwonych ciałek podczas pracy.
342. Szczepański Sławomir 24—26. I. 1949 (z fizjologii).
Badania nad zmiennością liczby czerwonych ciałek podczas pracy na ergometrze rowerowym Krogha.
343. Górska Jadwiga 15. VI. 1949 (z antropologii).
Badania nad wiekiem dojrzewania i długości okresu u kobiet wiejskich.
344. Jarosiński Tadeusz 15. VI. 1949 (z antropologii).
Wskaźnik Weitheimera a budowa tułowia i kończyn w związku z wiekiem kalendarzowym.
345. Kapusta Helena 15. VI. 1949 (z antropologii).
Wpływy rasy i środowiska na wiek pierwszej menstruacji.
346. Krawczyk Paweł 15. VI. 1949 (z teorii wychowania fizycznego).
Harce wodne w szkole.
347. Marcinek Maria 15. VI. 1949 (z anatomii).
Stosunek pól przyczepowych mięśni zginających i prostujących do poprzecznej osi stawu kolanowego.
348. Mazurek Ludomir 15. VI. 1949 (z teorii wychowania fizycznego).
Skok ze spadochronem w wychowaniu fizycznym.
349. Drożdżikowska-Piórecka Janina 15. VI. 1949 (z teorii wychowania fizycznego).
Historia narciarstwa polskiego.
350. Wołczański Jan 15. VI. 1949 (z anatomii).
Stosunek mięśni skłaniających głowę w przód i w tył do osi poprzecznej stawu szczytowo-potylicznego.
351. Meduska-Hwastek Barbara 25. I. 1950 (z antropologii).
Badania nad zależnością występowania pierwszej menstruacji od różnicowania rasowego i środowiska społecznego.
352. Karcz Ignacy 25. I. 1950 (z fizjologii).
Wpływ pracy na tętno.
353. Knychalska Zofia 25. I. 1950 (z fizjologii).
Polaryzacja w mięśniu łydkowym żaby zatrutym kurarą.
354. Kuśmierczyk Wanda 25. I. 1950 (z antropologii).
Wpływ odżywiania i pracy fizycznej na wiek dojrzewania kobiet.

355. Świerżyńska Maria 25. I. 1950 (z antropologii).
Analiza rasowa młodzieży żeńskiej z Sandomierza.
356. Cepurska Maria 14. VI. 1950 (z antropologii).
Wpływ zróżnicowania rasowego i środowiska społecznego na występowanie pierwszej menstruacji.
357. Ciecierska Teresa 14. VI. 1950 (z teorii wychowania fizycznego).
Postawa młodzieży szkolnej w zależności od uprawiania sportu, opanowania pływania i pochodzenia socjalnego.
358. Kocur Bronisław 14. VI. 1950 (z teorii wychowania fizycznego).
Sprawność i wydajność fizyczna grup wieku.
359. Niedzielska Irena 14. VI. 1950 (z antropologii).
Badania nad budową ciała pływaków.
360. Pietraszek Longina 14. VI. 1950 (z higieny).
Zabudowania i boiska sportowe Studium Wychowania Fizycznego Akademii Medycznej pod względem higienicznym.
361. Tobiczki-Pilchowa Barbara 14. VI. 1950 (z antropologii).
Wskaźnik klatki piersiowej i wskaźnik Wertheimera u ciężko pracujących kobiet.
362. Słomski Jan 14. VI. 1950 (z fizjologii).
Wpływ rasy na oddychanie.
363. Stawiarski Władysław 14. VI. 1950 (z anatomii).
Stosunek pól przyczepowych mięśni zginających i prostujących do poprzecznej osi stawu łokciowego.
364. Stawska Irena 14. VI. 1950 (z antropologii).
Badania antropologiczne sportsmenek.
365. Susz Henryk 14. VI. 1950 (z antropologii).
Wskaźnik Wertheimera a budowa stopy i dłoni w zależności od wieku w grupach pracujących i niepracujących fizycznie.
366. Czarlińska Leontyna 14. VI. 1950 (z fizjologii).
Słowniczek francusko-polski wyrazów fizjologicznych.
367. Chomicka Danuta 13. II. 1951 (z fizjologii).
Zmiany hemoglobiny w krwi pod wpływem pracy fizycznej.
368. Ciećkiewicz Jadwiga 13. II. 1951 (z higieny).
Wpływ ćwiczeń cielesnych na miesiączkowania u dziewcząt.
369. Kostrz Władysław 13. II. 1951 (z higieny).
Szkolne boiska sportowe na terenie miasta Krakowa i powiatu krakowskiego w oświetleniu higienicznym.
370. Czerny Stanisław 13. II. 1951 (z antropologii).
Typy budowa twarzy u młodzieży męskiej w nawiązaniu do typów morfologicznych.
371. Sobkiewicz Taper Danuta 26. VI. 1951 (z pedagogiki).
Wpływ zespołu ćwiczeń fizycznych na charakter.
372. Kosturek Edward 26. VI. 1951 (z teorii wychowania fizycznego).
Pomoc i ochrona przy ćwiczeniach fizycznych.

373. Brunne Zdzisława 26. VI. 1951 (z fizjologii).
Wpływ pracy na organizm.
374. Androwska Anna 26. VI. 1951 (z fizjologii).
Zagadnienie chwiania przy staniu przy oczach zamkniętych.
375. Mikulski Mieczysław 26. VI. 1951 (z historii kultury fizycznej).
Historia szybownictwa.
376. Piotrowska Barbara 26. VI. 1951 (z fizjologii).
Wychwianie stojącego przy podnoszeniu ręki w bok.
377. Petek Leopold 26. VI. 1951 (z antropologii).
Wskaźnik Wertheimera w zależności od zróżnicowania rasowego i wpływu elementów środowiska.
378. Bożek-Grochalowa Jadwiga 12. XII. 1951 (z teorii wychowania fizycznego).
Szkolenie Kadr na Studium Wychowania Fizycznego UJ w latach 1937 — 1950.
379. Wcisło Józef 12. XII. 1951 (z fizjologii).
Chwianie w pozycji wyprostnej po pracy fizycznej.
380. Czuma Emilia 12. XII. 1951 (z anatomii).
Proporcje kończyny górnej u dziewcząt krakowskich w wieku lat 3 do 18.
381. Temlak Eugeniusz 12. XII. 1951 (z anatomii).
Z badań nad stosunkiem mięśniowych pól przyczepowych do osi kątów stawu biodrowego.
382. Palik Henryk 2. VII. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Turystyka wysokogórska.
383. Topolska Maria 2. VII. 1952 (z antropologii).
Budowa dłoni a praca.
384. Suszko Jadwiga 2. VII. 1952 (z historii kultury fizycznej).
Historia sportu motorowego w Polsce.
385. Fischer Henryk 2. VII. 1952 (z antropologii).
Badania nad zmiennością wskaźnika Andrejewa u chłopców krakowskich w wieku od 3 — 20 lat.
386. Szostkiewicz Eleonora 2. VII. 1952 (z antropologii).
Obserwacje nad rozwojem wysokości i wagi ciała dziewcząt w związku z dojrzewaniem.
387. Fidelus Kazimierz 7. XI. 1952 (z anatomii).
Mechanika pchnięcia kulą.
388. Fischer Zbigniew 7. XI. 1952 (z fizjologii).
Zachowanie się ruchomości klatki piersiowej i pojemności życiowej płuc u sportowców.
389. Kucz-Ścibor Wiesława 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Szkolenie kadr na Studium Wychowania Fizycznego UJ w latach 1927 — 1939.
390. Łaptaś-Oszast Halina 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).

- Historia i rozwój piłki koszykowej kobiet na terenie Krakowa oraz metody nauczania nowoczesnej techniki koszykówki kobiet.
391. Michałek Kazimierz 7. XI. 1952 (z anatomii).
Mechanika biegów krótkich.
 392. Mróz Edward 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Skoki narciarskie.
 393. Miernik Zbigniew 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Gimnastyka przyrządowa w programie szkoły średniej w świetle analizy sprawności z zakresu gimnastyki u nowowstępujących.
 394. Sztukowa Mieczysława 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego dla szkół podstawowych.
 395. Kamińska Wanda 7. XI. 1952 (z historii kultury fizycznej).
Powstanie, rozwój i rola prasy sportowej w Polsce.
 396. Hapek Franciszek 7. XI. 1952 (z historii kultury fizycznej).
Historia sportu bokserskiego do I wojny światowej.
 397. Szeligiewicz Wanda 7. XI. 1952 (z historii kultury fizycznej).
Historia koszykówki w Polsce.
 398. Szczurek-Orchowski Aleksander 7. XI. 1952 (z antropologii).
Kształtowanie się elementarnych skoków do wody w zależności od wieku.
 399. Walczyńska-Jędrzejowska Zofia 7. XI. 1952 (z fizjologii).
Próba zastosowania skali motorycznej Ozjereskiego do oceny rozwoju ruchowego dzieci w wieku lat pięć.
 400. Bukietyńska Adam 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Badania stanu wychowania fizycznego w zakładzie przemysłu włanianego im. Pawła Findera w Bielsku.
 401. Krzeszowiak Barbara 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Biegi krótkie.
 402. Gut Maria 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Wpływ obozu sportowego na sprawność fizyczną młodzieży.
 403. Syska Zofia 7. XI. 1952 (z higieny).
Bakteryjne zanieczyszczenie powietrza izb szkolnych szkół podstawowych w Krakowie.
 404. Krzeszowiak Leszek 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Narciarskie biegi zjazdowe.
 405. Plebańczyk Danuta 7. XI. 1952 (z teorii wychowania fizycznego).
Turystyka kajakowa.
 406. Sulikowska Zofia 7. XI. 1952 (z psychologii).
Próba zastosowania ćwiczeń ruchowych jako środka pomocniczego przy leczeniu schizofrenii.

407. Ślusarek Tadeusz 7. XI. 1952 (z historii kultury fizycznej).
Powstanie i rozwój sportu gimnastycznego.
408. Zakutyński Józef 7. XI. 1952 (z higieny).
Korelacja między wzrostem a stanem ilościowym zdrowych zębów u młodzieży męskiej w wieku lat 14, szkół podstawowych Bielska-Białej.
409. Palmowska Stanisława 13. II 1953 (z teorii wychowania fizycznego).
Badanie zaopatrzenia w sprzęt i urządzenia sportowe szkół zawodowych okręgu krakowskiego, katowickiego i opolskiego.
410. Kościelny Eugeniusz 23. XII. 1953 (z fizjologii).
Wpływ ćwiczeń ruchowych w przerwie wypoczynkowej na niektóre czynności ustroju.
411. Młynarski Kazimierz 23. XII. 1953 (z historii kultury fizycznej).
„Przegląd Gimnastyczny” i jego rola w krzewieniu wychowania fizycznego na przełomie wieku XIX i XX.
412. Wolny Stanisław 23. XII. 1953 (z antropologii).
Wzrost, waga i wskaźnik Pigneta a bieg na 100 m, 1000 m, i skok wzwyż.
413. Michałek Jadwiga 23. XII. 1953 (z gimnastyki leczniczej).
Usprawnienie kończyny górnej w kurczowym porażeniu połowicznym.
414. Balon-Kwiatkowska Helena 9. VI. 1954 z pedagogiki).
Wychowanie fizyczne i sport jako czynniki kształcenia świadomej dyscypliny.
415. Klimek Adam 6. VII. 1954 (z fizjologii)
Pojemność odruchowa płuc w zespole odruchów warunkowych.”
416. Seichter Barbara 9. III. 1955 z gimnastyki leczniczej).
Wczesna rehabilitacja kończyny dolnej w kurczowym porażeniu połowicznym.
417. Kowalski Adam 9. III. 1955 (z historii kultury fizycznej).
Powstanie i rozwój sportu hokejowego w Polsce do roku 1939.
418. Skąpska-Umińska Lucyna 9. III. 1955 (z antropologii).
Wyniki w skoku wzwyż i w biegu na 60 m w zależności od rozwoju fizjologicznego dziewcząt w wieku 10,5 — 19,5 lat.
419. Rybka Aleksander 9. III. 1955 (z teorii wychowania fizycznego).
Charakterystyka rozwoju sprawności fizycznej studentów pierwszego roku Politechniki Krakowskiej wydziału architektury i budownictwa wodnego.
420. Rokosowski Tadeusz 9. III. 1955 (z teorii wychowania fizycznego).
Ocena sprawności fizycznej studentów pierwszego roku Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.
421. Chrobak-Rokossowska Krystyna 9. III. 1955 (z teorii wychowania fizycznego).

Charakterystyka rozwoju fizycznego studentów pierwszego roku Akademii Górniczo-Hutniczej.

422. Kordzik Krystyna 28. VI. 1955 (z gimnastyki leczniczej).
Dobór ćwiczeń gimnastycznych dla kończyny górnej i dolnej w zależności od stanu niedowładu po chorobie Heine-Medina dla dzieci w wieku przedszkolnym.
424. Zaremba Zbigniew 28. VI. 1955. (z fizjologii)
Ciężar ciała jako wskaźnik formy sportowej lekkoatlety biegacza średnio i długodystansowego*.
425. Kasperczyk Jerzy 28. VI. 1955. (z antropologii)
Sprawność lekkoatletyczna, trójbój lekkoatletyczny, u młodzieży wiejskiej i miejskiej szkół toruńskich w nawiązaniu do wieku, wzrostu, ciężaru ciała i obwodu klatki piersiowej.
426. Kulczykowska-Filipek Janina 28. VI. 1955. (z antropologii)
Budowa ciała a bieg na 100 i 1000 m oraz skok w zwyż u kandydatów do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie.
427. Szczerek-Bobrek Maria 28. VI. 1955. (z antropologii)
Rozwój równowagi u chłopców od 7,5—13,5 lat w zależności od wieku i proporcji ciała.
428. Barczyk Augustyn 30. XII. 1955. (z gimnastyki leczniczej)
Wpływ ćwiczeń ramion na kształtowanie się klatki piersiowej.
429. Żarek Janusz 30. XII. 1955. (z teorii wychowania fizycznego)
Charakterystyka rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej oraz analiza postaw ciała studentów pierwszego roku Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
430. Śmietana — Czerny Helena 1. VI. 1956. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu wioślarskiego w Polsce od roku 1939.
431. Ritzke Lidia 1. VI. 1956. (z antropologii)
Skłony w przód u dziewcząt 8-13 letnich w zależności od proporcji ciała i wieku.
432. Brachacki Antoni 30. XII. 1955. (z antropologii)
Wielkość stopy w nawiązaniu do proporcji ciała u osób uprawiających pływanie.
433. Buhl Zygmunt 30. XII. 1955. (z fizjologii)
Wpływ zmiany bodźca dźwiękowego na świetlny, na szybkość startu niskiego.
434. Żyromska Danuta 1. VI. 1956. (z antropologii)
Postawa młodzieży w liceach pedagogicznych w Krakowie w zależności od uprawiania sportu i pochodzenia społecznego.
435. Mazurkiewicz Anna 1. VI. 1956. (z gimnastyki leczniczej)

* W numeracji opuszczono omyłkowo numer kolejny 423.

- Gimnastyka lecznicza w nauce chodzenia dzieci po chorobie Heine-Medina.
436. Leja-Szuba Halina 31. X. 1956. (z teorii wychowania fizycznego)
Ocena rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej studentek pierwszego roku Akademii Medycznej i Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie w roku akad. 1954/1955.
 437. Bezeg Adam 31. X. 1956 (z anatomii)
Analiza mechaniki ruchu w fazie odbicia przy skoku wzwyż z rozbiegu.
 438. Rusin Kazimierz 31. X. 1956. (z anatomii)
Mechanika ruchu przy rzucie dyskiem.
 439. Tworzydło Mieczysław 31. X. 1956. (z fizjologii)
Wpływ rozgrzewki w pływaniu na niektóre czynności układu krążenia i oddychania.
 440. Uryga-Kwapiluńska Wanda 19. XII. 1956. (z anatomii)
Analiza biomechaniki biegu przez płotki kobiet na dystansie 80 m stylem nowoczesnym.
 441. Irzyńska-Muchowa Maria 19. XII. 1956 (z teorii wychowania fizycznego).
Ocena rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej studentek pierwszego roku Wyższej Szkoły Rolniczej, Wyższej Szkoły Ekonomicznej i Politechniki w Krakowie.
 442. Malec Weronika 26. IV. 1957. (z gimnastyki leczniczej)
Lecznice usprawnienie kończyny dolnej w przypadkach porażonych.
 443. Około-Kułak Alicja 26. IV. 1957. (z anatomii)
Biomechaniczna analiza przewrotu w przód z rozbiegu.
 444. Kula Stanisław 26. IV. 1957. (z teorii wychowania fizycznego)
Wychowawcza rola wycieczki szkolnej.
 445. Kubica Ryszard 20. VI. 1957. (z fizjologii)
Zależność progu zmęczenia od rytmu pracy i obciążenia.
 446. Kruczalak Eugeniusz 20. VI. 1957. (z anatomii)
Analiza techniki startu niskiego.
 447. Kubisz Emil 20. VI. 1957. (z anatomii)
Biochemiczna analiza pływania stylem klasycznym, oraz próby badania asymetrii w tym stylu.
 448. Krokoszyński Stanisław 19. XII. 1957. (z historii kultury fizycznej)
Problematyka rozwoju sportu pływackiego w Polsce w latach 1925—1930 w oparciu o czasopismo „Sport Wodny”.
 449. Toporowicz Kazimierz 19. XII. 1957. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój Towarzystwa Sportowego „Wisła” w Krakowie w latach 1906—1939.
 450. Pyjos Roman 19. XII. 1957. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój Zwierzynieckiego Klubu Sportowego w Krakowie.

451. Michalus Leona 19. XII. 1957. (z pedagogiki)
Formy organizacyjne i metody pracy w zastępie i drużynie harcerskiej z uwzględnieniem czynnika wychowania fizycznego.
452. Roziecka Irena 19. XII. 1957. (z gimnastyki leczniczej)
Gimnastyka lecznicza w porażeniu kurczowym kończyn dolnych.
453. Surdyka Edward 19. XII. 1957. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu piłkarskiego na terenie województwa krakowskiego w latach 1905—1925.
454. Adamczyk Stanisław 19. XII. 1957. (z anatomii)
Biochemiczna analiza ataku w piłce siatkowej z odbicia jednonóż z rozbiegu i odbicia obunóż z miejsca.
455. Muszyński Emil 30. I. 1958. (z fizjologii)
Zależność progu zmęczenia od rodzaju i długości przerw wypoczynkowych.
456. Huczyńska Małgorzata 30. I. 1958. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu żeglarskiego w Polsce.
457. Orlewicz Kazimierz 30. I. 1958. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu łyżwiarskiego w Polsce do 1939 roku.
458. Staszek Ryszard 30. I. 1958. (z teorii wychowania fizycznego)
Kształcenie kadr w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1945.
459. Figwer Urszula 30. I. 1958. (z anatomii)
Mechanika rzutu oszczepem.
460. Chyc Stanisław 30. I. 1958. (z antropologii)
Rozwój siły u chłopców w wieku 7,5 do 12,5 lat.
461. Mikułowski Jan 30. I. 1958. (z teorii wychowania fizycznego)
Metodyka i systematyka nauczania ataku pozycyjnego w ustawieniu 4 : 1.
462. Miernik Czesława 30. I. 1958. (z antropologii)
Zwinność u młodzieży męskiej (7—14 lat) w nawiązaniu do proporcji ciała.
463. Januszewski Jerzy 27. III. 1958. (z antropologii)
Rozwój skoczności u chłopców w wieku 7,5—13,5 lat w zależności od wieku i proporcji ciała.
464. Wardęga Jerzy 27. III. 1958. (z antropologii)
Rozwój skoczności u dziewcząt w wieku od 7—13 lat.
465. Nosiadek Zygmunt 27. III. 1958. (z anatomii)
Biomechanika przeskoku kucznego wzdłuż z dochwytem na końcu konia.
466. Mężyk Władysław 27. III. 1958. (z antropologii)
Szybkość i skoczność u chłopców nowosądeckich w wieku od 15—18 lat w nawiązaniu do wielkości i masy ciała.
467. Nowiński Stefan 27. III. 1958. (z anatomii)
Biomechaniczna analiza podporu rozpiętego na kółkach.

468. Prochowska Urszula 1. VII. 1958. (z gimnastyki leczniczej)
Wyniki leczenia usprawniającego dzieci po chorobie Heine-Medina w Zakładzie Leczniczo-Wychowawczym w Radziszowie za okres od roku 1952—1957.
469. Doliński Wiesław 1. VII. 1958. (z anatomii)
Technika i wyniki w skoku o tyczce w zależności od proporcji ciała na podstawie badań biochemicznych.
470. Szczygielski Stanisław 1. VII. 1958. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój sportu bokserskiego w Polsce od roku 1939.
471. Talik Antoni 1. VII. 1958. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie w latach 1909—1920.
472. Józwiak Alicja 1. VII. 1958. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój sportu pływackiego kobiet w Polsce do 1939 roku.
473. Jordanowska Zdzisława 1. VII. 1958. (z pedagogiki)
Kształcenie karności i dyscypliny uczniów klasy pierwszej i drugiej szkoły podstawowej z uwzględnieniem zajęć wychowania fizycznego w oparciu o materiał obserwacyjny.
474. Polityński Adam. 1. VII. 1958. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna dźwudowego przewrotu w przód.
475. Drapella Janina 1. VII. 1958. (z historii kultury fizycznej)
„Przegląd Gimnastyczny” jako źródło do historii kultury fizycznej w Polsce.
476. Nieszyn Jan 25. X. 1958. (z pedagogiki)
Wychowawcza rola sportów jako jeden z podstawowych problemów pedagogiki.
477. Grabowski Henryk 25. X. 1958. (z teorii wychowania fizycznego)
Dorobek pisarski absolwentów Studium Wychowania Fizycznego UJ i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1957 i ocena tego dorobku.
478. Kolarz Lubomir 27. X. 1958. (z teorii wychowania fizycznego)
Analiza sprawności fizycznej żołnierzy szkoły podoficerskiej.
479. Stando Teresa 27. X. 1958. (z teorii wychowania fizycznego)
Charakterystyka rozwoju fizycznego studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku akad. 1954/55.
480. Tomaszewski Jerzy 27. X. 1958. (z teorii wychowania fizycznego)
Charakterystyka sprawności fizycznej studentów I roku UJ w Krakowie w roku akad. 1954/55.
481. Kowal Władysław 25. X. 1958. (z fizjologii)
Zachowania się układu krążenia (ciśnienia tętniczego i tętna) w zależności od wagi i wzrostu u chłopców w wieku 7,5 do 14,5 lat.
482. Hryncyszyn Marian 25. X. 1958. (z antropologii)
Skoczność a wskaźniki obwodowo-długościowe kończyny dolnej.
483. Dengler Ryszard 25. X. 1958. (z antropologii)

- Współczynnik zwinności, skoczności i szybkości u chłopców w wieku od 7 do 14 lat.
484. Gawęcka Alicja 25. X. 1958. (z antropologii)
Skoki z miejsca wzwyż i w dal u dziewcząt krakowskich w wieku 14,5 do 20,5 lat w nawiązaniu do wysokości i ciężaru ciała.
485. Kowalski Waclaw 25. X. 1958. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu pływackiego na terenie Krakowa do 1927 r.
486. Kasprzyk Bronisław 27. X. 1958. (z antropologii)
Szybkość, zwinność a wysokość i ciężar ciała u dziewcząt w wieku od 7 do 14 lat.
487. Tomkiewicz Józef 27. X. 1958. (z antropologii)
Zwinność u dzieci wiejskich.
488. Karcz-Sroka Karolina 25. X. 1958. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna rozbiegu do skoku w dal.
489. Włodek Józef 25. III. 1959. (z fizjologii)
Zachowanie się wskaźnika oddychania w zależności od wzrostu i wagi u dziewcząt w wieku 7 do 14 lat.
490. Höchsmann-Chełchowska Jolanta 17. III. 1959. (z antropologii)
Skoczność a wskaźniki obwodowo-długościowe kończyny dolnej u dziewcząt między 7 a 14 rokiem życia.
491. Dołhun-Hyc Alicja 18. III. 1959. (z pedagogiki)
Kształcenie karności i świadomej dyscypliny uczniów klas VIII do X liceum ogólnokształcącego.
492. Gołąb Stanisław 17. III. 1959. (z antropologii)
Równowaga a proporcje ciała u chłopców w wieku 7 do 14 lat.
493. Maliszewski Sławomir 18. III. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Problematyka sportu pływackiego w Polsce w latach 1921—1939¹⁶.
494. Płonka Jan 18. III. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu piłkarskiego na terenie Bielska-Białej w latach 1907—1939.
495. Różański Józef 17. III. 1959. (z antropologii)
Rozwój morfologiczny i sprawnościowy u chłopców w Nowym Targu w wieku 7,5 do 14,5 lat.
496. Wojciechowska Anna 18. III. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Problematyka tańca w czasopiśmie wieku XIX i XX.
497. Ziobro Mieczysława 18. III. 1959. (z pedagogiki)
Zygmunt Wyrobek jako pedagog na polu wychowania fizycznego.
498. Bobrek Józef 17. III. 1959. (z antropologii)
Rozwój szybkości u dzieci krakowskich w zależności od wieku i proporcji ciała.

¹⁶ Opracowano na podstawie Księgi ewidencyjnej egzaminów magisterskich WSWF Kraków oraz protokołów poszczególnych egzaminów magisterskich. Archiwum Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie.

499. Łączyński Janusz 17. III. 1959. (z antropologii)
Szybkość i zwinność a proporcje wysokościowe i wskaźnik międzykończynowy u chłopców krakowskich w latach od 7 do 14.
500. Jamrozik Tadeusz 17. III. 1959. (z antropologii)
Skoczność a proporcje kończyny dolnej.
501. Marek-Nowak Janina 25. VI. 1959. (z pedagogiki)
Zygmunt Wyrobek jako krzewiciel wychowania fizycznego i pionier Studium Wychowania Fizycznego UJ.
502. Szegłowska-Janowska Barbara 24. VI. 1959. (z historii kultury fiz.)
Rozwój gimnastyki sportowej w Krakowie w latach 1945—1954.
503. Nowacki Janusz 26. VI. 1959. (z psychologii)
Badania poczucia rytmu młodzieży WSWF (wiedza o ruchu własnym dziecka w wieku przedszkolnym).
504. Pitoń Józef 25. VI. 1959. (z teorii wychowania fizycznego)
Analiza nieszczęśliwych wypadków w Tatrach i wnioski stąd płynące.
505. Koczyrkiewicz Zygmunt 24. VI. 1959. (z anatomii)
Biomechaniczna analiza krawla z uwzględnieniem symetrii ruchu.
506. Wysowski Stanisław 24. VI. 1959. (z anatomii)
Postawa studentów WSWF w Krakowie w roku akad. 1957/58 w zależności od roku studiów i uprawianej dyscypliny sportowej.
507. Cebrat Tadeusz 25. VI. 1959. (z antropologii)
Dziedziczenie wzorów papilarnych dłoni w nawiązaniu do wieku rodziców.
580. Skibiński Zdzisław 24. VI. 1959. (z anatomii)
Analiza ruchomości kręgosłupa odcinka szyjnego.
509. Kuziemka Wiesław 24. VI. 1959. (z antropologii)
Szybkość i zwinność a wysokość i ciężar ciała u chłopców w wieku 7 do 14 lat.
510. Fidelus Jan 25. VI. 1959. (z antropologii)
Dziedziczenie wzorów papilarnych w nawiązaniu do wieku rodziców.
511. Witkoś-Laskownicka Barbara 25. VI. 1959. (z antropologii)
Dziedziczenie barwy i struktury tęczówki w odniesieniu do wieku rodziców.
512. Wiącek Franciszek 25. VI. 1959. (z pedagogiki)
Zasada pogładowości w praktyce dydaktycznej i wychowania fizycznego w liceum ogólnokształcącym (żeńskim) w Krakowie
513. Majzarski Jan 24. VI. 1959. (z antropologii)
Zmiany w proporcjach ciał z wiekiem u młodzieży męskiej z Biecza od lat 7 do 13.
514. Sroka Stanisław 26. VI. 1959. (z psychologii)
Poczucie rytmu młodzieży WSWF w Krakowie.

64. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1953 — 1956. Fot. S. Kula.

65. Najbardziej uroczy rocznik. Fot. S. Kula.

66. Przemówienie głównego organizatora zjazdu Jana Bugajskiego. Fot. S. Kula.

515. Janikowska-Wątopek Maria 25. VI. 1959. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna przewrotu w tył przez stanie na rękach.
516. Wątopek Tadeusz 25. VI. 1959. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna przerzutu w tył z miejsca.
517. Szczepańska-Brzezińska Anna 25. VI. 1959. (z antropologii)
Czynniki wpływające na wysokość skoku ze szczególnym uwzględnieniem budowy kończyny dolnej.
518. Białowas Tadeusz 15. XII. 1959. (z pedagogiki)
Wpływ warunków materialnych środowiska rodzinnego na stan zdrowia sprawność fizyczną, postępy w nauce oraz zachowanie się uczniów.
519. Kuzek Krystyna 17. XII. 1959. (z fizjologii)
Kształtowanie się krążenia (ciśnienia i tętna) w zależności od wieku i stopnia rozwoju u dziewcząt w wieku od 7 do 14 lat.
520. Główny Krzysztof 17. XII. 1959. (z fizjologii)
Zachowanie się wskaźnika oddychania w zależności od wagi i wzrostu u chłopców w wieku od 7 do 14 lat.
521. Krzyworzeka Maria 19. XII. 1959. (z fizjologii)
Wpływ ćwiczeń na rozwój kończyn górnych i tułowia u inwalidek.
522. Miodowicz Zyta 15. XII. 1959. (z pedagogiki)
Zasada pogładowości w praktyce dydaktycznej wychowania fizycznego w szkole podstawowej (w oparciu o materiały Szkoły Podstawowej nr 8 i liceum Pedagogicznego w Krakowie).
523. Smorol Zdzisław 15. XII. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Działalność Żydowskich Klubów Sportowych na terenie Krakowa w latach od 1907 do 1925.
524. Śliz Krzysztof 15. XII. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Zagadnienia wychowania fizycznego i sportu na łamach dziennika „Czas” w latach 1850—1900.
525. Szwejdka Zenon 17. XII. 1959. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna skoku w dal techniką biegową.
526. Głut Ludwik 15. XII. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój działalności Robotniczego Klubu Sportowego „Legia” w Krakowie do roku 1930.
527. Sanocki Stanisław 19. XII. 1959. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna dźwudowego przewrotu w tył z miejsca.
528. Stupka Bronisław 19. XII. 1959. (z teorii wychowania fizycznego)
Promieniowanie Studium Wychowania Fizycznego UJ i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w krzewieniu wychowania fizycznego w szkołach w województwie krakowskim.
529. Wajs Jacek 15. XII. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Działalność na polu wychowania fizycznego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Zakopanem do roku 1939.
530. Ptak Barbara 15. XII. 1959. (z historii kultury fizycznej)

- Rozwój lekkiej atletyki męskiej na terenie Krakowa w latach 1933—1939.
531. Piechnik Maria 17. XII. 1959. (z anatomii)
Biomechaniczna analiza przerzutu bokiem z miejsca.
532. Mazur Antoni 15. XII. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój lekkiej atletyki na terenie Krakowa w latach 1880—1924.
533. Dallinger-Hapek Lidia 15. XII. 1959. (z pedagogiki)
Wychowanie fizyczne w ramach letnich kolonii wakacyjnych dla dzieci.
534. Kramarz Maria 17. XII. 1959. (z antropologii)
Rozwój skoczności z wiekiem w nawiązaniu do wysokości i ciężaru ciała u dziewcząt w wieku 7 do 14 lat.
535. Raszka Tadeusz 19. XII. 1959. (z fizjologii)
Badanie równowagi statycznej u młodzieży w wieku lat 15. do 18.
536. Kosek-Kołodziej Maria 17. XII. 1959. (z antropologii)
Sprawność ruchowa dziewcząt 13 do 18 letnich z Ostrowca Świętokrzyskiego w nawiązaniu do proporcji ciała.
537. Kołodziej Jerzy 19. XII. 1959. (z antropologii)
Sprawność ruchowa chłopców 7—14 letnich z Ostrowca Świętokrzyskiego w nawiązaniu do proporcji ciała.
538. Zaleszczuk Andrzej 19. XII. 1959. z teorii wychowania fizycznego
Wykorzystanie i produktywność kadr absolwentów Studium Wychowania Fizycznego UJ w latach 1927—1931 na polu wychowania fizycznego i sportu.
539. Paluchniak Zdzisław 19. XII. 1959. (z teorii wychowania fiz.).
Wykorzystanie i produktywność kadr absolwentów Studium WF UJ z lat 1947—1949 na polu wychowania fizycznego i sportu.
540. Babczyk-Meżykowska Alicja 19. XII. 1959. (z teorii wychowania fiz.)
Dr Józef Figna jako krzewiciel wychowania fizycznego i pionier Studium WF UJ w Krakowie.
541. Wójcik Kazimierz 15. XII. 1959. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu narciarskiego w okręgu krakowsko-zakopiańskim w latach 1907—1928.
542. Ponikło Kazimierz 15. XII. 1959. (z antropologii)
Szybkość skoczność i zwinność w zależności od cech morfologicznych u chłopców w wieku lat od 10,5 do 13,5.
543. Chronowski Zdzisław 17. XII. 1959. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej chłopców 9-letnich.
544. Kasprzyk Kazimierz 17. XII. 1959. (z antropologii)
Skok o tyczce w nawiązaniu do proporcji ciała.
545. Meus Romuald 19. XII. 1959. (z antropologii)
Budowa ciała a sprawność ruchowa u chłopców 15—16 letnich.

546. Gablankowski Andrzej 26. V. 1960. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna wiosłowania na jedyńce.
547. Danilczyk Michał 27. V. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Wpływ obozów letnich na rozwój i sprawność fizyczną młodzieży.
548. Kuzek Józef 26. V. 1960. (z antropologii)
Rozwój fizyczny i sprawności ruchowej młodzieży w szkole o różnym programie wychowania fizycznego.
549. Pamuła Kazimierz 26. V. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Wykorzystanie i produktywność kadr absolwentów Studium WF UJ na polu wychowania fizycznego i sportu w latach 1932—1936.
550. Jaworska Maria 26. V. 1960. (z antropologii)
Skoczność a proporcje kończyny dolnej u dziewcząt w wieku 7 do 13 lat.
551. Hańderek Ewa 26. V. 1960. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna przejścia w tył poprzez stanie na rękach.
552. Osiowski Jerzy 27. V. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój piłkarskiego sportu robotniczego na terenie Krakowa w latach 1931 — 1939.
553. Mitana Kazimierz 27. V. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój robotniczego sportu piłkarskiego na terenie Krakowa w latach 1906 do 1930.
554. Majeran Jerzy 27. V. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na terenie miasta Gorlic w latach 1892 — 1918.
555. Bieda Maciej 26. V. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność sekcji lekkoatletycznej K. S. „Cracovia” do roku 1939.
556. Pomorska-Mazepa Irena 26. V. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u dziewcząt w wieku 7 lat.
557. Masny Jan 27. V. 1960. (z fizjologii)
Wpływ biegu pływackiego na dystansie 100 m stylem dowolnym na niektóre czynności układu krążenia i oddychania u chłopców trenujących w wieku 13 — 14 — 15 lat.
558. Oczkowicz Marek 26. V. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność organizacyjna K. S. „Cracovia” w latach 1945 — 1955.
559. Klimiński Tadeusz 28. V. 1960. (z antropologii)
Współzależność skoczności, szybkości, zwinności i równowagi u dziewcząt w wieku lat 7 do 14.
560. Klatka Zbigniew 28. V. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u chłopców 11-letnich.
561. Bierzgalski Janusz 28. V. 1960. (z fizjologii)
Wpływ biegu pływackiego na dystansie 100 m stylem klasycznym u chłopców trenujących w wieku 13 — 16 lat na niektóre czyn-

- ności układu krążenia i oddychania w warunkach treningu i współzawodnictwa.
562. Socha Marian 28. V. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Produktywność i wykorzystanie kadr absolwentów WSWF w latach 1950 — 1955.
563. Sokołowicz Jerzy 28. V. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Dr Stanisław Ciecchanowski profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego szermierz idei wychowania fizycznego i Wyższej Uczelni WF w Krakowie.
564. Skaba Zbigniew 28. V. 1960. (z psychologii)
Świadoma dyscyplina w zakładzie wychowawczym młodzieży umysłowo upośledzonej.
565. Januszewska Krystyna 28. V. 1960. (z fizjologii)
Badanie progu znużenia u dziewcząt w wieku lat 7,5 do 14,5.
566. Oszek Brunon 20. VI. 1960. (z anatomii)
Biomechaniczna analiza wychwyty z karku.
567. Majorek Stanisław 20. VI. 1960. (z zespołowych gier sportowych)
Analiza techniki rzutu do bramki z zatrzymania w piłce ręcznej z uwzględnieniem podstawowych zasad biomechaniki.
568. Starzyk Józef 20. VI. 1960. (z psychologii)
Porównawcze badania uzdolnień umysłowych studentów WSWF i UJ w Krakowie (test Ravena).
569. Kowalczyk Adam 20. VI. 1960. (z gimnastyki leczniczej)
Zaburzenia wegetacyjne w porażeniu połowicznym i ich ustępowanie w przebiegu rehabilitacji.
570. Wokroj Julita 20. VI. 1960. (z psychologii)
Badanie charakterologiczne inwentarzem osobowościowym R. G. Bernreintera młodzieży wstępującej na studia wychowania fizycznego w roku 1959/1960.
571. Wrzask Lucjan 20. VI. 1960. (z psychologii)
Uwaga i nastawienie w pracy (badania porównawcze studentów II roku WSWF i robotników Huty im. Lenina).
572. Zając-Mołodciak Dymetriusz 20. VI. 1960. (z anatomii)
Analiza biomechaniczna rzutu do kosza jednorącz z odbicia jednonóż z obrotem.
573. Zawisza Eugeniusz 20. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój lekkiej atletyki kobiet na terenie Krakowa w latach 1919 — 1939.
574. Kostka Danuta 21. VI. 1960. (z antropologii)
Skoczność w nawiązaniu do wskaźników obwodowo-długościowych kończyn dolnych u dziewcząt w wieku 14,5 — 17,5 lat.
575. Pyzowski Jan 21. VI. 1960. (z gimnastyki leczniczej)
Badanie nad poczuciem pionu u chorych z porażenia połowicznego w przebiegu rehabilitacji.

576. Kubinyi Aleksander 21. VI. 1960. (z antropologii)
Dziedziczenie wzorów linii papilarnych.
577. Jarek Wanda 21. VI. 1960. (z antropologii)
Skoczność w nawiązaniu do wskaźników obwodowo-długościowych kończyn dolnych u chłopców w wieku od 7,5 do 13,5 lat.
578. Sówka Stefania 21. VI. 1960. (z antropologii)
Skoczność w zależności od wysklepienia stopy u studentów WSWF w Krakowie.
579. Lodowska Zofia 21. VI. 1960. (z antropologii)
Skoczność w nawiązaniu do wskaźnika konstytucyjnego Wertheimera u dziewcząt w wieku 7,5 do 13,5 lat.
580. Pipusz Romuald 21. VI. 1960. (z lekkiej atletyki)
Wpływ rozgrzewki i wysiłku w biegu na 200 m na układ krążenia.
581. Dracz Julian 21. VI. 1960. (z psychologii)
Badania uzdolnień technicznych studentów WSWF w Krakowie.
582. Królczyk Edward 21. VI. 1960. (z antropologii)
Dziedziczenie kształtu ucha (na podstawie rozpatrywania fizjologicznych wskaźników ucha i chrząstki).
583. Gunia Roman 22. VI. 1960. (z antropologii)
Rozwój skoczności z wiekiem w nawiązaniu do wysokości i ciężaru ciała u chłopców w wieku od 7 — 14 lat.
584. Niziankiewicz Leszek 22. VI. 1960. (z fizjologii)
Szybkość startu niskiego bez rozgrzewki i z rozgrzewką.
585. Nikiel Jerzy 22. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój lekkiej atletyki na terenie Krakowa w latach 1925 — 1932.
586. Lorenz Jerzy 22. VI. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u chłopców 13-letnich.
587. Chromeć Władysław 22. VI. 1960. (z anatomii)
Biomechaniczna analiza skoku w dal techniką piersiową.
588. Jandziś Eugeniusz 22. VI. 1960. (z fizjologii)
Pojemność życiowa, odruchowa płuc i czas dowolnego bezdechu u lekkoatletów różnych specjalności.
589. Lepczak Krzysztof 22. VI. 1960. (z fizjologii)
Badanie progu zmęczenia u gimnastyków i studentów WSWF w Krakowie w pracy dynamicznej z wyłączonym i nienaruszonym układem krążenia.
590. Krześniak Władysław 22. VI. 1960. (z antropologii)
Zależność między sprawnością ruchową a proporcjami ciała u chłopców 15 — 18 lat z Kielc.
591. Szmatloch Zdzisław 23. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Sport żydowski na terenie Krakowa w latach 1931 — 1939.
592. Wierzbowska Elżbieta 23. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)

- Powstanie i działalność Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich w latach 1919—1939
593. Serafin Józef 23. VI. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i ruchowego u dziewcząt 12-letnich.
594. Szopa Jan 23. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój narciarstwa na terenie Lwowa do roku 1927.
595. Nowak Leszek 23. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność Polskiej YMCA na polu wychowania fizycznego w Krakowie w latach 1919 — 1939.
596. Stolarska Krystyna 23. VI. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej dziewcząt 11-letnich.
597. Szafraniec Marian 24. VI. 1960. (z fizjologii)
Badania zmysłu statycznego u piłkarzy i studentów WSWF w Krakowie.
598. Albert Jerzy 25. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Kształtowanie się zagadnień wychowania fizycznego w szkołach na terenie byłej Galicji w XIX wieku.
599. Lesik Teresa 24. VI. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u dziewcząt 8,5-letnich.
600. Wawrzynek Gizela 24. VI. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u dziewcząt 10,5-letnich.
601. Wiśniowski Zbigniew 24. VI. 1960. (z antropologii)
Skoczność i szybkość biegowa w nawiązaniu do proporcji ciała u młodzieży męskiej z Gliwic w wieku od 13,5 do 17,5 lat.
602. Stefański Stanisław 24. VI. 1960. (z pedagogiki)
Współpraca szkoły z domem na odcinku zdrowia i wychowania fizycznego (w oparciu o materiały zebrane w latach 1956/57/58 w 89 szkołach podstawowych z terenu Krakowa).
603. Legutko Kazimierz 24. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój sportu strzeleckiego w Polsce do roku 1939.
604. Korbasiewicz Mieczysław 24. VI. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u chłopców 14,5-letnich.
605. Żywiec Zenon 24. VI. 1960. (z pedagogiki)
Zasada poglądowości w praktyce dydaktycznej wychowania fizycznego w technikum rolniczym.
606. Kulesa Józef 24. VI. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej chłopców w Nowej Hucie w wieku 12,5 lat.
607. Brzozowska Jadwiga 24. VI. 1960. (z pedagogiki)

Wychowanie kolektywne uczniów klas I—VI w szkole podstawowej z uwzględnieniem zajęć wychowania fizycznego(w oparciu o materiał obserwacyjny ze Szkoły Podstawowej nr 10 w Krakowie).

608. Krogulski Janusz 25. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój turystyki tatrzańskiej w latach 1931 — 1939.
609. Pawełek Joanna 25. VI. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Wykorzystanie i produktywność kadr absolwentów WSWF w Krakowie z lat 1937—1946 na polu wychowania fizycznego i sportu.
610. Lasoń Anna 25. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie w latach 1929 — 1939.
611. Hejnar Jerzy 25. VI. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój i działalność Polskiego Związku Atletycznego w latach 1931 — 1939.
612. Konczewska-Łudzika Jadwiga 25. VI. 1960. (z teorii wych. fiz.)
Charakterystyka rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej oraz analiza postaw ciała studentów I roku Politechniki Krakowskiej i Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie¹⁹.
613. Grochowski Stanisław 12. XII. 1960. (z ćwiczeń muzyczno-ruchow.)
Stopień usprawnienia rytmiczno-ruchowego dzieci klasy I szkoły typu podmiejskiego.
614. Łęcka Konstancja 12. XII. 1960. (z ćwiczeń muzyczno-ruchowych)
Stopień usprawnienia rytmiczno-ruchowego u dzieci klas I-szych szkoły typu śródmiejskiego.
615. Mosoń Andrzej 12. XII. 1960. (z antropologii)
Skoczność w nawiązaniu do wskaźnika konstytucyjnego Wertheimera u chłopców w wieku 7 — 14 lat.
616. Gołąb-Głowacka Lidia 12. XII. 1960. (z psychologii)
Zainteresowania sportowe uczniów szkół podstawowych.
617. Hendzel Fryderyka 12. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój sportu tenisowego w Polsce w latach 1945 — 1955.
618. Banaś Aleksander 12. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój sportu piłkarskiego na terenie miasta Krakowa w latach 1931 — 1939.
619. Litwin Jan 12. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój kolarstwa w Polsce w latach 1920 — 1930.
620. Klepek Konrad 12. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Sport kolarski w Polsce w latach 1945 — 1950.
621. Osuchowski Andrzej 12. XII. 1960. (z teorii wychowania fizycz.)

¹⁹ Księga ewidencyjna egzaminów magisterskich WSWF w Krakowie oraz protokoły indywidualne (imiennie) egzaminów magisterskich absolwentów WSWF w Krakowie. Archiwum WSWF w Krakowie.

- Sylwetki wybitniejszych pracowników Studium Wychowania Fizycznego w latach 1927 — 1939.
622. Marszałek Jan 12. XII. 1960. (z antropologii)
Skoczność a wskaźnik międzykończynowy i wskaźnik Pigneta u dziewcząt w wieku od 7,5 do 13,5 lat.
 623. Górska-Szturc Maria 12. XII. 1960. (z antropologii)
Skoczność w nawiązaniu do wysokości i ciężaru ciała oraz wskaźników wagowo-wzrostowego i obwodowo-wzrostowego.
 624. Stelmach-Terlecka Alicja 12. XII. 1960. (z pedagogiki)
Ogródki Jordanowskie na terenie Krakowa oraz ich funkcja wychowawcza.
 625. Książek Sylwester 12. XII. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Warunki i stopień realizacji wychowania fizycznego na koloniach letnich (na podstawie materiałów z akcji letniej w roku 1958 użytych w woj. rzeszowskim).
 626. Mańczyk Marian 12. XII. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Kierownictwo Krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego w latach 1945 — 1955 i jego zasługi w rozwoju Uczelni.
 627. Nowicka-Walawska Kazimiera 13. XII. 1960. (z fizjologii)
Rehabilitacja dzieci z porażeniem mięśni oddechowych po przebytej chorobie Heine-Medina.
 628. Fabjański Stefan 13. XII. 1960. (z fizjologii)
Badanie progu znużenia u gimnastyków i studentów WSWF w pracy statycznej z wyłączeniem i nienaruszeniem układu krążenia.
 629. Culak Kazimierz 13. XII. 1960. (z fizjologii)
Badanie sprężystości i elastyczności mięśni w przebiegu rehabilitacji.
 630. Sobczyk Stanisław 13. XII. 1960. (z anatomii i biomechaniki)
Biomechaniczna analiza przerzutu w przód z odbicia obunóż.
 631. Żarczyński Adam 13. XII. 1960. (z zespołowych gier sportowych)
Analiza techniki zagrywki tenisowej i hakiem w siatkówce z uwzględnieniem podstawowych zasad biomechaniki.
 632. Muszak Jan 13. XII. 1960. (z zespołowych gier sportowych)
Analiza podstawowych rzutów jednoręcz w koszykówce z uwzględnieniem podstawowych zasad biomechaniki.
 633. Suchan Mieczysław 14. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Rozwój lekkiej atletyki mężczyzn na terenie Krakowa w latach 1945 — 1955.
 634. Pytlik Urszula 14. XII. 1960. (z lekkiej atletyki)
Działalność organizacyjna i sportowa Krakowskiego Okręgowego Związku Lekkoatletycznego w latach 1922 — 1939.
 635. Wójcicki Andrzej 14. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie w latach 1918 — 1928.

636. Kuleszyński Cezary 14. XII. 1960. (z anatomii i biomechaniki)
Analiza biomechaniczna biegu przez wysokie płotki.
637. Pytel-Sedlaczek Stanisława 14. XII. 1960. (z historii kultury fiz.)
Powstanie i działalność T. G. „Sokół” w latach 1885 — 1918.
638. Dubas-Głut Anna 14. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność Robotniczego Klubu Sportowego „Legia” w Krakowie w latach 1931 — 1939.
639. Oczkowicz-Kasperczyk Barbara 14. XII. 1960. (z psychologii)
Znajomość anatomii własnego ciała u dzieci w wieku przedszkolnym.
640. Lodowski Andrzej 14. XII. 1960. (z anatomii i biomechaniki)
Uzasadnienie biomechaniczne pozycji startowych w pływaniu.
641. Łoziński Wiesław 15. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Historia robotniczych klubów sportowych na terenie Tarnowa w latach 1918 — 1939.
642. Korecka-Koza Anna 15. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie w latach 1931 — 1939.
643. Waśko Stefan 15. XII. 1960. (z zespołowych gier sportowych)
Powstanie i rozwój piłki siatkowej w Polsce do roku 1939.
644. Pielński Kazimierz 15. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Działalność sportowa T. S. „Wisła” w latach 1945 — 1955.
645. Rusinek Stanisław 15. XII. 1960. (z pedagogiki)
Zasada pogładowości w wychowaniu fizycznym.
646. Biegun Stefania 15. XII. 1960. (z pedagogiki)
Rozwój i funkcja wychowawcza sportu wiejskiego w województwie krakowskim w latach 1945 — 1960.
647. Biernat Marian 15. XII. 1960. (z pedagogiki)
Wszechtronność w prowadzeniu zajęć wychowania fizycznego.
648. Filipek Artur 15. XII. 1960. (z zespołowych gier sportowych)
Wpływ treningu koszykówki na rozwój sprawności fizycznej chłopców w wieku od 15 do 16 lat.
649. Machura-Nawalany Halina 16. XII. 1960. (z pływania)
Rozwój sportu pływackiego na terenie Krakowa i województwa krakowskiego w latach 1950 — 1958.
650. Szymendera-Kornaś Maria 16. XII. 1960. (z pływania)
Rozwój pływania na terenie Krakowa i województwa krakowskiego w latach 1931 — 1939.
651. Ślusarczyk Krystyna 16. XII. 1960. (z pływania)
Rozwój pływania na terenie Krakowa i województwa krakowskiego w latach 1922 — 1930.
652. Siatka Jan 16. XII. 1960. (z pływania)
Zagadnienia metodyki nauczania pływania i treningu pływackiego w Polsce w latach 1919 — 1939.

653. Wałkowiński Andrzej 16. XII. 1960. (z historii kultury fizycznej)
Powstanie i rozwój Klubu Sportowego „Garbarnia” w Krakowie w latach 1921 — 1939.
654. Bartyzek Zdzisław 16. XII. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u chłopców 7,5-letnich.
655. Twardzik Walter 16. XII. 1960. (z fizjologii)
Niektóre wskaźniki oddychania (rytm oddychania, pojemność życiowa, płuc, czas dowolnego bezdechu, torakografia).
656. Przybyła Roman 16. XII. 1960. (z fizjologii)
Powrót szybkości ruchów u chorych z porażeniem połowicznym.
657. Porzycki Maciej 16. XII. 1960. (z fizjologii)
Badania zmysłu statycznego u hokeistów narciarzy i studentów WSWF.
656. Klatka Zbigniew 16. XII. 1960. (z antropologii i biologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u chłopców 11-letnich.
659. Herman-Przewrocka Maria 16. XII. 1960. (z antropologii i biologii)
Wskaźnik Wertheimera a skoczność u dziewcząt w latach 14,5 — — 17,5.
660. Mrożkiewicz Jerzy 16. XII. 1960. (z antropologii)
Skoczność w nawiązaniu do proporcji wysokościowych ciała u chłopców w wieku od 7,5 do 13,5 lat.
661. Truczka Ryszard 16. XII. 1960. (z antropologii)
Współzależność budowy morfologicznej a sprawność ruchowa u chłopców w wieku lat 17.
662. Kulik Marian 16. XII. 1960. (z gimnastyki)
Nieszczęśliwe wypadki w szkołach na lekcjach wychowania fizycznego, ich rodzaje przyczyny i wnioski.
663. Apollo Danuta 17. XII. 1960. (z ćwiczeń muzyczno-ruchowych)
Badania warunków do przeprowadzania zajęć muzyczno-ruchowych w żeńskich szkołach podstawowych miasta Krakowa.
664. Kotyza Jan 17. XII. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Działalność Katolickiego Związku Młodzieży Męskiej na polu wychowania fizycznego na terenie zachodniej części województwa krakowskiego do roku 1939.
665. Gil Adam 17. XII. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Promieniowanie Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie na krzewienie wychowania fizycznego w szkołach średnich województw katowickiego, rzeszowskiego i kieleckiego.
666. Cabanowa-Mokrzycka Janina 17. XII. 1960. (z teorii wych. fiz.)
Ocena rozwoju fizycznego studentek roku I Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

667. Danilczyk-Świebodzińska Halina 17. XII. 1960. (z teorii wych. fiz.)
Wpływ obozów letnich na rozwój i sprawność fizyczną młodzieży.
668. Sokolnicki Władysław 17. XII. 1960. (z teorii wychowania fizyczn.)
Analiza sprawności fizycznej dorosłych pracowników Huty Szkła w Białym Prądniku w Krakowie i Huty im. Lenina w Nowej Hucie w 1960 roku.
669. Bajński Ryszard 17. XII. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Sprawność fizyczna dorosłych mężczyzn w wieku 35 — 60 lat w Żywcu i okolicy.
670. Olbrych Jacek 17. XII. 1960. (z teorii wychowania fizycznego)
Rozwój problematyki w tematyce prac magisterskich z teorii wychowania fizycznego z zakresu turystyki na tle bieżącego stanu.
671. Karcz Włodzimierz 17. XII. 1960. (z antropologii)
Skoczność i zwinność w zależności od cech morfologicznych u chłopców w wieku 15,5 — 18,5 lat.
672. Brzezińska-Ciurka Julia 17. XII. 1960. (z lekkiej atletyki)
Wpływ skoczności z odbicia jedno nogą na kształtowanie się skoczności z odbicia obu nóg w zależności od proporcji ciała.
673. Durlak Roman 17. XII. 1960. (z antropologii)
Współzależność ukształtowania morfologicznego i sprawności ruchowej u chłopców 10,5-letnich.
674. Prus Grzegorz 17. XII. 1960. (z lekkiej atletyki)
Kształtowanie się rytmu a prędkość rzeczywista w biegu na 200 m.
675. Koszałka-Pieczkolan Teresa 17. XII. 1960. (z antropologii)
Szybkość w nawiązaniu do wskaźnika międzykończynowego i Pi-gneta u dziewcząt między 7,5 a 13,5 rokiem życia.
676. Malina Halina 17. XII. 1960. (z antropologii)
Sprawność ruchowa u dzieci w wieku od 4 do 7 lat.
677. Planeta-Borzęska Magdalena 17. XII. 1960. (z antropologii)
Skoczność w nawiązaniu do wskaźników obwodowo-długościowych kończyn dolnych u dziewcząt w wieku 7,5 — 13,5 lat.
678. Liśkiewicz Jerzy 17. XII. 1960. (z antropologii)
Szybkość i zwinność u dziewcząt wiejskich w wieku 14 — 18²⁰.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum WSWF w Krakowie. Protokoły zebrań Komisji Studium Wychowania Fizycznego UJ za lata 1931, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938.

²⁰ Księga ewidencyjna egzaminów magisterskich WSWF w Krakowie oraz protokoły indywidualne egzaminów magisterskich absolwentów WSWF w Krakowie. Archiwum WSWF w Krakowie.

2. — Archiwum WSWF Protokoły egzaminów magisterskich za lata 1945 — 1960.
3. — Archiwum WSWF. Księga ewidencyjna egzaminów magisterskich WSWF w Krakowie.
4. — Biblioteka Główna WSWF w Krakowie. Poz. 1 — 65. Spis prac magisterskich.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1933 — 1934, 1934 — 1935, 1935 — 1936.*

Rozdział VIII

STANISŁAW KIJAK

BIBLIOTEKA GŁÓWNA WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO w KRAKOWIE

Pierwociny Biblioteki Głównej WSWF w Krakowie sięgają czasów pionierskich wychowania fizycznego na terenie Krakowa, okresu kiedy ścieżki tej idei wydeptywał prof. dr Henryk Jordan, tworząc przy Uniwersytecie Jagiellońskim w r. 1895 Dwuletni kurs naukowy gimnastyczny. Wraz z kursem powstała Biblioteka, a księgozbiór pieczętowano pieczęcią podłużną: „Z biblioteki c. k. kursu naukowego gimnastycznego w Krakowie”. Pierwszym zainwentaryzowanym drukiem było dzieło Karl Vogt u. Wilhelm Buley: *Methodik des Turnunterrichtes*, Wien 1887 (dziś sygn. 878/II). Na niektórych drukach zachowała się ponadto pieczęć owalna z orłem austriackim (nawet bez „c. k.” np. Komisja egzam. dla naucz. gimnaz. w szk. śred. w Krakowie. Druk sygn. 870/II wyd. w 1913). Ówczesny inwentarz biblioteki kursu mieści się w „Inwentarzu c.k. kursu naukowego gimnastyki dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich w Krakowie. Dział III. Biblioteka”. Obejmuje on ogółem 559 pozycji sygn. Pierwsze zakupy druków pochodzą z 1896 r. W tym roku zakupiono 90 wol. druków. Z tego z dziedziny wychowania fizycznego i sportu jest 75 wol. z dziedzin pomocniczych 15 wol. Przeważa tu literatura w jęz. niemieckim, liczy bowiem 70 wol., w jęz. polskim — 17 wol., i w jęz. francuskim — 2 wol. W zamknięciach rocznych do r. 1906 włącznie figuruje podpis prof. dra Henryka Jordana, a od r. 1908 prof. dra E. Godlewskiego. (Zob. Archiwum UJ „Inwentarz c.k. kursu naukowego gimnastyki...” oraz Akta WSWF. Księga biblioteczna Studium Wych. Fiz. z 1930).

Wraz z dalszym rozwojem kursów po I wojnie światowej żyje i rozwija się księgozbiór, tak że w chwili powołania do życia w r. 1927 Studium WF UJ księgozbiór liczył 625 inwentarzowych pozycji obejmują-

cych 698 wol. przy ogólnej wartości 6500 zł i w takim stanie liczebnym został przekazany Studium Wychowania Fizycznego.

W latach następnych księgozbiór wraz z dyrekcją Studium i jego sekretariatem zmienia swoje lokale. Posługiwano się inwentarzem wymienionego kursu i zapewne tymczasowym. Dopiero dyrektor Studium prof. dr E. Maydell założył w 1930 roku księgę inwentarzową, która dochowała się do dzisiejszego dnia. Jest to duży foliał o 506 kartach z napisem: „Księga biblioteczna Studium Wychowania Fizycznego. Dyr. prof. E. Maydell. Założono w 1930 r.”. Na tej podstawie można prześledzić dalszy rozwój księgozbioru.

Pierwszy zakup książek Studium WF UJ pochodzi z 19. XI. 1927 r. W roku 1928 księgozbiór powiększył się o 197 wol., w tym w języku polskim 79 wol., niemieckim 96 wol., francuskim 17 wol., czasopism 19 wol. Przeważała literatura ściśle zawodowa z zakresu wychowania fizycznego, z małym procentem druków dotyczących dyscyplin pomocniczych, zgodnie z założeniami bibliotek zakładowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdyż studenci korzystali z podstawowej bazy bibliotecznej, jaką dla nich była Biblioteka Jagiellońska. Tym też należy tłumaczyć, że przyrost druków w ciągu poszczególnych lat aż do roku 1939 nie przekraczał 100 wol. rocznie. W roku 1939 we wrześniu, w chwili najazdu hitlerowskiego na Polskę, Biblioteka liczyła 1669 wol. druków tak zwartych, jak i ciągłych razem, w tym obcojęzycznych 879 wol., polskich 796 wol.

Podstawą przyrostu bibliotecznego był zakup, dary miały charakter sporadyczny. Do ofiarodawców w tym okresie należeli przeważnie prof. Dybowski, dr J. Figna, Ciechanowski, prof. Z. Wyrobek, i dr F. Fidziński.

Dalszy rozwój Biblioteki w okresie powojennym oparł się na księgozbiórze stosunkowo mało zniszczonym. Około 80% tegoż ocalało dzięki ofiarnym zabiegom dra Franciszka Kłapkowskiego i innych, którzy w chwili najazdu niemieckiego rozdali część księgozbioru pomiędzy ludzi dobrej woli, część zaś z pracami magisterskimi przechowali szczęśliwie. Dr Figna w swym przemówieniu z okazji 20-lecia Studium Wychowania Fizycznego w 1947 r. podał, że Biblioteka Studium WF UJ posiadała 1530 tomów. W latach 1945/46 przybyło 165 wol., w r. 1947 23 wol., w r. 1948 74 wol., w 1949 r. 70 wol., w 1950 r. 87 wol., tak że w chwili przejęcia Studium przez Akademię Medyczną rozwój Biblioteki wykazywał takie samo tempo, jak w okresie przedwojennym, księgozbiór, wzrósł bowiem w okresie pięciolecia o 419 wol. Stan ten uległ radykalnej zmianie z chwilą powstania Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego, jej biblioteka rozwija się na bazie biblioteki dawnego Studium WF.

Biblioteka Studium WF UJ lokalowo była zawsze związana z dyrekcją Studium. Często zmieniała swoje miejsce, a wypożyczaniem książ-

żek zajmowały się osoby zatrudnione w kancelarii względnie asystenci, których poza właściwymi zajęciami obciążano dodatkową pracą w bibliotece. Najlepsze warunki lokalowe miał księgozbiór w okresie dyktury prof. dra Tadeusza Rogalskiego, tj. od 1930 r., kiedy kancelaria mieściła się w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ. Przyległy do kancelarii korytarz urządzono wówczas jako poczekalnię dla studentów, a w nim umieszczono również i Bibliotekę. W r. 1937 przeniosła się wraz z dyrektcją do gmachu PKO przy ul. Zybkiewicza 5. Warunki lokalowe Biblioteki po umiejscowieniu się Studium WF UJ w budynkach przy ul. Grzegórzeckiej 24a były tak jak i innych Zakładów mniej aniżeli skromne. Przy panującej wówczas ciasnocie mieściła się na przestrzeni mniej więcej 6 m². Prowadzili ją utartym zwyczajem bibliotek zakładowych UJ asystenci różnych zakładów, początkowo Janina Południak-Zbanuchowa, następnie w 1946 r. mgr Alina Łukowska i Irena Piątkowska. Były to dla nich zajęcia prowadzone na marginesie prac we właściwych swoich kierunkach wf.

Z chwilą zorganizowania na zrębach Studium WF UJ i AM Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego poszerzyły się i wzrosły zadania Biblioteki. W nowych warunkach Biblioteka stawała się Biblioteką Główną WSWF, a tym samym ogólnouczelnianym zakładem naukowym, warsztatem naukowej pracy Uczelni. Jej specjalistyczny charakter wyznaczał samorzutnie kierunek polityki gromadzenia druków oraz innych materiałów dokumentacyjnych z dziedziny wychowania fizycznego, sportu, turystyki i innych dziedzin związanych z programem nauczania Uczelni.

Podczas przekazywania Studium WF AM Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej, a więc 14 września 1950 r. księgozbiór według „Wykazu ruchowości, urządzeń... WF” liczył 1534 wol. Jak na potrzeby samodzielnej Uczelni był słabo zaopatrzone i wymagał systematycznej rozbudowy. Ponadto potrzeby podręcznikowe młodzieży wysuwały nowe wymagania rozbudowy agend bibliotecznych. Trudność obsłużenia czytelników z braku etatowych bibliotekarzy oraz czytelnicy były dla młodzieży dużym utrudnieniem w nauce. Widząc je, Związek Młodzieży Polskiej wystąpił z propozycją oddania Biblioteki w ręce organizacji młodzieżowych, z czego nie skorzystano.

Władze Uczelni starały się tym trudnościom zaradzić. Trudności lokalowych nie zdołano rozwiązać; postanowiono uruchomić dział Biblioteki z licznymi egzemplarzami podręczników. Mając jak najlepsze chęci, ograniczono się do projektów na przyszłość, jak np. na temat form korzystania z czytelnicy. Zamierzano wciągnąć do pracy bibliotecznej studentów jako dyżurujących w czytelnicy. Również i asystenci podczas dyżurów mieli udzielać czytającej młodzieży pomocy w nauce. Uruchomienie czytelnicy odkładano jednak do czasu „ jak tylko warunki rekonstrukcji na to pozwolą. Był to w Uczelni okres największej ciasnoty, ponieważ w tym czasie przystępowano do generalnego remontu zabudowań przy

ul. Grzegórzeckiej 24a. Starania o nowe lokale na razie nie dawały realnych wyników, stąd też widoki na poprawę stylu pracy w Bibliotece odsuwały się z konieczności coraz dalej w przyszłość.

Trudności Biblioteki WSWF w Krakowie nie były tajemnicą dla GKKF. Omawiano ten niepomysłny stan na konferencji rektorów AWF i WSWF w GKKF w Warszawie. Sprawami Biblioteki szczególnie interesowały się organizacje młodzieżowe, jak i kierownictwo wychowawcze Uczelni dbając m. in. o rozbudowę działu marksistowsko-leninowskiego, który w tym okresie pokaźnie powiększono. Dużym osiągnięciem Biblioteki było powierzenie tejże w 1952 r. mgrowi Franciszkowi Hapkowi, asystentowi Zakładu Sportów Różnych, który zajął się systematycznym jej prowadzeniem.

Wizytacja Uczelni przeprowadzona przez GKKF w lutym 1953 roku między innymi wysuwała postulat zapewnienia Bibliotece Głównej etatowej siły, jak i odpowiedniego pomieszczenia, uważając, że te są niezbędne dla należytej organizacji Biblioteki. W ślad za tym poszły starania o etaty, które w najbliższym czasie uzyskano. W dniu 11. IX. 1953 kierownictwo Biblioteki objęła mgr Maria Władyka. Cały szereg bieżących zadań, jakie stanęły przed nią do wykonania, a przy tym konieczność zorganizowania normalnej pracy, przerastały możliwości jednej osoby. Również konieczność dostrojenia się do ogólnego poziomu bibliotek Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego, jak i wymogi GKKF, były przyczyną zabiegów kierownictwa o zdobycie nowej siły, chociażby nawet na dorywczą pracę.

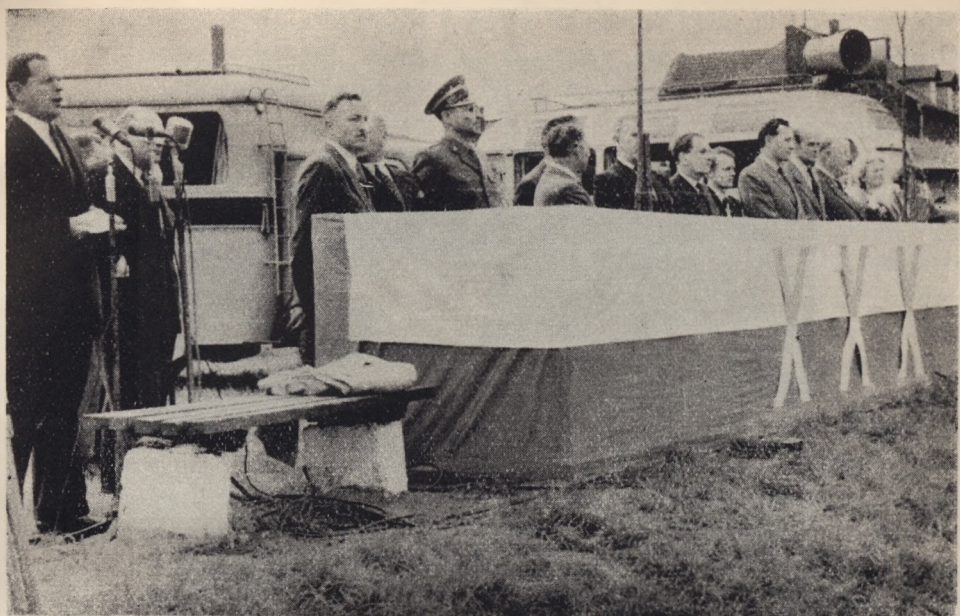
Ważnym wydarzeniem w życiu organizacyjnym Biblioteki była Narada Bibliotekarzy Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego urządzona przez GKKF w dniu 19. II. 1954 w Poznaniu. Celem jej była wzajemna wymiana doświadczeń między pracownikami bibliotek naukowych podległych Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej. Referat C. Małachowskiej pt. „Projekt planowania i organizacji pracy w bibliotekach Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego” był podstawą szeroko zakrojonej dyskusji, a następnie wniosków w sprawie ujednoczenia i uregulowania pracy bibliotekarskiej. Między innymi omówiono sprawę opracowania projektu instrukcji do centralnego katalogu druków z zakresu wychowania fizycznego i sportu z AWF i WSWF oraz jego układu rzeczowego, który dla organizacji i jednolitego charakteru katalogów miał bardzo duże znaczenie.

W ślad za tym poszło zorganizowanie w Uczelni Komisji Bibliotecznej. Wobec narastających zadań do wykonania, przyjęto do pracy w Bibliotece absolwentkę liceum bibliotekarskiego, Krystynę Mokrzycką.

W tych warunkach personalnych można już było rozpocząć podstawową pracę biblioteczną: porządkowania i katalogowania księgozbioru. Tu jednak na przeszkodzie stanęły nadal trudne warunki pomieszczeniowe, które dopiero w 1955 r. uległy zmianie. Uczelnia uzyskawszy

67. Przemówienie prorektora Ludomira Mazurka. Fot. S. Kula.

68. Trybuna honorowa. Fot. S. Kula.

69. Uroczysty bankiet. Fot. S. Kula.

w 1954 r. nowe lokale przy Al. Słowackiego 46 przydzieliła Biblioteka Główna jedną dużą salę o powierzchni 50 m². Po przeniesieniu Biblioteki z ul. Grzegórzeckiej w dniach 18—19 marca 1955 sala ta służyła równocześnie za magazyn, pracownię, wypożyczalnię oraz czytelnię. Jakkolwiek tego rodzaju rozwiązanie urządzenia Biblioteki nie odpowiadało zasadniczym wymogom bibliotekarskim, to jednak w porównaniu ze stanem poprzednim było to dla rozwoju Biblioteki w warunkach Uczelni osiągnięcie bardzo duże.

Dla rozwoju czytelnictwa na WSWF Ośrodek Wychowania Fizycznego przy ul. Grzegórzeckiej był korzystniejszy, ponieważ zajęcia praktyczne codziennie skupiały tam ogół młodzieży. Znaczna odległość nowego lokalu, w którym obok Biblioteki znalazły pomieszczenie dziekanat WSWF i inne, przeważnie teoretyczne Zakłady, była przyczyną, że czytelnictwo młodzieży przy 312 zapisanych do Biblioteki znacznie spadło i powoli zaczęło się podnosić, z tym, że wzrosło czytelnictwo w bibliotekach zakładowych skupionych przy ul. Grzegórzeckiej, które swoje zbiory opierały na księgozbiorze Biblioteki Główniej.

W trakcie porządkowania księgozbioru przystąpiono poza bieżącymi pracami bibliotekarskimi do przygotowania materiałów katalogowych do Centralnego Katalogu Bibliotek AWF i WSWF z zakresu wydawnictw wychowania fizycznego i sportu; opracowano wtedy druki nabyte do 1. X. 1956 roku.

W listopadzie 1956 r. kierownictwo Biblioteki Główniej objął dr Stanisław Kijak. Rozwój Biblioteki Główniej szedł w kierunku usprawnienia uprzystępnienia księgozbioru. Ścieśniając magazyn uzyskano skromną przestrzeń, na której zorganizowano miniaturę czytelni. Właściwą otwarto w maju 1957 r., ponieważ w tym czasie Uczelnia uzyskała nowe lokale w zajmowanym budynku. Na ten cel Biblioteka uzyskała przyległą do magazynu salę wykładową o powierzchni 50 m². Dzięki staraniom prorektora mgra Ludomira Mazurka Biblioteka uzyskała estetyczne, wygodne, a przy tym komfortowe urządzenie; dzięki temu zapewniono młodzieży kulturalne warunki pracy. Stopniowo zakupiono pierwsze wymaganiom bibliotecznym odpowiadające oszklone szafy biblioteczne. Czytelnia jest zarazem salą posiedzeń Rad Wydziału i innych reprezentacyjnych zebrań.

W związku z narastającym ilościowo księgozbiorem i uruchomieniem czytelni również w godzinach popołudniowych powiększył się personel Biblioteki do 3 osób, stanowili go kierownik dr Stanisław Kijak, bibliotekarki: mgr Anna Pankowicz, Wanda Ślęzyk. Dało to podstawę do przeprowadzenia dalszych prac bibliotecznych, jak wprowadzenia działu podręczników i księgozbioru czytelni, uporządkowania działu czasopism, prac magisterskich oraz założenia odpowiednich inwentarzy. Ponadto wzięto udział w opracowywaniu suplementu Centralnego Katalogu Wychowania Fizycznego i Sportu wydanego przez GKKF i T.

Stale powiększający się księgozbiór umieszczony w lokalach na I piętrze zagrażał zawaleniem się stropów. Toteż w 1960 roku po przeprowadzeniu wzmocnienia stropów w suterenach budynku przeniesiono Bibliotekę na parter. Dzięki założeniu podłóg ksylolem podniesiono higieniczny stan Biblioteki, a jej rozkład przez wprowadzenie nowych urządzeń dostosowano do wymogów bibliotecznych niekrzyżowania ruchu książkowego z ruchem czytelników. W tym celu urządzono skromną wypożyczalnię wraz z katalogiem. Czytelnikami Biblioteki są na ogół studenci oraz pracownicy WSWF a szczególnie kadra naukowa. Stosunkowo nieliczną grupę osób spoza Uczelni, stanowią zazwyczaj dawni jej wychowankowie oraz osoby związane pracą zawodową z zagadnieniami wychowania fizycznego. Na tej platformie rozwija się też wypożyczanie.

Pomimo trudnych na ogół warunków tak finansowych, jak i lokalowych, Biblioteka Główna z roku na rok wykazuje stały rozwój.

W polityce uzupełniania księgozbioru dostosowuje się ściśle do potrzeb dydaktycznych i badawczych Uczelni. Skromne fundusze finansowe nie pozwalają na zwiększanie zakupu druków i zmuszają do dużej selekcji nowości ukazujących się na rynku księgarskim oraz pozycji antykwarycznych. Fakt ten odbija się szczególnie niekorzystnie na zakupie druków obcojęzycznych, na których przede wszystkim bazuje praca naukowa Uczelni. Dział podręcznikowy służący potrzebom studentów na co dzień wymaga stałego uzupełniania wieloegzemplarzowymi drukami. Pomimo tych koniecznych wymogów, w ostatnich latach roczny przyrost księgozbioru nie dochodzi 1000 egz.

Niewielką pozycję w ogólnej liczbie księgozbioru stanowią dary. Do roku 1950 pochodziły one od osób ściśle związanych z rozwojem Studium. Na listę ofiarodawców składają się takie nazwiska: prof. L. Dehoux, prof. Denenberg, prof. W. Dybowski, prof. S. Ciechanowski, dr F. Fidziński, dr Józef Figna, prof. W. Gądzikiewicz, mgr L. Mazurek, dr Fr. Smotloch z Czechosłowacji, doc. H. Smarzyński, mgr Rolanowski, dr Z. Wyrobek, prof. B. Szabuniewicz. Towarzystwo Polsko-Szwedzkie w Sztokholmie, PUF, GKkFiT.

W obecnej chwili księgozbiór liczy: druków zwartych 13544 wol., czasopism 1187 wol., prac magisterskich 574 wol. i zbiorów specjalnych 155 wol.

W obrębie druków zwartych Biblioteka posiada dwa księgozbiory, znacznie rozbudowane, ujęte oddzielnymi inwentarzami; księgozbiór marksistowski i podręczników. Czasopisma obejmują 272 tytułów. Bieżąco kompletuje się 87 tytułów czasopism krajowych i 73 zagranicznych, niektóre z nich wieloegzemplarzowo, co w sumie daje 185 roczników rocznie.

Niezależnie od wymienionych druków Biblioteka Główna posiada dublety jako biblioteczny materiał wymienny.

Z księgozbioru Biblioteki Głównej wydzielono 7 bibliotek zakładowych oraz 1 dla Domu Studentów. Ich księgozbiory o charakterze roboczym uzupełniane są według zapotrzebowań Zakładów najnowszymi wydawnictwami z danej specjalności. Biblioteka zaś Domu Studenckiego zaopatrzona głównie w podręczniki służy bieżącym potrzebom przygotowujących się do egzaminów. Wszystkie pozostają pod kontrolą Biblioteki Głównej.

Księgozbiór udostępniony jest w wypożyczalni za pomocą katalogów, na które składają się: katalog podstawowy, systematyczny czasopism i prac magisterskich. Dalszą ich rozbudowę stanowią katalog księgozbioru czytelnianego oraz drukowany centralny Katalog Wychowania Fizycznego i Sportu. Ogół druków udostępniony jest wszystkim czytelnikom w czytelni. Wypożyczenia na zewnątrz nie obejmują czasopism, prac magisterskich oraz rzadkich druków.

Przeciętna liczba korzystających z Biblioteki zarejestrowanych w ciągu roku dochodzi do 320, z czego 90% przypada na studiującą młodzież. Resztę stanowi kadra WSWF, grono nauczycielskie szkół krakowskich, sportowcy różnych klubów oraz miłośnicy sportu.

Czytelnia ogólna ma 34 miejsca. Wypożyczalnia czynna jest codziennie, prócz niedziel i świąt, przed południem do godziny 14, a trzy razy w tygodniu w godzinach popołudniowych.

W oparciu o wymienione katalogi i bibliografie specjalne Biblioteka prowadzi działalność informacyjno-bibliograficzną dla potrzeb studiującej młodzieży oraz innych czytelników.

Biblioteka Główna utrzymuje bliższy kontakt z bibliotekami Akademii Wychowania Fizycznego i Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego. Wypożyczaniem międzybibliotecznym objęte są również i inne biblioteki szkół akademickich i instytucji naukowych.

Biblioteka Błówna WSWF bierze czynny udział w konferencjach bibliotekarzy AWF i WSWF, jakie organizuje Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, jak również w pracach naukowych Uczelni i innych instytucji.

Związana ściśle z zadaniami Uczelni wspólnie z Zakładami współpracuje w procesie kształcenia przyszłej kadry naukowców i praktyków w dziedzinie kultury fizycznej.

Rozdział IX

KAZIMIERZ TOPOROWICZ

PRACOWNICY STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO I WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE W LATACH 1927—1960

W zestawieniu poniższym uwzględniono wszystkich pracowników naukowych którzy bądź to wykładali (przedmioty teoretyczne), bądź to nauczali (przedmioty praktyczne) na Studium Wychowania Fizycznego UJ (1927—1950) i w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego (1950—1958) w Krakowie na przestrzeni z górą trzydziestu lat. Zestawienie ma na celu zilustrowanie trudnego problemu kadrowego Uczelni w ścisłym słowa znaczeniu.

W początkowym okresie istnienia Uczelni trudności w zakresie kadrowym wynikały przede wszystkim z braku etatów oraz braku tradycji i nawyków pracy naukowej. Dlatego w latach 1927—1949 w ramach Studium Wychowania Fizycznego UJ większość pracowników naukowych rekrutowała się spośród grona profesorskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracownicy ci realizowali program przedmiotów teoretycznych Studium w ramach wykładów i ćwiczeń na różnych wydziałach Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jeśli idzie o pracowników realizujących program przedmiotów praktycznych, to zatrudnieni byli oni tylko jako pracownicy kontraktowi, bowiem Studium WF UJ nie dysponowało etatami. Sytuacja na tym odcinku uległa zasadniczej zmianie dopiero w 1950 roku, kiedy wyższe studia wychowania fizycznego w Polsce zostały wyodrębnione w postaci Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego. Los ten podzieliło także Krakowskie Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Od tego momentu obserwujemy powstawanie nowych jednostek organizacyjnych Uczelni w postaci Katedr i Zakładów. Z uwagi na to, że jednostki te dysponowały etatami, większość pracowników tak teoretyków, jak i praktyków była

związana ze szkołą etatem. Mimo to w okresie lat 1950—1958 Uczelnia zatrudniała szereg pracowników w charakterze pracowników kontraktowych.

Zestawienie opracowane zostało chronologicznie z uwzględnieniem podziału na wykładane przedmioty. Dla utrzymania przejrzystości i jednolitości zestawienia nie uwzględniono przy jego opracowaniu podziału organizacyjnego Uczelni w okresie lat 1950—1958 (rozwój struktury organizacyjnej Uczelni znajdzie czytelnik w innym miejscu tej książki).

Olbrymie trudności towarzyszące opracowaniu zestawienia za okres lat 1950—1958 wynikające z braku dokładnych danych źródłowych dopuszczają nie tylko możliwość drobnych usterek, ale stały się przyczyną pewnych uproszczeń, np. niewyodrębnienia w ramach niektórych przedmiotów wykładów i ćwiczeń. Ponadto pominięto w zestawieniu inne grupy pracowników, np. pracowników administracyjnych czy Studium Wojskowego. Za takim rozwiązaniem sprawy przemawiały różne względy; z jednej strony charakter wykonywanej pracy, z drugiej przeszkody natury formalnej.

Wykładowcy i instruktorzy Studium Wychowania Fizycznego
przy Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1927—1939

Przedmioty

Lata	Anatomia	Anatomia i me- chanika ruchów	Chemia ogólna	Fizyka 1927/1928 Repetitorium od 1928 r.
1927/28	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	—	dr T. Nayder
1928/29	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr T. Nayder
1929/30	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr T. Nayder
1930/31	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr T. Nayder
1931/32	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr T. Nayder
1932/33	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr T. Nayder
1933/34	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr T. Nayder
1934/35	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr D. Doborzyński
1935/36	prof. dr K. Kostanecki	doc. dr T. Rogalski	prof. dr J. Kozak	dr D. Doborzyński
1936/37	prof. dr T. Rogalski	—	prof. dr J. Kozak	mgr Wesołowski
1937/38	prof. dr T. Rogalski	—	prof. dr J. Kozak	mgr Wesołowski
1938/39	prof. dr T. Rogalski	—	prof. dr J. Kozak	mgr Wesołowski

Przedmioty

Lata	Histologia	Teoria wf	Systematyka i metodyka ćw. cielesnych	Teoria harcerstwa
1927/28	prof. dr S. Maziarski	wizytator Z. Wyrobek	instr. T. Biernakiewicz	—
1928/29	prof. dr S. Maziarski	—	instr. T. Biernakiewicz	instr. harc. ks. Luzar
1929/30	prof. dr S. Maziarski	—	instr. T. Biernakiewicz	instr. J. Kret
1930/31	—	—	vacat	dr W. Szczygieł
1931/32	—	—	—	dr W. Szczygieł
1932/33	—	—	—	—
1933/34	—	—	—	—
1934/35	—	—	—	—
1935/36	—	—	—	—
1936/37	—	—	—	—
1937/38	—	—	—	—
1938/39	—	—	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia z fizyki	Ćwiczenia z chemii	Ćwiczenia z histologii	Ćwiczenia z anatomii
1927/28	dr T. Nayder	—	prof. dr St. Maziarski	doc. dr T. Rogalski
1928/29	—	prof. dr J. Kozak	—	doc. dr T. Rogalski
1929/30	—	prof. dr J. Kozak	—	doc. dr T. Rogalski
1930/31	—	prof. dr J. Kozak	—	doc. dr T. Rogalski
1931/32	—	prof. dr J. Kozak	—	—
1932/33	—	prof. dr J. Kozak	—	—
1933/34	—	prof. dr J. Kozak	—	—
1934/35	—	prof. dr J. Kozak	—	—
1935/36	—	prof. dr J. Kozak	—	—
1936/37	—	prof. dr J. Kozak	—	—
1937/38	—	prof. dr J. Kozak	—	—
1938/39	—	prof. dr J. Kozak	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia gimn. (mężczyzn)	Ćwiczenia gimn. (kobiet)	Ćwiczenia anatomiczne	Zasady, dzieje i współczesna organ. wf
1927/28	instr. T. Biernakiewicz, kpt. L. Frączkiewicz	—	—	—
1928/29	instr. J. Oczko kpt. L. Frączkiewicz	instr. M. Lewandowska instr. J. Mayówna	asyst. dr Z. Szantroch	instr. prof. J. Figna
1929/30	instr. J. Oczko kpt. L. Frączkiewicz	instr. Z. Petelenzowa	asyst. dr Z. Szantroch	instr. prof. J. Figna
1930/31	instr. O. Christoff	instr. Z. Petelenzowa	doc. dr Z. Szantroch	instr. prof. J. Figna
1931/32	nie podano	instr. Z. Petelenzowa	doc. dr Z. Szantroch	prof. instr. J. Figna
1932/33	mgr O. Christoff dr S. Wajda	instr. Z. Petelenzowa	doc. dr Z. Szantroch	prof. instr. J. Figna
1933/34	vacat	mgr J. Jarzynówna	doc. dr Z. Szantroch	prof. instr. J. Figna
1934/35	—	mgr J. Jarzynówna	doc. dr Z. Szantroch	—
1935/36	mgr O. Christoff dr S. Wajda	mgr J. Jarzynówna	doc. dr Z. Szantroch	—
1936/37	mgr O. Christoff dr S. Wajda	mgr J. Jarzynówna	prof. dr T. Rogalski	—
1937/38	mgr O. Christoff dr S. Wajda	mgr J. Jarzynówna A. Laberschek	prof. dr T. Rogalski	—
1938/39	mgr O. Christoff	mgr J. Jarzynówna	prof. dr T. Rogalski	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia szermiercze (mężczyzn)	Ćwiczenia w rytmice (kobiet)	Ćwiczenia pływakie (mężczyzn)	Ćwiczenia pływackie (kobiet)
1927/28	—	—	—	—
1928/29	lektor E. Linnemann	instr. M. Wernicka	instr. A. Michalek E. Linnemann	—
1929/30	lektor E. Linnemann	instr. M. Wernicka	instr. E. Linnemann	—
1930/31	instr. E. Linnemann	instr. H. Kubalska	instr. E. Linnemann	—
1931/32	—	instr. H. Kubalska	instr. A. Michalek	instr. A. Michalek
1932/33	—	instr. mgr H. Kubalska	mgr instr. A. Michalek	mgr instr. A. Michalek
1933/34	—	—	mgr instr. A. Michalek	mgr instr. A. Michalek
1934/35	—	—	mgr A. Michalek	mgr A. Michalek
1935/36	—	—	mgr A. Michalek	mgr M. Michalekowa
1936/37	—	—	mgr A. Michalek	mgr M. Michalekowa
1937/38	—	—	mgr A. Michalek	mgr M. Michalekowa
1938/39	—	—	mgr A. Michalek	mgr M. Michalekowa

Przedmioty

Lata	Teoria sportów	Ćwiczenia w grach rucho- wych (mężczyzn)	Ćwiczenia w łyżwiarstwie	Ćwiczenia harcerskie
1927/28	—	—	—	—
1928/29	instr. prof. J. Figna	instr. K. Zajdzikowski	instr. K. Zajdzikowski	instr. harc. ks. Luzar
1929/30	instr. prof. J. Figna	wizytator Z. Wyrobek	instr. K. Zajdzikowski	wizytator Z. Wyrobek
1930/31	prof. gimn. J. Figna	wizytator Z. Wyrobek	instr. K. Zajdzikowski	dr W. Szczygieł
1931/32	instr. prof. J. Figna	wizytator Z. Wyrobek	instr. A. Michalek	dr W. Szczygieł
1932/33	prof. instr. J. Figna	instr. mgr M. Lubaczewski	mgr instr. A. Michalek	—
1933/34	prof. instr. J. Figna	mgr M. Lubaczewski	—	—
1934/35	dr J. Figna	vacat	—	—
1935/36	dr J. Figna	mgr J. Lubowiecki J. Bujaski instr. J. Dychtoń	—	—
1936/37	dr J. Figna	mgr J. Lubowiecki J. Bugajski instr. J. Dychtoń	—	—
1937/38	dr J. Figna	mgr J. Lubowiecki instr. J. Dychtoń	—	—
1938/39	dr J. Figna	mgr J. Lubowiecki J. Bugajski	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia I. a. (mężczyzn)	Ćwiczenia I. a. (kobiet)	Dzieje wychowa- nia fizycznego	Ćwiczenia w grach ruchow. (kobiet)
1927/28	—	—	—	—
1928/29	kpt. L. Frączkiewicz	kpt. L. Frączkiewicz	—	—
1929/30	kpt. L. Frączkiewicz	prof. instr. J. Figna	prof. instr. J. Figna	—
1930/31	instr. M. Lubaczewski	prof. instr. J. Figna	prof. instr. J. Figna	—
1931/32	instr. M. Lubaczewski	prof. instr. J. Figna	prof. instr. J. Figna	—
1932/33	instr. mgr M. Lubaczewski	prof. instr. J. Figna	prof. gimn. J. Figna	mgr A. Lubaczewska
1933/34	mgr M. Lubaczewski	prof. instr. J. Figna	prof. gimn. J. Figna	mgr A. Lubaczewska
1934/35	vacat	mgr J. Jarzynówna	—	mgr A. Lubaczewska
1935/36	mgr J. Lubowiecki	mgr J. Jarzynówna	—	mgr A. Lubaczewska
1936/37	mgr J. Lubowiecki	mgr J. Jarzynówna	—	mgr A. Lubaczewska
1937/38	mgr J. Lubowiecki	mgr J. Jarzynówna	—	mgr A. Lubaczewska
1938/39	mgr J. Lubowiecki	mgr J. Jarzynówna	—	mgr A. Lubaczewska

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia z pływania (kobiet)	Umuzycznienie	Ćwiczenia w rytmice i tańce narodowe	Tenis (kobiet)
1927/28	—	—	—	—
1928/29	—	—	—	—
1929/30	—	—	—	—
1930/31	—	—	—	—
1931/32	—	—	—	—
1932/33	instr. mgr M. Liszkowicz	—	—	—
1933/34	mgr M. Michalekowa	instr. T. Blochowa	mgr H. Kubalska	dr J. Figna
1934/35	mgr M. Michalekowa	instr. T. Blochowa	mgr H. Kubalska	dr J. Figna
1935/36	mgr M. Michalekowa	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska	dr J. Figna
1936/37	mgr M. Michalekowa	—	—	dr J. Figna
1937/38	mgr M. Michalekowa	—	—	dr J. Figna
1938/39	mgr M. Michalekowa	—	—	dr J. Figna

Przedmioty

Lata	Tenis (mężczyzn)	Śpiew z solfeżem i teorią (kobiet)	Rytmika w wraz z zabawami rytm. dla dzieci
1927/28	—	—	—
1928/29	—	—	—
1929/30	—	—	—
1930/31	—	—	—
1931/32	—	—	—
1932/33	—	—	—
1933/34	mgr M. Lubaczewski	—	—
1934/35	vacat	—	—
1935/36	dr J. Figna	—	—
1936/37	dr J. Figna	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska
1937/38	dr J. Figna	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska
1938/39	dr J. Figna	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska

Przedmioty

Lata	Antropologia rozwój rasowy dziecka, rozwój osobn. i rasy	Śpiew ze solfeżem i teoria (mężczyzn)	Ćwiczenia antropome- tryczne i antroposko- pijne
1927/28	—	—	—
1928/29	—	—	—
1929/30	—	—	—
1930/31	—	—	—
1931/32	—	—	—
1932/33	—	—	—
1933/34	—	—	—
1934/35	—	—	—
1935/36	—	—	—
1936/37	—	—	—
1937/38	prof. dr K. Stolyhwo	instr. A. Kopyciński	prof. dr Stolyhwo
1938/39	prof. dr K. Stolyhwo	instr. A. Kopyciński	dr B. Jasicki

70. Wspólna wycieczka do Ojcowa. Fot. S. Kula.

71. Fragment wspólnego „ogniska” w Ojcowie. Fot. S. Kula.

72. Grupa młodzieży aktualnie studiującej. Fot. S. Kula.

II rok studiów

Przedmioty

Lata	Fizjologia człowieka	Ćwiczenia z fizjologii	Biologia ogólna	Antropologia ogólna
1928/29	prof. dr E. Maydell	prof. dr E. Maydell	prof. dr E. Godlewski	prof. dr J. Talko-Hryniewicz
1929/30	prof. dr E. Maydell	prof. dr E. Maydell	prof. dr E. Godlewski	prof. dr J. Talko-Hryniewicz, dr L. Sedlaczek
1930/31	prof. dr E. Maydell	prof. dr E. Maydell	prof. dr E. Godlewski	prof. dr Talko-Hryniewicz, L. Sedlaczek-Komorowski
1931/32	doc. dr J. Kaulbersz	doc. dr J. Kaulbersz	prof. dr E. Godlewski	prof. dr J. Talko-Hryniewicz dr L. Sedlaczek
1932/33	doc. dr J. Kaulbersz	doc. dr J. Kaulbersz	prof. dr E. Godlewski	prof. dr J. Talko-Hryniewicz dr L. Sedlaczek
1933/34	doc. dr J. Kaulbersz	doc. dr J. Kaulbersz	prof. dr E. Godlewski	—
1934/35	doc. dr J. Kaulbersz	doc. dr J. Kaulbersz	prof. dr E. Godlewski	—
1935/36	doc. dr J. Kaulbersz	doc. dr J. Kaulbersz	prof. dr E. Godlewski	prof. dr K. Stołyhwo
1936/37	prof. dr J. Kaulbersz	prof. dr J. Kaulbersz	prof. dr E. Godlewski	prof. dr K. Stołyhwo
1937/38	prof. dr J. Kaulbersz	doc. dr B. Szabuniewicz	prof. dr E. Godlewski	prof. dr K. Stołyhwo
1938/39	prof. dr J. Kaulbersz	doc. dr B. Szabuniewicz	prof. dr E. Godlewski	—

Przedmioty

Lata	Zasady higieny	Chemia fizjologiczna	Teoria w f	Ćwiczenia z histologii
1928/29	prof. dr Z. Gądzikiewicz	—	wizytator Z. Wyrobek	prof. dr Z. Maziarski
1929/30	prof. dr Z. Gądzikiewicz	adiunkt dr J. Robel	—	prof. dr Z. Maziarski
1930/31	prof. dr Z. Gądzikiewicz	adiunkt dr J. Robel	—	asyst. dr J. Ackermanówna
1931/32	prof. dr Z. Gądzikiewicz	adiunkt dr J. Robel	—	asyst. dr J. Ackermanówna
1932/33	prof. dr Z. Gądzikiewicz	—	—	—
1933/34	prof. dr Z. Gądzikiewicz	—	—	—
1934/35	prof. dr Z. Gądzikiewicz	—	—	—
1935/36	prof. dr Z. Gądzikiewicz	—	—	—
1936/37	prof. dr Z. Gądzikiewicz	—	—	—
1937/38	prof. dr Z. Gądzikiewicz	—	—	—
1938/39	—	—	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia gimnastyczne (kobiet)	Ćwiczenia gimnastyczne (mężczyzn)	Metodyka gier oraz ćwiczenia w grach i zaba- wach ruchowych	Ćwiczenia metod. w prowadzeniu lekcji gimnast. (kobiet)
1928/29	instr. J. Mayówna	instr. T. Biernakiewicz	instr. K. Zajdzikowski	instr. J. Mayówna
1929/30	instr. C. Koczurówna	instr. T. Biernakiewicz	wiz. Z. Wyrobek	instr. C. Koczurówna
1930/31	instr. C. Koczurówna	instr. T. Biernakiewicz	wiz. Z. Wyrobek	instr. C. Koczurówna
1931/32	instr. C. Koczurówna	instr. M. Lubaczewski	instr. M. Lubaczewski	instr. C. Koczurówna
1932/33	nie podano	nie podano	wiz. Z. Wyrobek instr. mgr M. Lubaczewski	nie podano
1933/34	mgr M. Michalekowa	mgr instr. O. Christoff, J. Dychtoń	—	—
1934/35	mgr M. Michalekowa C. Szlenkowa	vacat	—	—
1935/36	mgr M. Michalekowa C. Szlenkowa	mgr instr. O. Christoff, J. Dychtoń	—	—
1936/37	mgr M. Michalekowa C. Szlenkowa	mgr instr. O. Christoff, J. Dychtoń	—	—
1937/38	mgr M. Michalekowa C. Szlenkowa	mgr instr. O. Christoff, J. Dychtoń	—	—
1938/39	mgr M. Michalekowa C. Szlenkowa	mgr instr. O. Christoff	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia meto- dyczne w prowa- dzeniu lekcji gimnastycznej (mężczyzn)	Seminarium wy- chowania fizycz- nego, 1934/35 proseminarium w f	Dzieje i współ- czesna organiza- cja k f	Ćwiczenia gimnastyczne
1928/29	instr. T. Biernakiewicz	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna	kpt. L. Frączkiewicz
1929/30	instr. T. Biernakiewicz	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna	—
1930/31	instr. T. Biernakiewicz	wiz. Z. Wyrobek	prof. gimn. J. Figna	instr. T. Biernakiewicz
1931/32	instr. M. Lubaczewski	wiz. Z. Wyrobek	prof. gimn. J. Figna	instr. M. Lubaczewski
1932/33	nie podano	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna	—
1933/34	—	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna	—
1934/35	—	dr J. Figna	—	—
1935/36	—	dr J. Figna	—	—
1936/37	—	dr J. Figna	—	—
1937/38	—	dr J. Figna	—	—
1938/39	—	dr J. Figna	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia łyżwiarskie	Ćwiczenia z higieny	Mechanika ru- chów, od 1931/32 fizjologia sportu	Budowa i urzą- dzenie hal gim- nastycz. i sal
1928/29	instr. K. Zajdzikowski	prof. dr W. Gądzikiewicz	prof. dr E. Maydell	—
1929/30	instr. K. Zajdzikowski	prof. dr W. Gądzikiewicz	dr J. Kaulbersz	instr. prof. J. Figna
1930/31	instr. K. Zajdzikowski	prof. dr W. Gądzikiewicz	dr J. Kaulbersz	prof. gimn. J. Figna
1931/32	instr. A. Michalek	prof. dr W. Gądzikiewicz	doc. dr J. Kaulbersz	prof. gimn. J. Figna
1932/33	mgr instr. A. Michalek	prof. dr W. Gądzikiewicz	doc. dr J. Kaulbersz	prof. gimn. J. Figna
1933/34	mgr A. Michalek	—	doc. dr J. Kaulbersz	dr J. Figna
1934/35	mgr A. Michalek	—	—	dr J. Figna
1935/36	mgr A. Michalek	—	—	dr J. Figna
1936/37	mgr A. Michalek	—	—	dr J. Figna
1937/38	mgr A. Michalek	—	—	dr J. Figna
1938/39	mgr A. Michalek	—	—	dr J. Figna

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia antropometryczne	Ćwiczenia pływackie (kobiet)	Ćwiczenia pływackie (mężcz.)	Ćwiczenia wioslarskie + budowa kajaków od 1934/35
1928/29	prof. dr J. Talko-Hryncewicz	lektor E. Linnemann	lektor E. Linnemann	—
1929/30	asyst. dr L. Sedlaczek	lektor E. Linnemann	lektor E. Linnemann	instr. L. Leszko
1930/31	dr L. Sedlaczek-Komorowski	instr. E. Linnemann	instr. E. Linnemann	instr. L. Leszko
1931/32	asyst. dr L. Sedlaczek	instr. A. Michalek	instr. A. Michalek	instr. L. Leszko
1932/33	asyst. dr L. Sedlaczek	instr. mgr M. Liszkowiczówna	instr. mgr A. Michalek	instr. L. Leszko
1933/34	dr L. Sedlaczek	mgr M. Michalekowa	mgr A. Michalek	instr. L. Leszko
1934/35	dr L. Sedlaczek	mgr M. Michalekowa	mgr A. Michalek	instr. L. Leszko
1935/36	dr L. Sedlaczek	mgr M. Michalekowa	mgr A. Michalek	instr. L. Leszko
1936/37	—	mgr M. Michalekowa	mgr A. Michalek	instr. L. Leszko
1937/38	—	mgr M. Michalekowa	mgr A. Michalek	instr. L. Leszko
1938/39	—	mgr M. Michalekowa	mgr A. Michalek	instr. L. Leszko

Przedmioty

Lata	Metodyka i dydaktyka ćwiczeń cielesnych	Ćwiczenia w szermierce	Tańce narodowe	Ćwiczenia l. a. (mężczyzn)
1928/29	—	—	—	—
1929/30	instr. T. Biernakiewicz	lektor E. Linnemann	instr. arch. W. Gruszczyński	kpt. L. Frączkiewicz
1930/31	instr. T. Biernakiewicz	instr. E. Linnemann	instr. arch. W. Gruszczyński	kpt. L. Frączkiewicz
1931/32	vacat	—	instr. arch. W. Gruszczyński	instr. M. Lubaczewski
1932/33	instr. J. Dychtoń	—	mgr instr. H. Kubalska	mgr instr. M. Lubaczewski
1933/34	instr. J. Dychtoń	—	—	mgr M. Lubaczewski
1934/35	instr. J. Dychtoń	—	—	vacat
1935/36	instr. J. Dychtoń	—	—	mgr J. Lubowiecki
1936/37	instr. J. Dychtoń	—	—	mgr J. Lubowiecki
1937/38	instr. J. Dychtoń	—	—	mgr J. Lubowiecki
1938/39	instr. J. Dychtoń	—	—	mgr J. Lubowiecki

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia 1. a. (kobiet)	Histologia ogólna	Ćwiczenia w grach i zaba- wach rucho- wych (kobiet)	Metodyka badań antropologicz- nych
1928/29	—	—	—	—
1929/30	prof. instr. J. Figna	—	—	—
1930/31	prof. instr. J. Figna	prof. dr S. Maziarski	—	—
1931/32	prof. instr. J. Figna	prof. dr S. Maziarski	—	—
1932/33	prof. instr. J. Figna	—	wiz. Z. Wyrobek mgr instr. M. Liszkowiczówna	—
1933/34	dr J. Figna	—	—	dr L. Sedlaczek
1934/35	dr J. Figna	—	—	—
1935/36	mgr J. Jarzynówna	—	—	—
1936/37	mgr J. Jarzynówna	—	—	—
1937/38	mgr J. Jarzynówna	—	—	—
1938/39	mgr J. Jarzynówna	—	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia w grach rucho- wych (kobiet)	Ćwiczenia w grach rucho- wych (mężczyzn)	Pracownia wyrobów sportowych	Metodyka ćwicz. gimnast.
1928/29	—	—	—	—
1929/30	—	—	—	—
1930/31	—	—	—	—
1931/32	—	—	—	—
1932/33	—	—	—	—
1933/34	mgr M. Lubaczewska	mgr M. Lubaczewski	—	—
1934/35	mgr M. Lubaczewska	vacat	—	—
1935/36	mgr M. Lubaczewska	mgr J. Bugajski J. Lubowiecki	—	—
1936/37	mgr M. Lubaczewska	mgr J. Bugajski J. Lubowiecki	instr. L. Leszko	instr. J. Dychtoń
1937/38	mgr M. Lubaczewska	mgr J. Bugajski J. Lubowiecki	instr. L. Leszko	instr. J. Dychtoń
1938/39	mgr M. Lubaczewska	mgr J. Bugajski J. Lubowiecki	—	instr. J. Dychtoń

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia z kartoznawstwa	Ćw. z zakresu uszkodz. chirur. ratow. i granic gimn. norm. i leczniczej	Mechanika ruchów w zastosowaniu do ćwiczeń cielesnych	Antropologiczne podstawy w f
1928/29	—	—	—	—
1929/30	—	—	—	—
1930/31	—	—	—	—
1931/32	—	—	—	—
1932/33	—	—	—	—
1933/34	—	—	—	—
1934/35	—	—	—	—
1935/36	—	—	—	—
1936/37	nie podano	—	—	—
1937/38	mgr J. Bugajski	dr S. Stoch	prof. dr T. Rogalski	doc. dr E. Stołyhkowa
1938/39	mgr J. Bugajski	dr S. Stoch	prof. dr T. Rogalski	doc. dr E. Stołyhkowa

III rok studiów

Przedmioty

Lata	Ćw. w metodycznym prowadzeniu gier i zabaw ruchow. mężcz.	Ćw. pływackie i ich metodyka mężczyźni	Ćwiczenia l. a. i ich metodyka mężczyźni	Ćwiczenia l. a. i ich metodyka kobiety
1929/30	wiz. Z. Wyrobek	lektor E. Linnemann	kpt. L. Frączkiewicz	instr. prof. J. Figna
1930/31	wiz. Z. Wyrobek	instr. A. Michalek	kpt. L. Frączkiewicz	prof. gimn. J. Figna
1931/32	wiz. Z. Wyrobek	instr. A. Michalek	instr. M. Lubaczewski	instr. prof. J. Figna
1932/33	wiz. Z. Wyrobek	mgr instr. A. Michalek	mgr instr. M. Lubaczewski	prof. instr. J. Figna
1933/34	wiz. Z. Wyrobek	mgr A. Michalek	mgr M. Lubaczewski	dr J. Figna
1934/35	wiz. Z. Wyrobek	mgr A. Michalek	vacat	dr J. Figna
1935/36	instr. J. Dychtoń mgr J. Lubowiecki	mgr A. Michalek	dr J. Figna	dr J. Figna
1936/37	instr. J. Dychtoń mgr J. Lubowiecki	mgr A. Michalek	dr J. Figna	dr J. Figna
1937/38	instr. J. Dychtoń mgr J. Lubowiecki	mgr A. Michalek	dr J. Figna	dr J. Figna
1938/39	mgr J. Bugajski mgr J. Lubowiecki	mgr A. Michalek	dr J. Figna	dr J. Figna

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia wios- larskie i ich me- todyka	Tenis	Masaż i ćwi- czenia z masażu	Ratownictwo
1929/30	instr. L. Leszko	instr. prof. J. Figna	—	dr S. Nowicki
1930/31	instr. L. Leszko	instr. Z. Wyrobek	dr M. Kosiński	doc. dr S. Nowicki
1931/32	instr. L. Leszko	instr. Z. Wyrobek	—	—
1932/33	instr. L. Leszko	instr. Z. Wyrobek	—	—
1933/34	—	—	—	—
1934/35	—	—	—	—
1935/36	—	—	—	—
1936/37	—	—	—	—
1937/38	—	—	—	—
1938/39	—	—	—	—

Przedmioty

Lata	Granice gimnastyki normalnej i leczniczej	Psychologia ćwiczeń fizycznych	Ćwiczenia w łyżwiarstwie i ich metodyka	Teoria wf
1929/30	dr M. Kosiński	—	instr. K. Zajdzikowski	—
1930/31	dr M. Kosiński	—	instr. K. Zajdzikowski	wiz. Z. Wyrobek
1931/32	—	prof. dr S. Szuman	instr. A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek
1932/33	—	prof. dr S. Szuman	instr. mgr A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek
1933/34	—	prof. dr S. Szuman	mgr A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek
1934/35	—	prof. dr S. Szuman	mgr A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek
1935/36	—	prof. dr S. Szuman	mgr A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek
1936/37	—	prof. dr S. Szuman	mgr A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek
1937/38	—	prof. dr S. Szuman	mgr A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek
1938/39	—	prof. dr S. Szuman	mgr A. Michalek	wiz. Z. Wyrobek

Przedmioty

Lata	Higiena szkolna	Właściwości wieku dziecięcego	Seminarium wf	Dzieje wf
1929/30	prof. dr W. Gądzikiewicz	doc. dr W. Bujak	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna
1930/31	prof. dr W. Gądzikiewicz	doc. dr W. Bujak	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna
1931/32	prof. dr W. Gądzikiewicz	doc. dr W. Bujak	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna
1932/33	—	dr Z. Malkiewicz	wiz. Z. Wyrobek	prof. instr. J. Figna
1933/34	—	dr Z. Malkiewicz	wiz. Z. Wyrobek	dr J. Figna
1934/35	—	dr Z. Malkiewicz	wiz. Z. Wyrobek	—
1935/36	—	dr Z. Malkiewicz	wiz. Z. Wyrobek	—
1936/37	—	dr Z. Malkiewicz	wiz. Z. Wyrobek	—
1937/38	—	—	wiz. Z. Wyrobek	—
1938/39	—	—	wiz. Z. Wyrobek	—

Przedmioty

Lata	Zasady pedagogiki i dydaktyki ogólnej wraz z ćwiczeniami	Psychologia ogólna	Psychologia pedagogiczna	Prawodawstwo szkolne
1929/30	prof. dr Z. Mysłakowski	prof. dr W. Heinrich	prof. dr S. Szuman	prof. dr F. Zoll
1930/31	prof. dr Z. Mysłakowski	—	prof. dr Z. Mysłakowski	—
1931/32	prof. dr Z. Mysłakowski	—	prof. dr S. Szuman	—
1932/33	prof. dr Z. Mysłakowski	—	prof. dr S. Szuman	—
1933/34	prof. dr Z. Mysłakowski	—	prof. dr S. Szuman	—
1934/35	prof. dr Z. Mysłakowski	—	prof. dr S. Szuman	—
1935/36	prof. dr Z. Mysłakowski	—	prof. dr S. Szuman	—
1936/37	prof. dr Z. Mysłakowski	—	prof. dr S. Szuman	—
1937/38	prof. dr Z. Mysłakowski	—	—	—
1938/39	prof. dr Z. Mysłakowski	—	—	—

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia antropometryczne	Ćwiczenia gimnastyczne (kobiet)	Ćwiczenia gimnastyczne (mężczyzn)	Metodyka ćwiczeń gimn. i hospitacje (kobiet)
1929/30	asyst. dr L. Sedlaczek	instr. J. Mayówna	instr. T. Biernakiewicz	instr. J. Mayówna
1930/31	asyst. dr L. Sedlaczek	instr. J. Mayówna	instr. T. Biernakiewicz	instr. J. Mayówna
1931/32	asyst. dr L. Sedlaczek	instr. C. Koczurówna	vacat	instr. C. Koczurówna
1932/33	asyst. dr L. Sedlaczek	instr. C. Koczurówna	instr. J. Dychtoń	instr. C. Koczurówna
1933/34	dr L. Sedlaczek	mgr C. Szlenkowa	instr. J. Dychtoń	instr. mgr Z. Wilczyńska C. Szlenkowa
1934/35	dr L. Sedlaczek	mgr C. Szlenkowa	instr. J. Dychtoń	instr. mgr Z. Wilczyńska C. Szlenkowa
1935/36	dr L. Sedlaczek	mgr C. Szlenkowa	instr. J. Dychtoń	instr. mgr Z. Wilczyńska C. Szlenkowa
1936/37	—	mgr C. Szlenkowa	instr. J. Dychtoń	instr. mgr Z. Wilczyńska C. Szlenkowa
1937/38	—	mgr C. Szlenkowa	instr. J. Dychtoń	mgr M. Lubaczewska C. Szlenkowa
1938/39	—	mgr C. Szlenkowa	instr. J. Dychtoń	mgr M. Lubaczewska C. Szlenkowa

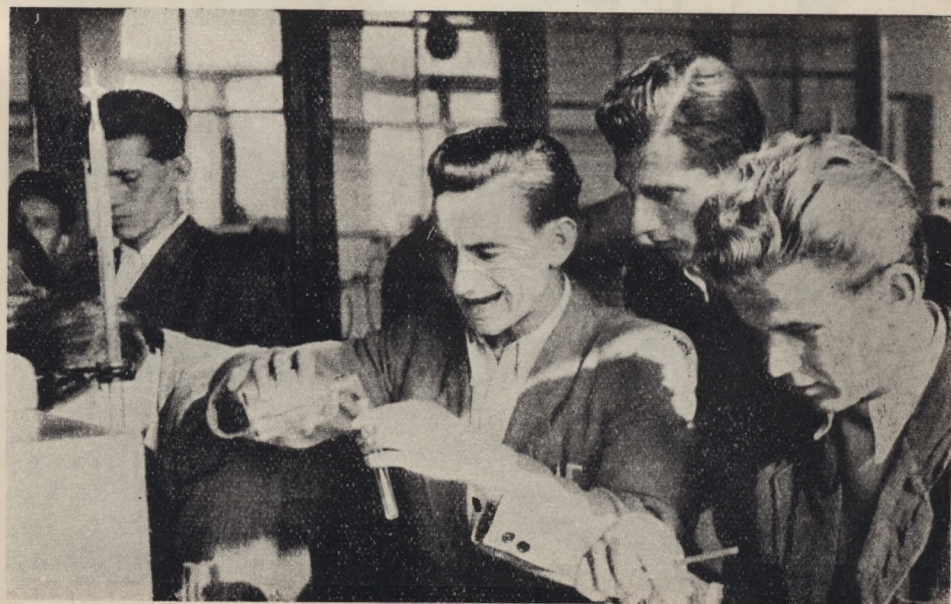
73. Gimnastyka. Fot. S. Kula.

74. Piłka ręczna. Fot. S. Kula.

75. Wioślarstwo. Fot. S. Kula.

76. Ćwiczenia z chemii. Fot. S. Kula.

Przedmioty

Lata	Metodyka ćwiczeń gimn. i hospitalizacji (mężcz.)	Ważniejsze zbroczenia patologiczne	Nauka o złamaniach, ratownictwo i granice gimn. norm. i leczniczej	Konwersatorium pedagogiczne
1929/30	instr. T. Biernakiewicz	doc. dr K. Pelczar	—	—
1930/31	instr. T. Biernakiewicz	doc. dr A. Oszacki	dr J. Jasiński	—
1931/32	vacat	doc. dr A. Oszacki	dr J. Jasiński	prof. dr Z. Mysłakowski
1932/33	instr. J. Dychtoń	doc. dr A. Oszacki	dr S. Stoch	prof. dr Z. Mysłakowski
1933/34	instr. J. Dychtoń instr. T. Magryta	doc. dr A. Oszacki	dr S. Stoch	prof. dr Z. Mysłakowski
1934/35	instr. J. Dychtoń instr. T. Magryta	dr L. Biernaciński	dr S. Stoch	prof. dr Z. Mysłakowski
1935/36	instr. J. Dychtoń instr. T. Magryta	dr L. Biernaciński	dr S. Stoch	prof. dr Z. Mysłakowski
1936/37	instr. J. Dychtoń instr. T. Magryta	dr L. Biernaciński	dr S. Stoch	prof. dr Z. Mysłakowski
1937/38	instr. J. Dychtoń instr. T. Magryta	—	dr S. Stoch	prof. dr Z. Mysłakowski
1938/39	mgr instr. O. Christoff instr. J. Dychtoń	—	dr S. Stoch	prof. dr Z. Mysłakowski

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia pływackie wraz z metodyką (kobiet)	Organizacja w f	Zagadnienie ras i typów konstytucyjnych 1937 antropol.	Proseminarium antropologiczne
1929/30	lektor E. Linnemann	—	—	—
1930/31	instr. A. Michalek	—	—	—
1931/32	instr. A. Michalek	—	—	—
1932/33	instr. A. Michalek	—	—	—
1933/34	mgr A. Michalek	—	—	—
1934/35	mgr M. Michalekowa	dr J. Figna	—	—
1935/36	mgr M. Michalekowa	dr J. Figna	prof. dr K. Stołyhwo	prof. dr K. Stołyhwo
1936/37	mgr M. Michalekowa	dr J. Figna	prof. dr K. Stołyhwo	prof. dr K. Stołyhwo
1937/38	mgr M. Michalekowa	dr J. Figna	prof. dr K. Stołyhwo	prof. dr K. Stołyhwo
1938/39	mgr M. Michalekowa	dr J. Figna	prof. dr K. Stołyhwo	prof. dr K. Stołyhwo

Przedmioty

Lata	Ćwiczenia w metodycznym prowadzeniu gier i zabaw (kobiet)	Ćwiczenia w biometrii i mechanice ruchów od 1937 mech. ruch. ów. ciel.	Tańce regionalne i narodowe polskie	Właściwości i schorzenia wieku rozwojowego
1929/30	—	—	—	—
1930/31	—	—	—	—
1931/32	—	—	—	—
1932/33	—	—	—	—
1933/34	—	—	—	—
1934/35	—	—	—	—
1935/36	mgr M. Lubaczewska	—	—	—
1936/37	mgr M. Lubaczewska	prof. dr T. Rogalski	mgr H. Kubalska	—
1937/38	mgr M. Lubaczewska	prof. dr T. Rogalski	mgr H. Kubalska	dr L. Tochowicz
1938/39	mgr M. Lubaczewska	—	mgr H. Kubalska	dr L. Tochowicz

Przedmioty

Lata	Psychologia różnicowa i charakterologia uczniów	Teoria testów	Życie psychiczne a funkcje systemu nerwowego	Antropologia zag. eugeniki
1929/30	—	—	—	—
1930/31	—	—	—	—
1931/32	—	—	—	—
1932/33	—	—	—	—
1933/34	—	—	—	—
1934/35	—	—	—	—
1935/36	—	—	—	—
1936/37	—	—	—	—
1937/38	prof. dr S. Szuman	prof. dr S. Szuman	prof. dr S. Szuman	—
1938/39	prof. dr S. Szuman	prof. dr S. Szuman	prof. dr S. Szuman	doc. dr E. Stolyhwowa

Wykładowcy i instruktorzy Studium Wychowania Fizycznego
przy Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1945—1950

Przedmioty

Lata	Fizjologia	Fizjologia aparatu ruchowego	Antropologia	—
1945	doc. dr B. Szabuniewicz	doc. dr B. Szabuniewicz	prof. dr K. Stołyhwo	—
1945/46	doc. dr B. Szabuniewicz	doc. dr B. Szabuniewicz	prof. dr K. Stołyhwo	—
1946/47	prof. dr B. Szabuniewicz	prof. dr B. Szabuniewicz	prof. dr K. Stołyhwo	—
1947/48	prof. dr B. Szabuniewicz	prof. dr B. Szabuniewicz	prof. dr K. Stołyhwo	—
1948/49	prof. dr B. Szabuniewicz	prof. dr B. Szabuniewicz	prof. dr K. Stołyhwo	—
1949/50	prof. dr B. Szabuniewicz	prof. dr B. Szabuniewicz	—	—

Przedmioty

Lata	Antropologia i biometria	Chemia	Anatomia	Biologia
1945	—	dr W. Gabryelski	dr S. Kohman	prof. dr S. Skowron
1945/46	—	dr W. Gabryelski	dr S. Kohman	prof. dr S. Skowron
1946/47	—	dr W. Gabryelski	dr S. Kohman	dr K. Rapacz
1947/48	—	dr W. Gabryelski	dr S. Kohman	dr K. Rapacz
1948/49	—	dr W. Gabryelski	dr F. Kłapkowski	prof. dr S. Skowron
1949/50	doc. dr. E. Stołyhwo	dr W. Gabryelski	dr F. Kłapkowski	dr S. Zajączek

Przedmioty

Lata	Traumatologia i ratownictwo	Higiena ogólna i szkolna	Fizjopatologia i higiena sportu	Zasady pedagogiki i dydaktyki
1945	doc. dr J. Gasiński	dr B. Gastoł	dr W. Sidorowicz	—
1945/46	doc. dr J. Gasiński	dr B. Gastoł	dr W. Sidorowicz	prof. dr Z. Mysłakowski
1946/47	doc. dr J. Gasiński	dr B. Gastoł	dr W. Sidorowicz	prof. dr Z. Mysłakowski
1947/48	doc. dr J. Gasiński	dr B. Gastoł	dr W. Sidorowicz	prof. dr Z. Mysłakowski
1948/49	dr M. Jakóbiec	dr B. Gastoł	dr W. Sidorowicz	prof. dr Z. Mysłakowski
1949/50	dr M. Jakóbiec	dr B. Gastoł	dr W. Sidorowicz	prof. dr Z. Mysłakowski

Przedmioty

Lata	Fizyka	Psychologia pedagogiczna	Psychologiczne podstawy wf	Konwersatorium z pedagogiki
1945	—	—	—	—
1945/46	dr A. Piekara	dr S. Suchoń	—	—
1946/47	dr J. Wesolowski	dr S. Suchoń	—	mgr H. Smarzyński
1947/48	mgr M. Massalska	dr S. Suchoń	—	—
1948/49	mgr M. Massalska	dr S. Suchoń	dr S. Suchoń	dr H. Smarzyński
1949/50	mgr M. Massalska	dr S. Suchoń	dr S. Suchoń	dr H. Smarzyński

Przedmioty

Lata	Dzieje wychowania fizycznego	Historia wychowania fizycznego i sportu	Właściwości i schorzenia wieku dziecięcego	Teoria wychowania fizycznego
1945	—	—	—	—
1945/46	—	—	dr A. Sokołowski	dr J. Figna
1946/47	dr J. Figna	—	dr B. Urbański	dr J. Figna
1947/48	dr J. Figna	—	dr B. Urbański	dr J. Figna
1948/49	dr J. Figna	—	prof. dr B. Szabuniewicz	dr J. Figna
1949/50	—	dr P. Stok	dr M. Jakubiec	mgr J. Bugajski

Przedmioty

Lata	Organizacja kultury fizycznej	Budowa urządzeń sportowych i sal gimnastycznych	Seminarium w f	Proseminarium w f
1945	—	dr J. Figna	dr J. Figna	dr J. Figna
1945/46	dr J. Figna	dr J. Figna	—	—
1946/47	dr J. Figna	dr J. Figna	—	—
1947/48	dr J. Figna	dr J. Figna	—	—
1948/49	dr J. Figna	dr J. Figna	dr J. Figna	dr J. Figna
1949/50	—	instr. D. Lachnik	mgr J. Bugajski	mgr J. Bugajski

Przedmioty

Lata	Zagadnienia Polski współcz.	Nauka o Polsce i świecie współ.	Jęz. rosyjski	Jęz. angielski
1945	—	—	—	—
1945/46	—	—	—	—
1946/47	—	—	—	—
1947/48	—	—	—	—
1948/49	—	—	—	—
1949/50	mgr K. Nowak	dr S. Morawski	dr J. Czuruk	M. Dąbrowska

Przedmioty

Lata	Chemia fizjologiczna	Seminarium z antropologii	Zagadnienie rozwoju osobowego	Seminarium z fizjologii
1945	—	—	—	—
1945/46	—	—	—	—
1946/47	—	—	—	—
1947/48	—	—	—	—
1948/49	—	—	—	—
1949/50	prof. dr B. Szabuniewicz	doc. dr E. Stołyhwo	doc. dr E. Stołyhwo	prof. dr B. Szabuniewicz

Przedmioty

Lata	Kartoznawstwo	Systematyka i metodyka ćw. cielesnych	Spiew	Gry i zabawy ruchowe
1945	—	—	—	—
1945/46	mgr J. Bugajski	instr. J. Dychtoń	mgr H. Kubalska	mgr J. Bugajski
1946/47	mgr J. Bugajski	instr. J. Dychtoń	dr J. Życzkowski	mgr J. Bugajski
1947/48	mgr J. Bugajski	instr. J. Dychtoń	dr J. Życzkowski	mgr J. Bugajski
1948/49	mgr J. Bugajski	instr. J. Dychtoń	dr J. Życzkowski	mgr J. Bugajski
1949/50	—	instr. J. Dychtoń	—	—

Przedmioty

Lata	Lekka atletyka (mężczyźni)	Lekka atletyka (kobiety)	Gimnastyka (mężczyźni)	Tenis
1945	—	—	—	—
1945/46	mgr E. Dudek Z. Jesionka	mgr A. Łukowska	mgr Z. Jesionka	mgr Z. Jesionka
1946/47	mgr E. Dudek	mgr A. Łukowska	mgr instr. Z. Jesionka T. Sztolf	mgr Z. Jesionka
1947/48	mgr E. Dudek	mgr A. Łukowska	mgr Z. Jesionka T. Sztolf	mgr Z. Jesionka
1948/49	mgr E. Dudek	mgr A. Łukowska	mgr E. Dudek T. Sztolf	mgr Z. Jesionka
1949/50	mgr E. Dudek	—	mgr E. Dudek L. Mazurek	mgr E. Mróz

Przedmioty

Lata	Łyżwiarstwo i metodyka od 1949 r.	Pływanie	Rytmika	Tańce narodowe i regionalne, metodyka (1949)
1945	—	—	—	—
1945/46	mgr Z. Jesionka	mgr J. Kot A. Michalekowa Z. Rettingerowa	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska
1946/47	mgr Z. Jesionka	mgr Z. Rettingerowa	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska
1947/48	mgr Z. Jesionka	—	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska
1948/49	mgr Z. Jesionka	mgr M. Burgielska	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska
1949/50	mgr Z. Jesionka	mgr M. Burgielska	mgr H. Kubalska	mgr H. Kubalska

Przedmioty

Lata	Gry i zabawy ruchowe kobiety	Wioślarstwo	Zespołowe gry sportowe wraz z metodyką (1949) mężczyźni	Zespołowe gry sportowe wraz z metodyką od 1949 r. kobiety
1945	—	—	—	—
1945/46	mgr M. Laberschek	L. Leszko	dr P. Stok	mgr A. Łukowska
1946/47	mgr M. Laberschek	L. Leszko	dr P. Stok	mgr A. Łukowska
1947/48	mgr M. Laberschek	L. Leszko	—	mgr A. Łukowska
1948/49	mgr M. Laberschek	L. Leszko	mgr T. Sztolf	mgr A. Łukowska
1949/50	mgr M. Laberschek	L. Leszko	instr. W. Stawiarski A. Kowalski	mgr A. Łukowska

Przedmioty

Lata	Pląsy	Pływanie (mężczyźni)	Metodyka ćwiczeń gimn. (kobiety)
1945	—	—	—
1945/46	mgr H. Kubalska	T. Sztolf	mgr C. Szlenkowa J. Pizłówna
1946/47	mgr H. Kubalska	T. Sztolf	mgr C. Szlenkowa
1947/48	mgr H. Kubalska	T. Sztolf	mgr C. Szlenkowa
1948/49	mgr H. Kubalska	mgr T. Sztolf	mgr C. Szlenkowa
1949/50	mgr H. Kubalska	mgr E. Mróz M. Popek	mgr C. Szlenkowa

Przedmioty

Lata	Metodyka gimn. w szkole powsz.	Piłka nożna	Boks samoobrona od 1949 r.
1945	—	—	—
1945/46	—	—	—
1946/47	—	—	—
1947/48	—	—	—
1948/49	instr. L. Mazurek	instr. L. Mazurek	instr. L. Mazurek
1949/50	mgr L. Mazurek	mgr L. Mazurek	mgr L. Mazurek

Przedmioty

Lata	Gry terenowe	Gimnastyka (kobiet)	Metodyka gier i zabaw ruchowych
1945	—	—	—
1945/46	—	mgr M. Burgielska J. Pizłówna A. Michalekowa C. Szlenkowa	—
1946/47	—	mgr M. Burgielska H. Kubalska J. Skirlińska	—
1947/48	—	mgr M. Burgielska H. Kubalska C. Szlenkowa	—
1948/49	—	mgr M. Burgielska A. Łukowska C. Szlenkowa	—
1949/50	mgr L. Mazurek	mgr A. Łukowska C. Szlenkowa	mgr J. Bugajski

Zestawienie opracowano w oparciu o *Spisy wykładów UJ w Krakowie za lata 1921/22—1929/30, 1930/31—1936/37, 1937/38—1938/39, 1945/46—1947/48, 1948/1949, 1949/50*. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (Biblioteka Jagiellońska, Aleja Mickiewicza 22).

Pracownicy Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie 1950—1958
Przedmioty

Lata	Historia kultury fizycznej	Chemia z biochemią	Organizacja kultury fizycznej	Biologia
1950/51	dr Paweł Stok	dr W. Gabryelski	mgr J. Bugajski	dr Artur Jurand
1951/52	dr Paweł Stok	dr W. Gabryelski	mgr J. Bugajski	dr Artur Jurand
1952/53	dr Paweł Stok	dr W. Gabryelski mgr D. Potocka	—	dr Artur Jurand
1953/54	dr Paweł Stok	dr W. Gabryelski mgr R. Czaplński mgr J. Płatek	adj.mgr Z. Jesionka	doc. dr B. Jasicki
1954/55	dr Paweł Stok	dr W. Gabryelski st. asyst. mgr Roman Kaliński mgr J. Płatek	adj. mgr Z. Jesionka	doc. dr B. Jasicki st. asyst. mgr Z. Bocheńska
1955/56	dr Paweł Stok	dr W. Gabryelski st. asyst. mgr Roman Kaliński	z-ca prof. mgr Z. Jesionka	doc. dr B. Jasicki st. asyst. mgr Z. Bocheńska
1956/57	adj. dr P. Stok asyst. K. Toporowicz	dr W. Gabryelski st. asyst. mgr Roman Kaliński	z-ca prof. mgr Z. Jesionka	doc. dr B. Jasicki adj. mgr Z. Bocheńska
1957/58	adj. dr P. Stok st. asyst. mgr K. Toporowicz	adj. dr Józef Freisler st. asyst. mgr Roman Kaliński	st. asyst. mgr K. Toporowicz	doc. dr B. Jasicki adj. mgr Z. Bocheńska

Przedmioty

Lata	Anatomia z biomechaniką	Nauki społeczne od 1952 Podst. marks.-lenin.	Fizyka
1950/51	dr F. Kłapkowski mł. asyst. K. Fidelus	dr Kazimierz Nowak	mgr M. Massalska
1951/52	dr F. Kłapkowski mł. asyst. K. Fidelus	dr Kazimierz Nowak	mgr M. Massalska
1952/53	dr F. Kłapkowski st. asyst. mgr Kazimierz Fidelus mł. asyst. K. Michałek z-ca asyst. W. Uryga	mgr Leszek Kasprzyk dr Roman Bodzenta Adam Józwiak	mgr M. Massalska
1953/54	dr F. Kłapkowski adj. mgr K. Fidelus asyst. mgr K. Michałek z-ca asyst. W. Uryga z-ca asyst. Emil Kubisz	mgr Leszek Kasprzyk asyst. Bożena Bednarz asyst. Marian Palej z-ca asyst. S. Armatys z-ca asyst. K. Toporowicz	dr J. Janik
1954/55	dr F. Kłapkowski adj. mgr K. Fidelus st. asyst. mgr K. Michałek asyst. Emil Kubisz W. Uryga-Kwapulińska	adj. mgr Z. Kozik asyst. K. Toporowicz asyst. Kazimierz Cwik	mgr Karol Orlicz
1955/56	z-ca prof. dr dr F. Kłapkowski adj. mgr K. Fidelus st. asyst. mgr K. Michałek asyst. mgr W. Uryga-Kwapulińska asyst. mgr E. Kubisz asyst. A. Około-Kułak	z-ca prof. mgr Z. Kozik asyst. K. Toporowicz mł. asyst. A. Struzik	mgr Karol Orlicz
1956/57	z-ca prof. dr dr F. Kłapkowski adj. mgr K. Michałek st. asyst. mgr W. Kwapulińska asyst. mgr E. Kubisz asyst. A. Około-Kułak asyst. mgr M. Tworzydło	—	mgr M. Massalska
1957/58	z-ca prof. dr dr F. Kłapkowski st. asyst. mgr W. Kwapulińska asyst. mgr E. Kubisz asyst. mgr Alina Około-Kułak asyst. mgr M. Tworzydło	—	adj. dr Józef Freisler

Przedmioty

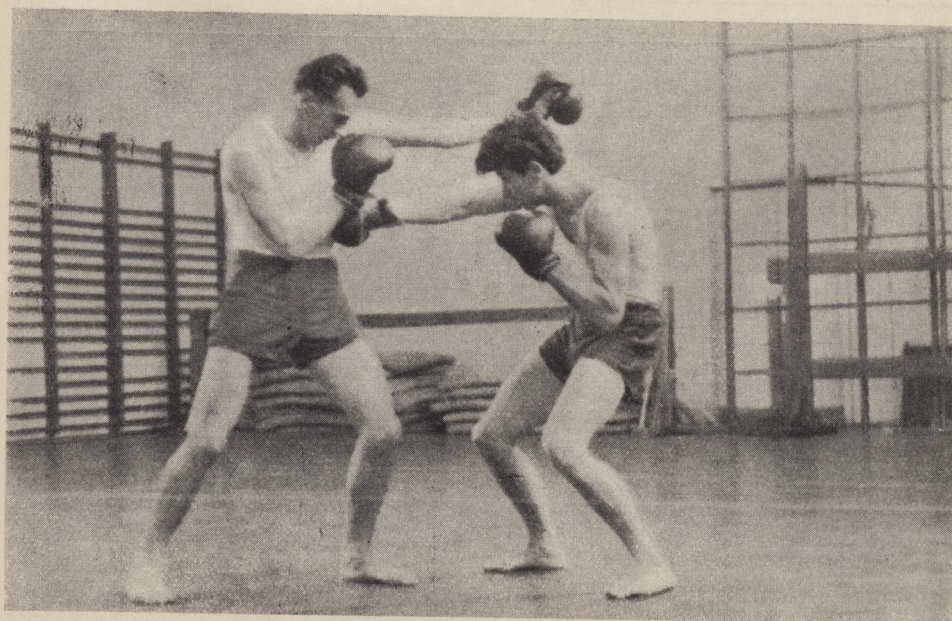
Lata	Język rosyjski	Fizjologia ogólna i fizjologia sportu	Psychologia od 1952/53 także psychologia sportu	Pedagogika
1950/51	mgr inż. Irena Niewodniczańska	prof. dr B. Szabuniewicz mł. asyst. B. Piotrowska	dr S. Suchoń	prof. dr Z. Mysłakowski
1951/52	mgr inż. Irena Niewodniczańska	dr S. Grochmal asyst. B. Piotrowska	dr S. Suchoń	dr H. Smarzyński
1952/53	mgr inż. Irena Niewodniczańska	dr S. Grochmal st. asyst. mgr B. Piotrowska	dr S. Suchoń	dr H. Smarzyński
1953/54	mgr inż. Irena Niewodniczańska	dr S. Grochmal st. asyst. mgr B. Piotrowska mł. asyst. Zb. Zaremba z-ca asyst. Adam Klimek	dr S. Suchoń	dr H. Smarzyński
1954/55	mgr inż. Irena Niewodniczańska	dr S. Grochmal asyst. Adam Klimek	dr S. Suchoń	dr H. Smarzyński
1955/56	mgr J. Zenkner	z-ca prof. dr S. Grochmal st. asyst. mgr Adam Klimek asyst. Ryszard Kubica	z-ca prof. dr S. Suchoń	dr H. Smarzyński st. asyst. L. Michalus
1956/57	mgr N. Grygierczyk	z-ca prof. dr S. Grochmal adj. mgr Adam Klimek asyst. mgr Ryszard Kubica	z-ca prof. dr S. Suchoń mgr Maria Przetacznikowa	dr H. Smarzyński st. asyst. L. Michalus
1957/58	mgr N. Grygierczyk	z-ca prof. dr S. Grochmal adj. mgr Adam Klimek st. asyst. mgr Ryszard Kubica	z-ca prof. dr S. Suchoń	doc. dr H. Smarzyński st. asyst. mgr L. Michalus

Przedmioty

Lata	Dydaktyka wychowania fizycznego	Teoria wychowania fizyczn.	Seminarium wychowania fiz.	Antropologia
1950/51	mgr J. Bugajski	mgr J. Bugajski	mgr J. Bugajski	doc. dr B. Jasicki st. asyst. mgr Stanisław Panek
1951/52	mgr J. Bugajski	mgr J. Bugajski	—	doc. dr B. Jasicki st. asyst. mgr Stanisław Panek
1952/53	mgr J. Bugajski	mgr J. Bugajski	—	doc. dr B. Jasicki adj. mgr Stanisław Panek
1953/54	mgr J. Bugajski	mgr J. Bugajski	—	doc. dr B. Jasicki adj. mgr Stanisław Panek
1954/55	—	mgr J. Bugajski	—	doc. dr B. Jasicki adj. mgr Stanisław Panek st. asyst. mgr Z. Bocheńska
1955/56	—	mgr J. Bugajski	—	doc. dr B. Jasicki adj. mgr Stanisław Panek st. asyst. mgr Z. Bocheńska
1956/57	—	adj. mgr Jan Bugajski	—	doc. dr B. Jasicki adj. mgr Stanisław Panek adj. mgr Z. Bocheńska
1957/58	—	adj. mgr Jan Bugajski	—	doc. dr B. Jasicki z-ca prof. mgr Stanisław Panek adj. mgr Z. Bocheńska

77. Ćwiczenia na zajęciach z gier zespołowych: *Fot. S. Kula.*

78. Boks. *Fot. S. Kula.*

79. Obóz wędrowny na Turbaczu — 1957. Fot. S. Kula.

80. Na szczycie Turbacza — 1957. Fot. S. Kula.

Przedmioty

Lata	Język angielski	Język niemiecki	Higiena	Fizjopatologia sportu
1950/51	mgr M. Filippi	dr M. Molicka	dr B. Gastoł	dr M. Jakóbiec
1951/52	mgr M. Filippi	dr M. Molicka	doc.dr A. Swat	dr M. Jakóbiec
1952/53	mgr M. Filippi	dr M. Molicka	doc.dr B. Gastoł	dr M. Jakóbiec
1953/54	mgr M. Filippi	dr M. Molicka	doc.dr B. Gastoł	dr M. Jakóbiec dr S. Grochmal
1954/55	mgr M. Filippi	dr M. Molicka	doc.dr B. Gastoł	—
1955/56	mgr M. Filippi	dr M. Molicka	doc.dr B. Gastoł	—
1956/57	mgr M. Filippi mgr D. Brzeska	dr M. Molicka	doc.dr B. Gastoł	—
1957/58	mgr D. Brzeska	dr M. Molicka	doc.dr B. Gastoł	—

Przedmioty

Lata	Seminarium z pedagogiki	Ekonomia polityczna	Budowa urządzeń i sprzętu sportowego	Traumatologia
1950/51	dr H. Smarzyński	—	—	dr W. Wróblewski
1951/52	—	mgr S. Borkacki	inż. M. Plebańczyk	dr W. Wróblewski
1952/53	—	mgr S. Borkacki	inż. M. Plebańczyk	dr W. Wróblewski
1953/54	—	mgr S. Borkacki	inż. M. Plebańczyk	dr W. Wróblewski
1954/55	—	mgr S. Borkacki	inż. M. Plebańczyk	dr W. Wróblewski
1955/56	—	mgr S. Borkacki	inż. M. Plebańczyk	dr W. Wróblewski
1956/57	—	—	inż. M. Plebańczyk	dr W. Wróblewski
1957/58	—	—	inż. M. Plebańczyk	dr W. Wróblewski

Przedmioty

Data	Metodyka wychowania fizycznego	Wychowanie fizyczne w przedszkolu	Dzudo specjalizacja (1954—58)	Gry i zabawy ruchowe
1950/51	—	—	adj. mgr L. Mazurek mł. asyst. F. Hapek	adj. mgr S. Socha mł. asyst. W. Krall st. syst. mgr M. Cepurska
1951/52	—	—	adj. mgr L. Mazurek asyst. mgr F. Hapek	adj. mgr S. Socha st. asyst. mgr M. Cepurska asyst. W. Krall
1952/53	—	—	adj. mgr L. Mazurek asyst. mgr F. Hapek	adj. mgr E. Mróz adj. mgr M. Cepurska
1953/54	—	—	st. asyst. mgr F. Hapek	st. asyst. mgr W. Sikora st. syst. mgr H. Trypkowa
1954/55	—	adj. mgr H. Trypkowa	adj. mgr F. Hapek	adj. mgr H. Trypkowa
1955/56	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak	adj. mgr H. Trypkowa	adj. mgr F. Hapek	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak
1956/57	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak	adj. mgr H. Trypkowa	adj. mgr F. Hapek	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak
1957/58	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak	adj. mgr H. Trypkowa	adj. mgr F. Hapek	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak

Przedmioty

Lata	Lekka atletyka specjalizacja (1952—1958)	Gimnastyka mężczyzn (od 1952 specjalizacja)	Praktyki lekcyjne w szkole podstaw.
1950/51	adj. mgr Emil Dudek	adj. mgr L. Mazurek adj. mgr S. Socha instr. Jerzy Lewicki mł. asyst. Z. Miernik mł. asyst. F. Hapek mł. asyst. Wacław Krall	adj. mgr L. Mazurek
1951/52	adj. mgr Emil Dudek mł. asyst. K. Rusin	adj. mgr L. Mazurek instr. Jerzy Lewicki st. asyst. T. Ślusarek st. asyst. Z. Miernik asyst. mgr F. Hapek	—
1952/53	adj. mgr Emil Dudek st. asyst. K. Rusin asyst. Zygmunt Buhl z-ca asyst. Adam Bezeg	adj. mgr L. Mazurek instr. Jerzy Lewicki st. asyst. mgr Z. Miernik st. asyst. mgr T. Ślusarek mł. asyst. Z. Nosiadek	—
1953/54	adj. mgr Emil Dudek st. asyst. K. Rusin asyst. Z. Buhl asyst. Adam Bezeg asyst. E. Kruczałak	adj. mgr L. Mazurek instr. Jerzy Lewicki adj. mgr T. Ślusarek adj. mgr Z. Miernik asyst. Z. Nosiadek mł. asyst. J. Wardęga	—
1954/55	z-ca prof. mgr E. Dudek st. asyst. K. Rusin asyst. Adam Bezeg asyst. Zygmunt Buhl asyst. E. Kruczałak	z-ca prof. mgr L. Mazurek adj. mgr Z. Miernik asyst. J. Wardęga z-ca asyst. S. Chyc z-ca asyst. J. Tulczyjew	—
1955/56	z-ca prof. mgr E. Dudek st. asyst. K. Rusin st. asyst. A. Bezeg st. asyst. mgr Z. Buhl asyst. E. Kruczałak asyst. Urszula Figwer	z-ca prof. mgr L. Mazurek adj. mgr Z. Miernik st. asyst. Z. Nosiadek asyst. J. Wardęga, asyst. St. Chyc, asyst. J. Kolarczyk, asyst. J. Januszewski	—
1956/57	z-ca prof. mgr E. Dudek-Dudziński st. asyst. mgr K. Rusin st. asyst. mgr A. Bezeg asyst. E. Kruczałak asyst. Urszula Figwer asyst. Maria Kusion	z-ca prof. mgr L. Mazurek adj. mgr Z. Miernik st. asyst. mgr Z. Nosiadek asyst. mgr S. Chyc asyst. J. Wardęga asyst. J. Kolarczyk asyst. J. Januszewski	—
1957/58	z-ca prof. mgr E. Dudziński st. asyst. mgr K. Rusin st. asyst. mgr A. Bezeg asyst. mgr E. Kruczałak asyst. mgr U. Figwer asyst. Maria Kusion	z-ca prof. mgr L. Mazurek adj. mgr Z. Miernik asyst. mgr J. Wardęga asyst. mgr S. Chyc asyst. mgr J. Januszewski asyst. J. Kolarczyk	—

Przedmioty

Lata	Język francuski	Zespołowe gry sportowe od 1952 specjalizacja	Szermierka
1950/51	dr W. Truszkowski	adj. mgr A. Łukowska st. asyst. mgr W. Stawiarski st. asyst. mgr M. Cepurska mł. asyst. H. Łaptaś	mgr J. Skirlińska instr. S. Sołtan
1951/52	—	adj. mgr A. Łukowska adj. mgr W. Stawiarski st. asyst. mgr M. Cepurska st. asyst. mgr H. Łaptaś	mgr J. Skirlińska instr. S. Sołtan
1952/53	—	adj. mgr W. Stawiarski adj. mgr M. Cepurska st. asyst. mgr H. Łaptaś mł. asyst. J. Mikułowski	mgr J. Skirlińska instr. S. Sołtan
1953/54	—	adj. mgr W. Stawiarski adj. mgr M. Cepurska st. asyst. mgr H. Łaptaś-Oszastowa asyst. J. Mikułowski asyst. W. Obuchowicz	instr. S. Sołtan
1954/55	dr J. Brablec	z-ca prof. mgr W. Stawiarski adj. mgr M. Cepurska st. asyst. mgr H. Oszastowa asyst. J. Mikułowski asyst. J. Żarek asyst. W. Obuchowicz asyst. S. Adamczyk	—
1955/56	—	z-ca prof. mgr W. Stawiarski adj. mgr M. Cepurska adj. mgr H. Oszastowa st. asyst. mgr J. Żarek asyst. J. Mikułowski asyst. S. Adamczyk	—
1956/57	mgr W. Wnorowska	z-ca prof. mgr W. Stawiarski adj. mgr M. Cepurska adj. mgr H. Oszastowa st. asyst. mgr J. Żarek asyst. J. Mikułowski asyst. mgr S. Adamczyk	—
1957/58	mgr W. Wnorowska	z-ca prof. mgr W. Stawiarski adj. mgr M. Cepurska adj. mgr H. Oszastowa st. asyst. mgr J. Żarek asyst. mgr S. Adamczyk st. asyst. mgr J. Mikułowski	—

Przedmioty

Lata	Wioślarstwo	Ćwicz. muz.-ruch. i tańce narodowe (1952 specjaliz.)	Pływanie od 1952 specjalizacja
1950/51	st. asyst. mgr I. Stawska- -Piątkowska	adj. mgr H. Kubalska mł. asyst. K. Cholewska mł. asyst. W. Kucz	st. asyst. E. Mróz st. asyst. A. Szczurek mgr Miron Popek st. asyst. mgr I. Piątkowska mł. asyst. W. Kucz
1951/52	st. asyst. mgr I. Stawska- -Piątkowska	adj. mgr H. Kubalska mł. asyst. A. Siadek	st. asyst. mgr E. Mróz st. asyst. mgr A. Szczurek st. asyst. mgr I. Piątkowska
1952/53	st. asyst. mgr I. Stawska- -Piątkowska	adj. mgr H. Kubalska asyst. A. Siadek asyst. A. Dobija	adj. mgr E. Mróz adj. mgr A. Szczurek st. asyst. J. Bożkowa asyst. St. Krokoszyński instr. A. Kowalski
1953/54	instr. Z. Michalski instr. Z. Adamik	adj. mgr H. Kubalska asyst. A. Dobija z-ca asyst. R. Granowski	adj. mgr A. Szczurek st. asyst. mgr J. Bożkowa asyst. W. Kękuś asyst. Ryszard Staszal asyst. Adam Kowalski
1954/55	—	z-ca prof. mgr H. Kubalska asyst. A. Dobija-Talik z-ca asyst. S. Stefański	z-ca prof. mgr A. Szczurek-Orchowski st. asyst. mgr J. Bożkowa asyst. A. Brachacki asyst. W. Kękuś
1955/56	mgr W. Łysak instr. K. Pankowski	z-ca prof. mgr H. Kubalska asyst. A. Dobija z-ca asyst. B. Szeglowska	z-ca prof. A. Orchowski adj. mgr J. Bożkowa asyst. M. Tworzydło asyst. W. Kowalski st. asyst. mgr A. Brachacki
1956/57	—	z-ca prof. mgr H. Kubalska st. asyst. mgr M. Krzysztoporska asyst. I. Roziecka asyst. B. Szeglowska	z-ca prof. mgr A. Orchowski adj. mgr J. Bożkowa st. asyst. mgr A. Brachacki asyst. W. Kowalski asyst. S. Krokoszyński
1957/58	—	z-ca prof. mgr H. Kubalska asyst. mgr A. Mazurkiewicz asyst. mgr I. Roziecka, asyst. B. Szeglowska	z-ca prof. mgr A. Orchowski adj. mgr J. Bożkowa st. asyst. mgr S. Krokoszyński st. asyst. mgr A. Brachacki asyst. W. Kowalski

Przedmioty

Lata	Gimnastyka (kobiet) od 1952 specjalizacja	Praktyki lek- cyjne w liceum systematyka	Antropologia z biometrią i éw. antropo- metrii
1950/51	adj. mgr A. Łukowska adj. mgr H. Kubalska mgr C. Szlenkowa mgr J. Skirlińska	instr. J. Dychtoń	adj. dr B. Jasicki
1951/52	adj. mgr H. Kubalska adj. mgr A. Łukowska mgr J. Skirlińska mł. asyst. A. Dobija	—	—
1952/53	adj. mgr A. Łukowska adj. mgr H. Kubalska mgr J. Skirlińska mł. asyst. M. Szczerek z-ca asyst. H. Wiernikowska	—	—
1953/54	adj. mgr A. Łukowska mgr J. Skirlińska asyst. Maria Szczerek asyst. H. Wiernikowska z-ca asyst. C. Szuta-Miernik	—	—
1954/55	z-ca prof. A. Łukowska asyst. mgr Maria Szczerek asyst. C. Szuta-Miernik	—	—
1955/56	z-ca prof. mgr A. Łukowska asyst. mgr C. Miernikowa asyst. mgr M. Szczerek-Bobrek	—	—
1956/57	z-ca prof. mgr A. Łukowska adj. mgr J. Skirlińska asyst. mgr C. Miernikowa	—	—
1957/58	z-ca prof. mgr A. Łukowska adj. mgr J. Skirlińska asyst. mgr C. Miernikowa	—	—

Przedmioty

Lata	Metodyka wychowania fiz. w liceum (kobiet)	Śpiew	Boks	Piłka nożna
1950/51	mgr C. Szlenkowa	adj. mgr H. Kubalska	adj. mgr L. Mazurek mł. asyst. F. Hapek	adj. mgr L. Mazurek
1951/52	—	—	adj. mgr L. Mazurek asyst. mgr F. Hapek	adj. mgr Z. Jesionka
1952/53	—	—	adj. mgr L. Mazurek st. asyst. mgr F. Hapek	adj. mgr Z. Jesionka
1953/54	—	—	st. asyst. mgr F. Hapek	adj. mgr Z. Jesionka
1954/55	—	—	adj. mgr F. Hapek	adj. mgr Z. Jesionka mł. asyst. R. Meus
1955/56	—	—	adj. mgr F. Hapek	z-ca prof. mgr Z. Jesionka asyst. mgr R. Kwapuliński
1956/57	—	—	adj. mgr F. Hapek	z-ca prof. mgr Z. Jesionka st. asyst. mgr R. Kwapuliński
1957/58	—	—	adj. mgr F. Hapek	z-ca prof. mgr Z. Jesionka st. asyst. mgr R. Kwapuliński asyst. R. Meus

Przedmioty

Lata	Przygotowanie do świąt kult. fiz.	Praktyki lekcyjne	Gimnastyka artystyczna	Kontrola lekar- ska i ćwiczenia z kontr. lek. i traumatologii
1950/51	—	—	—	—
1951/52	adj. mgr L. Mazurek	adj. mgr L. Mazurek adj. mgr A. Łukowska	—	—
1952/53	—	adj. mgr L. Mazurek adj. mgr A. Łukowska st. asyst. mgr W. Sikora st. asyst. mgr H. Trypkowa	—	—
1953/54	—	st. asyst. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr W. Sikora	—	—
1954/55	—	adj. mgr H. Trypkowa	z-ca prof. mgr A. Łukowska z-ca prof. mgr H. Kubalska	z-ca prof. dr M. Jakóbiec
1955/56	—	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak	z-ca prof. mgr H. Kubalska	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. Z. Walczyńska asyst. lek. R. Kowalczyk asyst. lek. A. Wójciki
1956/57	—	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak	z-ca prof. mgr H. Kubalska asyst. I. Roziecka	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. Z. Walczyńska asyst. lek. A. Wójciki
1957/58	—	adj. mgr H. Trypkowa st. asyst. mgr J. Cierniak	z-ca prof. mgr H. Kubalska asyst. mgr I. Roziecka	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. Z. Walczyńska asyst. lek. A. Wójciki

Przedmioty

Lata	Gimnastyka lecznicza, wady postawy, masaż, ćwic.	Gimnast. lecz. rehabilitacja (od 1956 specjal.)
1950/51	dr J. Woźniakowiczowa	—
1951/52	—	—
1952/53	—	—
1953/54	—	—
1954/55	z-ca prof. dr M. Jakóbiec	z-ca prof. dr M. Jakóbiec mgr W. Czerny-Śmietana mgr A. Roślanowska Elżbieta Rudnicka
1955/56	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. Z. Walczyńska asyst. M. Huczyńska	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. Z. Walczyńska asyst. M. Huczyńska mgr H. Czerny-Śmietana mgr A. Roślanowska E. Rudnicka
1956/57	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. Z. Walczyńska asyst. M. Huczyńska	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. Z. Walczyńska asyst. M. Huczyńska mgr M. Topolska z-ca prof. dr S. Grochmal E. Rudnicka dr J. Slatnik dr B. Pieniążek mgr W. Malcowa, lek. M. Piskozub
1957/58	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. A. Walczyńska	z-ca prof. dr M. Jakóbiec st. asyst. mgr lek. A. Walczyńska z-ca prof. dr S. Grochmal dr. J. Slatnik dr B. Pieniążek mgr W. Malcowa lek. M. Piskozub E. Rudnicka

Przedmioty

Lata	Sporty różne: tenis, narciarstwo, wioślarstwo, obozy, obozownictwo, kajakerstwo itp. ¹	Terenoznawstwo
1950/51	adj. mgr Ludomir Mazurek adj. mgr Stanisław Socha st. asyst. E. Mróz	—
1951/52	adj. mgr Ludomir Mazurek adj. mgr Stanisław Socha adj. mgr E. Mróz	—
1952/53	adj. mgr Z. Jesionka st. asyst. mgr F. Hapek	—
1953/54	adj. mgr Z. Jesionka st. asyst. mgr F. Hapek	—
1954/55	z-ca prof. mgr Z. Jesionka adj. mgr F. Hapek adj. mgr W. Łysak asyst. mgr R. Meus mgr Wiorika Łysak	—
1955/56	z-ca prof. mgr Z. Jesionka adj. mgr F. Hapek st. asyst. mgr W. Łysak asyst. mgr R. Kwapuliński instr. K. Drozdowski	—
1956/57	z-ca prof. mgr Z. Jesionka adj. mgr F. Hapek adj. mgr W. Łysak st. asyst. mgr R. Kwapuliński	z-ca prof. mgr L. Mazurek
1957/58	z-ca prof. mgr Z. Jesionka adj. mgr F. Hapek adj. mgr W. Łysak st. asyst. mgr R. Kwapuliński	z-ca prof. mgr L. Mazurek

¹ Zajęcia praktyczne i teoretyczne w ramach obozów w latach 1950—1951 prowadziło również wielu innych pracowników Uczelni (także pracowników kontraktowych) w zestawieniu podajemy jednak pracowników, którzy spełniali te funkcje niejako etatowo.

Zestawienie za lata 1950—1958 sporządzono na podstawie kart wpisowych studentów, indeksów, relacji ustnych oraz składów pracowników (za ostatnie dwa lata oraz umów o pracę (Archiwum rektoratu WSWF i Archiwum dziekanatu Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie).

Przedmioty

Lata	Anatomia z biomechaniką	Historia kultury fizycznej	Chemia z biochemią	Biologia
1958/59	z-ca prof. dr F. Kłapkowski st. asyst. mgr W. Kwapulińska st. asyst. mgr E. Kubisz asyst. mgr M. Tworzydło asyst. mgr A. Cichalewska asyst. mgr Ż. Skibiński	adj. dr P. Stok st. asyst. mgr K. Toporowicz	adj. dr Józef Freisler adj. mgr R. Kaliński	doc. dr B. Jasicki z-ca prof. mgr S. Panek adj. mgr Z. Bocheńska asyst. mgr S. Gołąb
1959/60	z-ca prof. dr Fr. Kłapkowski adj. dr K. Fidelus st. asyst. mgr W. Kwapulińska st. asyst. mgr E. Kubisz st. asyst. mgr M. Tworzydło st. asyst. mgr A. Cichalewska	adj. dr P. Stok st. asyst. mgr K. Toporowicz	adj. dr Józef Freisler adj. mgr R. Kaliński	doc. dr B. Jasicki z-ca prof. dr S. Panek adj. mgr Z. Bocheńska st. asyst. mgr S. Gołąb

Przedmioty

Lata	Organizacja kultury fizycznej	Fizyka	Fizjologia ogólna i fizjologia sportu	Psychologia
1958/59	st. asyst. mgr K. Toporowicz	adj. dr Józef Freisler	z-ca prof. dr S. Grochmal adj. mgr A. Klimek st. asyst. mgr R. Kubica	z-ca prof. dr S. Suchoń adj. mgr A. Dzierża
1959/60	st. asyst. mgr K. Toporowicz	adj. dr J. Freisler	z-ca prof. dr S. Grochmal adj. mgr A. Klimek st. asyst. mgr R. Kubica	z-ca prof. dr S. Suchoń adj. mgr A. Dzierża adj. mgr M. Arabski

Przedmioty

Lata	Pedagogika	Antropologia z biometrią	Teoria wychowania fizycznego	Język rosyjski
1958/59	doc. dr H. Smarzyński adj. mgr L. Michalus	doc. dr B. Jasicki z-ca prof. mgr S. Panek adj. mgr Z. Bocheńska asyst. mgr S. Gołąb	adj. mgr J. Bugajski	mgr N. Grygierczyk S. Nikitiuk
1959/60	doc. dr H. Smarzyński adj. mgr L. Michalus	doc. dr B. Jasicki z-ca prof. dr S. Panek adj. mgr Z. Bocheńska st. asyst. mgr S. Gołąb	adj. mgr J. Bugajski	mgr N. Grygierczyk S. Nikitiuk

Przedmioty

Lata	Język angielski	Język niemiecki	Higiena	Budowa urządzeń i sprzętu sporto- wego
1958/59	mgr D. Brzeska	dr M. Molicka	doc. dr B. Gastoł	inż. M. Plebańczyk
1959/60	mgr D. Brzeska	dr M. Molicka	doc. dr B. Gastoł	inż. M. Plebańczyk

Przedmioty

Lata	Metodyka wychowania fizycznego	Wychowanie fizyczne w przedszkolu	Gry i zabawy ruchowe	Główne zagadnienia i kierunki filozofii
1958/59	adj.mgr H. Trypkowa adj.mgr J. Cierniak	adj.mgr H. Trypkowa	adj.mgr H. Trypkowa adj.mgr J. Cierniak	adj.mgr Z. Kochański st. asyst. mgr M. Hempoliński
1959/60	adj.mgr H. Trypkowa adj.mgr J. Cierniak	adj.mgr H. Trypkowa	adj.mgr H. Trypkowa adj.mgr J. Cierniak	adj.mgr Z. Kochański st. asyst. mgr M. Hempoliński

Przedmioty

Lata	Kontr. lekarska, pomoc w nagł. wypad. masaż specjalny	Lekka atletyka	Gimnastyka mężczyzn	Gimnastyka kobiet
1958/59	doc. dr S. Bąk adj. lek. Z. Jędrzejowska asyst. mgr lek. W. Czajkowski asyst. mgr L. Ostrowska	z-ca prof. mgr E. Dudziński adj. mgr K. Rusin adj. mgr A. Bezeg st. asyst. mgr E. Kruczałak asyst. mgr U. Figwer asyst. mgr E. Muszyński	z-ca prof. mgr L. Mazurek adj. mgr Z. Miernik asyst. mgr J. Wardęga asyst. mgr J. Januszewski asyst. mgr R. Meus asyst. mgr S. Nowiński asyst. B. Stupka	z-ca prof. mgr A. Łukowska adj. mgr J. Skirlińska asyst. C. Miernikowa asyst. M. Piechnik
1959/60	doc. dr S. Bąk asyst. mgr lek. Z. Jędrzejowska st. asyst. mgr L. Ostrowska asyst. lek. W. Czajkowski	z-ca prof. mgr E. Dudziński adj. mgr K. Rusin adj. mgr E. Bezeg st. asyst. mgr E. Kruczałak st. asyst. mgr U. Figwer	z-ca prof. mgr L. Mazurek adj. mgr Z. Miernik st. asyst. mgr J. Wardęga st. asyst. mgr J. Januszewski asyst. mgr S. Nowiński asyst. mgr R. Meus asyst. mgr B. Stupka	z-ca prof. mgr A. Łukowska adj. mgr J. Skirlińska st. asyst. mgr C. Miernikowa asyst. mgr M. Piechnik

Przedmioty

Lata	Zespołowe gry sportowe	Zakład ćwiczeń muzyczno-ruchowych i tańców ludowych	Zakład sportów różnych
1958/59	z-ca prof. mgr W. Stawiarski adj. mgr M. Cepurska adj. mgr H. Oszastowa st. asyst. mgr S. Adamczyk st. asyst. mgr J. Żarek st. asyst. mgr J. Mikułowski	z-ca prof. H. Kubalska asyst. mgr A. Mazurkiewicz asyst. mgr I. Roziecka asyst. B. Janowska	z-ca prof. mgr Z. Jesionka adj. mgr F. Hapek st. asyst. mgr W. Łysak st. asyst. R. Kwapuliński st. asyst. mgr L. Petek
1959/60	z-ca prof. mgr W. Stawiarski adj. mgr H. Oszastowa adj. mgr M. Cepurska st. asyst. J. Żarek st. asyst. mgr S. Adamczyk	z-ca prof. mgr H. Kubalska st. asyst. mgr A. Mazurkiewicz st. asyst. mgr I. Roziecka st. asyst. mgr B. Janowska	z-ca prof. mgr Z. Jesionka adj. mgr F. Hapek adj. mgr W. Łysak st. asyst. mgr R. Kwapuliński st. asyst. mgr L. Petek

Przedmioty

Lata	Pływanie	Język francuski	Praktyki pedagogiczne
1958/59	z-ca prof. mgr A. Orchowski adj. mgr J. Bożkowa- -Grochalowa st. asyst. mgr S. Krokoszyński asyst. mgr W. Kowalski asyst. mgr J. Bobrek	mgr H. Wnorowska	adj. mgr H. Trypkowa adj. mgr J. Cierniak adj. mgr L. Michalus
1959/60	z-ca prof. mgr A. Orchowski st. asyst. mgr S. Krokoszyński st. asyst. mgr W. Kowalski st. asyst. mgr J. Bobrek	mgr H. Wnorowska	adj. mgr H. Trypkowa adj. mgr J. Cierniak adj. mgr L. Michalus

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum WSWF w Krakowie. Akta personalne (umowy o pracę) pracowników WSWF w Krakowie za lata 1950 — 1960.
2. — Archiwum WSWF w Krakowie. Spisy wykładów (ogłoszenia dziekanatu WSWF w Krakowie) za lata 1950 — 1960.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

1. — Archiwum UJ. *Spisy wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1927 — 1949.*

81. Obóz narciarski na Hali Gąsienicowej — 1956. Fot. S. Kula.

82. Obóz narciarski na Hali Gąsienicowej — 1956. Fot. S. Kula.

83. Grupa narciarska w Gorcach — 1957. Fot. S. Kula.

84. Obóz narciarski na Hali Chochołowskiej — 1956. Fot. S. Kula.

Rozdział X

KAZIMIERZ TOPOROWICZ

ABSOLWENCI

STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO I WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE W LATACH 1927—1960.

Na wstępie kilka wyjaśnień odnośnie do sposobu opracowania poniższego zestawienia oraz do ewentualnych braków i pomyłek.

Spis obejmuje wszystkie osoby, które w latach 1927—1960 uzyskały absolutorium Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim (1927—1949) oraz Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego (1950—1960).

Przy nazwiskach osób, które uzyskały stopień magistra wychowania fizycznego w Uczelni krakowskiej bądź innych uczelniach typu wychowania fizycznego w Polsce — umieszczono słowo „magister”. Absolwenci ostatnich trzech roczników w odróżnieniu od absolwentów poprzednich roczników posiadają wszyscy tytuł magistra. Wynika to z przepisów wprowadzających od 1954 roku czteroletnie studia, których warunkiem ukończenia jest uzyskanie stopnia magistra.

W miarę posiadanych informacji uwzględniono także tytuły naukowe uzyskane przez naszych absolwentów w innych uczelniach. Ponadto nazwiska osób, które będąc absolwentami innych uczelni typu wychowania fizycznego, a które uzyskały stopień magistra w Uczelni krakowskiej, umieszczone zostały na końcu wykazów absolwentów odpowiednich lat. Poza tym uwzględniono także absolwentów studiów niepełnych, tj. Dwuletniego Studium Uproszczonego.

Nazwiska osób, które bądź to dokonały tylko wpisu, bądź też ukończyły pierwszy lub drugi rok studiów, a do uzyskania absolutorium brakuje im pewna ilość egzaminów programowych, nie zostały uwzględnione w spisie.

Wykaz został sporządzony choronologicznie wg lat, w których poszczególne roczniki kończyły studia. W ramach podziału chronologicznego nazwiska absolwentów poszczególnych roczników uszeregowano alfabetycznie. W ten sposób uniknięto rozbijania poszczególnych roczników i uzyskano znaczną przejrzystość całego zestawienia.

Jeśli idzie o skład osobowy roczników, to jako zasadę przyjęto datę rozpoczęcia studiów, a nie datę ich ukończenia. Dlatego też nazwiska osób, które z powodu różnych przeszkód przedłużyły studia, umieszczono w składzie rocznika, z którym rozpoczęły studia. Przy nazwiskach absolwentów (absolwentek), którzy zmienili nazwiska, piszemy nazwisko przed zmianą, imię i nazwisko po zmianie.

Na zakończenie warto podkreślić, że olbrzymie trudności, na jakie natrafiono przy opracowaniu zestawienia (brak ścisłych danych, zmienna z natury rzeczy sytuacja wielu absolwentów, zmiana nazwisk, uzyskanie tytułów na innych uczelniach itp.), przyczyniły się niewątpliwie do popełnienia pewnych nieścisłości. Wszystkich tych, których te uchybienia dotyczą, przepraszamy.

R o c z n i k I (1927 — 1930)

1. Baziukówna Helena — Świradowa	magister
2. Biernakiewicz Tadeusz	magister
3. Biernakiewicz Jadwiga	
4. Bik Stefania — Dohntowa	
5. Christoff Otto	magister
6. Dewosser Olga	magister
7. Gąssowska Wanda — Oczkowa	
8. Gojaniuk Maria	
9. Herman Jadwiga	magister
10. Knauer Anna — Szamowska	magister
11. Koczur Cecylia — Szlenkowa	magister
12. Kot Alojza — Gryglowska	magister
13. Kowenicki Tadeusz	magister
14. Kubalska Helena	magister
15. Laberschek Maria	magister
16. Łatinik Antonina — Riegerowa	magister
17. Lewicki Roman	magister
18. Ligeża Maria — Krajewska-Trzeciakowa	magister
19. Liszkowicz Maria — Michalekowa	magister
20. Loewenstark Leon — Orlicz	magister
21. Lubaczewski Marian	magister
22. Michalek Antoni	magister
23. Oczko Józef	magister
24. Paully Janina	magister

25. Pindus Stefania	magister
26. Redel Tadeusz	
27. Tabeńska Zofia — Launerowa	magister
28. Wajda Stanisław	magister (dr med.)
29. Wilczyńska Zofia	
30. Wojnar Stanisław	(dr med.)
31. Woźniak Maria — Lubaczewska	magister
32. Wyrobek Janina — Wielgusowa	magister

Absolwenci Studium Dwuletniego

Uproszczonego ¹

R o c z n i k I (1927 — 1929)

1. Bugajski Jan	doktor wf
2. Chruścińska Zofia — Walentowska	magister
3. Gablankowska Zofia — Zajęcowa	
4. Fedorowicz Edward	
5. Golik Władysław	
6. Gromanówna Zofia	
7. Gruszczyńska Wanda	
8. Isenberżanka Paulina	
9. Jaśnikowska Janina — Przybyłkiewicz	
10. Jednorak Zenobia — Stępińska	
11. Kowalska Maria	
12. Maresch Jan	
13. Niezgoda Zbigniew	
14. Nowak Zofia — Wyrobkowa	
15. Stupnicka Włodzimiera	
16. Szymik Emil	
17. Wnęk Józef	

R o c z n i k II (1928 — 1930)

1. Czernek Stanisław	
2. Förster Stefan	
3. Hubicki Mieczysław	
4. Jakober Józef	
5. Landfisch Saul	
6. Langholz Dawid	
7. Morajka Jan	
8. Przybyłkiewicz Zdzisław	
9. Tarczałowicz Władysław	
10. Wewiórski Tadeusz	magister

¹ Przez początkowe lata istnienia Studium Wychowania Fizycznego UJ obok normalnych trzyletnich studiów istniało także Studium Uproszczone.

Rocznik II (1928 — 1931)

1. Baldinger Karolina	
2. Balon Helena -- Kwiatkowska	magister
3. Barycz Maria — Jezierska	magister
4. Biliński Kazimierz	magister
5. Bober Władysław	magister
6. Chałupnik Władysław	magister
7. Czopkówna Olga — Czołowska	magister
8. Derenowska Alina	
9. Dobrzańska — Stalony Aleutyna	magister
10. Duleba Jadwiga — Kłodyńska	magister
11. Fenczyn Julia — De Laveaux	magister
12. Florkiewicz Wojciech	magister
13. Gąsowski Kazimierz	magister
14. Gergowich Janina — Żakowa	magister
15. Grzegorzczak Helena — Mazurkowa	magister
16. Jagielski Stefan	magister
17. Jopkówna Zofia — Chrzanowska	
18. Juruś Helena	magister
19. Kaczkowska Maria — Kwiatkowska	magister
20. Kijania Janina	magister
21. Koszutska Wanda — Nizińska	magister
22. Krasnyk Jan	magister
23. Krawczyk Anna	
24. Krwawycz Daria	magister
25. Kupczyk Aleksandra -- Skwarczewska	magister
26. Lubowiecki Jakób	magister
27. Malinowska Maria	
28. Maroszek Kazimierz	magister
29. Meller Teofil	magister
30. Monné Łucja	magister
31. Perlberg Ilse	magister
32. Ptasiewicz Janina	magister
33. Reicherd Kazimiera — Dyakowska	magister
34. Samulska Maria	
35. Sawicka Stanisława — Grochalowa	magister
36. Skołyszewska Jadwiga — Meissnerowa	
37. Skrzypek Zofia	magister
38. Świtalski Kazimierz	magister
39. Szulc Teofila — Warecka	magister
40. Tomaszewska Jadwiga	magister
41. Wiech Zdzisław	
42. Wilk Anna — Kręcina	magister

43. Wójcik Maria
 44. Wójtowicz Kamilla magister

R o c z n i k III (1929 — 1932)

1. Aleksandrowicz Julian
 2. Batko Zofia magister
 3. Bereźnicka Zofia — Strońska magister
 4. Bilińska Maria
 5. Bornsztajnowna Leona magister
 6. Borzęcki Czesław magister
 7. Chachulska Alicja magister
 8. Dudzińska Aleksandra — Dzieciołowa
 9. Dużyk Ludwik magister
 10. Działowska Joanna
 11. Ekiert Maria — Wojtanowska
 12. Gawrzycka Janina — Nowicka
 13. Herasymowicz Jarosława magister
 14. Horaćkówna Józefa
 15. Huczyński Janusz
 16. Jamka Emilia magister
 17. Jarzynówna Jadwiga — Wiktorowa magister
 18. Jasienicki Sabin magister
 19. Jaworska Janina magister
 20. Karwat Aleksandra magister
 21. Keller Jan magister
 22. Kielar Julian magister
 23. Kiszakiewicz Maria magister
 24. Kleczewski Adam
 25. Kloszek Jan magister
 26. Koc Janina magister
 27. Kolessa Zofia
 28. Kowalski Włodzimierz
 29. Kucz Zofia
 30. Kysela Anna
 31. Liszkówna Irena magister
 32. Makarówna Olga magister
 33. Malinowska Stefania magister
 34. Mazur Tadeusz
 35. Misiórska Jadwiga — Zalewska magister
 36. Młyniec Zofia
 37. Nossol Alicja magister
 38. Nowak Stefan magister
 39. Nowicki Tadeusz magister

40.	Ogorzał Henryka	
41.	Pachoń Stanisław	magister
42.	Padoł Zygmunt	
43.	Różyńska Zofia — Wędrowska	magister
44.	Salzówna Regina	
45.	Schmelkes Beno	magister
46.	Schneider Helena	
47.	Sędzimir Ewa	
48.	Serafin Jadwiga	magister
49.	Siekierzyński Karol	magister
50.	Skórzanka Janina	
51.	Śmiałek Tadeusz	magister
52.	Spirówna Laura	magister
53.	Strzelecka Maria	
54.	Tchórzewski Bronisław	magister
55.	Tokarski Witold	magister
56.	Tuziak Maria — Porębska	magister
57.	Tymczyszyn Erwin	
58.	Weichert Edmunda	magister
59.	Wolańska Melania	
60.	Zabłocka Aniela	magister

Rocznik IV (1930 — 1933)

1.	Bereś Zofia	
2.	Bienias Maria	magister
3.	Błazowska Klementyna	magister
4.	Bródka Adam	
5.	Bujak Stefan	
6.	Bujak Karolina — Żurawska	magister
7.	Buś Maria — Ligas	magister
8.	Coppik Alfred	magister
9.	Czikłówna Józefa	magister
10.	Dowbecka Maria — Kinel	magister
11.	Dylski Antoni	magister
12.	Gawłowicz Stanisław	
13.	Gęła Helena	magister
14.	Goebel Natalia — Gołąbska	magister
15.	Goldmark Alina	magister
16.	Grochal Józef	magister
17.	Harhat Maria — Kowalska	magister
18.	Hütman Jakób	
19.	Jakiemiw Adam	
20.	Jakóbik Czesława	magister

21. Jaškowska Maria	
22. Jeleniewska Janina — Szaniawska	magister
23. Jochemczyk Alojzy	magister
24. Kamińska Irena	magister
25. Kihl Franciszek	
26. Köli Edmund	
27. Kopczyńska Zofia — Arendtowa	magister
28. Kowalska Mirosława	
29. Landesmann Ernestyna	magister
30. Lewkowicz Helena	magister
31. Lewkówna Zofia — Kluzekowa	
32. Madej Tadeusz	(magisterium uzyskał
poza Krakowem)
33. Małkówna Janina — Mintowa	magister
34. Matusiak Stanisław	magister
35. Micherdzińska Janina — Wodecka	magister
36. Mościńska Irena — Kamińska	magister
37. Nardelli Walter	magister
38. Ochrymowicz Maria	magister
39. Olbrychtowicz Dionizy	
40. Pajor Barbara — Dylska	magister
41. Patryło Olga	magister
42. Pisowicz Janina	magister
43. Prochal Jadwiga	magister
44. Rakoczy Janina	magister
45. Rybicki Stanisław	magister
46. Sawczyński Eustachy	
47. Sekieła Olga	magister
48. Socha Stanisław	magister
49. Szczerbińska Maria — Wojciechowska	magister
50. Szopski Władysław	magister
51. Szorówna Julia — Zatorska	magister
52. Taubówna Maria — Nowotna	magister
53. Telichowska Ewa	magister
54. Tillesówna Cecylia	magister
55. Tislowitz Maryla — Aleksandrowicz	magister
56. Wanner Anna — Woynowska	
57. Warczewska Wanda	
58. Wierzbicka Maria — Skolicka	
59. Zajączkowska Jadwiga — Pykosz	magister
60. Zamorska Maria — Czechowicz	magister
61. Zawila Stanisław	magister
62. Zbożil Franciszka — Milówka	magister
63. Zięba Andrzej	magister

64. Zbozień Irena	magister
65. Ziemska Wanda — Skłodowska	magister
66. Zurzycka Lidia — Smolcowa	

Rocznik V (1931 — 1934)

1. Adamczak Edward	(magisterium poza
Krakowem)
2. Cyrek Bogumiła	magister
3. Dziadek Hermina	magister
4. Dzikowska Teresa — Janaszowa	magister
5. Fallman Adela	magister
6. Gołogórski Leopold	magister
7. Gutkowska Helena	magister
8. Hobler Ludwika — Dobrowolska	magister
9. Jeglarz Władysław	magister
10. Jurkowska Irena — Bielenin	magister
11. Kahane Natalia	magister
12. Karp Zbigniew	
13. Klier Jan	magister
14. Kołodziejczyk Antoni	magister
(magisterium poza
Krakowem)
15. Kozdruń Mieczysław	
16. Kurdziel Cecylia	magister
17. Lasocka Anna — Połtowicz	magister
18. Łucyk Marian	magister
19. Malcher Mieczysław	magister
20. Milówka Kazimierz	magister
21. Morawska Regina — Ubysz	magister
22. Obrzydowska Maria — Chorąży	magister
23. Osuchowska Olga — Bugajska	magister
24. Owsieńska Kazimiera	
25. Pałowski Bolesław	magister
26. Reizer Stanisław	magister
27. Ruppenthal Wilhelm	magister
28. Russer Zdzisław	magister
29. Ramsza Jan	
30. Rybka Aleksander	magister
31. Sadownik Maria	
32. Scheuerówna Lidia — Michalik	magister
33. Sikora Wiktor	magister
34. Skwarczyński Eugeniusz	magister
35. Rec Maria — Kłaczewska	magister
36. Sroka Halina — Murska	magister

37. Stawnyczyj Michał	magister
38. Stuczyński Mieczysław	magister
39. Winogrodzka Kazimiera — Jaroszowa	magister
40. Wojas Janina	magister
41. Wójcik Tadeusz	magister
42. Zielska Wanda — Woźniakiewicz	magister
43. Kotyza Jan	magister

Rocznik VI (1932 — 1935)

1. Bazylewicz Stefania — Jaremowa	magister
2. Berwid Zofia — Skulska	magister
3. Certowicz Stefania	magister
4. Cyrkowicz Jerzy	magister
5. Czura Julian	magister
6. Dudek Helena — Jeleńska	magister
7. Fryś Ewa	magister
8. Gaska Joanna — Tulidłowicz	magister
9. Gibała Alojzy	magister
10. Grochowalska Jadwiga — Flisowa	magister
11. Hrzebiczek Maria — Mendochowa	magister
12. Hüftner Annita	magister
13. Jasńska Stefania — Nardelli	magister
14. Jesionek Antoni	magister
15. Jesionka Zygmunt	magister
16. Kamińska Maria — Piotrowska	magister
17. Kot Maria — Otińcowska	
18. Kozłowska Jadwiga	magister
19. Kuhnen Zofia — Gawrońska	magister
20. Lenhard Helena	
21. Lepińska Maria	
22. Lewicka Janina	magister
23. Lisiniecki Orest	magister
24. Łopuszański Józef	magister
25. Łukaszewicz Mieczysław	
26. Makosik Władysława	magister
27. Matuszewska Helena — Krzysztoporska	magister
28. Młynarski Kazimierz	magister
29. Nowińska Helena — Lebioda	
30. Nyczko Cecylia — Szczytowska	magister
31. Pfefferberg Leopold	magister
32. Piękosz Aurelia	magister
33. Rojkowski Tadeusz	
34. Staniszewski Wojciech	magister

35. Steciuk Leokadia — Ożarzewska	magister
36. Tchórzewska Irena	
37. Tomaszewska Janina — Grysocka	magister
38. Wierzbicka Anna	
39. Wójcicki Antoni	magister
40. Wrońska Irena	magister
41. Zawilski Zdzisław	magister
42. Zielonka Maria	magister
43. Zimmermann Estera	
44. Żytkowicz Władysław	magister

Rocznik VII (1933 — 1936)

1. Bantówna Helena — Habzdowa	magister
2. Baranowska Stanisława	magister
3. Bąk Józef	magister
4. Biasion Irmina — Przybecka	magister
5. Borzemska Stanisława	magister
6. Chrzczonowicz Zofia — Jankowska	magister
7. Czarnacki Józef	magister
8. Dubiel Anna — Kamińska	magister
9. Figwer Franciszek	
10. Fischer Henryk	magister
11. Frydlewska Irena	magister
12. Gapska Aurelia — Konieczna	
13. Grzędzielski Stanisław	magister
14. Hornberg Jan	magister
15. Janik Wanda — Koperowa	magister
16. Kabat Józef	
17. Kiesler Helena	magister
18. Kokesz Janina	magister
19. Kolarz Irena	magister
20. Konieczny Adam	magister
21. Kozłowski Adam	magister
22. Lankosz Kazimiera — Russerowa	magister
23. Lichoń Genowefa	magister
24. Lux Emanuel	magister
25. Łonicka Jadwiga	magister
26. Maksymowicz Zofia — Jazdowska	magister
27. Miskówna Krystyna — Trojanowska	magister
28. Nowakowska Jolanta	magister
29. Nowak Kazimiera	magister
30. Olszewska Maria	magister
31. Pudelko Alfred	

32. Rabsztyn Włodzimierz	magister
33. Rusiecka Halina — Karpińska	magister
34. Sibistowicz Cecylia	magister
35. Skąpska Lucyna — Umińska	magister
36. Smulka Eustachy	magister
37. Stallmach Stanisław	magister
38. Sycz Marian	magister
39. Ulrich Kazimierz	
40. Wachsman Leonora	magister
41. Wałęga Eugeniusz	magister
42. Wasilewska Helena	magister
43. Wider Felicja — Ratoniova	magister
44. Wietrzny Władysław	magister
45. Wojnowska Maria — Łamaczowa	magister
46. Wyka Tadeusz	magister
47. Wyżykowska Maria — Gut	magister

Rocznik VIII (1934 — 1937)

1. Biernat Franciszek	magister
2. Brąglewicz Zofia — Majewska	
3. Brückert Hubert	
4. Buczek Wanda — Janta	magister
5. Burbelka Józef	magister
6. Burgielska Maria — Rapacka	magister
7. Burgielski Zbigniew	
8. Drożdżikowska Janina — Piórecka	magister
9. Erlich Janina	magister
10. Frey Janina	magister
11. Gniadek Jan	magister
12. Grabcówna Henryka	
13. Hellman Józef	magister
14. Irzyńska Maria — Muchowa	magister
15. Klasińska Adela	magister
16. Konderla Jan	
17. Kosturek Edward	magister
18. Krześcian Janina — Płatkowa	magister
19. Lempart Czesław	
20. Malinowska Wanda	magister
21. Miller Ewa — Warchoł	magister
22. Ogiela Jan	magister
23. Pawluć Wanda	magister
24. Pazowska Olga — Rudnicka	magister
25. Pękalska Władysława — Łukasik	magister

26. Posarczyk Olga	magister
27. Puder Krystyna	magister
28. Pyrć Józef	magister
29. Raciborska Ewa — Bielińska	
30. Radkiewicz Stefan	
31. Sapińska Jadwiga	magister
32. Schiff Helena	
33. Schreiner Hugo	
34. Schlamp Józef	
35. Schremmer Herbert	magister
36. Służewska Janina — Mrowcowa	
37. Szeligiewicz Marian	magister
38. Szostak Edward	
39. Sztolf Tadeusz	magister
40. Truskowska Zofia	
41. Wegner Iser	magister (doktor wf)
42. Wielowiejska Zofia	magister
43. Wiśniewski Lesław	magister
44. Zając Hildegarda — Skopińska	magister
45. Zawisza Maria — Imienińska	magister

R o c z n i k IX (1935 — 1938)

1. Antonowicz Zofia	magister
2. Belewa Anna — Mirczewa	magister
3. Biała Zuzanna — Margielowa	
4. Bielczyk Zygmunt	magister
5. Bonczek Irena — Stępkowska	magister
6. Cierniak Jerzy	magister
7. Ekiert Zofia	magister
8. Grychowska Małgorzata — Górkiewicz	magister
9. Harcuła Kazimierz	magister
10. Jakóbiak Felicja	
11. Jeżewska Halina — Orłowska	
12. Kapusta Helena	magister
13. Koślacz Helena	magister
14. Lewicki Michał	magister
15. Majer Maria	
16. Majewska Alodja	magister
17. Majzarski Jan	magister
18. Malinka Maria	magister
19. Nikiel Jadwiga — Radwańska	
20. Oberlender Irena — Rutkowska	magister
21. Pachla Józef	

22. Paczkowski Hubert	magister
23. Plata Adam	magister
24. Puder Krystyna — Garlejowa	magister
25. Stok Stanisław	(doktor historii)
26. Stokłosa Elżbieta	magister
27. Tarnawska Bronisława — Wołyniec	
28. Tchórzewska Krystyna — Nowakowa	magister
29. Wiener Zygfryd	
30. Wojtowicz Artur	
31. Wójcik Kamizierz	magister
32. Ziemski Zbigniew	magister

R o c z n i k X (1936 — 1939)

1. Bukietyński Adam	magister
2. Cabaj Klemens	magister
3. Dudek-Dudziński Emil	doktor wf
4. L'Etanche Łucja — Sztolfowa	magister
4. Garbusińska Jadwiga — Węglarz	magister
6. Jeziorska Stanisława — Janikowa	magister
7. Kluk Juliusz	
8. Kocur Bronisław	magister
9. Kopeć Eleonora — Szostkiewicz	magister
10. Korngut-Gutowski Aleksander	magister
11. Macura Karol	
12. Madej Helena — Aptowa	magister
13. Nieszyn Jan	magister
14. Panek Stanisław	doktor nauk biologicz- nych
15. Pancer-Pancerz Irena	magister
16. Polak Eugeniusz	magister
17. Schanzer Rudolf	
18. Szurman Oskar	
19. Walter Anna — Rzonca	
20. Wąs Janina — Pankowa	magister
21. Woyna-Orlewicz Marian	magister
22. Wyrwicz Roman	magister

R o c z n i k XI (1937 — 1945)

1. Czuma Emilia	magister
2. Hanula Franciszek	magister
3. Karpf Zofia	magister
4. Kasprzyk Artur	magister

5. Maciusik Zofia — Jędrzejowska	magister
6. Markowska Lucyna	magister
7. Musiał Tadeusz	magister
8. Piekosińska Anna	
9. Perczyńska Halina	magister
10. Preiss Mieczysława — Sztukowa	magister
11. Preisner Maria	magister
12. Sołtysik Krystyna	
13. Spanlang Helena	magister
14. Skrocki Zbigniew	docent doktor
15. Ustupski Jerzy	magister
16. Verey Roger	
17. Zubek Julian	magister

Rocznik XII (1938 — 1946)

1. Apollo Henryk	magister
2. Czerny Stanisław	magister
3. Dutka Julia — Jaworz	magister
4. Fietko Janina — Książkiewicz	
5. Hordyński Józef	
6. Mochnacki Michał	magister
7. Osterczy Henryk	magister
8. Prus Stanisław	magister
9. Łukowska Alina	absolwent AWF mgr — Kraków: doktor wf

Rocznik XIII (1945 — 1947)

1. Brünne Zdzisława	magister
2. Ciećkiewicz Jadwiga — Truszkowska	magister
3. Danilczyk Leonard	magister wf
4. Demel Maciej	doktor wf
5. Drzewińska Anna	magister
6. Dudrak Zofia	magister
7. Jazowski Andrzej	magister
8. Karcz Ignacy	magister
9. Kurek Józef	magister
10. Meks Irena	
11. Parzniewski Roman	
12. Petelenz Tadeusz	
13. Polityka Weronika — Malcowa	magister

14. Pytel Stanisława — Sedlaczek	magister
15. Słomski Jan	magister
16. Stoch Zofia	
17. Tasler Janina	magister
18. Winid Bogusław	
19. Żeromska Zofia — Bocheńska	doktor nauk biologicz-
nych
20. Danilczyk Michał	magister

Rocznik XIV (1945 — 1948)

1. Baran Bolesław	magister
2. Chomicka Danuta — Kajfasz	magister
3. Doroszczuk Mieczysław	
4. Dumańska Lidia — Ostrowska	(mgr — Wrocław)
5. Fiala Barbara — Wieczysty	magister
6. Górska Jadwiga — Świątkowska	magister
7. Jarosiński Tadeusz	
8. Kościelny Eugeniusz	
9. Kowalski Tadeusz	magister
10. Koziński Edward	
11. Krawczyk Wolfgang-Paweł	magister
12. Krzysiak Władysław	
13. Lech Maria — Millerowa	
14. Łabno Mieczysław	magister
15. Marcinek Maria	magister
16. Meduska Barbara — Chwastek	magister
17. Mitusiński Tadeusz	magister
18. Mastaj Jan	magister
19. Popek Miron	magister
20. Skirlińska Janina	(mgr — Wrocław)
21. Sobkiewicz Danuta	magister
22. Stachowicz Władysława	
23. Stawiarski Władysław	magister
24. Sum Leon	magister
25. Ścieżko Maria — Szymańska	
26. Świeżyńska Maria	magister
27. Szczepański Sławomir	magister
28. Szczurek Marian	
29. Temlak Eugeniusz	magister
30. Walkow Maria — Pucek	
31. Wierzbicki Edward	
32. Wołczański Jan	magister
33. Zakutyński Józef	magister

Rocznik XV (1946 — 1949)

1. Batko Zygmunt	
2. Cepurska Maria	doktor wf
3. Chrobak Krystyna — Rokossowska	magister
4. Ciośniński Sławomir	
5. Ciecierska Teresa	magister
6. Danilczyk Józef	(mgr — Wrocław)
7. Gadzińska Leontyna — Czarlińska	magister wf
8. Garbień Irena — Siwy	
9. Gawęcka Alicja	
10. Górecki Henryk	magister
11. Kostrz Władysław	magister
12. Kosturkiewicz Piotr	magister
13. Kuśmierczyk Wanda — Michańkow	(mgr — Wrocław)
14. Macieląg Zofia — Mieczkowska	
15. Markowska Stanisława — Sawczak	
16. Mróz Edward	magister
17. Niedzielska Irena — Wojciechowska	magister
18. Petek Leopold	magister
19. Pietranek Longina — Molicka	magister
20. Rokossowski Tadeusz	magister
21. Scherautz Izabela — Zielińska	
22. Stawska Irena — Piątkowska	magister
23. Strzelecka Aleksandra — Gaj	
24. Sulikowska Zofia	magister
25. Susz Henryk	magister
26. Szerszeń Ryszard	(mgr — Wrocław)
27. Tobiczek Barbara — Pilch	magister
28. Wojtasiewicz Romana — Schupp	
29. Voisé Jerzy	(mgr — Wrocław)
30. Żórawska Stanisława Żarow	
31. Żyromska Maria	magister
32. Knychalska Zofia — Karwań	magister
33. Gołąb Zofia — Głowacka	magister
34. Szturc Maria — Góreka	magister

Rocznik XVI (1947 — 1950)

1. Androwska Anna — Rozstanowska	magister
2. Banach Aleksandra — Barańska	
3. Barutowicz Zofia	
4. Billik Tadeusz	magister
5. Bochenek Zbigniew	

6. Chrzanowski Mieczysław	(mgr — Wrocław)
7. Faldziński Jerzy	(mgr — Wrocław)
8. Gargasz Stanisław	
9. Gładysz Janina	
10. Grabeusz Mieczysław	(mgr — Wrocław)
11. Grochał Adam	(mgr — Wrocław)
12. Grzegorzewska Barbara — Szeligiewicz	magister
13. Hajduga Artur	
14. Hapek Franciszek	magister
15. Haraschin Zofia — Syska	magister
16. Janusz Izabela	
17. Kamińska Wanda	magister
18. Kaniewski Władysław	(mgr — Wrocław)
19. Karwas Feliks	
20. Kral Waclaw	
21. Krzeszowiak Leszek	magister
22. Książek Sylwester	magister
23. Kucz Wiesława — Ścibor	magister
24. Kuklicz Janina — Noskowska	
25. Kuźma Irena — Michalus	
26. Leja Halina — Szuba	magister
27. Łaptaś Helena — Oszastowa	doktor nauk humanis-
tycznych
28. Meissner Jadwiga — Żółkiewicz	magister
29. Michalus Leona	magister
30. Miernik Zbigniew	magister
31. Mikulski Mieczysław	magister
32. Mucha Tadeusz	
33. Muciek Teresa	
34. Obuchowicz Waclaw	magister
35. Piotrowska Leokadia	magister
36. Rogoda Jadwiga — Bożkowa Grochalowa	magister
37. Senczyszyn Ludwika — Birczyńska	
38. Snopkowska Stanisława — Jadach	
39. Sosin Stanisław	
40. Stanek Wanda	
41. Stawiarczyk Irena	
42. Swolkień Mieczysław	(mgr — Wrocław)
43. Śmietana Helena — Czarny	magister
44. Świebodzińska Halina — Danilczyk	magister
45. Szczurek Aleksander — Orchowski	doktor wych. fiz.
46. Szeligiewicz Wanda	magister
47. Sztajnert Franciszek	
48. Szturc Maria	

49. Trybus Władysław	
50. Urban Maria	magister
51. Winogrodzki Leszek	magister
52. Witkoś Józef	magister

Rocznik XVII (1948 -- 1951)

1. Bokłak Stanisław	
2. Budny Jerzy	
3. Chrapkiewicz Maciej	
4. Ciesielski Jerzy	
5. Drozdowska Wanda	
6. Dymek Jerzy	
7. Emerling Barbara	magister (doktor —
ZSRR)
8. Fidelus Kazimierz	
9. Fijał Krystyna	
10. Gofroń Tadeusz	magister
11. Gorzkowska Barbara — Krzeszowiak	magister
12. Gött Zdzisława — Procajło	
13. Gut Maria	magister
14. Hałucha Krystyna — Skibińska	
15. Jankowska Krystyna	
16. Kamińska Romana	
17. Kapuściok Krystyna — Wadiak	
18. Kasperczyk Jerzy	magister
19. Kowalski Wacław	magister
20. Kossowicz Władysława	
21. Kurtecka Maria — Zielińska	magister
22. Laskownicka Barbara — Witkoś	magister
23. Malina Halina	magister
24. Mazepa Irena — Pomorska	
25. Mazurek Ludomir	
26. Migdałek Barbara — Bielawska	magister
27. Olszewska Laurencja	magister
28. Palik Henryk	
29. Palmowska Stanisława	magister
30. Pieczykolan Teresa — Koszałka	magister
31. Plaskura Danuta	
32. Plebańczyk Danuta — Ciesielska	magister
33. Skut Tomasz	
24. Ślusarek Tadeusz	
35. Smajkiewicz Władysław	magister
36. Szczerbińska Lucyna	

37. Szopa Jan	magister
38. Szpon Czesława — Bokłak	magister
39. Targosz Wiesław	
40. Topolska Maria	magister
41. Wałek Stanisław	
42. Wcisło Józef	
43. Woszek Wiktor	
44. Wenzel Włodzimierz	
45. Zieliński Teodor	
46. Zięba Antoni	
47. Żwirski Krystyna — Dymek	(absolwent — AWF,
mgr — Kraków)

R o c z n i k XVIII (1949 — 1952)

1. Adamczyk Stanisław	magister
2. Badura Andrzej	
3. Buhl Zygmunt	magister
4. Chmielewski Bronisław	
5. Dubas Anna — Głut	magister
6. Filipek Artur	magister
7. Fortuna Artur	
8. Głut Ludwik	magister
9. Jeż Barbara	
10. Kiwerski Krzysztof	
11. Konczewska Jadwiga	magister
12. Kornaś Maria — Szymendera	magister
13. Krokoszyński Stanisław	magister
14. Kulczykowska Janina — Filipek	magister
15. Leśniak Wanda — Kirstein	
16. Łończyk Teresa	
17. Łukoszczyk Bronisława — Król	
18. Machłowska Alicja — Haszczak	
19. Michałek Kazimierz	magister
20. Mokrzycka Janina — Caban	magister
21. Nelicki Janusz	(mgr — Wrocław)
22. Ponikło Kazimierz	magister
23. Pustówka Kazimierz	
24. Ratowska Anna — Brudz	
25. Rusin Kazimierz	magister
26. Siadek Danuta — Kolakowa	
27. Stolarz Jan	
28. Staszek Ryszard	magister
29. Szurlej Roman	

30. Ślusarczyk Krystyna	magister
31. Wolny Stanisław	magister
32. Usaczow Jolanta — Antoniak	magister
33. Zborowski Kazimierz	magister
34. Zielonka Zbigniew	
35. Żarek Janusz	magister

Rocznik XIX (1950 — 1953)

1. Bezeg Adam	magister
2. Bobrek Józef	magister
3. Bodnar Irena — Rydel	
4. Brożek Wiesława — Szarek	
5. Cielecka Krystyna	
6. Dobija Aleksandra	
7. Dörre Czesław	
8. Durys Krystyna — Mika	magister
9. Gasińska Halina	
10. Gryźlak Edward	
11. Hradecki Aleksander	magister
12. Jaworski Tadeusz	
13. Klimek Adam	magister
14. Konopka Krystyna	
15. Kordzik Krystyna — Stuchlik	magister
16. Kosturkiewicz Barbara — Kunze	
17. Kołaczowska Anna — Dudzik	
18. Kowalczyk Kazimierz	
19. Kromalicki Lech	
20. Koszowska Leokadia	
21. Krześniak Władysław	magister
22. Książek Zenon	magister
23. Kubisz Emil	magister
24. Lasoń Anna	magister
25. Lenart Kazimierz	
26. Liptak Jerzy	
27. Madejski Zbigniew	
28. Mazur Mieczysław	magister
29. Mikułowska Jan	
30. Mildner Janusz	
31. Moroński Antoni	magister
32. Musiał Urszula — Górska	
33. Nosiadek Zygmunt	magister
34. Nowicki Lesław	magister
35. Ordyna Maria	

36. Palik Jadwiga — Michałkowa	
37. Panek Maria	
38. Paszkowski Ryszard	
39. Pluta Fryderyk	magister
40. Pikul Stanisław	magister
41. Roziecka Irena	magister
42. Seichter Barbara — Cichecka	
43. Skibiński Zdzisław	
44. Stanek Bożena — Winiarska	magister
45. Stasik Ryszard	
46. Szczerek Maria — Bobrek	
47. Szewczyk Zygmunt	
48. Tumidajewicz Wanda	
49. Tracz Adela	
50. Walkow Stanisław	magister
51. Wiśniowski Jan	
52. Wiśniowski Zbigniew	
53. Wiśniowski Mieczysław	magister
54. Witusik Janina	
55. Zaremba Zbigniew	magister
56. Ziętek Barbara — Breguła	magister

R o c z n i k XX (1951 — 1954)

1. Banaś Jerzy	magister
2. Bajoński Ryszard	magister
3. Barczyk Augustyn	magister
4. Bisaga Edward	
5. Bochniewicz Teresa	
6. Brachacki Antoni	magister
7. Braty Kazimierz	magister
8. Dadej Włodzimierz	
9. Dalingen Lidia — Hapkowa	magister
10. Domagała Eugeniusz	magister
11. Dudek Marian	
12. Dworzański Jerzy	magister
13. Forma Ryszard	
14. Francuz Bronisław	
15. Granowski Robert	
16. Grochowska Jadwiga — Synowiecka	
17. Habas Izabela — Forma	
18. Hałas Elżbieta — Zarembowa	magister
19. Horodyska Kinga — Wołkowicka	
20. Huczyńska Małgorzata	magister

21. Jacher Adam
22. Kalemba Andrzej
23. Kasprowicz Roman
24. Kękuś Włodzimierz magister
25. Kokoszka Kazimierz — Orlewicz magister
26. Korzeniak Julian magister
27. Kostkiewicz Aleksandra — Burnatowicz magister
28. Kościelny Kazimierz
29. Kot Janina — Pietrzykowska
30. Kozłowska Alicja — Błocka magister
31. Król Zbigniew
32. Kruczalak Eugeniusz magister
33. Kunze Jerzy magister
34. Leśniak Maria
35. Lewandowski Jan magister
36. Libura Andrzej magister
37. Lysy Józef
38. Łopata Zbigniew
39. Maciejczyk Andrzej magister
40. Maderak Ryszard
41. Maj Alicja — Wyrwa
42. Majeran Jerzy magister
43. Majkut Jerzy magister
44. Mazurkiewicz Anna magister
45. Moszumański Jan magister
46. Mróz Krystyna — Kryczka
47. Okas Władysław
48. Oleszkowicz Teresa — Mauthe
49. Ordysińska Maria
50. Osińska Zofia — Szopowa magister
51. Ożana Irena — Łukaszewska
52. Pasiniewicz Danuta — Dudek
53. Pelka Mikołaj
54. Piętaś Zdzisław
55. Pilipczuk Mieczysław
56. Piotrowski Zdzisław
57. Piwowarczyk Lesław
58. Pleśniak Mieczysław magister
59. Prokopek Tadeusz
60. Pyjos Roman magister
61. Rożek Danuta magister
62. Rózański Józef magister
63. Schmidt Lidia — Ritzke magister
64. Skoczek Kazimierz

65. Słowiński Witold	
66. Smorągiewicz Maciej	
67. Stąsiek Stanisław	
68. Surdyka Edward	magister
69. Szczepaniak Anna — Brzezińska	magister
70. Szuta Czesława — Miernikowa	magister
71. Talik Antoni	magister
72. Toporowicz Kazimierz	magister
73. Trześniowski Jerzy	
74. Uryga Wanda — Kwapulińska	magister
75. Walawska Kazimiera — Nowicka	magister
76. Wardęga Jerzy	magister
77. Widło Jerzy	
78. Wiernikowska Halina — Buhlowa	magister
79. Wunsch Barbara — Bieniasz	magister
80. Wiśniowski Stanisław	

R o c z n i k X X I (1 9 5 2 — 1 9 5 5)

1. Albert Jerzy	
2. Antkiewicz Kazimierz	
3. Batko Mieczysław	
4. Bicz Henryk	
5. Bieniasz Barbara — Papież	magister
6. Bigda Krystyna	
7. Chabrzyk Teresa	
8. Cichy Edmund	
9. Chyc Stanisław	
10. Czarnek Jerzy	
11. Delewski Kazimierz	magister
12. Dębińska Irena	
13. Dobrzański Andrzej	
14. Elżbieciak Lucyna — Mikułowska	magister
15. Figwer Urszula	magister
16. Frączek Władysław	
17. Fugas Wiesław	magister
18. Głowacki Karol	
19. Golec Czesław	
20. Grocholski Ryszard	
21. Jabłonowski Rafał	
22. Jocek Sławomir	
23. Józwiak Adam	
24. Karpierz Franciszek	
25. Kłós Kazimiera	

26. Kolarczyk Jan	
27. Kolarz Lubomir	
28. Kołaski Roman	magister
29. Kołodziej Jerzy	
30. Kopocz Józef	magister
31. Korpak Ryszard	
32. Kosek Maria — Kołodziejowa	
33. Kubica Ryszard	magister
34. Kula Stanisław	magister
35. Kuś Danuta — Barnasiowa	magister
36. Kurda Maciej	
37. Lech Zbigniew	magister
38. Litwin Andrzej	
39. Litwin Jan	magister
40. Marchaj Janina	
41. Meus Romuald	magister
42. Mol Andrzej	
43. Moszczak Józef	
44. Mucha-Muszyński Emil	magister
45. Nawrocki Stanisław	
46. Nieszkowicka Barbara	
47. Nowak Eugeniusz	
48. Nowiński Stefan	magister
49. Około Kułak Alicja — Cichalewska	magister
50. Ornat Marian	
51. Ornatkiewicz Jadwiga — Sińska	magister
52. Palczyński Tadeusz	
53. Paleta Halina — Maślanka	magister
54. Pałasz Wiesław	
55. Papierz Stanisław	
56. Purchla Zdzisław	
57. Radwański Władysław	magister
58. Rafa Kazimierz	magister
59. Rybicki Jan	magister
60. Sękowski Stefan	magister
61. Siński Jacek	
62. Sokolnicki Władysław	magister
63. Stando Teresa	magister
64. Stefański Stanisław	magister
65. Swoboda Piotr	
66. Swoboda Tadeusz	
67. Sworst Stanisław	
68. Szczygieł Stanisław	magister
69. Szmigiel Lucjan	

85. Regaty na Jeziorze Mamry — 1957. Fot. S. Kula.

36. Likwidacja obozu w Giżycku — 1958. Fot. S. Kula.

70. Tomczyk Mieczysław	
71. Tomaszewski Jerzy	magister
72. Trzepla Stanisław	magister
73. Tulczyjew Jerzy	
74. Turek Bolesław	
75. Tworzydło Mieczysław	magister
76. Wajs Jacek	magister
77. Waga Władysław	
78. Walawender Stanisław	
79. Wątroba Władysław	
80. Węglarski Bronisław	magister
81. Węgrzyn Włodzimierz	
82. Wójtowicz Władysław	
83. Ząbkiewicz Bolesław	
84. Zębol Krystyna — Pajor	magister
absolwent AWF mgr
— Kraków
85. Fischer Zbigniew	

Rocznik XXII (1953—1956)

1. Adamczyk Mieczysław	
2. Baczyński Andrzej	magister
3. Batko Józef	
4. Bibro Zbigniew	
5. Bizoń Kazimierz	
6. Czupta Urszula	
7. Dzbańska Janina — Drapella	magister
8. Dynowski Zbigniew	
9. Franczyk Zofia	
10. Ferenc Halina	
11. Gil Adam	magister
12. Grabowski Henryk	magister
13. Gronert Ludomir	
14. Gruszka Adolf	
15. Hareńczyk Krystyna — Nowakowa	
16. Januszewski Jerzy	magister
17. Józwiak Alicja	magister
18. Karcz Włodzimierz	magister
19. Kawa Romana Stecki	
20. Kosecka Barbara	
21. Korzeniowski Zbigniew	
22. Kowal Henryk	magister
23. Koza-Korecka Anna	magister

24. Krzyworzeka Maria	magister
25. Kusion Maria — Bibrowa	
26. Kurek Anna	
27. Lalik Kazimierz	
28. Liškiewicz Jerzy	magister
29. Łodziana Tadeusz	
30. Machowska Danuta — Tertil	
31. Malarski Władysław	
32. Mężyk Władysław	magister
33. Mikołajczyk Józef	
34. Mitana Kazimierz	magister
35. Mycielska Anna	
36. Myszka Zofia	
37. Najda Antoni	
38. Nowacki Janusz	magister
39. Ochnik Sławomir	
40. Osiecki Kazimierz	
41. Pazdur Władysław	
42. Pirowski Aleksander	
43. Pitoń Jerzy	magister
44. Prochowska Urszula	magister
45. Prusak Eugeniusz	
46. Pabian Kazimierz	
47. Rudziński Zygmunt	
48. Serafin Józef	magister
49. Skowroński Zenon	
50. Skrzekut Anna	
51. Śliz Krzysztof	magister
52. Smolińska Władysława	
53. Smorol Zdzisław	magister
54. Smorongiewicz Grażyna	
55. Sroka Karolina — Karcz	magister
56. Stecki Jerzy	
57. Stupka Bronisław	magister
58. Struzik Artur	
59. Świątkiewicz Ryszard	
60. Szeglowska Barbara — Janowska	magister
61. Szymański Zbigniew	
62. Turek Zdzisław	
63. Wiejowski Mieczysław	
64. Wójcicki Andrzej	magister
65. Zielonka Zofia	
66. Żywiec Zenon	magister

Rocznik XXIII (1954 — 1958)

1. Babczyk Alicja — Mężyk	magister
2. Banaś Aleksander	magister
3. Bartyzel Zdzisław	magister
4. Białowąż Tadeusz	magister
5. Brzozowska Jadwiga	magister
6. Chromec Władysław	magister
7. Cichalewski Janusz	magister
8. Dengler Ryszard	magister
9. Doliński Wiesław	magister
10. Dołhun Alicja — Hycowa	magister
11. Franiel Agnieszka	magister
12. Głowczyk Krzysztof	magister
13. Gnutek Stefan	magister
14. Gołąb Stanisław	magister
15. Gunia Roman	magister
16. Hejnar Jerzy	magister
17. Höhsman Jolanta	magister
18. Hryncyszyn Marian	magister
19. Jamrozik Tadeusz	magister
20. Jaworska Maria	magister
21. Jordanowska Zdzisława	magister
22. Kasprzyk Bronisław	magister
23. Kasprzyk Kazimierz	magister
24. Kramarz Maria	magister
25. Kurek Krystyna	magister
26. Klimiński Jerzy	magister
28. Koczyrkiewicz Zygmunt	magister
29. Kowal Władysław	magister
30. Kuziemka Wiesław	magister
31. Łączyński Janusz	magister
32. Maliszewski Sławomir	magister
33. Mańczyk Marian	magister
34. Marek Jadwiga — Nowakowa	magister
35. Mazur Antoni	magister
36. Nikiel Jerzy	magister
37. Olbrycht Jacek	magister
38. Osiewski Jerzy	magister
39. Osuchowski Andrzej	magister
40. Piechnik Maria	magister
41. Płonka Jan	magister
42. Podsiadły Mieczysław	magister
43. Polityński Adam	magister

44. Ptak Barbara	magister
45. Rusinek Stanisław	magister
46. Sanocki Stanisław	magister
47. Skaba Zbigniew	magister
48. Sobczyk Stanisław	magister
49. Sokołowicz Jerzy	magister
50. Sroka Stanisław	magister
51. Stachowicz Stanisław	magister
52. Szmatloch Zdzisław	magister
53. Szwejda Zenon	magister
54. Suchan Mieczysław	magister
55. Tomkiewicz Józef	magister
56. Wałkowiński Andrzej	magister
57. Włodek Józef	magister
58. Wojciechowska Anna	magister
59. Wysowski Stanisław	magister
60. Zawisza Eugeniusz	magister
61. Ziobro Mieczysław	magister

R o c z n i k XXIV (1955 — 1959)

1. Bartyzel Zdzisław	magister
2. Beściak Bolesława	magister
3. Bieda Maciej	magister
4. Biernat Marian	magister
5. Bierzgalski Janusz	magister
6. Cebrot Tadeusz	magister
7. Chronowski Zdzisław	magister
8. Durlak Roman	magister
9. Fidelus Jan	magister
10. Gablankowski Andrzej	magister
11. Hańderek Ewa	magister
12. Hendzel Fryderyka	magister
13. Hutniczak Adam	magister
14. Jandziś Eugeniusz	magister
15. Janikowska Maria — Wątorek	magister
16. Kasperczyk Barbara — Oczkowicz	magister
17. Klepek Konrad	magister
18. Korbasiewicz Mieczysław	magister
19. Korona Stanisław	magister
20. Kot Waldemar	magister
21. Krogulski Janusz	magister
22. Kulesa Józef	magister
23. Kuleszyński Cezary	magister

24. Legutko Kazimierz	magister
25. Lepczak Krzysztof	magister
26. Lesik Teresa	magister
27. Lorenz Jerzy	magister
28. Masny Jan	magister
29. Niziankiewicz Leszek	magister
30. Nowak Leszek	magister
31. Nowak Zygmunt	magister
32. Oczkowicz Marek	magister
33. Paluchniak Zdzisław	magister
34. Pamuła Kazimierz	magister
35. Paściak Ludwik	magister
36. Pawełek Jolanta	magister
37. Peliński Kazimierz	magister
38. Piontek Rudolf	magister
39. Przybyło Roman	magister
40. Raszka Tadeusz	magister
41. Socha Marcin	magister
42. Stolarska Krystyna	magister
43. Szafraniec Marian	magister
44. Tendaj Janina	magister
45. Waśko Stefan	magister
46. Wątopek Tadeusz	magister
47. Wawrzynek Gizela	magister
48. Wiącek Franciszek	magister
49. Wierzbowska Elżbieta	magister
50. Wrzask Lucjan	magister
51. Wójcik Kazimierz	magister
52. Zaleszczuk Andrzej	magister
53. Miodowicz Zyta	(absolwent AWF) ma- gister — Kraków

Rocznik XXV (1956 — 1960)

1. Apollo Danuta	magister
2. Biegun Stefania	magister
3. Bieda Jerzy	magister
4. Boczkaja Edward	magister
5. Borzęcka Magdalena — Płaneta	magister
6. Buczek Marian	magister
7. Ciurka Julia — Brzezińska	magister
8. Culak Kazimierz	magister
9. Czajka Zdzisława — Kuleszyńska	magister
10. Dorobczyński Jan	magister

11. Dracz Barbara — Dańda	magister
12. Dracz Julian	magister
13. Fabiański Stefan	magister
14. Gajda Krystyna	magister
15. Grochowski Stanisław	magister
16. Herczak Anna — Ćwierz	magister
17. Janasz Jadwiga	magister
18. Jarek Wanda	magister
19. Kalandyk Krzysztof	magister
20. Kasza Maria	magister
21. Kostka Danuta	magister
22. Koblarska Jadwiga	magister
23. Kowalczyk Adam	magister
24. Kręcisz Zenon	magister
25. Królczyk Edward	magister
26. Kubinyi Aleksander	magister
27. Lodowska Zofia — Rajpold	magister
28. Lodowski Andrzej	magister
29. Łęcka Konstancja	magister
30. Łękowski Włodzimierz	magister
31. Machura Adam	magister
32. Majorek Stanisław	magister
33. Marszałek Jan	magister
34. Mendiuk Janusz	magister
35. Mierzwa Marian	magister
36. Mosoń Andrzej	magister
37. Mroźkiewicz Jerzy	magister
38. Muszak Jan	magister
39. Nawalany Halina — Machura	magister
40. Oszek Brunon	magister
41. Parlak Janusz	magister
42. Pipusz Romuald	magister
43. Porzycki Maciej	magister
44. Prus Grzegorz	magister
45. Przewrocka Anna — Herman	magister
46. Przybyła Roman	magister
47. Pytlik Urszula	magister
48. Pyszowski Jan	magister
49. Rożek Jerzy	magister
50. Siatka Jan	magister
51. Stelmach Alicja — Terlecka	magister
52. Starzyk Józef	magister
53. Sówka Stefania	magister
54. Świstak Anna	magister

55. Twardzik Walter	magister
56. Wokrój Julita — Sarna	magister
57. Zając-Mołodciak Dymetriusz	magister
58. Załucka Irena	magister
59. Żarczyński Adam	magister
60. Żukowski Henryk	magister
61. Łoziński Wiesław	(absolwent AWF)
magister — Kraków
62. Truczka Ryszard	(absolwent WSWF)
Wrocław) mgr Kra-
ków
63. Kulik Marian	eksternista
magister — Kraków
64. Januszewska Krystyna	(absolwent AWF)
magister — Kraków ²

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA NIEDRUKOWANE I ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE

1. — Archiwum WSWF w Krakowie. Karty wpisowe Studium Wychowania Fizycznego UJ za lata 1927 — 1949.
2. — Archiwum WSWF w Krakowie. Karty wpisowe studentów WSWF w Krakowie za lata 1950 — 1960.
3. — Archiwum WSWF w Krakowie. Protokoły egzaminacyjne studentów Studium Wychowania Fizycznego UJ za lata 1927 — 1949 oraz WSWF w Krakowie za lata 1949 — 1960

² Protokoły egzaminacyjne i karty wpisowe Studium Wychowania Fizycznego UJ oraz Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za okres od 1927 do 1960.

SKOROWIDZ NAZWISK

(OBEJMUJĄCY ROZDZIAŁY I-VI i VIII)

- Ackermanówna Jadwiga 69
Adamczyk Stanisław 115
Alzheimer 264
Anzel 265
Apollo Henryk 98
Apollo Jadwiga 116
Arabski Michał 114
Atys, król 169
Augustus Cajus Julius Caesar Octavianus 170
- Babiński 265
Badeni Stanisław 155, 163, 165
Balicki Tadeusz 198
Banachiewicz Tadeusz 133, 134
Baran J. 245
Baraniecki Adrian 51
Bąk Stefan 111, 114
Bąkowski Klemens 8, 82, 203
Beck 86
Bernard, syn Bolesława Lysego, ks. śląskiego 170
Bertram Agnete 76, 80, 81
Bezeg Adam 115
Białoń Józef 98
Biborski Józef 300
Bielawski Jan 17
Bielski Marcin 170
Bieniasówna-Gartnerowa Maria 300
Bierkowski Ludwik 3, 8, 9, 206, 208, 220, 275, 280, 281, 291
Biernaciński Lucjan 70
Biernakiewicz Tadeusz 29, 39, 41, 67, 68, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 255, 297, 298
Biernakiewiczowa Jadwiga 79, 80
Bierzgalski Janusz 115
Bieszczad Bronisław 29
Bilińska Maria 29
Björkstén Ella 77, 81, 255
Blochowa Tekla 73
Blumenstok (Halban) Leon 188
- Błoński Józef 54
Bobkowska-Czerwińska Helena zob. Czerwińska Helena
Bobrek Józef 115
Bochenek Adam 206
Bocheńska Zofia 111, 114
Bogaczewicz Józef 102
Bogdanik Józef 166
Bogey 80
Borkacki Stanisław 105
Boznański Jan Wincenty 7, 9, 82
Bożek J. 118
Brandt Thure 148
Braun Karol 145
Brodowicz Maciej Józef 8
Browicz Tadeusz 155, 188, 206
Brudziński Polikarp Józef 206
Bryniczka Józef 29
Brzezicki Eugeniusz 286
Bugajski Jan 17, 18, 57, 72, 74, 75, 85, 86, 88, 89, 98, 99, 106, 109, 113, 114, 141, 205, 245, 261, 278-280, 281, 286, 287, 289, 290, 295, 300, 303
Bugajski Kazimierz 245, 261, 279
Bujak Franciszek 166, 203
Bujak Władysław Wiktor 70, 144, 147, 156, 160, 162, 197, 203
Bujwid Odo 17, 189
Bukh 236
Buley Wilhelm 349
Burgińska Maria 86, 94, 95, 98, 303
Burka Jan 98
- Cajus Juliusz Caesar 170
Cenar Edmund 12, 13
Cepurska Maria 115, 290
Cetnarowski Edward 25, 166, 208, 225
Cezar zob. Cajus Juliusz Caesar
Chlamtatsch Ludwik 94
Chmiel Adam 203
Chmielowska Maria 298

- Chojnacki Władysław 21, 165
 Christoff Otto 57, 60, 68, 71, 74, 75, 85,
 89, 284, 297, 300
 Chyliński Michał 163
 Cichalewska Alicja 114
 Ciechanowska Zofia 225
 Ciechanowski Stanisław 18, 20, 21, 22, 23,
 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 36, 44, 45,
 53, 54, 56, 79, 203, 205-227, 230, 236, 254,
 255, 263, 268, 280, 281, 282, 291, 293, 295,
 350, 354
 Cierniak Jerzy 114
 Couder 6, 82
 Cybulski Napoleon 17
 Cyfrowicz Leon 188
 Czajkowski Michał 114
 Czerwińska Helena 68, 79, 297
 Czikel Józef 55, 82
 Czok Ferdynanda 98

 Datner Szymon 29
 Daun Alfred 147
 Dehoux L. 354
 Dekański Władysław 29
 Denenberg 354
 Denisiuk 286
 Derenowska Alina 81
 Dębowski Ignacy 163, 164
 Dietl Józef 10, 11
 Długosz Jan 170
 Doborzyński Dobiesław 69
 Dobrowolscy Stanisławowie 165
 Dobrowolski Stanisław 203
 Doliński Marian 17, 165
 Domański Stanisław 206
 Dorre Karol 98
 Drabicka A. 122
 Drobner Bolesław 202
 Dubieńska Wanda 39
 Dubois 265
 Dudek Emil zob. Dudziński Emil
 Dudek-Dudziński Emil zob. Dudziński
 Emil
 Dudziński Emil 86, 88, 95, 98, 105, 111,
 113, 115, 125, 131, 289, 303
 Dużyk Ludwik 287
 Dybowski Władysław 350, 354
 Dychtoń Józef 57, 71, 72, 73, 74, 88, 89,
 98, 101, 126
 Dzierżanka Anna 114

 Eminowicz Wincenty 11
 Engel Marian 29

 Estreicher Stanisław 24, 203, 224
 Estreicher Tadeusz 36, 210
 Eurypides 169

 Fałdziński Jerzy 126
 Fałęcki 10
 Fedorowicz Władysław Józef 163
 Feldman Wilhelm 203
 Fenz Wilhelm 165
 Fidelus Kazimierz 98, 106, 113
 Fidziński Feliks 22, 245, 350, 354
 Fiedlerówna Maria 298
 Figna Andrzej 247
 Figna z Musiołów Anna 247
 Figna Józef 39, 53, 57, 60, 72, 73, 74, 76,
 80, 85, 86, 87, 88-89, 91, 92, 94, 95, 99, 113,
 136, 203, 205, 246-261, 280, 284, 285, 286,
 287, 288, 291, 293, 350, 354
 Figwer Urszula 115
 Filiński B. 203
 Flancman 244
 Flatau Michał Stanisław 166
 Frank Jan Piotr 46
 Frączkiewicz Lucjan 39, 71, 72, 78
 Freisler Józef 114
 Fryderyk, arcyks. austr. 155

 Gabryelski Władysław 87, 136
 Gałęzowski Włodzimierz 131
 Gasiński Józef 87, 88, 92
 Gastoł Błażej 70, 87, 89, 98, 126
 Gądzikiewicz Witold 36, 37, 39, 40, 45, 49,
 50, 51, 69, 70, 77, 210, 254, 282, 291, 354
 Gebhardt Maria zob. Jordanowa z Geb-
 hardtów Maria
 Germanówna M. 245
 Gędek Aleksander 16
 Gieszczykiewicz Marian 29, 56
 Gilewicz Zygmunt 109, 218, 292, 299
 Gilewski 69
 Glatzel Jan 29
 Głogowski Antoni 86
 Godlewski Emil jun. 18, 23, 30, 32, 36,
 58, 69, 189, 210, 224, 293, 349
 Godycki M. 203
 Goertler Sebastian 6, 82
 Goetel Walery 30, 32, 36, 134, 213
 Gołąb Stanisław 114
 Gołębiowski Łukasz 70
 Gosler 167
 Gotkiewicz Marian 29
 Górnicki Leopold 11
 Grabowski Kazimierz 14

- Grochal Jadwiga 115
 Grochmal Stanisław 101, 103, 104, 105, 106, 107, 112, 114
 Gruszczyński Włodzimierz 73
 Gryglewska Alina 290
 Gutowski Aleksander 102, 103, 109, 261
 Guttmann Paweł 150, 160
- Haecker** Emil 203
 Halban Leon zob. Blumenstok (Halban) Leon
 Hamburger Alfred 29
 Hapek Franciszek 115, 352
 Harabasz L. 127
 Heinrich Władysław 36, 70, 210
 Hempliński Leszek 114
 Herodot z Halikarnasu 169
 Homer 169
 Homiński Kazimierz 180
 Horoszkiewicz Józef 166
 Hubaczkówna Alina 29
- Izabella, arcyks. austr. 146
- Jakóbiec Mieczysław 98, 106, 110, 126
 Janaszowa Teresa 290
 Janecki Gustaw 29
 Janikowski Stanisław 14
 Janiszewski Tomasz Wiktor 36, 210, 214
 Janowska Barbara 115
 Januszewski Jerzy 115
 Januszowski Jan Łazarzowiec 170
 Jarzynówna Jadwiga zob. Jarzynówna-Wiktorowa Jadwiga
 Jarzynówna-Wiktorowa Jadwiga 72, 75, 300
 Jasicki Bronisław 70, 105, 112, 113, 114, 292
 Jasiński Jerzy 70
 Jasińska Stefania 29
 Jaugustyn 165
 Jawornicki Marceł 11
 Jaworski Józef 202, 203
 Jaworski Władysław 300
 Jazowski Andrzej 96
 Jekiel Michał 109
 Jełowicka Maria 114
 Jesionka Zygmunt 86, 87, 88, 99, 105, 107, 115, 289, 293
 Jędrzejowska Zofia 86, 112, 114
 Jordan Bonifacy 144
 Jordan Henryk 3, 16, 17, 18, 24, 79, 143-204, 206, 208, 217, 220, 229, 232, 235, 245, 261, 281, 282, 291, 349
- Jordanowa-Kleczkowska Helena 159
 Jordanowa z Gebhardtów Maria 146
 Jordanowa z Wędrychowskich Salomea 144
 Jurand Artur 109, 111, 112, 113, 289
 Jurasz 264
 Jurgielewicz Krystyna 294
- Kaliński** Roman 114
 Kalisz Walter F., 226
 Kallenbach Józef 58
 Kamiński Bogdan 94
 Kamiński A. 203
 Kamiński Franciszek 114
 Karol VI, król 171
 Karpiniec Rudolf 260
 Kaulbersz Jerzy 49, 69, 70, 89, 114, 268, 269, 276
 Kazimierz Wielki, król 293
 Kiehl 166
 Kieniewicz Stefan 203
 Kijak Stanisław 85, 111, 115, 349, 353
 Kiliński Władysław 44, 52
 Kirchmayerówna Maria Stefania 29
 Klasińska Adela 289
 Kleczkowska Helena zob. Jordanowa-Kleczkowska Helena
 Kleczyński Józef 15
 Klemensiewicz Zenon 94
 Klimek Adam 111, 112, 114
 Kłapkowski Franciszek 59, 86, 98, 101, 103, 105, 106, 113, 142, 277, 288, 350
 Kłóś Czesław 245
 Kochanowski Jan 170
 Kochański Zdzisław 114
 Koczurówna-Cecylia zob. Szlenkowa Cecylia
 Koczurówna-Szlenkowa Cecylia zob. Szlenkowa Cecylia
 Kohmann Stanisław 87
 Koliątaj Hugo 5
 Kopyciński Adam 73
 Korczyk Karol 98
 Korczyńscy 165
 Korta Józef 29
 Korta Karol 9, 82
 Kosiński Mieczysław 70
 Kostanecki Kazimierz Telesfor 35, 36, 38, 51, 69, 166, 188, 210
 Kościński Józef 14
 Kot Jan 89, 95
 Kot Stanisław 30

- Kotówna Alina zob. Kotówna-Gryglewska Alina
 Kotówna-Gryglewska Alina 287, 300
 Kotulski Antoni 299
 Kowalczykowa Janina 227
 Kowalewski 244
 Kowalska Maria 116
 Kowalski Waclaw 115
 Kowalski Władysław 86
 Kowalski-Roch Adam 98
 Kowarski Felicjan Szczęsny 32, 213
 Kozak Jan Józef 36, 38, 69, 89, 210
 Kozik Zenobiusz 105
 Kozłowski W. 203
 Kraepelin 264
 Krajewski Bartłomiej 47, 59
 Krawczyk Michał 98
 Kret Józef 74
 Kreutz Szczęsny 15
 Kruczalak Eugeniusz 115
 Krupa Józef 59
 Kryński Leon Paweł Wawrzyniec 206
 Krzyżanowska Adamowa Z. 203
 Krzyżanowski Waclaw 57, 138 271, 276
 Kubalska Halina 57, 73, 75, 86, 88, 89, 93, 105, 115, 126, 286, 287, 289, 292, 297, 300, 303
 Kubalski Edward 242
 Kubica Ryszard 114
 Kubisz Emil 113, 131, 132, 142
 Kuczalska H. 20
 Kula Stanisław 107, 109, 115, 292, 293
 Kumaniecki Kazimierz 32
 Kupczyński Władysław 54
 Kusek Julia 98
 Kuś J. 277
 Kutzner Janina 280
 Kwapulińska Wanda 113
 Kwapulński Roman 111, 115
 Kwiatkowska Jadwiga 29

 Laberschek Maria 75, 289, 303
 Largiader 183
 Latinikówna Antonina zob. Latinikówna-Riegerowa Antonina
 Latinikówna-Riegerowa Antonina 39, 300
 Lebedyńska Maria 29
 Lehr-Splawiński Tadeusz 134
 Leo Juliusz 163, 165, 190
 Leszko Leon 68, 261
 Leszko Ludwik 68, 73, 78, 80, 89, 98, 284, 286
 Lewandowska Maria 39, 71, 81
 Lewicki Jerzy 102, 287
 Likurg 169
 Ling 244
 Linnemann Eugeniusz 29, 39, 72, 78
 Liszkowicz Maria zob. Michalekowa Maria
 Liszkowicz-Michalekowa Maria zob. Michalekowa Maria
 Long Harry 29
 Lubaczewska Maria 57, 72, 74, 75, 88, 89, 300
 Lubaczewski Marian 57, 68, 71, 72, 73, 75, 80, 81, 89, 284, 295, 297, 298, 299, 300
 Lubecki Kazimierz Adam 166
 Lubomirski Adam 148
 Lubowiecki Jakub 57, 72, 75, 85, 284, 300
 Ludwik XIV, król 171
 Lutostański Bolesław 14
 Luzar Marian 73, 74

 Łachocki Wojciech 170
 Łazarzówna Jadwiga 29
 Łęcka Konstancja 114
 Lebedyn, stud. UJ 213
 Łukowska Alina 89, 95, 98, 101, 102, 115, 286, 289, 303, 351
 Łysak Franciszek 115

 Machalski Maksymilian 11
 Madeyski Stanisław Jerzy 155
 Madurowicz Maurycy Antoni Walenty 145, 146, 155
 Magryta Tadeusz 74
 Majer Józef 14
 Malinowska Wanda 287
 Malkiewicz Zdzisław 70
 Małachowska C. 352
 Małczyk M. 87, 94, 133, 136
 Małecki Antoni 87
 Małkowska Olga 298, 299
 Małkowski Andrzej 298
 Mannlicher Ferdynand 185
 Marey 42
 Maroszek Kazimierz 299
 Mars Antoni 155, 164
 Martini 145
 Maślankiewicz J. 202
 Matejko Jan 147
 Maydell Ernest 30, 32, 36, 49, 50, 51, 69, 70, 209, 210, 211, 213, 254, 262, 268, 282, 291, 250
 Mayówna Jadwiga 39, 71, 72, 73, 76, 77, 78, 255

- Maziarski Stanisław 36, 38, 69, 94
 Mazurek Ludomir 95, 98, 100, 101, 102,
 105, 110, 111, 112, 113, 114, 131, 289, 290,
 292, 303, 353, 354
 Mazurkiewicz Anna 115
 Mendelssohn-Bartholdy Feliks 164
 Menschilie 267
 Merunowicz Józef 163
 Meus Romuald 115
 Michalek Antoni 39, 57, 72, 75, 78, 80, 81,
 85, 284, 300
 Michalekowska Maria 57, 72, 75, 89, 95, 298,
 300
 Michalus Leona 114, 290
 Mieczysław, ks. opolski 170
 Miernik Czesława 115, 292
 Miernik Zbigniew 115, 292
 Mikrut Bronisław 29
 Mikułowski Jan 115
 Milówkowa Franciszka 289
 Miodoński Jan 286
 Missiuro Władysław 109
 Mojmir Herman 18
 Mokrzycka Krystyna 352
 Molicka Maria 116
 Morawski Kazimierz 164, 166
 Mróz Edward 98
 Munk 267
 Musioł Anna zob. Figna z Musiołów Anna
 Mysłakowski Zygmunt 36, 70, 71, 88, 89,
 210
 Najda Antoni 131
 Nawrocki Zygmunt 286
 Nayder Tadeusz 38, 69
 Niemcówna Stanisława 80
 Nikiel Antoni 98
 Nitschówna Alma 29
 Noskowski Zygmunt 164
 Nowacki Stanisław 295
 Nowak Jan 30, 32
 Nowak Julian Ignacy 45
 Nowak Kazimierz 98
 Nowicki Stanisław 70
 Nowicki Tadeusz 99, 111, 113, 142, 287
 Nowiński Stefan 115
 Nussbaumówna Wanda 29
 Czeko Józef 29, 71
 Czeko Wojciech 170
 Oktawiusz zob. Augustus Cajus Julius
 Caesar Octavianus
 Oleś Władysław 29
 Orchowski Aleksander 18, 105, 115, 126,
 127, 142, 290
 Osmólski Władysław 19, 20, 21, 83, 225, 245
 Ostrowska Lidia 114
 Oszacki Aleksander 70
 Oszacki Jan 166
 Oszast Halina 115, 290
 Oszast Tadeusz 292, 293
 Pacanowska Maria 56, 270
 Pachla Józef 53, 86
 Pacowski Artur 55
 Pacuł Teofil 127
 Panek Stanisław 113, 114, 290
 Pankowicz Anna 115, 353
 Paprocki Bartosz 170
 Parczyński Józef 165
 Paszkowski 190
 Pawlikowski K. 12
 Pelczar Kazimierz 70
 Perez 265
 Petek Leopold 115
 Petelenzowa Zofia 72
 Peterówna Helena 29
 Piasecki Eugeniusz 17, 21, 23, 28, 83, 167,
 203, 204, 218, 227, 245
 Piasecki Wenanty 12, 13, 83
 Piątkowska Irena 351
 Piątkowska Jadwiga 29
 Piechnik Maria 115
 Piechocki 9
 Piekara Arkadiusz 88, 95
 Piekarz Jan 99, 113
 Pietraszkiewicz Wacław 109
 Pilipczuk Mieczysław 13
 Piltz Jan 263, 265
 Piłsudski Józef 227
 Piotrowski A. 213
 Pirożyński Bolesław 98
 Pisz Bronisław 287
 Pizłówna Janina 88
 Platon 169
 Plebańczyk Marian 98
 Podhorecki Zygmunt 111, 116
 Południak Janina zob. Zbanuch Janina
 Południak-Zbanuchowa Janina zob. Zba-
 nuch Janina
 Popek Miron 98
 Potuczkowa 290
 Prawur Bazyl 29
 Prenant 265
 Pruc Włodzimierz 59, 60
 Pruszyński Ernest 13

- Puzyna Jan 163
 Pykoszowa 287, 290

 Radziński 170
 Rancken 80
 Rau Wilhelm Ellis 198, 199
 Reckl 112
 Redel Tadeusz 299
 Reder Albert 29
 Rej Mikołaj 170
 Reyman Henryk 135
 Riegerówna Jadwiga 39
 Robel Jan 69
 Rogalski Tadeusz 28, 36, 38, 47, 48, 49,
 50, 51, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 69, 70,
 71, 80, 81, 85, 86, 89, 94, 96, 205, 210,
 211, 254, 255, 262-277, 280, 282, 284, 286,
 291, 293, 351
 Rolanowski 354
 Rolle Karol 25
 Rosner Aleksander 166, 204
 Rosnerowie Aleksandrowie 165
 Rosołowski Witold 55
 Rostafiński Józef 204
 Rouppert Stanisław 53, 211, 225
 Rowiński Stanisław 17, 20, 202
 Roziecka Irena 115
 Rozwadowski 11
 Ruciński S. 231, 243
 Rudnicka E. 286
 Rusin Kazimierz 115
 Russer Franciszek 57, 270
 Rutkowski Jan 204
 Rutkowski Maksymilian 51, 56
 Rybka Aleksander 289
 Rymaszewski J. 267
 Rzepa Wacław 114
 Rzymek Leszek 93

 Sala W. 204
 Sare Józef 163
 Scaevola Mucius Cajus 169
 Schwarzenberg Czerny Franciszek 188
 Sedlaczek Ludomir 70
 Siara Aleksy 29
 Sidorowicz Wacław 87, 88, 92, 98
 Siedlecki Michał 28, 30, 32, 209, 213
 Sierosławski Józef 149, 186
 Sikorska Helena 80
 Sikorski Walerian 244, 245
 Skirlińska Janina 102, 115
 Skowron Stanisław 87, 92, 95
 Skrzyszewski Stanisław 87, 287

 Szeziakówna Janina 29
 Smarzyński Henryk 16, 98, 101, 106, 111,
 113, 114, 143, 201, 245, 261, 278, 282, 288,
 290, 354
 Smotloch Franciszek 354
 Socha Stanisław 127
 Sokołowski Adam 87, 88
 Sokrates 169
 Solarz Julian 100
 Sopkówna, stud. UJ 39
 Spiess Adolf 16
 Sporek-Libman J. 267
 Stachnik Tomasz 59, 85, 86
 Starzewski Michał 9
 Stawiarski Władysław 98, 105, 115, 126
 Steinsberg M. 163
 Stoch Stanisław 70
 Stojalowski Kazimierz 227
 Stok Paweł 5, 88, 98, 290, 293
 Stolper P. 151, 154, 204
 Stołyhwo Eugenia 70, 87, 89, 99, 101, 102,
 103, 106, 107, 113, 136, 254, 288, 289, 291,
 293
 Stołyhwo Kazimierz 70, 87, 89, 92, 94, 293
 Stupka Bronisław 115
 Styczeń Wawrzyniec 188
 Stypiński J. 52
 Suchoń Stefan 88, 98, 105, 111, 113, 114,
 289
 Supniewski Janusz 94, 134, 285
 Sykutowski Franciszek 80
 Sysłówna Maria 60
 Szabuniewicz Bożydar 69, 86, 87, 88, 89, 90,
 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101,
 106, 113, 126, 133, 134, 135, 254, 255,
 258, 285, 286, 288, 291, 293, 354
 Szafer Władysław 56, 271
 Szantroch Zygmunt 69, 89
 Szczepeński S. 204
 Szczeńiak 267
 Szczygieł Władysław 29, 74
 Szegłowska Barbara 292
 Szlenkowska Cecylia 57, 68, 72, 73, 75, 76,
 79, 80, 81, 86, 88, 89, 98, 101, 287, 297
 Szneider Ludwik 54
 Sztolf Tadeusz 95, 287, 303
 Sztukowa Barbara 289
 Szuman Stefan 70, 71, 286, 292
 Szumowski Władysław 48
 Szymanowicz Franciszek 260

 Ślzyk Wanda 115, 353
 Śliwowska Helena 200, 204

- Śniadecki Jędrzej 46, 208, 220
 Święcicki Heliodor 155
 Świętosławski Wojciech 56
- Talarczykówna Regina 155, 204
 Talko-Hryniewicz Julian 70
 Targosz Antoni 261
 Teichmann Ludwik Karol 267
 Tempka Tadeusz 48, 60
 Thulin J. G. 76, 77, 80, 242, 247, 255
 Tochowicz Leon 70, 98
 Tokarski Stanisław Marian 28, 79
 Tokarski Tomasz 16
 Tomkowicz Stanisław 166
 Toporowicz Kazimierz 114, 290
 Troszel (Troschel) Wilhelm 166
 Trusz 144
 Truszkowski Aleksander 25
 Trypkowa Helena 114
 Tuszyński Ferdynand 10, 11
 Tworzydło Mieczysław 114
 Tyszecki Tadeusz 189
 Tyszecki Teofil 10, 11, 16, 17, 82
- Ulrych K. 110
 Ulrych Juliusz 44
- Vogt Karl 349
- Wachholz Leon 155, 206
 Wajda Tadeusz 297
 Wajda Stanisław 57, 68, 71, 75, 81
 Walczyńska Zofia zob. Jędrzejowska Zofia
 Walczyńska-Jędrzejowska Zofia zob. Jędrzejowska Zofia
 Walewski Bolesław 164
 Walter Franciszek 56, 96, 286
 Wardęga Jerzy 115
 Waydowski 135
 Wąsowicz Tadeusz 245
 Weiss Eugeniusz 50
 Weiss Leon 11
 Wentzel 185
 Wernicka Maria 39, 73
 Wesołowski Jan 69, 89
 Wędrychowska Salomea zob. Jordanowa z Wędrychowskich Salomea
 Wędrychowski Kazimierz 200, 204
- Wichman W. 202
 Wielkiewicz Ludwik 29
 Wierzbiański Marian 29
 Wiesner K. 80, 81
 Wilczyńska Zofia 74, 81
 Willman Elżbieta 98
 Willman-Grabowska Helena 286
 Winkowski Józef 166
 Wisłocka 79, 80
 Witek Wincenty 59
 Włodarczyk. stud. UJ 213
 Wohl Andrzej 107
 Wojciechowska Jadwiga 29
 Wojnar 68
 Wolski F. 202
 Wolski Stanisław 147
 Woźniak-Lubaczewska Maria zob. Lubaczewska Maria
 Wójcicki Aleksander 52
 Wnęk Józef 68
 Wroński Adam 165
 Wrzosek Adam 8, 83
 Wygrzywalski Józef 166
 Wyka Kazimierz 204
 Wyrobek Zygmunt 17, 20, 29, 36, 54, 57, 68, 72, 73, 74, 76, 78, 80, 81, 204, 205, 208, 210, 228-245, 247, 254, 255, 280, 282, 284, 291, 293, 295, 297, 298, 299, 300, 350, 354
 Wyrzykowski 233
- Zajączek Stanisław 98
 Zajdzikowski Kazimierz 72, 202
 Zaleski W. 204
 Załuski Józef 7, 82
 Zapolska Zofia 53, 60, 85
 Zawistowski 28
 Zbanuch Janina 86, 98, 351
 Zieliński Andrzej 115
 Zieliński Jakub 9
 Ziolkowski Władysław 29
 Zollowie Fryderykowie 165
 Zych F. 204
 Zygmunt August, król 170
 Zygmunt III, król 170
- Żak Michał 114
 Żarek Janusz 115, 293
 Życzkowski Józef 89

SPIS ILUSTRACJI

1. Stanisław Ciechanowski.
2. Zygmunt Wyrobek. *Ze zbiorów rodziny Wyrobków.*
3. Józef Figna. *Ze zbiorów rodziny Fignów.*
4. Tadeusz Rogalski. *Ze zbiorów rodziny Rogalskich.*
5. Jan Bugajski. *Fot. S. Kula.*
6. Henryk Jordan.
7. Pomnik Henryka Jordana w Krakowie.
8. I obóz męski Studium WF UJ. Hermanice — 1928. Zbiórka uczestników obozu przed budynkiem mieszkalnym. Raport przyjmuje Z. Wyrobek. *Ze zbioru J. Bugajskiego.*
9. I obóz Studium WF UJ. Hermanice — 1928. Po grach terenowych. W środku grupy Z. Wyrobek (w kaszkiecie). *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
10. I obóz męski Studium WF UJ. Hermanice — 1928. Obiad przy obozowym stole. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
11. I obóz żeński Studium WF UJ. Nowy Targ — 1929. Grupa uczestniczek obozu na tle baraków mieszkalnych. W pośrodku dyrektor Studium prof. dr E. Maydell i Z. Wyrobek. *Ze zbiorów H. Kubalskiej.*
12. I obóz żeński Studium WF UJ. Nowy Targ — 1929. Łucznictwo. *Ze zbiorów H. Kubalskiej.*
13. Obóz żeński Studium WF UJ. Brasław — 1932. Nauka pływania na Jez. Drywiaty prowadzi mgr Antoni Michalek. *Fot. A. Bejnarowicz. Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
14. Obóz męski Studium WF UJ. Brasław — 1933. Widok ogólny na obóz męski. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
15. Obóz żeński Studium WF UJ. Brasław — 1933. Żeglarstwo na Jez. Drywiaty. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
16. Obóz żeński Studium WF UJ. Brasław — 1933. Wycieczka wodna uczestniczek obozu na Jez. Strusto. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
17. Obóz żeński Studium WF UJ. Brasław — 1933. Grupa uczestniczek obozu. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
18. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934—1939. Bramka wejściowa do obozu. (Przykład zdobnictwa obozowego). *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
19. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934—1939. Chatka z desek i płacht namiotowych. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
20. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934—1939. Komendant obozu Jan Bugajski na tle swej chatki, wykonanej prawie całkowicie ze słomy. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
21. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszty — 1934—1939. Chatki z okrągłaków, kryte słomą lub płachtami namiotowymi. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*

22. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszy — 1934—1939. Kajak żaglowy na tle przystani kajakowej i pływalni obozu. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
23. Obóz żeński Studium WF UJ. Dukszy 1934—1939. Chatki w obozie żeńskim wykonane całkowicie ze słomy. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
24. Obóz żeński Studium WF UJ. Dukszy — 1934—1939. Gimnastyka poranna na tle Jez. Berżona. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
25. Obóz żeński Studium WF UJ. Dukszy 19394 — 1939. Grupa uczestniczek obozu z roku 1938. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
26. Obozy Studium WF UJ. Złociniec. Widok z wieży na plac obozowy, baraki mieszkalne i fragment jeziora. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
27. Obóz męski Studium WF UJ. Dukszy — 1934—1939. Mapa okolicy obozów nad Jez. Dukszy i Berżona, wykonana przez studentów w ramach ćwiczeń z kartoznawstwa. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
28. Fotokopia ulotki wzywającej młodzież akademicką do pracy przy budowie urządzeń sportowych Studium WF UJ. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
29. Fotokopia zaproszenia na otwarcie akademickich urządzeń sportowych. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
30. Fotokopia zawiadomienia o zjeździe absolwentów z okazji 10-lecia Studium WF UJ w roku 1939. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
31. Fotokopia programu uroczystości otwarcia urządzeń sportowych przy ul. Grzegorzeckiej 24 a i obchodu 10-lecia Studium WF UJ. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
32. Odznaka wybita z okazji 10-lecia Studium WF UJ dla uczestników zjazdu absolwentów. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
33. Fragment uroczystości otwarcia urządzeń sportowych. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
- 34—37. Fotokopia programu zjazdu absolwentów z okazji 20-lecia Studium WF UJ. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
38. Uczestnicy zjazdu z okazji 20-lecia Studium WF UJ przed gmachem Collegium Novum UJ. W środku rektor UJ prof. dr Franciszek Walter i dyr. Studium prof. dr Bożydar Szabuniewicz. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
39. Fotokopia zaproszenia na zjazd absolwentów z okazji 20-lecia Studium WF UJ. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
- 40—43. Fotokopia zaproszenia i programu jubileuszowego Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w roku 1958. *Ze zbiorów J. Bugajskiego.*
44. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1927—1930. *Fot. S. Kula.*
45. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1928—1931. *Fot. S. Kula.*
46. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1929—1932. *Fot. S. Kula.*
47. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1930—1933. *Fot. S. Kula.*
48. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1931—1934. *Fot. S. Kula.*
49. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1932—1935. *Fot. S. Kula.*
50. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1933—1936. *Fot. S. Kula.*
51. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1934—1937. *Fot. S. Kula.*
52. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1935—1938. *Fot. S. Kula.*
53. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1936—1939. *Fot. S. Kula.*

54. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1937 — 1945. *Fot. S. Kula.*
55. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1938 — 1946. *Fot. S. Kula.*
56. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1945 — 1948. *Fot. S. Kula.*
57. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1946 — 1949. *Fot. S. Kula.*
58. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1947 — 1950. *Fot. S. Kula.*
59. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1948 — 1951. *Fot. S. Kula.*
60. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1949 — 1952. *Fot. S. Kula.*
61. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1950 — 1953. *Fot. S. Kula.*
62. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1951 — 1954. *Fot. S. Kula.*
63. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1952 — 1955. *Fot. S. Kula.*
64. Zjazd absolwentów WSWF w Krakowie z okazji 30-lecia Uczelni. Rocznik 1953 — 1956. *Fot. S. Kula.*
65. Najbardziej uroczy rocznik. *Fot. S. Kula.*
66. Przemówienie głównego organizatora zjazdu Jana Bugajskiego. *Fot. S. Kula.*
67. Przemówienie prorektora Ludomira Mazurka. *Fot. S. Kula.*
68. Trybuna honorowa. *Fot. S. Kula.*
69. Uroczysty bankiet. *Fot. S. Kula.*
70. Wspólna wycieczka do Ojcowa. *Fot. S. Kula.*
71. Fragment wspólnego „ogniska” w Ojcowie. *Fot. S. Kula.*
72. Grupa młodzieży aktualnie studiującej. *Fot. S. Kula.*
73. Gimnastyka. *Fot. S. Kula.*
74. Piłka ręczna. *Fot. S. Kula.*
75. Wioślarstwo. *Fot. S. Kula.*
76. Ćwiczenia z chemii. *Fot. S. Kula.*
77. Ćwiczenia na zajęciach z gier zespołowych. *Fot. S. Kula.*
78. Boks. *Fot. S. Kula.*
79. Obóz narciarski wędrowny na Turbaczu — 1957. *Fot. S. Kula.*
80. Na szczycie Turbacza — 1957. *Fot. S. Kula.*
81. Obóz narciarski na Hali Gąsienicowej — 1956. *Fot. S. Kula.*
82. Obóz narciarski na Hali Gąsienicowej — 1956. *Fot. S. Kula.*
83. Grupa narciarska w Górcach — 1957. *Fot. S. Kula.*
84. Obóz narciarski na Hali Chochołowskiej — 1956. *Fot. S. Kula.*
85. Regaty na Jeziorze Mamry — 1957. *Fot. S. Kula.*
86. Likwidacja obozu w Giżycku — 1958. *Fot. S. Kula.*

SPIS TREŚCI

Przedmowa 3

Rozdział I

ZAKŁAD HISTORII I ORGANIZACJI KULTURY FIZYCZNEJ, Działalność Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1927—1939 5

Rozdział II

STANISŁAW KIJAK, Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Medycznej i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1945—1960 85

Rozdział III

HENRYK SMARZYŃSKI, Henryk Jordan — prekursor Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie 143

Rozdział IV

JAN BUGAJSKI,

Pionierzy wychowania fizycznego, zasłużeni pracownicy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
Stanisław Ciechanowski 205
Zygmunt Wyrobek 228
Józef Figna 246
Tadeusz Rogalski 262
HENRYK SMARZYŃSKI, Jan Bugajski 278

Rozdział V

JAN BUGAJSKI,

Jubileusze i zjazdy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie 281

Rozdział VI

JAN BUGAJSKI,

Obozy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1928 — 1948	295
--	-----

Rozdział VII

KAZIMIERZ TOPOROWICZ, Prace magisterskie absolwentów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata 1927 — 1939 i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za lata 1945 — 1960	305
---	-----

Rozdział VIII

STANISŁAW KIJAK, Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie	349
--	-----

Rozdział IX

KAZIMIERZ TOPOROWICZ, Pracownicy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927 — 1960	357
--	-----

Rozdział X

KAZIMIERZ TOPOROWICZ, Absolwenci Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927 — 1960	417
Skorowidz nazwisk (obejmujący rozdziały I-VI i VIII)	449
Spis ilustracji	456

ERRATA

Str.	Wiersz		Jest	Powinno być
	od góry	od dołu		
12	7		Natomiast	Natychmiast
28	27		odnośnik 76) w wierszu 27	na końcu wiersza 31
86	15		aparatów	preparatów
96	8		Studiów	studiów
114		7	Katedra Filozofii	opuszczone
116		15	nuczycieli	nauczycieli
126	6		Warunki bytowe studiu- jącej młodzieży.	Warunki bytowe studiu- jącej młodzieży. Organi- zacje społeczno-polityczne.
135		6	Waydowski	Waydowski
140	9		przy pracownikach	przy 85 pracownikach
144	opis ilustr. nr 24		Saudium	Studium
174		17	wyprawy	wprawy
184	10		świętym	świętem
184		5	pawien	pewien
190	10		wprwadzenie	wprowadzenie
219		20	postawa	podstawa
220	11		wspomina	wspomniano
227	5		Narodowej	Naukowej
230		3	1882	1892
238		7	kontytuacją	kontynuacją
254		11	teorię	teorię wf
288		15	Komiteu Wychowania Fizycznego	Komitetu Kultury Fizycz- nej
290	4		Leona	Leona
308		14	fizjologiczne	fizjologiczne
309	9		Honorata	Aleutyna
317	19		Petrycznego	Petrycego
318		13	Aniuta	Annita
319	20		Paluć	Pawluć
319		9	Wnogradzka	Winogradzka
329		17	Bukietyńska Adam	Bukietyński Adam
329		19	Ozjereskiego	Ozjereckiego
332	15		Uryga-Kwapilińska Wanda	Uryga-Kwapulińska Wanda
334	7		biochemicznych	biomechanicznych
337	12		Kuzek Krystyna	Kurzej Krystyna
340		17	Bernrentera	Bernreutera
345	4		Powstanie i działalność TG Sokół w latach 1885— —1918.	Powstanie i działalność ZG Sokół w Krakowie w latach 1885—1914
415	23		(brak)	St. asyst. mgr Jan Miku- łowski
415		7	(brak)	Adj. mgr J. Grochalowa
431	5		Winid Bogusław	Winid Boguchwał
434	12		Emerling Barbara, magi- ster (doktor, ZSRR)	Emerling Barbara
434	13		Fidelus Kazimierz	Fidelus Kazimierz, magi- ster (doktor, ZSRR)
434		12	Mazurek Ludomir	Mazurek Ludomir (absol- went AWF) magister — Kraków
436	20		Klimek Adam, magister	Klimek Adam, doktor wf

Str.	Wiersz		Jest	Powinno być
	od góry	od dołu		
436		7	Mikułowska Jan	Mikułowski Jan, magister Delewski Czesław, magister Pitoń Józef, magister
439		6	Seichowski Kazimierz, magister	
442	20		Pitoń Jerzy, magister	
419	15		Fedorowicz Edward	przy wszystkich nazwiskach tytuł: magister
431	15		Jarosiński Tadeusz	
431	16		Kościelny Eugeniusz	
433		16	Muciek Teresa	
433		1	Szturc Maria	
434		13	Mazepa Irena-Pomorska	
434		3	Ślusarek Tadeusz	
434		9	Palik Henryk	
435	6		Wcisło Józef	
436		4	Musiał Urszula-Górska	
437	1		Palik Jadwiga-Michałkowa	
437	3		Paszkowski Ryszard	
437	7		Seichter Barbara-Cichecka	
437	8		Skibiński Zdzisław	
437	11		Szczerek Maria-Bobrek	
437	17		Wiśniowski Zbigniew	
439	18		Albert Jerzy	
439		17	Chyc Stanisław	
439		6	Grocholski Ryszard	
440	2		Kolarz Lubomir	
440	4		Kołodziej Jerzy	
440	6		Korpak Ryszard	
440	7		Kosek Maria-Kołodziejowa	
440		14	Purchla Zdzisław	
440		9	Siński Jacek	
441	18		Adamczyk Mieczysław	
442	17		Osiecki Kazimierz	
431	17		Kowalski Tadeusz, magister	bez tytułu: magister
434		11	Migdalek Barbara-Bielawska, magister	
434		10	Olszewska Laurencja, magister	
436		5	Moroński Antoni, magister	
436		2	Nowicki Lesław, magister	
437	4		Pluta Fryderyk, magister	
437	5		Pikul Stanisław, magister	
437	15		Walkow Stanisław, magister	
437	18		Wiśniowski Mieczysław, magister	
440	3		Kołaski Roman, magister	
440	5		Kopocz Józef, magister	
440	10		Kuś Danuta-Barnasiowa, magister	
440		10	Sękowski Stefan, magister	

411

CZAS.